

Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

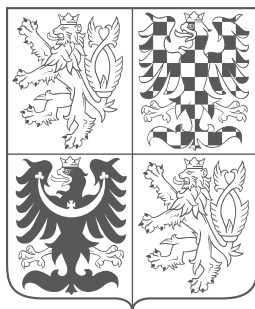

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA

NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 74 / ročník 2014 – III. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Vzor citace:

Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení – svazek 74.
Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2016

CIP – KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR
Česko. Ústavní soud
Sbírka nálezů a usnesení. Sv. 74, ročník 2014. – III. díl/Ústavní soud
České republiky. – Vyd. 1. – V Praze : C. H. Beck, 2016, 656 s.
ISBN 80-7179-029-X (soubor : váz.).
978-80-7400-599-2 (váz.)
342.565.2 * 347.951 * (437.3)
Česko. Ústavní soud
ústavní soudy – Česko
soudní nálezy a usnesení – Česko
sbírky
342 – Ústavní právo. Správní právo [16]

Vydal Ústavní soud České republiky v Nakladatelství C. H. Beck v Praze
roku 2016
Vydání první
Sazba: SV, spol. s r. o.
Tisk: Finidr, s.r.o.

© Ústavní soud České republiky, Nakladatelství C. H. Beck, 2016

ISBN 978-80-7400-599-2 (C. H. Beck. Praha)
ISBN 80-7179-029-X (Soubor)

OBSAH

I. Nálezy

Č. 133	K výši odměny soudního exekutora v případě dobrovolného plnění povinným K zásadě hospodárnosti řízení a problematice spojení věci soudním exekutorem.....	25
Č. 134	K restituci pozemku využívaného pro veřejné účely K interpretaci a aplikaci § 11 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů.....	35
Č. 135	K soudnímu přezkumu rozhodnutí vydaného v rozhodcím řízení.....	57
Č. 136	K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí v trestních věcech K hodnocení důkazů v trestním řízení.....	69
Č. 137	K návrhu na zrušení části § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění zákona č. 11/2013 Sb., a čl. II v části první zákona č. 11/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.....	93
Č. 138	K návrhu na zrušení části § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 500/2012 Sb.....	141
Č. 139	K ústavnosti ponechání pout obžalovanému v průběhu hlavního líčení.....	179
Č. 140	K respektování zásady presumpce nevinoty při hodnocení důkazů v trestním řízení.....	185
Č. 141	K ustanovení opatrovníka osobě neznámého pobytu ve správním řízení.....	199
Č. 142	K běhu promlčecí doby pro uplatnění nároku na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem.....	205
Č. 143	K rozhodování obecných soudů o nároku na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem.....	215
Č. 144	K zásadám procesní ekonomie a minimalizace zásahů do vlastnického práva povinného při spojování věcí v exekučním řízení.....	227
Č. 145	K rozhodování obecných soudů o návrhu na osvobození od soudních poplatků.....	235
Č. 146	K posuzování důvodnosti trvání útěkové vazby.....	241

OBSAH

Č. 147	K placení povinného ručení u neprovozovaného vozidla K dokazování v občanském soudním řízení	255
Č. 148	K návrhu na zrušení čl. III odst. 2 poslední věty obecně závazné vyhlášky města Cheb č. 6/2012 k zabezpečení místních záleži- tostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích.....	263
Č. 149	K odůvodnění rozhodnutí ve věci omezení zajištění peněžních prostředků na bankovním účtu.....	275
Č. 150	K právu obviněného být slyšen v souvislosti s rozhodováním soudu o ponechání ve vazbě.....	281
Č. 151	K poučovací povinnosti soudů v občanském soudním řízení K právu na právní pomoc.....	289
Č. 152	K postavení poškozeného v trestním řízení K právu na soudní ochranu	301
Č. 153	K rozhodování obecných soudů o nákladech řízení K řízení o soudním prodeji zástavy.....	309
Č. 154	K použití analogie při aplikaci § 131 odst. 1 trestního řádu K opravám nevyhlašovaného rozhodnutí	317
Č. 155	K dovolacím důvodům a k odůvodnění rozhodnutí dovolacího soudu.....	323
Č. 156	K důkaznímu standardu pro vyslovení neplatnosti právního úkonu z důvodu duševní poruchy jednající osoby.....	333
Č. 157	K posouzení včasnosti doručení odporu proti trestnímu příkazu K elektronickému podání.....	349
Č. 158	K problematice aktivní legitimace k návrhu na nařízení exekuce K procesnímu nástupnictví v exekučním řízení	357
Č. 159	K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí o nepřipuštění změny žaloby.....	369
Č. 160	K náhradě nákladů občanského soudního řízení při zastoupení České televize advokátem.....	375
Č. 161	K určování výše bezdůvodného obohacení vzniklého v souvis- losti s užíváním bytu jakožto nebytového prostoru.....	383
Č. 162	K předvídatelnosti rozhodnutí dovolacího soudu K provádění důkazů obecnými soudy.....	391
Č. 163	K návrhu na vyslovení protiústavnosti § 140 odst. 4 písm. f) zá- kona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění účinném od 1. 1. 2012, ve slovech „nejméně však ve výši 250 000 Kč“	397
Č. 164	K oprávnění soudního exekutora požadovat informace od ad- vokáta.....	409
Č. 165	K rozhodování soudu o svěřeni nezletilého dítěte do péče jed- noho z rodičů.....	423
Č. 166	K problematice zbavení rodičovské zodpovědnosti K výslechu nezletilých dětí.....	433

OBSAH

Č. 167	K podmínkám vyloučení aplikace protiústavního zákona Ke slevě na dani z příjmu pro starobní důchodce.....	445
Č. 168	K zákazu překvapivého rozhodnutí soudu o nákladech řízení ..	451
Č. 169	K časovým účinkům derogačních nálezů Ústavního soudu K rozhodování obecného soudu o námitkách proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce.....	461
Č. 170	K důvodům trvání vazby útěkové a předstížené.....	469
Č. 171	K upuštění od výkonu trestu vyhoštění.....	481
Č. 172	K rozhodování soudu o návrhu na přiznání odkladného účinku správní žaloby K odůvodnění soudních rozhodnutí K právu na azyl.....	493
Č. 173	K úplnosti skutkové věty trestního rozsudku K podmínkám trestnosti činu.....	503
Č. 174	K posuzování účelnosti nákladů vynaložených na právní za- stoupení účastníka, jenž sám vykonává činnost advokáta.....	511
Č. 175	K rozhodování obecných soudů o platnosti smlouvy o nájmu nebytových prostor.....	519
Č. 176	Ke stabilitě výchovného prostředí při rozhodování o péči o děti ..	529
Č. 177	K povinnosti řádného odůvodnění rozhodnutí o stížnosti proti rozhodnutí o vzetí do vazby.....	543
Č. 178	K extrémnímu nesouladu mezi skutkovými zjištěními a právní- mi závěry K posuzování majetkových poměrů rodiče při stanovení výše výživného.....	549
Č. 179	K náhradě nákladů občanského soudního řízení v případě za- stavení řízení K povinnosti soudu učinit vhodná opatření k odstranění nedo- statku podmínek řízení.....	559
Č. 180	K odůvodnění rozhodnutí o vzetí do vazby K posuzování důvodnosti trvání útěkové vazby.....	569
Č. 181	K náhradě nákladů občanského soudního řízení při zastoupe- ní České televize advokátem.....	577
Č. 182	K zákonné vyživovací povinnosti rodičů vůči zletilému dítěti.....	591

II. Usnesení

Č. 12	K okamžitému zrušení pracovního poměru.....	605
Č. 13	K vyloučení advokáta z obhajoby v případě konfliktu zájmů.....	611
Č. 14	K nepřipustnosti ústavní stížnosti z důvodu nevyčerpání všech prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje.....	623
Č. 15	Ke střetu tzv. jiného zásahu a rozhodnutí.....	633

OBSAH

Systematický rejstřík nálezů.....	638
Systematický rejstřík uveřejněných usnesení.....	640
Věcný rejstřík.....	642

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

nový občanský zákoník

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

obč. zák.

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Sbírka rozhodnutí

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

1. Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)
N. č. 141
 - čl. 1 – N. č. 136 až 138, 144, 146, 148, 149, 152, 158, 164, 165, 178
usn. č. 15
 - čl. 2 – N. č. 137, 140, 149, 158, 165, 166, 171
usn. č. 15
 - čl. 4 – N. č. 135, 137, 142, 166, 171
usn. č. 14
 - čl. 5 – N. č. 137
 - čl. 6 – N. č. 138
 - čl. 9 – N. č. 137
 - čl. 10 – N. č. 165
 - čl. 15 – N. č. 138
 - čl. 41 – N. č. 137
 - čl. 42 – N. č. 137
 - čl. 52 – N. č. 137
 - čl. 62 – N. č. 171
 - čl. 81 – N. č. 137, 147, 148, 161, 162
 - čl. 82 – N. č. 137, 161, 173
 - čl. 83 – N. č. 135, 136, 139, 140, 142, 145, 147, 152 až 155, 158, 159, 161, 162, 164, 166, 168 až 170, 172, 174, 178, 179, 182
usn. č. 12, 14
 - čl. 87 – N. č. 137, 139, 145, 147, 153, 155, 159, 161, 162, 165 až 167, 170, 174, 179 až 182
usn. č. 14, 15
 - čl. 89 – N. č. 133, 147, 153, 157, 160, 169, 181
 - čl. 90 – N. č. 148, 153, 154, 157, 158, 161, 162, 166, 171, 178
usn. č. 15
 - čl. 91 – N. č. 147, 153 až 155, 166, 179, 181
usn. č. 12
 - čl. 95 – N. č. 137, 163, 166, 169, 171, 179
 - čl. 96 – N. č. 151, 161, 168, 178
 - čl. 104 – N. č. 148
2. Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)
 - čl. 1 – N. č. 134, 137, 138, 147, 151, 156, 163, 167, 171, 179
usn. č. 15

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- čl. 2 – N. č. 140, 149, 158, 164, 165, 170, 180
usn. č. 14, 15
 - čl. 3 – N. č. 134, 137, 138, 156, 165, 167
usn. č. 15
 - čl. 4 – N. č. 139, 147, 149, 158, 163, 164, 166, 169, 171
usn. č. 14, 15
 - čl. 7 – N. č. 139
 - čl. 8 – N. č. 136, 139, 146, 150, 170, 171, 173, 180
 - čl. 9 – usn. č. 15
 - čl. 10 – N. č. 139, 148, 166, 171, 176
 - čl. 11 – N. č. 133 až 135, 138, 144, 149, 152 až 154, 156, 162, 163, 167, 179
usn. č. 15
 - čl. 14 – N. č. 171
 - čl. 16 – usn. č. 14
 - čl. 21 – N. č. 137
 - čl. 26 – N. č. 138, 149, 162, 182
usn. č. 15
 - čl. 28 – N. č. 138
 - čl. 30 – N. č. 138
 - čl. 32 – N. č. 165, 176, 178
 - čl. 36 – N. č. 133 až 136, 140 až 147, 149 až 162, 164 až 166, 168 až 170,
172 až 182
usn. č. 12
 - čl. 37 – N. č. 140, 145, 151, 153, 156, 157, 161, 162, 168, 174, 175
usn. č. 13
 - čl. 38 – N. č. 136, 141, 143, 150, 157, 158, 162, 175, 181
 - čl. 39 – N. č. 173
 - čl. 40 – N. č. 139, 140, 146, 173
usn. č. 13
 - čl. 41 – N. č. 138
3. **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)**
čl. 14 – N. č. 140, 151, 162, 175
čl. 18 – usn. č. 14
čl. 26 – N. č. 138
4. **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů**

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PŘÁVNÍCH PŘEDPISŮ

N. č. 134

čl. 3 – N. č. 139, 152, 172

čl. 4 – usn. č. 15

čl. 5 – N. č. 150, 177

čl. 6 – N. č. 136, 139, 140, 142, 150, 151, 157 až 162, 164, 166, 169, 171 až
173, 175, 179 až 181
usn. č. 12, 13

čl. 7 – N. č. 173

čl. 8 – N. č. 152, 166, 171, 176
usn. č. 15

čl. 9 – usn. č. 14

čl. 13 – N. č. 172
usn. č. 14

čl. 14 – N. č. 156
usn. č. 15

čl. 17 – N. č. 166

čl. 26 – usn. č. 15

Dodatkový protokol

čl. 1 – N. č. 134, 137, 138, 151, 156, 162 až 164

Protokol č. 7

čl. 2 – N. č. 136

5. Listina základních práv Evropské unie (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 111/2009 Sb. m. s.)

čl. 4 – N. č. 172

čl. 16 – N. č. 162

čl. 17 – N. č. 162

čl. 47 – N. č. 158, 162, 172, 175

6. Úmluva o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)

čl. 1 – N. č. 182

čl. 3 – N. č. 165, 166, 176

čl. 7 – N. č. 166

čl. 8 – N. č. 166

čl. 9 – N. č. 166

čl. 12 – N. č. 166

čl. 29 – N. č. 182

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

7. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s.)
čl. 12 – N. č. 156
8. Úmluva o civilním řízení (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 72/1966 Sb.)
čl. 20 – N. č. 151
9. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 133 až 182
usn. č. 12 až 15
10. Zákon Národního shromáždění č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 134 až 136, 142, 143, 151, 153, 155, 156, 161
11. Zákon Parlamentu České republiky č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
N. č. 134, 143, 156, 165, 166, 176, 182
12. Zákon Národního shromáždění č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 133 až 135, 142 až 145, 147, 151, 153, 155, 156, 158 až 160, 162, 164, 168, 170, 174, 175, 178, 179, 181
usn. č. 12
13. Zákon Parlamentu České republiky č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 163, 172
usn. č. 14
14. Zákon Federálního shromáždění č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 141, 151
15. Zákon Parlamentu České republiky č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 161

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

16. Zákon Federálního shromáždění č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 161
17. Zákon Národního shromáždění č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136, 146, 152, 166, 171, 173
18. Zákon Parlamentu České republiky č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136, 139, 140, 146, 150, 152, 170, 171, 173, 180
19. Zákon Národního shromáždění č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 136, 140, 146, 149, 150, 152, 154, 156, 157, 170, 171, 173, 177, 180
usn. č. 13, 14
20. Zákon Parlamentu České republiky č. 104/2013 Sb., o mezinárodní spolupráci ve věcech trestních
usn. č. 14
21. Zákon Národního shromáždění č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 141
22. Zákon Parlamentu České republiky č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 148
23. Zákon Parlamentu České republiky č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 134, 148, 159
24. Zákon Parlamentu České republiky č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 163

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

25. Zákon České národní rady č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 134
26. Zákon Parlamentu České republiky č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 137, 138
27. Zákon Parlamentu České republiky č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 137
28. Zákon Parlamentu České republiky č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 137
29. Zákon Parlamentu České republiky č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 137
usn. č. 14
30. Zákon České národní rady č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 140
31. Zákon Parlamentu České republiky č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 64/2014 Sb.
usn. č. 14
32. Zákon Parlamentu České republiky č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 137, 164
33. Zákon Parlamentu České republiky č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 164
usn. č. 14

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

34. Zákon Parlamentu České republiky č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 137, 164
35. Zákon České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 164
36. Zákon Národního shromáždění č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 165, 166, 176, 178, 182
37. Zákon Federálního shromáždění č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 134
38. Zákon Federálního shromáždění č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 134
39. Zákon Federálního shromáždění č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 175
40. Zákon Federálního shromáždění č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 142
41. Zákon Parlamentu České republiky č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 137
usn. č. 12
42. Zákon Parlamentu České republiky č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 137

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

43. Zákon Parlamentu České republiky č. 11/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
N. č. 137
44. Zákon Parlamentu České republiky č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138
45. Zákon Federálního shromáždění č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 151
46. Zákon Parlamentu České republiky č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 179
47. Zákon České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138, 167
48. Zákon České národní rady č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 135, 160, 179
49. Zákon Federálního shromáždění č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 163
50. Zákon Parlamentu České republiky č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě (zákon o vyvlastnění), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 134
51. Zákon Parlamentu České republiky č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 133, 135, 144, 158, 164, 169

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

52. Zákon Národního shromáždění č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 164
53. Zákon Parlamentu České republiky č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 135
54. Zákon Parlamentu České republiky č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 142, 143
usn. č. 14
55. Zákon Parlamentu České republiky č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 141
56. Zákon Parlamentu České republiky č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 182
57. Zákon Parlamentu České republiky č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 172
58. Zákon Parlamentu České republiky č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 147
59. Zákon Parlamentu České republiky č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 138

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

60. Zákon Parlamentu České republiky č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 134
61. Zákon České národní rady č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 160, 181
62. Zákon Parlamentu České republiky č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 160, 181
63. Zákon Parlamentu České republiky č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 137, 138
64. Zákon Parlamentu České republiky č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 163
65. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 160, 169, 181
66. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek
N. č. 160, 169
67. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 133

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

68. Vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 26/2007 Sb., kterou se provádí zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů, (katastrální vyhláška)
N. č. 142
69. Vyhláška Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální vyhláška)
N. č. 159
70. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 139
71. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 14

I. Nálezzy

Č. 133

**K výši odměny soudního exekutora v případě dobrovolného plnění povinným
K zásadě hospodárnosti řízení a problematice spojení věcí soudním exekutorem**

Jestliže obecný soud při rozhodování o námitkách proti příkazům k úhradě nákladů exekuce vydaným soudním exekutorem nezážil konkrétní okolnosti daného případu, mimo jiné i to, že náklady exekutorem vyčíslené několikanásobně převyšují vymáhanou částku, a nezhlednil skutečnost, že soudní exekutor mohl exekuce z důvodu procesní ekonomie spojit, pak takovým postupem porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Pokud navíc exekutor a okresní soud nevzali při stanovení nákladů exekuce (zejména odměny exekutora) v úvahu skutečnost, že stěžovatelka ještě před počátkem vynuceného provádění exekuce vymáhanou částku v plné výši bez přímé účasti exekutora dobrovolně oprávněnému uhradila, znamená to, že porušili nejen ústavně zaručená základní práva stěžovatelky na spravedlivý proces a na ochranu majetku podle čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny, ale v důsledku toho i čl. 89 odst. 2 Ústavy, neboť nevzali v úvahu závaznou judikaturu Ústavního soudu týkající se aplikace vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů.

Nález

Ústavního soudu - I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Ivany Janů - ze dne 1. července 2014 sp. zn. I. ÚS 1398/12 ve věci ústavních stížností Diany Novákové, zastoupené JUDr. Ludvíkem Hynkem, advokátem, se sídlem Praha 1, Václavské nám. 37, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 2. 2012 č. j. 12 Co 67/2012-114, usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 16. 12. 2011 č. j. 9 Nc 3740/2008-83 a exekučnímu příkazu soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 4. 11. 2011 č. j. 067 EX 101323/08-50, proti usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 7. 9. 2012 č. j. 9 Nc 3740/2008-222 a příkazu k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX

101323/08-88, proti usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 14. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3732/2008-295 a příkazu k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101331/08-109, proti usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 15. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3747/2008-283 a příkazu k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101316/08-125 a proti usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 11. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3743/2008-210 a příkazu k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101320/08-91, za účasti Okresního soudu Plzeň-jih, Krajského soudu v Plzni a soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 7. 9. 2012 č. j. 9 Nc 3740/2008-222, příkazem k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101323/08-88, usnesením Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 14. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3732/2008-295, příkazem k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101331/08-109, usnesením Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 15. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3747/2008-283, příkazem k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101316/08-125, usnesením Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 11. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3743/2008-210 a příkazem k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101320/08-91 byla porušena základní práva stěžovatelky podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 7. 9. 2012 č. j. 9 Nc 3740/2008-222, příkaz k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101323/08-88, usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 14. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3732/2008-295, příkaz k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101331/08-109, usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 15. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3747/2008-283, příkaz k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro

Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101316/08-125, usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 11. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3743/2008-210 a příkaz k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101320/08-91 se proto ruší.

III. Ústavní stížnost směřující proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 2. 2012 č. j. 12 Co 67/2012-114, proti usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 16. 12. 2011 č. j. 9 Nc 3740/2008-83 a proti exekučnímu příkazu soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 4. 11. 2011 č. j. 067 EX 101323/08-50 se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Včas podanými ústavními stížnostmi, vedenými u Ústavního soudu pod sp. zn. I. ÚS 1398/12, sp. zn. III. ÚS 4301/12, sp. zn. III. ÚS 1101/13, sp. zn. II. ÚS 1102/13 a sp. zn. III. ÚS 1103/13, se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů a soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., s odůvodněním, že jimi byl porušen čl. 89 odst. 2 Ústavy a došlo k zásahu do jejího práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Předmětná exekuční řízení se týkala vymožení pohledávek oprávněného Dopravního podniku hl. m. Prahy, akciová společnost, za jízdy stěžovatelky v městské hromadné dopravě bez platné jízdenky.

2. Usnesením pléna Ústavního soudu ze dne 25. 2. 2014 došlo ke spojení všech shora označených věcí stěžovatelky k projednání a rozhodnutí ve společném řízení. Věci jsou od tohoto data vedeny pod sp. zn. I. ÚS 1398/12.

II. Rekapitulace průběhu řízení a obsah ústavní stížnosti

3. Oprávněný Dopravní podnik hl. m. Prahy, akciová společnost, podal v červenci roku 2008 proti stěžovatelce jako povinné celkem šest návrhů na nařízení exekuce, a to na základě pravomocných a vykonatelných rozhodnutí (platebních rozkazů) vydaných Okresním soudem Plzeň-jih v roce 1999 pod sp. zn. Ro 233/99, sp. zn. Ro 234/99, sp. zn. Ro 286/99, sp. zn. Ro 287/99, sp. zn. Ro 284/99 a sp. zn. Ro 552/99. Stěžovatelka všechny své pohledávky uplatněné z titulu dlužného jízdného a uložené pokuty uhradila již v roce 2004. Dne 30. 9. 2008, tedy ještě před doručením usnesení o nařízení exekuce (pravomocných až v druhé polovině roku 2009), dobrovolně zaplatila i částku za náklady nalézacího řízení v celkové výši 15 912 Kč. Soudem nařízené exekuce tedy byly částečně zastaveny a dále

vedeny již pouze pro náklady soudního exekutora a náklady oprávněného. Je nutno podotknout, že v řízení před Ústavním soudem stěžovatelka petitorně napadá jen rozhodnutí vydaná v rámci čtyř proti ní vedených exekucí (tj. ve věcech sp. zn. 9 Nc 3732/2008, sp. zn. 9 Nc 3740/2008, sp. zn. 9 Nc 3743/2008, sp. zn. 9 Nc 3747/2008, a nikoli rozhodnutí v exekučních řízeních sp. zn. 9 Nc 3736/2008 a sp. zn. 9 Nc 3742/2008).

4. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 2. 2012 č. j. 12 Co 67/2012-114 bylo potvrzeno usnesení Okresního soudu Plzeň-jih jako soudu prvního stupně ze dne 16. 12. 2011 č. j. 9 Nc 3740/2008-83, kterým byl zamítnut návrh stěžovatelky (povinné) na odklad exekuce (výrok I) i na zastavení exekuce (výrok II) vedené podle exekučního příkazu soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 4. 11. 2011 č. j. 067 EX 101323/08-50.

5. Usnesením Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 7. 9. 2012 č. j. 9 Nc 3740/2008-222 bylo rozhodnuto o změně příkazu k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101323/08-88, a to tak, že náklady exekuce byly stanoveny součtem odměny exekutora ve výši 3 000 Kč, náhrady hotových výdajů ve výši 3 500 Kč, náhrady za doručování písemností ve výši 400 Kč a DPH ve výši 1 380 Kč a náklady oprávněného byly určeny ve výši 3 420 Kč. Celkem pak (při započtení stěžovatelkou již provedeného plnění) soud v rámci rozhodování o nákladech exekučního řízení uložil stěžovatelce povinnost zaplatit částku 10 538,50 Kč.

6. Usnesením Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 14. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3732/2008-295 bylo rozhodnuto o změně příkazu k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101331/08-109, a to tak, že náklady exekuce byly stanoveny součtem odměny exekutora ve výši 3 000 Kč, náhrady hotových výdajů ve výši 3 500 Kč, náhrady za doručování písemností ve výši 450 Kč a DPH ve výši 1 460 Kč, a náklady oprávněného byly určeny ve výši 3 449 Kč. Celkem tedy v rámci rozhodování o nákladech exekučního řízení soud uložil stěžovatelce povinnost zaplatit částku 11 859 Kč.

7. Usnesením Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 15. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3747/2008-283 bylo rozhodnuto o změně příkazu k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101316/08-125, a to tak, že náklady exekuce byly stanoveny součtem odměny exekutora ve výši 3 000 Kč, náhrady hotových výdajů ve výši 3 500 Kč, náhrady za doručování písemností ve výši 450 Kč a DPH ve výši 1 460 Kč, a náklady oprávněného byly určeny ve výši 3 449 Kč. Celkem pak (při započtení stěžovatelkou již

provedeného plnění) soud v rámci rozhodování o nákladech exekučního řízení uložil stěžovatelce povinnost zaplatit částku 11 659 Kč.

8. Usnesením Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 11. 2. 2013 č. j. 9 Nc 3743/2008-210 bylo rozhodnuto o změně příkazu k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorského úřadu pro Prahu 5, ze dne 27. 7. 2012 č. j. 067 EX 101320/08-91, a to tak, že náklady exekuce byly stanoveny součtem odměny exekutora ve výši 3 000 Kč, náhrady hotových výdajů ve výši 3 500 Kč, náhrady za doručování písemností ve výši 450 Kč a DPH ve výši 1 460 Kč, a náklady oprávněného byly určeny ve výši 3 449 Kč. Celkem tedy v rámci rozhodování o nákladech exekučního řízení soud uložil stěžovatelce povinnost zaplatit částku 11 859 Kč.

9. Stěžovatelka v ústavních stížnostech především namítala, že při přiznání náhrady nákladů exekučního řízení oprávněnému, který byl v exekučních věcech převážně neúspěšný, a soudnímu exekutorovi, jenž v rámci předmětných exekucí na jistíně a nákladech nalézacího řízení nevyomhl nic, by byla stěžovatelka nucena z bagatelního dluhu uhradit oprávněnému a soudnímu exekutorovi na nákladech zcela nepřiměřenou částku, což není ústavně (ani judikatorně) aprobovatelné. Zdůraznila rovněž pochybení soudního exekutora spočívající v tom, že nedošlo ke spojení proti ní vedených exekučních řízení, přestože tento postup stěžovatelka sama navrhla a ačkoli pro něj byly splněny podmínky.

10. Ústavní soud si vyžádal spisové materiály, aby mohl provést náležitý přezkum ústavními stížnostmi dotčených rozhodnutí Okresního soudu Plzeň-jih, Krajského soudu v Plzni a soudního exekutora Exekutorského úřadu pro Prahu 5 JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení

11. K výzvě Ústavního soudu se k podaným ústavním stížnostem vyjádřil soudní exekutor JUDr. Juraj Podkonický, Ph.D., který navrhl jejich odmítnutí. Vyslovil názor, že nárok na odměnu mu náleží, neboť k dobrovolnému splnění majetkové povinnosti došlo ze strany stěžovatelky pouze částečně.

12. Oprávněný Dopravní podnik hl. m. Prahy, akciová společnost, se k výzvě Ústavního soudu vyjádřil tak, že se podle § 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, vzdal postavení vedlejšího účastníka řízení před Ústavním soudem. Okresní soud Plzeň-jih a Krajský soud v Plzni se vyjádřily pouze k ústavní stížnosti vedené u Ústavního soudu od počátku pod sp. zn. I. ÚS 1398/12, tedy ve věci ústavní stížnosti směřující proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 2. 2012 č. j. 12 Co 67/2012-114 a usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 16. 12. 2011 č. j. 9 Nc 3740/2008-83, kterými byly zamítnuty návrhy povinné na odklad a zastavení exekuce.

Krajský soud odkázal v plném rozsahu na své rozhodnutí. Oba obecné soudy dále vyslovily souhlas s upuštěním od ústního jednání při vyřizování ústavní stížnosti stěžovatelky.

IV. Právní posouzení

13. Ústavní soud konstatuje, že v řádné lhůtě podané ústavní stížnosti splňují všechny zákonem stanovené formální náležitosti, a tedy nic nebrání jejich meritornímu projednání a rozhodnutí [viz § 30, 34, 72 a 75 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)].

14. Při posuzování problematiky nákladů řízení (v tomto případě nákladů exekučního řízení) postupuje Ústavní soud ve své rozhodovací praxi nanejvýš zdrženlivě a ke zrušení napadeného rozhodnutí o nákladech řízení se uchyluje pouze výjimečně. Rozhodování o nákladech řízení je však integrální součástí soudního řízení jako celku, a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu.

15. Po zvážení stížnostních námitek i obsahu napadených rozhodnutí a příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že čtyři ústavní stížnosti stěžovatelky jsou důvodné. V souvislosti s rozhodováním okresního soudu o námitkách proti příkazům k úhradě nákladů exekuce Ústavní soud zjistil pochybení překračující meze ústavnosti.

16. Jestliže obecný soud při rozhodování o námitkách proti příkazům k úhradě nákladů exekuce vydaným soudním exekutorem nevážil konkrétní okolnosti daného případu, mimo jiné i to, že náklady exekutorem vyčíslené několikanásobně převyšují vymáhanou částku [v návrzích na nařízení exekuce uplatněno 280 Kč z titulu každé pohledávky oprávněného (dlužné jízdné a uložená sankce) a 1 150 Kč za každé nalézací řízení; náklady exekuce byly v jednotlivých věcech stanoveny ve výši překračující částku 8 000 Kč a náklady oprávněného vždy přes 3 000 Kč], a nezohlednil skutečnost, že soudní exekutor mohl exekuce z důvodu procesní ekonomie spojit, pak takovým postupem porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [k tomu viz náleze Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2013 sp. zn. II. ÚS 1898/11 (N 153/70 SbNU 417)].

17. Ústavní soud v judikatuře akcentuje princip proporcionality, z něhož vyplývá nutnost minimalizace zásahu do základních práv účastníků řízení, kterým nesmí být vedením řízení způsobena větší než zcela nezbytná újma [viz např. nálezy ze dne 21. 1. 2010 sp. zn. I. ÚS 2930/09 (N 13/56 SbNU 125), ze dne 7. 6. 2011 sp. zn. II. ÚS 2780/10 (N 108/61 SbNU 609)]. Ústavní soud na jedné straně uvádí, že nikterak neobhajuje nebo svým rozhodnutím neposkytuje návod k tomu, aby se lidé vyhýbali plnění svých povinností (ať již smluvních nebo zákonných), poněvadž jejich plnění je jednou z podmínek fungování právního státu, ani v obecném směru ne-

zpochybňuje právo na náhradu nákladů exekuce, neboť je to povinný, kdo vyvolal protiprávní stav, jenž si vynutil vznik dalších nákladů, jdoucích proto k jeho tíži. Na druhé straně konstatuje, že musí existovat proporcionální vztah mezi výší vymáhané pohledávky a výší nákladů řízení (i exekučních), jež musí povinný nést. Neúčelně vynaložené náklady by se neměly stát faktickou sankcí vůči povinnému, která je navíc nepřiměřeně přísná nebo dokonce likvidační, a neměly by ani představovat nepřiměřený zdroj zisku pro stranu oprávněnou nebo exekutora. Proto by měly soudy i exekutoři postupovat tak, aby tento zásah do vlastnického práva povinného minimalizovali. Ústavní soud na tomto místě také opakovaně připomíná postavení soudního exekutora při výkonu exekuční činnosti; ten je jako veřejný činitel při výkonu svěřené státní moci povinen respektovat základní práva osob, ve vztahu k nimž přenesenou státní moc vykonává [srov. např. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545) či nálezy sp. zn. II. ÚS 1331/07 ze dne 27. 11. 2007 (N 207/47 SbNU 255), sp. zn. II. ÚS 543/11 ze dne 11. 5. 2011 (N 89/61 SbNU 377) a další]. Proto i on musí volit především taková řešení, která by minimalizovala zásah do základních práv účastníků řízení, a vedením řízení jim nepůsobit větší než nezbytnou újmu. Pro soudního exekutora nebyl problém, aby exekuce, které spolu časově, věcně i osobně souvisely, spojil z důvodu procesní ekonomie. Přestože soudnímu exekutorovi v rozhodné době žádný právní předpis takový postup nepřikazoval, uvedené řešení bylo žádoucí z důvodu hospodárnosti řízení a minimalizace zásahů do základního práva na vlastnictví na straně povinné. Soudní exekutor tedy zamítnutím návrhu na sloučení exekučních řízení (viz usnesení ze dne 17. 11. 2010 č. j. 067 EX 101316/08-40) porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Z ustálené rozhodovací činnosti Ústavního soudu se ve vztahu k posuzované věci podávají rovněž zásadní závěry k otázce odměňování soudních exekutorů [viz nálezy ze dne 1. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 8/06 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.), ze dne 30. 6. 2009 sp. zn. I. ÚS 998/09 (N 152/53 SbNU 849), ze dne 18. 3. 2010 sp. zn. III. ÚS 3168/08 (N 58/56 SbNU 623) a celá řada dalších]. Při určování odměny exekutora je nutno zohlednit stupeň „dobrovolnosti“ při splnění vymáhané povinnosti, tj. bylo-li plněno ještě před vynuceným prováděním exekuce (byť třeba až po zahájení exekučního řízení). Stěžovatelka v daném případě uhradila celou jistinu dobrovolně, přičemž zbývající část uložené majetkové povinnosti (náhrada nákladů nalézacího řízení) splnila ještě dříve, než jí a soudnímu exekutorovi byla soudem doručena usnesení o nařízení exekuce. Vzhledem k tomu, že soudní exekutor již nemohl vymoci nic, je základem pro určení jeho odměny částka nulová [viz § 5 vyhlášky č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené

exekutorem, v rozhodném znění, a náleží Ústavního soudu ze dne 29. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 1540/08 (N 171/54 SbNU 175)]; exekutor proto nárok na odměnu v těchto exekučních věcech nemá. Výše náhrady hotových výdajů v takovém případě rovněž nemůže být vyčíslena ani paušální částkou 3 500 Kč, ale pouze na základě prokazatelných výdajů exekutorovi skutečně vzniklých [viz náleží Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2010 sp. zn. I. ÚS 2930/09 (N 13/56 SbNU 125)]. Okresní soud v napadených rozhodnutích zcela ignoroval výše citovanou judikaturu Ústavního soudu. V důsledku uvedených skutečností tedy jeho rozhodnutí trpí stejnou vadou jako dotčené příkazy soudního exekutora, tj. nepřiměřeným způsobem zasahují do stěžovatelčiny práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

19. Pokud exekutor a okresní soud nevzali při stanovení nákladů exekuce (zejména odměny exekutora) v úvahu skutečnost, že stěžovatelka ještě před počátkem vynuceného provádění exekuce vymáhanou částku v plné výši bez přímé účasti exekutora dobrovolně oprávněnému uhradila, znamená to, že porušili nejen ústavně zaručená základní práva stěžovatelky na spravedlivý proces a na ochranu majetku podle čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny, ale v důsledku toho i čl. 89 odst. 2 Ústavy, neboť nevzali v úvahu závaznou judikaturu Ústavního soudu týkající se aplikace vyhlášky č. 330/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

V. Závěry

20. Ze všech výše řečených důvodů Ústavní soud stěžovatelčiným ústavním stížnostem, brojícím proti příkazům k úhradě nákladů exekuce a rozhodnutím soudu o námitkách vůči nim, vyhověl a při konstatovaném porušení základních práv stěžovatelky garantovaných čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny napadená rozhodnutí Okresního soudu Plzeň-jih a soudního exekutora Exekutorského úřadu pro Prahu 5 JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu; viz výroky I a II nálezu].

21. V rámci nového rozhodování o nákladech exekuce a nákladech oprávněného bude nutno vzít v úvahu nejen postuláty shora uvedené, ale též otázku účelnosti vynaložených nákladů oprávněného v předmětných exekučních řízeních v intencích § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s § 52 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Je třeba náležitě zvážit, jakou částku oprávněnému k náhradě nákladů přiznat za situace, kdy jeho právní zástupce podal k Okresnímu soudu Plzeň-jih dne 17. 7. 2008 několik samostatných návrhů (celkem 6) na nařízení exekuce, které měly prakticky totožný obsah a směřovaly proti téže povinné k vymožení plnění shodného charakteru i výše.

22. Pokud jde o ústavní stížnost směřující proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 2. 2012 č. j. 12 Co 67/2012-114 a usnesení Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 16. 12. 2011 č. j. 9 Nc 3740/2008-83, kterými byly zamítnuty návrhy povinné na odklad a zastavení exekuce nařízené usnesením Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 6. 8. 2008 č. j. 9 Nc 3740/2008-3, a proti exekučnímu příkazu soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., ze dne 4. 11. 2011 č. j. 067 EX 101323/08-50, tato byla ve výroku III nálezu podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný odmítnuta. Ústavní soud konstatuje, že kasace označených rozhodnutí by již nebyla účelná, protože usnesením Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 19. 7. 2012 č. j. 9 Nc 3740/2008-145 byl odklad této nařízené exekuce povolen s tím, že soudní exekutor neměl za vzniklého procesního stavu vydat exekuční příkaz, nýbrž příkaz k úhradě nákladů exekuce (nyní Ústavním soudem rušený).

23. Ústavní soud rozhodl o ústavních stížnostech bez nařízení jednání, neboť dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 134

**K restituci pozemku využívaného pro veřejné účely
K interpretaci a aplikaci § 11 odst. 1 zákona č. 229/1991
Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému země-
dělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů**

V nálezu sp. zn. IV. ÚS 176/03 ze dne 14. 7. 2004 (N 96/34 SbNU 35) Ústavní soud dovodil, že při interpretaci a aplikaci restitučních předpisů je třeba vždy mít na zřeteli účel a předmět úpravy těchto předpisů. Pojmy a instituty obsažené v restitučních předpisech je proto třeba vykládat s ohledem na to, aby byl v maximální míře dosažen jejich účel, a rovněž s ohledem na to, že předmětem úpravy těchto předpisů jsou vztahy majetkoprávní, které jsou svou povahou občanskoprávními vztahy. Je třeba v konkrétním případě volit takovou interpretaci, která by směřovala k maximálnímu naplnění účelu restituce a současně respektovala proporcionalitu mezi omezením restitučního nároku na vydání původních pozemků a prosazením konkrétního veřejného zájmu.

Realizace vlastnického práva předpokládá možnost výkonu vlastnických oprávnění - práva věc užívat, požívat její eventuální plody, nepřetržitě ji držet a případně s ní disponovat (ius utendi et fruendi, possidendi, disponendi). Konkrétní okolnosti tohoto případu však restituentovi brání ve výkonu jakékoli ze složek vlastnického práva. Individuální užívání veřejně přístupné travnaté plochy s porostem nepřipadá v úvahu. Totéž platí o držbě pozemku - ta by byla vzhledem k veřejné přístupnosti pozemku permanentně rušena.

Předmětný pozemek je součástí veřejného statku jako přirozená hranice mezi místní komunikací, na níž probíhá běžný silniční provoz, a parkovištěm automobilů užívaným převážně obyvateli sídliště. Popsaný skutkový stav zrcadlí rozdíl, který tu vzniká mezi ochranou individuálních práv a svobod a ochranou veřejného statku. Tento rozdíl spočívá v možnosti rozdělení užítku obou faktorů. Zatímco pro veřejný statek je typická nedělitelnost prospěchu z něj plynoucího (lidé nemohou být vyloučeni z jeho užívání), pro základní práva a svobody je typická distributivnost: jednotlivé aspekty lidské existence lze právně pojmenovat, členit na části a přiřadit je jednotlivcům.

Nález

Ústavního soudu - I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Ivany Janů - ze dne 1. července 2014 sp. zn. I. ÚS 581/14 ve věci ústavní stížnosti hlavního

města Prahy, se sídlem Mariánské náměstí 2, Praha 1, právně zastoupeného JUDr. Janem Mikšem, advokátem, se sídlem Na Slupi 15, Praha 2, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 11. 3. 2013 č. j. 24 Co 182/2012-246, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba o nahrazení rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Praha ze dne 29. 11. 2007 č. j. PÚ 144/07, jímž byl vedlejšímu účastníkovi vydán z titulu restituce pozemek využívaný pro veřejné účely, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2013 č. j. 28 Cdo 2639/2013-267, kterým bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Ing. Radomíra Ungra, a Ing. Diany Ešnerové, obou právně zastoupených JUDr. Petrem Medunou, advokátem v Praze 1, Revoluční 23, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 15. 9. 2011 č. j. 10 C 46/2008-196, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 11. 3. 2013 č. j. 24 Co 182/2012-246 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2013 č. j. 28 Cdo 2639/2013-267 bylo zasaženo do práva stěžovatelky na ochranu vlastnictví garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Proto se tato rozhodnutí ruší.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

1. Ústavnímu soudu byl dne 11. 3. 2014 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti podle § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), jehož prostřednictvím se stěžovatelka domáhá zrušení shora uvedených rozhodnutí na základě tvrzení, že jimi došlo k porušení jejich ústavně zaručených práv na ochranu vlastnictví podle čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a na předvídatelnost soudního rozhodování (jako součástí práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny; v návrhu se toto právo odvozuje z čl. 1 Listiny).

2. V posuzované věci probíhalo před obecnými soudy řízení, jehož předmětem byla žaloba hlavního města Prahy (dále jen „stěžovatelka“), které nabylo níže označenou nemovitost podle zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění pozdějších předpisů, [již tím byla dána aktivní věcná legitimace stěžovatelky před obecnými soudy jako potenciální či „předchozí“ restituentky, i když i ji by stíhala povinnost věc vydat – viz rozsudek Nejvyššího

soudu ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. 2 Cdon, uveřejněný též ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek téhož soudu pod č. 17/1997 (Rc)], o nahrazení rozhodnutí Ministerstva zemědělství – Pozemkového úřadu Praha ze dne 29. 11. 2007 č. j. PÚ 144/07. Tímto rozhodnutím bylo stanoveno, že Ing. Radomír Ungr (první z vedlejších účastníků a restituent – osoba oprávněná jako právní nástupce podle rozhodnutí pozemkového úřadu; druhá vedlejší účastnice Ing. Ešnerová během řízení před obecnými soudy zdělila ideální polovinu všech restitučních nároků po úmrtí svého otce, jemuž byla nemovitost odňata) je vlastníkem pozemku parc. č. X1/2, ostatní plocha o výměře 1 304 m² (nyní v katastru uváděno 1 305 m²), dříve vedeného v pozemkové knize jako část parcely č. X2 – role, zapsaného v katastru nemovitostí u Katastrálního úřadu pro hlavní město Prahu, katastrální pracoviště Praha, na listu vlastnictví č. Y pro katastrální území Troja, obec Praha. Správním orgánem bylo tedy rozhodnuto podle ustanovení § 9 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o půdě“) a stěžovatelka poté podala žalobu k soudu v intencích § 9 odst. 6 téhož zákona. Obecné soudy rozhodovaly o této žalobě v řízení vedeném podle části paté hlavy první občanského soudního řádu (§ 244 a násl. tohoto předpisu).

3. Obvodní soud pro Prahu 8 rozhodl jako soud prvního stupně rozsudkem ze dne 15. 9. 2011 č. j. 10 C 46/2008-196 tak, že žalobu stěžovatelky, jež se domáhala, aby soud určil, že nynější vedlejší účastníci nejsou vlastníky předmětného pozemku z důvodu jeho zastavenosti podle § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, zamítl. Soud vyšel ze zjištění, že na pozemku roste veřejná zeleň a jde o pozemek nezastavěný. Je situován podél ulice Mazurská, ale netvoří ani její součást, ani příslušenství. Pozemek sice přiléhá k tělesům místní komunikace, avšak v souvisle zastavěném území obce, a proto nemůže být považován za silniční pozemek podle § 11 odst. 5 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pozemních komunikacích“). Podle názoru soudu nebyla zjištěna žádná z překážek bránících vydání pozemku.

4. Proti rozsudku soudu prvního stupně podala stěžovatelka odvolání, v němž uváděla důvody bránící vydání předmětného pozemku. Na pozemku je veřejně přístupná zeleň. Pozemek je podle ní funkčně spojen s okolními obytnými domy a komunikacemi, podléhá zvláštnímu právnímu režimu obecného užívání a jako takový je nedělitelný a má navíc relativně malou výměru v porovnání s okolní obytnou zástavbou. Odvolací soud však rozsudkem ze dne 11. 3. 2013 č. j. 24 Co 182/2012-246 napadený prvostupňový rozsudek potvrdil. Sdílel právní názor nižší instance o neexistenci důvodů bránících vydání pozemku a uvedl, že pozemky, které se nacházejí v areálech sídlišť nebo jiných souborů staveb, zákonodárce nezačlenil mezi výslovně vyjmenované překážky nevydání pozemku dle § 11 odst. 1

zákona o půdě. Změnou vlastnictví v důsledku vydání pozemku nemůže podle názoru odvolacího soudu dojít k ohrožení veřejného zájmu obyvatel sídliště, protože charakter pozemku je dán územním plánem a dochází pouze ke změně vlastníka, který je územním plánem vázán.

5. Rozsudek odvolacího soudu napadla stěžovatelka dovoláním, jehož přípustnost dovozovala z kritérií uvedených v ustanovení § 237 občanského soudního řádu ve znění zákona č. 404/2012 Sb., účinného od 1. 1. 2013. Dovolací důvod, tedy tvrzené nesprávné právní posouzení věci, spatřovala dovolatelka v závěru odvolacího soudu, že předmětné pozemky nejsou pozemky zastavěnými ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě. Poukázovala na rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 159/03 ze dne 17. 2. 2005 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) a namítala, že předmětný pozemek je součástí areálu tvořeného více nemovitostmi, je „obecně užíván“, a měl by tedy být považován za pozemek zastavěný stavbou místní komunikace. Stěžovatelka dále odkazovala na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 691/2006, 28 Cdo 2155/2012, 28 Cdo 3016/2012 a rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1947/12 ze dne 27. 9. 2012 a sp. zn. IV. ÚS 542/2000 ze dne 21. 11. 2000 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Rovněž uvedla, že pokud má být předmětný pozemek vydán oprávněným osobám, bude na žalobce přeneseno břemeno poskytnout jim náhradu, k níž by byla jinak povinovávána Česká republika – Státní pozemkový úřad.

6. Nejvyšší soud dovolání stěžovatelky odmítl s konstatováním, že se otázkou zastavěnosti pozemku podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě opakovaně zabýval. Podle něj jak dovolací soud, tak i Ústavní soud vycházejí ve své relevantní judikatuře z okolností jednotlivých případů. Jestliže zákon hovoří o podmínkách nevydání pozemku, z nichž plyne mj. požadavek bezprostřední funkční souvislosti pozemku se stavbou, pak je třeba interpretovat restituční předpis podle konkrétní situace a s ohledem na citlivost restitučních vztahů. Zejména nelze bez dalšího aplikovat normy veřejného práva, které stanoví podmínky pro novou výstavbu či vyčleňování pozemků pro účely územního plánování. Nejvyšší soud konstantně setrvává na názoru, že ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě je nutné vykládat restriktivně, neboť stanovuje výjimky z pravidla, že osobám oprávněným se v zásadě vydávají ty pozemky, které jim byly za totalitního komunistického režimu odňaty. Nejvyšší soud též uvedl, že se problematikou pozemků v areálech sídlišť výslovně zabýval v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 821/2007, který citoval odvolací soud.

II. Argumenty stěžovatelky v ústavní stížnosti

7. Stěžovatelka tvrdí, že předmětný pozemek je zastavěn stavbou místní komunikace. Na pozemku roste silniční vegetace, jež je v souladu

s § 13 písm. d) zákona o pozemních komunikacích příslušenstvím místních komunikací „NN 3250“ a Mazurská. Pokud je zeleň na pozemku zeleň komunikací, a tedy příslušenstvím místních komunikací, je třeba předmětný pozemek považovat za pozemek zastavěný těmito komunikacemi, a tedy zastavěný i ve smyslu § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě. Stěžovatelka cituje rozhodnutí Nejvyššího soudu zn. 28 Cdo 2494/2009, v němž soud uzavřel, že restituční předpisy mají za jeden z cílů nevyvolat odlišnost vlastníkům pozemku a stavby na něm stojící. Ke shodnému závěru podle ní došel dovolací soud též v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 3016/2012 stran pozemku parc. č. X3/88 v katastrálním území Stodůlky, jenž má shodný charakter jako pozemek nyní posuzovaný. Dospěly-li nyní odvolací i dovolací soud k opačným závěrům, porušily tím podle názoru stěžovatelky její právo na stejné rozhodování ve stejných případech ve smyslu čl. 1 Listiny o garancích právního státu, jakož i právo na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

8. V námitkách stěžovatelky se opakuje, že předmětný pozemek je pozemek zastavěným ve smyslu § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, neboť pozemek tvoří funkční součást areálu sídliště Bohnice. Stěžovatelka současně označila i další judikáty Nejvyššího soudu, v nichž podle ní tato instance připustila existenci překážky zastavěnosti v případech pozemků provozně souvisejících s obytnými budovami, jež tvoří areál sídliště (šlo o místní komunikace, chodníky, vstupy do domů, travnaté plochy, sportoviště). Stěžovatelka zdůraznila, že na předmětném pozemku je veřejná zeleň a pozemek je funkčně propojen s okolními budovami a komunikacemi. Rovněž je zřejmé, že pozemek podléhá zvláštnímu právnímu režimu obecného užívání, který do budoucna vylučuje jeho využití k zemědělským nebo lesním účelům; nelze ani uvažovat o tom, že by k takovému jeho využití mohlo dojít v redukované míře.

9. V ústavní stížnosti se argumentuje i skutečností, že v důsledku vydávání pozemků tohoto druhu (tj. pozemků obecně užívaných) pozemkovými úřady čelí hlavní město Praha v současné době značnému množství žalob podávaných nabyvateli pozemků - restituenty, kteří se domáhají plateb z titulu bezdůvodného obohacení v řádu desítek milionů Kč s tvrzením, že tyto pozemky jsou městem užívány. I proto by podle názoru stěžovatelky měl být předmětný pozemek považován za pozemek zastavěný a vedlejší účastníkům by místo něho měl stát poskytnout podle zákona o půdě pozemek náhradní, obecným užíváním nezátížený a použitelný k soukromým účelům, nebo finanční náhradu podle téhož zákona, neboť stěžovatelka náhradní pozemky k dispozici nemá a nemůže si dovolit platit pravidelně ze svého rozpočtu vedlejší účastníkům (a ostatním nabyvatelům) náhradu za užívání takto v restitučním procesu vydaných pozemků.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků

10. Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatelka v ústavní stížnosti v podstatě reprodukuje argumentaci použitou již v řízení před obecnými soudy. Ze stížnosti však nevyplývá, v čem by mělo spočívat zkrácení tam uvedených základních práv. Nejvyšší soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku v posuzované věci sp. zn. 28 Cdo 2639/2013 a požádal, aby jeho odůvodnění, včetně tamtéž citovaných judikatorních zdrojů, bylo považováno za součást jeho vyjádření. Posouzení přípustnosti a důvodnosti ústavní stížnosti ponechal na Ústavním soudu.

11. Městský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že jeho rozhodnutí je v souladu s rozhodovací praxí obecných soudů, která vychází z judikatury Nejvyššího soudu. Konkrétně odkázal na závěry učiněné Nejvyšším soudem v rozhodnutích sp. zn. 28 Cdo 821/2007 a 28 Cdo 2025/2007. Podotkl, že neakceptoval námitku stěžovatelky, podle níž předmětný pozemek jako součást areálu sídliště nelze vydat pro překážku stanovenou v § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě. Ztotožnil se s názorem soudu prvního stupně, že v tomto případě uvedený pozemek nemůže být považován za silniční pomocný pozemek ve smyslu zákona o pozemních komunikacích, neboť pozemek leží v souvisle zastavěném území obce. Nemůže na něj proto být nahlíženo jako na příslušenství místní komunikace. V dalším soud plně odkázal na odůvodnění svého rozsudku.

12. Vedlejší účastníci Ing. Radomír Ungr a Ing. Diana Ešnerová se k ústavní stížnosti vyjádřili prostřednictvím svého právního zástupce. Tvrdili, že námitka stěžovatelky o zastavěnosti pozemku je nesprávná; stěžovatelka se dopouští nesprávného výkladu ustanovení § 12 a § 13 písm. d) zákona o pozemních komunikacích. Vydání předmětného pozemku by podle vedlejších účastníků nijak neohrozilo ani provoz na pozemních komunikacích, ani každodenní život v dané oblasti. Stěžovatelka pomíjí, že dotčený pozemek má spíše estetickou než dopravní funkci. Zpochybněny jsou též citace judikátů Nejvyššího soudu stěžovatelkou. Nelze s ní souhlasit zejména v tom ohledu, že by snad (viz odkazy na sp. zn. 28 Cdo 2518/2006, 28 Cdo 3863/2012 a další) bylo možné sídliště Bohnice považovat za areál. Podle vedlejších účastníků je zcela přirozené, že na obec může dopadnout břemeno žalob o vydání bezdůvodného obohacení. Toto břemeno je následkem zákonné povinnosti obce zajistit volné prostranství svým občanům, a to pomocí institutu obecného užívání. Tím je dána rovnováha mezi vlastníky pozemků v obecném užívání a jejich uživateli – obcemi. Ze všech těchto důvodů navrhli vedlejší účastníci zamítnutí ústavní stížnosti stěžovatelky.

IV. Podmínky projednání ústavní stížnosti

13. V posuzované věci jsou splněny podmínky věcného projednání návrhu. Jde o řízení o ústavní stížnosti podle ustanovení § 72 a následujících zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost byla podána v zákonně dvouměsíční lhůtě (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a k jejímu podání došlo poté, co stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky poskytnuté zákonem k ochraně jejího práva (§ 75 odst. 1 věta před středníkem zákona o Ústavním soudu). Text ústavní stížnosti vykazuje náležitosti podle § 34 odst. 1 citovaného zákona. Stěžovatelka je zastoupena advokátem, jak předpokládá ustanovení § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

V. Posouzení věci Ústavním soudem

14. Stěžovatelka je subjektem oprávněným k podání ústavní stížnosti ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Nenamítá sice zásah do svého práva na samosprávu, takže zde nevystupuje coby privilegovaný subjekt podávající tzv. komunální ústavní stížnost podle § 72 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu; vystupuje zde nicméně jako právnická osoba namítající zásah do svého práva vlastnit majetek a podávající „běžnou“ ústavní stížnost proti zásahu do svých ústavně zaručených práv (viz Šimíček, V. Ústavní stížnost. Praha : Linde, 2005, 3. vydání, s. 83). V tom se nyní posuzovaná situace liší od jiných restitučních sporů, v nichž je restituovaný majetek vydáván z vlastnictví státu a jeho organizačních složek, které nejsou nositeli ústavně garantovaných práv, takže se proti restituci a jejímu soudnímu posouzení nemohou z povahy věci ústavní stížností bránit. Obec jako nositel práva na samosprávu a zároveň jako právnická osoba disponující vlastním majetkem ovšem nositelem základních práv (alespoň těch, u nichž je to z povahy věci možné) je a proti zásahu do nich se může ústavní stížností bránit, ať už podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) či b) zákona o Ústavním soudu [shodně viz náleze ze dne 14. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 1404/13 (N 96/73 SbNU 581), náleze ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 2176/13 (N 2/72 SbNU 31), náleze ze dne 9. 5. 2012 sp. zn. I. ÚS 3177/11 (N 97/65 SbNU 305)].

15. Pozemek parc. č. X1/2, ostatní plocha, zapsaný na listu vlastnictví č. Y pro katastrální území Troja, obec Praha, o jehož vlastnictví bylo vedeno na základě rozhodnutí pozemkového úřadu řízení před obecnými soudy, je situován mezi obousměrnou místní komunikací ulice Mazurská na pražském sídlišti Bohnice a rozsáhlým parkovištěm osobních automobilů určeným pro osoby bydlící v přilehlých domech. Jak je patrné z nalézacího spisu a jak si ověřil Ústavní soud ze snímku, který je k dispozici katastrálnímu operátu, (pořízeného z webových stránek Českého úřadu zeměměřičkého a katastrálního, <http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/>), pozemek, který je osázen veřejnou zelení, tvoří přirozenou hranici mezi zmíněnou místní

komunikací a parkovištěm. Označuje-li stěžovatelka veřejnou zeleň, kterou porost na předmětném pozemku vytváří, jako tzv. silniční vegetaci ve smyslu ustanovení § 13 písm. d) zákona o pozemních komunikacích, pak se touto kvalifikací pozemku, náležející do pravomoci příslušného správního orgánu, Ústavní soud nebude zabývat; skutkový stav na místě samém je zřejmý a těžištěm právního posouzení věci je ustanovení zákona o půdě, které v rozhodné části ze zmíněného účelového určení pozemku podle správního práva bezprostředně nevychází.

16. Ačkoliv před pozemkovým úřadem a obecnými soudy proběhlo řízení o vlastnictví pozemku, při němž se posuzovalo vlastnictví subjektů v navzájem rovném postavení (a tedy horizontální právní vztahy), věc má ústavněprávní dimenzi a je třeba ji podrobit meritornímu přezkumu. Předmětem tohoto přezkumu jsou práva a povinnosti potenciálních restituentů podle zákona o půdě; alternativou je zachování veřejného vlastnictví, při jehož dosavadní existenci užívá pozemek jako veřejný statek (jeho součástí) značný počet osob. Kritériem přezkumu jsou tato ustanovení Listiny, jejíž citovaný článek obsahuje pět odstavců:

Ustanovení čl. 11

(1) Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.

...

(4) Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.

K otázce aplikace čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, o níž se stěžovatelka zmínila v úvodu a závěru ústavní stížnosti a jejíž akcent spočívá v ochraně pokojného užívání majetku, nepřipojila stěžovatelka samostatné námítky. Navrhuje-li táz konstatovat zásah do základního práva na předvídatelné rozhodnutí, jež je doktrinárně odvozováno z textu hlavy páté Listiny o právu na soudní a jinou právní ochranu, vyjadřuje se k otázce zásahu do tohoto práva Ústavní soud v závěrech odůvodnění tohoto nálezu.

17. Vzhledem k tomu, že v nyní posuzované věci jde o rozhodování o restituci pozemku podle zákona o půdě, je třeba připomenout hodnotový aspekt zákona č. 229/1991 Sb., jak je vyjádřen již v preambuli zákona samotného: „Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky ve snaze zmírnit následky některých majetkových křivd, k nimž došlo vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku v období let 1948 až 1989, dosáhnout zlepšení péče o zemědělskou a lesní půdu obnovením původních vlastnických vztahů k půdě a upravit vlastnické vztahy k půdě v souladu se zájmy hospodářského rozvoje venkova i v souladu s požadavky na tvorbu krajiny a životního prostředí, se usneslo na tomto zákoně:“ (následuje text zákona).

18. V ustanovení § 1 zákona o půdě, uvozeném marginální rubrikou „Rozsah působnosti zákona“, se v odstavci 1 uvádí: „Zákon se vztahuje na a) půdu, která tvoří zemědělský půdní fond nebo do něj náleží, a v rozsahu stanoveném tímto zákonem i na půdu, která tvoří lesní půdní fond, (dále jen „půda“), b) obytné budovy, hospodářské budovy a jiné stavby, patřící k původní zemědělské usedlosti, včetně zastavěných pozemků, c) obytné a hospodářské budovy a stavby, sloužící zemědělské a lesní výrobě nebo s ní souvisejícímu vodnímu hospodářství, včetně zastavěných pozemků, d) jiný zemědělský majetek uvedený v § 20.“

19. Podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě pozemek nelze vydat v případě, že „... pozemek byl po přechodu nebo převodu do vlastnictví státu nebo jiné právnické osoby zastavěn; pozemek lze vydat, nebrání-li stavba zemědělskému nebo lesnímu využití pozemku, nebo jedná-li se o stavbu movitou, nebo dočasnou, nebo jednoduchou, nebo drobnou a nebo stavbu umístěnou pod povrchem země. Za zastavěnou část pozemku se považuje část, na níž stojí stavba, která byla zahájena před 24. červnem 1991, a část pozemku s takovou stavbou bezprostředně související a nezbytně nutná k provozu stavby. Zahájením stavby se rozumí datum skutečného zahájení stavby, zapsané do stavebního deníku a oznámené stavebnímu úřadu, pokud byla stavba zahájena do dvou let od vydání stavebního povolení.“

20. V odůvodněních obou rozsudků obecných soudů i v podáních stěžovatelky včetně ústavní stížnosti byla označena řada judikátů obecných soudů k podpoře toho či onoho právního názoru. Ústavní soud však nečiní (s odhlédnutím od vlastních judikátů citovaných níže) takto označená rozhodnutí obecných soudů bezprostředním zdrojem své argumentace, neboť vycházejí ze skutkových okolností, jež jsou takřka ve všech případech odlišné. Nelze přistoupit k žádoucí generalizaci, jestliže v jedné věci šlo o vydání pozemku – travnatého dětského hřiště s prolézačkami situovaného na sídlišti, v jiné věci se jednalo o vydání pozemku, na němž se kdysi zemědělsky hospodařilo, nyní je však používán jako veřejné parkoviště, a v další věci jde o travnatý pozemek na okraji rekreačního areálu vlastněného odborovým svazem. Ústavní soud již sám meritorně posuzoval řadu restitučních případů, jejichž předmětem bylo určení vlastnictví k pozemkům, o němž předtím rozhodl pozemkový úřad; vychází proto z vlastní judikatury, v níž formuloval relevantní závěry.

21. V usnesení ze dne 27. 9. 2012 sp. zn. III. ÚS 1947/12 rozhodoval Ústavní soud o právní otázce aplikace ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě v souvislosti s vydáním pozemků restitucentovi. Ústavní soud dovodil, že vůdčím principem musí být vždy účel restitučního zákona a že při výkladu tohoto zákona je zásadně nutné preferovat vydání původního pozemku, jestliže o to restitucent usiluje a zákon to nevyklučuje. Současně

však Ústavní soud shledal, že v posuzované věci existují okolnosti, které vydání předmětných pozemků brání. Na základě skutkových zjištění pokládal za nepochybné, že pozemky jsou v současnosti zastavěny, a za stavbu považoval účelovou komunikaci s asfaltovým povrchem a parkoviště s totožným povrchem. Proto ústavní stížnost podanou poté, co obecné soudy restituentovi nevyhověly, odmítl.

22. Ústavní soud rozhodoval o vydání pozemku v restituci podle zákona o půdě také v usnesení ze dne 17. 2. 2005 sp. zn. I. ÚS 159/03. V této věci bylo ústavní stížností napadeno rozhodnutí pozemkového úřadu a poté i rozhodnutí obecného soudu. Obě rozhodnutí posoudila žaloba o nahrazení rozhodnutí pozemkového úřadu v neprospěch restituentů a na základě provedeného místního šetření nedovodila, že by byli vlastníky předmětného pozemku. Ústavní soud oběma rozhodnutím, jejichž důvody byly opřeny o zastavěnost požadovaného pozemku, přisvědčil. Bylo zjištěno, že nárokovaný pozemek značné výměry je součástí stavby sídliště a tvoří s ním jeden funkční celek. Jednotlivé stavby, které byly situovány na pozemku (pískoviště, lavičky, stání na popelnice) nelze posuzovat jednotlivě, ale právě jako funkční celek. Ústavní soud ve svém usnesení konstatoval, že město je dynamicky se vyvíjející útvar a jednotlivé funkce pozemků, navazujících svým účelem na bytové komplexy, se v průběhu času proměňují. Ústavní soud podepřel svůj názor nálezem ze dne 15. 12. 1994 sp. zn. IV. ÚS 68/94 (N 63/2 SbNU 189), v němž konstatoval nemožnost vydání pozemků ležících uvnitř městské zástavby.

23. V usnesení ze dne 7. 9. 2010 sp. zn. I. ÚS 1467/10 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) naopak odmítl Ústavní soud ústavní stížnost města, které navrhovalo zrušit rozhodnutí obou civilních soudů poté, co bylo restituentům ohledně řešení otázky zastavěnosti pozemků ve smyslu § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě vyhověno. Ústavní soud zde přisvědčil právním závěrům, podle nichž nebránilo vydání pozemků, že na nich byla silniční vegetace, protihlukové valy, protihluková zeď a parkoviště. V této věci považoval senát Ústavního soudu za podstatné, že žádný z pozemků není zastavěn veřejnou komunikací.

24. Aplikace ustanovení zákona o půdě s výčetem překážek zastavěnosti se stala klíčovou též pro nález Ústavního soudu ze dne 23. 10. 2003 sp. zn. I. ÚS 754/01 (N 123/31 SbNU 113). Ústavní soud zde zrušil rozhodnutí pozemkového úřadu i obecného soudu. Učinil tak přesto, že podle zjištění pozemkového úřadu šlo o pozemek zastavěný účelovou komunikací, čistíčkou odpadních vod a odstavnými a parkovacími plochami; také obecný soud shledal, že jde o ucelený areál plnící rekreační funkci, přičemž zbylou část pozemku tvořilo volné prostranství s okrasnou zelení, lavičkami a dětským hřištěm. Ústavní soud však oběma rozhodujícím orgánům vytkl, že ustanovení zákona o půdě o zastavěnosti pozemku nelze

interpretovat „příliš extenzivně“ a dovozovat, že vzhledem k účelovému určení nelze vydat rozsáhlý rekreační areál. Otázkou zastavěnosti pozemku se soud blíže nezabýval a akcentoval právní status restituenta.

25. Vydání pozemků na základě závěru o vlastnictví oprávněné osoby v restituci, a to pozemků, na nichž byly zřízeny sadové úpravy, parkoviště, chodničky, pískoviště a asfaltové hřiště (vše v lokalitě velkoměstského sídliště) přisvědčil Ústavní soud odmítavým usnesením ze dne 15. 11. 2011 sp. zn. II. ÚS 1351/10. Učinil tak za pomoci argumentu, že institut tzv. obecného užívání, pod nějž zmíněné plochy podřadil [viz ustanovení § 34 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)], chybí v taxativním výčtu překážek vydání podle § 11 odst. 1 zákona o půdě.

26. V nálezu ze dne 28. 5. 2002 sp. zn. II. ÚS 747/2000 (N 63/26 SbNU 163) Ústavní soud svým výrokem zrušil rozhodnutí pozemkového úřadu i rozsudek obecného soudu a v odůvodnění nálezu zpochybnil nevydání pozemků, které podle předchozích zjištění sloužily jako účelové komunikace ve prospěch staveb pro energetické účely a pod pozemky měly být vedeny inženýrské sítě. Ústavní soud dovodil, že „zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, sice počítá se zajištěním lesního či zemědělského využití pozemku jako s jedním z cílů zákona, z jeho preambule nicméně vyplývá, že tento cíl má být podřazen požadavku zmírnění majetkových krivd tím, že zlepšení péče o půdu podmiňuje obnovením původních vlastnických vztahů k ní. Soud tedy nemůže diktovat vlastníkům, jak s půdou nakládat, či podmiňovat navrácení vlastnictví určitým způsobem využití, resp. nenavracet, pokud nebudou (moci) pozemek určitým způsobem užívat.“

27. Ve věci sp. zn. IV. ÚS 176/03 (N 96/34 SbNU 35) bylo dne 14. 7. 2004 rozhodnuto nálezem o zrušení rozsudku obecného soudu a současně i rozhodnutí pozemkového úřadu; Ústavní soud uložil rozhodujícím orgánům veřejné moci řídit se jeho závazným právním názorem, jak je níže shrnut. Rozhodnutími, jež byla napadena stěžovateli - fyzickými osobami, bylo určeno, že tito nejsou vlastníky silničních pozemků, které byly součástí autobusového obratiště. Stavbu obratiště považoval Ústavní soud za stavbu podle stavebněprávních předpisů, vyjádřil však pochybnosti, zda jde podle dosavadního průběhu řízení o věc v občanskoprávním smyslu. Ústavní soud zvažoval, zda výklad přijatý obecným soudem (podle něhož byly předmětné pozemky samy o sobě „stavbou v nedílném celku ostatních ploch - komunikací a zařízení autobusového obratiště“, která vylučuje jejich vydání stěžovatelům) není výkladem extenzivním s ohledem na povahu restitučního nároku a účel restitucí. Dovodil, že „institut překážek ve vydání nemovitosti podle ustanovení § 11 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění

pozdějších předpisů, je institutem stanovujícím výjimku z účelu restitucí. Důvodem těchto výluk je působení konkrétního veřejného zájmu nebo práv třetích subjektů (zastavenost pozemku stavbou, zřízení tělovýchovného nebo sportovního zařízení, zřízení hřbitova atd.), které v daném případě převažují nad účelem restituace a samotným restitučním nárokem na vydání původních pozemků a které by s ohledem na povahu zatížení pozemku vylučovaly nebo omezovaly využití pozemku v jiném soukromém vlastnictví. Při interpretaci a aplikaci restitučních předpisů je třeba vždy mít na zřeteli účel a předmět úpravy těchto předpisů. Pojmy a instituty obsažené v restitučních předpisech je proto třeba vykládat s ohledem na to, aby byl v maximální míře dosažen jejich účel, a rovněž s ohledem na to, že předmětem úpravy těchto předpisů jsou vztahy majetkoprávní, které jsou svou povahou občanskoprávními vztahy. Výklad pojmů obsažených v restitučních předpisech proto nelze podřizovat pojmům obsaženým v jiných právních předpisech či odvětvích veřejného práva, v daném případě práva stavebního. Je totiž třeba v konkrétním případě volit takovou interpretaci, která by směřovala k maximálnímu naplnění účelu restituace a současně respektovala proporcionalitu mezi omezením restitučního nároku na vydání původních pozemků a prosazením konkrétního veřejného zájmu“.

28. Ústavní soud tedy v nálezu sp. zn. IV. ÚS 176/03 (viz výše) stanovil kritéria, jimiž se v budoucnu mají obecné soudy – a též pozemkové úřady – řídit při posuzování kolize, která vznikne v souvislosti s potenciálním vydáním pozemku, jehož zastavenost podle § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě je z hlediska obsahu zákonné výluky sporná a pozemek je užíván pro veřejné účely. Má být zohledněn účel restituční úpravy; je však třeba dodat, že teleologická interpretace citovaného ustanovení zákona o půdě nesmí opomíjet princip efektivity aplikace základního práva. Vydání pozemku v restituci může kolidovat s veřejným zájmem, představujícím možnost permanentního využití pozemku jako součásti veřejného statku. V těchto souvislostech je třeba připomenout maximy obsažené v preambuli a v ustanovení § 1 zákona o půdě, podle nichž má zemědělskými restitucemi dojít k úpravě vlastnických vztahů k půdě v souladu s hospodářským rozvojem venkova, s požadavky na tvorbu krajiny a životního prostředí, a zákon se vztahuje na zemědělský a lesní půdní fond, jakož i na zemědělské usedlosti a ostatní stavby sloužící zemědělské a lesní výrobě (podrobněji viz body 17, 18).

29. Přezkum proporcionality omezení restitučního nároku v kolizi s konkrétním veřejným zájmem je dále proveden za pomoci tří kroků standardně používaného testu. V prvním kroku testu se zkoumá vhodnost či způsobilost eventuálního omezení; jde o to, zda je omezující opatření (v nyní posuzované věci omezující stav) způsobilé dosáhnout svého účelu či cíle. Ve druhém kroku jde o přezkum nutnosti použití omezujících

prostředků; požadavkem je intervenční minimum. Zvažuje se, zda zákonodárce nebo orgán právo aplikující nemohl zvolit mírnější, základní právo méně omezující prostředek. Konečně pak v případě, že by bylo přistoupeno k třetímu kroku testu (proporcionalita v užším smyslu), posuzuje se ústavnost spojení mezi prostředkem a účelem omezení základního práva. V rámci této relace, vnímané skrze hodnoty a principy ústavně konformního výkladu, dostává přednost to základní právo, jež je aktuálně (ad hoc) závažnější.

30. Již první krok testu proporcionality vede k závěru o praktické neslučitelnosti poměřovaných práv a hodnot předestřených v nálezu sp. zn. IV. ÚS 176/03. Za zjištěných skutkových okolností, při nichž je pozemek v nyní posuzované věci (travnatá plocha porostlá veřejnou zelení) užíván výhradně pro veřejné účely, není možné nalézt jakoukoli rozumnou proporcí mezi restitučním účelem a veřejným zájmem. Pro překážku, která spočívá v realizaci veřejného zájmu, nelze restituci v naturální formě uskutečnit. V tomto hraničním případě neobstojí konstatování obsažené ve výše citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 747/2000 (bod 26), podle něhož je na restituentech, jakým způsobem budou vrácené nemovitosti využívat, přičemž nemá být věcí soudu vnucovat svou vůli ohledně dispozic s pozemkem restituentům a zabývat se faktickým stavem. Nemůže-li restituent z objektivního důvodu užívat nemovitost, jež má být po kladném výroku o jeho vlastnictví předmětem potenciálního vydání podle zákona o půdě, nastává právní stav neslučitelný s účelem restituce, deklarovaným v preambuli a v ustanovení § 1 tohoto zákona.

31. Realizace vlastnického práva předpokládá možnost výkonu vlastnických oprávnění – práva věc užívat, požívat její eventuální plody, nepřetržitě ji držet a případně s ní disponovat (*ius utendi et fruendi, possidendi, disponendi*). Konkrétní okolnosti tohoto případu však restituentovi brání ve výkonu jakékoli ze složek vlastnického práva. Individuální užívání veřejně přístupné travnaté plochy s porostem nepřipadá v úvahu. Totéž platí o držbě pozemku – ta by byla vzhledem k veřejné přístupnosti pozemku permanentně rušena. Jako relevantní se může jevit možnost s pozemkem disponovat, což by se dalo extenzivně dovodit ze závěrů nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 747/2000. Není však reálné ani právně přípustné, kdyby měl restituent využívat pozemek, který by mu byl vydán ve výše popsaném stavu, k právnímu obchodu. Pak by nezbývalo než dovodit, že v případě převodu pozemku z restituenta na jinou osobu by šlo o prodej spekulativní, uskutečňovaný s cílem konfrontovat majetkové požadavky vlastníka pozemku s institucí veřejné moci, která řádné užívání pozemku garantuje. Převod pozemku by se ocitl v rozporu s dobrými mravy, což v aktuální podobě zapovídá ustanovení § 2 odst. 3 nového občanského zákoníku. Takto vytyčené premisy platí tím spíše, že ani po případné naturální restituci, ale

ani po případném převodu pozemku by se nedala očekávat změna jeho účelového určení. Je-li pozemek veřejným statkem, pak je vysoce nepravděpodobné, že by restituent či jiný vlastník pozemku dosáhl v budoucnu změny územního plánu, která by jediná mohla vést k tomu, že by se pozemek stal skutečným předmětem výkonu vlastnických oprávnění. Shrnuto: rozhodnutím ve prospěch oprávněné osoby s následnou restitucí předmětného pozemku by došlo ke vzniku tzv. holého vlastnictví (*nuda proprietas*), což není účelem restitučního procesu, jinak zajisté směřujícího k alespoň částečnému zmírnění majetkových křivd způsobených oprávněným osobám totalitní mocí v rozhodném období.

32. Pro vyprázdnění obsah konkrétního vlastnického práva vede analýza prvního kroku testu proporcionality k závěru o vylučném naplnění funkce veřejného statku a nemožnosti výkonu vlastnických oprávnění jednotlivce. Předmětný pozemek je součástí veřejného statku jako přirozená hranice mezi místní komunikací, na níž probíhá běžný silniční provoz, a parkovištěm automobilů užívaným převážně obyvateli sídliště. Popsaný skutkový stav zrcadlí rozdíl, který tu vzniká mezi ochranou individuálních práv a svobod a ochranou veřejného statku. Tento rozdíl spočívá v možnosti rozdělení užitku obou faktorů. Zatímco pro veřejný statek je typická nedělitelnost prospěchu z něj plynoucího (lidé nemohou být vyloučeni z jeho užívání), pro základní práva a svobody je typická distributivnost: jednotlivé aspekty lidské existence lze právně pojmenovat, členit na části a přiřadit je jednotlivcům.

33. Jak ke kolizi základního práva a veřejného statku uvádí plenární náleze Ústavního soudu ze dne 9. 10. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 15/96 (N 99/6 SbNU 213; 280/1996 Sb.), je nutné stanovit podmínky, při jejichž splnění má prioritu buď základní právo, nebo veřejný statek. Základem je tedy maxima, podle níž lze omezit základní právo pouze v zájmu jiného základního práva či svobody nebo – což je relevantní nyní – v zájmu veřejného statku jako hodnoty. Výsledek testu proporcionality v jeho prvním kroku tedy nezbývá než vyhodnotit tak, že účel omezení základního práva, jehož předpokladem je nabytí vlastnického práva k pozemku formou restituce, nemůže být naplněn. Zjištěné skutečnosti a jejich právní důsledky svědčí ve prospěch zachování veřejného statku a užívání pozemku dosavadním způsobem. Test proporcionality je ukončen již prvním krokem.

34. Jestliže by se přikročilo, byť jen v hypotetické rovině, k druhému kroku testu proporcionality (žádoucí minimalizace prostředků zásahu do základního práva), vedla by další analýza jen do slepé uličky. Již v becné rovině lze konstatovat, že věci ve vlastnictví restituentů (jejich právních předchůdců), které jim byly totalitní mocí v rozhodném období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 odňaty, byly většinou po strážce právní „transformovány“ ve státní vlastnictví, ale fakticky též zlikvidovány, zpracovány či jinak

změněny. Výsledkem těchto majetkových křivd byl často propastný rozpor mezi podobou (formou) věci v době jejího odnětí a po nastolení demokratického státního uspořádání. Tento rozpor nastal právě v nyní posuzovaném případě. Zatímco dříve byl předmětný pozemek užíván jako role a podle dostupných zjištění i logiky věci k zemědělské výrobě, nyní je součástí veřejného statku. Funkce pozemku, pokrytého nyní porostem, je výhradně veřejně prospěšná a pro osobu oprávněnou v restituci vznikl právní stav obdobný tomu, při němž existuje překážka vydání věci podle ustanovení § 11 odst. 1 zákona o půdě (kde jsou vypočteny jednotlivé vyluky vydání včetně zastavenosti pozemku). Úvahy o druhém kroku testu proporcionality proto končí konstatováním nepřeklenutelného rozporu mezi protiprávností někdejšího odnětí pozemku, jeho pozdější přeměnou k veřejně prospěšnému účelu a právní i faktickou nemožností změny tohoto stavu. Tyto závěry demonstrují, že by bylo bez účinku směřovat k třetímu kroku testu, v jehož rámci by mělo dojít k přezkumu (zde jasně ústavně nekonformní) relace mezi prostředkem a účelem omezení základního práva ve světle ústavních hodnot a principů.

35. Vztah mezi funkcí předmětného pozemku jako součásti veřejného statku a potenciální realizací restitučního nároku je nutné rozhodnout ve prospěch veřejného statku, ač tu nelze dospět bez dalšího (viz *obiter dictum* níže) k závěru o vztahu spravedlivé rovnováhy. Racionálním řešením je však závěr, který jako jedna z možností plyne ze závěrečných tezí nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 176/03 (bod 27), konkretizovaný tak, že nevratná změna účelu užívání pozemku brání jeho vydání a opačné řešení by se dostalo do kontradikce s účelem pozemkové restituce deklarovaným v preambuli a v ustanovení § 1 odst. 1 zákona o půdě.

36. Naturální restituci předmětného pozemku, jež je v obecné rovině prioritní, nelze realizovat. Nastalý skutkový a právní stav tvoří překážku jeho vydání ve smyslu § 11 odst. 1 zákona o půdě, ač tento stav přímo v popsané podobě není mezi šesti tam vypočtenými vylukami vydání uveden a připodobnit jej k zastavenosti pozemku lze pouze *per analogiam*. Ústavní soud zde považuje za nutné přijmout tuto analogickou interpretaci, a to na základě objektivního teleologického výkladu citovaného ustanovení. Při tomto výkladu zůstává zachován účel a smysl příslušné pasáže restitučního předpisu, ač znění sub c) § 11 odst. 1 zákona o půdě nelze v posuzované věci doslovně naplnit [viz „klasické“ judikáty sp. zn. Pl. ÚS-st. 1/96 ze dne 21. 5. 1996 (ST 1/9 SbNU 471), sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)].

37. Uvedené závěry však neznamenají, že by „ve hře“ nezůstalo základní právo, o něž jde, tedy právo na ochranu vlastnictví garantované v čl. 11 odst. 1 Listiny. Konkrétní okolnosti případu svým způsobem

paradoxně vedou k efektu, při němž toto základní právo působí nikoliv ve prospěch restituenta, ač jde meritorně o jeho vlastnické právo a (ne)vydání pozemku, ale ve prospěch stěžovatelky, která se v mezidobí stala vlastnící předmětné nemovitosti a již nebylo toto vlastnictví obecnými soudy i přes funkční určení nemovitosti a existenci veřejného zájmu přiznáno. Nabízí se reminiscence na případ, který v ne tak dávné době obecné soudy v rámci restitucí řešily: V jednom moravském městě požadoval živnostník navrácení věci, jež mu byly v rozhodném období odňaty. Šlo o několik desítek metrických centů dlažebních kostek. Tyto věci bylo dokonce možné i nyní jako předmět někdejšího vlastnictví restituenta, včetně výrobní značky, identifikovat. Bylo jimi totiž vydlážděno hlavní náměstí tohoto města. A v nyní posuzované věci je argumentace in favorem stěžovatelky posílena zjištěním, že v katastru nemovitostí je v rámci informací o pozemku (<http://nahlizenidokn.cuzk.cz/>) uveden způsob ochrany nemovitosti: památkově chráněné území. Tento fakt mohl při dosavadním posuzování restitučního nároku znamenat podle okolností vyluku z vydání pozemku ve smyslu ustanovení § 11 odst. 5 zákona o půdě. V současnosti je sice uvedený odstavec z § 11 vypuštěn, argument o této ochraně nemovitosti však nelze brát na lehkou váhu.

VI. Obiter dictum

38. Hodnotový rozměr věci velí věnovat se samostatně důsledkům výše vyslovených tezí – a to důsledkům vzniklým nejen poté, co je nyní konstatováno porušení základního práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny v neprospěch stěžovatelky, ale i důsledkům situací, při nichž obecné soudy rozhodly (nezřídka přinejmenším kontroverzně), navzdory podobnému skutkovému stavu a argumentům blízkým těm, které jsou zde vylíčeny, o vydání pozemků oprávněným osobám v restituci. Poznámka Ústavního soudu k těmto situacím je namísto tím spíše, že vedlejší účastníci, a to bez jakékoli návaznosti na předchozí průběh řízení, sami ve vyjádření k ústavní stížnosti zvažují možnosti postupu vůči obci po vydání pozemku (žaloba o zaplacení bezdůvodného obohacení – viz závěr bodu 12). Sluší se poznamenat, že dále vyslovené názory se mohou podle konkrétních okolností případu vztahovat k vydání pozemku nejen podle zákona o půdě, ale také podle jiných restitučních předpisů (např. dle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů).

39. V této přezkoumávané věci bude přicházet, vzhledem k závaznému závěru Ústavního soudu o zásahu do základního práva stěžovatelky podle čl. 11 odst. 1 Listiny a následného rozhodování obecných soudů, v úvahu některé z náhradních zákonných řešení. Nelze-li pozemek vydat, může podle § 11a zákona o půdě oprávněná osoba uplatnit nárok na náhradní pozemek, který se realizuje převodem prováděným pozemkovým

úřadem v zásadě vycházejícím z veřejné nabídky pozemků. Nelze-li uspokojit nárok oprávněné osoby v restituci naturálně, náleží jí peněžitá náhrada ve výši a za předpokladu splnění dalších podmínek stanovených v § 16 téhož zákona.

40. Otázkou, která je judikaturou stále řešena, je právní postavení vlastníka pozemku, který již byl vydán podle zákona o půdě (eventuálně i na základě jiného restitučního titulu) a který nelze užívat ze stejného důvodu jako v nyní posuzované věci, tedy pro překážku užívání působící ve prospěch veřejného statku. Nelze tu dovést, že právnímu subjektu, jemuž vlastnictví či správa veřejného statku svědčí (město, obec), vznikne povinnost realizovat ve prospěch vlastníka pozemku platby z titulu bezdůvodného obohacení, nedojde-li mezi těmito subjekty k dohodě o jiném průběžném řešení existujícího právního stavu (takovým řešením může být například zřízení věcného břemene ve prospěch užívání nemovitosti třetími osobami za úplatu). Jestliže se obec s vlastníkem pozemku o řešení tohoto právního stavu jakkoliv dohodne, nelze takové dohodě (kteou je třeba posuzovat materiálně podle jejího obsahu) a plnění na jejím základě realizovanému upřít právní relevanci. Právní tituly bezdůvodného obohacení však konstantně vycházejí ze zákonné úpravy: jsou jimi majetkový prospěch povinného získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu, plněním z právního důvodu, který odpadl, plněním za jiného či majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů (§ 451 a násl. občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., § 2991 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Žádný z těchto právních titulů však v situaci, v níž je restituční vlastník navzdory vydání pozemku zbaven možnosti realizace některého z vlastnických oprávnění, nevzniká. Postrádá logiku, aby měl samosprávný subjekt platit individuálnímu vlastníkovi za užívání nemovitosti, kterou jako veřejný statek užívá blíže neurčený počet osob; právní vztah mezi obcí a vlastníkem nemovitosti má za okolností obdobných nyní projednávané věci přinejmenším převažující povahu veřejnoprávní, nikoli soukromoprávní. Obec je navíc v této věci subjektem, jemuž dosud svědčila nejen správní a užívací, ale i restituční oprávnění podle zákona č. 172/1991 Sb. Uplatňují-li restituenti přesto za tohoto stavu nárok ze zmíněného titulu, lze jejich postup vnímat jako snahu řešit vzniklou patovou situaci, nikoli však jako postup, který by měl oporu v právu.

41. Konkrétní nároky však mohou restituentům, jimž byl vydán pozemek, k němuž nemohou vykonávat v plném rozsahu vlastnická oprávnění, vznikat vůči státu. Tento stav je totiž možné vnímat jako faktické vyvlastnění ve smyslu judikatury Evropského soudu pro lidská práva (rozsudek ze dne 31. 10. 1995 ve věci *Papamichalopoulos a další proti Řecku*, stížnost č. 14556/89). Vzniká tu stav obdobný citovanému případu, při němž vlastník ztratí jakoukoli možnost s věcí nakládat a neúspěšně se pokouší

o nápravu, jakkoli zůstává z hlediska právního vlastníkem. Je tu současně třeba dodat, že omezení vlastnictví bez finanční náhrady ve prospěch vlastníka, jež tu vzniká, se dostává do kontradikce s čl. 3 odst. 3 Listiny, a poněvadž tu není dán vlastníkův souhlas, může být posuzováno obdobně jako vyvlastnění, za něž náleží náhrada (viz Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 315, 317, body 51, 57).

42. Právní postavení vlastníka pozemku za okolností v předchozím odstavci popsaných vykazuje znaky nuceného omezení vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 4 Listiny. Jde však o nucené omezení, které pro tento případ není nijak zákonem upraveno. Na jeho právní režim lze vztáhnout závěry interpretace Ústavního soudu o možnosti vyvlastnění, které byly již v obecné rovině vysloveny v jeho nálezu ze dne 9. 10. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 15/96 (N 99/6 SbNU 213; s. 222). V rámci těchto závěrů současně nelze přijmout variantu, podle níž je vlastník pozemku definitivně a bez dalšího povinen strpět použití vlastněné věci jinou osobou či osobami. Naopak, vlastník pozemku má právo na to, aby jeho právní postavení bylo vyřešeno, neboť se ocitl v roli slabší strany dokonce na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci o svém vlastnictví k pozemku, a přitom bez možnosti realizovat svá vlastnická oprávnění.

43. Žádoucí variantou vyřešení právního vztahu mezi vlastníkem pozemku a subjektem, který vlastní či spravuje veřejný statek, je dohoda o převodu pozemku na tento subjekt za úplatu, jež odpovídá místním podmínkám (obecná, resp. tržní cena). Nepodaří-li se dosáhnout této dohody a vlastník pozemku bude trvat na řešení pro něj nepříznivého stavu, pak je namístě přistoupit k vyvlastnění pozemku, aby se tak vlastníku dostalo náležité zákonné kompenzace za nemožnost realizovat příslušná oprávnění k nemovitosti. Postup při vyvlastnění pozemku musí vycházet z možností daných zákonem č. 184/2006 Sb., o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě (zákon o vyvlastnění), ve znění pozdějších předpisů. Na ustanovení § 1 odst. 1 písm. b) tohoto zákona, podle něhož zákon upravuje podmínky pro poskytnutí náhrady mj. za omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě, navazují ustanovení o splnění podmínek veřejného zájmu na dosažení účelu vyvlastnění (§ 3 odst. 1, § 4 odst. 2). Právní aspekty náhrady za vyvlastnění, která náleží ve výši obvyklé ceny pozemku včetně všech jeho součástí a příslušenství, upravují dále v rámci vyvlastňovacího řízení ustanovení § 10 a následující citovaného zákona. Stala-li se tedy vlastníkem trvale veřejně užívaného pozemku osoba oprávněná z restituce, pak by na její žádost mělo být realizováno vyvlastnění; přímočarou cestou by zde ostatně bylo řešení této problematiky zákonem.

VII. Závěry

44. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti zcela vyhověl, neboť dospěl k závěru, že došlo k porušení základního práva stěžovatelky na ochranu vlastnictví garantovaného ustanovením čl. 11 odst. 1 Listiny. Ústavní soud explicitně nekonstatuje ve výrokové části nálezu stěžovatelkou namítaný zásah do práva na spravedlivý proces (na předvídatelné rozhodnutí), neboť dosavadní judikatura k této problematice řešila právní otázky s atypickým a zatím v úplnosti nezpracovaným skutkovým základem i právním posouzením věci.

45. Proto Ústavní soud napadený rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 11. 3. 2013 č. j. 24 Co 182/2012-246 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2013 č. j. 28 Cdo 2639/2013-267 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Současně přistoupil ke zrušení rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 15. 9. 2011 č. j. 10 C 46/2008-196, jenž bezprostředně předchází výše uvedenému rozsudku Městského soudu v Praze, svými právními závěry i skutkovými zjištěními se s ním v podstatě shoduje a který ve světle závěrů nálezu Ústavního soudu nemůže obstát. I když stěžovatelka nenavrhovala zrušení tohoto rozsudku, Ústavní soud postupoval v souladu se svou předchozí rozhodovací praxí, připouštějící ve výjimečných případech postupovat nad rámec vázanosti petitem ústavní stížnosti [náleze sp. zn. Pl. ÚS 15/01 ze dne 31. 10. 2001 (N 164/24 SbNU 201; 424/2001 Sb.) k vázanosti petitem, usnesení sp. zn. IV. ÚS 1755/09 ze dne 14. 7. 2011, sp. zn. IV. ÚS 571/11 ze dne 1. 8. 2011 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudkyně Ivany Janů

Předmětný náleze ve svém odůvodnění vychází z natolik extenzivní interpretace ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“), že jej není možné přijmout. Shledává, že „skutkový a právní stav věci tvoří překážku naturální restituice předmětného pozemku, ač tento stav přímo ... není mezi tam vypočtenými výlukami vydání uveden a připodobnit jej k zastavenosti pozemku lze pouze *per analogiam*“. Při tomto výkladu prý zůstává smysl a účel příslušné pasáže restitučního předpisu zachován, ač znění sub c) § 11 odst. 1 nelze doslovně naplnit (bod 36 nálezu).

To je ale v nesouladu s již konstantní judikaturou Ústavního i Nejvyššího soudu (navzdory několika rozhodnutím, která však lze považovat za exces), že shora uvedené ustanovení je nutno interpretovat restriktivně,

neboť stanovuje výjimky z pravidla, že osobám oprávněným se přednostně zásadně vydávají ty pozemky, které jim byly za totalitního komunistického režimu odňaty, pokud o to restituenti usilují a pokud to zákon nevyklučuje [tak uvedl správně i Nejvyšší soud v tomto zkoumaném případě s odkazem zejména na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 754/01 ze dne 23. 10. 2003 (N 123/31 SbNU 113)].

Většinový názor v nynějším nálezu však za pomoci testu proporcionality a analogické interpretace konstruuje zcela nový důvod pro nevydání pozemku restitucentům, který zákon o půdě nezná, a *de facto* tak rozšiřuje nad rámec platné a účinné legislativní úpravy případy, ve kterých není možno oprávněným osobám v jejich úsilí o vydání původní nemovitosti (nebo alespoň části této nemovitosti) vyhovět. Taková změna restitučního zákona by příslušela pouze zákonodárci, ovšem s rizikem vytvoření dalších protiústavních nerovností a diskrepancí mezi restituenty; totiž přinejmenším mezi těmi, kterým byl majetek za absence takového ustanovení v § 11 zákona o půdě již vydán, a těmi, na které by přijaté další omezení v možnosti získání původního pozemku nově dopadlo.

Nález samotný je zjevně motivován do značné míry pochopitelnou snahou řešit problémy, ke kterým může docházet při vydávání částečně zastavěných pozemků zejména ve velkých městech, a z těchto důvodů v podstatě nadřazuje údajný veřejný zájem účelu restitučních zákonů. Potlačuje tak ale skutečnost, že restituce je nutno považovat v tomto střetu za prioritní (a to i vůči již konstituovanému vlastnictví konkrétní obce, která má vůči restitucentovi povinnost vydat nemovitost, která nebyla jejím historickým majetkem; srov. § 4 odst. 2 zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí), čemuž odpovídá také shora zdůrazněná restriktivní interpretace uvedeného zákonného ustanovení, která je zároveň interpretací ústavně konformní.

Je na obecných soudech, aby v případech sporů mezi obcí a nabyvatelem pozemku v restituci citlivě posoudily každý jednotlivý případ a s ohledem na místní podmínky, historické souvislosti a zvláštnosti toho kterého případu věc spravedlivě rozhodly [jak takové spory řešit napověděl Ústavní soud např. v nálezu sp. zn. II. ÚS 268/06 ze dne 9. 1. 2008 (N 2/48 SbNU 9), kde se zabýval obecným užíváním veřejně přístupného prostranství]. Nahrazovat tento přirozený postup vložení nové blokace pro vydávání nemovitostí restitucentům, působící plošně, *nota bene* vytvořené soudní interpretací, by se dotýkalo právní jistoty a legitimního očekávání osob oprávněných z restitučních zákonů.

Stejně jako nelze předjímat, že každý restitucent takového majetku se bude chovat jako nenasytný spekulant, tak jistě také neplatí, že by, pokud by se takto choval, nezbylo než jeho nepřiměřeným požadavkům, bez ohledu na specifika konkrétní věci, pouze a jen vyhovět. Při takovém

I. ÚS 581/14

č. 134

rozhodování by obecná justice nenaplnila svoji základní úlohu, kterou musí v demokratickém právním státě garantovat, a nezbylo by, než aby zasáhl Ústavní soud, ale tentokrát již jako *ultima ratio* a ne jako orgán stavějící se vytvořením nového důvodu pro nevydání pozemku restituentům vlastně na počátek celého procesu.

Č. 135

K soudnímu přezkumu rozhodnutí vydaného v rozhodčím řízení

Z pravomoci obecných soudů mohou být vyňata rozhodnutí týkající se dohody o řešení majetkového sporu žalobce a žalovaného v rozhodčím řízení jako projevu autonomie vůle stran rozhodčí smlouvy, které se ocitly ve sporu již před zahájením rozhodčího řízení; možnost soudního přezkoumání zamítnutí návrhu na vrácení rozhodčího poplatku rozhodčím soudem podle § 5 pravidel o nákladech rozhodčího řízení pro vnitrostátní spory, nedotýkajícího se vztahů mezi stranami rozhodčí smlouvy a jejich sporu, nýbrž sporu mezi žalobcem a rozhodčím soudem, však smysl § 31 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, neobchází, neboť obyčejný zákon, natož Řád Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky nemůže vyloučit působení základního práva na soudní ochranu ve vztazích mezi subjekty soukromého práva, stejně jako nemůže zbavit obecný soud jeho ústavní povinnosti takovou ochranu poskytnout.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Kúrky a Jana Musila - ze dne 3. července 2014 sp. zn. III. ÚS 2407/13 ve věci ústavní stížnosti STÁTNÍ TISKÁRNĚ CENIN, státního podniku, IČO: 00001279, se sídlem v Praze 1, Růžová 943/6, zastoupeného JUDr. Pavlem Musilem, Ph.D., advokátem, se sídlem v Praze 1, Hellichova 1, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2013 č. j. 23 Cdo 3101/2011-152, jímž bylo zastaveno řízení a byly zrušeny části rozsudků Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 vydaných v řízení o stěžovatelčině žalobě na plnění z titulu bezdůvodného obohacení vzniklého nevrácením poloviny z celkové výše 1 000 000 Kč zaplaceného poplatku za rozhodčí řízení, které bylo z důvodu smírného vyřešení sporu a zpětvetí žaloby před prvním jednáním ve věci zastaveno, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, IČO: 48135313, se sídlem v Praze 1, Dlouhá 13, zastoupeného Mgr. Martinem Bělinou, advokátem, se sídlem v Praze 8, Pobřežní 370/4, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2013 č. j. 23 Cdo 3101/2011-152 bylo porušeno základní právo stěžovatelky domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a ve spojení s tím její základní právo na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Postupem Nejvyššího soudu byl současně porušen čl. 4 Ústavy České republiky ukládající soudům povinnost chránit základní práva a svobody.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2013 č. j. 23 Cdo 3101/2011-152 se ruší.

Odůvodnění

I. Obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností (doručenou Ústavnímu soudu datovou zprávou dne 6. 8. 2013) se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí z důvodu porušení svého základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelka se žalobou domáhala na žalovaném – Rozhodčím soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky – vrácení peněžitého plnění v podobě jedné poloviny poplatku, který uhradila v rozhodčím řízení, zastaveném poté, co vzala svůj návrh na zahájení rozhodčího řízení zpět.

3. Obvodní soud pro Prahu 1 rozsudkem ze dne 8. září 2010 č. j 42 C 38/2010-62 zamítl žalobu o zaplacení částky 500 000 Kč s 9,25% úrokem z prodlení. Žalobkyně zahájila žalobou ze dne 10. 7. 2007 vůči svému smluvnímu partnerovi rozhodčí řízení, v jehož rámci uhradila stanovený poplatek ve výši 1 000 000 Kč. Protože mezi účastníky rozhodčího řízení probíhalo mimosoudní jednání, bylo rozhodčí řízení přerušeno, první ústní jednání bylo nařízeno na den 17. března 2008, to se však nekonalo s ohledem na to, že účastníci spolu stále jednali o smírném vyřešení věci. Na žádost obou stran sporu, doručenou žalovanému dne 7. března 2008, rozhodčí senát odročil toto jednání na neurčito, poté jednání nařídil na den 10. června 2008, i toto jednání však bylo odročeno na neurčito. Dne 13. června 2008 doručila stěžovatelka žalovanému zpětvzetí žaloby a současně požadovala vrácení poloviny zaplaceného poplatku. Usnesením ze dne 28. července 2008 rozhodčí senát rozhodčí řízení zastavil, návrh žalobkyně na vrácení poloviny zaplaceného poplatku za rozhodčí řízení zamítl a rozhodl, že žádná ze stran nemá nárok na náhradu nákladů řízení. Soud prvního stupně konstatoval, že je v tomto sporu pravomocný k rozhodování

ve věci, neboť žalobkyně podala žalobu na plnění z titulu vydání bezdůvodného obohacení. Soud se zabýval výkladem § 5 pravidel o nákladech rozhodčího řízení pro vnitrostátní spory (dále jen „Pravidla“), která tvoří přílohu Řádu pro vnitrostátní spory Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Odstavec 1 tohoto ustanovení upravuje částečné vrácení poplatku za rozhodčí řízení. Stanoví, že vezme-li žalobce, popř. žalovaný žalobu navzájem či námitku započtení dle § 28 odst. 3 tohoto řádu nejpozději 7 dnů před datem nařízeného prvního ústního jednání ve věci zpět, vrací se žalobci, popř. žalovanému 50 % rozdílu poplatku zaplaceného z hodnoty žaloby, popř. žaloby navzájem či námitky započtení a minimálního poplatku. Soud dospěl k závěru, že pokud bylo rozhodčím soudem nařízeno první ústní jednání ve věci na den 17. března 2008, měla by žalobkyně nárok na vrácení části zaplaceného poplatku za rozhodčí řízení pouze tehdy, pokud by vzala žalobu zpět před prvním nařízeným, nikoliv skutečně konaným jednáním ve věci. Žalobkyně však vzala žalobu zpět 13. června 2008, tedy téměř po třech měsících po nařízeném prvním ústním jednání ve věci.

4. K odvolání stěžovatelky Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 27. dubna 2011 č. j. 23 Co 76/2011-111 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni částku 496 500 Kč s 8,25% úrokem z prodlení. Ve svých právních závěrech vyšel odvolací soud z charakteru rozhodčího řízení, jehož účelem je snazší a rychlejší řízení oproti řízení soudnímu, jeho důsledkem však nemůže být větší postih účastníka oproti soudnímu řízení tak, jak se to stalo v této věci. Jestliže žalobkyně zaplatila poplatek nikoliv v nepatrné výši, pak za stavu, kdy z důvodu zpětvzetí žaloby bylo rozhodčí řízení zastaveno, legitimně očekávala, že jí bude vrácena alespoň část zaplaceného poplatku podle § 5 odst. 1 Pravidel. Podle názoru odvolacího soudu nelze odhlédnout od postupu soudu v identické věci – kdy došlo k zastavení řízení předtím, než se začalo ve věci jednat, kdy se vrací soudní poplatek, což je upraveno zákonem č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a nikoliv Pravidly určenými žalovaným, byť se jim žalobkyně v souvislosti s rozhodčí smlouvou podrobila. Odvolací soud poukázal na účel vrácení soudního poplatku při zastavení soudního řízení – tím je především motivace účastníků k mimo-soudnímu řešení sporu, na což navazuje ustanovení § 10 odst. 3 zákona o soudních poplatcích, podle něhož soud vrátí z účtu soudu zaplacený soudní poplatek, který je splatný podáním návrhu na zahájení řízení, odvolání, dovolání nebo kasační stížnosti, bylo-li řízení zastaveno před prvním jednáním. Odvolací soud dovodil, že Pravidla neposkytují účastníkům rozhodčího řízení časový prostor ke zvážení, zda bude účastník trvat na věcném projednání, či zda vezme žalobu zpět, a poškozují tak účastníka rozhodčího řízení oproti postavení účastníků soudního řízení a vytváří tak

jejich nerovnost. Za tohoto stavu přihlédl odvolací soud k hledisku spravedlnosti soudního rozhodnutí založeného na podkladě zákona a shledal nárok žalobkyně na vrácení části poplatku za důvodný a opodstatněný. Při určení výše plnění vycházel odvolací soud z Pravidel. Podle odvolacího soudu má žalovaný nárok na polovinu minimálního poplatku. V tomto rozsahu proto rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.

5. Nejvyšší soud rozhodl napadeným rozsudkem, že rozsudek Městského soudu v Praze (s výjimkou části výroku pod bodem I, ve které byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně) a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 8. září 2010 č. j. 42 C 38/2010-62 (s výjimkou části výroku pod bodem I, ve které byla žaloba zamítnuta v rozsahu částky 3 500 Kč s úrokem z prodlení) se zrušují a řízení se v tomto rozsahu zastavuje. Nejvyšší soud uvedl, že odvolací soud založil své rozhodnutí implicitně na závěru, že obecným soudům přísluší v občanském soudním řízení přezkoumávat rozhodnutí rozhodčího soudu o nevrácení poplatku za rozhodčí řízení v případě zastavení rozhodčího řízení. S tímto právním názorem se dovolací soud neztotožnil. Jestliže byl v rozhodčím řízení vydán pravomocný rozhodčí nález, může soud za podmínek upravených v části čtvrté zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o rozhodčím řízení“) rozhodnout o zrušení rozhodčího nálezu, případně může za podmínek upravených v § 35 zákona o rozhodčím řízení či v části šesté občanského soudního řádu rozhodnout o zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí. Soud však nemá pravomoc ke zrušení usnesení rozhodce či stálého rozhodčího soudu a nemá též pravomoc rozhodnutí rozhodce či stálého rozhodčího soudu měnit. I rozhodnutí o nevrácení části zaplaceného poplatku za rozhodčí řízení je rozhodnutím stálého rozhodčího soudu. Pravomoc soudu ke změně tohoto rozhodnutí nevyplývá ani z § 7 odst. 1 o. s. ř., neboť nejde o spor či jinou právní věc, která vyplývá z občanskoprávních, pracovních, rodinných či obchodních vztahů, ani z § 7 odst. 3 o. s. ř., neboť to zákon nestanoví. Žaloba na vydání bezdůvodného obohacení v důsledku nesprávného rozhodnutí rozhodčího soudu o nevrácení části zaplaceného poplatku za rozhodčí řízení přitom ve své podstatě směřuje k přezkoumání a změně rozhodnutí rozhodčího soudu. Soudy proto rozhodly o věci, která nenáleží do pravomoci soudu.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že vedlejší účastník, tj. rozhodčí soud, je právníckou osobou soukromoprávní povahy a jakýkoli právní nárok vznesený vůči němu, tj. nárok na plnění z titulu bezdůvodného obohacení (úhrada části poplatku za rozhodčí řízení, který si vedlejší účastník neoprávněně ponechal bez platného právního důvodu) je taktéž

soukromoprávní povahy. Podstatou rozhodčího řízení je skutečnost, že strany svojí dohodou dobrovolně vyjmou řešení vzájemného majetkového sporu z jurisdikce obecných soudů (§ 2 odst. 1 a 2 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů). V tomto smyslu je jejich vzájemný majetkový spor vyňat z pravomoci obecných soudů a obecným soudům nepřislouží jej přezkoumávat. Vynětí z pravomoci obecných soudů se týká vzájemného sporu dvou stran. V předmětném případě však byl předmětem žaloby, podané stěžovatelkou u obecného soudu, nárok na vydání bezdůvodného obohacení spočívající v tom, že vedlejší účastník nevrátil stěžovatelce část poplatku za rozhodčí řízení, aniž by podle Pravidel na tuto část měl nárok. Ve sporu před obecnými soudy se tedy nejednalo o vzájemný majetkový spor, který je vyňat z možnosti přezkoumání obecným soudem, ani o přezkoumatelnost rozhodnutí rozhodčího soudu jako takového. Jedná se o nárok vzniklý mezi dvěma subjekty z právního vztahu, z nichž ani jeden není druhému nadřízen nebo podřízen. Nejvyšší soud se s posuzovanou otázkou pravomoci obecného soudu k rozhodování o předmětném nároku stěžovatelky vůči vedlejšímu účastníkovi vypořádal formálně. Stěžovatelka má tedy právo, aby její občanskoprávní nárok na plnění z titulu vydání bezdůvodného obohacení, uplatněný vůči vedlejšímu účastníkovi, byl projednán nezávislým a nestranným soudem.

7. Nejvyšší soud (jako účastník řízení o ústavní stížnosti) ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že soud nemá pravomoc měnit rozhodnutí rozhodce, k čemuž právě žaloba v dané věci ve své podstatě směřovala. Žalobkyně totiž v řízení požadovala, aby soud sám posoudil důvody pro vrácení části poplatku za rozhodčí řízení a rozhodl o jeho vrácení, ač o této otázce již pravomocně rozhodl rozhodčí soud.

8. Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky (jako vedlejší účastník v řízení o ústavní stížnosti) ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl následující. Stěžovatelka sama dobrovolně suspendovala pravomoc soudů a podřídila se pravidlům rozhodčího řízení. Mezi tato pravidla rozhodčího řízení přitom patří i zákonem jasně vymezený rozsah možného výkonu kontrolní činnosti obecných soudů nad rozhodčím řízením, kdy obecné soudy jsou oprávněny tuto kontrolní činnost vykonávat jen v taxativně vymezených případech podle pravidel stanovených v části čtvrté zákona o rozhodčím řízení. Nemůže se v daném případě jednat o nárok vyplývající z titulu bezdůvodného obohacení, když tento nárok není možné subsumovat ani pod jeden z taxativně vyčtených důvodů podle § 451 a 454 občanského zákoníku. Žaloba stěžovatelky směřuje ve své podstatě k přezkoumání a změně rozhodnutí rozhodčího soudu. I usnesení rozhodčího soudu, jímž byl zamítnut návrh na vrácení části zaplaceného poplatku za rozhodčí řízení, je přitom rozhodnutím stálého

rozhodčího soudu, k jehož přezkumu mají obecné soudy pravomoc pouze v případech a za podmínek stanovených zákonem. Nejvyšší soud ve své judikatuře uvedl, že úspěšně se lze domáhat zrušení toliko rozhodčího nálezu, a nikoliv usnesení, což aprobovala i usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1349/12 ze dne 15. 5. 2012 a sp. zn. III. ÚS 1416/10 ze dne 27. 5. 2010 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

III. Formální předpoklady projednání návrhu

9. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou (byla účastnicí v řízení před obecnými soudy) a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. K takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce.

11. Podstatou ústavní stížnosti je zejména otázka, zda obecné soudy ústavně konformním způsobem interpretovaly příslušné právní předpisy a na ně navazující Pravidla (sub 3) a zda splnily svoji povinnost poskytnout ochranu ústavně zaručeným základním právům či svobodám stěžovatelky ve smyslu čl. 4 Ústavy ve spojení s čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny. Konkrétně to znamená posoudit, zda z ústavního pohledu může obstát závěr, ke kterému Nejvyšší soud dospěl a v důsledku něhož bylo řízení o žalobě stěžovatelky zastaveno (zda nastal stav *denegationis iustitiae*).

12. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze opomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ve kterém jsou vždy přítomny i principy uznávané demokratickými právními státy. Ústavní soud rovněž několikrát uvedl, že z pohledu ústavně-právního je nutno stanovit podmínky, při splnění kterých nesprávná aplikace podústavního práva obecnými soudy má za následek porušení základních práv či svobod. Ústavní soud spatřuje tyto podmínky zejména v následujících okolnostech. Základní práva a svobody v oblasti obyčejného (podústavního) práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy norem podústavního práva. Porušení některé

z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě [např. nálezez sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73)]. Ústavní soud rovněž považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být – jako v dané věci – značně komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z jejich ústavní povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv složité se to může jevit.

13. Nejvyšší soud vyšel ve svém právním názoru z premisy, že obecný soud nemá pravomoc ke zrušení usnesení rozhodce či stálého rozhodčího soudu (tuto premisu dovedl z doslovného textu zákona o rozhodčím řízení).

14. Vedlejší účastník (rozhodčí soud) s touto premisou souhlasí a odkazuje na dvě usnesení Ústavního soudu (viz sub 8), která tuto premisu měla podle jeho názoru z ústavněprávního pohledu aprobovat.

15. Nicméně závěry obsažené v usnesení v případě konkurence s právním názorem vysloveným v novější judikatuře Ústavního soudu cestou nálezu neobstojí (ostatně ve výše zmíněné věci sp. zn. III. ÚS 1416/10 byla řešena zcela jiná otázka, totéž platí pro usnesení sp. zn. IV. ÚS 1349/12). Formálně právně je rozdílnost v závaznosti usnesení a nálezů Ústavního soudu jasně vyjádřena například v postupu, který senátům Ústavního soudu ukládá ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu. V projednávané věci proto nelze pominout rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 16. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 1794/10 [(N 118/70 SbNU 55), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>], a to právě ve formě nálezu (k němuž nebylo uplatněno odlišné stanovisko).

16. Citovaný nálezez řešil případ, v němž rozhodčí soud (dokonce stejný jako nyní) usnesením rozhodl, že žalobce nese zaplacený poplatek za rozhodčí řízení ve výši 1 000 000 Kč ze svého (a vyslovil, že nemá pravomoc a není příslušný k projednání žalobního návrhu a rozhodčí řízení zastavil). V nyní posuzované věci bylo usnesením rozhodčího soudu rozhodnuto podobně; tedy návrh žalobkyně na vrácení poloviny z celkové výše 1 000 000 Kč zaplaceného poplatku za rozhodčí řízení byl rozhodčím soudem zamítnut (a bylo rozhodnuto o zastavení rozhodčího řízení pro zpětvzetí žaloby).

17. Ve věci citovaného nálezu obecné soudy (nejen Nejvyšší soud) argumentovaly shodně jako Nejvyšší soud nyní. Tedy, že soudnímu přezkumu podléhá rozhodnutí rozhodčího soudu ve formě jen rozhodčího nálezu, *a contrario* usnesení.

18. Ústavní soud však tento právní názor v jeho apodiktické podobě (tj. že nikdy nelze připustit soudní přezkum usnesení rozhodčího soudu)

shledal protiústavním. Především argumentoval, že výrok usnesení rozhodčího soudu (podle něhož nesou zaplacený poplatek za rozhodčí řízení ve výši 1 000 000 Kč žalobci ze svého) – materiálně posuzováno – má nezanedbatelný dopad do majetkové sféry stěžovatelů. Ustanovení čl. 11 odst. 1 Listiny jednoznačně zaručuje, že vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Účastníci řízení musí mít i v rozhodčím řízení rovné postavení a musí jim být dána plná příležitost k uplatnění jejich práv. Výklad použitý obecnými soudy však de facto staví stěžovatele do neodůvodněně nerovného postavení vůči těm, o kterých je rozhodováno rozhodčím nálezem; dopad nálezu může mít – v tom kterém případě – pro účastníka rozhodčího řízení význam srovnatelný či dokonce i nižší, než tomu je u napadeného usnesení v této souzené věci. Obecný soud se tak smí a musí odchýlit od doslovného znění zákona (*interpretatio stricta*), pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Pro odstranění shora vytknutých deficiťtů ústavnosti je proto nutné podle citovaného nálezu v případech, kde poplatek dosahuje mimořádné výše, připustit omezený soudní přezkum i v případě takových usnesení, která výrazným způsobem do majetkové sféry účastníků řízení zasahují.

19. Ústavní soud uvádí, že citovaný nále z tohoto pohledu dopadá i na nyní posuzovanou věc, protože i částka ve výši 500 000 Kč má nezanedbatelný dopad do majetkové sféry stěžovatelky (v tomto smyslu není podstatného rozdílu mezi částkou 1 000 000 Kč – o kterou šlo ve věci citovaného nálezu – a nyní žalovanou poloviční částkou).

20. Je namístě též uvést, že předseda senátu Nejvyššího soudu (byť senátu 29 Cdo, tj. jiného než v nyní posuzované věci) ve věci citovaného nálezu uvedl (ve vyjádření ze dne 28. 3. 2013, na č. l. 32 soudního spisu sp. zn. I. ÚS 1794/10), že měli-li tehdejší stěžovatelé za to, že jim vzniklo právo na vrácení zaplaceného poplatku, měli právo se svého práva v tomto směru domáhat jinými právními prostředky než žalobou na zrušení usnesení rozhodčího soudu. Tím měl Nejvyšší soud na mysli soukromoprávní žalobu proti rozhodčímu soudu jako žalovanému (není posláním Ústavního soudu tyto prostředky v rovině podústavního práva blíže specifikovány); když však takto stěžovatelka nyní postupovala, bylo jí ze strany Nejvyššího soudu vyloženo, že tak činit vůbec nemohla a že nemá vůbec právo na soudní ochranu, aniž by to bylo blíže vymezeno v kontextu čl. 4 Ústavy (vytvoření soudního mechanismu ochrany základních práv – v podrobnostech viz Bahýřlová, L. a kol. Ústava České republiky. Komentář. Praha : Linde, 2010, s. 73–85) a čl. 36 odst. 1 Listiny.

21. Ústavní soud dodává k výše citovanému nálezu ještě následující. Nejvyšší soud v podstatě argumentuje jen doslovným zněním zákona

o rozhodčím řízení, v němž je hovořeno o možnosti zrušit rozhodčí rozhodnutí (a tedy i jej v důsledcích změnit) jen ve formě rozhodčího „nálezů“. Avšak samotný Nejvyšší soud si ve své judikatuře byl vědom úskalí metodologie výkladu a aplikace práva, vycházejícího jen z doslovného textu zkoumaného právního předpisu. V usnesení ze dne 22. 9. 2005 sp. zn. 20 Cdo 168/2005 Nejvyšší soud vyšel z toho, že zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, neuvádí rozhodčí usnesení jako exekuční titul, podle kterého lze nařídit exekuci; podle ustanovení § 40 odst. 1 písm. c) zákona č. 120/2001 Sb. je exekučním titulem jen rozhodčí „nález“, který se stal vykonatelným. Rovněž zákon o rozhodčím řízení hovoří o soudní vykonatelnosti jen v souvislosti s rozhodčím nálezem (§ 28 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení). Z takového znění zákonů by bylo možné dovodit jazykovým výkladem, že rozhodčí usnesení nemůže být nikdy exekučním titulem. Nicméně Nejvyšší soud v citovaném usnesení uvedl: „Jestliže rozhodčím nálezem, jenž meritorně řeší majetkový spor, bylo rozhodnuto také o odměně a náhradě nákladů rozhodčího řízení, je nepochybné, že i v této části, jež má povahu usnesení, jde o způsobilý podkladový titul. Pak ovšem – a v tom se odvolací soud nemýlil – také usnesení, jímž se ve smyslu § 23 zákona č. 216/1994 Sb. končí rozhodčí řízení (bez meritorního rozhodnutí majetkového sporu), je [nikoliv podle písmene g), nýbrž také podle písmene c) ustanovení § 40 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb.] – ukládá-li povinnost plnit – způsobilým titulem, nabylo-li vykonatelnosti.“ Podle Nejvyššího soudu proto lze pod výraz rozhodčí „nález“ podřadit – a tedy exekučním titulem může být – i usnesení rozhodce (konkrétně šlo tehdy o zastavení rozhodčího řízení, jímž bylo uloženo straně sporu zaplatit rozhodci odměnu).

22. Nejvyšší soud v rozsudku napadeném ústavní stížností implicitně vyšel z právního názoru, podle něhož by soudní přezkum i té části rozhodčího usnesení – kterým byl návrh stěžovatelky na vrácení poloviny zaplaceného poplatku za rozhodčí řízení zamítnut – obcházel záměr (části čtvrté) zákona o rozhodčím řízení, který výslovně hovoří pouze o soudním přezkumu rozhodčího nálezu (v opačném případě by Nejvyšší soud neargumentoval tím, že zákon o rozhodčím řízení neumožňuje zrušit rozhodčí usnesení). Nicméně Nejvyšší soud si otázku smyslu této části zákona nepoložil a nezodpověděl ji z hlediska předmětu a povahy účastníků řízení a ústavního ukotvení řízení v takové věci.

23. K tomu je třeba uvést, s ohledem na zvláštnosti nyní projednávané věci, že smyslem rozhodčího řízení je nastolení právního míru mezi stranami rozhodčí smlouvy, které se ocitly ve sporu. Strany pouze z nějakého důvodu (např. vyšší rychlosti či důvěrnosti projednávaných informací) považují za vhodnější, aby jejich vzájemná věc byla projednána rozhodcem

(blíže k pojmu tzv. *legis arbitri* Bělohlávek, A. J. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 8 n.). Projednání věci v rozhodčím řízení neznamená vzdání se právní ochrany v majetkových sporech, nýbrž představuje stranami sporu dohodnuté přesunutí na jiný rozhodující orgán, jenž nalézá právo; jinak by ostatně bylo pojmově nemyslitelné považovat rozhodčí řízení ve vztahu k soudnímu řízení za alternativní způsob řešení sporů [srov. i náleží Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2011 sp. zn. I. ÚS 3227/07 (N 37/60 SbNU 441)]. Právní řád – v souladu se zásadou autonomie vůle – svobodně projevenou vůli stran směřující k projednání a rozhodnutí sporu rozhodcem respektuje, a proto soudům umožňuje do rozhodčího řízení zasahovat pouze v těch úzce vymezených případech, které stanoví zákon o rozhodčím řízení (typicky soud nemůže přehodnocovat úvahy rozhodčího soudu v merituu věci apod.). Vynětí z pravomoci obecných soudů se tak (z pohledu vysvětlelné teleologie) týká vzájemného sporu dvou stran rozhodčí smlouvy jako projevu autonomie jejich vůle (srov. též § 27 zákona o rozhodčím řízení), které se ocitly již před zahájením rozhodčího řízení ve sporu, tedy žalobce a žalovaného v rozhodčím řízení; nikoli nutně případného sporu odvozeného až od proběhlého rozhodčího řízení mezi subjekty odlišnými, tedy mezi žalobcem a rozhodčím soudem (např. o vrácení rozhodčího poplatku). Je třeba vidět dále i fakt, že – na rozdíl od kupř. merita věci týkajícího se smluvních stran – rozhodčí soud rozhoduje ve věci rozhodčího poplatku v podstatě o sobě (o svých majetkových poměrech). I tato rozdílnost v předmětu rozhodnutí činí případ rozhodování o merituu sporné věci mezi smluvními stranami a případ rozhodování o rozhodčím poplatku nesrovnatelným. Zatímco u rozhodčího řízení můžeme usuzovat na dobrovolné upřednostnění právní ochrany ze strany účastníků rozhodčí smlouvy u rozhodčího soudu (oproti řízení před obecnými soudy) i ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, v případě rozhodování rozhodčího soudu o rozhodčím poplatku subsumpce pod čl. 36 odst. 1 Listiny možná není již proto, že rozhodčí soud – vzhledem k předmětu rozhodování při výkladu § 5 Pravidel (viz sub 4) – není s to splnit garanci vlastní nestrannosti v objektivním či subjektivním smyslu. Proto je třeba hodnotit odepření přezkumu žaloby stěžovatelky ze strany Nejvyššího soudu jako odepření právní ochrany stěžovatelce ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. K těmto podstatným významovým rozdílům Nejvyšší soud adekvátně nepřihlédl. Konečně je třeba uvést, že není bez významu, že důsledky naplnění důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu ve výčtu podle § 31 zákona o rozhodčím řízení se vždy v nějaké formě dotýkají sfér obou stran rozhodčí smlouvy. Naproti tomu v případě sporu o vrácení rozhodčího poplatku žalobci tomu tak není.

24. Není proto legitimního věcného důvodu, který by bránil soudnímu přezkumu rozhodnutí rozhodčího soudu zamítajícího návrh žalobce

na vrácení zaplaceného rozhodčího poplatku, tím spíše pak v tak extrémně vysoké výši, jako je milión či půl miliónu korun, a obzvláště pak v situaci, pokud k řešení merita věci ani nedošlo a rozhodčí žaloba byla vzata zpět ještě před skutečným počátkem jednání před rozhodčím soudem, když dlouho dopředu bylo rozhodčímu soudu avizováno, že mezi stranami probíhá smírné jednání, a proto muselo být rozhodčímu soudu zřejmé, že může dojít ke smíru, tudíž že k naplnění účelu a smyslu ustanovení § 5 Pravidel nedojde. Racionálním smyslem části čtvrté zákona o rozhodčím řízení nemůže být vytvoření prostoru pro libovůli či svévoli při postupu soukromého subjektu (rozhodčího soudu) stran vrácení zaplaceného rozhodčího poplatku tím, že by zde byla absolutní nemožnost soudní ochrany.

25. Jinými slovy, soudní přezkoumání (v řízení o žalobě o vydání bezdůvodného obohacení) zamítnutí návrhu stěžovatelky na vrácení rozhodčího poplatku rozhodčím soudem, nedotýkající se vůbec vztahů mezi stranami rozhodčí smlouvy a jejich sporu, smysl zákona o rozhodčím řízení neobchází. Z pravomoci obecných soudů tak mohou být vyňata rozhodnutí týkající se dohody o řešení majetkového sporu žalobce a žalovaného v rozhodčím řízení jako projev autonomie vůle stran sporu (dvou stran rozhodčí smlouvy), které se ocitly již před zahájením rozhodčího řízení ve sporu; možnost soudního přezkumu zamítnutí návrhu na vrácení rozhodčího poplatku rozhodčím soudem podle § 5 Pravidel, nedotýkajícího se vztahů mezi stranami rozhodčí smlouvy a jejich sporu, nýbrž sporu mezi žalobcem a rozhodčím soudem, však smysl § 31 zákona o rozhodčím řízení neobchází, neboť obyčejný zákon, natož Řád Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky nemůže vyloučit působení základního práva na soudní ochranu ve vztazích mezi subjekty soukromého práva, stejně jako nemůže zbavit obecný soud jeho ústavní povinnosti takovou ochranu poskytnout.

26. Ústavní soud tedy uzavírá, že napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu došlo k porušení základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 i k porušení jejího práva na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Současně byl postupem Nejvyššího soudu porušen čl. 4 Ústavy. Proto rozsudek Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu tak učinil, aniž nařídil ústní jednání.

Č. 136

**K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí v trestních věcech
K hodnocení důkazů v trestním řízení**

I v trestním řízení musí být maximálně šetřeno práv a svobod jednotlivce, jelikož bagatelizací účelu a způsobu vedení trestního řízení může dojít k neodůvodněným a nepřiměřeným zásahům do soukromé svobody jednotlivce. Zákonem předepsanému postupu v úsilí o právo (zásadám spravedlivého procesu) je nutno také rozumět tak, že ve spojení s obecným procesním předpisem v řízení před obecným soudem musí být dána účastníkovi možnost vyjádřit se nejen k provedeným důkazům a k věci samé, ale také navrhnout důkazy, jejichž provedení pokládá za potřebné; tomuto procesnímu právu účastníka odpovídá povinnost soudu nejen o důkazních návrzích rozhodnout, ale také – pokud jim nevyhoví – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl.

Ústavní soud došel k závěru, že k uzavření kupní smlouvy nedošlo; je-li však tato skutečnost rozhodná pro posouzení viny stěžovatele, neboť obecné soudy toto jednání zahrnuly do tzv. skutkové věty, aniž by však smlouvu po této stránce přezkoumaly, pak zde existuje vysoká pravděpodobnost, že napadená rozhodnutí trpí závažnou vadou stran. Obecné soudy proto soukromoprávně nesprávně kvalifikovaly smluvní vztahy mezi stěžovatelem a poškozenou. Trestněprávní posouzení věci musí korespondovat s tím, co pro posuzovaný vztah vyplývá ze soukromého práva.

Ačkoliv je jistě nesporné, že odvolací soud nemůže shledat vady napadeného rozsudku tam, kde soud prvního stupně postupoval při hodnocení důkazů důsledně podle § 2 odst. 6 tr. ř. a učinil logicky odůvodněná úplná skutková zjištění, avšak nemá-li toto právo zůstat toliko formálním, je nezbytné, aby soud, který o opravném prostředku rozhoduje, v odůvodnění svého rozhodnutí náležitým způsobem rozebral všechny námítky v podání obžalovaného uvedené, jsou-li jen poněkud smysluplné a relevantní. Podobně jako v nálezu sp. zn. II. ÚS 226/06 ze dne 11. 3. 2010 (N 48/56 SbNU 521) musí Ústavní soud i v nyní projednávané věci po seznámení s obsahem usnesení odvolacího soudu konstatovat, že obsahuje odůvodnění tak zanedbatelného rozsahu a kvality, že by nebylo možné se s takovým odůvodněním spokojit ani v případě, bylo-li by součástí usnesení rozhodujícího o podstatně méně důležitých právech, než je osobní svoboda člověka.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Radovana Suchánka a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) – ze dne 8. července 2014 sp. zn. II. ÚS 2564/12 ve věci ústavní stížnosti T. Z., zastoupeného JUDr. Pavlem Kvíčalou, advokátem, se sídlem advokátní kanceláře náměstí T. G. Masaryka 18, 796 01 Prostějov, proti rozsudku Okresního soudu Brno-venkov ze dne 12. 5. 2011 č. j. 1 T 6/2011-548, usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 10. 2011 sp. zn. 9 To 358/2011 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2012 č. j. 6 Tdo 395/2012-31, jimiž byl stěžovatel uznán vinným trestným činem podvodu, za účasti Okresního soudu Brno-venkov, Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Okresního státního zastupitelství Brno-venkov a Krajského státního zastupitelství v Brně jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 13. 10. 2011 sp. zn. 9 To 358/2011 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2012 č. j. 6 Tdo 395/2012-31 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované v čl. 36 odst. 1 a čl. 8 odst. 2 věta první Listiny základních práv a svobod.

II. Proto se tato rozhodnutí ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Návrhem doručeným ve lhůtě stanovené ustanovením § 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňujícím i další formální podmínky [ustanovení § 30 odst. 1, § 34, § 72 odst. 1 písm. a), odst. 6 zákona o Ústavním soudu] brojil stěžovatel proti v záhlaví uvedeným rozhodnutím, jimiž byl uznán vinným trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zák. a odsouzen za tuto trestnou činnost a sbíhající se trestný čin zkeslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 125 odst. 1, 3 tr. zák., kterým byl uznán vinným rozsudkem Okresního soudu v Prostějově ze dne 3. 12. 2010 sp. zn. 2 T 182/2010, podle § 250 odst. 3 tr. zák. za použití § 35 odst. 2 tr. zák. k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání čtyř let, přičemž pro výkon trestu odnětí svobody byl podle § 39a odst. 2 písm. b), odst. 3 tr. zák. zařazen do věznice s dozorem, dále byl obviněnému uložena trest zákazu činnosti (§ 49 odst. 1 tr. zák.).

2. V ústavní stížnosti napadl stěžovatel postup Okresního soudu Brno-venkov s tím, že ve věci rozhodoval soud ve složení, jež neodpovídá zákonu, trestní právo bylo aplikováno nad rámec subsidiarity trestní represe a pojetí trestního práva jako „ultima ratio“, proces byl zatížen vadami spočívajícími v porušení zásady volného hodnocení důkazů, čímž mělo dojít k porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

3. Podle názoru stěžovatele Okresní soud Brno-venkov není jeho zákonným soudem, nýbrž zákonným soudem je Okresní soud v Břeclavi. Není totiž rozhodující, zda tento je, či není vybaven bezbariérovým přístupem. Tuto skutečnost nelze totiž považovat za důležité důvody; těmi nemohou být důvody související se stavebním nedostatkem, který může být nahrazen jiným vhodným opatřením. Dále stěžovatel namítal, že v souvislosti se zásadou subsidiarity trestní represe a pojetí trestního práva jako ultima ratio bylo porušeno jeho základní právo na podnikání, a to podnikání svobodné v konkurenčním prostředí, jelikož poškozená a její manžel o celé převodní transakci směřující k převodu pozemku dobře věděli, výrazně spolupracovali při změně územního plánu k využití pozemku za účelem dosažení vyšší kupní ceny pozemku, neboť při prodeji tuto kupní cenu pozemek v důsledku územního plánu neměl. Samotní poškození si velmi dobře uvědomovali, že bez změny územního plánu nemůže cena pozemku nikdy dosáhnout ceny dohodnuté v kupní smlouvě, a proto spolupracovali na změně územního plánu a jednali ve vzájemném souladu se stěžovatelem a zejména s právníckými osobami, které v celé záležitosti byly aktivní. Z předložených dokladů navíc je patrné, že společnost stěžovatele měla dostatek finančních zdrojů pokrývajících vzniklý závazek vůči poškozené, a to v podobě nemovitostí i osobních prostředků. Obecné soudy hodnotily spekulaci s prodejem pozemků jako trestný čin, přičemž se jedná ryze o podnikatelskou aktivitu. Spekulativní nákup či prodej pozemku nemůže být kriminalizován, spekulace nemůže být považována za trestný čin. Má totiž své místo v běžných obchodních vztazích.

4. Dne 3. 6. 2013 stěžovatel požádal o odklad výkonu rozhodnutí (č. l. 11) s poukazem na svůj zdravotní stav související s jeho upoutáním na invalidní vozík a s odůvodněním, že obdobné podání směřoval i vůči soudu nalézacímu, ten však na něj nijak nereagoval. Ústavní soud dal prostor účastníkům řízení, aby se k otázce (ne)uzavřené smlouvy a vlivu odlišného posouzení na důvodnost petitorního žádání ústavní stížnosti vyjádřili. Krajský soud v Brně Ústavnímu soudu oznámil, že se k výzvě z různých důvodů nemůže vyjádřit, Okresní soud Brno-venkov ve svém vyjádření zdůraznil roli stěžovatele jakožto „v pozadí“, který poškozenou uvedl v omyl jak v otázce, kdo za společností jedná, tak v otázkách solventnosti firem, za něž bez právního důvodu jednal a způsobil škodu. Vedlejší účastníci se svého práva na vyjádření k ústavní stížnosti vzdali. Zásadně platí, že

podaná ústavní stížnost nemá odkladný účinek (srov. ustanovení § 79 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). V souladu s ustanovením § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu však může Ústavní soud na návrh účastníka řízení odložit vykonatelnost napadeného rozhodnutí, jestliže to nebude v rozporu s důležitým veřejným zájmem a jestliže by výkon rozhodnutí znamenal pro stěžovatele nepoměrně větší újmu, než jaká při odložení vykonatelnosti může vzniknout jiným osobám. Podmínky citovaného ustanovení byly dle názoru Ústavního soudu splněny, jelikož pravomocné a vykonatelné rozhodnutí obecných soudů může v daném případě a v daných souvislostech být závažným zásahem do základních práv stěžovatele za situace, kdy rozhodnutí Ústavního soudu si vyžádá delší čas, přičemž okolnosti případu předběžně odůvodňují zásah Ústavního soudu (fakt uzavření kupní smlouvy, svolení poškozeného, širší skutkové okolnosti případu i konečně absence odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu). Ústavní soud proto vzhledem k výše uvedenému přistoupil k odkladu vykonatelnosti ústavní stížností napadených rozhodnutí, aniž by jakkoli předjímal výsledek řízení o ústavní stížnosti [ustanovení § 79 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu].

5. Přestože stěžovatel v petitu ústavní stížnosti výslovně nežadá též zrušení posledního rozhodnutí ve věci učiněného (jde o usnesení Nejvyššího soudu), vycházel Ústavní soud z odůvodnění ústavní stížnosti, z něhož se jasně podává, že i toto rozhodnutí považuje za protiústavní. Nejvyšší soud akceptoval - z (kvazi)věcných hledisek (dovolání bylo odmítnuto jako zjevně neopodstatněné) - jako správné napadené rozhodnutí odvolacího soudu, přičemž právě toto rozhodnutí (odvolacího soudu) stěžovatel v ústavní stížnosti výslovně v petitu napadá. Ústavní soud proto považoval Nejvyšší soud za účastníka řízení [a proto též zaslal ústavní stížnost Nejvyššímu soudu k vyjádření, ovšem ten v něm v zásadě odkázal toliko na odůvodnění svého rozhodnutí] a podrobil přezkumu i jeho rozhodnutí, aniž považoval za nutné vyzývat stěžovatele k upřesnění petitu ústavní stížnosti, k odstranění vad jeho podání apod. [k tomu srovnej podobně nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 4365/12 (N 122/70 SbNU 109), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz> stejně jako všechna ostatní rozhodnutí Ústavního soudu (zde citovaná) a v principu i např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 4. 2004 č. 57567/00 ve věci *Bulena proti České republice*]. Situace, kdy by Ústavní soud rozhodoval pouze o rozhodnutí odvolacího soudu, aniž by se předmětem jeho rozhodování a případné kasace stalo i rozhodnutí o dovolání, tedy - především s ohledem na princip právní jistoty - připustit nelze [viz obdobně nálezy Ústavního soudu ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3749/13 (N 74/73 SbNU 333)]. Podobně postupoval Ústavní soud např. v usnesení ze dne 18. 12. 2008 sp. zn. IV. ÚS 253/08, ze dne 12. 9. 2006 sp. zn. IV. ÚS 333/06, ze dne

24. 5. 2010 sp. zn. IV. ÚS 990/10, ze dne 30. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 4069/12, ze dne 10. 10. 2013 sp. zn. III. ÚS 1246/13, ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. IV. ÚS 1203/13, ze dne 31. 7. 2013 sp. zn. IV. ÚS 2261/13, ze dne 7. 2. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3703/11, ze dne 9. 7. 2012 sp. zn. IV. ÚS 1855/12, ze dne 13. 8. 2013 sp. zn. III. ÚS 1224/13, ze dne 15. 5. 2013 sp. zn. IV. ÚS 3518/12, ze dne 1. 9. 2009 sp. zn. IV. ÚS 2939/08, ze dne 1. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3068/12, ze dne 9. 5. 2012 sp. zn. IV. ÚS 72/12, ze dne 15. 4. 2013 sp. zn. IV. ÚS 941/13, ze dne 1. 7. 2004 sp. zn. IV. ÚS 124/04 (všechna dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

II.

6. Ústavní soud si k posouzení námitek a tvrzení stěžovatele vyžádal spis Okresního soudu Brno-venkov sp. zn. 1 T 6/2011, z něhož zjistil následující skutečnosti.

7. Usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Jihomoravského kraje, Územního odboru Služby kriminální policie a vyšetřování, oddělení hospodářské kriminality, byl stěžovatel obviněn ze spáchání trestného činu podvodu (č. l. 1 an.). V policejním spise se dále mj. nacházejí:

- kupní smlouva mezi MUDr. Josefou Ondráčkovou (dále též „poškozená“) a KOMERČNÍ.CZ, s. r. o., (dále jen „Komerční CZ“) na předmětnou parcelu (č. l. 82 an., č. l. 100 an.),
- odstoupení od smlouvy MUDr. Josefy Ondráčkové (č. l. 91),
- dopis starostovi obce týkající se návštěvy Jiřího Ondráčka a Bc. Zuzany Doubravové ohledně změn územního plánu souvisejících s předmětnou parcelou a ještě jednou další parcelou (č. l. 95),
- návrh na uzavření smlouvy o uzavření budoucí kupní smlouvy mezi Komerční CZ a Ing. Jiřím Maršálkem (č. l. 121 an.),
- svěřenecké smlouvy mezi příjemci a složitelem Bc. Zuzanou Doubravovou, kupní smlouvy této s některými osobami na pozemky v Horních Věštonicích (č. l. 175 an.),
- kupní smlouva mezi Komerční CZ a VÝROBA-VELKOOBCHOD, s. r. o., (dále jen „Výroba-velkoobchod“) - č. l. 254,
- znalecký posudek stanovující obvyklou (tržní cenu) předmětného pozemku na 2 110 000 Kč, zatímco cena pozemku podle cenového předpisu byla 705 640 Kč (č. l. 282).

8. Dne 18. 10. 2010 stěžovatel požádal o přeložení k jinému soudu ze zdravotních důvodů, jelikož je osobou tělesně handicapovanou a budova Okresního soudu v Břeclavi neměla bezbariérový přístup (č. l. 456). Stěžovatel totiž nebyl schopen při zachování minimální důstojnosti dostavit se k soudu a zúčastnit se soudního jednání. Krajský soud v Brně žádosti stěžovatele vyhověl a podle ustanovení § 25 tr. ř. přikázal věc k projednání a rozhodnutí Okresnímu soudu Brno-venkov (č. l. 464).

9. Ve spise se dále nachází mj.:

- rozsudek Okresního soudu v Prostějově (č. l. 483), z něhož vyplývá, že stěžovatel byl shledán vinným ze spáchání trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření, a proto byl odsouzen k trestu odnětí svobody na dvě léta, který se mu podmíněně odložil na dobu tří let,
- protokol o hlavním líčení (č. l. 500 an.) s výpovědí stěžovatele (č. l. 501 – ten mj. vypověděl, že s „panem Ondráčkem proběhli za dobu pozemku vlastnictví Výroba-velkoobchod asi 5 nebo 6 schůzek, včetně našeho advokáta, kterého jsem poslal za panem Ondráčkem k němu domů, aby vyzkoušel možnost, jak chce pozemky zajistit, jestli tam chce uznání závazku, zástavní smlouvu do vyřešení změny plánu.“ Dále stěžovatel mj. uvedl, že „pan Ondráček věděl, že byl pozemek převeden na Výrobu-velkoobchod. On s tím souhlasil, neměl žádné námitky ... Byli jsme domluveni, že k zaplacení kupní ceny dojde po změně územního plánu.“ Dále stěžovatel uvedl, že s převodem dluhu na nového povinného souhlasila paní Ondráčková. Podle stěžovatele též „spol. Výroba-velkoobchod byla v dobrém stavu, vlastnila min. 3 pozemky“.), s výpovědí svědkyně MUDr. Josefy Ondráčkové (č. l. 503 – týkající se okolností souhlasu s převodem pozemků, kdy za ní měla přijít paní Doubravová, zda by nedala souhlas k převodu pozemků, což v dobré víře učinila. Poškozená přitom nikdy nevyhledala právní pomoc. Poškozená též připustila, že její manžel se svědkyní Doubravovou řešil zpracování žádosti o změnu územního plánu.), s výpovědí svědkyně J. Z. (č. l. 505 – ta mj. uvedla, že společnost Výroba-velkoobchod měla v té době peníze z nemovitosti v Kojetíně a Otaslavicích. Podle ní by prodejem pozemku zafinancovali kupní cenu. Měli totiž předběžnou nabídku od pana Ing. Maršálka, zájemce o pozemky. Ing. Maršálek měl nabídnout 13 miliónů za více pozemků. Výroba-velkoobchod společností Komerční CZ 3 miliony nezaplatila, protože vznikla dohoda mezi paní Ondráčkovou, že uznají dluh, převzali jsme závazek, poškozená s převzetím dluhu souhlasila), s výpovědí svědka Ondráčka (č. l. 507 – ten ve své výpovědi uváděl, že pomáhal s tím, aby nemovitost splňovala náležitosti výstavby elektrárny. Se stěžovatelem se začal setkávat, až když manželka souhlasila s převodem na Výrobu-velkoobchod.), s výpovědí svědkyně Doubravové (č. l. 510, která popisuje činnost stěžovatele ve společnosti), svědka Coufalíka (č. l. 511, který popisuje svou roli ve společnosti), s výpovědí svědka Horníka (č. l. 512 – ten byl osloven jako investor pro projekt elektrárny v Horních Věstonicích. Pozemek mu nabídl až v roce 2010 JUDr. Klapka), s výpovědí svědka Rádka (č. l. 512, který popisuje svou roli ve společnosti), s výpovědí svědka Ing. Maršálka (č. l. 526 – ten upozornil na to, že mu společnost Komerční CZ nabídla prodej pozemků v k. ú. Věstonice vhodných pro projekt solárních elektráren, ovšem při schůzce paní Doubravová po kontrole smlouvy oznámila, že

nepodepíše smlouvy, protože sjednaná kupní cena neodpovídala její představě) a s výpovědi svědka Lachmana (č. l. 537).

10. Rozsudkem Okresního soudu Brno-venkov (č. l. 548) byl stěžovatel shledán vinným, že se ke škodě jiného obohatil tím, že někoho uvedl v omyl, a způsobil tak na cizím majetku značnou škodu, čímž spáchal trestný čin podvodu, a za tuto trestnou činnost (a za sblhající se trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění) byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání čtyř let. Dále mu byl uložen trest zákazu činnosti na tři léta. Zásadní otázky řešil soud dvě, totiž zda jednání samo o sobě je trestným činem a dále zda a v jakém rozsahu se na něm podílel stěžovatel. Účast obžalovaného byla prokázána výpovědmi svědků, listinnými důkazy a konečně také výpovědí jeho samého. Podle názoru soudu prvního stupně „podnikání bez prostředků přesouváním neexistujících aktiv z jednoho subjektu na druhý nemá co dělat v řádně fungující společnosti a spojeno s následkem musí být trestně postižitelné, jakkoli někteří rádo-by podnikatelé výzvy 90. let takto nepochopili a myslí si, že mohou spekulovat bez prostředků a žít se jen ze zisků něčeho, co sami nijak nezainvestovali, toliko posečkali (nabytí majetkem jiného) s prodejem, až tento majetek bude mít vyšší hodnotu, a teprve pak vyplatili prodávajícího. V daném případě je tento ryze spekulativní postup (krom toho, že Komerční CZ nemá na zaplacení) navíc okořeněn ještě tím, že místo toho, aby společnost pozemek ve shodě se smlouvou vrátila poškozené (když už se jí nepodařilo jej prodat s oním ziskem dál), prodala jej dál společnosti, která na úhradu neměla prostředky, a tím vyloučila poškozenou z možnosti s nemovitostí zacházet, neboť nyní nemá, vůči komu by odstoupením od smlouvy realizovala svá práva ze smlouvy, resp. by jí tento akt nebyl k ničemu. Nezbyvá jí než se domáhat určení vlastnictví cestou soudní pře a nejméně po nějakou dobu je vyloučena z dispozice s její věcí.“ Tento postup přitom zorganizoval a zinscenoval stěžovatel. Nabídka Ing. Maršálka přitom neopravňovala obžalovaného k tomu, aby nemovitost převedl na firmu své ženy, ve které byl nicméně hlavním aktérem. O tom, že Komerční CZ na zaplacení neměla prostředky, krom shora uvedeného svědčí i výpisy z účtů této společnosti a exekuční rozhodnutí. Stěžovatel prostě spoléhal na to, že pozemek prodá a z výtěžku možná poškozené něco uhradí. Spoléhal na okolnosti, které nemohl a ze své pozice ani neměl ovlivnit (změna územního plánu či fakt, že se najde solventní kupující), s tím, že nenastanou-li tyto okolnosti, byl srozuměn s tím, že Komerční CZ poškozené kupní cenu nezaplatí, což následným zorganizováním převodu pozemku na Výrobuv-velkoobchod, kterou také sám fakticky ovládal, ještě více zneškodnil, neboť tato firma je bez prostředků také, a hlavně vyloučil poškozenou z možnosti aplikace ustanovení bodu III kupní smlouvy a z možnosti domoci se alespoň zpět svého vlastnictví. Soud prvního stupně dále uvedl, že

stěžovatel své „představy o podnikatelské cti pak doložil svým postojem následovným, kdy neholdlá poškozené vrátit její majetek poukazem na nevrácení zálohy, jejíž hodnota je několikanásobně nižší než hodnota pozemku. Dokonce mu nevádí ani to, že celou situaci zavinil a necítí potřebu věc čestně uzavřít vrácením pozemku, omluvou za své chování a vyčkáním na protiplnění poškozené, tj. vrácení zálohy. Ne, raději bude poškozenou „držet v šachu“ způsobem, jakým to učinil a de facto ji vydírat požadavkem jakýchsi nákladů na vyřizování věci s územním plánem souvisejících“. Soud proto uzavřel, že z výpovědi bylo prokázáno, že stěžovatel fakticky jednal jak za společnost Komerční CZ, tak i za společnost Výroba-velkoobchod. Z výpovědi svědků, exekučních příkazů a výpisů účtů je prokázáno, že Komerční CZ neměla prostředky na zaplacení kupní ceny pozemku a ani společnost Výroba-velkoobchod neměla na zaplacení kupní ceny pozemků dle smlouvy. Svým jednáním proto stěžovatel uvedl poškozenou v omyl, a to jak tím, že zamlčel finanční stav společnosti Komerční CZ, tak tím, že zorganizoval převod pozemku na další subjekt. Ač poškozená si svá práva dostatečně nehlídala tím, že souhlasila se změnou vlastníka, nemůže jí být tato neopatrnost k tíži, neboť vysvětlení stěžovatele, že to potřebuje kvůli úvěru, a tedy tomu, aby jí mohl konečně zaplatit, ji jako nezkušenou a podvodníka nečekající osobu zastihlo nepřipravenou a nedomyšlela důsledky svého kroku, tj. to, co se nakonec stalo (prodej pozemku). Výrok o trestu soud odůvodnil okolnostmi případu, výší škody i hodnocením osoby stěžovatele. Stěžovateli přitěžovalo, že se dopustil více trestných činů (soud nepřehlédl odsouzení Okresním soudem v Prostějově, a proto ukládal souhrnný trest). Trest odnětí svobody v jedné třetině trestní sazby je s ohledem na míru společenské nebezpečnosti a škodlivosti jednání zcela odpovídající. Přes jistou lstivost jeho počínání, neomluvitelnou palogiku („vítěz bere vše“, „člověk člověku vlkem“) a nepravosti jeho postupů nebyl ukládán trest přísnější. Jeho zvrácené představy o tom, co je čest, morálka, poctivý obchod, lze totiž napravit i odsouzením k nikoli přísnějšímu trestu.

11. Ve svém odvolání stěžovatel uvedl, že jeho jednáním nebyla naplněna skutková podstata trestného činu podvodu, neboť jeho jednáním nebyla poškozená uváděna v omyl s tím, že společnost Komerční CZ nemá v úmyslu uhradit kupní cenu sjednanou v předmětné smlouvě, a na toto pak není možné usuzovat ani z provedeného dokazování. V žádném stadiu řízení nebylo prokázáno, že by obžalovaný tvořil volní stránku jednání v úmyslu získat nemovitost a za tuto nemovitost neposkytnout odpovídající kupní cenu tak, jak byla tato dohodnuta. Je rozhodující, aby bylo jednoznačně a bez jakýchkoliv pochyb prokázáno, že již na počátku či v průběhu transakce u obžalovaného existoval úmysl poškodit poškozenou. Poškozená a její manžel však o celé této převodní transakci směřující k převodu pozemku velmi dobře věděli, kdy i přesto dále pokračovali

v jednání o změně územního plánu pozemku. Velmi dobře si uvědomovali, že bez změny územního plánu nikdy cena pozemku nemůže dosáhnout dohodnuté ceny, a proto v tomto smyslu kooperovali, což je patrné zejména z výpovědi manžela MUDr. Ondráčkové z hlavního líčení. Podle stěžovatele bylo odvolání vedeno velmi osobně v tom smyslu, že spekulace je vždy trestným činem. Poškozená přitom velmi dobře věděla o spekulativnosti prodeje pozemku, když sama či prostřednictvím manžela jednala o změně územního plánu a činila další rozhodnutí. Stěžovatel dále upozornil na to, že v případě sehrála klíčovou roli svědkyně Bc. Zuzana Doubravová, neboť to byla právě ona, kdo celou záležitost s pozemky dojednal. Stěžovatel upozornil na to, že v mezidobí tato svědkyně návrh kupní ceny předložené investorem ve vztahu ke dvěma pozemkům poškozené odmítla, aniž by své kroky blížila odůvodnila. Uzavřené kupní smlouvy na ony dva pozemky se tak octily v depozitu advokáta. Realizován tedy měl být pouze nákup pozemku mezi manželi Ondráčkovými a společností Komerční CZ ve vztahu k pozemku, jenž je předmětem trestního stíhání. Stěžovatel upozornil na to, že se o tom, že v katastru nemovitostí byl změněn název vlastníka z manželů Ondráčkových na společnost Komerční CZ, dozvěděl až koncem roku 2009. Stěžovatel byl připraven řešit celou záležitost občansko-právní cestou, což se též stalo a mezi manželi Ondráčkovými a stěžovatelem byl soudně schválen smír. Nárok poškozené vzniklý z kupní smlouvy totiž stěžovatel ani nikdy nerozporoval. I dalším převodem pozemku na další osobu se nic nezměnilo na možnosti poškozené podat u příslušného katastrálního úřadu návrh na zápis změn ve smyslu ujednání o rozsvazovací podmínce v původní smlouvě s tím, že by se vlastníkem pozemku opět stala poškozená, a to nezávisle na vůli stávajícího vlastníka. Dále stěžovatel uvedl, že důvodem, proč byla do podnikatelských aktivit vtažena společnost Výroba-velkoobchod, spočíval zejména v odbornějších znalostech v oblasti změny účelové kategorizace půdy. Stěžovatel se domnívá, že trestní oznámení bylo podáno bezprostředně po jednání s Bc. Zuzanou Doubravovou, která jím sdělila, že již sehnala investora pro výstavbu solárních elektráren na těchto pozemcích. Jím byl přitom Martin Horník. Tito měli společně zájem získat pozemek od manželů Ondráčkových bez zprostředkovatele z důvodu snahy vyhnout se dalším nákladům spojeným s odměnou za zprostředkování. Jejich snahy byly umocněny zejména tím, že již měli ve vlastnictví zbylé dva pozemky. Podle stěžovatele též platí, že skutečnost, že nepřevedl zpět ve sjednané lhůtě svůj závazek, nedokazuje, že by jakkoliv uvedl poškozenou v omyl, aby se ke škodě jejího majetku obohatil ve smyslu ustanovení § 250 tr. zák. Nebylo nikdy prokázáno, že by stěžovatel blokoval vůli nového vlastníka ve smyslu vrácení pozemku, ani že následně formoval vůli statutárních zástupců nevracet pozemek a neuhrazovat kupní cenu. Podle stěžovatele nemohl soud uzavřít, že tento v době

uzavírání smlouvy věděl, že bude společnost schopna uhradit závazek ve sjednané výši (což lze doložit příslušnými listy vlastnictví a výpisy z účtu či smlouvou o úschově, z nichž je zřejmé, že společnost Komerční CZ v době uzavření kupní smlouvy a jednání o koupi předmětného pozemku sice neměla dostatek finančních prostředků na svém účtu, avšak měla nemovitosti, jejichž zpeněžením by pokryla vzniklý závazek. Stěžovatel však zvolil cestu běžné obchodní praxe, tj. s budoucím majitelem – investorem záměru výstavby větrné elektrárny – dojednal kroky směřující k uzavření smlouvy o smlouvě budoucí, přičemž z této obchodní transakce kategorizace půdy měla být uhrazena kupní cena. Výpis z katastru nemovitostí navíc ukazuje, že společnost měla dostatek finančních zdrojů pokrývajících vzniklý závazek, a to v podobě nemovitostí zhruba ve výši 3 000 000 Kč. Stěžovatel dále uvedl, že kupní smlouva zanikla již nesplněním podmínky pro zaplacení kupní ceny. Proto by mezi stranami mělo dojít k vypořádání podle § 451 o. z. Stěžovatel plně uznává nárok poškozené; to, že by mělo dojít k vrácení 100 000 Kč, soud prvního stupně scestně posoudil jako jeho úmysl získat zaplacené finanční prostředky. Stěžovatel však upozornil na to, že pro závazkový vztah platí, že plnění z těchto vztahů může být vyžadováno až poté, co již tato strana plnila, nebo je připravena plnit. Poškozená však neučinila žádné kroky k vzájemnému vypořádání, neboť její manžel vyvíjel stále aktivitu ke změně územního plánu orné půdy. Proto stěžovatel navrhl opětovný výslech Bc. Zuzany Doubravové a svědka JUDr. Dalibora Lachmana. Stěžovatel též namítal, že výše trestu byla nepřiměřená, neboť byla soudem dovozena toliko na základě obecných skutečností. Ze všech těchto důvodů stěžovatel navrhl zproštění obžaloby.

12. V doplnění odvolání (č. I. 597) stěžovatel soudu prvního stupně vytýkal to, že se nevypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí a že podstatným způsobem též zkreslil důkazy. Soud prvního stupně přitom zcela opomenul, že se jednalo o věc občanskoprávní, přičemž normy práva občanského spolu s obsahem kupní smlouvy vylučují, že by MUDr. Ondráčkové mohla vzniknout škoda. Šlo přitom o standardní obchodní případ, kdy ke zmaření konečného cíle obchodu došlo v důsledku a vlivem okolností, které stěžovatel nemohl ovlivnit. Podstatou obchodu byla koupě pozemku, který měl minimální hodnotu, přičemž cílem bylo jej se ziskem prodat, jelikož ve spolupráci s dalším investorem či obchodním partnerem mělo dojít ke zhodnocení výstavbou elektrovoltaiiky. Podle stěžovatele následný převod na společnost Výroba-velkoobchod neměl z právního hlediska význam, a to s ohledem na zásadu, že nikdo nemůže na jiného převést více práv, než sám má. Důkazem toho je skutečnost, že na základě soudního smíru se pozemek vrátil do vlastnictví MUDr. Ondráčkové. Důvodem tohoto převodu byly podnikatelské aktivity svědka Bittnera, které mohly celý podnikatelský záměr zkatit. O reálnosti podnikatel-

ského plánu přitom svědčí porovnání tržních cen v jednotlivých fázích obchodu, jakož i obsah smluv i výslech osob, které se na jednáních podílely a měly zájem se stát podnikatelskými partnery. Jednalo se o zcela konkrétních cenách a zvýšením tržní hodnoty bylo možno uhradit všechny kupní ceny, a dokonce vytvořit zisk. Stěžovatel dále uvedl, že škoda poškozené kvůli uplatnění rozvazovací podmínky ani nemohla vzniknout. Stěžovatel též upozornil, že cena dohodnutá byla několikanásobně vyšší než cena tržní, což bylo dáno důvodným a legálním očekáváním zhodnocení pozemku podnikatelskými aktivitami. To vše podle stěžovatele podporuje, že MUDr. Ondráčková se nepřipojila jako poškozená v trestním řízení a podala vůči společnosti Výroba-velkoobchod určovací žalobu o určení vlastnictví pozemku. Daná věc přitom byla ukončena soudním smírem.

13. Ve spisu je též obsažen protokol o veřejném zasedání ve věci odvolání stěžovatele (č. l. 301), který obsahuje mj. názor právního zástupce stěžovatele, podle něhož znalecký posudek určující cenu pozemku na 2 100 000 Kč se vztahuje až na situaci po změně územního plánu.

14. Odvolací soud svým napadeným rozhodnutím (č. l. 605) přezkoumal k podnětu podaného odvolání zákonnost a odůvodněnost všech odělitelných výroků rozsudku, proti nimž bylo podáno odvolání, i správnost postupu řízení. Podle jeho názoru soud prvního stupně učinil ve věci úplná a správná skutková zjištění, která mají oporu v provedených důkazech, tato náležitým způsobem zhodnotil jak jednotlivě, tak i v jejich souhrnu a nepochybil, pokud dospěl k závěru o vině stěžovatele. Pochybení odvolací soud neshledal ani ve výrocích o trestech a způsobu jejich výkonu.

15. Nejvyšší soud v odůvodnění svého usnesení uvedl, že je nepochybné, že z pohledu smluvních podmínek se obviněný zavázal k úhradě podstatné části dohodnuté kupní ceny pozemku v termínu do 31. 3. 2009, ačkoliv věděl, že s ohledem na finanční situaci nebude moci zaplatit. Již v tomto jednání obviněného lze spatřovat uvádění poškozené v omyl. Toto jednání však nezůstalo osamoceno, ale na něj navazovala, resp. jeho součástí byla další klamavá jednání ze strany obviněného, kdy s ohledem na finanční nezpůsobilost kupujícího již v době uzavírání smlouvy obešel splnění rozvazovací podmínky, dle které v případě neplnění ve stanoveném termínu by došlo k vrácení vzájemného plnění, učinil opatření, kterým znemožnil naplnění rozvazovací podmínky, neboť již 10. 10. 2008 převedl pozice zástupce prodávajícího vlastnictví k předmětné nemovitosti na další manželčinu společnost, která ve své podstatě byla právě obviněným ovládána. Pokud obviněný argumentuje tím, že obviněná byla informována o převodu nemovitosti ze společnosti Komerční CZ na společnost Výroba-velkoobchod a s tímto vyslovila svůj souhlas, tudíž se musí jednat o případ, na který dopadají ustanovení civilního, a nikoliv trestního práva, pak je nutno poukázat na odůvodnění soudu prvního stupně. Podle jeho názoru totiž ani

jedna společnost manželky obviněného neměla prostředky na úhradu ceny nemovitosti, ale byl to obviněný, kdo zorganizoval a zinscenoval celé jednání. Soud prvního stupně nepovažoval souhlas poškozené se změnou vlastníka za neopatrnost, která by měla být vykládána k tíži poškozené, neboť této se dostalo vysvětlení, že taková transakce je potřebná kvůli získání úvěru a ve svém důsledku pak bude moci být zapláceno i poškozené. K námitce subsidiarity trestní represe a pojetí trestního práva jako *ultima ratio* uvedl Nejvyšší soud, že ani tyto zásady nevyklučují použití trestního práva a uložení trestu v případech závažného porušení určitých povinností, které lze sankcionovat i mimotrestními prostředky, protože trestní zákon chrání též soukromé zájmy fyzických a právnických osob. Dovolací soud neshledal nic vadného na uložení nepodmíněného trestu.

III.

16. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud představuje soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy obecných soudů a nepřisluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. K takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce.

18. Podle čl. 1 odst. 1 Ústavy je Česká republika právním státem založeným na účtě k právům a svobodám člověka a občana. V základu koncepcie právního státu stojí myšlenka vázanosti výkonu státní moci Ústavou a zákony a účta k právům a svobodám každého jednotlivce. Úcta k právům a svobodám člověka vychází z toho, že „jednotlivec je nositelem absolutní hodnoty a zůstává se svou hodnotou v soukromé sféře, a tak je jeho soukromá svoboda něčím, co je v principu neomezené, zatímco stát je jenom prostředkem, něčím relativním a odvozeným. Některá práva existují před státem a svobodná individuální osoba je má proti státu. V základu právního státu stojí princip, podle kterého je svoboda jedince předpokládána a její omezení státem je výjimkou“ [srov. Carl Schmitt. *Constitutional Theory*. Durham and London : Duke University Press, 2008, s. 198, 203 a 204 citováno dle nálezu sp. zn. II. ÚS 1975/08 ze dne 12. 1. 2009 (N 7/52 SbNU 73)]. Právní stát zajišťuje ochranu základních práv a svobod soudní mocí, což je rozvedeno především v úpravě práva na spravedlivý proces v hlavě páté Listiny (viz dále bod 28). Z myšlenky právního státu proto logicky vyrůstá i celé pojetí trestního řízení. I v trestním řízení musí být maximálně šetřeno práv a svobod jednotlivce, jelikož bagatelizací účelu a způsobu vedení trestního řízení může dojít k neodůvodněným a nepřiměřeným zásahům do soukromé svobody jednotlivce.

19. Každé trestní stíhání představuje prima facie střet mezi právem na osobní svobodu a veřejným zájmem reprezentovaným státní mocí označit škodlivá jednání pro společnost jako celek a pravomocí trestat pachatele takových jednání, a proto musí probíhat podle zásad spravedlivého procesu [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 260/05 ze dne 17. 5. 2007 (N 86/45 SbNU 259)]. Trestní stíhání je však třeba považovat za omezení svobody jednotlivce a veřejný zájem na zjištění viny a na uložení trestu sloužící skrze působení individuální i generální prevence legitimuje omezení osobní svobody řádnou aplikací hmotného i procesního trestního práva.

20. Ustanovením čl. 8 odst. 1 Listiny se v obecné rovině zaručuje každému jednotlivci osobní svoboda. Dle čl. 8 odst. 2 věty první Listiny nesmí být nikdo stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Ustanovení odstavce 2 citovaného článku tedy vytváří prostor a zároveň stanoví hranice pro omezení osobní svobody. Ustanovení čl. 8 odst. 2 věty první Listiny představuje ochranu i proti eventuální libovůli některého z článků moci soudní [srov. nález sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389)]. Pokud orgány činné v trestním řízení tento zákonem (trestním řádem) vymezený legitimní prostor překročí, například v důsledku nepřipustného nakládání s důkazy nebo v důsledku jejich nepřiměřeného hodnocení, porušují z ústavněprávního hlediska základní právo stěžovatele garantované čl. 8 odst. 1 Listiny [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 767/05 ze dne 10. 4. 2006 (N 81/41 SbNU 67) či nález sp. zn. IV. ÚS 335/05 ze dne 6. 6. 2006 (N 116/41 SbNU 453)]. Jinými slovy, při interpretaci a aplikaci základní právo omezujícího zákona je soud povinen postupovat tak, aby minimalizoval zásah do základního práva, a to výběrem (popřípadě výkladem aplikačních podmínek) prostředků, které mají vést k naplnění účelu zákonem sledovaného, tj. v případě trestního řádu především zjištění trestných činů řádným postupem orgánů činných v trestním řízení. V daném případě jde o ustanovení § 2 odst. 5 a 6 tr. ř., která upravují postup při získávání a zejména při hodnocení důkazů, které musí šetřit tyto základní zásady trestního řízení (viz blíže bod 21). Řádnost postupu musí být z odůvodnění napadeného rozhodnutí seznatelná, a to ve smyslu zdůvodnění aplikovatelnosti ustanovení trestního řádu, na jejichž základě má být osobní svoboda následně omezena v návaznosti na zjištěný skutkový stav [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 767/05 (N 81/41 SbNU 67) či nález sp. zn. IV. ÚS 137/05 ze dne 22. 3. 2006 (N 66/40 SbNU 657)]. Dochází-li trestním řízením k maximálnímu zásahu do základních práv a života jednotlivce, neboť může vyústit do uložení trestu odnětí svobody na mnoho let, musí mít takový zásah dostatečně silné ospravedlnění. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu „z pohledu procesněprávního musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se skutek, který je předmětem obžaloby, objektivně stal, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost

jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchání podílela“ [viz náleze sp. zn. IV. ÚS 335/05 (N 116/41 SbNU 453)]. K zjištění a osvědčení těchto skutečností slouží důkazní prostředky, jimiž má být prokázáno mimo jakoukoli rozumnou pochybnost, že je obviněný, resp. obžalovaný vinen.

21. Ústavní soud ve své konstantní judikatuře shrnul zobecňující podmínky, za jejichž splnění má nesprávná realizace důkazního řízení za následek porušení základních práv a svobod ve smyslu dotčení postulatů spravedlivého procesu, např. náleze sp. zn. III. ÚS 177/04 ze dne 18. 11. 2004 (N 172/35 SbNU 315). Vyslovil zde mj., že významnou skupinou vad důkazního řízení jsou případy, kdy z odůvodnění rozhodnutí nevyplývá jednoznačně a logicky vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé [srov. náleze sp. zn. I. ÚS 2445/09 ze dne 16. 3. 2011 (N 46/60 SbNU 523)], což zákonodárce vtělil do soustavy nároků kladených na odůvodnění rozsudku (ustanovení § 125 tr. řádu). Ustanovení § 2 odst. 5 věty první tr. řádu ukládá orgánům činným v trestním řízení postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Dle ustanovení § 2 odst. 6 tr. řádu mají tyto orgány hodnotit důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Volné hodnocení důkazů dle citovaného ustanovení § 2 odst. 6 tr. řádu neznamená libovůli, resp. svévoli orgánů činných v trestním řízení [srov. náleze sp. zn. III. ÚS 1104/08 ze dne 19. 3. 2009 (N 65/52 SbNU 635)]. Uplatnění této zásady je pak neoddělitelně spjata s požadavkem transparentnosti rozhodování, spočívajícím v povinnosti důkazní postup vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit [viz např. náleze sp. zn. III. ÚS 464/99 ze dne 13. 7. 2000 (N 109/19 SbNU 63), náleze sp. zn. IV. ÚS 219/03 ze dne 20. 2. 2004 (N 25/32 SbNU 225), náleze sp. zn. I. ÚS 455/05 ze dne 24. 11. 2005 (N 210/39 SbNU 239) či náleze sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389)].

22. Ústavně garantované právo na spravedlivý proces musí vyloučit libovůli v rozhodování a zajistit též právně účinnou soudní ochranu; jeho neodmyslitelnou součástí je právo na spravedlivé a vyčerpávající projednání každé věci; srov. např. náleze sp. zn. II. ÚS 215/99 ze dne 17. 5. 2000 (N 69/18 SbNU 115), náleze sp. zn. II. ÚS 341/96 ze dne 25. 6. 1997 (N 84/8 SbNU 281) či náleze sp. zn. I. ÚS 615/01 ze dne 20. 3. 2002 (N 35/25 SbNU 273). Porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je zejména stav, kdy v hodnocení skutkových zjištění absentuje určitá část skutečností, která vyšla v řízení najevo, eventuálně byla účastníky řízení namítána, nicméně obecný soud ji právně nezahodnotil v celém souhrnu posuzovaných skutečností, bez toho, že by odůvodnil

její irelevantnost [srov. též nálezn sp. zn. I. ÚS 2445/09 ze dne 16. 3. 2011 (N 46/60 SbNU 523)]. Z odůvodnění musí být patrné, jak se soud vypořádá s obhajobou. Zákonem předepsanému postupu v úsilí o právo (zásadám spravedlivého procesu) je nutno také rozumět tak, že ve spojení s obecným procesním předpisem v řízení před obecným soudem musí být dána účastníkovi možnost vyjádřit se nejen k provedeným důkazům a k věci samé, ale také navrhnout důkazy, jejichž provedení pokládá za potřebné; tomuto procesnímu právu účastníka odpovídá povinnost soudu nejen o důkazních návrzích rozhodnout, ale také – pokud jim nevyhoví – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl. Jestliže tak soud nečiní, jako je tomu v daném případě, zatíží tak svoje rozhodnutí nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních principů, ale současně postupuje v rozporu se zásadami vyjádřenými v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy a čl. 38 odst. 2 Listiny [nálezn sp. zn. IV. ÚS 219/03 ze dne 20. 2. 2004 (N 25/32 SbNU 225)].

IV.

23. Ústavní soud není vázán odůvodněním návrhu stěžovatele, nýbrž může, jak vyplývá z jeho ustálené judikatury, přezkum provést i z pohledu jiných základních práv a svobod, resp. i z jiných hledisek, než byla vymezena v ústavní stížnosti stěžovatele.

24. Ústavní soud je toho názoru, že k tomu, aby obecné soudy dospěly k přesvědčivým závěrům o trestnosti jednání stěžovatele, je třeba, aby se přesvědčivěji vyslovily k několika zásadním skutečnostem, a to především k uzavírání kupní smlouvy (bod 25) a k námitkám (bod 26 a násl.), které vyplývají ze stěžovatelova odvolání, na které odvolací soud reagoval toliko paušálně. Připomíná přitom povinnost obecných soudů zohlednit všechny skutečnosti, které byly účastníky řízení namítány, a to v celém souhrnu posuzovaných skutečností.

25. Ústavní soud z napadených rozhodnutí a předloženého spisu zjistil, že soudy kladly stěžovateli za vinu jednání spočívající v uzavření kupní smlouvy k nemovitosti, aniž by mohl splnit svůj závazek zaplatit za převod vlastnického práva kupní cenu. Byl ústavní stížnost neslouží k tomu, aby Ústavní soud nově zjišťoval skutkový stav, je nutné zmínit ustanovení § 81 zákona o Ústavním soudu, podle kterého Ústavní soud není vázán skutkovým zjištěním učiněným v předchozích řízeních. Ústavní soud při posouzení rozhodných otázek zjistil (viz již body 7 a 8 usnesení Ústavního soudu o odložení vykonatelnosti, na jejichž závěrech nemá Ústavní soud co měnit), že kupní smlouva byla uzavírána mezi nepřítomnými účastníky a z listin založených ve spisu, avšak ani z listin, které si Ústavní soud vyžádal z příslušného katastrálního úřadu, neplyne, že by byla naplněna podmínka stanovená v § 45 odst. 1 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.: „Projev vůle

působí vůči nepřítomné osobě od okamžiku, kdy jí dojde.“ Jak z ustálené praxe soudů plyne, k uzavření smlouvy o převodu nemovitosti nedojde v důsledku jakéhokoliv včasného prohlášení adresáta návrhu (obláta) o přijetí návrhu, ale jen v důsledku prohlášení projevového písemnou formou na téže listině. Vůči nepřítomnému navrhovateli je přijetí návrhu účinné až od okamžiku, kdy mu došel návrh na uzavření smlouvy podepsaný adresátem návrhu. I když tedy adresát návrh na uzavření smlouvy, který obdržel od nepřítomného navrhovatele, podepíše a o podepsání navrhovatele informuje, není smlouva uzavřena, dokud podepsaný návrh nedojde navrhovateli (srov. kupř. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 114/99 ze dne 5. 12. 1999), tj. písemný návrh na uzavření smlouvy musí být též písemně přijat, k čemuž tam, kde není navrhovatel přítomen, může dojít pouze tak, že písemné přijetí návrhu dojde navrhovateli. Ústavní soud došel k závěru, že k uzavření kupní smlouvy nedošlo (kupující podepsal kupní smlouvu dne 9. 7. 2008 v Prostějově, prodávající ji podepsala dne 10. 7. 2008 v Brně; na smlouvě chybí doložka, že se kupující s akceptací svého návrhu seznámil); je-li však tato skutečnost rozhodná pro posouzení viny stěžovatele, neboť obecné soudy toto jednání zahrnuly do tzv. skutkové věty, aniž by však smlouvu po této stránce přezkoumaly, pak zde existuje vysoká pravděpodobnost, že napadená rozhodnutí trpí závažnou vadou stran. Obecné soudy proto soukromoprávně nesprávně kvalifikovaly smluvní vztahy mezi stěžovatelem a poškozenou; v rozhodnutí obecných soudů absentovala také i širší analýza vlivu rozvazovací podmínky obsažené v kupní smlouvě (soud prvního stupně vyšel obecně z toho, že převodem byla poškozená vyloučena z možnosti domoci se zpět svého vlastnictví – viz bod 10, ale hlubší analýza v jeho rozhodnutí chybí), a to i když obecné soudy počítaly s tím, že smlouva byla platně uzavřena, přičemž samotná existence rozvazovací podmínky je klíčová pro možnost existence (značné) škody. Půjde tedy v dalším rozhodování o to, o co se vlastně stěžovatel, resp. jím ovládaná společnost obohatil ke škodě druhého: je otázkou, zda uvažovat o škodě přes 500 000 Kč, když by pozemek zůstal ve vlastnictví poškozené a ta by jen byla z dispozice s ním v určitém období, jakkoliv třeba v rozporu s právem, vyloučena. Jinak řečeno, důležité bude náležitě zhodnotit průmět výše uvedených skutečností do úvahy o tom, o kolik byl vlastně majetek poškozené zmenšen. Ústavní soud připomíná, že výše škody se přitom podle trestněprávní dogmatiky stanovuje podle ceny, za kterou se věc v době a místě činu obvykle prodává, tj. z jejich skutečné hodnoty. Podle názoru Ústavního soudu nemůže soukromoprávní dimenze v odůvodnění rozhodnutí obecných soudů absentovat [obecné soudy by měly vzít též v potaz ostatně i judikaturu Ústavního soudu k otázce možnosti nabytí od nevlastníka, a to před nálezem sp. zn. II. ÚS 165/11 ze dne 11. 5. 2011 (N 88/61 SbNU 359)], a proto bude na obecných soudech, aby se

s touto vadou – v kontextu dalších uvedených výtek Ústavního soudu – náležitě vypořádaly. Trestněprávní posouzení věci musí korespondovat s tím, co pro posuzovaný vztah vyplývá ze soukromého práva.

26. Ústavní soud ve svém usnesení o odložení vykonatelnosti poukázal na to, že v případě nebyly posouzeny širší skutkové okolnosti („spekulace“ s územním plánem v souvislosti s rozvojem a budováním zdrojů solární energie, na nichž měl mít zájem manžel prodávající) a z odůvodnění usnesení odvolacího soudu je zřejmé, že tento soud reagoval na zcela konkrétní právní a skutkové námitky (vliv rozvazovací podmínky ve „smlouvě“ dohodnuté, výše způsobené škody, vliv schváleného smíru v civilním řízení, výše aktiv kupujícího v době jednoho z vytýkaných jednání, nedostatečně prokázaný úmysl, nepřiměřenost trestu atp.) natolik vágně, že vůbec není zřejmé, zda se odůvodnění vztahuje k souzenému případu. Odvolací soud tudíž pochybil, když se námitkami stěžovatele uvedenými v odvolání náležitě nezabýval. Byl-li soudem prvního stupně stěžovatel uznán vinným, shrnul veškeré své námitky do podaného odvolání. Ačkoliv je jistě nesporné, že odvolací soud nemůže shledat vady napadeného rozsudku tam, kde soud prvního stupně postupoval při hodnocení důkazů důsledně podle § 2 odst. 6 tr. ř. a učinil logicky odůvodněná úplná skutková zjištění (k tomu srov. nález sp. zn. III. ÚS 1104/08), avšak nemá-li toto právo zůstat toliko formálním, je nezbytné, aby soud, který o opravném prostředku rozhoduje, v odůvodnění svého rozhodnutí náležitým způsobem rozebral všechny námitky v podání obžalovaného uvedené, jsou-li jen poněkud smysluplné a relevantní [srov. obdobně nález sp. zn. II. ÚS 226/06 ze dne 11. 3. 2010 (N 48/56 SbNU 521)]. Podobně jako v nálezu sp. zn. II. ÚS 226/06 musí Ústavní soud i v nyní projednávané věci po seznámení s obsahem usnesení odvolacího soudu konstatovat, že obsahuje odůvodnění tak zanedbatelného rozsahu a kvality, že by nebylo možné se s takovým odůvodněním spokojit ani v případě, bylo-li by součástí usnesení rozhodujícího o podstatně méně důležitých právech, než je osobní svoboda člověka. Zejména u rozhodnutí, jež mají tak zásadní dopad na základní práva člověka, se z hlediska souladu s normami ústavního práva nelze spokojit s postupem, kdy odvolací soud v rozhodnutí konstatuje rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že uvede prakticky pouhý výrok rozsudku, stručně zopakuje odvolací námitky uvedené v podání obžalovaného, aniž by je následně logickým způsobem a na základě prokázaných skutečností vyvrátil, popř. náležitě vysvětlil, v čem spočívá jejich irelevantnost. Odvolacím soudem nebyl rozsudek soudu prvního stupně po věcné stránce přezkoumán (to nenapravil ani odvolací soud).

27. Ústavní soud z hlediska procesního vychází z toho, že jednání soudu prvního stupně je iniciováno obžalobou, zatímco činnost soudu druhého a třetího stupně může být, tak jako v projednávané věci, iniciována

opravnými prostředky obžalovaného [k tomu srov. nálezh sp. zn. II. ÚS 2168/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 82/49 SbNU 185)]. Obžalovaný se prakticky poprvé seznamuje se skutkovými zjištěními, která soud bere za prokázaná, a právním názorem soudu prvního stupně až z obsahu odůvodnění odsuzujícího rozsudku, a v námitkách svého odvolání tak může teprve reagovat na důkazy, které tento soud označil za klíčové, a namítat nesprávnou aplikaci právních předpisů, čímž prakticky realizuje své právo na obhajobu. Z pohledu Ústavního soudu byl odvolací soud povolán se v plném rozsahu zabývat argumentací a námitkami stěžovatele, neboť vyjadřovaly závažné pochybnosti, zda vůbec došlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu a zda měl stěžovatel vůbec svým jednáním tento trestný čin vůbec spáchat (srov. obdobně nálezh sp. zn. II. ÚS 226/06 ze dne 11. 3. 2010, jehož závěry týkající se absence odpovídajícího odůvodnění odvolacího soudu se vztahují i k nyní projednávané věci). Odvolací soud má dále povinnost vypořádat se s námitkami odvolatele, jimiž obviněný realizuje své právo na obhajobu (viz i čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod). Tuto povinnost odvolací soud porušuje, jestliže ignoruje námitky odvolatele vůči důkazům, na něž nalézací soud odkazuje jako na klíčové pro učiněné skutkové závěry [srov. nálezh sp. zn. II. ÚS 122/96 ze dne 24. 3. 1998 (N 39/10 SbNU 261)]. V projednávané věci nicméně nelze mít za to, že vznesené námitky stěžovatele byly bezobsažné či zjevně redundantní (viz již výše obsáhlou rekapitulaci stěžovatelova odvolání), tedy takové, na které by odvolací soud právem nemusel vůbec reagovat. S ohledem na výše řečené se proto nelze spokojit s odůvodněním odvolacího soudu, který toliko lakonicky konstatoval správnost rozhodnutí soudu prvního stupně. Odvolací soud nejenže nehodnotil provedené důkazy, nýbrž na námitky stěžovatele nereagoval vůbec, a vytvořil tak naprosto nepřezkoumatelné rozhodnutí. Ani stěžovatelem navrhované důkazy výsledkem svědků atd. nebyly provedeny. V dané věci tak odvolací soud nepostupoval zákonem (trestním řádem) stanoveným způsobem do té míry, která již přesáhla meze jednání, které lze ještě označit za ústavně konformní.

28. Ačkoliv již výše uvedené důvody by obecně postačily ke konstatování ústavněprávního deficitu napadených rozhodnutí, Ústavní soud nad rámec těchto důvodů považuje za nezbytné upozornit na následující. Soud prvního stupně své rozhodnutí založil do značné míry obecně na tom, že styl stěžovatelova podnikání odpovídá duchu 90. let [ovšem v jeho odůvodnění nebylo obsaženo to, do jaké míry byly přesuny majetku kryty nemovitostmi, které měly uvedené společnosti ve vlastnictví - viz níže tento bod in fine]. Ať už je pohled na stěžovatelovo podnikání jakýkoliv, důležité je také náležitě zhodnotit to, do jaké míry sama poškozená pravidla této „hry“ (tj. ono „posečkání s prodejem, až tento majetek bude mít vyšší hodnotu“)

akceptovala, což ostatně do jisté míry naznačuje jejich kooperace se stěžovatelem na změnách územního plánu (viz především body 3, 7, 9, 10 a 11), kterým by došlo ke zvýšení hodnoty jejich pozemku. Je proto otázkou, jak moc byla poškozená nakonec srozuměna s tím, že by předmětný pozemek měl získat hodnotu vlastně až v souvislosti se změnou územního plánu a následnou lukrativností pro případné investory do projektu solární elektrárny (tj. nabyl by hodnotu až s nejistou budoucí událostí spočívající v investici jiného obchodního partnera). Ačkoliv na to stěžovatel obsáhle upozorňoval především v doplnění svého odvolání (bod 12, ale dále i bod 13), odvolacím soudem nebyl nijak prověřován možný rozdíl hodnoty předmětného pozemku v době uzavření kupní smlouvy a po změně územního plánu, tj. jeho zhodnocení [znalecký posudek se měl vztahovat až na situaci po změně územního plánu, ale před jeho změnou musel mít pozemek nižší cenu – viz body 7 a 13. Právní zástupce stěžovatele dokonce dovozoval, že cena pozemků byla před celou transakcí toliko 208 890 Kč – srov. č. l. 574]. Obecněji řečeno, obecné soudy nedostatečně (z)hodnotily celý složitý komplex vztahů, který se vytvořil v rámci spekulace s pozemky v souvislosti s eventuálním rozvojem a budováním zdrojů solární energie. Jednání stěžovatele nicméně nelze náležitě porozumět bez jeho zohlednění [nakonec z tohoto hodnocení lze vyčíst, nakolik byl jeho podnikatelský plán reálný, či zda opravdu nechtěl brát zřetel na rozvazovací podmínku kupní smlouvy, resp. chtěl uhradit jen něco, tj. neměl vůbec úmysl za zboží zaplatit], což dále vyvstává v souvislosti s tím, že se obecné soudy nevyopíraly s námitkami stěžovatele obsaženými v jeho odvolání stran motivací dalších aktérů, jakými byli podle stěžovatele svědkové Doubravová a Horník [blíže viz bod 11 – tito podle stěžovatele byli implikováni ve výstavbě solární elektrárny, přestože svědkyně Doubravová sama uzavírala v dané lokalitě kupní smlouvy (č. l. 180), zároveň dojednávala smlouvy pro stěžovatele (bod 9), přičemž návrh kupní ceny předložené investorem právě ona měla odmítnout (bod 9, srov. ale i výpověď stěžovatelovy manželky). V tomto kontextu též v rozhodnutí odvolacího soudu absentuje dobré zdůvodnění, proč by svědkyně Doubravová neměla být vyslechnuta – viz bod 22]. Aniž by Ústavní soud chtěl nějak vstupovat do hodnocení těchto komplikovaných vztahů, nezbývá mu než konstatovat, že obecné soudy posoudily jednání stěžovatele izolovaně od motivací ostatních aktérů, v čemž lze spatřovat deficit jejich rozhodnutí, jelikož širší skutkové okolnosti spekulace, které se v souvislosti s rozvojem a budováním zdrojů solární energie nemohly týkat toliko vztahu stěžovatele a poškozené (resp. předmětného pozemku), nýbrž daleko širšího spektra vzájemně provázaných vztahů, zůstaly stran jejich (alespoň částečné) pozornosti, i když na ně stěžovatel ve svém odvolání poukazyval (bod 11). I kdyby se tyto námitky stěžovatele ukázaly nakonec neodůvodněnými, není možno je v kontextu celé věci

považovat za zjevně iracionální, tak že by se s nimi obecné soudy neměly pro spravedlivé rozsouzení věci stěžovatele vyrovnávat. Pouze na základě náležitého (byť nutně částečného) vyjasnění tohoto komplikovaného komplexu vztahů lze ostatně bez rozumných pochybností dovodit to, co stěžovatel svým jednáním nakonec sledoval (opravdu stěžovatel jednal s vědomím, že věci nebude moct poškozené vrátit?); v tomto smyslu je třeba, aby se odvolací soud také zabýval kroky, které stěžovatel činil pro prodej předmětného pozemku, resp. v souvislosti s ním [k tomu viz jednání s Ing. Maršálkem, snahy o změnu územního plánu či např. též nepovšimnutá zmínka stěžovatele o tom, že se pokusil o zajištění závazku, když za manželem poškozené poslal svého advokáta – viz bod 9, č. l. 501]. Odvolací soud se též vůbec nezabýval doplněním odvolání stěžovatele, v němž upozorňoval, že podnikatelský záměr byl reálný (bod 12). Pakliže soud prvního stupně konstatoval, že stěžovatel spekoval zcela bez prostředků, resp. že uvedené společnosti neměly na zaplacení kupní ceny pozemků prostředky (to dovozoval, zdá se nedostatečně, z výpisu z účtů a exekučního rozhodnutí – bod 10), měl se tvářit v tvář námitkám stěžovatele stran hodnoty nemovitostí, které byly ve vlastnictví předmětných společností a jejichž zpeněžením by také šlo pokrýt vzniklý závazek, hlouběji touto otázkou zabývat, resp. odůvodnit její nedůvodnost [k tomu viz body 9 a 11, kde stěžovatel upozorňuje, že dané společnosti měly dostatek finančních zdrojů pokrývajících závazek. Tato tvrzení stěžovatele měly obecné soudy prověřit a vyrovnat se s nimi též v odůvodnění svých rozhodnutí. Tato skutečnost je důležitá též z hlediska naplnění znaků zamlčení podstatných skutečností poškozené, jelikož mohly být mj. podstatnými skutečnostmi pro dané majetkové dispozice poškozené.]. V rozhodnutí obecných soudů tak absentuje přesvědčivější zhodnocení výše aktiv stěžovatele, což může mít i své podstatné dopady pro hodnocení charakteru podnikání (zcela „bez prostředků“, jak je charakterizoval soud prvního stupně – bod 10) stěžovatele, resp. na schopnost stěžovatele, resp. obchodní společnosti dostát svým závazkům. Odvolací soud tak podstatně zredukoval hodnocení toho, zda firma, ovládaná stěžovatelem, měla dostatečné prostředky na zaplacení plnění vzešlého ze smlouvy, přestože na to stěžovatel opakovaně upozorňoval. Nadto není na první pohled, jak již bylo i výše řečeno, zcela lichá námitka stěžovatele, že hodnota pozemků byla v kupní smlouvě mezi stěžovatelem a poškozenou nadhodnocená, jelikož se již počítalo s tím, že pozemky získají větší hodnotu se změnou územního plánu a v souvislosti s podnikatelským záměrem výstavby solární elektrárny.

29. Obecné soudy se též dostatečně nezabývaly skutečnostmi, které mají rozhodující vliv na trestnost jednání stěžovatele. V tomto kontextu musí Ústavní soud upozornit na jednání poškozené (kupující), která k některým úkonům ze strany stěžovatele (např. převod pozemků mezi

společnostmi) dala svůj souhlas („svolení poškozeného“), a i když se jednalo o nemovitost, nevyužila odborné právní pomoci. Nejvyšší soud sice správně (srov. str. 5 jeho usnesení) uvedl, že rozhodujícím kritériem pro posouzení otázky, zda použití pozdějšího zákona by bylo pro pachatele příznivější, je celkový výsledek z hlediska trestnosti, jehož by bylo při aplikaci toho či onoho zákona dosaženo, s přihlédnutím ke všem právě rozhodným okolnostem, avšak obecné soudy zcela ignorovaly ustanovení § 30 nového trestního zákoníku, jež zakotvuje svolení poškozeného jakožto nově výslovně uvedenou okolnost vylučující protiprávnost (srov. blíže Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1–139. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 350). Obecné soudy otázku svolení poškozeného vůbec nezvažovaly, jen konstatovaly právní nezkušenost poškozené. Aniž by Ústavní soud předjímal rozhodnutí obecných soudů v dané věci, musí konstatovat, že danou otázku neposuzovaly s ohledem na celý komplex vztahů, který v souvislosti s připravovanou výstavbou solární elektrárny vznikl, v němž poškozená figurovala jako jeden z „hráčů“ sledující prodej svých pozemků, a též v souvislosti s finanční situací předmětných společností (viz bod 28). Právě s ohledem na to by mělo dojít k daleko podrobnějšímu vypořádání se s tím, zda a případně nakolik bylo svolení dáno v důsledku omylu. Obecné soudy konečně též nijak nereagovaly na tvrzení stěžovatele (bod 11), že s poškozenou uzavřeli smír (stěžovatel přitom navrhoval důkaz rozsudkem Okresního soudu v Břeclavi), což by mohlo mít svůj průběh do rozhodování o druhu a výměře trestu, neboť soud by jako k polehčující okolnosti měl přihlídnout k tomu, že se stěžovatel „přičinil o odstranění škodlivých následků trestného činu“, stal-li se vůbec v této kauze..., „nebo dobrovolně nahradil způsobenou škodu“ [ustanovení § 41 písm. j) tr. zákoníku].

30. Ústavní soud na tomto místě připomíná, že součástí presumpce nevinny je i zásada, podle níž musí být obžalovanému vina trestným činem bez rozumných pochybností prokázána. Tam, kde existují jakékoliv rozumné pochybnosti, musejí být vyloženy ve prospěch obviněného [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 3094/08 ze dne 29. 4. 2009 (N 103/53 SbNU 293), sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389), sp. zn. I. ÚS 49/06 ze dne 20. 5. 2008 (N 92/49 SbNU 381), sp. zn. I. ÚS 429/03 ze dne 4. 12. 2003 (N 141/31 SbNU 257)]. Presumpce nevinny vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese v trestním řízení konkrétní důkazní břemeno, přičemž je to nakonec obecný soud, na němž spočívá odpovědnost za náležité objasnění věci (srov. § 2 odst. 5 in fine tr. řádu) [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 2042/08 ze dne 26. 11. 2009 (N 247/55 SbNU 377)].

31. Shrnuto, v předmětném řízení trestním se nepodařilo rozptýlit nejasnosti o tom, co svým postupem stěžovatel skutečně sledoval. V hodnocení skutkových zjištění absentovala určitá část skutečností, která vyšla jak v řízení před obecnými soudy, tak před Ústavním soudem najevo.

S ohledem na to, že zásah do osobní svobody stěžovatele si žádá dostatečně silné ospravedlnění, považuje Ústavní soud odůvodnění obecných soudů za nedostatečná k tomu, aby ospravedlnila takto intenzivní zásah do sféry stěžovatele. Jelikož již výše uvedená zjištění postačují k vyhovění ústavní stížnosti, Ústavní soud musel konstatovat, že ve věci došlo k porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces garantovaného v čl. 36 odst. 1 a čl. 8 odst. 2 věty první Listiny základních práv a svobod. Tím však nepředjímá ještě nijak rozhodnutí ve věci. Na obecných soudech tedy bude, aby se věci znovu zabývaly v intencích závěrů tohoto nálezu, přičemž vezmou do úvahy vše podstatné, co vyšlo v řízení najevo, a adekvátně se k tomu vyjádří v odůvodnění svých rozhodnutí. Ústavní soud tedy neuzavírá, že by k popsané trestné činnosti nemohlo dojít, a ani to není jeho úkolem; k vyslovení viny stěžovatele a k uložení trestu – ve vztahu k dané skutkové podstatě předmětného ustanovení trestního zákona – je však nutné se přesvědčivě vypořádat s vytknutými ústavněprávními deficity napadených rozhodnutí.

32. Ačkoliv hlavní výtky Ústavního soudu směřují proti rozhodnutí odvolacího soudu, který zcela ignoroval námitky stěžovatele a přijal „strojové“ rozhodnutí, jehož odůvodnění by mohlo být užito i na jinou kauzu (a již proto toto rozhodnutí nemůže ústavně obstát), rozhodnutí Nejvyššího soudu nemůže formálně právně zůstat nedotčeno (tj. nemůže zůstat nezrušeno, tj. existovat, když vadné je již předcházející rozhodnutí odvolacího soudu, které Nejvyšší soud aproboval). Byť lze obecně s Nejvyšším soudem souhlasit, že „opakuje-li obviněný v dovolání v podstatě jen námitky uplatněné již v řízení před soudem prvního stupně a v odvolacím řízení, s kterými se soudy obou stupňů dostatečně a správně vypořádaly, jde zpravidla o dovolání zjevně neopodstatněné“, tento závěr nelze vztáhnout – z důvodů obsažených výše (odvolací soud se rozhodně dostatečně a správně nevypořádal s námitkami stěžovatele; nadto Ústavní soud poukázal na další skutečnosti – viz např. bod 25) – na Ústavním soudem projednávanou věc, a proto lze konstatovat, že Nejvyšší soud pokračoval v zásahu do základních práv stěžovatele.

33. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadená rozhodnutí Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

34. Ačkoliv Ústavní soud shledal, že vadný je i výrok o trestu rozsudku nalézacího soudu, nepříkročil k jeho zrušení, a to s přihlédnutím k uplatňovanému principu subsidiarity zásahu Ústavního soudu, neboť zjištěné vady lze napravit i v řízení před odvolacím soudem. Za této situace je třeba ústavní stížnost v části směřující proti rozhodnutí Okresního soudu Brno-venkov považovat za nepřipustnou, neboť se stěžovateli vytvořil procesní

prostor pro nové projednání jeho opravného prostředku (odvolání). Proto Ústavní soud odmítl návrh stěžovatele směřující proti rozsudku Okresního soudu Brno-venkov podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu [srov. nález sp. zn. I. ÚS 407/13 ze dne 7. 10. 2013 (N 174/71 SbNU 57)]. Ústavní soud se v tomto kontextu hlouběji nezabýval ani (účelovou) námitkou stran pochybení ohledně místní příslušnosti soudu prvního stupně, jelikož k založení místní příslušnosti došlo na výslovnou žádost stěžovatele, jak vyplývá z obsahu spisu, a z hlediska ústavněprávního nelze změně místní příslušnosti ani nic vytknout.

Č. 137

K návrhu na zrušení části § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění zákona č. 11/2013 Sb., a čl. II v části první zákona č. 11/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

I. Právo soudců na odměnu za práci převážilo nad zájmem na řádné legislativní proceduře, jestliže v tomto procesu přijetí zákona nebylo zjištěno ohrožení principu dělby moci, soutěže politických sil a ochrany parlamentních menšin. Proto stav legislativní nouze, v němž byl přijat zákon č. 11/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, nebyl shledán samostatným derogačním důvodem. Ignorování soudní moci při projednávání návrhů zákonů týkajících se materiálního zabezpečení soudců již Ústavní soud v budoucnu tolerovat nebude.

II. Formální zrušení právní úpravy, která nese znaky pravé retroaktivity (čl. II zákona č. 11/2013 Sb.), musí ustoupit skutečnosti, že běh času nelze zvrátit ani rozhodnutím Ústavního soudu; následky napadeného ustanovení nastaly nezvratně, derogace s účinky *ex nunc* by s ohledem na § 71 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, nemohla ničeho změnit.

III. Při stanovení relace mezi průměrnou mzdou v nepodnikatelské sféře a platovou základnou pro stanovení platu soudců nebyly v zákoně č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění po novele provedené zákonem č. 11/2013 Sb., zohledněny maximy, které v minulosti vylučil Ústavní soud pro restriktivní zásahy do materiálního zabezpečení soudců. Snížení platové základny o 8,3 % v roce 2013 se vymyká růstu průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře a není v korelaci s růstem průměrného platu nejvyšších úředníků ústředních orgánů státní správy mezi lety 2012 a 2013.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Vlasty Formánkové, Ivany Janů, Vladimíra Kůrky, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka ze dne 10. července 2014 sp. zn. Pl. ÚS 28/13 ve věci návrhu Městského soudu v Brně podaného podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky na zrušení slova „2,75násobek“ v ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění zákona č. 11/2013 Sb., a ustanovení čl. II v části první zákona č. 11/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení (nález byl vyhlášen pod č. 161/2014 Sb.).

Výrok

I. Ustanovení obsažené v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb., vyjádřené slovem „2,75násobek“, pokud se týká soudců okresních, krajských, vrchních soudů, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, se ruší uplynutím dne 31. prosince 2014.

II. Ve zbyvajících částech návrh zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a rekapitulace návrhu

1. Ústavnímu soudu byl dne 24. května 2013 doručen návrh Městského soudu v Brně na zrušení slova „2,75násobek“ v ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění zákona č. 11/2013 Sb., a ustanovení článku II části první zákona č. 11/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců

a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, spolu s návrhem na přednostní rozhodnutí v předmětné věci podle § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb.

2. Městský soud v Brně předmětný návrh podal dle § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a to poté, co v souvislosti se svou rozhodovací činností v souladu s čl. 95 odst. 2 ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, (dále jen „Ústava“) dospěl k závěru, že

- ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 11/2013 Sb., ve slově „2,75násobek“ a
- ustanovení části první článku II zákona č. 11/2013 Sb.,

jichž má být při řešení věci sp. zn. 50 C 22/2012 použito, jsou v rozporu s čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 81 a čl. 82 odst. 1 Ústavy, s čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a s čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Protokol“).

3. V uvedené věci sp. zn. 50 C 22/2012 je Městským soudem v Brně rozhodováno o žalobě, kterou se soudce Krajského soudu v Brně domáhá vůči České republice – Krajskému soudu v Brně zaplacení částky dané rozdílem mezi nárokem žalobce na plat ve smyslu § 28 až 31 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon č. 236/1995 Sb.“, případně „zákon o platu“) a nárokem na víceúčelovou paušální náhradu výdajů (dále jen „náhrada výdajů“) ve smyslu § 32 odst. 1 písm. a) zákona č. 236/1995 Sb., a to dle původního žalobního nároku za leden 2012 a dle jeho rozšíření i za leden a únor 2013, a mezi skutečně vyplaceným platem a náhradou výdajů, jež byly ve vztahu k období leden a únor 2013 dle zákona č. 11/2013 Sb. sníženy s účinností od 1. ledna 2013.

4. S odkazem na tvrzení žalobce ve výše uvedené věci navrhovatel konkrétně uvádí, že za leden 2013 nebyl žalobci vyplacen celý plat ve výši 105 800 Kč a celá náhrada výdajů ve výši 4 100 Kč, na jaké by měl nárok nebyť snížen plat a náhrady výdajů zákonem č. 11/2013 Sb. Žalobci byl vyplacen plat pouze 90 600 Kč a náhrada výdajů pouze ve výši 3 500 Kč, rozdíl na platu a náhradě výdajů tak v součtu představuje žalovanou částku 15 800 Kč. Totéž se vztahuje k únoru 2013.

5. Navrhovatel v Ústavním soudem posuzovaném návrhu v této souvislosti dále odkazuje na ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 11/2013 Sb., dle něhož nově činí platová základna od 1. ledna do 31. prosince kalendářního roku 2,75násobek průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře dosažené

podle zveřejněných údajů Českého statistického úřadu (dále převážně jen „ČSÚ“) za předminulý kalendářní rok, přičemž výši platové základny pro příslušný kalendářní rok vyhláší Ministerstvo práce a sociálních věcí ve Sbírce zákonů sdělením. Toto sdělení bylo vyhlášeno ve Sbírce zákonů dne 22. 1. 2013 pod č. 18/2013 Sb. a jako platová základna soudců pro rok 2013 byla stanovena částka 62 856,75 Kč.

6. Ve vztahu k namítané protiústavnosti výše uvedených ustanovení pak navrhovatel předestřel Ústavnímu soudu následující argumenty. Předně napadl vady týkající se legislativního procesu a namítal nepřipustnou retroaktivitu zákona č. 11/2013 Sb. Následně předestřel obecnou ústavněprávní argumentaci, ústavněprávní argumentaci pro konkrétní posouzení dané věci, představil ekonomickou argumentaci a popsal vývoj platových restrikcí vůči soudcům.

7. Navrhovatel nejprve namítal, že nebyly splněny důvody pro vyhlášení stavu legislativní nouze předsedkyní Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (dále jen „Poslanecká sněmovna“) uvedených v § 99 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „jednací řád“). Navrhovatel na úvod zrekapituloval, že Ústavní soud nálezem sp. zn. Pl. ÚS 33/11 ze dne 3. května 2012 (N 95/65 SbNU 259; 181/2012 Sb.) zrušil slovo „2,5násobek“ v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 425/2010 Sb., uplynutím dne 31. prosince 2012, načež vláda předložila Poslanecké sněmovně novelizaci zákona č. 236/1995 Sb. jako tisk č. 763 dne 30. července 2012. Podle navrhovatele ovšem bylo možno jen stěží tento návrh považovat za vládní návrh zákona ve smyslu čl. 41 Ústavy, neboť tento návrh nemohl být bez dalšího schválen (byl předložen v pěti variantách), přičemž komplexní pozměňovací návrh k němu byl dne 12. prosince 2012 zamítnut. Vláda nato dne 14. prosince 2012 předložila Poslanecké sněmovně návrh novelizace § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., kterým výši platové základny stanovila jako 2,75násobek průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře (tisk č. 880). Tento návrh byl projednán ve stavu legislativní nouze a schválen Poslaneckou sněmovnou dne 18. prosince 2012 (ve Sbírce zákonů byl jako zákon č. 11/2013 Sb. publikován dne 17. ledna 2013) s účinností upravenou v části čtvrté čl. V dnem 1. ledna 2013. V důvodové zprávě k tisku č. 880 vláda doslova uvedla, že tisk č. 763 „vnímala především jako legislativní nosič pro řešení vzešlé ze všeobecné politické shody“. Navrhovatel namítá, že vláda v tak závažné věci, jakou je určení výše platu soudců, nepostupovala ústavně konformně, neboť včas nepředložila řádný návrh zákona, jenž by zákonodárný sbor mohl včas projednat. Následné použití institutu legislativní nouze pak bylo jeho zneužitím vyplývajícím z nekvalitního návrhu předloženého jako tisk č. 763. Projednání návrhu zákona ve stavu legislativní nouze nemůže být nástrojem pro laxnost moci výkonné. Další navrhovatelovy námítky

směřují proti skutečnosti, že přestože předmětem právní úpravy byla výše platu soudců, nebyla novelizace zákona vyhlášena pod č. 11/2013 Sb. se soudní mocí projednána, tudíž soudní moc neměla žádnou možnost v průběhu přípravy rozhodnutí vlády hájit svou pozici. V této souvislosti navrhovatel uvádí, že Ústavní soud k této otázce již jednou zaujal alarmující stanovisko, a to v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 12/10 ze dne 7. září 2010 (N 188/58 SbNU 663; 269/2010 Sb.), ovšem nedočkal se ze strany navrhovatele zákona žádné reflexe.

8. Navrhovatel se dále vyjádřil k otázce retroaktivity zákona č. 11/2013 Sb. Podle části čtvrté článku V zákona č. 11/2013 Sb. měl zákon nabýt účinnosti dnem 1. ledna 2013. Ve Sbírce zákonů byl zákon publikován dne 17. ledna 2013. Navrhovatel je přesvědčen, že v souladu s ustanovením § 3 odst. 3 zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, nabyl zákon č. 11/2013 Sb. účinnosti patnáctým dnem po vyhlášení, tj. dnem 1. února 2013. K tomuto závěru dle navrhovatele dospělo i Ministerstvo práce a sociálních věcí, které upozornilo rezort Ministerstva spravedlnosti na tuto skutečnost a potřebu odvést pojistné na sociální zabezpečení z náhrad výdajů za leden 2013. Došlo tedy k situaci, kdy k 1. lednu 2013 nebyla určena platová základna pro stanovení platu soudců. Na tuto situaci pak dopadá čl. II části první zákona č. 11/2013 Sb., který stanoví, že platová základna podle tohoto zákona se použije poprvé pro určení platu a náhrady výdajů za měsíc leden 2013. Tuto úpravu nepovažuje navrhovatel za takovou, která by *in favorem* soudní moci zpětně, tedy retroaktivně přiznávala určité plnění, nýbrž má za to, že jde o úpravu restriktivní, a tedy nepřipustně retroaktivní.

9. Zdůvodnění hmotněprávní protiústavnosti napadených zákonných ustanovení odvíjí navrhovatel od rekapitulace relevantní judikatury Ústavního soudu týkající se různých aspektů materiálního zabezpečení soudců. Dle jeho názoru obsahuje následující základní teze:

- posouzení ústavnosti platových restrikcí vůči soudcům pro konkrétní období konkrétního roku spadá do rámce vymezeného principem soudcovské nezávislosti [nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 55/05 ze dne 16. ledna 2007 (N 9/44 SbNU 103; 65/2007 Sb.), bod 49],
- ústavní postavení soudců na straně jedné a představitelů moci zákonodárné a výkonné, zvláště pak státní správy, na straně druhé se vzhledem k principu dělby moci a principu nezávislosti soudců odlišuje, z čehož plyne i rozdílný dispoziční prostor pro zákonodárce k platovým restrikcím vůči soudcům ve srovnání s dispozičním prostorem k takovému restrikcím v jiných oblastech veřejné sféry (nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 55/05, bod 49),
- zásah do materiálního zabezpečení soudců garantovaného zákonem nesmí být výrazem svévole zákonodárce, nýbrž musí být, vycházející ze

- zásady proporcionality, odůvodněn výjimečnými okolnostmi, např. tíživou finanční situací státu, přičemž i za splnění této podmínky musí být zohledněna odlišnost funkce soudců a představitelů moci zákonodárné a výkonné, zvláště pak státní správy; takovýto zásah nesmí zavdat důvod k obavám, zda se nedotýká omezení důstojnosti soudců, např. není-li výrazem ústavně nepřipustného tlaku moci zákonodárné a moci výkonné na moc soudní (náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 55/05, bod 49),
- princip nezávislého soudnictví je jednou z podstatných náležitostí demokratického právního státu ve smyslu čl. 9 odst. 2 Ústavy (náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 55/05, bod 50),
 - svévolný zásah zákonodárce do oblasti materiálního zajištění soudců, v tom rámci i platové restrikce, nutno do rámce chráněného principem jejich nezávislosti podřadit ze dvou důvodů. Nezávislost soudců je v první řadě podmíněna jejich morální integritou a odbornou úrovní, zároveň ale je spjata i s jejich přiměřeným materiálním zajištěním. Druhým důvodem podřazení zákazu svévolného zásahu do materiálního zajištění soudců (platových restrikcí) do rámce principu jejich nezávislosti je vyloučit možnost, eventualitu nátlaku moci zákonodárné, resp. výkonné na rozhodování soudců. Jinými slovy, vyloučit svévolné zásahy do materiálního zajištění soudců jako eventuální formu „penalizace“ soudců ze strany legislativy a exekutivy, a tím i formy nátlaku na jejich rozhodování [náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 43/04 ze dne 14. července 2005 (N 139/38 SbNU 59; 354/2005 Sb.)],
 - platové poměry soudců v širokém smyslu mají být stabilní nesnižovatelnou veličinou, nikoli pohyblivým faktorem, s nímž kalkuluje to či ono vládní uskupení např. proto, že se mu zdají platy soudců příliš vysoké ve srovnání s platy státních zaměstnanců nebo ve srovnání s jinou profesní skupinou. Usilování o takovou rovnost vybočuje z kategorie ústavnosti, jde o politický cíl, který nemá oporu v ústavně chápaném principu rovnosti [náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 11/02 ze dne 11. června 2003 (N 87/30 SbNU 309; 198/2003 Sb.)],
 - za další formu platové restrikce je třeba považovat i zmrazení zákonem předpokládaného růstu příjmů soudců nebo i jiných ústavních činitelů, přičemž např. „trvalé“ zmrazení platů by Ústavní soud nepochybně posuzoval jako krok ústavně nepřipustný. Platové poměry soudců v širokém smyslu mají být stabilní nesnižovatelnou veličinou, pokud nenastanou zcela výjimečné, mimořádné okolnosti státu [náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/08 ze dne 2. března 2010 (N 36/56 SbNU 405; 104/2010 Sb.), bod 41; obdobně náleží sp. zn. Pl. ÚS 55/05, bod 55],
 - za výrazný prvek záruky přiměřeného materiálního zabezpečení soudců z hlediska principu dělby státní moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní a požadavku jejich vzájemné vyváženosti je třeba považovat

i přímou vazbu mezi platem představitelů moci zákonodárné a výkonné na straně jedné a platem soudců na straně druhé. Konstrukce zákona o platu představitelů státní moci, která s pomocí jednotné platové základny a zákonem stanovených koeficientů zaručuje, že spolu se zvýšením platů představitelů moci zákonodárné a výkonné se ve stejném poměru automaticky zvýší i platy soudců, tak představuje významnou, v právním řádu vestavěnou pojistku, že poměr v materiálním zabezpečení představitelů jednotlivých mocí bude i v budoucnu zachováván (nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 55/05, bod 59).

10. Navrhovatel dále uvádí, že uvedené teze jsou obsaženy i v mnoha dalších nálezech Ústavního soudu vztahujících se k platovým restrikcím vůči soudcům. Připomíná, že k těmto zobecňujícím tezím se Ústavní soud přihlásil rovněž ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 12/10 a dále ve svém posledním nálezu týkajícím se platových restrikcí soudců, tj. v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/11.

11. Z uvedeného posledního nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/11 ještě vybírá následující dvě zobecňující teze:

- soudcovské platy i na rozdíl od platů ostatních služebníků státu po dlouhé období i s následující zamýšlenou perspektivou podléhají pouze restrikcím. Opatření ve vztahu k nim se pak již nejví jako mimořádná a proporční, ale jako cílený proces směřující k tomu, aby se soudcovské platy vrátily do nižších úrovní, a tedy aby se touto cestou odstranila ze zorného úhlu moci zákonodárné a výkonné v minulosti učiněná „chyba“ při stanovení pravidel pro výpočty soudcovských platů v polovině 90. let 20. století. Taková nivelizace pak ve svých důsledcích vede zákonitě i k sestupu soudcovského stavu uvnitř středostavovské společenské vrstvy, jeho příjmové degradaci ve vztahu k ostatním právníckým povoláním a k umenšování jeho potřebné společenské prestiže,

- restrikce obsažená ve snížení koeficientu pro určení platové základny z hodnoty trojnásobku na hodnotu 2,5násobku průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře představuje nepřiměřený a pouze vůči soudcům zaměřený zásah, nesplňuje ty podmínky, jež pro akceptaci restrikcí platů soudců vytyčil Ústavní soud v již nastižené judikatuře.

12. Z jiného nálezu Ústavního soudu, který se netýká platových restrikcí vůči soudcům, pak připomíná také závěry vyslovené v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 22/09 ze dne 7. září 2010 (N 186/58 SbNU 633; 309/2010 Sb.), bodu 40: „Na rozdíl od legislativy a exekutivy je na soudce kladen jasný požadavek dokončeného vysokoškolského vzdělání, složení odborné jstiční zkoušky a dalšího odborného vzdělávání. Neprehlédnutelným požadavkem na soudce je jejich morální bezúhonnost, kterou vyžaduje a předpokládá zákon. S pozicí soudce je také spojeno mnoho restriktivních

opatření, která zasahují do osobního života soudce, včetně omezení vedlejších příjmů ... Právě proto se stát zavázal soudce důstojně hmotně zabezpečit.“

13. Ve prospěch závěru o protiústavnosti napadených zákonných ustanovení Městský soud v Brně odkazuje i na řadu mezinárodních dokumentů. V první řadě poukazuje na doporučení Výboru ministrů Rady Evropy ze dne 17. listopadu 2010 o soudcích CM/Rec(2010)12 (<http://www.coe.int>), které nahradilo dřívější doporučení R (94)12. Z článků 53 až 55, které se týkají odměňování soudců, vyplývá, že:

- odměňování soudců musí vyjadřovat jejich roli a odpovědnost a být na dostatečné úrovni,
- v době nemoci a mateřství by mělo být zajištěno udržení rozumné výše jejich odměny,
- penze soudců by měla být v rozumném vztahu k dřívějšímu platu,
- měla by existovat speciální zákonná ustanovení bránící snižování platů soudců.

14. Z dalších mezinárodních dokumentů navrhovatel upozorňuje na zprávu Evropské komise pro demokracii prostřednictvím práva (Benátská komise), přijatou ve dnech 12. až 13. března 2010 (<http://www.venice.coe.int>), která v části III článku 6 uvádí: „Benátská komise je toho názoru, že finanční ohodnocení soudců musí korespondovat s důstojností jejich profese a že adekvátní ohodnocení je nezbytným předpokladem ochrany soudců před nežádoucími externími vlivy ... Výše ohodnocení by měla být stanovena s ohledem na společenské poměry v zemi a porovnána s mírou ohodnocení vyšších úředníků.“ Konečně v rámci srovnávací analýzy argumentuje i závěry Poradního výboru soudců v rámci aktivit Rady Evropy z roku 2001, který ve svém stanovisku č. 1 (Avis No 1, body č. 61 a 62) klade důraz na potřebu takových zákonných ustanovení, která budou bránit snižování platu soudců a která zajistí faktické zvyšování platů tak, aby byla udržena jejich hodnota ve vztahu k životním nákladům (<http://wcd.coe.int/>).

15. Než navrhovatel přistoupil k ústavněprávní argumentaci relevantní pro posouzení daného případu, zmínil se stručně o vývoji odměňování soudců, přičemž odkázal na odůvodnění návrhů ve věcech sp. zn. Pl. ÚS 16/11 [rozhodnuto nálezem sp. zn. Pl. ÚS 16/11 ze dne 2. srpna 2011 (N 135/62 SbNU 99; 267/2011 Sb.)] a sp. zn. Pl. ÚS 33/11, ve kterých tehdy Městský soud v Brně podrobně rozebral demontáž systému odměňování ústavních činitelů obsaženého v zákoně č. 236/1995 Sb. Tu lze dle něj charakterizovat jako snahu ve vztahu k soudcům snížit jejich platovou úroveň desítkami zásahů do složek materiálního zabezpečení. Především připomněl závěry Ústavního soudu obsažené v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/11, v němž dal navrhovateli za pravdu v tom, že bylo neústavně zasaženo do práv soudce snížením platové základny z trojnásobku průměrné mzdy

v nepodnikatelské sféře na 2,5násobek. K tak razantnímu zásahu do úrovně odměňování soudců neshledal Ústavní soud důvod („restrikce ... představuje nepřiměřený a pouze vůči soudcům zaměřený zásah ...“). Navrhovatel je přesvědčen, že Ústavní soud v tomto nálezu nevytvořil zákonodárci žádný prostor pro úvahu, jaká hranice platové základny je ústavně konformní. Ve věci sp. zn. Pl. ÚS 33/11 dle něj posuzoval Ústavní soud toliko dvě hranice, ke kterým směřovala veškerá argumentace navrhovatele: totiž že snížení platové základny z trojnásobku na 2,5násobek je za situace, jaká byla v oblasti odměňování ve veřejné sféře, vůči soudcům neproporcionální, a tedy i neústavní, neboť soudci požívají v tomto ohledu zvýšené ústavní ochrany. Jediným ústavně konformním opatřením tedy dle názoru navrhovatele bylo vrátit výši platové základny na trojnásobek.

16. Zákonodárce však k 1. lednu 2013 nedokázal přijmout právní úpravu, která by zaručila soudní moci realizaci práva na materiální zabezpečení; až s měsíčním odstupem zpětně snížil již dosaženou úroveň platové základny na 2,75násobek průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře. Navrhovatel má za to, že jediným ústavně možným výkladem otázky, jaký plat náležel soudci dne 1. ledna 2013 a po celý leden 2013, je ten, který jako východisko použije náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/11 a dovodí, že soudci náležel plat odpovídající platové základně ve výši trojnásobku průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře za rok 2011 (neboť to byla úroveň, kterou považoval Ústavní soud za konformní). Vláda jako navrhovatel snížení základny na 2,75násobek (tisk č. 880) dle Městského soudu v Brně neuvedla ničeho relevantního, toliko, že návrat k trojnásobku by kladl vysoké nároky na prostředky státního rozpočtu v roce 2013 i v letech dalších, tj. v období, kdy se uplatňují úsporná opatření prakticky u všech skupin obyvatelstva.

17. Na podporu svých tvrzení navrhovatel použil i ekonomické argumenty. Zejména uvedl, že z údajů Českého statistického úřadu lze zjistit, že průměrná mzda v nepodnikatelské sféře na tzv. přepočtené počty (tabulka 1b jako příloha k publikaci Českého statistického úřadu č. e-3106-12 s názvem „Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy 4. čtvrtletí 2012“ zveřejněné dne 2. dubna 2013) nominálně v letech 2000–2012 vůbec nepoklesla (za rok 2011 se uvádí údaj 24 469 Kč, za rok 2012 údaj 25 015 Kč). Na fyzické osoby (což je údaj zkrslující, neboť nezohledňuje délku pracovních úvazků) mezi rokem 2009 a 2010 průměrná mzda v nepodnikatelské sféře poklesla o 36 Kč a mezi roky 2010 a 2011 o 42 Kč, v roce 2012 již vzrostla na 23 453 Kč (tj. růst o 455 Kč). Tyto marginální výkvy ve směru poklesu pak právní úprava zcela reflektuje tím, že platová základna sleduje stav průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře i směrem k poklesu, tzn. že Česká republika je patrně jednou z mála zemí, kde platy soudců klesají úměrně poklesu platů ve veřejné sféře zcela automaticky. Na tuto úpravu se přitom

nebere vůbec ze strany zákonodárce zřetel. Důvody pro daleko podstatnější pokles úrovně odměňování soudců tak stále zůstávají zastřeny, resp. nesnesou ústavní světlo. Ve skutečnosti se totiž dle navrhovatele jedná o dlouholetou snahu snížit relativně odměňování soudců v zemi, jakkoli platy soudců nelze považovat ani z mezinárodního srovnání za odtržené od reality. Státní závěrečný účet za rok 2011 publikovaný na webu Ministerstva financí uvádí v části II. Výdaje státního rozpočtu v kapitole 3 „Čerpání mzdových prostředků v rozpočtové sféře“, že v roce 2011 došlo ke zvýšení platů pedagogických pracovníků regionálního školství ve výši 1 554,4 mil. Kč, přičemž pokud jde o počty zaměstnanců, v ústředních orgánech (tab. 52) došlo k poklesu o 676 zaměstnanců při růstu neobsazených funkčních míst z 6 209 v roce 2010 na 14 745 v roce 2011. Navrhovatel za této situace neshledává žádnou přiměřenost ve snížení platové základny soudců téměř o 12%. Mediálně šířené zprávy dle něj ostatně svědčí o tom, že na ústředních orgánech státní správy jsou i přes proklamované úspory stále přidělovány odměny v rádech statisíců korun.

18. Navrhovatel proto svou hmotněprávní argumentaci uzavřel s tím, že považuje slovo 2,75násobek uvedené v ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 11/2013 Sb., za neústavní z důvodu rozporu výše tohoto násobku s právem soudců na stabilní materiální zabezpečení. V případě navrhovaného zrušení části první čl. II zákona č. 11/2013 Sb. pak k rozporu s právem soudců na materiální zabezpečení přistupuje ještě jako další důvod porušení zákazu retroaktivity zákona. Na základě výše uvedeného proto shledal daná ustanovení v rozporu s čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 81 a čl. 82 odst. 1 Ústavy, s čl. 1 Listiny a s čl. 1 Protokolu.

19. Navrhovatel dodává, že z ustanovení § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyplývá, že dojde-li Ústavní soud k závěru, že zákon nebo jeho jednotlivá ustanovení jsou v rozporu s ústavním zákonem, nálezem rozhodne, že takový zákon nebo jejich jednotlivá ustanovení se zrušují dnem, který v nálezu určí. Navrhovatel je toho názoru, že Ústavní soud by měl v případě vyhovění návrhu zákonodárci stanovit relativně krátkou lhůtu k přijetí nové úpravy, jež bude v souladu s nosnými důvody vyjádřenými v nálezu. Jinými slovy, den zrušení napadených ustanovení, který Ústavní soud musí ve smyslu § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu v nálezu určit, by měl být určen tak, aby na jedné straně měl zákonodárce určitý prostor k přijetí nové úpravy, avšak na druhé straně aby nedocházelo ke zbytečným průtahům při přijímání nové úpravy. Je obecně známo, že zákonodárce si je dlouhodobě vědom existence mnoha nálezů Ústavního soudu ohledně platových restrikcí soudců a že tato problematika je mu podrobně známa. Zákonodárce je schopen novou právní úpravu přijmout v relativně velmi krátkém čase, což ostatně prokázal i v případě napadaného zákona č. 11/2013 Sb., který byl Poslanecké sněmovně předložen vládou dne

14. prosince 2012, Poslanecká sněmovna návrh schválila dne 18. prosince 2012, Senát Parlamentu České republiky (dále jen „Senát“) návrh projednal dne 28. prosince 2012 a ještě téhož dne byl schválený zákon doručen prezidentovi k podepsání. Navíc čím delší lhůta je zákonodárci k přijetí nové úpravy poskytnuta, tím déle trvá protiústavní stav.

20. Navrhovatel současně navrhl, aby Ústavní soud v souladu s § 39 zákona o Ústavním soudu rozhodl o podaném návrhu přednostně, a to s argumentem opakovaného zásahu zákonodárce ve směru restrikcí platů soudců, jeho intenzity, jakož i obecného dopadu na rozhodnutí ve věci vysokého počtu žalob soudců na doplatek platu a náhrady výdajů za leden roku 2013.

II. Rekapitulace podstatných částí vyjádření účastníků řízení

21. Podle § 42 odst. 4 a § 69 zákona o Ústavním soudu zaslal Ústavní soud předmětný návrh k vyjádření účastníkům řízení. Ve stanovené lhůtě svá vyjádření zaslala Poslanecká sněmovna a Senát. Veřejný ochránce práv dopisem doručeným Ústavnímu soudu dne 10. června 2013 oznámil, že svého práva přistoupit do řízení nevyužije. Stejně tak dopisem doručeným Ústavnímu soudu dne 22. července 2013 učinila vláda.

22. Ve svém vyjádření ze dne 3. července 2013 předsedkyně Poslanecké sněmovny Miroslava Němcová uvedla, že návrh zákona, který byl později vyhlášen jako zákon č. 11/2013 Sb., předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 14. prosince 2012 a byl rozeslán poslancům jako tisk č. 880. Obsahem návrhu je, jak vláda v důvodové zprávě uvádí, v reakci na nález Ústavního soudu vyhlášený pod č. 181/2012 Sb. (sp. zn. Pl. ÚS 33/11), kterým se uplynutím dne 31. prosince 2012 ruší obecná úprava výše platové základny stanovená v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., stanovení nové výše platové základny pro určení platu a některých náhrad výdajů, a to na úrovni 2,75násobku průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře dosažené podle zveřejněných údajů Českého statistického úřadu za předminulý kalendářní rok. V důvodové zprávě dále vláda uvádí, že snížení relace platové základny k průměrné mzdě v nepodnikatelské sféře z trojnásobku na 2,5násobek, k němuž došlo od 1. ledna 2011 zákonem č. 425/2010 Sb., označil Ústavní soud za platovou restrikci vůči soudcům, která je v rozporu s čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 82 odst. 1 Ústavy. Návrat k trojnásobku by kladl vysoké nároky na prostředky ze státního rozpočtu v roce 2013 i v letech dalších, tj. v období, ve kterém se uplatňují úsporná opatření prakticky u všech skupin obyvatelstva. Za přiměřené řešení, zejména vzhledem k současné ekonomické situaci a možnostem státního rozpočtu, proto vláda považuje stanovení relace platové základny k průměrné mzdě v nepodnikatelské sféře ve výši 2,75násobku. Rovněž, jak vláda v důvodové zprávě uvádí, navrhované řešení vychází z předpokladu,

že Ústavním soudem zrušená relace platové základny k průměrné mzdě v nepodnikatelské sféře ve výši 2,5násobku je příliš nízká, avšak současně bylo Ústavním soudem ponecháno na vůli moci zákonodárné a výkonné, v jaké úrovni ji nově stanoví. Jestliže byla Ústavním soudem platová základna vypočtená jako násobek číslovky 2,5 shledána jako protiústavní a v logice pak původní platová základna vypočtená násobkem číslovky 3 jako bezpečně ústavně konformní, pak za kompromisní řešení bylo zvoleno stanovení násobku číslovkou 2,75, tedy v polovině krajních řešení. Pokud jde o čl. II návrhu zákona, důvodová zpráva konstatuje, že Ústavní soud zrušil uplynutím dne 31. prosince 2012 výši platové základny v obecné úpravě (tj. jak pro všechny soudce včetně soudců Ústavního soudu, tak i pro představitele moci zákonodárné a výkonné) a bez provedení příslušné změny by se ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb. stalo neaplikovatelným. Ve zvláštní části důvodové zprávy týkající se článku II je tedy zdůrazněno, že nově stanovená výše platové základny se použije pro určení platů a náhrad výdajů za celý měsíc leden 2013, a to i pro případ, že by k vyhlášení zákona ve Sbírce zákonů došlo až v průběhu tohoto měsíce, z důvodu právní jistoty.

23. Na návrh vlády vyhlásila předsedkyně Poslanecké sněmovny stav legislativní nouze. Návrh byl přikázán k projednání rozpočtovému výboru, který jej projednal a vydal dne 18. prosince 2012 usnesení, ve kterém doporučuje Poslanecké sněmovně, aby návrh zákona předložený vládou schválila, neprojednávala jej v obecné rozpravě, pouze v rozpravě podrobné, projednala jej do úterý 18. prosince do 19 hodin a přijala usnesení, podle kterého ve smyslu § 99 odst. 7 jednacího řádu upouští od obecné rozpravy. Téhož dne Poslanecká sněmovna při projednávání návrhu zákona počtem hlasů z přihlášených 168 poslanců 160 pro a 3 proti schválila usnesení, které konstatuje, že nadále existují podmínky pro projednávání návrhu zákona ve zkráceném jednání. Usnesení rozpočtového výboru bylo pak přijato počtem hlasů z přítomných 161 poslanců 133 pro a 2 proti. V podrobné rozpravě k návrhu zákona byly předloženy dva pozměňovací návrhy, z nichž návrh poslankyně Jany Suché, který v článku I návrhu zákona nahrazoval slovo „2,75násobek“ slovem „3násobek“ nebyl přijat počtem hlasů z přihlášených 106 poslanců 24 pro a 32 proti. Poslanecká sněmovna poté závěrečným hlasováním vyslovila souhlas s vládním návrhem počtem hlasů z přihlášených 99 poslanců 80 pro a 8 proti. Poslanecká sněmovna postoupila dne 19. prosince 2012 návrh zákona Senátu, který jej projednal na své schůzi dne 28. prosince 2012, kdy vyjádřil vůli se návrhem zákona nezabývat. Prezident republiky zákon podepsal dne 11. ledna 2013. Dne 15. ledna 2013 byl schválený zákon doručen k podpisu premiérovi a ve Sbírce zákonů byl zákon vyhlášen dne 17. ledna 2013.

24. Dle předsdkyně Poslanecké sněmovny tedy lze konstatovat, že návrhem Městského soudu v Brně napadené části zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 11/2013 Sb., byly přijaty po řádně provedeném zákonodárném procesu a že zákonodárny sbor jednal v přesvědčení, že tato ustanovení jsou v souladu s Ústavou a naším právním řádem. Je proto na Ústavním soudu, aby v souvislosti s podaným návrhem Městského soudu v Brně posoudil ústavnost předmětných ustanovení a vydal příslušné rozhodnutí.

25. Předseda Senátu Milan Štěch zaslal k výzvě Ústavního soudu vyjádření, jež bylo Ústavnímu soudu doručeno dne 24. června 2013. Návrh zákona, který byl po jeho přijetí vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 11/2013 Sb., byl vládou předložen do Poslanecké sněmovny 14. prosince 2012 poté, co nebyl v závěrečném hlasování schválen předchozí návrh zákona, který vláda předložila na konci července 2012 a který byl projednáván jako sněmovní tisk č. 763. V Poslanecké sněmovně byl návrh zákona projednáván jako sněmovní tisk č. 880 ve stavu legislativní nouze, kterou na návrh vlády vyhlásila předsdkyně Poslanecké sněmovny na dobu od 17. prosince 2012 do 21. prosince 2012. Vládní návrh zákona byl schválen spolu s pozměňovacími návrhy, kterými byl doplněn o úpravu spočívající v tom, aby v příslušných zákonech upravujících pojištění na sociální zabezpečení a pojištění na veřejné zdravotní pojištění byly z okruhu příjmů podléhajících pojištěnímu vypuštěny náhrady výdajů poskytované procentem z platové základny představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců.

26. Senátu byl návrh zákona postoupen Poslaneckou sněmovnou dne 19. prosince 2012, přičemž vláda prostřednictvím svého předsedy požádala předsedu Senátu, aby Senát návrh zákona projednal ve zkráceném jednání. Návrh zákona byl projednáván jako senátní tisk č. 10, byl přikázán k projednání třem výborům, a to výboru pro hospodářství, zemědělství a dopravu, výboru pro zdravotnictví a sociální politiku a výboru ústavně-právnímu. Výbor pro hospodářství, zemědělství a dopravu jako výbor garanční návrh zákona projednal na své 3. schůzi konané dne 28. prosince 2012 a ve svém usnesení č. 18 doporučil Senátu návrhem zákona se nezabývat. Výbor pro zdravotnictví a sociální politiku návrh zákona projednal na své 3. schůzi konané dne 28. prosince 2012 a poté, co podporu nezískal návrh na schválení návrhu zákona v předloženém znění, výbor ve svém usnesení č. 6 doporučil Senátu návrh zákona zamítnout. Výbor ústavně-právní návrh zákona projednal na své 4. schůzi konané dne 27. prosince 2012 a poté, co podporu nezískal návrh nezabývat se návrhem zákona, výbor ve svém usnesení č. 14 doporučil Senátu projednávaný návrh zákona vrátit Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, které výbor přijal. Smyslem pozměňovacích návrhů byla celková změna návrhu zákona postoupeného z Poslanecké sněmovny založená na tom, aby v zákoně č. 236/1995 Sb. v ustanovení § 3 odst. 3 byla výše platové základny

stanovena na úrovni trojnásobku průměrné nominální měsíční mzdy, dále šlo o změny spočívající v tom, aby se u soudců Ústavního soudu používala platová základna platná pro soudce a aby z návrhu zákona byly vypuštěny změny doplněné formou pozměňovacích návrhů vztahujících se k příjmům podléhajícím pojistnému na sociální zabezpečení a pojistnému na zdravotní pojištění.

27. Senát předložený návrh zákona projednal na své 3. schůzi dne 28. prosince 2012, přičemž v úvodu jeho projednávání vyslovil souhlas se žádostí vlády o zkrácené jednání. Po vystoupení zástupce předkladatele a zpravodajů výborů, kterým byl návrh zákona přikázán k projednání, se podle § 107 zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, bez rozpravy hlasovalo o návrhu doporučeném garančním výborem, aby Senát vyjádřil vůli návrhem zákona se nezabývat. Senát s tímto návrhem vyslovil souhlas svým usnesením č. 50, přičemž pro toto usnesení ze 74 přítomných senátorů hlasovalo 57 a 11 bylo proti. K projednávání návrhu zákona ve výborech lze uvést, že k návrhu zákona proběhla poměrně obsáhlá rozprava, která vedla v příslušných výborech k rozdílným závěrům, jak vyplývá z přijatých usnesení výboru. Ze strany předkladatele bylo k navrhované úpravě výše platové základny uváděno, že podle názoru vlády je navrhovaná úprava v souladu s nálezy Ústavního soudu, což bylo uvedeno také v důvodové zprávě, a bylo poukazováno na časové aspekty vzniklé v důsledku nepřijetí předchozího vládního návrhu zákona v Poslanecké sněmovně, v důsledku kterých bylo nutné přistoupit ke zkrácenému jednání. K těmto argumentům předkladatele řada senátorů uvedla jiný názor, zejména v ústavně-právním výboru, kde byly vzneseny jednak výhrady z hlediska naplnění podmínek pro stav legislativní nouze, jednak výhrady k navrhované výši platové základny ve vztahu k soudcům, kde byly vysloveny názory, že v souladu s nálezem Ústavního soudu by pro soudce měla být v zákoně zachována původní úprava vyjádřená slovem „trojnásobek“, a výhrady byly také k úpravě, která byla do vládního návrhu doplněna formou pozměňovacích návrhů přijatých v Poslanecké sněmovně ve vztahu k pojistnému. Ve výboru pro zdravotnictví a sociální politiku výhrady některých senátorů vedly k usnesení o zamítnutí návrhu zákona, ve výboru ústavně-právním pak vedly k přijetí pozměňovacích návrhů, které by nepochybně byly v souladu s nálezem Ústavního soudu. Ve výboru pro hospodářství, zemědělství a dopravu, což byl výbor garanční, však získaly podporu argumenty, které byly uvedeny i v důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona, dovozující, že jde o kompromisní řešení, které by v budoucím možném testu ústavní konformity mohlo obstát, a na základě toho bylo všemi přítomnými senátory přijato usnesení doporučující Senátu návrhem zákona se nezabývat. Toto usnesení bylo následně přijato i Senátem, takže na plénu Senátu k návrhu zákona nebyla vedena rozprava.

III. Upuštění od ústního jednání

28. Ústavní soud seznal, že ústní jednání by nemohlo přinést významný posun v objasnění věci, než jaké plyne z písemných úkonů účastníků řízení. S ohledem na § 44 zákona o Ústavním soudu, ve znění po novele provedené zákonem č. 404/2012 Sb., není třeba se dotazovat účastníků řízení na jejich postoj k této otázce, proto bylo možno ve věci rozhodnout bez konání ústního jednání.

IV. Dikce napadených ustanovení

29. Ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 11/2013 Sb., stanoví:

Platová základna činí od 1. ledna do 31. prosince kalendářního roku 2,75násobek průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře dosažené podle zveřejněných údajů Českého statistického úřadu za předminulý kalendářní rok. Výši platové základny pro příslušný kalendářní rok vyhláší Ministerstvo práce a sociálních věcí ve Sbírce zákonů sdělením.

30. Ustanovení části první čl. II zákona č. 11/2013 Sb. zní:

Přechodné ustanovení

Platová základna podle tohoto zákona se použije poprvé pro určení platu a náhrady výdajů za měsíc leden 2013.

V. Aktivní legitimace navrhovatele

31. Návrh na zrušení části zákona č. 236/1995 Sb. a přechodného ustanovení včleněného do části první zákona č. 11/2013 Sb. spolu s návrhem na přednostní rozhodnutí věci podle § 39 zákona o Ústavním soudu byl podán Městským soudem v Brně dle ustanovení § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

32. Městský soud v Brně pod sp. zn. 50 C 22/2012 vede řízení, v němž se soudce Krajského soudu v Brně domáhá vůči České republice – Krajskému soudu v Brně zaplacení částky dané rozdílem mezi nárokem žalobce na plat a na paušální náhradu výdajů, podle rozšíření žalobního nároku, za leden a únor 2013 a mezi skutečně vyplaceným platem a náhradou výdajů, jež byly ve vztahu k období leden a únor 2013 sníženy zákonem č. 11/2013 Sb. Toto tvrzené snížení činí za každý měsíc částku v úhrnu 15 800 Kč.

33. Podmínkou aktivní legitimace obecného soudu dle § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu je taková pozice zákona, resp. jeho jednotlivého ustanovení, jehož zrušení je navrhováno, k předmětu řízení, jež zakládá pro posouzení věci ze strany obecného soudu rozhodovací důvody. Při posouzení nároku na doplatek platu a náhrady výdajů za měsíce leden a únor musí obecný soud aplikovat § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb. stanovíci

výši platové základny včetně přechodného ustanovení určujícího, kdy se poprvé změna platové základny má projevit (čl. II zákona č. 11/2013 Sb.).

34. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře opakovaně zaujal právní názor, dle něhož novela právního předpisu nemá samostatnou normativní existenci, nýbrž se stává součástí novelizovaného právního předpisu; připustil posouzení novelizace toliko v případech námitky její protiústavnosti z důvodu neexistence normotvorné kompetence nebo nedodržení ústavně předepsaného způsobu jejího přijetí a vydání. Obdobou této situace je i případ, kdy je napadáno přechodné ustanovení [srov. nálezh sp. zn. Pl. ÚS 6/13 ze dne 2. dubna 2013 (N 49/69 SbNU 31; 112/2013 Sb.)], neboť toto ustanovení normativně existuje právě a jen jako součást novelizujícího zákona, součástí zákona novelizovaného se nestává.

35. Aktivní legitimace navrhovatele je tedy dána.

VI. Ústavní konformita kompetence a legislativního procesu

36. Ústavní soud je v souladu s ustanovením § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu v řízení o kontrole norem povinen posoudit, zda napadený zákon (jeho jednotlivé ustanovení) byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

37. Ze sněmovního tisku č. 880/0 (vládní návrh zákona), těsnopiseckých zpráv, jakož i z vyjádření účastníka řízení, usnesení vlády č. 934 ze dne 14. prosince 2012 (veřejně dostupného) a rozhodnutí předsedkyně Poslanecké sněmovny č. 48 a 49 ze dne 14. prosince 2012 (dostupných v digitální knihovně Poslanecké sněmovny) bylo zjištěno, že vláda schválila předmětný návrh předložený ministryní práce a sociálních věcí dne 14. prosince 2012 usnesením č. 934, přičemž současně navrhla předsedkyni Poslanecké sněmovny, aby vyhlásila na období od 17. do 21. prosince 2012 stav legislativní nouze pro projednání tohoto vládního návrhu zákona, a požádala, aby tento vládní návrh byl projednán ve zkráceném jednání v rámci vyhlášeného stavu legislativní nouze. Současně vláda požádala předsedu Senátu, aby Senát projednal vládní návrh zákona ve zkráceném jednání.

38. Předsedkyně Poslanecké sněmovny vyhlásila rozhodnutím č. 48 ze dne 14. prosince 2012 na dobu od 17. do 21. prosince 2012 stav legislativní nouze, přičemž v rozhodnutí uvedla, že žádost odůvodňuje předseda vlády „mimořádnými okolnostmi, kdy jsou zásadním způsobem ohrožena základní práva a svobody občanů“. V rozhodnutí č. 49 z téhož dne rozhodla, že sněmovní tisk č. 880 bude projednán ve zkráceném jednání (s vynecháním 1. čtení), přikázala tento tisk rozpočtovému výboru k projednání a stanovila nepřekročitelnou lhůtu pro předložení usnesení do 18. prosince 2012 do 10.00 hodin.

39. Podle údajů digitálního repozitáře Poslanecké sněmovny byl tisk č. 880/0 rozeslán poslancům 14. prosince 2012; rozpočtový výbor k němu

zaujal stanovisko ve svém usnesení (č. 880/1) z 18. prosince 2012, v němž doporučil, aby Poslanecká sněmovna návrh neprojednávala v obecné rozpravě a projednala jej do 18. prosince 2012 do 19.00 hodin.

40. Návrh zákona byl projednán na 49. schůzi Poslanecké sněmovny dne 18. prosince 2012 jako bod č. 164; v úvodu Poslanecká sněmovna (podle těsnopisecké zprávy) posoudila, zda jsou dány podmínky pro projednání ve zkráceném jednání; v rozpravě k této otázce se nikdo z poslanců nepřihlásil, v hlasování č. 241 bylo rozhodnuto, že nadále existují podmínky pro projednání vládního návrhu zákona (tisk č. 880) ve zkráceném jednání; přihláшено bylo 168 poslanců, pro hlasovalo 160, proti 3.

41. Ministryně práce a sociálních věcí jako důvod předložení návrhu zákona uvedla, že „vláda poté, co nebyl schválen její předchozí návrh řešení ... navrhla vyšší platové základny ve vyšší 2,75násobku průměrné měsíční nominální mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře ... podle této platové základny mají být od 1. ledna 2013 určovány platy pouze soudcům a zprostředkovaně též státním zástupcům ... pevně věřím, že předložený vládní návrh bude schválen, protože v opačném případě nebude stanovena pro určení platů soudců a státních zástupců žádná platová základna ...“.

42. Poté Poslanecká sněmovna hlasováním č. 242 (přihláшено 161, pro 133, proti 2) rozhodla o opuštění od obecné rozpravy (podle § 99 odst. 7 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny).

43. V podrobné rozpravě byly vzneseny dva pozměňovací návrhy (poslanec Jan Čechlovský navrhl rozšířit vládní návrh o novelizaci předpisů o pojistném na sociální zabezpečení a na veřejné zdravotní pojištění tak, aby náhrady výdajů poskytované podle zákona č. 236/1995 Sb. nepodléhaly odvodům pojistného, a poslankyně Jana Suchá navrhla, aby namísto 2,75násobku činila platová základna 3násobek průměrného platu v nepodnikatelské sféře). Ministr spravedlnosti v rozpravě upozornil Poslaneckou sněmovnu na rizika spojená s přijetím vládního návrhu a uvedl, že by byl rád, kdyby byl přijat „ten takzvaný 3násobek“, který by byl „nepochybně ústavně konformnější“, a „možná by byl konečně v této otázce klid“. Prvý pozměňovací návrh přijat byl (vynětí náhrad výdajů z platby pojistného), druhý - návrat platové základny na trojnásobek - přijat nebyl.

44. Návrh zákona byl přijat v hlasování č. 245 (přihláшено bylo 99 poslanců, pro hlasovalo 80, proti 8).

45. Senát projednal vládní návrh zákona jako tisk č. 10; Poslanecká sněmovna jej postoupila Senátu dne 19. prosince 2012, Senát tisk zařadil na 3. schůzi dne 28. prosince 2012; ministryně práce a sociálních věcí při projednání v Senátu podle stenozáznamu uvedla, že „předložený návrh zákona Poslanecká sněmovna projednala ve stavu legislativní nouze, a shledala tedy, že jde o mimořádnou okolnost, kdy jsou zásadním způsobem ohrožena základní práva a svobody občanů, zejména tedy právo občanů

na spravedlivou odměnu za práci, proto také ten důvod legislativní nouze“. Ústavně-právní výbor Senátu ve svém usnesení navrhl vrátit návrh zákona Poslanecké sněmovně; odmítl ústy svého předsedy, který informoval o obsahu usnesení výboru, interpretaci, že 2,75násobek určující platovou základnu znamená zvýšení platů soudců, a s poukazem na náleze Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/11 uvedl, že podle závazného nálezu Ústavního soudu mají být platy soudců odvozeny od platové základny, která bude trojnásobkem průměrného platu v nepodnikatelské sféře. Také upozornil na problematický stav legislativní nouze vyhlášený podle jeho názoru jen proto, že vláda nestíhá předložit zákony tak, jak má. Garančním výborem byl výbor pro hospodářství, zemědělství a dopravu, který navrhl nezabývat se návrhem zákona. Tento návrh byl Senátem v hlasování č. 4 přijat (usnesení č. 50, registrováno 74 senátorů, pro návrh 57, proti 11).

46. Zákon byl doručen prezidentu republiky k podpisu 28. prosince 2012, prezident zákon podepsal 11. ledna 2013, k podpisu předsedovi vlády byl doručen 15. ledna 2013, k vyhlášení ve Sbírce zákonů došlo 17. ledna 2013 pod č. 11/2013 Sb.

47. Navrhovatel namítá, že institut legislativní nouze byl zneužit, neboť vláda byla při předkládání návrhu řešícího výši platové základny pro určení platů soudců nepřipustně liknavá, a dále zdůrazňuje, že návrh nebyl projednán před předložením Poslanecké sněmovně s mocí soudní. Nález sp. zn. Pl. ÚS 33/11 ze dne 3. května 2012 zrušil ke dni 31. prosince 2012 úpravu, podle níž měla být platová základna pro soudce odvíjena od 2,5násobku průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře za předminulý kalendářní rok. Vláda předložila sice dne 30. července 2012 Poslanecké sněmovně návrh zákona (tisk č. 763/0), kterým měl být změněn zákon č. 236/1995 Sb., učinila tak však způsobem raritním: předložila pět variant výše platové základny (od 2,51 po 3násobek) a současně navrhla ve všech variantách zrušit zmrazení platové základny obsažené v § 3a zákona č. 236/1995 Sb. K tisku č. 763/0 byl podán komplexní pozměňovací návrh poslance Vladislava Vilímce, jenž pro výši základny určoval 2,75násobek průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře a předpokládal pro tzv. představitele odměňované podle zákona č. 236/1995 Sb. v letech 2015 a 2016 postupné rozmrazení jejich platové základny (koeficienty 2,51 a 2,61). Byly podány rovněž některé další pozměňovací návrhy, které řešily zdaňování náhrad výdajů, prodloužení zmrazení platové základny představitelů do roku 2015, ale také návrh na řešení propadu platů soudců Ústavního soudu vůči platům soudců obecných soudů či výše platové základny odvíjející se od 3násobku průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře. Třetí čtení návrhu proběhlo 12. prosince 2012, přičemž návrh zákona (ve znění komplexního pozměňovacího návrhu) nebyl přijat.

48. Ústavní soud nepochybuje, že napadený zákon byl přijat v rámci Ústavou stanovené kompetence Parlamentu; odpověď na otázku, zda k tomu došlo i ústavně předepsaným způsobem, již není tak nabílední.

49. Ústavní soud se v minulosti již opakovaně vadami legislativního procesu včetně vyhlášení stavu legislativní nouze a projednání návrhu zákona ve zkráceném jednání zabýval; jeho názory se vyvíjely od značné zdrženlivosti [např. nález sp. zn. Pl. ÚS 24/07 ze dne 31. ledna 2008 (N 26/48 SbNU 303; 88/2008 Sb.), nález sp. zn. Pl. ÚS 56/05 ze dne 27. března 2008 (N 60/48 SbNU 873; 257/2008 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 12/10 ze dne 7. září 2010 (N 188/58 SbNU 663; 269/2010 Sb.)] k důraznému připomenutí nutnosti dodržování principů tvorby souladného, přehledného a předvídatelného práva jako jednoho z atributů materiálně chápaného právního státu [např. nález sp. zn. Pl. ÚS 55/10 ze dne 1. března 2011 (N 27/60 SbNU 279; 80/2011 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 53/10 ze dne 19. dubna 2011 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.)]. Třebaže je institut legislativní nouze výhradně institutem zákonným, je třeba na něj nesporně nahlížet pod zorným úhlem principů dělby moci, pluralismu, svobodné soutěže politických sil a ochrany parlamentních menšin. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 55/10 Ústavní soud vyložil, že institut vyhlášení stavu legislativní nouze omezuje či relativizuje tyto uvedené ústavní principy, a proto musí být podmínky jeho použití vykládány restriktivně. Podmínkou vyhlášení stavu legislativní nouze je existence mimořádné okolnosti, která má potenciál ohrozit základní práva a svobody zásadním způsobem, anebo kdy státu hrozí značné hospodářské škody (§ 99 odst. 1 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny). Závěr o existenci mimořádné okolnosti musí mít rozumný základ a musí být podložen skutkovými okolnostmi, důvodnost vyhlášení stavu legislativní nouze je pak nutno opřít rovněž o poměření intenzity důvodů pro vyhlášení stavu legislativní nouze ve vztahu k omezení dotčených ústavních principů, neboť zájem na zabránění nebo odstranění jejich důsledků by měl s ohledem na chráněné hodnoty v konkrétním případě převážet nad zájmem na řádném průběhu legislativní procedury (srov. body 84 až 85 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 55/10). Nelze také odhlédnout od skutečnosti, že v praxi parlamentní je tento institut užíván – jak již Ústavní soud v minulosti také upozornil – velmi často.

50. Vyhlášení stavu legislativní nouze bylo v rozhodnutí předsedkyně Poslanecké sněmovny č. 48 ze dne 14. prosince 2012 odůvodněno v podstatě dikcí zákona („mimořádné okolnosti, kdy jsou zásadním způsobem ohrožena základní práva a svobody občanů“). Skutkové okolnosti však lze spolehlivě rekonstruovat ze shora podaného přehledu legislativního procesu; důvodem vyhlášení stavu legislativní nouze byla skutečnost, že od 1. ledna 2013 neexistovalo v právním řádu ustanovení, z něhož by bylo lze konstruovat výši platu soudce (a návazně na to i státního zástupce),

a Poslanecká sněmovna dne 12. prosince 2012 zamítla tisk č. 763/0, který projednávala od 31. července 2012 v návaznosti na zrušení části ustanovení o platové základně v zákoně č. 236/1995 Sb. Ústavním soudem (nález sp. zn. Pl. ÚS 33/11). Ústavní soud poskytl zákonodárci sedm měsíců na to, aby neústavní snížení platové základny a relaci platu soudce vůči průměrné mzdě v nepodnikatelské sféře vyřešil ústavně konformním způsobem. Prvého pochybení, které v zásadě s největší pravděpodobností spustilo řetěz událostí, které byly završeny zamítnutím návrhu obsaženého v tisku č. 763/0, se dopustila vláda, která v tomto tisku nepředložila v materiálním slova smyslu návrh zákona, jenž by býval mohl být Poslaneckou sněmovnou schválen, nýbrž – jak sama uvedla v důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona podanému 14. prosince 2012 – „nosič pro řešení vzešlé ze všeobecné politické shody“. Po zamítnutí „nosiče“ vláda během dvou dnů (během nichž jistě nestihla připomínkové řízení, natož projednání s reprezentací soudní moci, za niž nutno za současného stavu věcí považovat vrcholy soudní soustavy, totiž Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud) předložila Poslanecké sněmovně nový návrh (tisk č. 880/0) spojený se žádostí o vyhlášení stavu legislativní nouze. V tomto časovém „presu“ (do 31. prosince zbývalo pouhých 17 dnů) musely návrh zákona projednat dvě komory Parlamentu, přičinit podpisy prezident republiky a předseda vlády a zákon musel být vyhlášen. Není divu, že se to nepodařilo zcela, třebaže i tento čas „postačoval“ k doplnění návrhu o novelizaci předpisů upravujících odvod pojistného na sociální zabezpečení a veřejné zdravotní pojištění – tuto část zákona ovšem navrhovatel neučinil předmětem svých námitek a ani tak nejspíše učinit nemohl s ohledem na předmět řízení, a proto ji Ústavní soud ponechává stranou (zákon byl nakonec vyhlášen ve Sbírce zákonů 17. ledna 2013).

51. Poměří-li Ústavní soud intenzitu důvodů pro vyhlášení stavu legislativní nouze (zde právo soudců na odměnu za práci, jak ostatně uvedla ministryně práce a sociálních věcí při projednávání návrhu v Senátu) se zájmem na řádné a kvalitní legislativní proceduře, musí konstatovat, že v dané časové situaci to byla jediná možnost, jak se pokusit o to, aby soudci nezůstali od 1. ledna 2013 bez odměny za svou práci. Také nelze odhlédnout od faktu, že při zahájení projednání tisku č. 880 ze 168 přihlášených poslanců hlasovalo 160 (tedy více než třípětinová většina všech poslanců) pro závěr, že jsou dány podmínky pro projednání návrhu zákona ve zkráceném jednání. Jakkoli lze namítnout, že za čtyři dny nemohla Poslanecká sněmovna řádně o návrhu uvážit, nelze opomenout skutečnost, že předmětné téma Sněmovna projednávala od 31. července 2012 v podobě tisku č. 763, takže poslanci byli velmi dobře informováni o podstatě a charakteru právní úpravy, jejíž jedinou ambicí mělo být nahrazení koeficientu 2,5 koeficientem jiným, ústavně konformním, jak vyložil v nálezu sp. zn. Pl. ÚS

33/11 Ústavní soud, když koeficient 2,5 vyřadil svým rozhodnutím ze zákona. Obdobně byl v obrovském časovém stresu Senát, jenž měl na projednání návrhu 10 dnů včetně vánočních svátků.

52. Ústavní soud je nucen konstatovat, že vláda i Parlament opakovaně zachází – pokud jde o způsob přijetí zákona, jenž zásadním způsobem zasahuje materiální zabezpečení soudců – s třetí součástí státní moci, totiž mocí soudní, způsobem, jenž v evropském demokratickém a právním prostoru lze jen stěží nalézt. Ústavní soud v minulosti již několikrát apeloval, aby exekutiva i moc zákonodárná respektovaly pravidla demokratické politické kultury; v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 12/10 Ústavní soud (bod 25) uvedl: „Soudci se ocitli z hlediska možností relevantně projevit svoji vůli a bránit se v otázce platu v horší pozici než ostatní profese ... v případě výjimečných okolností, např. tíživé finanční situace státu, by napříště neměli být soudci takto znevýhodněni a k tomu, aby zákonodárce mohl přistoupit k platovým restrikcím, by si měl opatřit relevantní stanovisko reprezentantů soudní moci, jež by se mělo stát i součástí důvodové zprávy.“ V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/11 Ústavní soud připomněl s veškerou naléhavostí konstitutivní principy demokratické společnosti, s nimiž ústava a padá ústavní stát – tehdejšími slovy nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. prosince 1993 (N 1/1 SbNU 1; 14/1994 Sb.) „... není právo a spravedlnost předmětem volné dispozice zákonodárce, a tím ani zákona, protože zákonodárce je vázán určitými základními hodnotami, jež Ústava prohlašuje za nedotknutelné“. Platové restrikce soudců vždy budou znamenat určitou formu zásahu do jednoho z komponentů soudcovské nezávislosti (jak bude znovu odůvodněno dále), proto je nepřipustné, aby k takovému zásahu docházelo jednostranně; soudci představují z pohledu osobního rozsahu zákona č. 236/1995 Sb. nejpočetnější skupinu osob, navíc skupinu, jež požívá – jak rovněž bude dále zdůrazněno – z hlediska ústavního zvláštní ochrany, a prostor pro zásahy do jejich postavení je užší než u skupin jiných ústavních činitelů. Moc soudní nemá v našich ústavních podmínkách reprezentaci, přesto je však soudní soustava završena dvěma nejvyššími soudy – ty musejí chtít nechtě za této situace plnit i nezbytnou roli reprezentantů moci soudní. Již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/11 bylo konstatováno, že „tento negativní stav vytváří tlak na extenzi interpretace principů plynoucích z ústavního pořádku, tlak na podřazení pravidel demokratické politické kultury pod konstitucionalistický rámeček“.

53. Derogační zásah by v posuzované věci tedy byl jen prostým důsledkem setrvalého doslova přehlíživého přístupu vlády a zákonodárce k mocí soudní, kterou snad i s odstupem téměř 25 let od zásadní společenské změny vnímají toliko jako skupinu státních úředníků závislých na státu a placených tak, jak se zachce té které politické reprezentaci; Ústavní soud však musel vážit důsledky takového postupu, rovněž s přihlédnutím

k tomu, že návrhové, ač pregnantně formuloval výhrady k vadám legislativního procesu, formulací petitu dal zřetelně najevo, že hodlá vznést i námitky materiální a dává přednost posouzení ústavnosti napadeného zákona z hlediska materiálního. Z hlediska nároků na legislativní proces do budoucna nebude možné, aby Ústavní soud aproboval jakýkoli postup, který pomine projednání s představiteli, resp. zástupci nezávislé justice, a to jak na úrovni exekutivní, tak zákonodárné. Zásahy do materiálního postavení soudců musejí být řádně odůvodněny včetně komplexního ekonomického rozboru, z něhož budou patrný možnosti státního rozpočtu v návaznosti na hospodářskou situaci státu, a musí být poskytnuty řádné údaje o situaci v odměňování zejména vyšších státních úředníků a dalších osob s nejvyššími odměnami za práci poskytovanými ze státního rozpočtu. Nelze než připomenout, že v zemích s dlouholetou demokratickou tradicí je možnost zasáhnout do materiálního zabezpečení soudců například omezena toliko na základě závěrů komplexního stanoviska skupiny nezávislých odborníků (srov. například situaci v Kanadě).

54. Formální zrušení právní úpravy vtělené do zákona č. 11/2013 Sb. (jeho čl. I, tedy novelizace § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb.) – bez hodnocení dopadu zákona na materiální ústavnost – by za těchto okolností z hlediska principu proporcionality mělo ustoupit požadavkům efektivní ochrany ústavnosti. Tím ovšem Ústavní soud nikterak nepředjímá situace, ve kterých – jako to už učinil v minulosti – derogační zásah z důvodů neústavnosti legislativního procesu bude považovat za jediný možný. V projednávané věci dal přednost efektivní ochraně ústavnosti a v dalším kroku svého přezkumu přistoupil k posouzení ústavnosti těch ustanovení, která návrhové ve svém návrhu označil.

VII. Soulad napadených ustanovení s ústavním pořádkem

VII./A Ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb.

VII./A.1 Přehled situace v odměňování soudců

55. Ústavní soud považuje za potřebné pro rozsah posouzení ústavnosti napadeného ustanovení připomenout, tak jak to učinil již několikrát (zejména v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 16/11 a sp. zn. Pl. ÚS 33/11), že zásahy do materiálního postavení soudců trvají od roku 1997 nepřetržitě. Není třeba zde opakovat obsah všech restriktivních úprav, postačí následující shrnutí reflektující zejména vývoj platové základny, která je určující pro stanovení platu soudce a paušální náhrady výdajů.

56. V souvislosti se změnou koncepce stanovení platové základny osob odměňovaných podle zákona č. 236/1995 Sb. zákonem č. 309/2002 Sb.

(vazbou na průměrnou měsíční mzdu fyzických osob v nepodnikatelské sféře za předminulý kalendářní rok) došlo v roce 2003 ke zmrazení, tedy ukotvení platové základny k 31. prosinci 2002 (zákon č. 425/2002 Sb.), jež trvalo do roku 2005 a mělo za následek snížení relace průměrného výdělku v nepodnikatelské sféře a platové základny (která například v roce 1996 činila hodnotu 4,38: platová základna 31 200 Kč, průměrný plat v nepodnikatelské sféře podle údajů ČSÚ v roce 1994 činil 7 122 Kč; v roce 2002 hodnotu 3,65: platová základna 46 440 Kč, průměrný plat v nepodnikatelské sféře podle údajů ČSÚ v roce 2000 činil 12 731 Kč) z hodnoty cca 3,33 v roce 2003 na hodnotu 3,00 v roce 2005. Model, podle něhož měla platová základna kopírovat (s posunem o dva roky) vývoj průměrných platů v nepodnikatelské sféře, byl aplikován toliko v letech 2005, 2006 a 2007 a od roku 2008 v důsledku zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů, dochází k opětovnému zmrazení platové základny s ukotvením k datu 31. prosince 2007 (výše základny 56 847 Kč). Toto zmrazení trvá do roku 2010 (kdy nominální snížení bylo zrušeno nálezem sp. zn. Pl. ÚS 12/10), relace platové základny a průměrného platu v nepodnikatelské sféře za rok 2008 činila v roce 2010 hodnotu cca 2,5.

57. Toto snížení relace platové základny a platu v nepodnikatelské sféře z hodnoty 4,38 na hodnotu 2,5 mezi lety 1996–2010 bylo důsledkem změny koncepce stanovení platů ústavních činitelů v roce 2002 a dvojího zmrazení platové základny v letech 2003–2004 a 2008–2010. Počínaje rokem 2011 až do roku 2014 (zákon č. 425/2010 Sb.) měly platit ad hoc stanovené platové základny v jednotlivých letech a pouze jako „pojistka proti rozhodnutí Ústavního soudu“ byla „obecná“ platová základna snížena na hodnotu 2,5násobku, tedy na hodnotu dosaženou v důsledku zmrazení základny v letech 2008–2010, přičemž zákonodárce předpokládal, že tato základna se použije znovu až v roce 2015.

VII./A.2 Nálezy Ústavního soudu vztahující se k platové základně v období po 31. prosinci 2010

58. Ústavní soud nálezem sp. zn. Pl. ÚS 16/11 zrušil § 3b odst. 1 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 425/2010 Sb., dnem vyhlášení ve Sbírce zákonů (dnem 12. září 2011), tedy základnu platnou pro soudce ve výši 54 005 Kč v roce 2011 pro rozpor s čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 82 odst. 1 Ústavy. S ohledem na dřívější judikaturu Ústavní soud zdůraznil, že

- posouzení ústavnosti platových restrikcí vůči soudcům pro konkrétní období konkrétního roku spadá do rámce vymezeného principem soudcovské nezávislosti,
- ústavní postavení soudců na straně jedné a představitelů moci zákonodárné a výkonné, zvláště pak státní správy, na straně druhé se vzhledem k principu dělby moci a principu nezávislosti soudců odlišuje, z čehož

plyne i rozdílný dispoziční prostor pro zákonodárce k platovým restrikcím vůči soudcům ve srovnání s dispozičním prostorem k takovým restrikcím v jiných oblastech veřejné sféry,

- zásah do materiálního zabezpečení soudců garantovaného zákonem nesmí být výrazem svévole zákonodárce, nýbrž musí být, vycházející ze zásady proporcionality, odůvodněn výjimečnými okolnostmi, např. tíživou finanční situací státu, přičemž i za splnění této podmínky musí být zohledněna odlišnost funkce soudců a představitelů moci zákonodárné a výkonné, zvláště pak státní správy; takovýto zásah nesmí zavdat důvod k obavám, nedotýká-li se omezení důstojnosti soudců, případně není-li výrazem ústavně nepřipustného tlaku moci zákonodárné a moci výkonné na moc soudní. V posuzovaném případě Ústavní soud neshledal např. deficit veřejných financí v mezinárodním srovnání nikterak mimořádným, dále akcentoval dlouhodobý trend snižování a zmrazování soudcovských platů, což vyhodnotil jako opuštění racionálních relací mezi úrovní platů soudců a platů ve veřejné správě. Taková nivelizace vede k sestupu soudcovského stavu uvnitř středostavovské společenské vrstvy a ke snížení společenské prestiže. Přitom Ústavní soud poukázal na mimořádný růst platů ve veřejné sféře v roce 2010, což považoval za rozporné s deklarovaným cílem nutnosti úspor.

59. Důsledkem zrušení platové základny pro rok 2011 byla aktivizace zákonodárce a exekutivou vytvořené „pojistky ... která by zabránila nevratnému skokovému nárůstu platů soudců, který by nastal beze změny obecné úpravy v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 309/2002 Sb. ... Takto dosažené platy by již patrně nebylo možné vzhledem k dosavadní judikatuře Ústavního soudu v budoucnosti výrazně snížit“ (důvodová zpráva k tisku č. 133/0). Sdělením Ministerstva práce a sociálních věcí publikovaným pod č. 271/2011 Sb. byla pak pro rok 2011 vyhlášena platová základna 57 747,50 Kč (2,5násobek průměrného platu fyzických osob v nepodnikatelské sféře za rok 2009).

60. Nálezem sp. zn. Pl. ÚS 33/11 Ústavní soud zrušil jednak *ad hoc* stanovenou platovou základnu pro roky 2012 až 2014 (§ 3b odst. 2 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 425/2010 Sb.) dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů, tj. 1. června 2012, jednak zrušil slovo „2,5násobek“ v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., naposledy ve znění zákona č. 425/2010 Sb., uplynutím dne 31. prosince 2012.

61. Poukázal přitom na již dříve vymezené zobecňující teze stanovící hranice možných restrikcí v materiálním zabezpečení soudců, dále na komparaci s judikaturou evropských ústavních soudů a zdůraznil a objasnil princip nezávislého soudnictví jako jedné z podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy). Požadavek nezávislé justice pramení ze dvou zdrojů: z neutrality soudců jako garance spraved-

livého, nestranného a objektivního soudního řízení a ze zajištění práv a svobod jednotlivců soudcem odděleným od politické moci. Nezávislost soudců je garantována zárukami zvláštního právního postavení (mezi něž nutno zařadit nesaditelnost, neodvolatelnost, nedotknutelnost), dále zárukami organizační a funkční nezávislosti na orgánech reprezentujících zákonodárnou a zejména výkonnou moc, jakož i oddělením soudnictví od moci zákonodárné a výkonné (zejména uplatněním zásady inkompaktibility). Z hlediska obsahového je pak soudcovská nezávislost zajištěna vázaností soudců toliko zákonem, tj. vyloučením jakýchkoli prvků subordinace v soudcovském rozhodování. Základními komponenty principu nezávislosti soudnictví se Ústavní soud komplexně zabýval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/02 ze dne 18. června 2002 (N 78/26 SbNU 273; 349/2002 Sb.).

62. Ústavní soud na okraj ustanovení § 3 odst. 3 a § 3b odst. 2 zákona č. 236/1995 Sb. v citovaném nálezu zopakoval konstatování, jež vyslovil již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 12/10: „... soudcovské platy i na rozdíl od platů ostatních ‚služebníků státu‘ po dlouhé období i s následující zamýšlenou perspektivou podléhají pouze restrikcím. Opatření ve vztahu k nim se pak již nejví jako mimořádná a proporcí, ale jako cílený proces směřující k tomu, aby se soudcovské platy vrátily do nižších úrovní, a tedy aby se touto cestou odstranila ze zorného úhlu moci zákonodárné a výkonné v minulosti učiněná ‚chyba‘ při stanovení pravidel pro výpočty soudcovských platů v polovině 90. let 20. století. Taková nivelizace pak ve svých důsledcích vede zákonitě i k sestupu soudcovského stavu uvnitř středostavovské společenské vrstvy, jeho příjmové degradaci ve vztahu k ostatním právníkům povoláním a k umenšování jeho potřebné společenské prestiže.“ Na této skutečnosti nic nemění ani tvrzení předkladatele zákona, dle něhož úprava obsažená v § 3b odst. 2 zákona o platu vrací platovou základnu „cca“ na úroveň roků 2007 až 2009.

63. Naopak, restrikce obsažená ve snížení koeficientu pro určení platové základny z hodnoty trojnásobku na hodnotu 2,5násobku průměrné nominální měsíční mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře (§ 3 odst. 3 zákona o platu, ve znění zákona č. 425/2010 Sb.) představuje nepřiměřený a pouze vůči soudcům zaměřený zásah a nesplňuje ty podmínky, jež pro akceptaci restrikcí platů soudců vytyčil Ústavní soud v již nastíněné judikatuře.

64. Důsledkem nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/11 bylo, že Ministerstvo práce a sociálních věcí toliko pro období od 1. června 2012 do 31. prosince 2012 vyhlásilo sdělením č. 183/2012 Sb. výši platové základny ve výši 2,5násobku v relaci k dosaženému průměrnému platu v nepodnikatelské sféře v roce 2010 ve výši 57 222,50 Kč (soudci tak v období 1. ledna až 31. května 2012 měli plat stanovený ze základny „zmrazené“ ve výši 56 849 Kč, tedy platové základny oproti roku 2011 téměř o 1 000 Kč nominálně snížené).

65. Ústavní soud nepovažuje za referenční kritéria závěry, které Ústavní soud vyslovil v nálezech vážících se ke „zmrazení“ platové základny v letech 2003–2010, neboť tyto závěry byly vývojem a judikatorní praxí po 31. prosinci 2010 v podstatné míře překonány.

VII./A.3 Stanovení platové základny pro soudce 2,75násobkem průměrné mzdy fyzických osob v nepodnikatelské sféře

66. Ústavní soud především poukazuje na výchozí maximy, které označil za relevantní v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 33/11 a sp. zn. Pl. ÚS 16/11, jimiž hodlá poměřovat i navrhovatelem napadenou právní úpravu.

67. Postup exekutivy i Poslanecké sněmovny poté, co Ústavní soud vyhlásil nález sp. zn. Pl. ÚS 33/11, je popsán v části VI tohoto nálezu. Výkonná moc předložila návrh zákona v pěti variantách a Poslanecká sněmovna nemohla najít potřebnou většinu pro názor, jak upravit platovou základnu pro soudce, třebaže při přečtení nálezu Ústavního soudu nebylo třeba váhat a třebaže v průběhu projednávání zazněly upomínky na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/11 z úst samotného ministra spravedlnosti a v Senátu z úst předsedy ústavně-právního výboru, přičemž v tomto směru byly podány i návrhy ze strany poslanců na vrácení příslušné relace na trojnásobek.

68. Ústavní soud pod sp. zn. Pl. ÚS 33/11 posuzoval snížení platové základny, která určuje relaci mezi průměrnou mzdou v nepodnikatelské sféře a základnou pro plat soudce od 1. ledna 2011 z 3násobku na 2,5násobek, a konstatoval shora uvedené závěry. Pokud exekutivní i zákonodárná moc neuměla či nechtěla závěry Ústavního soudu pochopit, nezbyvá než zcela přímočaře konstatovat: snížení relativních hodnot v systému odměňování soudců bylo důsledkem dlouholetého zmrazení platové základny v prvním desetiletí po roce 2000, o čemž exekutiva i zákonodárná moc měla dobře vědět, včetně toho, že „odmrazení“ po delší době musí být spojeno s jistým „skokovým navýšením“, má-li jít toliko o zmrazení, a ne o cílený postup směřující k trvalému snížení relativních poměrů, nadto šlo o důsledek cíleného tlaku (dokumentovatelného citacemi z důvodových zpráv v řadě nálezů Ústavního soudu) na snížení platů soudců a jejich sblížení s platy úřednictva (ovšem nebylo nikdy řečeno které jeho skupiny).

69. Ústavní soud nepovažuje relativní poměr mezi základnou pro platy soudců a průměrnou mzdou v nepodnikatelské sféře za ústavně nedotknutelný parametr; v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/11 však bylo zdůvodněno, proč Ústavní soud snížení o cca 16 % považoval za neproporcionální vzhledem ke všem skutečnostem, k nimž přihlédl.

70. Důvodová zpráva k tisku č. 880/0 obsahuje toliko jediný údaj odůvodňující hranici 2,75násobku, totiž „návrat k trojnásobku by kladl vysoké nároky na prostředky ze státního rozpočtu v roce 2013 i v letech dalších, tj.

v období, ve kterém se uplatňují úsporná opatření prakticky u všech skupin obyvatelstva. Za přiměřené řešení, zejména vzhledem k současné ekonomické situaci a možnostem státního rozpočtu, se považuje stanovení relace ... ve výši 2,75násobku“.

71. Není rolí Ústavního soudu, aby ve svém rozhodnutí formuloval rozsáhlé ekonomické analýzy a zkoumal možnosti státního rozpočtu; to mělo být součástí důvodové zprávy k návrhu zákona. Nebylo tomu tak ani v zákoně č. 425/2010 Sb., ani v zákoně č. 11/2013 Sb. Pokud jde o úsporná opatření vůči obyvatelstvu v důsledku finanční a hospodářské krize, je potřeba, aby exekutiva i zákonodárna moc nepoužívaly populistická obecná vyjádření: platy soudců podlely významnému reálnému poklesu své hodnoty (patrně jako žádná skupině zaměstnanců odměňovaných ze státního rozpočtu) v důsledku zásahů v letech 2002–2010, kdy se v oblasti odměňování ve veřejné sféře neuplatnila žádná úsporná opatření, jež by se projevil v údajích o průměrné mzdě v nepodnikatelské sféře. Podle údajů ČSÚ veřejně dostupných (publikace e-3106-13 zveřejněná 25. března 2014) průměrná hrubá měsíční mzda v nepodnikatelské sféře – přepočtené počty – v letech 2000–2013 (příloha 1b) ani v jednom roce neklesla, a to ani v letech deklarovaných jako období krize; do roku 2009 je vykazován růst 4,2 až 9,5 %, v roce 2010 a 2011 stagnace (růst 0,2 %), v roce 2012 růst 2,2 % a v roce 2013 růst 0,9 %.

72. Tento vývoj pak platy soudců reflektují jen se zpožděním v čase (klesne-li průměrný plat, klesne i plat soudců toliko s časovou prodlevou – to plyne z úpravy obsažené v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb.). Solidarita soudců s ostatními zaměstnanci v nepodnikatelské sféře je tedy v systému zabudována velmi pevně.

73. Tvrzená úsporná opatření (jak je v důvodové zprávě k tisku č. 880/0 uvedeno „prakticky u všech skupin obyvatelstva“) tak nenalezla svůj výraz ve výši průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře. Zákonodárce nijak analyticky neargumentoval strukturálními změnami zaměstnanosti ve veřejné sféře ani poklesem platů zaměstnanců v nejvyšší hierarchii státní správy. Podle dostupných veřejně přístupných údajů (informační systém o průměrném výdělku publikovaný na www.mpsv.cz) medián hrubého měsíčního platu nejvyšších státních úředníků ústředních státních orgánů vzrostl mezi lety 2012 a 2013 z 80 271 (revidované výsledky ke dni 26. března 2014) na 84 139 Kč (výsledky ke dni 26. března 2014; průměr činil v roce 2013 hodnotu 91 398 Kč). Makroekonomické predikce (např. Ministerstva financí zprávné 11. dubna 2014) říkají, že pozvolné ožívání ekonomické aktivity by mělo pokračovat, HDP by v letošním roce mohl vzrůst o 1,7%, v roce 2015 by se růst mohl zrychlit na 2%; jiné prognózy publikované ve veřejně dostupných zdrojích uvádějí možnost až 3% růstu, analytický konsensus počítá s letošním růstem české ekonomiky od 2,5 do 3%.

74. Ústavní soud tedy shledává, že ani snížení relace mezi platovou základnou a průměrnou mzdou v nepodnikatelské sféře z 3násobku na 2,75násobek není opřeno o analytický rozbor, jenž by svědčil tomu, že jde o zásah přiměřený, pohybující se v mezích ústavně vymezeného prostoru pro zásahy do materiálního zabezpečení soudců. Z citovaných veřejných zdrojů lze naopak usuzovat, že platová základna snížená od roku 2013 z trojnásobku na 2,75násobek, tedy o 8,3%, se vymyká růstu – být mírnému – průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře (přepočtené počty) podle údajů ČSÚ v tomtéž období, a už vůbec není v korelaci k cca 4,6% růstu mediánu průměrného platu nejvyšších státních úředníků mezi lety 2012 a 2013. Platy soudců jsou navíc stanoveny fixní částkou a na rozdíl od státních úředníků je nelze navyšovat příznávaním žádných odměn.

75. Zmrazení platů soudců v desetiletí mezi roky 2002–2011 již přineslo úspory státnímu rozpočtu v řádech miliard Kč; úsporu na platu jednoho soudce okresního soudu na počátku jeho kariéry v důsledku zmrazení platu lze jen v letech 2007–2011 odhadovat na více než 400 000 Kč. Další značné úspory (v řádech miliard) státní rozpočet zaznamenal „díky“ zvolené metodě regulace platů, tzn. *ad hoc* stanovovaným základnám pro léta 2011–2014, patrně při vědomí, že rozhodnutí Ústavního soudu v zásadě působí *ex nunc*. K temporálním otázkám se však Ústavní soud vyjádří později.

76. Lze proto shrnout, že při stanovení relace mezi průměrnou mzdou v nepodnikatelské sféře a platovou základnou soudců nebyly zohledněny maximy, které ve své judikatuře k této otázce vytyčil v minulosti Ústavní soud; nebyl nijak reflektován zúžený dispoziční prostor, který zákonodárce v této oblasti má. Po letech zmrazení platů soudci legitimně očekávali v roce 2011 obnovení systému pravidelné vazby na dosaženou průměrnou mzdu v nepodnikatelské sféře. Tíživá hospodářská situace mohla zavdat příčinu k určitým restrikcím, ovšem právě s ohledem na minulost již tento prostor byl maximálně zúžen, ne-li vyčerpán za situace, kdy nebylo a není možno hodnotit hospodářskou situaci v naší zemi jako stav před úpadkem (naštěstí). Ústavní soud, jsa vystaven sérii návrhů soudů, se opakovaně seznámil i s postojem soudcovské veřejnosti, která nesporně chápe a musí chápat, že v případě hospodářských těžkostí se ve vymezeném ústavním prostoru mohou restrikce dotknout i moci soudní. Taková restrikce však musí v rámci pro ni vyhrazeného prostoru být vždy přiměřená a nesmí vyvolávat nerovnosti. Pokud by se každého zaměstnance (nebo alespoň většiny z nich) ve veřejné sféře dotklo takové reálné snížení hodnoty jeho odměny za práci v rozmezí let 2002–2013, jako tomu bylo u soudců, pak by restrikční opatření, byť v ústavně vymezeném dispozičním prostoru, mohla teoreticky zasáhnout i soudce. Nelze ovšem nevidět, že i v období snižování objemu mezd ve veřejné sféře byly vyčleňovány oblasti, v nichž ani k těmto restrikcím nedošlo (např. školství, zdravotnictví). K tomu ovšem přistupují

i restriktivní zásahy v minulosti do oblasti zabezpečení soudců v nemoci či danění náhrad výdajů; přestože Ústavní soud nemínil následovat závěry, které vyslovil v minulosti v nálezů sp. zn. Pl. ÚS 13/08, v němž se odvolal na čistý příjem soudce, částečně zvýšený v důsledku změny daně z příjmů, lze poukázat na fakt, že v letech 2010 a 2011 byly zvýšeny tzv. stropy pojistného na sociální zabezpečení, kterážto úprava vedla k poklesu příjmu části soudcovského sboru. Nadto se soudci odlišují od ostatních ústavních činitelů podstatným omezením jakékoli možnosti získat další příjem např. z titulu výkonu další funkce, pracovního vztahu anebo dokonce podnikání, výpadek příjmu si tedy soudce nemůže nijak nahradit jinou pracovní činností (ty povolené většinou nejsou s to výpadek nahradit – pedagogická či vědecká činnost). Nadto je povolání soudce většinou celoživotní volbou, která by neměla být ovlivňována neustálými zásahy do materiálního zabezpečení. V tomto ohledu je soudní moc nejstabilnějším pilířem státní moci, neboť nepodléhá volebním cyklům, jejichž zákonitosti patrně mohou vést u představitelů zákonodárné moci a exekutivy ke snaze vyjit vstříc náladě veřejnosti i v oblasti odměn za výkon poslaneckého mandátu. Tento přístup ovšem ve vztahu k soudní moci není aplikovatelný a vede k poruchám v hierarchii vztahů jednotlivých součástí státní moci, pokud jde o úroveň materiálního zabezpečení, jak byly nastoleny při zavedení systému jednotné platové základny představitelů státní moci a soudců.

77. Zákonodárná moc a exekutiva se ve vztahu k regulaci materiálního zabezpečení soudců dopustily strategické chyby: na rozdíl od některých okolních států rovněž zasažených finanční a hospodářskou krizí nepřijaly obecná a dlouhodobá zásadní opatření ve vztahu k zaměstnancům veřejné správy a dílčí a časově omezené opatření vůči soudcům, leč postup zcela opačný. Například polský ústavní soud mohl v rozhodnutí sp. zn. K 1/12, P 35/12 vyslovit, že zmrazení platů soudců v roce 2012 nebylo protiústavní; svůj závěr přitom opřel o zjištění, že od roku 2008 bylo odměňování všech zaměstnanců a funkcionářů státních institucí zmrazeno a obecný mechanismus zvýšení platů soudců zůstal nezměněn – jednalo se toliko o příležitostné jednorozhodnutí přizpůsobení finanční situaci státu. Současně ovšem dodal, že dlouhodobě by plat soudce měl vykazovat vzestupný trend, který by neměl být nižší než obdobný trend týkající se průměrné odměny ve veřejném sektoru. Jinak mezinárodní komparace rozhodování evropských ústavních soudů ukazuje, že tyto orgány ochrany ústavnosti dbají o to, aby se ústava nevdálila ekonomické realitě země, nicméně zdůrazňují, že ústava je nadána specifickou normativní autonomií, která brání tomu, aby ekonomické cíle neomezeně převládly nad rovností, popř. komplexně chápanou nezávislostí soudní moci, již ústavní principy chrání (např. portugalský ústavní tribunál v rozhodnutí č. 353/12 ze dne 5. července 2012,

Ústavní soud Slovenské republiky v nálezu sp. zn. PL. ÚS 99/2011 ze dne 11. prosince 2013).

78. Nezbyvá než opakovaně poukázat na to, co Ústavní soud vyslovil již v roce 2003 (nález sp. zn. Pl. ÚS 11/02): „Platové poměry soudců v širokém smyslu mají být stabilní nesnižovatelnou veličinou, nikoliv pohyblivým faktorem, s nímž kalkuluje to či ono vládní uskupení například proto, že se mu zdají platy soudců příliš vysoké ve srovnání s platy státních zaměstnanců nebo ve srovnání s jinou profesní skupinou.“ A znovu opakovat to, co řekl Ústavní soud v roce 2012 (nález sp. zn. Pl. ÚS 33/11): „Opuštění jakýchkoli racionálních relací mezi úrovní platu soudců a úrovní platů ve veřejné správě se v úpravě zákona o platu promítlo ve svých absurdních důsledcích i vůči platům soudců Ústavního soudu.“ – v důsledku čehož mají nejen předsedové senátů a funkcionáři obou nejvyšších soudů, předsedové senátů vrchních soudů s 30letou praxí a jejich funkcionáři, ale od 1. ledna 2014 dokonce již i předsedové senátů krajských soudů a jejich funkcionáři vyšší plat než soudci Ústavního soudu.

79. Za těchto okolností nelze akceptovat tezi o omezených možnostech státního rozpočtu, přičemž nebyl v zákonné úpravě předložen žádný argument, jenž by mohl být hodnocen jako „výjimečná okolnost“ odůvodňující prioritu rovnosti v oblasti restrikcí v odměňování státních zaměstnanců, ústavních činitelů a soudců před principem komplexně chápané nezávislosti soudců. Nadto, jak bylo shora uvedeno, Ústavní soud neshledává ani argumenty, které by svědčily pro rovné zacházení v oblasti odměňování státních zaměstnanců a soudců (ve smyslu rovných restrikcí – snížení objemu mezd ve veřejné sféře nemusí vést ke snížení či zmrazení platu každému jednotlivci, na rozdíl od každého soudce).

80. Platová restrikce obsažená v § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., naposledy ve znění zákona č. 11/2013 Sb., ve slově „2,75násobek“ je v rozporu s čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 82 odst. 1 Ústavy, a proto plénum Ústavního soudu rozhodlo podle § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu o derogaci předmětného ustanovení, jak je uvedeno ve výroku nálezu sub I. S ohledem na shora uvedené důvody tak není v současné době již prostor pro restriktivní zásahy do relativního poměru zakotveného v § 3 odst. 3 zákona o platu, jak byl založen zákonem č. 309/2002 Sb. (na úrovni 3násobku). Pro přijetí ústavně konformní relace mezi průměrnou mzdou v nepodnikatelské sféře a platovou základnou soudců stanovil Ústavní soud odklad vykonatelnosti nálezu po přiměřenou dobu, která postačuje k řádnému zákonodárnému procesu této legislativně jednoduché změny.

VII./B Soulad čl. II zákona č. 11/2013 Sb. s ústavním pořádkem

81. Ustanovení čl. II zákona č. 11/2013 Sb. představuje přechodné ustanovení, v jehož důsledku se snížená platová základna podle čl. I

použije poprvé pro plat soudce za leden 2013. Toto ustanovení nutno číst současně s ustanovením čl. V o účinnosti, podle něhož tento zákon nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2013. Ve Sbírce zákonů byl publikován 17. ledna 2013. Podle důvodové zprávy k tisku č. 880/0 je přechodné ustanovení odůvodněno takto: „Z důvodu právní jistoty se zdůrazňuje, že nově stanovená výše platové základny se použije pro určení platů a náhrad výdajů za celý měsíc leden 2013, a to i pro případ, že by k vyhlášení zákona ve Sbírce zákonů došlo až v průběhu tohoto měsíce.“ K účinnosti zákona bylo uvedeno: „Účinnost navrhovaného řešení musí nastat bezprostředně po zrušení výše platové základny Ústavním soudem, tj. po 31. 12. 2012.“

82. Navrhovatel dovozuje, že se jedná o právní úpravu nepřipustně zpětně retroaktivní.

83. Podle čl. 52 odst. 1 Ústavy je k platnosti zákona třeba, aby byl vyhlášen, podle odstavce 2 způsob vyhlášení stanoví zákon. Tímto zákonem je zákon č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, ve znění pozdějších předpisů. Podle § 3 odst. 1 zákona č. 309/1999 Sb. právní předpisy nabývají platnosti dnem jejich vyhlášení ve Sbírce zákonů. Podle § 3 odst. 2 tohoto zákona je dnem vyhlášení právního předpisu den rozeslání příslušné částky Sbírky zákonů, uvedený v jejím záhlaví, a podle odstavce 3, pokud není stanovena účinnost pozdější, nabývají právní předpisy účinnosti patnáctým dnem po vyhlášení (obecná *vacatio legis*). Vyžaduje-li to naléhavý obecný zájem, lze výjimečně stanovit dřívější počátek účinnosti, nejdříve však dnem vyhlášení. Uvedená ustanovení Ústavy a zákona č. 309/1999 Sb. vylučují, aby přijatý právní předpis působil zamýšlené účinky dříve, než byl vyhlášen.

84. Zákon č. 11/2013 Sb. byl publikován v částce 7 Sbírky zákonů, která byla rozeslána dne 17. ledna 2013. Jestliže je tedy v čl. V uvedeno, že zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2013, pak je zcela zřejmé, že účinnost zákona je stanovena v rozporu s čl. 52 odst. 1 Ústavy a § 3 odst. 3 zákona č. 309/1999 Sb. Pokud tedy zákon č. 11/2013 Sb. stanovil prostřednictvím čl. II a V, že jeho účinky nastávají již přede dnem publikace, tedy dříve, než byl vyhlášen, působí se zpětnou účinností. Účinnost tohoto právního předpisu tak předchází jeho platnosti a právní předpis stanoví závazné pravidlo spočívající ve snížení platové základny z 3násobku na 2,75násobek zpětně k době, kdy zákon nebyl publikován. Pro úplnost je třeba dodat, že navrhovatel Ústavnímu soudu předložil k přezkumu toliko přechodné ustanovení, nikoli ustanovení o účinnosti zákona.

85. Ústava neobsahuje explicitní zákaz retroaktivity právních norem pro všechny oblasti práva, ten však vyplývá z principu právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy, k jehož znakům patří i princip právní jistoty a ochrany důvěry v právo. Tento zákaz se zásadně vztahuje na případy pravé retroaktivity; obsahem zákazu jako ústavního principu není vyloučení jakéhokoliv

zpětného působení právní normy, nýbrž pouze takového, jež současně představuje zásah do principu ochrany důvěry v právo, právní jistoty, resp. nabytých práv. Ústavní soud již v minulosti formuloval rozsah přípustných výjimek ze zákazu právé retroaktivity [srov. bod 146 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 53/10 ze dne 19. dubna 2011 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.)]: takovou je situace, kdy subjekt musel s retroaktivní regulací počítat, dále působení právní normy stojící v příkrém rozporu se zásadními, obecně uznanými principy humanity a morálky, v občanskoprávních vztazích by mohl být užít též poukaz na „*ordre public*“, veřejný pořádek, jestliže by byly dotčeny předpisy absolutně kogentní, jež byly vydány v důsledku určité mezní situace přerodu hodnot ve společnosti.

86. Ustanovení čl. II zákona č. 11/2013 Sb. (který nemohl – navzdory ustanovení o účinnosti směřující k 1. lednu 2013 – nabýt účinnosti dříve jak 1. února 2013) proto nese znaky právé retroaktivity a v okolnostech jeho přijetí nelze shledat důvod pro připuštění některé z výjimek dříve Ústavním soudem vymezených pro průlom do zákazu právé retroaktivity. Nejde ani o úpravu *in favorem*, ve prospěch soudců obecných soudů; po derogaci „2,5násobku“ Ústavním soudem k 31. prosinci 2012 nelze na novou úpravu pohlížet jinak než jako na snížení dosažené úrovně dlouhodobě v právní úpravě obsažené („trojnásobku“). Shora citovaný obsah rozpravy v obou komorách Parlamentu jen dokládá, že někteří členové zákonodárského sboru upozorňovali na přehlednost a jasnost posledního nálezu Ústavního soudu, tím spíše adresáti této normy nemohli očekávat, že zákonodárce bude opětovně s vyšší základny licitovat. Jak uvedl Ústavní soud již v roce 2002 [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 33/01 ze dne 12. března 2002 (N 28/25 SbNU 215; 145/2002 Sb.)]: „... pravá retroaktivita nemá v právním státu místo tam, kde zákonodárce se již dříve mohl ‚dostat ke slovu‘, nicméně tak neučinil“.

87. V posuzované věci se zákonodárce z hlediska běhu času mohl dostat ke slovu (Ústavní soud poskytl v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/11 časový prostor cca 7 měsíců) a jen v důsledku postupu vlády a neshody na řešení zasáhl do materiálního zabezpečení soudců retroaktivně. Soudce, jenž započal výkon funkce 1. ledna 2013, nevěděl, zda a jak bude odměňován, v rozporu s ustanovením § 34 odst. 1 zákona č. 236/1995 Sb., jež stanoví, že soudci náleží plat ode dne, v němž splnil zákonné podmínky pro výkon funkce. Dokonce takovému soudci nebylo možno v souvislosti se začátkem výkonu funkce vyhotovit platový výměr (ač pro všechny ostatní zaměstnance tak zaměstnavatel podle § 136 odst. 1 zákoníku práce musí učinit v den nástupu do práce). Na tom nic nemění skutečnost, že plat za leden 2013 byl splatný nejpozději v kalendářním měsíci následujícím po měsíci, ve kterém vzniklo právo na plat (§ 37 odst. 1 poslední věta zákona č. 236/1995 Sb. ve spojení s § 141 odst. 1 zákoníku práce).

88. Jakkoli Ústavní soud shledává napadené ustanovení čl. II zákona č. 11/2013 Sb. normou protiústavní, jeho absence v důsledku derogace by vedla k ještě většímu zásahu do ústavním pořádkem chráněné hodnoty nezávislosti soudce, totiž k absenci právního základu pro materiální zabezpečení soudců v období měsíce ledna 2013. Nemůže-li zásah Ústavního soudu vést k ústavně konformnímu stavu, bylo by proti principu efektivity ochrany ústavnosti aplikovat derogaci mechanicky bez přihlídnutí k jejím důsledkům. Běh času v minulosti nelze zvrátit ani rozhodnutím Ústavního soudu, právní následky s posuzovaným ustanovením spojené nastaly k 1. únoru 2013, vyhovující nález Ústavního soudu mající účinky *ex nunc* by s ohledem na § 71 odst. 4 zákona o Ústavním soudu neměl schopnost ničeho změnit; Ústavní soud proto podle § 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu ve zbývajících částí návrh zamítl [srov. též například obdobné závěry nálezu sp. zn. Pl. ÚS 5/03 ze dne 9. července 2003 (N 109/30 SbNU 499; 211/2003 Sb.)].

VIII. Právní důsledky derogačního výroku sub I pro zákonodárce a soudy

89. Zrušení zákona podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy zásadně nevyvolává zpětné účinky, a pokud derogační výrok není spojen s odkladem vykonatelnosti, působí s účinky *ex nunc*. K pozbytí platnosti zrušeného zákonného ustanovení tak dochází až k datu vykonatelnosti nálezu. Zrušení protiústavní zákonné úpravy samo o sobě neznamená revizi individuálních právních aktů založených na její aplikaci. Proto také podle ustanovení § 71 odst. 4 zákona o Ústavním soudu platí, že „práva a povinnosti z právních vztahů vzniklých před zrušením právního předpisu zůstávají nedotčena“. Na druhé straně nelze přehlédnout, že jestliže Ústavní soud ve svém nálezu konstatuje, že zákon nebo jiný právní předpis je v rozporu s ústavním pořádkem, pak tento rozpor byl dán i po dosavadní dobu jeho účinnosti. Zejména v případech, kdy je derogačním důvodem zjištění, že aplikace zrušeného právního předpisu působí porušení základních práv jednotlivců, je proto přirozeným důsledkem, že se dotčeným jednotlivcům poskytne ochrana jejich základních práv a svobod právě tím, že se předmětný právní předpis v rozsahu, na který dopadá derogační důvod vyslovený v nálezu Ústavního soudu, zpětně neaplikuje. Poskytnutí této ochrany je nakonec, jak bude potvrzeno i níže, hlavní smysl oprávnění soudu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy (s přihlídnutím k čl. 4 Ústavy). Platí to však pouze za předpokladu, že poskytnutí této ochrany nebrání jiné základní právo nebo důležitý veřejný zájem, jemuž je v případě vzájemné kolize třeba dát přednost. Jestliže by například v právních vztazích mezi jednotlivci znamenalo zpětné neaplikování protiústavního zákona sice ochranu základních práv jednoho účastníka tohoto právního vztahu, avšak současně negativní zásah do základních práv jiného účastníka, jenž v minulosti jednal v důvěře v zákon,

byl by takovýto následek derogace s ohledem na princip právní jistoty zásadně (s výjimkou některých extrémních případů zásahů do základních práv) vyloučen. Naopak v případě vertikálních právních vztahů mezi státem a jednotlivcem má zásadně přednost ochrana základních práv a svobod jednotlivce. I zde je ovšem třeba brát zřetel na to, že zpětné neaplikování protiústavního zákona by mohlo za určitých okolností vést k ohrožení schopnosti státu plnit své funkce (např. s ohledem na dopad na státní rozpočet) či k ohrožení jiného důležitého veřejného zájmu, v důsledku čehož bude naopak třeba dát přednost právě právní jistotě a zachování současného stavu [blíže k výše uvedenému výkladu např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 6. února 2007 (N 23/44 SbNU 279; 84/2007 Sb.) ve znění opravného usnesení sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 3. dubna 2007; nálezy sp. zn. IV. ÚS 1777/07 ze dne 18. prosince 2007 (N 228/47 SbNU 983); nálezy sp. zn. Pl. ÚS 16/09 ze dne 19. ledna 2010 (N 8/56 SbNU 69; 48/2010 Sb.); nálezy sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. července 2010 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.), bod 53; nálezy sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. března 2012 (N 45/64 SbNU 551), body 25 až 28; nálezy sp. zn. III. ÚS 3489/12 ze dne 23. května 2013 (N 94/69 SbNU 447), body 12 a 13].

90. Uvedený následek se uplatní obdobně v případě derogačního nálezu Ústavního soudu jak v abstraktní, tak i konkrétní kontrole norem. Nakonec samotný § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu předpokládá nevykonatelnost rozhodnutí vydaných na základě protiústavního zákona (za předpokladu, že na tuto aplikaci dopadá příslušný derogační důvod, srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1777/07), což nepochybně nelze vykládat v tom smyslu, že obecné soudy nebo jiné orgány veřejné moci mají nadále vydávat rozhodnutí, u nichž bude předem zřejmé, že nebudou vykonatelná. V těchto případech je však třeba odlišovat abstraktní a konkrétní kontrolu norem. Jestliže totiž pro abstraktní kontrolu norem platí shora uvedené prakticky bezvýjimečně, je třeba u konkrétní kontroly norem pečlivě vážit presumpci ústavnosti napadeného zákona a zájem na právní jistotě na straně jedné a zájem toho, kdo svým jednáním inicioval řízení o kontrole norem u Ústavního soudu, na straně druhé. Lapidárně řečeno, nedávalo by žádný rozumný smysl, pakliže by se vyhovující nálezy Ústavního soudu ohledně návrhu na zrušení aplikovaného zákonného ustanovení nemohl pozitivně projevit v právní sféře toho účastníka řízení, který buď sám podal tento návrh na zrušení zákonného ustanovení spolu s ústavní stížností (§ 74 zákona o Ústavním soudu), anebo byl účastníkem řízení u obecného soudu, který podle čl. 95 odst. 2 Ústavy předložil Ústavnímu soudu návrh na zrušení zákona, který má při řešení věci použít [srov. též stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 31/10 ze dne 14. prosince 2010 (ST 31/59 SbNU 607; 426/2010 Sb.)]. Ani toto pravidlo ovšem nemusí platit bezvýjimečně, a to právě s ohledem na nezbytnost poměrování základních práv tohoto

účastníka řízení na straně jedné a požadavku právní jistoty, ochrany základních práv jiných účastníků řízení či jiných ústavně chráněných hodnot na straně druhé (viz výše). Výsledek tohoto poměrování přitom nemusí být z pohledu obecného soudu, jenž věc předkládá Ústavnímu soudu, zřejmý, přičemž pro její posouzení budou klíčovým východiskem právě závěry obsažené v případném derogačním nálezu.

91. Podle ustanovení § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu platí, že ke zrušení napadeného právního předpisu dojde „dnem, který v nálezu určí“. Podle ustanovení § 58 odst. 1 stejného zákona nálezy vydávané v řízení o kontrole norem „jsou vykonatelné dnem jejich vyhlášení ve Sbírce zákonů, pokud nerozhodne Ústavní soud jinak“. Z toho podle konstantní judikatury Ústavního soudu plyne, že Ústavnímu soudu je dána možnost v odůvodněných případech odložit vykonatelnost zrušovacího nálezu v řízení o kontrole norem. Tímto důvodem je zejména situace, kdy by okamžitě zrušení právního předpisu vyvolalo více negativní důsledky než jeho dočasná tolerance. Proto i v nyní projednávané věci Ústavní soud k odkladu vykonatelnosti přistoupil (viz bod 80).

92. Protože se však v daném případě jedná o případ tzv. konkrétní kontroly norem, je třeba vážit, jaké dopady bude mít tento odklad vykonatelnosti na řízení, které vedlo k vydání tohoto nálezu, resp. i na řízení ve věcech dalších soudců, jež byla z důvodu podání tohoto návrhu Městským soudem v Brně přerušena a v nichž by tento nálezh mohl být zohledněn při rozhodování.

93. K tomu Ústavní soud uvádí, že stanovení časových účinků zrušení protiústavního právního předpisu je do určité míry otázkou, při níž se nelze omezit na čistě ústavněprávní argumentaci. Pokud by totiž Ústavní soud nemohl zohledňovat i argumenty, zájmy a hodnoty další, pak by k odkladu vykonatelnosti neměl vlastně vůbec přistupovat. Při hodnocení toho, zda k odkladu vykonatelnosti přistoupit a na jakou dobu, totiž nutně zohledňuje např. náročnost právní úpravy, která by měla nahradit úpravu zrušenou, anebo délku legislativního procesu, a nemůže odhlédnout ani od takových aspektů, jako je třeba termín voleb do Poslanecké sněmovny. Pokud by tak totiž nečinil, nebylo by stanovení odkladu vykonatelnosti takového nálezu účelné. Není proto nahodilé, že v minulosti stanovoval Ústavní soud odklad vykonatelnosti v délce jak několika málo měsíců, tak i přesahující jeden rok.

94. V nyní projednávané věci Ústavní soud konstatuje, že jakkoliv obecně platí, že by se i při stanovení odkladu vykonatelnosti zrušovacího nálezu toto zrušení mělo reálně projevit v právní sféře těch účastníků, jejichž řízení vedlo k vydání vyhovujícího nálezu, v projednávané věci jsou splněny podmínky pro závěr, že se toto pravidlo neuplatní. Při úvaze o právních účincích derogačního nálezu v řízení o kontrole norem je totiž třeba

zvažovat i jiné aspekty než čistě procesněprávní, což ostatně činí i ústavní soudy jiných evropských zemí. Ústavní soud má přitom za to, že tyto aspekty ve svém souhrnu vedou k závěru, že účinky tohoto nálezu mohou být aplikovány i na případy těchto účastníků teprve od okamžiku jeho vykonatelnosti a že tento nálezn nezakládá nárok na zpětné doplacení rozdílu na platu a dalších náležitostech plynoucího z výše základny ve výši 2,75násobku průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře za předminulý kalendářní rok a ústavně konformního trojnásobku, jenž měl být do zákonné úpravy vložen již k datu 1. ledna 2013.

95. K tomuto závěru vede Ústavní soud především zájem na zklidnění celkové atmosféry, která ve věci platů soudců dlouhodobě panuje jak na politické scéně, tak zejména v širší veřejnosti. Jakkoliv Ústavní soud trvá na tom, že zákonodárce v této věci dlouhodobě postupuje vědomě protiústavním, a tedy neomluvitelným způsobem, je třeba současně vidět, že zpětné doplacení těchto částek by znamenalo významný a zejména též nepředvídaný zásah do státního rozpočtu, který by nutně vedl k dalšímu růstu zmíněného napětí mezi společností a soudci. Ústavní soud přitom nemohl přehlédnout, že zpětné doplacení požadovaných částek by se týkala i období, kdy se Česká republika nacházela ve finanční krizi, resp. teprve se z této krize pomalu zotavovala. Toto řešení by proto zřejmě vedlo k nepochopení ze strany společnosti a bylo by i způsobilé oslabit pozici soudců a znevážit jejich funkci. Ústavní soud se totiž ani nedomnívá, že by aplikovaný koeficient 2,75násobku průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře u soudců vyvolával situaci, již by bylo možno označit za natolik neúnosnou, že by bezpodmínečně vyžadovala nápravu nejen do budoucna, nýbrž i zpět. Ve svých úvahách vycházel rovněž z toho, že funkce soudce by měla být vnímána nejen v rovině profesní, nýbrž také osobnostní. Jednoduše řečeno, od soudce se neočekává pouze odbornost a vysoké pracovní nasazení, nýbrž také bezúhonnost a nadprůměrná osobní integrita [viz např. § 80 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)]. Proto má Ústavní soud za to, že od této skupiny, která by měla představovat skutečnou elitu společnosti, lze požadovat i větší míru velkorysosti a vstřícnosti než od skupin jiných.

IX. Obiter dictum

96. Ústavní soud vydal tento nálezn v pomyslném „průběžném číslování“ pod pořadovým číslem XIV. Již čtrnáctkrát se v uplynulých letech musel zaobírat zásahy do materiálního zabezpečení soudců. Několikrát také již vyjádřil naději, že je to snad naposled a že zákonodárce bude vnímat meze možných zásahů prizmatem ústavních principů platných pro nezávislost moci soudní.

97. Právní úprava materiálního zabezpečení soudců vystavěná na relaci trojnásobku průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře s dvouletým časovým zpožděním reflektující vývoj v nepodnikatelské sféře by mohla soudce řadit do vyšší středostavovské vrstvy. Je to úprava, jež se nevyvíjí evropským standardům a představuje v zásadě průměr postavení soudce například v členských zemích Rady Evropy. Obsahuje rovněž raritní možnost nominálního snížení platu, pokud se sníží průměrný plat v nepodnikatelské sféře – v řadě zemí je plat soudce před takovýmto poklesem chráněn. V opakovaných řízeních před Ústavním soudem se zásahy zákonodárce ukázaly arbitrárními, ba podle důvodových zpráv lze usuzovat na záměr vytvořit tlak na ponížení relace průměrného platu a platové základny platné pro soudce. Takový tlak nelze prostě odůvodnit rozpočtovými náklady na platy soudců; na druhé straně soudní moc neexistuje mimo ekonomickou realitu státu a uvedená relace není ústavně nedotknutelnou veličinou. Pro zásah do ní by však musely být velmi pádné argumenty doložené řádnými analýzami odměňování ve veřejné sféře za situace značně omezených možností státu při respektování ústavních garancí nezávislosti soudní moci. Ústavní soud nezaložil svým rozhodnutím nárok na zpětné doplatky za období, kdy soudci byli neústavně poškozeni snížením úrovně jejich materiálního zabezpečení, což neznamená jednou provždy, že protiústavní zásahy nemohou mít i velmi citelný dopad na státní rozpočet. Předpokládá, že zákonodárce k datu vykonatelnosti tohoto nálezu do právní úpravy vloží úpravu vážící platovou základnu na ústavně konformní úroveň trojnásobku průměrného platu v nepodnikatelské sféře, a na druhé straně by Ústavní soud nepřekvapilo, pokud by soudci od započatých sporů ustoupili a po několikaletém období sporů bylo nastoleno období pochopení a vzájemné úcty, která přináležejí činitelům představujícím pilíře státní moci.

X.

98. Ústavní soud nemohl vyhovět návrhovateli v jeho žádosti o přednostní projednání návrhu (§ 39 zákona o Ústavním soudu) s ohledem na personální obměnu většiny pléna Ústavního soudu v roce 2013.

Odlišná stanoviska

1. *Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka*

V souladu s ustanovením § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podávám toto nesouhlasné odlišné stanovisko k výroku I, a to z následujících důvodů:

I.

Nemohu souhlasit s výrokem I ve slovech „pokud se týká soudců okresních, krajských, vrchních soudů, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu“.

Domnívám se, že Ústavní soud je – v souladu se zásadou *ne eat iudex ultra petita partium aut breviter ne ultra petita* – vázán petitem jakéhokoliv návrhu podaného k Ústavnímu soudu. Ostatně Ústavní soud to nezřídka konstatuje v odůvodnění svých rozhodnutí [poprvé již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/93 ze dne 24. 5. 1994 (N 25/1 SbNU 189; 131/1994 Sb.)]. Nepochybně to tedy platí i pro návrh na zrušení zákona. A petit zněl na zrušení (části) ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, vyjádřeného slovem „2,75násobek“.

Samotné nerespektování petitu tvoří nicméně pouze jeden relevantní aspekt věci. Druhou stránkou se totiž jeví – co se týče dopadu patrně ještě významnější – nutné (logické) důsledky takto formulovaného výroku. Degrace se tak bude vztahovat pouze na určitou skupinu osob ve výroku vymezenou. Právní předpis (část jeho ustanovení) tak bude postrádat obecnou závaznost, tj. základní (typický) atribut všech právních předpisů, čímž se odlišují kupř. od předpisů vnitřních, které tuto vlastnost nemají. Přirozeně to neznamená, že všechna ustanovení všech právních předpisů nutné zavazují každého. Kupř. zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, platí především pro policisty nebo zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, takřka výhradně zavazuje pouze advokáty. Obecná závaznost i v těchto případech nicméně spočívá v tom, že uvedené zákony zavazují – bez výjimky – každého policistu či advokáta.

Již pouhá představa, že by se na někoho (specifikovanou skupinu osob) určité ustanovení právního předpisu nevztahovalo, protože by bylo Ústavním soudem jen „zčásti“ (pro někoho) zrušeno a pro ostatní osoby by bylo nadále závazné, je naprosto nepřijatelná. Ani při vynaložení veškerého úsilí si takto zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (§ 64 an.), ale ani příslušné ustanovení Ústavy, tj. čl. 87 odst. 1 písm. a), vyložit nedovedu.

Pro úplnost je třeba dodat, že v odůvodnění nálezu se ani nijak nevyštluje, proč byl při formulaci výroku použit tento „nestandardní“ postup.

K této otázce odkazují též na odlišné stanovisko soudců R. Suchánka a J. Musíla (bod 14), ke kterému se připojuji.

II.

Lze tedy uzavřít, že část výroku I ve slovech „pokud se týká soudců okresních, krajských, vrchních soudů, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu“ měla být z výše uvedených důvodů vypuštěna, jak jsem to ostatně již navrhol při projednávání návrhu v plénu.

2. Odlišné stanovisko soudců Radovana Suchánka a Jana Musila

Podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zaujímáme toto odlišné stanovisko k I. výroku i k odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/13:

1. Neshledáváme rozpor zákonného ustanovení dotčeného výrokiem I nálezu s žádnou normou ústavního pořádku. Argumentace navrhovatele ani plenární většina nás nepřesvědčuje, že pravidlo, podle něhož platová základna soudců obecných soudů činí od ledna 2013 v kalendářním roce 2,75násobek průměrné nominální měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře dosažené za předminulý kalendářní rok, je v rozporu s čl. 1 odst. 1 ve spojení s čl. 82 odst. 1 Ústavy České republiky, jak uvádí odůvodnění nálezu (bod 80).

2. Nález (v bodech 58 až 69) se jako na relevantní judikaturu Ústavního soudu odvolává zejména na nálezy ze dne 2. 8. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 16/11 (N 135/62 SbNU 99; 267/2011 Sb.) a ze dne 3. 5. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 33/11 (N 95/65 SbNU 259; 181/2012 Sb.). Tyto nálezy ovšem nepřekonávají, resp. nerevidují právní názory, které formuloval Ústavní soud ve vztahu k úpravám platové základny pro soudce, vyslovené již dříve v nálezech ze dne 16. 1. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 55/05 (N 9/44 SbNU 103; 65/2007 Sb.) a ze dne 2. 3. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 13/08 (N 36/56 SbNU 405; 104/2010 Sb.). Ostatně na nálezu sp. zn. Pl. ÚS 55/05 všechny pozdější nálezy týkající se platové základny soudců výslovně odkazují. Považujeme proto tvrzení plenární většiny v dnešním nálezu, že „závěry, které Ústavní soud vyslovil v nálezech vázících se ke ‚zmrazení‘ platové základny v letech 2003–2010 [...] byly vývojem a judikatorní praxí po 31. prosinci 2010 v podstatné míře překonány“ (bod 65), jednak za ničím nepodložené, jednak za rozporné s bodem 62, v němž se cituje z nálezu ze dne 7. 9. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 12/10 (N 188/58 SbNU 663; 269/2010 Sb.), jenž rovněž (v již necitované části) odkazuje na nálezy sp. zn. Pl. ÚS 55/05 a sp. zn. Pl. ÚS 13/08, (viz jeho body 20 a 21).

V nálezech sp. zn. Pl. ÚS 55/05 a sp. zn. Pl. ÚS 13/08 byly zformulovány zásadní teze, které nynější nález v logice své argumentace zcela pomíjí, neboť oběma uvedenými nálezy byly zamítnuty návrhy na zrušení opatření, která snižovala tempo růstu platové základny pro soudce i všechny představitele spadající pod zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění

pozdějších předpisů, „zmrazením“ její výše po dobu několika let (v letech 2004 a 2005, resp. 2008 až 2010).

3. Již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 55/05 Ústavní soud uvedl, že v případě tohoto opatření „Nejde o snížení nebo odnětí [...] nárokové složky odměny soudce za výkon funkce [...], nýbrž o opatření, jímž bylo v roce 2003 a 2004 sníženo tempo růstu platů (platy byly, jinými slovy, zmrazeny)“ – bod 53. Současně vyslovil tuto základní tezi: „Kvantifikace materiálního zabezpečení soudců v podobě úhrnu jejich příjmů v kalendářním roce je tak pro Ústavní soud základním kritériem pro zjištění, zda v důsledku opatření ve sféře odměňování soudců došlo či nedošlo k platové restrikci.“ (bod 55). K tomu Ústavní soud dodal, že z jeho dosavadní judikatury „nelze dovozovat trvalý a nezpochybnitelný nárok na každoroční růst platů soudců“ (bod 57).

Zmíněné základní kritérium pro posuzování platových restrikcí, tj. kvantifikaci materiálního zabezpečení soudců v podobě úhrnu jejich příjmů v kalendářním roce, Ústavní soud znovu použil i v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/08 (bod 41). V nynější věci však toto kritérium vůbec zohledněno nebylo, a to i přes naše požadavky, aby v rámci dokazování byly stejně jako v minulosti vyžádány podklady od Ministerstva spravedlnosti (a případně i od navrhovatele) ke zjištění změn v úrovni odměňování soudců v posledních letech, zejména pak v roce 2013, rozhodném z hlediska podaného návrhu (srov. body 22 a 23 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 55/05, body 12, 14, 22 a 24 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/08).

Na základě těchto podkladů Ústavní soud již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 55/05 konstatoval, že zastavení nárůstu platů soudců po dobu jednoho roku není restrikcí v rozporu s ústavními principy („neshledal, že by [...] došlo ke snížení materiálního zabezpečení soudců oproti dosavadnímu stavu“ – bod 59) a rovněž v případě nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/08 „musel na otázku, zda zastavení nárůstu hrubého platu soudců po dobu tří let (při současném nárůstu skutečného příjmu) je již ústavně nepřipustné, odpovědět rovněž negativně“ (bod 51 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/08). Ústavní soud v posléze citovaném nálezu také shledal, že „je nezbytné, aby i ve světle právních názorů vyjádřených v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 55/05 byl zkoumán skutečný dopad do příjmové situace soudců. Ten neměl charakter trvalého snížení materiálního zabezpečení soudce [...]“ (bod 52).

Tohoto kritéria se Ústavní soud držel i v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 12/10, v němž konstatoval: „Pro další vývoj judikatury jsou základním východiskem teze vyslovené v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/08: „krok zákonodárce, jímž (by) došlo nikoliv k pozastavení tempa růstu platu soudců, nýbrž k bytí i jen částečnému odnětí již dosažené úrovně jejich materiálního zabezpečení, stěží by mohl Ústavní soud z hlediska principů demokratického právního státu aprobovat. [...]““ (bod 21).

Byl tedy správně činěn jasný rozdíl mezi ústavně konformním snížením, resp. pozastavením tempa růstu platů („zmrazením“) a protiústavním (v daných souvislostech) snížením příjmu ve srovnání s příjmem již reálně dosaženým, tj. v předchozím období skutečně pobíraným.

Pokud se v nynějším nálezu tato diference pomíjí a uvádí se jen, že „ústavní soud nemíni následovat závěry, které vyslovil v minulosti v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/08, v němž se odvolal na čistý příjem soudce, částečně zvýšený v důsledku změny daně z příjmů [...]“ (bod 76), jde podle našeho názoru o – jemně řečeno – dezinterpretaci citovaných právních názorů.

4. Další klíčová teze vyslovená v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/08 je tato: „ústavní soud je přesvědčen, že v projednávané věci dočasné pozastavení garantovaného nárůstu platů soudců neovlivnilo jejich dosud dosaženou úroveň materiálního zajištění způsobem, jenž by založil pochybnosti o tom, zda nejde o svévolný postup zákonodárce mající za cíl omezení či ztrátu soudcovské nezávislosti.“ (bod 54).

Postrádáme v dnešním nálezu jakýkoli důkaz svévole vlády či zákonodárce, která by stanovením 2,75násobku, resp. nestanovením 3násobku měla za cíl zásah do nezávislosti soudců. Sotva lze za svévolný postup považovat nálezem vytykanou skutečnost, že se „pomíne projednání s představiteli, resp. zástupci nezávislé justice, a to jak na úrovni exekutivní, tak zákonodárné“ (bod 53), když byl zákon č. 11/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, schválen ve stavu legislativní nouze (nálezem aprobovaném jako „jediná možnost, jak se pokusit o to, aby soudci nezůstali od 1. ledna 2013 bez odměny za svou práci“ – viz bod 51) poté, co 12. prosince 2012 byl Poslaneckou sněmovnou zamítnut předchozí vládní legislativní návrh (kritizovaný i nálezem v bodě 47 jako „raritní“) a do vykonatelnosti derogačního nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/11, tj. pro přijetí, resp. nabytí účinnosti novely určující výši platové základny všech funkcionářů státu spadajících pod zákon č. 236/1995 Sb., zbývaly necelé tři týdny.

5. V této souvislosti vyslovujeme podiv nad úvahou obsaženou v bodě 53, podle níž „[d]erogační zásah by v posuzované věci tedy byl jen prostým důsledkem setrvalého doslova přehlíživého přístupu vlády a zákonodárce k moci soudní, kterou snad i s odstupem téměř 25 let od zásadní společenské změny vnímají toliko jako skupinu státních úředníků závislých na státu a placených tak, jak se zachce té které politické reprezentaci“. Nejenže neshledáváme přílehavým citované paušální příkrké hodnocení na adresu vlády a Parlamentu (a už vůbec ne v dané věci), ale zejména se nedomníváme, že by se úvaha o derogaci zákonného ustanovení měla odehrávat v emocionální rovině, namísto roviny ústavně relevantních

argumentů. A především: nemůžeme souhlasit s deklasováním výsostné úlohy demokratické politické reprezentace při tvorbě zákonných pravidel financování funkcí státu (čl. 5 a 42 Ústavy), mezi něž samozřejmě náležejí také pravidla odměňování soudců. V tomto smyslu budou i soudci vždy „závislí na státu“, který samozřejmě musí získat zdroje na jejich platy a – chtěli být demokratickým právním státem – soudcům poskytnout v tomto směru jistotu jejich materiálního zabezpečení, adekvátního obvyklým příjmovým poměrům v zemi. Nemáme za to, že by se zákonná úprava, nálezem zrušená ve vztahu k soudcům, tomu zpronevěřila.

6. Domníváme se, že nebylo od vlády žádnou svévolí, pokud odůvodnila navrženou výši koeficientu na úrovni 2,75 poukazem na tehdejší ekonomickou situaci a možnosti státního rozpočtu (viz citaci důvodové zprávy v bodě 70). Ačkoli se nález pouští do určitých ekonomických srovnání, vyhovujícím výrokem od tohoto argumentu vlády odhlíží, přičemž např. pomíjí vývoj hrubého domácího produktu (HDP), jakož i stav veřejného dluhu v době přijetí napadené zákonné úpravy. Jak známo, byl HDP České republiky po celý rok 2012 i po první tři kvartály roku 2013 v záporných číslech, tedy klesal. Za rok 2013 dosáhl v České republice HDP vyjádřený ve standardu kupní síly 79 % průměru Evropské unie, což je méně než v předchozích letech (ještě v roce 2009 se produkce České republiky rovnala 83 % průměru Evropské unie, v roce 2011 to bylo 80 %). Celkový vládní dluh přitom v letech 2012 i 2013 přesahoval již 46 % HDP¹

Pouhé predikce růstu HDP v letošním roce (2014), které zmiňuje nález v bodě 73, nemohou být pro projednávanou věc relevantní. Zákonodárce není obvykle jasnovidcem a návrh na zrušení napadeného ustanovení byl podán v rámci konkrétní kontroly norem.

Vyhovující výrok nálezu je paradoxní tím spíše, že nález ve svém odůvodnění odmítá ve vztahu k soudcům „zpětné doplacení požadovaných částek“ (tj. do úrovně 3násobku) z důvodu, že „by se týkalo i období, kdy se Česká republika nacházela ve finanční krizi, resp. se z této krize pomalu zotavovala“ (bod 95). Nález tak mimoděk potvrzuje, že zakotvení 2,75násobku namísto 3násobku nebylo ze strany vlády a zákonodárce svévolí, ale mělo svůj vážný hospodářský důvod. Tento argument ovšem svědčí pro zamítnutí návrhu, nikoli pro pouhé nepřiznání soudcům zpětného doplatku rozdílů v příjmu za období od 1. 1. 2013.

7. Také pokud jde o zmiňovaný evropský kontext, nález bohužel nijak nedokládá, že by se úroveň příjmů soudců odvozovaná od dosavadního pravidla 2,75násobku průměrné nominální měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře vymykala „evropským standardům“ a nepředstavovala ani

¹ Český statistický úřad, in <http://www.czso.cz>, Česká republika: hlavní makroekonomické ukazatele.

„průměr postavení soudce například v členských zemích Rady Evropy“, jak se zřejmě domnívá plenární většina (bod 97).

8. Konečně třetí teze, zastávaná v dosavadní judikatuře Ústavního soudu zní: „Za výrazný prvek záruky přiměřeného materiálního zabezpečení soudců z hlediska principu dělby státní moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní a požadavku jejich vzájemné vyváženosti je třeba považovat i přímou vazbu mezi platem představitelů moci zákonodárné a výkonné na straně jedné a platem soudců na straně druhé. Konstrukce zákona o platu představitelů státní moci, která s pomocí jednotné platové základny a zákonem stanovených koeficientů zaručuje, že spolu se zvýšením platů představitelů moci zákonodárné a výkonné se ve stejném poměru automaticky zvýší i platy soudců, tak představuje významnou, v právním řádu vestavěnou pojistku, že poměr v materiálním zabezpečení představitelů jednotlivých mocí bude i v budoucnu zachován.“ (bod 59 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 55/05, viz i bod 52 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/08).

Dnešní nález naopak od platových relací ve vztahu k představitelům moci zákonodárné a výkonné (členové Parlamentu, členové vlády, prezident republiky) systematicky odhlíží a porovnává platy soudců v zásadě jen s platy státních úředníků – administrativy (body 74, 76, 79). Nepovažujeme za správné, že nález nyní zcela opouští přímou vazbu mezi výší platu představitelů jednotlivých větví státní moci, k čemuž dochází zrušením „2,75násobku“ jen „pokud se týká soudců“ obecných soudů. Nejde přece „pouze“ o to, mít nezkorumpované soudce, ale stejně tak o to, mít nezkorumpované členy Parlamentu a představitele exekutivy (vždyť i členové vlády stejně jako soudci nemají možnost vedlejších výdělků).

9. Dnešní nález vytváří zdání, že nelze jinak než pokračovat v trendu nastoleném posledními dvěma nálezy z let 2011 a 2012 sp. zn. Pl. ÚS 16/11 a sp. zn. Pl. ÚS 33/11. Podle našeho názoru je však situace, která se vztahuje k nynějšímu řízení, odlišná od té, která byla předmětem posouzení v těchto dvou nálezech, a to ve třech směrech:

Zprvým předmětem posouzení nyní není platová základna pro soudce stanovená zákonem absolutním číslem *ad hoc* pro vymezené časové období. V případě nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/11 byl zrušen „2,5násobek“ právě jen v souvislosti s opětovným zrušením *ad hoc* stanovené platové základny pro soudce, když tento měl sloužit jako v bodě 59 zmiňovaná „pojistka“ vzhledem k předchozímu nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/11 pro případ, že Ústavní soud znovu zruší *ad hoc* platovou základnu pro soudce stanovenou pro roky 2012 až 2014.

Zadruhé na rozdíl od stavu v letech 2011–2012 nebyl v roce 2013 (pro přezkum rozhodné období) násobek pro výpočet platové základny pro soudce snížen, ale naopak došlo ve srovnání s předchozím rokem k jeho zvýšení z 2,5 na 2,75 (byť nikoliv až na někdejší zákonem stanovený

3násobek). Za zavádějící proto považujeme, když náleze interpretuje napa-
dané ustanovení (2,75násobek) jako platovou restrikcí, vycházející z premi-
sy, že od roku 2013 došlo ke „snížení relace mezi platovou základnou a průměrnou
mzdou v nepodnikatelské sféře z 3násobku na 2,75 násobek“
(bod 74). Onen 3násobek sice byl v ustanovení § 3 odst. 3 zákona č. 236/1995
Sb. zakotven do 31. 12. 2010, v roce 2013 byl však již vzhledem k předchozím
změnám předmětné zákonné úpravy (byť ta poslední byla iniciována
derogačním zásahem Ústavního soudu) kategorií minulou a hypotetickou.

Zatřetí v rozhodném období (2013) nedošlo k poklesu ani ke stagnaci
reálných příjmů soudců, ale naopak došlo k jejich významnému zvýšení
(o tom již výše a ještě podrobněji dále).

10. Předmětem nynějšího řízení tedy nebylo posouzení ústavní kon-
formity snížení platů soudců snížením předchozí platové základny (jak
tomu bylo v situaci posuzované v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/11, kdy byla záko-
nem č. 425/2010 Sb. snížena platová základna pro soudce pro rok 2011
ve srovnání s roky 2008–2010 o 2 842 Kč), ani její jenom zanedbatelné zvýše-
ní (srov. náleze sp. zn. Pl. ÚS 33/11, kdy zvýšení platové základny pro roky
2012–2014 mělo podle stejného zákona činit pouhé 2 Kč oproti „zmrazené“
základně platné v letech 2008–2010), ale předmětem nynějšího posouzení
bylo, resp. mělo být naopak zvýšení platové základny soudců v roce 2013
oproti předchozímu roku 2012.

Skutečnost je tedy taková, že v rozhodném období 2013 vzrostla plata-
vá základna pro soudce ve srovnání s rokem 2012 o 5 634,25 Kč, tj. meziročně
o 9,8%. Jelikož je platová základna jen výchozí veličinou pro určení příjmu
soudce (skládajícího se z jeho platu a náhrad výdajů, přičemž plat se určuje
vynásobením platové základny platovým koeficientem stanoveným podle
počtu let započtené doby pro soudce – viz § 28 až 32 zákona č. 236/1995 Sb.
a bod 41 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/08), je jistě ilustrativnější uvést několik
příkladů, jak se i při platnosti 2,75násobku pro výpočet platové základny pro
soudce od roku 2013 zvýšily měsíční „hrubé“ příjmy soudců:

	2012 (2,5násobek) platová základna: 57 222,50 Kč (dle sdělení MPSV č. 183/2012 Sb.) [*]		2013 (2,75násobek) platová základna: 62 856,75 Kč (dle sdělení MPSV č. 18/2013 Sb.)		2014 (2,75násobek) platová základna: 64 495,75 Kč (dle sdělení MPSV 394/2013 Sb.)	
	plat	náhrada	plat	náhrada	plat	náhrada
soudce okresního soudu, do 5 let praxe	50 400	3 200	55 400	3 500	56 800	3 600

* Tato platová základna byla platná pro období od 1. června 2012 do 31. prosince 2012.

soudce okresního soudu, 15 let praxe	74 400	3 200	81 800	3 500	83 900	3 600
soudce okresního soudu, 30 let praxe	86 500	3 200	95 000	3 500	97 400	3 600
samosoudce krajského soudu, 30 let praxe	99 600	3 200	109 400	3 500	112 300	3 600
předseda senátu krajského soudu, 30 let praxe	100 800	3 200	110 700	3 500	113 600	3 600
předseda senátu vrchního soudu, 30 let praxe	112 200	3 200	123 200	3 500	126 500	3 600
soudce Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu	105 300	3 200	115 700	3 500	118 700	3 600
předseda senátu Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu	113 900	3 200	125 100	3 500	128 400	3 600

Jestliže tedy např. měsíční plat soudce okresního soudu s třicetiletou praxí vzrostl z 86 500 Kč v roce 2012 na 95 000 Kč v roce 2013, tj. o 8 500 Kč, a k tomu měsíční víceúčelová paušální náhrada vzrostla v témže období z 3 200 Kč na 3 500 Kč, tedy jeho celkový měsíční příjem se meziročně zvýšil o 8 800 Kč, nelze to považovat ani za stagnaci, natož pak za pokles příjmu.

Z těchto údajů je zřejmé, že k žádnému trvalému snížení příjmů soudců v rozhodném roce 2013 (zákonem č. 11/2013 Sb.) ani později nedošlo. Naopak – jejich nominální i reálné příjmy od roku 2012 setrvale a výrazně rostou i při použití onoho 2,75násobku. To by samozřejmě platilo i pro rok 2015, v němž by se – dle nyní platného právního stavu – při 2,75násobku zvýšila platová základna pro soudce i představitele na 65 103,50 Kč a v závislosti na tom by opět rostly i platy soudců.

Kategorický požadavek ve stylu „nic než 3násobek a ani o korunu méně“ se nám v tomto kontextu jeví být zjevně nepřiměřeným.

Argumentace nálezu nás nepřesvědčuje, že rozdíl v násobku v intervalu 0,25 (tj. mezi dosud platným 2,75násobkem a požadovaným 3násobkem), který činí v dopadu do platové základny v posuzovaném roce 2013 necelých 5 800 Kč, má ústavní rozměr v podobě narušení soudcovské nezávislosti. Je skutečně ohrožena nezávislost např. vzpomínaného soudce okresního soudu s 30 lety praxe, jemuž vzrostl v roce 2013 měsíční příjem „pouze“

o 8 800 Kč (při 2,75 násobku), namísto toho, aby mu vzrostl o návrhovatelem a plenární většinou požadovaných 17 700 Kč (při použití 3násobku)?

11. Nesouhlasíme proto již se základním argumentem, o němž se vyhovující výrok opírá, totiž že „není v současné době již prostor pro restriktivní zásahy do relativního poměru zakotveného v § 3 odst. 3 [zákona č. 236/1995 Sb.], jak byl založen zákonem č. 309/2002 Sb. (na úrovni 3násobku)“ (bod 80). Nemůžeme se ztotožnit s myšlenkou, na níž je nález založen, že jakákoli částka, která je pro účely výpočtu platové základy soudců nižší než 3násobek průměrné nominální měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře, je protiústavní, byť by šlo o částku sebenepatrnější. Nevidíme žádnou oporu v liteře, natož ve smyslu Ústavy pro „sakralizaci“ 3násobku, na níž nález staví.

12. Ani pokud bychom přijali optiku nálezu, tedy že platy soudců vlastně v roce 2013 poklesly v důsledku toho, že zákon č. 11/2013 Sb. nezakotvil 3násobek, pročež jde vlastně o jakousi kumulaci propadu ve výši příjmů soudců [nálezem nahlíženou za období 2002–2011 (viz bod 75), ačkoli přece i v tomto desetiletí byla období, kdy Ústavní soud platové korekce aproboval], nemůžeme přitakat tomu, že by platová korekce nastavená od r. 2013 na úrovni 2,75násobku měla na příjmové poměry jednotlivých soudců tak významný dopad, aby byla ohrožena jejich nezávislost, natož nezávislost soudní moci jako celku. K tomu by mohlo dojít jen v případě, pokud by reálným poklesem odměn soudců byla soudcovská funkce skutečně markantně podhodnocena, takže by soudcům hrozila nouze či alespoň relativní chudoba. V relacích, v nichž se rostoucí platy soudců v posledních letech pohybují, považujeme za lichý argument nebezpečím korupce či externích vlivů na soudcovské rozhodování. Takový argument lze jistě rozvíjet ad absurdum dle rčení, že „každý má svou cenu“.

Úprava příjmových poměrů soudců, k níž došlo napadeným ustanovením (zakotvením 2,75násobku) nijak neohrožuje odpovídající materiální zabezpečení soudců, alespoň jsme pro to nenalezli v nálezu žádný důkaz. Ba právě naopak, když se v nálezu uvádí: „Ústavní soud se totiž ani nedomnívá, že by aplikovaný koeficient 2,75násobku průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře u soudců vyvolával situaci, již by bylo možno označit za natolik neúnosnou, že by bezpodmínečně vyžadovala nápravu nejen do budoucna, nýbrž i zpět.“ (bod 95).

Mají-li být soudci společenskou „elitou“, považujeme za nedůstojné jejich stavu a za nesolidární vůči „zbytku“ společnosti, aby se při jejich měsíčních příjmech, které dávno přesahují příjmy velké části občanů (měřeno průměrnou mzdou) a jež se „obyčejnému smrtelníkovi“ musejí zdát právem závratné, žalobami domáhali doplacení dalších částek, a to přes to, že jejich příjmy rostou – na rozdíl od příjmů ostatních představitelů státu – od roku 2011 výrazně progresivněji.

Volání plenární většiny po tom, aby v této situaci bylo soudcům přidáno ještě více, aby se ti mohli vřadit do „vyšší středostavovské vrstvy“ (bod 97), působí nepatřičně. Sluší se připomenout, že náš ústavní pořádek je založen na principu občanské (lidské) rovnosti (viz najmě čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky, čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 21 odst. 4 Listiny základních práv a svobod) a nezná žádné stavy, třídy, kasty nebo vyšší či nižší společenské vrstvy. Ústavní soud při věrnosti Ústavě by měl proto podporovat ideu občanské rovnosti, nikoli ideu „stavovství“ a elitářské vypínavosti určitých sociálních skupin. Škoda, že se nyní Ústavní soud více nerozpomněl, že kdysi soudce i ostatní státní představitele označoval také jako „služebníky státu“ (např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 13/08, bod 56; sp. zn. Pl. ÚS 12/10, body 24, 30; viz i citaci v bodě 62 dnešního nálezu).

Pokud jde ve věci urovně příjmů soudců o otázku jejich prestiže ve společnosti, nelze se ptát než: odvíjí se společenská prestiž skutečně jen (hlavně, především?) od výše příjmů? Nemyslíme si, že by měl Ústavní soud takováto měřítka společenské prestiže podporovat.

Chceme alespoň připomenout, že nejen široká občanská veřejnost, ale i významné hlasy z právnické obce nesdílejí přesvědčení, na němž stává nynější nález, tedy že platy soudců stále jaksi zaostávají za úrovní, které již měly dávno dosáhnout. Před časem to výstižně vyjádřil např. profesor ústavního práva Václav Pavlíček (dlouholetý vedoucí katedry ústavního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy), který na otázku „proč nemá justice patřičný kredit?“ odpověděl: „[...] v některých případech se zdá, že je justice všemocná, moc někdy zneužívá a odcizuje se principům demokratického státu. Ani soudci se nemohou stát zvláštní nekritizovatelnou kastou. Nemyslím jen excesy jednotlivců, které se mohou projevit i ve státech s nepřetržitou dlouhou právní tradicí. Mám na mysli takové případy, kdy Ústavní soud odmítá, aby se justice solidárně podílela na úsporách ve společnosti jako ostatní složky státu. Nemohu souhlasit, že základní podmínkou nezávislosti justice je, aby měla jen ona platy nedotknutelné a zvyšovaly se, jinak nebude nestranně rozhodovat. Znamená to, že solidarita v úsporách, která se dotkne zákonodárců, prezidenta, členů vlády, policie nebo jiných státních orgánů, znamená, že u nich se legitimně po snížení platů otevírá prostor ke korupci? Jakou roli hrají morální faktory? Nemůže být ve státním aparátu jedinou hodnotou a autoritou autorita peněz a majetku, pak se stát rozpadne.“ (Listy. Roč. XLIV, č. 3/2014, s. 21–22; rozhovor ze 7. 6. 2011, autorizováno v září 2013).

13. Lze zřejmě očekávat, že dnešní vyhovující nález i s vyloučením zpětné účinnosti I. výroku (tj. „doplatků“ k platům soudců od roku 2013 do úrovně 3násobku) nebude většinou politické reprezentace pochopen („oceněn“) jako úspěch zákonodárce (tj. zachování úsporných opatření), ale předně jako opětovné potvrzení a posílení trendu „rozevírajících se

nůžek“ mezi platy soudců na jedné straně a platy ostatních představitelů státu, natožpak průměrnými výdělků ostatních občanů na straně druhé, a v důsledku toho povede ke zvýšení napětí mezi „politickou sférou“ a představiteli justice. To mívá obvykle neblahé důsledky.

14. Konečně I. výrok nemůžeme podpořit ani z dalšího důvodu: Jde totiž o výrok zčásti derogační, zčásti tzv. interpretativní, resp. normotvorný. Pravomocí Ústavního soudu podle Ústavy České republiky a zákona o Ústavním soudu je napadené ustanovení zákona pouze zrušit, shledá-li jej protiústavním, přičemž derogační účinky nálezu se vztahují na „ustanovení“ [čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy a § 64 odst. 1, § 66 odst. 1, § 67, 70 zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud není oprávněn stanovit, že se namísto derogace protiústavního ustanovení jeho platnost vlastně zachovává s tím, že se „pouze“ vylučuje jeho použitelnost vůči určitým osobám, tj. že se omezuje osobní působnost právní normy, jak to činí formulace I. výroku. Výsledkem je pak zcela nemožný stav jakési „derogace–nederogace“ napadeného ustanovení, kdy jedno a totéž zákonné ustanovení současně neplatí (zde vůči soudcům) i platí (zde vůči představitelům). Z hlediska toho, čeho chce výrok dosáhnout, by vlastně měl přesně znít asi tak, že se vůči soudcům vyjmenovaných soudů od 1. 1. 2015 „nepoužije“ ustanovení vyjádřené slovy „2,75násobek“. Není-li takový výrok možný, pak ovšem není možný ani I. výrok v přijatém znění. Ústavní soud tímto výrokiem vstoupil do domény zákonodárce.

Tento výrok vyvolává i další otázky, např.: Je možné, aby Ústavní soud v hypotetickém jiném řízení před ním mohl v budoucnu znovu rozhodovat o návrhu na zrušení ustanovení „2,75násobek“, a to ve vztahu k jiným představitelům spadajícím pod zákon č. 236/1995 Sb. (co když nyní podají žaloby na „doplatky“ k platům vypočteným podle tohoto ustanovení třeba členové Nejvyššího kontrolního úřadu)? Uplatní se pak vůči návrhu na zrušení takto „zrušeného“ ustanovení překážka věci rozhodnuté? Jak bude Parlament novelizovat toto zrušené/nezrušené ustanovení – je stále součástí platného znění zákona? Atd. (Jde o situaci odlišnou od znění výroku nálezu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 12/10, č. 269/2010 Sb., neboť tehdejší formulace „pokud se týká soudce“ znamenala zrušení slova, resp. ustanovení znějícího „ soudce“ v § 3 odst. 4 zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 418/2009 Sb.)

15. Ze všech uvedených důvodů máme za to, že návrh na zrušení napadených ustanovení zákona č. 236/1995 Sb., ve znění zákona č. 11/2013 Sb., měl být v plném rozsahu zamítnut.

Č. 138

K návrhu na zrušení části § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 500/2012 Sb.

I. Ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění po novele provedené zákonem č. 500/2012 Sb., v části za středníkem stanoví, že se sleva na dani ve výši 24 840 Kč neuplatní u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu. Tím je založena nerovnost mezi poplatníky, kteří jsou ve zdaňovacím období poživateli starobního důchodu, jež se projevuje v tom, že ti, co mají toto postavení k 1. lednu zdaňovacího období, přichází vždy o celou základní slevu na dani, zatímco ti, kteří se v tomto postavení ocitnou kdykoliv později, třeba i jen následující den, mají tuto slevu zachovanou v plné výši. Není přitom podstatné, zda po celou dobu, po kterou vykonávají výdělečnou činnost, pobírají také starobní důchod. Důsledkem uvedené právní úpravy je významný rozdíl v postavení obou těchto skupin poplatníků, protože ti, v jejichž případě se sleva na dani uplatní, budou mít bez ohledu na pobíraný starobní důchod daň ze zdanitelných příjmů o 24 840 Kč ročně nižší. V případě příjmů ze závislé činnosti to znamená, že se jim s ohledem na daňovou sazbu nezdaní roční příjem odpovídající hrubé mzdě ve výši 123 582 Kč, resp. tzv. superhrubé mzdě ve výši 165 600 Kč (srov. § 6 odst. 12 zákona o daních z příjmů), tedy pro většinu lidí nepochybně nikoliv zanedbatelná částka. Kritérium, na němž je toto rozlišení založeno, je přitom ryze formální a zákon navíc vytváří procesní možnosti, jak si mohou jednotlivé osoby zachovat i nadále obě výhody. V případě těch, co starobní důchod dosud nepobírají, jde o odložení počátku jeho přiznání tak, aby k němu došlo až po 1. lednu příslušného zdaňovacího období. Těmto osobám je totiž nadále zachována možnost žádat zpětně o vyplácení důchodu bez toho, aby uplatnění tohoto nároku mělo dodatečně jakýkoliv vliv na uplatnění slevy na dani. V případě těch, co jej již pobírají, jde zas zřejmě o zastavení jeho výplaty pro období, jež bude uvedený den zahrnovat. Tyto skutečnosti zjevně neumožňují pojmenovat žádný rozumný důvod, pro který má mít v příslušném zdaňovacím období jedna z takto vymezených skupin poplatníků pobírajících starobní důchod určitou významnou daňovou výhodu, zatímco druhá z nich nikoliv. Rozlišení obou skupin má naopak arbitrární povahu. Z tohoto důvodu lze spatřovat jeho nesoulad se zásadou neakcesorické rovnosti, jež vyplývá z čl. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Úvaha, podle níž může k naplnění účelu slevy na dani dojít i prostřednictvím starobního důchodu, má rozumný základ. Historicky nejstarší funkcí důchodového systému je právě funkce ochranná, zajišťující lidem hmotné zabezpečení pro případ stáří, kdy si již títo nemohou sami zajistit prostředky pro své živobytí. Jde přitom svým způsobem o obdobnou funkci, jakou plní (byť nikoliv nezbytně výlučně) sleva na dani u všech poplatníků tím, že vylučuje zdanění určité minimální částky sloužící pro zajišťování životních potřeb, u níž by účinek zdanění byl podle názoru zákonodárce nepřiměřeně tíživý. Sleduje-li proto ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění po novele provedené zákonem č. 500/2012 Sb., v části za středníkem, omezení daňové výhody v případech, kdy je její účel zajištěn již starobním důchodem, lze v obecné rovině považovat tento účel za legitimní zájem, který může opodstatňovat vzniklou nerovnost. K tomu, aby toto opatření mohlo obstát, by ale muselo být zároveň přiměřené, což je závěr, jemuž přisvědčit nelze. Důvodem jsou právě zásadní (extrémní) rozdíly ve výši přiznaných starobních důchodů, které v případech nižších z nich brání tomu, aby jejich vyplácení mohlo srovnatelným způsobem jako sleva na dani na poplatníka ve výši 24 840 Kč ročně naplnovat výše uvedený účel. Toto ustanovení je proto v rozporu s čl. 3 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Vlasty Formánkové, Ivany Janů, Vladimíra Kůrky, Jana Musíla, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové a Jiřího Zemánka ze dne 10. července 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ve věci návrhu skupiny 19 senátorů Senátu Parlamentu České republiky, zastoupených prof. JUDr. Alešem Gerlochem, CSc., advokátem se sídlem Praha 2, Botičská 4, na zrušení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 500/2012 Sb., ve slovech „; daň se snižuje u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu“, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a Ing. Marie Adámkové, právně zastoupené JUDr. Ondřejem Moravcem, Ph.D., advokátem, se sídlem Hradec Králové, Resslerova 1253, jako vedlejší účastnice řízení (nález byl vyhlášen pod č. 162/2014 Sb.).

Výrok

Ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 500/2012 Sb., se ve slovech „; daň se nesnižuje u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu“ ruší dnem vyhlášení nálezů ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění

I. Shrnutí návrhu

1. Ústavní soud obdržel dne 12. června 2013 návrh skupiny 19 senátorů Senátu Parlamentu České republiky, za kterou jedná senátor JUDr. Miroslav Antl, (dále jen „navrhovatel“) na zrušení ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 500/2012 Sb., ve slovech „; daň se nesnižuje u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu“ (dále též jen „napadené ustanovení“). Podle navrhovatele je toto ustanovení, v jehož důsledku se na osoby v něm uvedené nevztahuje sleva na dani z příjmů fyzických osob na poplatníka (tj. snížení této daňové povinnosti) ve výši 24 840 Kč, v rozporu s čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 11 odst. 1 a 5 a čl. 26 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a s čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen „Pakt“).

2. Navrhovatel považuje předmětné opatření za nepřipustně diskriminační, protože staví osoby, jež mají vedle starobního důchodu i jiný příjem ve smyslu zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, do nevýhodného postavení ve srovnání s ostatními poplatníky této daně, kteří starobní důchod nepobírají. Jakkoliv souhlasí, že ukládání daní ve smyslu čl. 11 odst. 5 Listiny představuje legitimní zásah do vlastnického práva, tato legitimita není dána jen veřejným zájmem na shromažďování finančních prostředků na zabezpečení různých veřejných statků, nýbrž i požadavkem na rovnoměrné rozdělování daňového břemene. Právě v tomto směru ovšem napadené ustanovení neobstojí z hlediska kritérií, která formuloval Ústavní soud ve své judikatuře k přezkumu ústavnosti zákonné úpravy daní [konkrétně v nálezů ze dne 21. dubna 2009 sp. zn. Pl. ÚS 29/08 (N 89/53 SbNU 125; 181/2009 Sb.)], a to z hledisek extrémní disproportionality (tzv. rdousícího efektu) a neakcesorické a akcesorické rovnosti.

3. Pokud jde o první z uvedených hledisek, extrémní disproportionality má napadené ustanovení vykazovat tím, že jím dochází ke zpochybnění základního smyslu slevy na dani na poplatníka, jímž je vynětí určitého

životního minima (byť nikoliv striktně ve smyslu zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů) ze zdanění. Takto vymezený princip odpovídá požadavkům vyplývajícím z judikatury Ústavního soudu, resp. judikatury vrcholných soudů jiných států (zejména německého Spolkového ústavního soudu), podle nichž nesmí být právní úpravou daní dotčena samotná podstata statku, který je daní podroben. Až doposud byl přitom zákonodárcem vždy respektován. Důvodová zpráva k zákonu č. 500/2012 Sb., o změně daňových, pojistných a dalších zákonů v souvislosti se snižováním schodků veřejných rozpočtů, kterým byl zákon o daních z příjmů doplněn o napadené ustanovení, sice obhájuje přípustnost napadeného opatření právě tím, že životní minimum je pracujícím poživatelům starobního důchodu garantováno prostřednictvím nezdaněného starobního důchodu, takového zdůvodnění však podle navrhovatele nemůže obstát. Dotčeným osobám je totiž odňata část výtěžku z jejich výdělečné činnosti, tedy příjmu, který nemá žádnou věcnou souvislost s jim zároveň vypláceným starobním důchodem, pro jehož výplatu splnily zákonné podmínky. Navrhovatel netvrdí, že se tzv. rdoúsící efekt musí projevit u všech dotčených daňových poplatníků (tedy těch, již jsou současně poživatelé starobního důchodu) stejným způsobem; k tomu, aby byla dána protiústavnost napadeného ustanovení, však stačí i potenciální dopady do postavení některých těchto osob. Ostatně významná část poživatelů starobního důchodu je výdělečně činná právě kvůli nutnosti doplnit své příjmy, resp. kompenzovat snížení životní úrovně, k němuž by došlo v případě, že by zanechali svých ekonomických aktivit.

4. Předmětná disproporcionalita je umocněna i časovým faktorem, neboť pro uplatnění slevy na dani je rozhodující 1. leden příslušného kalendářního roku. Naopak je nerozhodné, jaká je situace v průběhu zbytku kalendářního roku, což podle navrhovatele zakládá nerovné postavení dotčených poplatníků, mj. ve srovnání s dalšími zákonnými slevami na dani uvedenými v § 35ba odst. 1 písm. b) až f) zákona o daních z příjmů, jež jsou uplatnitelné po jednotlivých kalendářních měsících, v nichž k tomu byly splněny podmínky. Důsledkem je tak stav, kdy i poživatel starobního důchodu, jenž byl zaměstnán jen několik měsíců v roce, přichází o možnost odpočtu celé slevy na dani, a nikoliv pouze o možnost jejího odpočtu v poměru odpovídajícím počtu měsíců, po které vykonával výdělečnou činnost.

5. Nesoulad napadené úpravy shledává navrhovatel i s principem neakcesorické rovnosti ve smyslu čl. 1 Listiny (ve spojení s čl. 26 Paktu), protože zákonodárce napadeným opatřením znevýhodnil osoby pobírající starobní důchod. Bez ohledu na to, jak velký příjem takový poplatník má za kalendářní rok, jej totiž připravil o částku až 24 840 Kč ročně. Učinil tak přitom svévolně, bez jakéhokoliv rozumného zdůvodnění. Současná právní úprava starobních důchodů nejenže není postavena na vyloučení

souběhu příjmů z výdělečné činnosti se starobním důchodem, nýbrž naopak na jejich apriorní slučitelnosti. To je patrné z § 34 odst. 4 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který tento souběh podporuje tím, že se v jeho důsledku zvyšuje procentní výměra starobního důchodu. Naopak neexistuje žádný právní předpis, který by (na rozdíl od dřívější právní úpravy) takovýto souběh zakazoval. Dosažení věku pro přiznání nároku na starobní důchod není ani důvodem výpovědi z pracovního poměru, ani důvodem pro ukončení samostatné výdělečné činnosti, tudíž není žádného důvodu, pro který by výdělečně činní starobní důchodci měli být z hlediska daňového v horším postavení než ostatní daňoví poplatníci. Napadené ustanovení je z těchto důvodů nelogicky nesystémové. Zatímco zákon o důchodovém pojištění souběžný výkon výdělečné činnosti s pobíráním starobního důchodu vlastně odměňuje, zákon o daních z příjmů tutéž situaci daňově sankcionuje.

6. Navrhovatel za účelem srovnání upozorňuje, že dřívější právní úprava omezovala nárok na starobní důchod při souběhu s výdělečnou činností v závislosti na tom, jaký z ní měla dotčená osoba příjem, resp. v závislosti na formě, ve které byla výdělečná činnost vykonávána (srov. § 37 zákona o důchodovém pojištění, ve znění účinném v jednotlivých časových úsecích před 1. lednem 2010). I napadená právní úprava by mohla být ústavně konformní, jestliže by podmínky pro výkon výdělečné činnosti a její souběh se starobním důchodem byly stanoveny komplementárně. Za situace, kdy zákon o důchodovém pojištění v tomto směru nijak neomezuje výkon výdělečné činnosti (např. tím, že by omezil výši důchodu), však nelze považovat za legitimní, aby předmětný souběh sankcionoval zákon o daních z příjmů prostřednictvím vyššího zdanění.

7. Napadená právní úprava fakticky zvyšuje daňovou zátěž pracujících starobních důchodců, taktó provedený výběr cílové skupiny tohoto opatření je nicméně svévolný, neracionální a nelegitimní. K tomuto závěru vede navrhovatele úvaha ohledně toho, co vlastně je v tomto případě předmětem daně. Obecně se akceptuje, že daň představuje obecnou zátěž, která zavazuje všechny tuzemce podle jejich příjmů, majetku a kupní síly k financování všeobecných úkolů státu. V případě napadaného ustanovení je však fakticky předmětem zdanění nikoliv příjem z výdělečné činnosti, nýbrž skutečnost, že poplatník je poživitelem starobního důchodu. Jinak řečeno, reálně není předmětem daně příjem z výdělečné činnosti, nýbrž je daňově postiženo to, že poplatník je starobním důchodcem. Zdaňován je tedy určitý osobní stav daňového poplatníka ve spojení s příjmy z výdělečné činnosti. Takovéto kritérium pro zdanění považuje navrhovatel za neakceptovatelné, přičemž jeho iracionalita je dána již tím, že jedinou možností, jak se předmětnému vyššímu daňovému zatížení vyhnout, je upuštění od výkonu výdělečné činnosti. Je-li právo na práci, resp. právo opatřovat si

prostředky na své životní potřeby prací ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny, právem ústavně zaručeným, pak není možné, aby tímto způsobem zákonodárce „motivoval“ starobní důchodce k zanechání výdělečné činnosti. Lze totiž předpokládat, že právě vyšší míra zdanění bude pro řadu z nich důvodem pro zanechání výdělečné činnosti.

8. Konečně má navrhovatel za to, že došlo i k porušení principu akcesorické rovnosti, tedy k porušení čl. 3 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 a 5 a čl. 26 Listiny. Prvně uvedeným ustanovením se zakazuje diskriminace v základních právech a svobodách z řady důvodů, mezi něž patří i jiné postavení, včetně např. postavení starobního důchodce. Porušením základním právem v důsledku předmětného diskriminačního závěru je přitom právě čl. 11 Listiny, neboť starobním důchodcům není poskytována stejná míra ochrany jejich výdělků (majetku) ve srovnání s jinými osobami výdělečně činnými. Navrhovatel si je vědom toho, že ani v případě ústavně zaručené rovnosti se nejedná o rovnost absolutní, nýbrž o rovnost relativní, a tedy že i v postavení kategorií osob podle čl. 3 odst. 1 Listiny mohou existovat určité odůvodněné rozdíly. V projednávané věci je však zvolené rozlišovací kritérium nelegitimní z důvodu jeho iracionality, v důsledku čehož je nelegitimní i vzniklá nerovnost, pokud jde o rozdílnou míru zásahu do vlastnického práva u jednotlivých poplatníků. Racionálními rozlišovacími kritérii totiž s ohledem na předmět daně z příjmů mohou být pouze okolnosti, jež se vztahují k výdělečné činnosti jako takové, např. zda jde o příjmy ze závislé činnosti, podnikání, z pronájmu majetku apod. Mezi starobním důchodem a zdaněním příjmů ale žádná racionální souvislost není.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud podle § 69 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zaslal návrh Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníkům řízení a vládě a veřejnému ochránci práv, kteří jsou oprávněni vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci řízení. Na základě § 48 odst. 2 zákona o Ústavním soudu bylo o vyjádření požádáno i Ministerstvo práce a sociálních věcí a Ministerstvo financí.

10. Usnesením ze dne 31. října 2013 sp. zn. I. ÚS 2340/13 přerušil I. senát Ústavního soudu řízení ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky Ing. Marie Adámkové proti rozhodnutí Finančního úřadu pro Středočeský kraj ze dne 31. května 2013 č. j. 2430469/13/2122-20300-203234 (výrok I), se kterou byl spojen návrh na zrušení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, v části věty za středníkem znějící „daň se nesnižuje u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu“. Současně postoupil uvedený návrh plénu Ústavního soudu (výrok II), které jej usnesením ze dne 28. listopadu

2013 sp. zn. Pl. ÚS 51/13 podle § 35 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odmítlo jako nepřijatelný z důvodu litispendence. Tím získala uvedená stěžovatelka právo účastnit se tohoto řízení jako vedlejší účastnice.

11. Ze statistické ročenky z oblasti důchodového pojištění za rok 2012 a důchodové statistiky za rok 2013 vydaných Českou správou sociálního zabezpečení získal Ústavní soud statistické údaje ohledně průměrné výše vyplácených starobních důchodů v letech 1992 až 2012, přehled rozložení souboru důchodců podle výše důchodů v kvantilovém vyjádření od roku 2001, přehled o počtu vyplácených důchodů podle měsíční výše důchodu a přehled o počtu důchodců a průměrném důchodu za rok 2013.

II./a Vyjádření Poslanecké sněmovny a Senátu

12. Předsedkyně Poslanecké sněmovny Miroslava Němcová ve svém vyjádření ze 17. července 2013 a předseda Senátu Milan Štěch ve svém vyjádření z 24. července 2013 shrnuli průběh legislativního procesu v obou komorách Parlamentu.

II./b Vyjádření vlády a veřejného ochránce práv

13. Předseda vlády Ing. Jiří Rusnok ve svém vyjádření ze dne 26. července 2013 Ústavnímu soudu sdělil, že vláda České republiky nevyužije svého práva podle § 69 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a nevstoupí do tohoto řízení. Obdobně sdělení obdržel Ústavní soud dne 2. července 2013 i od tehdejšího veřejného ochránce práv JUDr. Pavla Varvařovského, jemuž právo vstoupit do tohoto řízení vyplývalo z § 69 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb.

II./c Vyjádření Ministerstva práce a sociálních věcí

14. Ministr práce a sociálních věcí Ing. František Koníček ve svém vyjádření z 9. srpna 2013 poukázal na to, že z věcného hlediska oblast daně z příjmů, kam napadené ustanovení dopadá, nepatří do gesce jeho ministerstva. Z tohoto důvodu se omezil na konstatování, že otázkou neomezeného souběhu pobírání starobního důchodu a výdělku se zabýval již poradní expertní sbor ministra financí a ministra práce a sociálních věcí v letech 2009 a 2010, který ve své závěrečné zprávě k této problematice doporučil řešit otázku neomezeného souběhu důchodu a pracovního příjmu nepřímo, tedy prostřednictvím daňové soustavy, nežli drahými a neefektivními administrativními zásahy (např. krácením důchodu dle výše příjmu). Využít lze vhodné nastavení systému daně z příjmů fyzických osob pro oblast důchodů (bez dopadů na ty důchodce, pro něž je důchod jediným příjmem). Na tento výstup navázalo i programové prohlášení tehdejší vlády, v němž se uvádí, že vláda bude respektovat v co nejvyšší možné míře závěry

uvedeného poradního expertního sboru k reformě důchodového systému. Uvedená doporučení byla realizována právě přijetím tohoto zákona.

15. K některým argumentům předkladatelů návrhu na zrušení předmětného ustanovení zákona o daních z příjmů uvedl, že co se týče srovnávání s dřívějšími právními úpravami, v minulosti provedené úpravy, které ve větší míře umožňovaly úpravu výše důchodu při souběžné výdělečné činnosti, byly vždy spojeny se snahou narovnat podmínky ve vazbě na povinnost platit pojistné na důchodové pojištění, a nikoliv tedy ve vazbě na platbu daně z příjmů či ve snaze podporovat či zvýhodnit výdělečnou činnost poživatelů důchodů. Není pravda, že jedinou možností, jak se vyhnout zmiňované vyšší daňové povinnosti, je ukončit výdělečnou činnost. Existuje totiž i možnost přerušit výplatu starobního důchodu po dobu takto vykonávané výdělečné činnosti, v důsledku čehož bude docházet ke zvyšování procentní výměry starobního důchodu na základě § 34 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění.

II./d Vyjádření Ministerstva financí

16. Ministerstvo financí ve svém vyjádření ze dne 13. prosince 2013 uvedlo, že napadené ustanovení bylo přijato jako součást opatření, jejichž cílem bylo udržení schodku státního rozpočtu v letech 2013 až 2015 pod třemi procenty hrubého domácího produktu. Z tohoto důvodu jej nelze posuzovat izolovaně bez vzájemné souvislosti s ostatními dočasnými nebo trvalými opatřeními, jež jsou tvořena především úsporami na výdajové straně a jen v menší míře také navýšením příjmové strany rozpočtu zvýšením daní. Skladba úsporných opatření byla vytvořena tak, aby se na úsporách podílely všechny skupiny obyvatel. Příjem starobních důchodců je s dvěma výjimkami zdaněn stejně jako příjem ostatních poplatníků daně z příjmů. Za prvé, podle § 4 odst. 1 písm. h) zákona o daních z příjmů je od této daně osvobozen příjem v podobě dávky z důchodového pojištění do výše 36násobku minimální mzdy ročně. A za druhé, v letech 2013 až 2015 se podle § 35ba odst. 1 písm. a) věty za středníkem zákona o daních z příjmů u poplatníků, kteří jsou k 1. lednu příslušného zdaňovacího období poživateli starobního důchodu z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu, nesnižuje daň z příjmů o základní slevu ve výši 24 840 Kč.

17. Ve vztahu k námitce rozporu s principem akcesorické rovnosti poukazuje Ministerstvo financí na navrhovatelem zmíněný nálezh sp. zn. Pl. ÚS 29/08, z něhož dovozuje širokou pravomoc zákonodárce rozhodnout, který okruh osob bude zdaněn a jakým způsobem. Při posuzování, zda určitá daň narušuje princip rovnosti, je třeba vycházet z komplexního zatížení osoby touto daní s ohledem na celou její majetkovou podstatu, a nikoliv odtrženě po jednotlivých dílčích konstrukčních prvcích daně.

Zároveň je třeba přihlédnout k ostatním pravidlům upravujícím zdanění příjmů starobních důchodců. Dočasným omezením možnosti uplatnit základní slevu na dani zákonodárce kompenzuje skutečnost, že poplatník, který je starobním důchodcem, má osvobozen jeden ze svých příjmů, čímž je oproti ostatním poplatníkům daňově zvýhodněn. Z tohoto důvodu toto opatření není znevýhodněním, ale narovnáním právního postavení skupiny subjektů vůči ostatním.

18. Dočasné vyloučení možnosti uplatnit základní slevu na dani se sice negativně projevuje ve snížení příjmů poplatníka, jenž je jednak poživatelem starobního důchodu, jednak má další příjmy, tato skutečnost ovšem ještě neznamená, že by uvedené opatření mělo ve vztahu k těmto osobám likvidační dopady. Nadále jim je zajištěn minimálně příjem starobního důchodu a teprve jejich případný další příjem podléhá zdanění. Předmětné opatření nadto není ani svévolné, ani iracionální. Smysl existence základní slevy na dani spočívá v nezdanění určitého životního minima, přičemž tuto funkci u starobních důchodců plní starobní důchod, který je od daně z příjmů osvobozen. U poplatníků s příjmy ve formě dávek z důchodového pojištění tak plní funkci životního minima osvobození této dávky od daně z příjmů, a nikoliv základní sleva na dani.

19. Závěrem Ministerstvo financí poznamenává, že využívání časového testu je v daňových předpisech obvyklé, a to na roční bázi pro uplatnění této slevy, z čehož plyne nutnost stanovení 1. ledna zdaňovacího období jako rozhodného dne pro možnost uplatnění základní slevy na dani z příjmů. Obdobně jako pravomoc rozhodnout se, které subjekty budou podléhat té které dani, náleží i právo posoudit, od kterého okamžiku tomu tak bude, zákonodárci. Tato úprava je navíc pro velkou část poplatníků výhodná.

II./e Vyjádření vedlejší účastnice

20. Podáním ze dne 6. září 2013 sdělila vedlejší účastnice Ústavnímu soudu, že ve smyslu § 35 odst. 2 zákona o Ústavním soudu bude uplatňovat práva vedlejšího účastníka v tomto řízení. V následném vyjádření ze dne 1. listopadu 2013 odkázala na svou argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti ze dne 30. července 2013, o níž je před Ústavním soudem vedeno řízení pod sp. zn. I. ÚS 2340/13. Z jejího obsahu vyplývá, že sleva na poplatníka není daňovou úlevou zvýhodňující určitou skupinu osob zvolenou na základě politického klíče, nýbrž konstrukčním prvkem daně, který do daňového systému založeného na konceptu tzv. rovné daně zavádí prvek daňové progresse. U nízkopříjmových osob tak právě jeho prostřednictvím dochází k jejímu zásadnímu snížení, což umožňuje dosáhnout nezbytné (a to i v ústavněprávní rovině) solidarity bohatších s chudými. Má-li proto být tato sleva ve vztahu k některým poplatníkům odňata, musí k tomu

existovat legitimní a dostatečně intenzivní důvody, jež však v případě napadeného ustanovení konstatovat nelze. V žádném případě přitom za takovýto důvod nemůže být považován starobní důchod, tedy plnění čerpané ze systému důchodového pojištění, které není zdanitelným příjmem.

21. Rozpor napadeného ustanovení s ústavním pořádkem spatřuje vedlejší účastnice v tom, že určité předem dané skupině poplatníků daně z příjmů fyzických osob je bez legitimního důvodu odňato právo na slevu na dani, která obecně náleží všem poplatníkům bez rozdílu. Tím je narušena zásada rovnosti v právech a povinnostech a v rovině ústavněprávní porušen čl. 11 odst. 1 věta druhá ve spojení s čl. 11 odst. 5 Listiny, a to z důvodu věku, na němž je pobírání starobního důchodu závislé. V důsledku takto vzniklého nerovnoměrného daňového zatížení za totožnou práci zároveň tyto poplatníci pobírají za totožnou práci nižší mzdu než jiné osoby ve srovnatelném postavení, čímž je v rovině ústavněprávní porušeno právo na spravedlivou odměnu za práci podle čl. 28 Listiny. Poslední důvod protiústavnosti spatřuje vedlejší účastnice v tom, že jednotlivci, kterým vzniklo právo na starobní důchod, jsou zákonodárcem demotivováni od ekonomické činnosti, resp. jejich ekonomická aktivita je zákonem vnímána spíše jako zájmová činnost, v čemž je třeba spatřovat porušení lidské důstojnosti dotčených osob, jakož i práva získávat prostředky pro své životní potřeby prací ve smyslu čl. 26 odst. 3 Listiny.

22. V rámci svého vyjádření ze dne 1. listopadu 2013 vedlejší účastnice poukazuje i na náleží Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky ze dne 8. října 1992 sp. zn. Pl. ÚS 22/92 (publikován pod č. 11 ve Sbírce usnesení a nálezů Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky), z něhož vyvozuje jednak požadavek objektivního a racionálního odůvodnění daňové právní úpravy, jednak nepřipustnost směšování práva na hmotné zabezpečení ve stáří a povinnosti platit daně. Nadto je na napadenou zákonnou úpravu třeba nahlížet i prizmatem základních principů demokratického právního státu. Podle vedlejší účastnice je protiústavní i taková úprava, která procedurou svého vzniku či svým obsahem nereflektuje princip ochrany menšin proti zvlášť většiny [čl. 6 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)], protože je nutno zabývat se též otázkou, zda napadeným ustanovením není dotčena určitá skupina osob tvořící relevantní menšinu, která nemá reálnou možnost dosáhnout ochrany svých práv v soutěži politických sil (resp. „nemá žádné zastání v zastupitelských orgánech“), ať už z důvodu, že je nějakým způsobem znevýhodněna, nebo že způsob utváření zastupitelských sborů neumožňuje efektivní reprezentaci této skupiny. Právě sleva na dani, jež se vztahovala na všechny poplatníky daně z příjmů fyzických osob, byla prezentována jako nástroj, kterým je sociálně znevýhodněným poplatníkům kompenzováno odstranění daňové progrese. Tím bylo usilováno o ospravedlnění zaváděných opatření,

přičemž tyto doprovodné aspekty byly nepochybně brány v potaz i při ústavním přezkumu tehdy zavedených opatření. Není proto přípustné, aby s odstupem několika let bylo toto kompenzační opatření bez dalšího odstraněno.

23. Vedlejší účastnice ve své replice ze dne 3. února 2014 vyjádřila nesusouhlas s tvrzeními Ministerstva financí, přičemž zdůraznila charakter starobního důchodu jako nárokového plnění ze strany státu na základě prostředků odváděných do systému důchodového pojištění z celoživotního příjmu jednotlivce podléhajícího zdanění daní z příjmů. K jednotlivým jeho argumentům uvedla, že tzv. rdousící efekt nemusí nastat plošně. Byl to zákonodárce, kdo ke zrušení slevy na dani přistoupil bez jakéhokoli respektu k individuálním odlišnostem, a proto je na něm, aby prokázal, že napadené ustanovení zákona nebude mít rdousící efekt v žádném konkrétním případě. V tomto případě je za dotčenou skupinu třeba považovat pouze pracující starobní důchodce, tedy skupinu bez adekvátního voličského potenciálu. Současně je třeba přihlídnout k její povaze jakožto sociální skupiny silně znevýhodněné, mj. ve vztahu ke stavu a změnám systému důchodového zabezpečení. V této souvislosti odkazuje též na nálezh Ústavního soudu ze dne 23. března 2010 sp. zn. Pl. ÚS 8/07 (N 61/56 SbNU 653; 135/2010 Sb.). V souvislosti s argumentací Ministerstva financí vedlejší účastnice poukazuje na skutečnost, že starobní důchod, přinejmenším ve své průměrné výši, nedosahuje hodnoty základní slevy na dani z příjmů, v důsledku čehož nemůže ani účinně plnit její roli. Vzhledem k tuzemské politické a právní kultuře nelze považovat za postačující ani ujištění o údajné dočasné povaze opatření zavedeného napadeným ustanovením. Závěrem vedlejší účastnice rozporovala tvrzení Ministerstva práce a sociálních věcí ohledně zamýšleného legitimního cíle napadeného ustanovení.

II./f Replika navrhovatele

24. Na výše uvedená vyjádření replikoval navrhovatel ve svých vyjádřeních z 25. listopadu 2013 a z 14. února 2014, v nichž kromě rekapitulace jednotlivých podání opakovaně odkázal na svůj návrh na zrušení napadeného ustanovení. K vyjádření Ministerstva práce a sociálních věcí dodal, že terčem jeho kritiky není skutečnost, že pracující důchodci nejsou podporováni či zvyhodňováni při své výdělečné činnosti, nýbrž to, že jsou bez legitimního důvodu nadměrně daňově zatěžováni ve srovnání s ostatními zaměstnanci. Za absurdní pak považuje poukaz na možnost požádat o pozastavení výplaty důchodu, která nijak nezdůvodňuje, z jakého důvodu by měli být pracující důchodci více daňově zatíženi. Takovýto krok je navíc v úplném rozporu s explicitně připuštěnou možností souběžného výkonu pracovního poměru a pobírání starobního důchodu.

25. Obšírně pak navrhovatel polemizuje s vyjádřením Ministerstva financí. Předně uvádí, že proti návrhu na zrušení napadeného ustanovení zákona o daních z příjmů z důvodu jeho diskriminační povahy neobstojí argumentace jinými ustanoveními tohoto zákona nebo právní úpravou starobních důchodů. Rozdílné postavení je dáno mezi zaměstnanci nepobírajícími starobní důchod s možností uplatnit slevu na dani na straně jedné a „pracujícími starobními důchodci“ bez této možnosti na straně druhé. Rozdíl přitom nespočívá v tom, že jde o „důchodce“ a „nedůchodce“, ale v tom, že určitá skupina zaměstnanců si nemůže uplatnit slevu na dani. Další nelogičnost uvedeného vyjádření lze spatřovat v tom, že Ministerstvo financí spojuje dvě nesouvisející skutečnosti – tedy to, že starobní důchodci pracují a že současně (kromě výjimek) pobírají nezdaněný důchod, v důsledku čehož prý musí legitimně strpět krácení svých příjmů. Navrhovatel možnost takového narovnávání odmítá, přičemž argumentuje zejména rozdílným charakterem příjmu ze zaměstnání a starobního důchodu. Zatímco příjem ze zaměstnání je bezprostřední odměnou za vykonanou práci, starobní důchod je nárokem plynoucím z účasti v průběžném systému důchodového pojištění, který pobírají ti, kteří do něj po celou dobu svého ekonomicky aktivního života přispívali. Oba zdroje příjmů spolu věcně nesouvisí. Platí přitom, že jakkoliv může zákonodárce zakotvit odlišné daňové režimy pro jednotlivé skupiny osob, musí tak činit nediskriminačním způsobem, tj. nesmí vytvářet nedůvodné rozdíly na základě nelegitimních a neracionálních kritérií. Navrhovatel je nadále přesvědčen, že je dán prostor pro přezkum napadeného ustanovení Ústavním soudem z hledisek případného „porušení zákazu extrémní disproportionality ve spojení s kritérii, která vyplývají z ústavního principu rovnosti ...“ (sp. zn. Pl. ÚS 29/08).

26. Za zjevně protiústavní považuje navrhovatel zásadní nepoměr, který vzniká v důsledku toho, že uplatnění základní slevy na dani závisí od prvního dne kalendářního roku. Samotné Ministerstvo financí přitom uvádí řadu příkladů slev na dani, jež se aplikují na měsíční bázi. Závěrem své repliky shrnuje, že vnitřní obsahová rozporuplnost vyjádření Ministerstva financí jen potvrzuje jeho přesvědčení o protiústavnosti napadeného ustanovení zákona o daních z příjmů. Je totiž zjevné, že obhájit toto ustanovení z hlediska požadavku na výběr legitimního a racionálního kritéria rozlišování prostě není možné. Pokud jde o vyjádření vedlejší účastnice, navrhovatel považuje její argumenty za relevantní.

II./g Ústní jednání

27. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

II./h Změna soudce zpravodaje

28. Soudcem zpravodajem v projednávané věci byl původně v souladu s platným rozvrhem práce určen soudce Vladimír Sládeček. Poté, co byl místo jeho návrhu na neveřejném jednání pléna dne 10. července 2014 přijat odlišný návrh jiného soudce, který se podstatně liší od návrhu soudce zpravodaje, určil předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský podle § 55 zákona o Ústavním soudu soudcem, který vypracuje znění přijatého nálezu, sebe.

III. Posouzení kompetence a ústavní konformity legislativního procesu

29. Ústavní soud konstatuje, že je příslušný k projednání předmětného návrhu, který byl podán k tomu oprávněným navrhovatelem [§ 64 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu], je přípustný a splňuje všechny zákonem stanovené náležitosti. Mohl tedy přistoupit k věcnému přezkumu napadeného ustanovení, přičemž v souladu s § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., se nejdříve zabýval otázkou, zda bylo přijato a vydáno ústavně konformním způsobem a v mezích Ústavou stanovené kompetence.

30. Podle § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., sestává posouzení ústavnosti zákona s ústavním pořádkem ze zodpovězení tří otázek: zda byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence, zda byl přijat ústavně předepsaným způsobem a zda jeho obsah je v souladu s ústavními zákony a v případě jiného právního předpisu i se zákony. V případě napadeného ustanovení je mimo jakoukoliv pochybnost, že Parlament měl ve smyslu čl. 15 odst. 1 Ústavy kompetenci k jeho přijetí. Kromě toho Ústavní soud zjistil z vyjádření účastníků řízení, jakož i dalších veřejně přístupných dokumentů vztahujících se k legislativnímu procesu následující skutečnosti: část ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů, jejíž zrušení navrhuje navrhovatel, byla do tohoto ustanovení vložena zákonem č. 500/2012 Sb., o změně daňových, pojistných a dalších zákonů v souvislosti se snižováním schodků veřejných rozpočtů. Návrh tohoto zákona (sněmovní tisk č. 801, 6. volební období, 2010–2013) předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 6. září 2012. Poslanecká sněmovna jej schválila ve třetím čtení dne 7. listopadu 2012 na své 47. schůzi (usnesení č. 1354), kdy pro něj hlasovalo 101 z přítomných 195 poslanců, 93 z nich bylo proti a 1 poslanec se zdržel. Senát projednal a zamítl návrh zákona (senátní tisk č. 442, 8. funkční období, 2010–2012) dne 5. prosince 2012 na své 2. schůzi (usnesení č. 32, 9. funkční období, 2012–2014). Z přítomných 67 senátorů hlasovalo pro jeho zamítnutí 50, 7 bylo proti a 10 se hlasování zdrželo. Následně Poslanecká sněmovna setrvala na původním návrhu zákona (usnesení č. 1444), přičemž pro jeho opětovné schválení hlasovalo dne 19. prosince 2012 na její 49. schůzi 102 ze

193 přítomných poslanců a 88 bylo proti, 3 se hlasování zdrželi. Zákon byl doručen prezidentu republiky dne 19. prosince 2012. Podepsán jím byl 21. prosince 2012. K jeho vyhlášení ve Sbírce zákonů došlo 27. prosince 2012 v částce 187 pod č. 500/2012 Sb., účinnost nabyl dne 1. ledna 2013.

31. Uvedená zjištění považoval Ústavní soud za postačující pro závěr, že ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů bylo do tohoto zákona v napadené části doplněno zákonem, jenž byl přijat ústavně předepsaným způsobem. Vzal přitom v úvahu, že navrhovatel ani vedlejší účastnice nezpochybňovali ústavnost přijetí a vydání tohoto zákona. Nic mu tedy nebránilo, aby mohl přistoupit k věcnému posouzení ústavnosti napadeného ustanovení.

IV. Znění a obsah napadeného ustanovení a další relevantní skutečnosti

32. Ustanovení § 35ba zákona o daních z příjmů je „sběrným ustanovením“, které vymezuje různé druhy slevy na dani pro poplatníky daně z příjmů fyzických osob. Uvedenou slevou se rozumí částka, kterou se poplatníkovi sníží jeho daňová povinnost. Odstavec 1 písm. a) tohoto ustanovení upravuje tu nejobecnější z nich, která se (s jedinou výjimkou, jejíž ústavnost je posuzována v tomto řízení) vztahuje obecně na všechny poplatníky této daně a činí 24 840 Kč ročně. Přesné znění tohoto ustanovení, účinné ke dni přijetí tohoto nálezu, je následující:

„§ 35ba

Slevy na dani pro poplatníky daně z příjmů fyzických osob

- (1) Poplatníkům uvedeným v § 2 se daň vypočtená podle § 16, případně snížená podle § 35, 35a nebo § 35b za zdaňovací období snižuje o
- a) základní slevu ve výši 24 840 Kč na poplatníka; daň se nesnižuje u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu,“;

napadena je přitom pouze jeho část uvedená za středníkem.

33. Posouzení ústavnosti napadeného ustanovení, tedy části ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) odst. 1 za středníkem, předpokládá v první řadě přiblížení smyslu zákonné konstrukce předmětné slevy na dani. Součástí zákonné úpravy daně z příjmů fyzických osob je po celou dobu účinnosti platného zákona o daních z příjmů sleva či snížení celkové daňové povinnosti pro její poplatníky. Tím se v oblasti daňového práva vytváří určitá garance, že osoby, které jsou schopny získávat prostředky pro své životní potřeby samostatně, nebude stát zatěžovat daňovou povinností ve vztahu k určité minimální části příjmů, jejíž zdanění by se do jejich poměrů mohlo

promítnout nepřiměřeně tíživě. V krajním případě by dokonce mohlo být dotčeno i jejich právo na důstojný život, a tedy s ohledem na čl. 30 odst. 2 Listiny, podle něhož má každý, kdo je v hmotné nouzi, právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních potřeb, by tento zásah stejně musel být kompenzován v rámci sociálního zabezpečení. Výše této částky samozřejmě není vázána na životní minimum (ve smyslu zákona o životním a existenčním minimu), nýbrž je zpravidla vyšší a odvíjí se od politického rozhodnutí zákonodárce.

34. Zákon o daních z příjmů původně (k 1. lednu 1993, kdy nabyl účinnosti) ve svém § 15 odst. 1 písm. a) předpokládal u poplatníků daně z příjmů fyzických osob snížení základu této daně o částku představující 20 400 Kč ročně. Tato částka pak v důsledku jednotlivých novelizací postupně vzrostla až do výše 38 040 Kč, ve které zůstala do 31. prosince 2005. Problémem takto nastaveného odpočtu byl jeho vliv na konečnou výši daně z příjmů fyzických osob, jejíž sazba byla tehdy stanovena jako progresivně klouzavá. To znamená, že základ daně se nezdaňoval jedinou sazbou, nýbrž nad určitou částku se zdaňoval sazbou vyšší, přičemž těchto úrovní mohlo být i více (např. v roce 2005 byl roční příjem od 0 do 109 200 Kč zdaňován sazbou 15 %, část ročního příjmu nad 109 200 Kč sazbou 20 %, nad 218 400 Kč sazbou 25 % a nad 331 200 Kč sazbou 32 %). Vzhledem k tomu, že snížení daňového základu o 38 040 Kč se vždy dotklo části příjmů zdaňované nejvyšší sazbou, měl tento odpočet u jednotlivých poplatníků rozdílný účinek na výši jejich daňové povinnosti, neboť částka, o kterou se jim snížila daň, rostla s výší příjmů [např. byl-li roční příjem poplatníka 100 000 Kč, po uvedeném odpočtu představoval základ jeho daně 61 960 Kč, což znamená, že tento poplatník na dani zaplatil místo 15 000 Kč pouze 9 294 Kč, tedy o 5 706 Kč (tj. 15 % z 38 040 Kč) méně; naopak, byl-li jeho roční příjem 400 000 Kč, po provedení uvedeného odpočtu představoval základ jeho daně 361 960 Kč, v důsledku čehož poplatník zaplatil místo 88 436 Kč bez zaokrouhlení pouze 76 263,20 Kč, tedy o 12 172,80 Kč (tj. 32 % z 38 040 Kč) méně]. Právě za účelem odstranění tohoto progresivního účinku, v jehož důsledku se s vyšším příjmem zvyšovala i částka, o kterou poplatník zaplatil na daních méně, došlo zákonem č. 545/2005 Sb. k novelizaci zákona o daních z příjmů a k nahrazení uvedeného odpočtu institutem slevy na dani. Do budoucna se tak již všem poplatníkům neměl o jednotnou částku snižovat daňový základ, nýbrž až z něho vyměřená daň. Každý si tak mohl uplatnit nominálně stejnou daňovou výhodu, bez ohledu na výši příjmu, resp. výši základu daně pro výpočet daně z příjmů fyzických osob (srov. důvodovou zprávu k zákonu č. 545/2005 Sb., sněmovní tisk č. 1040, 4. volební období, 2002–2006).

35. Snížení základu daně podle § 15 odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů bylo po dobu právní úpravy platné v letech 1993 až 2005 možné

pouze v případě, že poplatník nepobíral ve stejné výši starobní důchod z důchodového pojištění podle zákona o důchodovém pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu (srov. § 15 odst. 2 zákona o daních z příjmů). Pokud jej pobíral ve výši menší než té, ve které bylo možné uvedený odpočet provést, docházelo u něho ke snížení základu daně pouze o částku, jež představovala jejich rozdíl. To znamená, že jestliže se daňový základ snižoval podle uvedeného ustanovení o částku 38 040 Kč na poplatníka ročně a výše starobního důchodu, který poplatník pobíral, činila 30 000 Kč ročně, pak došlo v případě tohoto poplatníka ke snížení daňového základu jen o rozdíl ve výši 8 040 Kč ročně. Uvedené omezení snížení základu daně bylo možné pouze za předpokladu, že poplatník daně nebyl poživitelem starobního důchodu na počátku zdaňovacího období a tento starobní důchod mu nebyl přiznán ani zpětně k počátku zdaňovacího období (poslední věta § 15 odst. 2 zákona o daních z příjmů).

36. Ustanovení § 35ba bylo do zákona o daních z příjmů vloženo právě již zmíněným zákonem č. 545/2005 Sb., jenž nabyl účinnosti dne 1. ledna 2006. Původní výše slevy na dani na poplatníka jim byla stanovena na 7 200 Kč, což je částka v zásadě odpovídající průměrné úrovni, v jaké do té doby docházelo ke snížení výše daně v důsledku snížení jejího základu. Ani podle této právní úpravy nebyla přiznána sleva poplatníkům, kteří pobírali starobní důchod z důchodového pojištění podle zákona o důchodovém pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu ve výši převyšující 38 040 Kč. Pokud však jejich starobní důchod tuto částku nepřevyšoval, uplatnila se u nich (na rozdíl od minulosti) celá sleva na dani, a nikoliv jen její adekvátní část. I v tomto případě se uvedené omezení vztahovalo jen na poplatníky, kteří byli poživiteli starobního důchodu na počátku zdaňovacího období a tento starobní důchod jim nebyl přiznán ani zpětně k počátku zdaňovacího období (§ 35ba odst. 2 zákona o daních z příjmů, účinný od 1. ledna 2006 do 31. prosince 2007).

37. K zásadnímu zvýšení slevy na dani na poplatníka z částky 7 200 Kč na 24 840 Kč došlo s účinností od 1. ledna 2008 zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, který mimo jiné novelizoval i § 35ba zákona o daních z příjmů. V jeho důsledku došlo ke zrušení odstavce 2 tohoto ustanovení, pročež si nově mohli uvedenou slevu uplatnit bez omezení i poplatníci, kteří byli poživiteli starobního důchodu. Uvedené změny byly součástí balíku zásadních změn v oblasti daňového práva, přičemž jejich smysl měl spočívat v kompenzaci negativních dopadů daně z příjmů fyzických osob, pro kterou byla nově stanovena jednotná sazba, do postavení osob s nižšími příjmy, jež byly do té doby zdaňovány sazbou nižší (k 31. prosinci 2007 činily jednotlivé daňové sazby 12 %, 20 %, 25 % a 32 %). Tato jednotná sazba byla stanovena ve výši 15 %. V případě příjmů ze závislé

činnosti se ovšem počítala a doposud počítá z tzv. superhrubé mzdy [to znamená, že základem daně jsou příjmy ze závislé činnosti zvýšené o částku odpovídající pojistnému na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistnému na všeobecné zdravotní pojištění, které je z těchto příjmů podle zvláštních právních předpisů povinen platit zaměstnavatel, srov. § 6 odst. 13 zákona o daních z příjmů, ve zněních od 1. ledna 2008 do 31. prosince 2013, resp. § 6 odst. 12 téhož zákona od 1. ledna 2014 do 31. prosince 2014], v důsledku čehož reálně činí 20,1% [tedy 15% z částky, která tvoří 1,34násobek hrubé mzdy, tj. součet hrubé mzdy a odvodů placených zaměstnavatelem na zdravotní (9%) a sociální pojištění (25%)].

38. V dalším období zůstala právní úprava slevy na dani na poplatníka zachována, přičemž pouze v důsledku novely provedené zákonem č. 346/2010 Sb. došlo ke snížení její výše z 24 840 na 23 640 Kč pro zdaňovací období roku 2011. Další změna pak byla provedena až zákonem č. 500/2012 Sb., který doplnil ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů v tom smyslu, že se na jeho základě nesnižuje daň u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu. Toto ustanovení se uplatní ve vztahu ke zdaňovacím obdobím let 2013, 2014 a 2015, přičemž by mělo pozbýt platnosti uplynutím dne 31. prosince 2015 [srov. čl. XVII bod 2 a čl. XXII písm. c) zákona č. 500/2012 Sb.].

39. Z napadeného ustanovení plyne, že pro rozsah daňové povinnosti poplatníka je podstatné to, zda pobíral starobní důchod právě k 1. lednu zdaňovacího období. Jestliže by jej k tomuto dni nepobíral a začal by jej pobírat teprve dodatečně (např. 1. února), tato skutečnost by na možnost uplatnit si předmětnou slevu na dani pro toto zdaňovací období neměla žádný vliv. V této souvislosti je namístě uvést, že osoba, které vznikl nárok na starobní důchod, jej není povinna uplatnit ihned, nýbrž den, ke kterému tak učiní, závisí pouze na jejím rozhodnutí. Zákon jí navíc přiznává právo žádat o tento důchod zpětně, a to ve vztahu k období 5 let (§ 55 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění). Pakliže tak proto učiní až v průběhu zdaňovacího období (tedy po jeho 1. lednu) nebo dokonce po jeho uplynutí, zůstane mu předmětná sleva pro toto zdaňovací období v celém rozsahu zachována. Zákon totiž pro tento případ nic jiného nestanoví. Uvedené znamená, že požádá-li si osoba, které vznikl nárok na výplatu starobního důchodu k 1. říjnu, o jeho výplatu zpětně až 1. února následujícího roku, bude mít pro tento rok zachovánu celou slevu na dani a zároveň obdrží starobní důchod za období počínaje již 1. říjnem. Naopak osoba, která jej pobírala již k 1. lednu stejného roku, si předmětnou slevu na dani nebude moci uplatnit vůbec. Výplata starobního důchodu může být k žádosti jeho pozivatele rovněž pozastavena. Důvodem tohoto kroku je zpravidla

skutečnost, že výdělečná činnost osoby, která má nárok na starobní důchod, avšak není jeho příjemcem, má za následek zvýšení výše procentní výměry starobního důchodu. Pozastavení jeho výplaty je však možné i z jakéhokoliv jiného důvodu.

V. Vlastní přezkum

40. Ze shrnutí obsahu napadené zákonné úpravy vyplývá, že v projednávané věci je předmětem kontroly ústavnosti daňová povinnost, a to konkrétně daň z příjmů těch fyzických osob, jež k 1. lednu zdaňovacího období pobíraly starobní důchod. Navrhovatel nikterak nezpochybuje samotnou existenci daně z příjmů fyzických osob, jakož ani většinu jejich náležitostí, nesoulad s ústavním pořádkem ovšem spatřuje v tom, že na rozdíl od všech ostatních poplatníků této daně se v případě uvedené skupiny osob daň vypočtená na základě stanovené procentuální sazby nesnižuje o částku 24 840 Kč, představující slevu na dani na poplatníka. Podle jeho názoru proto takto vymezená daň jednak nepřiměřeným způsobem dopadá do jejich majetkové sféry, jednak zakládá rozpor s ústavní zásadou rovnosti.

V./a Východiska přezkumu napadeného ustanovení

41. Ústavní soud při posuzování otázky, zda k zásahu do základního práva vlastnit majetek došlo v souladu s čl. 11 odst. 1 Listiny, standardně posuzuje v první řadě to, zda se tak stalo na základě zákona a v jeho mezech [srov. nález ze dne 11. října 1995 sp. zn. Pl. ÚS 3/95 (N 59/4 SbNU 91; 265/1995 Sb.) nebo nález ze dne 22. března 2005 sp. zn. Pl. ÚS 63/04 (N 61/36 SbNU 663; 210/2005 Sb.)]. Pakliže jsou tyto podmínky splněny, zkoumá, zda předmětné opatření sleduje legitimní (ústavně aprobovaný) cíl jeho omezení, a pokud ano, zda je toto opatření k dosažení tohoto cíle vhodné (požadavek vhodnosti), dále, zda tohoto cíle nelze dosáhnout jiným způsobem, jenž by byl k dotčenému základnímu právu šetrnější (požadavek potřebnosti), a nakonec, zda zájem na dosažení tohoto cíle v rámci určitého právního vztahu převáží nad dotčeným základním právem (proporcionalita v užším smyslu).

42. Daněmi a poplatky se rozumí veřejnoprávní povinnost peněžní platby státu (daňová a poplatková povinnost). Ustanovení čl. 11 odst. 5 Listiny obsahuje ústavní zmocnění Parlamentu ke stanovení daní a poplatků, v jehož rámci je současně aprobován zásah do vlastnického práva, k němuž v souvislosti s jejich stanovením, vyměřením a výběrem dochází [srov. nález ze dne 1. června 2005 sp. zn. IV. ÚS 29/05 (N 113/37 SbNU 463)]. Daň je ukládána ve veřejném zájmu, kterým je především získání příjmů státního rozpočtu za účely spojenými s naplňováním funkcí státu [nález sp. zn. Pl. ÚS 29/08, body 40 a 41; nález ze dne 19. dubna 2011 sp. zn. Pl. ÚS 53/10 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.), bod 170], přičemž není pochyb o tom, že

jde o prostředek způsobilý dosáhnout tohoto cíle. Pokud však jde o otázku potřebnosti daně právě v určité výši, takovéto posouzení již soudním výkladem provést nelze, neboť jde o otázku politického charakteru, jejíž řešení je ve výlučné kompetenci zákonodárce. Pouze Parlament je oprávněn rozhodnout, zda je stanovení určité daně potřebné a v jaké výši, přičemž v tomto směru je oprávněn zohlednit nejrůznější kritéria. Ústavní soud tak může k přezkumu tohoto jeho rozhodnutí přistoupit jen v rámci posouzení proporcionality v užším smyslu, které v případě daní (obdobně jako např. v případě stanovení horní hranice peněžitých sankcí) spočívá ve vyloučení jejich extrémní disproportionality. Zásah do vlastnického práva prostě nesmí vést k takové zásadní změně majetkových poměrů dotčeného subjektu, že by jím došlo ke „zmaření samé podstaty majetku“, tj. „ke zničení majetkové základny“ poplatníka [srov. náleze ze dne 13. srpna 2002 sp. zn. Pl. ÚS 3/02 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.)], resp. že by „hranice veřejnoprávního povinného peněžitého plnění jednotlivcem vůči státu nabyla škrtícího (rdousícího) působení“ [náleze ze dne 18. srpna 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.)]. V takovém případě je založen nesoulad s ústavním pořádkem i tehdy, jestliže se tento účinek projeví jen u části poplatníků daně.

43. Daňová povinnost musí obstát nejen z hlediska vyloučení extrémní disproportionality, nýbrž také ústavního principu rovnosti, a to jak neakcesorické, plynoucí z požadavku vyloučení svévole při odlišování subjektů a práv podle čl. 1 Listiny, tak i akcesorické v rozsahu vymezeném v čl. 3 odst. 1 Listiny (srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 7/03 a sp. zn. Pl. ÚS 29/08, bod 43). Obsahem principu rovnosti v právech ve smyslu čl. 1 Listiny se ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 22/92 zabýval již Ústavní soud České a Slovenské Federativní Republiky, který v této souvislosti vyslovil závěr, že rovnost je třeba chápat jako kategorii relativní, nikoliv absolutní. Na jeho pojetí následně navázal v řadě svých rozhodnutí i Ústavní soud, který v obecné rovině připustil zákonem založenou nerovnost, avšak pouze za předpokladu, že ji lze odůvodnit na základě ústavně akceptovaných hledisek. O takovýto případ se přitom nejedná tehdy, pokud je tato založena na libovůli (nerovnost neakcesorická) nebo je jejím důsledkem porušení některého ze základních práv a svobod (nerovnost akcesorická) – srov. např. náleze ze dne 4. června 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/96 (N 67/8 SbNU 163; 185/1997 Sb.), náleze ze dne 25. června 2002 sp. zn. Pl. ÚS 36/01 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.), náleze sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (viz výše), nebo náleze ze dne 15. května 2012 sp. zn. Pl. ÚS 17/11 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.).

44. Je namístě zdůraznit, že „ne každé nerovné zacházení s různými subjekty lze kvalifikovat jako porušení principu rovnosti, tedy jako protiprávní diskriminaci jedněch subjektů ve srovnání se subjekty jinými. Aby k porušení došlo, musí být splněno několik podmínek: s různými subjekty,

kteřé se nacházejí ve stejné nebo srovnatelné situaci, se zachází rozdílným způsobem, aniž by existovaly objektivní a rozumné důvody pro uplatnění rozdílný přístup“ [náleze ze dne 21. ledna 2003 sp. zn. Pl. ÚS 15/02 (N 11/29 SbNU 79; 40/2003 Sb.)].

45. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře aplikuje za účelem posouzení, zda napadeným opatřením nedošlo k nerovnému zacházení mezi stejnými nebo srovnatelnými jednotlivci nebo skupinami, test přímé diskriminace, jenž sestává ze zodpovězení následujících otázek: 1. Jde o srovnatelného jednotlivce nebo skupiny?; 2. Je s nimi nakládáno odlišně na základě některého ze zakázaných důvodů?; 3. Je odlišné zacházení dotčenému jednotlivci k tíži (uložením břemene nebo odepřením dobra)?; 4. Je toto odlišné zacházení ospravedlnitelné, tj. a) sleduje legitimní zájem a b) je přiměřené? [srov. náleze ze dne 16. října 2007 sp. zn. Pl. ÚS 53/04 (N 160/47 SbNU 111; 341/2007 Sb.), bod 29; náleze ze dne 30. dubna 2009 sp. zn. II. ÚS 1609/08 (N 105/53 SbNU 313) ve znění opravného usnesení ze dne 9. července 2009 sp. zn. II. ÚS 1609/08; náleze ze dne 1. prosince 2009 sp. zn. Pl. ÚS 4/07 (N 249/55 SbNU 397; 10/2010 Sb.); náleze ze dne 28. ledna 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>, bod 34; rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. listopadu 2007 ve věci stížnosti č. 57325/00 – *D. H. proti České republice*, § 75; rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. března 2010 ve věci stížnosti č. 42184/05 – *Carson proti Spojenému království*, § 61]. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva k zákazu diskriminace rovněž plyne, že ospravedlnitelnost určitého odlišného zacházení se odvíjí i od jeho důvodu. Zatímco pro odlišné zacházení z důvodu rasy či etnického původu, pohlaví, sexuální orientace, národnosti či původu dítěte je třeba předložit velmi pádné ospravedlnění [srov. např. rozsudek ze dne 21. června 2011 ve věci stížnosti č. 5335/05 – *Ponomaryov a další proti Bulharsku* (národnost); již citovaný rozsudek *D. H. proti České republice* (rasa) či rozsudek ze dne 16. listopadu 2004 ve věci stížnosti č. 29865/96 – *Únal Tekeli proti Turecku*, § 53 (pohlaví)], u ostatních důvodů odlišného zacházení je přezkum ze strany Evropského soudu pro lidská práva méně intenzivní. V této souvislosti lze jako pátý krok testu přímé diskriminace rozlišit i míru „podezřelosti“ důvodu pro odlišné zacházení, od které se posléze odvíjí intenzita přezkumu ze strany soudu (náleze sp. zn. Pl. ÚS 49/10, bod 34).

46. Pro stanovení daňové povinnosti se bez dalšího uplatní požadavky vyplývající ze zásady právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy, jež se obecně vztahují na tvorbu právních předpisů, a to především požadavky určitosti a předvídatelnosti práva či principy právní jistoty a zákaz retroaktivity (srov. např. náleze sp. zn. Pl. ÚS 53/10, bod 172). Zdůraznění nezbytnosti, aby zákonné vymezení daně nebo poplatku bylo určité a jednoznačné, lze

odůvodnit ochranou jednotlivce, do jehož vlastnického práva má být touto formou zasazeno. Účelem daně nebo poplatku je v první řadě zabezpečení příjmů státního rozpočtu, což je však účel natolik obecný, že je jím možno odůvodnit v podstatě jakoukoliv daň nebo poplatek. Právě z tohoto důvodu, že jejich náležitosti nelze vyvodit, nýbrž pouze určit, je k jejich stanovení oprávněn výlučně zákonodárce, přičemž jeho rozhodnutí nesmí vytvářet prostor pro dvojitý výklad, v jehož důsledku by dotčený poplatník nemohl s jistotou zjistit, zda a v jakém rozsahu mu vznikla daňová nebo poplatková povinnost. Jen stěží je naopak představitelné, aby předmětné náležitosti dotvářel svou rozhodovací činností soud či správní orgán, v důsledku čehož by jednotliví poplatníci mohli být následně sankcionováni za nesplnění své daňové povinnosti pouze z toho důvodu, že zaujali jiný výklad neurčitěho zákonného ustanovení, než k jakému se přiklonila dodatečně utvářená praxe. Jinými slovy, „nelze připustit, aby se vlivem interpretace zákona stalo předmětem zdanění něco, co zákon za předmět daně s žádoucí mírou určitosti nepředpokládá“ [nález ze dne 2. prosince 2008 sp. zn. I. ÚS 1611/07 (N 211/51 SbNU 639), bod 18; srov. též nález ze dne 6. února 2007 sp. zn. I. ÚS 531/05 (N 24/44 SbNU 293), bod 30, nebo nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 11. července 2012 sp. zn. PL. ÚS 109/2011, zejména body 49 a 50].

47. Pro úplnost je třeba zdůraznit i další (již zmíněné) relevantní hledisko, a to požadavek předvídatelnosti zákona, které kromě jiného předpokládá, že rozhodne-li se zákonodárce za situace, kdy má jednotlivec podle dosavadního zákona možností jednat určitým způsobem, toto jednání regulovat jinak, pak musí takto dotčenému jednotlivci poskytnout dostatečný časový prostor k tomu, aby mohl nové regulaci přizpůsobit své chování. Tento nezbytný časový prostor bude vždy záviset na konkrétních okolnostech, tedy zejména na tom, čeho se daná právní úprava týká, kdo jsou její adresáti a zda je respektováno jejich legitimní očekávání. Určitý standard v tomto smyslu nakonec vymezil sám zákonodárce v § 3 odst. 3 zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, podle něhož v případě, že není stanovena účinnost pozdější, nabývají právní předpisy účinnosti patnáctým dnem po vyhlášení, přičemž vyzaduje-li to naléhavý obecný zájem, lze výjimečně stanovit dřívější počátek účinnosti, nejdříve však dnem jejich vyhlášení.

V./b K námitce tzv. rdousícího efektu

48. Na základě těchto východisek posoudil Ústavní soud jednotlivé námitky navrhovatele, načež dospěl k následujícím závěrům. Předně neshledal, že by napadená úprava měla vůči poplatníkům daně z příjmů fyzických osob, kteří jsou zároveň poživateli starobního důchodu, rdousící neboli konfiskační dopad ve vztahu k jejich majetku. Zdanění jejich příjmů

sazbou 15 %, byť počítanou z tzv. superhrubé mzdy, zcela zjevně nezasahuje do jejich ekonomické aktivity způsobem, v jehož důsledku by pozbyla své základní opodstatnění. Pakliže lze připustit její intenzivnější dopad v případech, kdy výše takto zdanitelného příjmu je menší, ani zde nelze přehlédnout, že dotčené osoby jsou současně poživateli starobního důchodu. Případné krajní případy, kdy by s ohledem na nízkou výši tohoto důchodu mohlo být uvažováno o tom, že celková výše příjmu poplatníka neumožňuje jeho důstojný život nebo jej dokonce staví do situace hmotné nouze, jsou řešitelné v oblasti sociálního zabezpečení. Předmětná námitka proto neodůvodňuje závěr o nesouladu napadeného ustanovení s ústavně zaručeným právem vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

V/c Posouzení kritéria, od něhož se odvíjí uplatnění základní slevy na dani, z hlediska námitky neakcesorické nerovnosti

49. Dále se Ústavní soud zabýval samotným kritériem, od něhož se odvíjí to, zda se ve vztahu ke konkrétnímu poplatníkovi uplatní nebo neuplatní základní sleva na dani ve výši 24 840 Kč ročně. Podle napadeného ustanovení se tato sleva neuplatní v případech, kdy poplatník byl poživatelem starobního důchodu k 1. lednu zdaňovacího období. Rozhodující z tohoto hlediska tak byl stav k tomuto dni, přičemž jakékoliv jiné časové hledisko bylo nepodstatné.

50. Jakkoliv lze připustit, že původní intencí předkladatele novely zákona o daních z příjmů, kterou došlo k doplnění napadeného ustanovení, mělo být zamezení tomu, aby se na poplatníky, již jsou zároveň poživateli starobního důchodu, vztahovala v rámci zdaňovacího období v podstatě dvě srovnatelná daňová opatření (tj. sleva na dani na poplatníka a osvobození starobního důchodu od daně), napadené ustanovení tohoto cíle dosahuje pouze částečně. Nejenže dopadá jen na část uvedených poplatníků, nýbrž současně zřejmě umožňuje těmto poplatníkům přizpůsobit své chování tak, aby si v důsledku splnění uvedeného časového kritéria zachovali bez ohledu na to, že pobírají starobní důchod, i slevu na dani.

51. Nerovnost mezi poplatníky, kteří jsou ve zdaňovacím období poživateli starobního důchodu, se projevuje již v tom, že ti, co mají toto postavení k 1. lednu zdaňovacího období, přichází vždy o celou základní slevu na dani, zatímco ti, kteří se v tomto postavení ocitnou kdykoliv později, třeba i jen následující den (tedy 2. ledna), mají tuto slevu zachovanou v plné výši. Není přitom podstatné, zda po celou dobu, po kterou vykonávají výdělečnou činnost, pobírají také starobní důchod. Důsledkem uvedené právní úpravy je významný rozdíl v postavení obou těchto skupin poplatníků, protože ti, v jejichž případě se sleva na dani uplatní, budou mít bez ohledu na pobíraný starobní důchod daň ze zdanitelných příjmů o 24 840 Kč ročně nižší. V případě příjmů ze závislé činnosti to znamená, že se jim s ohledem

na daňovou sazbu nezdaní roční příjem odpovídající hrubé mzdě ve výši 123 582 Kč, resp. tzv. superhrubé mzdě ve výši 165 600 Kč (viz bod 37), tedy pro většinu lidí nepochybně nikoliv zanedbatelná částka. Kritérium, na němž je toto rozlišení založeno, je přitom ryze formální a zákon navíc vytváří procesní možnosti, jak si mohou jednotlivé osoby zachovat i nadále obě výhody. V případě těch, co starobní důchod dosud nepobírají, jde o odložení počátku jeho přiznání tak, aby k němu došlo až po 1. lednu příslušného zdaňovacího období. Těmto osobám je totiž nadále zachována možnost žádat zpětně o vyplácení důchodu bez toho, aby uplatnění tohoto nároku mělo dodatečně jakýkoliv vliv na uplatnění slevy na dani. V případě těch, co jej již pobírají, jde zas zřejmě o zastavení jeho výplaty pro období, jež bude uvedený den zahrnovat.

52. Za této situace vyvstává otázka, jaký účel lze vlastně reálně přisuzovat napadenému ustanovení. Je zřejmé, že v důsledku uvedeného opatření ztrácí slevu na dani pouze část poplatníků pobírajících starobní důchod, jejíž odlišení od ostatních poplatníků je problematické ze dvou důvodů. Jednak není dán žádný rozumný důvod, pro který by se na poplatníka, jenž pobíral starobní důchod po celý kalendářní rok, neměla vztahovat předmětná sleva na dani vůbec, zatímco u toho, jenž jej začal pobírat teprve od 2. ledna nebo pozdějšího dne, by měla být zachována v celém rozsahu. Na kritérium dne 1. ledna nelze v této souvislosti hledět ani jako na nezbytné administrativní opatření za účelem provádění srážek daně, neboť jak jednoznačně plyne z § 35ba odst. 3 zákona o daních z příjmů, možnost uplatnění předmětné slevy by mohla být bez jakýchkoliv technických obtíží vázána i jen na některé měsíce. Nadto je vzniklá nerovnost umocněna relativně vysokou částkou, o kterou jde, což již samo o sobě představuje důvod, pro který tomuto rozdílu nelze upřít ústavněprávní relevanci (jde o nerovnost extrémní). Druhý důvod pak spočívá v tom, že jednotliví poplatníci mohli dosáhnout zachování slevy na dani tím, že se vyhnuli pobírání důchodu právě dne 1. ledna zdaňovacího období.

53. Tyto skutečnosti zjevně neumožňují pojmenovat žádný rozumný důvod, pro který má mít v příslušném zdaňovacím období jedna z takto vymezených skupin poplatníků pobírajících starobní důchod určitou významnou daňovou výhodu, zatímco druhá z nich nikoliv. Rozlišení obou skupin má naopak arbitrární povahu. Ústavní soud proto považuje napadené ustanovení za jsoucí v rozporu se zásadou neakcesorické rovnosti, jež vyplývá z čl. 1 Listiny.

V./d Posouzení napadeného ustanovení z hlediska akcesorické rovnosti

54. Důsledkem napadeného ustanovení není jen nerovnost mezi dvěma skupinami poplatníků daně z příjmů fyzických osob, kteří pobírají

starobní důchod, nýbrž také mezi dotčenými příslušníky této skupiny a všemi dalšími poplatníky této daně. Její důvod je třeba spatřovat v tom, že jim zákon o daních z příjmů nezaručuje ve shodném nebo srovnatelném rozsahu určitou minimální částku příjmu, u které se s ohledem na její potřebnost k zajištění důstojného života nepředpokládá její zdanění. Zatímco totiž v případě prvně uvedené skupiny má tuto funkci plnit starobní důchod, jehož výše se u jednotlivých poplatníků liší, v případě druhé ji plní sleva na dani na poplatníka, která u všech činí 24 840 Kč ročně. Vzhledem k tomu, že předmětná nerovnost by byla dána i tehdy, pokud by zákon jako rozhodující kritérium stanovil pobírání starobního důchodu ke kterémukoliv dni tohoto zdaňovacího období, bude další výklad pro zjednodušení vycházet právě z rozlišení poplatníků podle toho, zda v tomto období pobírali nebo nepobírali starobní důchod.

55. Zmíněná nerovnost je zapříčiněna tím, že na rozdíl od výše předmětné slevy na dani je výše starobního důchodu u jednotlivých jeho poživatelů rozdílná, v důsledku čehož je rozdílná i jejich část příjmů, na kterou daňová povinnost nedopadá. Ze statistických údajů, které měl Ústavní soud k dispozici (viz bod 11), vyplývá, že v roce 2012 byla průměrná výše starobního důchodu 10 788 Kč měsíčně, přičemž 10% ze starobních důchodců pobíralo důchod nižší než 8 192 Kč. Starobní důchod nižší než 8 500 Kč pobíralo přibližně 250 000 z celkového počtu 1 726 523 důchodců. U 4 858 osob jeho výše činila dokonce méně než 3 000 Kč. Vyjde-li se z teze prezentované Ministerstvem financí, že starobní důchod plní obdobnou funkci jako sleva na dani na poplatníka, tedy že garantuje jednotlivým poplatníkům určitou minimální částku, která nebude zdaňována, pak se tato teze uplatní pouze za předpokladu, že obě tyto částky budou srovnatelné. Již výše bylo uvedeno, že sleva na dani na poplatníka ve výši 24 840 Kč ročně odpovídá nezdanitelnému příjmu (hrubé mzdě) ve výši 123 582 Kč ročně, tedy přibližně 10 300 Kč měsíčně, což je částka v zásadě odpovídající průměrné výši důchodu. Protože je však u významné části starobních důchodců výše důchodů nižší, je třeba u nich z hlediska logiky tohoto srovnání uvažovat tak, že se na ně vlastně fakticky vztahuje nižší daňová výhoda. Například pobírají-li starobní důchodci důchod ve výši 8 192 Kč měsíčně (98 304 Kč ročně), jde o srovnatelnou situaci s postavením poplatníka, který není příjemcem starobního důchodu a který by měl slevu na dani ve výši 19 759 Kč ročně, tedy o přibližně 20% méně, než činí předmětná sleva podle § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů. V případě, že tyto osoby pobírají důchod ve výši 4 000 Kč (tedy 48 000 Kč ročně, což se týká přibližně 15 000 osob), jde zas o srovnatelnou situaci s postavením poplatníka, který není příjemcem starobního důchodu a který by měl slevu na dani ve výši 9 648 Kč ročně, tedy o přibližně 60% méně.

56. Uvedené údaje lze shrnout tak, že ve vztahu k poplatníkovi daně z příjmů fyzických osob, jenž není příjemcem starobního důchodu, se uplatní sleva na dani ve výši 24 840 Kč ročně. V případě poplatníka, u něhož však pobírání starobního důchodu vylučuje uplatnění této slevy, bude z hlediska svého účelu srovnatelná daňová výhoda jiná, odvíjející se od výše důchodu. Jestliže přitom bude přiznaný důchod nižší, bude nižší i výše příjmu těchto osob, která nepodléhá předmětné dani, což lze opět ilustrovat na příkladu. Kupříkladu bude-li mít poplatník, který není příjemcem starobního důchodu, měsíční příjem ve výši 9 000 Kč, pak s ohledem na slevu na dani ve výši 24 840 Kč ročně (2 070 Kč měsíčně) neodvede z tohoto příjmu žádnou daň. V případě, že bude mít poplatník, jenž je příjemcem starobního důchodu a na něhož se v důsledku této skutečnosti sleva na dani nevztahuje, starobní důchod ve výši 4 000 Kč a k tomu další příjem (např. ze závislé činnosti, kterou si přivydělává) ve výši 5 000 Kč měsíčně, se mu však těchto 5 000 Kč zdaní sazbou 15% z tzv. superhrubé mzdy, tj. 20,1% z hrubé mzdy, v důsledku čehož mu z celkového měsíčního příjmu 9 000 Kč zůstane po zdanění pouze 7 995 Kč.

57. Je namístě dodat, že posledně uvedený příklad vypovídá o určité nekonceptnosti celého opatření, neboť napadená právní úprava, pokud jde o celkovou výši zdanění, fakticky postihuje právě ty osoby, jež patří mezi nejzranitelnější daňové poplatníky. Tento stav je o to více nežádoucí, že základem cílem našeho demokratického právního státu musí být zachování lidské důstojnosti, která se odráží i v tom, že člověk je schopen se o sebe postarat díky svým příjmům, jichž se domohl vlastní prací – tedy příjmem ze zaměstnání a příjmem z důchodového pojištění.

58. Vycházeje z těchto zjištění, aplikoval Ústavní soud v projednávané věci test přímé diskriminace (viz bod 45), v jehož rámci srovnal postavení dvou skupin poplatníků daně z příjmů fyzických osob – té, u níž se uplatní sleva na dani na poplatníka podle § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů, a té, u níž se v důsledku pobírání starobního důchodu tato sleva naopak neuplatní. Aniž by Ústavní soud zastával názor, že v oblasti daňového práva mají osoby vykonávající výdělečnou činnost vždy srovnatelné postavení s osobami, jež kromě výkonu této činnosti pobírají starobní důchod, v tomto konkrétním případě má za to, že tomu tak je (krok 1). Srovnatelnost jejich postavení je přitom dána s ohledem na ten aspekt, že u příslušníků obou těchto skupin se shodně uplatní požadavek ponechat určitou část jejich příjmů, která slouží k zajištění jejich důstojného života, nedotčenou daní z příjmů (viz bod 33). Kromě toho lze konstatovat, že předmětné kritérium rozlišení (jímž je pobírání starobního důchodu, a nikoliv věk, jak nesprávně tvrdí vedlejší účastnice) není zakázané (krok 2) a že toto rozlišení jde k tíži dotčených poplatníků pobírajících starobní

důchod (krok 3). Zbývá tedy zodpovězení otázky, zda je toto rozlišení ospravedlnitelné (krok 4).

59. Úvaha, podle níž může k naplnění účelu základní slevy na dani dojít i prostřednictvím starobního důchodu, má rozumný základ. Historicky nejstarší funkcí důchodového systému je právě funkce ochranná, zajišťující lidem hmotné zabezpečení pro případ stáří, kdy si již tito nemohou sami zajistit prostředky pro své živobytí. Jde přitom svým způsobem o obdobnou funkci, jakou plní (byť nikoliv nezbytně výlučně) sleva na dani u všech poplatníků tím, že vylučuje zdanění určité minimální částky sloužící pro zajišťování životních potřeb, u níž by účinek zdanění byl podle názoru zákonodárce nepřiměřeně tíživý. Sleduje-li proto napadené ustanovení omezení daňové výhody v případech, kdy je její účel zajištěn již starobním důchodem, lze v obecné rovině považovat tento účel za legitimní zájem, který může opodstatňovat vzniklou nerovnost [krok 4 písmeno a)]. K tomu, aby toto opatření mohlo v rámci předmětného testu obstát, by ale muselo být zároveň přiměřené [krok 4 písmeno b)], což je závěr, jemuž Ústavní soud přisvědčit nemůže. Důvodem jsou právě popsané zásadní (extrémní) rozdíly ve výši přiznaných starobních důchodů, které v případech nižších z nich brání tomu, aby jejich vyplácení mohlo naplňovat výše uvedený účel srovnatelným způsobem jako sleva na dani na poplatníka ve výši 24 840 Kč ročně. Důsledkem napadeného ustanovení je pouze to, že čím nižší starobní důchod jednotliví poplatníci pobírají, tím větší na ně doléhá daňové břemeno. Napadené ustanovení proto s ohledem na nepřiměřenost této nerovnosti neobstojí v předmětném testu, v důsledku čehož je třeba jej považovat za jsoucí v rozporu s čl. 3 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny.

60. Ústavní soud zdůrazňuje, že výše uvedené závěry se dotýkají toliko otázky rovnosti uvedených skupin poplatníků daně z příjmů fyzických osob, přičemž z nich nelze vyvozovat ani neměnnost platné konstrukce slevy na dani na poplatníka, včetně její výše, ani požadavek na zákonodárce, aby jakýmkoliv způsobem upravoval (zvyšoval) současnou výši důchodů.

61. Závěrem tohoto nálezu se nelze nepozastavit nad tím, že zákon č. 500/2012 Sb., jímž bylo do zákona o daních z příjmů vloženo napadené ustanovení, nabyl účinnosti dne 1. ledna 2013, tedy pouhé čtyři dny po svém vyhlášení dne 27. prosince 2012. Formálně vzato je sice pro právní úpravu dostačující, pokud nabude platnosti, tedy je publikována ve Sbírce zákonů, dříve, než má nabýt účinnosti, materiálně, tedy pohledem ústavního požadavku předvídatelnosti právní úpravy je však třeba vždy zohlednit i to, čeho se daná právní úprava týká, kdo jsou její adresáti a zda respektuje jejich legitimní očekávání (srov. bod 47). Ústavní soud zastává názor, že míra zdanění je jedním z klíčových aspektů, jimiž se řídí rozhodování daňových poplatníků o tom, kam nasměrují svou ekonomickou aktivitu, neboť

rozhodnutí, které při určité míře zdanění může být výhodné, se může stát nevýhodným při míře zdanění jiné. Rychlé a nekoncepční změny daňové legislativy jsou obecně jednou z největších slabin nejen české právní úpravy, ale i národního hospodářství. Prakticky totiž všem ekonomickým subjektům znemožňují dlouhodobé plánování. U řady subjektů sice lze tento stav kritizovat z pohledu ekonomického, což pochopitelně není úkolem Ústavního soudu. Způsob, jakým tato nekoncepčnost a rychlost změny dopadla v nyní posuzovaném případě na pracující důchodce, však začíná vyvolávat přinejmenším určité pochybnosti, zda po stránce materiální skutečně došlo k naplnění požadavku předvídatelnosti práva.

62. Člověk v důchodovém věku má v zásadě tři možnosti: požívat starobní důchod nebo požívat starobní důchod a přitom nadále zůstat ekonomicky aktivní nebo odložit požívání starobního důchodu a nadále ekonomickou aktivitou přispívat do důchodového systému. Řada důchodců přitom pracuje právě z toho důvodu, aby si zachovala důstojnou životní úroveň, na jejíž udržení by jim státem vyplácený důchod – jak vyplývá právě ze statistik získaných Ústavním soudem – nestačil. Při rozhodování, kterou z uvedených strategií zvolit, je jistě zvažována řada hledisek, přičemž míra zdanění případně ekonomické aktivity patří nepochybně k těm nejdůležitějším. Nelze proto zůstat nekritický vůči tomu, že stát nechal osoby v důchodovém věku tuto volbu – při vědomí určitého legislativního nastavení podmínek – učinit a následně tyto podmínky změnil s účinností nastávající o pouhé čtyři dny později. V této konkrétní situaci změny daňového předpisu vůči tomuto typu adresátů (pracující starobní důchodci) tak došlo již nedodržením zákonem předepsané legisvakanční lhůty bez toho, aby bylo možné dovodit naléhavý obecný zájem, pro který by tato lhůta neměla být dodržena, k zásahu do zásad demokratického právního státu.

VI. Závěr

63. Vzhledem k tomu, že napadené ustanovení je v rozporu s čl. 1 a čl. 3 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny, vyhověl Ústavní soud podle § 70 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., návrhu skupiny senátorů a rozhodl, že se toto ustanovení ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů. Protože k tomuto zrušení dochází v průběhu zdaňovacího období, uplatní se v jeho rámci sleva na dani na poplatníka podle § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů na všechny poplatníky, včetně těch, již k 1. lednu tohoto roku pobírali starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudkyně Ivany Janů

Podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podávám toto odlišné stanovisko k výroku i k odůvodnění předmětného nálezu. Se závěrem většiny, že ustanovení § 35ba odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 500/2012 Sb., (dále jen „zákon o daních z příjmů“) je ve vytkených slovech protiústavní, nesouhlasím.

Výchozí myšlenka napadené právní úpravy, tedy neumožnit na přechodnou dobu odpočet slevy na daní, sledovala cíl tehdejší důchodové reformy a snižování schodků veřejných rozpočtů, což lze považovat za zcela legitimní. Měla vést k tomu, aby občané, kteří dosáhli důchodového věku, mohli setrvat v pracovním poměru co nejdéle – pak si mohli jako všichni pracující odpočet uplatnit, a rovnost v právu tedy nebyla dotčena. Pouze pokud pobírali důchod, který nebyl zdaněn, a pracovali, neměli možnost odpočet uplatnit, jelikož logicky vzato nepřestali být důchodci. Osoba pobírající starobní důchod měla vždy možnost přerušit vyplácení starobního důchodu po dobu výkonu výdělečné činnosti, v důsledku čehož docházelo ke zvyšování procentní výměry starobního důchodu, včetně možnosti uplatnit slevu na daní tak jako ostatní pracující ve výši 24 840 Kč.

K ústavně zaručenému principu rovnosti již Ústavní soud judikoval, že je věcí státu, zda v zájmu zabezpečení svých funkcí poskytne, odůvodněně, jedné skupině méně výhod než jiné. Přímou z Listiny základních práv a svobod vyplývá pro zákonodárce široký prostor pro uvážení o předmětu, míře a rozsahu daní. Pojmovým znakem sociálních práv ve smyslu čl. 41 Listiny je, že nemají bezpodmínečnou povahu. Rozsah sociálních práv je limitován možnostmi státního rozpočtu a výsledky hospodaření státu, jinak dochází k zadlužování státu na úkor generací, které přijdou po nás. Ústavní soud by daňovou politikou státu měl přezkoumávat velmi střízlivě a zasahovat skutečně pouze tehdy, pokud by uložená daň měla jasný likvidační účinek nebo by flagrantně porušovala princip rovnosti. K tomu v daném případě podle mého názoru nedošlo. Napadené ustanovení zákona o daních z příjmů nebylo projevem libovůle, nebylo v rozporu s principem neakcesorické ani akcesorické rovnosti ani nepostrádalo rozumné odůvodnění.

Souhlasím také s pasáží odlišného stanoviska soudců V. Sládečka a V. Formánkové, podle které napadená právní regulace byla jedním z opatření, jejichž cílem bylo zvýšení příjmů státního rozpočtu a zefektivnění výdajů veřejných rozpočtů, resp. snižování schodků těchto veřejných rozpočtů, a že napadené ustanovení nelze pojímat izolovaně, ale jako součást celého souboru, který měl uvedenému účelu napomoci. Rovněž souhlasím

s jejich závěry vztahujícími se k bodům 55 a 56 předmětného nálezu, když vyslovili, že „samotná rozdílná výše starobních důchodů není důsledkem napadené úpravy, ale celkové důchodové politiky. Úkolem Ústavního soudu nebylo posuzovat výši důchodů a rozdíly v nich ..., ale přezkoumat ústavnost napadeného ustanovení v tom smyslu, zda v důsledku tohoto opatření ... dochází k omezení vlastnického práva“.

Připojuji se rovněž k části odlišného stanoviska soudce V. Kůrky (zejména viz odstavce pět až sedm a jeho názor vyjadřující se k bodu 59 nálezu pléna), že většina pléna zřetelně nevymezila, o jaké sociální skupiny, jež budou poměřovány, má jít, a opustila v tomto smyslu svá původní základní metodologická východiska, která účelově nahradila neadekvátním srovnáváním jiným, na kterém následně vystavěla svůj závěr o „nepřiměřenosti slevy“ posuzované v závislosti na extrémních rozdílech ve výši přiznaných důchodů.

Ústavní soud ve většinovém názoru opustil svůj sebeomezující přístup při zásahu do pravomocí zákonodárce v oblasti daňové regulace a navíc neadekvátně vstoupil do v současnosti probíhajícího legislativního procesu, a neumožnil tak zákonodárci, aby sám přehodnotil svůj původní předpoklad, že odnětím slevy na daní docílí u dotčené skupiny občanů pozastavení důchodu. Parlament aktuálně projednává vládní předlohu, která navrhuje zrušení stejné části ustanovení zákona o daních z příjmů. Využitím své kasační pravomoci v tomto časovém sledu Ústavní soud nedodržel ani často zdůrazňovanou zásadu subsidiarity a za cenu nejasně vymezené podstaty ústavního přezkumu zasáhl nadbytečně do oblasti vyhrazené zákonodárci a jeho fiskální odpovědnosti.

Řešená problematika úzce souvisí i s politikou zaměstnanosti. Při uvažované 8–9% nezaměstnanosti v České republice může do budoucna vzniknout napětí mezi pracujícími důchodci a nezaměstnanou mladou generací v konkurenci o pracovní místa, zejména ve školství, zdravotnictví, ve službách a po přijetí zákona o státní službě i v administrativě.

Závěrem: k bodu 57 většinového názoru si dovoluji uvést, že z celkové logiky řešené kauzy pro mne rezultuje, že nejzranitelnější sociální skupinou nejsou ani tak pracující důchodci, ale skuteční důchodci odkázaní pouze a jenom na důchod, mnohdy nízký. Zejména však vidím zranitelnost rodin s dětmi, kterých se bezprostředně dotýká nezaměstnanost.

2. Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Kůrky

S většinovým závěrem, že ustanovení § 35ba odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 500/2012 Sb., je ve výrokem vymezeném rozsahu protiústavní, se neztotožňuji z následujících důvodů:

Nejprve musím zaznamenat, s čím se naopak ztotožňuji; samozřejmě je tomu tak co do obecných východisek přezkumu, jak jsou v nálezu vymezena v oddílu V.a/ pod body 41 a násl., pakliže zde uvádí, že konkrétní daňová povinnost musí obstát jednak z hlediska „extrémní disproporcionality“, jednak z hlediska ústavního principu rovnosti (bod 43), a připojuje se rovněž k prezentovanému obsahu testu „přímé diskriminace“ v bodu 45.

Souhlasím také s tím, že „extrémní disproporcionalitou“ napadená právní úprava netrpí a že námitka tzv. „rdousícím efektem“ důvodná není (oddíl V.b, bod 48).

Nerozumím však již dalšímu rozlišování posouzení neakcesorické a akcesorické nerovnosti dle nadpisů oddílů V.c a V.d, jmenovitě v čem spočívá důvod úvahy o nerovnosti akcesorické, resp. na dotčení kterých ze základních práv a svobod (čl. 3 odst. 1 Listiny) oddíl V.d vlastně míří, zejména jestliže i zde [zjevně inspirovan nálezem sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.)] se dovolává testu přímé diskriminace; ten na druhé straně, jak se zdá z bodu 45, však má být metodologickým nástrojem daného přezkumu obecným, pročež se jej budu přidržovat.

Očekával jsem tedy především, že většina zřetelně vymezi, o jaké sociální skupiny, jež budou poměřovány, má jít. Jde-li o to, že jedněm poplatníkům se daň snižuje (o částku 24 840 Kč) a druhým nikoli, je logické vymezit jako komparované poplatníky (zjednodušeně řečeno) „pracující ne-důchodce“ na straně jedné a „pracující důchodce“ na straně druhé. Jen takové vymezení srovnávaných skupin je napadenému ustanovení inhereční, neboť podle jeho znění upravuje poměry „poplatníků“ a „poplatníků, kteří k 1. lednu zdaňovacího období pobírají starobní důchod z důchodového pojištění ...“ (tj. právě „pracující ne-důchodce“ a „pracující důchodce“, jak již bylo řečeno).

Tak se ovšem činí až v oddílu V.d pojednávajícím údajně o akcesorické nerovnosti (byť jen na první pohled, nikoli fakticky), zatímco v oddílu V.c, o neakcesorické nerovnosti, jsou srovnáváni „poživatelé starobního důchodu“, kteří mají slevu na dani zachovanou a kteří nikoli, kteří odložili přiznání důchodu až po 1. 1. a kteří se poškodili tím, že požádali o důchod již k 1. 1., kteří si výplatu k tomuto datu nechali pozastavit atp., tudíž jsou porovnávání výlučně důchodci sami mezi sebou, a to - v podstatě - podle toho, jak ti či oni se dokázali zákonu přizpůsobit, aby na ně vyloučení z daňové slevy nedopadlo (srov. poslední větu bodu 52: „... jednotliví poplatníci mohli dosáhnout zachování slevy na dani tím, že se vyhnuli pobírání důchodu právě dne 1. ledna zdaňovacího období“), oproti těm, kteří tak neučinili.

Tím však většina pléna opouští svá základní metodologická východiska, vyslovená v bodech 43 až 45, a nahrazuje je - podle mne účelově - neadekvátním srovnáváním jiným, jen podle konkrétního chování „důchodců“. Zjevně se tak činí proto, aby nutný kontext posuzování nerovnosti metodou

komparace nebyl vyklizen příliš očividně; ve skutečnosti většina pléna zde toliko poukazuje na některé nedostatky zákonné úpravy a dovozuje, že otevírají prostor k tomu, aby její účel nebyl vždy dosažen. To však samo o sobě kolízi s ústavním pořádkem, o kterou tu jde výlučně, nezakládá; obcházení zákona lze řešit jinak (k dispozici jsou postižní instrumenty) než jeho posouzením jako protiústavního. Volba 1. ledna jako rozhodného dne není (formálně) nelogická, je-li zdaňovacím obdobím určeno období jednoho kalendářního roku, a takový postup není zřejmě v oblasti daňového práva mimořádně výjimečným.

Z úvah většiny na téma „akcesorické“ nerovnosti obsažených v oddílu V, d souhlasím beze zbytku s výsledkem aplikace testu „přímé diskriminace“ co do kroků 1 až 3 a zvláště vítám, že většina pléna nakonec nepřisvědčila argumentu navrhovatelů, že příjem poplatníků – pracujících ne-důchodců – nelze stavět na roveň (pro údajnou zásadní odlišnost jejich původu a nedostatek věcné souvislosti) tomu „příjmu“ pracujících důchodců, jenž je představován jejich důchody, v důsledku čehož nezdanění důchodu nemůže být ani vyrovnáním za odepřenou slevu na dani z příjmů (poznávám, že jsem měl a nadále mám za to, že oponentura tomuto názoru je triviální; o daňově sourodé veličiny jde již proto, že jsou obě ze zákona předmětem zdanění). V bodu 58 se dokonce dává najevo, že Ústavní soud nezastává (obecně) názor („aniž by zastával“), že „v oblasti daňového práva mají osoby vykonávající výdělečnou činnost vždy srovnatelné postavení s osobami, jež kromě výkonu této činnosti pobírají starobní důchod“, a v bodu 59 je vyjádřeno, že „[ú]vaha, podle níž může k naplnění účelu základní slevy na dani dojít i prostřednictvím starobního důchodu, má rozumný základ“, když ten plní „svým způsobem o obdobnou funkci, jakou plní (byť nikoliv nezbytně výlučně) sleva na dani u všech poplatníků“, a „[s]leduje-li proto napadené ustanovení omezení daňové výhody v případech, kdy je její účel zajištěn již starobním důchodem, lze v obecné rovině považovat tento účel za legitimní zájem, který může opodstatňovat vzniklou nerovnost“. Tím je – opět ve shodě s mým názorem – vypořádán test přímé diskriminace „v kroku 4 písm. a)“.

S čím však již souhlasit nemohu, jsou závěry, které odtud většina pléna činí ve vztahu ke „kroku 4 písm. b)“ tohoto testu, totiž že napadená právní úprava nevyhovuje požadavku „přiměřenosti“.

Ohlášení většiny pléna, prezentované v úvodu sledovaného oddílu o akcesorické rovnosti v bodu 54, že budou komparovány skupiny „poplatníků ... , kteří pobírají starobní důchod“ a s „dalšími poplatníky ... daně“ (tj. „pracujících důchodců“ a „pracujících ne-důchodců“), je totiž fakticky opuštěno i zde. Namísto toho je srovnávání znovu vedeno uvnitř skupiny „pracujících důchodců“, přičemž tentokrát se určujícím stává výše jejich důchodů, což zakládá shodnou metodologickou vadu, jež byla dovozena

v předchozím. Že k dělení na podskupiny pracujících důchodců slouží výše daňové slevy „pracujících ne-důchodců“, na tom již logicky ničeho nemění; ostatně finální úsudek většiny pléna vyjádřený v bodu 59, že napadená úprava neobstojí v měřítku „přiměřenosti“, je založen na sdělení, že jeho důvodem jsou „zásadní (extrémní) rozdíly ve výši přiznaných starobních důchodů“, které vedou k tomu, že „čím nižší starobní důchod jednotliví poplatníci pobírají, tím větší na ně doléhá daňové břemeno“ (že jde výlučně o pracujících důchodce, a nikoli daňové poplatníky jiné, netřeba zdůrazňovat).

Většina pléna tedy sice uznává, že nezdaněný důchod je způsobilý legitimně kompenzovat jinou daňovou výhodou (slevu na dani), a že dokonce se odtud může odvinout i akceptovatelná „vzniklá nerovnost“ (což pokládám za správné), avšak již z toho samozřejmého faktu, že výše důchodů není u všech důchodců stejná, činí překvapivě závěr opačný, že tato („akceptovatelná“) nerovnost je nerovností naopak extrémní, ačkoli je stejně tak samozřejmé, že nezdaněný vyšší důchod je větší výhodou než nezdaněný důchod nižší.

Je-li nezdaněný důchod daňovou výhodou, jak většina pléna uznává, pak se jí pracujícím důchodcům bude v nestejně (extrémní?) výši dostávat i nadále (podle výše jejich důchodů) poté, co napadené ustanovení bude odstraněno. Dokonce se ustaví nerovnost další, vůči „pracujícím ne-důchodcům“, kteří budou odkázáni toliko na stávající slevu na dani.

V bodu 55 je zaznamenáno, že důchodce s důchodem odpovídajícím průměrné výši 10 300 Kč jeho nezdaněným získává shodnou výhodu jako pracující ne-důchodce slevou na dani. Jde tu tedy nikoli o nerovnost, nýbrž rovnost, a to evidentně. Přitom, jde-li o důchod průměrný, lze očekávat, že na této rovnosti bude participovat většina. Z pohledu uvažovaného kroku testu přímé diskriminace je všechno v pořádku; není-li nerovnosti, nepřichází v úvahu ani její nepřiměřenost.

Prvek údajné nerovnosti přichází do hry až ve druhém většinou modelovaném příkladu, který uvažuje poměry pracujícího důchodce s důchodem ve výši 8 192 Kč, jemuž koresponduje hypotetická sleva na dani nikoli zákonných 24 840 Kč, nýbrž jen 19 759 Kč, tedy o cca 5 000 Kč nižší. Že jde o nerovnost extrémní však podle mne ani tady neplatí; je posuzována věc daňová, s typově zvláště omezeným prostorem zásahu Ústavního soudu, limitovaným až hranicemi blízkými „vyloučení extrémní disproportionality“, a o takovou situaci zde podle mého názoru evidentně nejde. Nehledě na to, že tato nerovnost je založena organicky, v poloze důsledků z jiného prostředí (důchodového režimu), které k jejímu odstranění přirozeně použít nelze.

Poslední příklad většiny pléna (důchodce s důchodem ve výši 4 000 Kč a dalším příjmem ve výši 5 000 Kč) snad ani netřeba – pro jeho mimořádnost a zřejmě i sociální nereálnost – již blíže posuzovat. Ostatně ani zde

zásah do samé substance práva (dle čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny) zjistitelný zřejmě není.

Oproti většině pléna tudíž uzavírám, že napadená právní úprava ob-
stojí i z pohledu tohoto posledního kroku zvoleného testu, neboť efektivně
dovodit, že vybočuje z požadavků „přiměřenosti“, nelze. Stojí za připome-
nutí, že Ústavní soud je povolán k jejímu hodnocení jen z toho hlediska,
zda je protiústavní, nikoli již z pohledu ekonomické, příp. sociální přiměře-
nosti či jiné „správnosti“, neboť ten je vyhrazen politickému rozhodnutí
zákonodárce.

Podle mého názoru byl namístě – na základě správné komparace –
jednoduchý závěr: jedni mají slevu na dani (pracující ne-důchodci), jedni
jsou daňově zvýhodněni nezdaněným důchodem (pracující důchodci), což
extrémní nerovnost nezakládá, a ani „rdousící efekt“ na straně druhé sku-
piny poplatníků přítomen není.

Návrh navrhovatelů měl být proto zamítnut.

K bodům 61 a 62, jelikož nepředpokládám, že by zde mohly být zako-
tveny vlastní důvody rozhodnutí (*ratio decidendi*), se vyjadřovat proto ne-
třeba; poznamenávám toliko, že v bodu 30 je popsán legislativní proces
jako déletrvající (od 6. 9. 2012) a složitý jak svým předmětem (množstvím
navržených změn „daňových, pojistných a dalších zákonů v souvislosti se
snižováním schodků veřejných rozpočtů“), tak i svou organizací (zamítnu-
tím návrhu zákona Senátem, spjatostí s návrhem státního rozpočtu), v dů-
sledku čehož ony většinou vytýkané „pouhé čtyři dny“ (v reálném prostoru
to bylo významně více, zákon byl opětovně schválen Poslaneckou sněmov-
nou 19. 12. 2012, věc byla dlouhodobě medializována) pro úpravu „strate-
gie“ osob „v důchodovém věku“ (dle bodu 62) nacházejí jisté vysvětlení,
a mám proto pochybnost, zda je zákonodárci připisována „nekoncepčnost
a rychlost změny“ (bod 61) opodstatněně, resp. zda je – právě zde – vskut-
ku z tribuny Ústavního soudu taková výtka namístě. Ostatně lze mít za to,
že rozhodnou „strategií“ bylo pozastavení výplaty důchodů k 1. 1. 2013, jež
se „stihnout“ zřejmě dala, jak dokládá okolnost, že příslušnou žádost (pod-
le zdrojů z počátku roku 2013) podalo „okolo 30 000 pracujících starobních
důchodců“ (a to dle sdělení České správy sociálního zabezpečení 91 %
z nich požádalo o pozastavení důchodu na jeden den a 4 % na dva dny).

V této souvislosti – a zcela závěrem – si nemohu odpustit zcela osobní
poznámku: jelikož jednání směřující k jinak nezdůvodněnému krátkodo-
bému přerušení výplaty důchodu nejsou – podle mého názoru – ničím jin-
ým než zcela zjevným obcházením zákona, vnucuje se obava, zda většina
pléna svým rozhodnutím nevyaslala neblahý signál, že se tyto postupy mo-
hou „vyplatit“; jen stěží si lze totiž představit, že jako takové budou správní
soudy posuzovat i obcházení toho zákona, který Ústavní soud prohlásil
za protiústavní.

3. Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka a soudkyně Vlasty Formánkové

Podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podáváme toto nesouhlasné odlišné stanovisko k výroku i k odůvodnění, a to z následujících důvodů:

I.

Především nesouhlasíme s tím, že se nálezh odchyloval od dosavadní judikatury Ústavního soudu jak v metodologii přezkumu zákonné úpravy daní, tak v celkovém přístupu při posuzování návrhů na zrušení ustanovení zákona týkajícího se daňové politiky.

Pro hodnocení ústavnosti zákonné úpravy daní Ústavní soud ve své judikatuře používá modifikovaný test proporcionality, sledující pouze vyloučení extrémní disproporcionality ve spojení s kritérii, která vyplývají z ústavního principu (akcesorické a neakcesorické) rovnosti [srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 29/08 ze dne 21. 4. 2009 (N 89/53 SbNU 125; 181/2009 Sb.), Pl. ÚS 7/03 ze dne 18. 8. 2004 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.), Pl. ÚS 3/02 ze dne 13. 8. 2002 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.)].

Přestože odůvodnění nálezu ve výchozích přezkumu napadeného ustanovení na test vyloučení extrémní disproporcionality a příslušnou judikaturu Ústavního soudu formálně odkazuje (odst. V/a bod 42 nálezu), není tento test aplikován, resp. dochází ke směšování tohoto testu s testem přímé diskriminace. Tento fakt vyplývá jednak z bodu 43 odůvodnění, kde je uveden odkaz na nálezh sp. zn. Pl. ÚS 29/08 (k ústavnosti daně z převodu nemovitostí) v souvislosti s použitím testu extrémní disproporcionality, a jednak z bodu 45 odůvodnění, kde se odkazuje na nálezh sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.) v souvislosti s použitím testu přímé diskriminace. Argumentace v odůvodnění nálezu je zjevně inspirována právě nálezem sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (týkajícím se procesní rovnosti účastníků řízení při vydávání rozsudku pro zmeškání), který se ovšem nezabýval přezkumem ústavnosti zákonné úpravy daní.

Uvedená výhrada má zásadní dopad na vlastní přezkum ústavnosti, což je dáno i odlišným obsahem obou testů. Test vyloučení extrémní disproporcionality totiž nezkontroluje, zda došlo k porušení zásady rovnosti a principu diskriminace v obecném (širším) pohledu podle jeho jednotlivých kroků (popsaných např. v nálezem sp. zn. Pl. ÚS 49/10), ale omezuje se pouze na vyloučení extrémní disproporcionality a ověření, zda nedošlo k porušení ústavního principu (akcesorické a neakcesorické) rovnosti (viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 3/02, Pl. ÚS 7/03, Pl. ÚS 29/08).

Z tohoto důvodu nesouhlasíme se způsobem, jakým je v odůvodnění nálezu argumentováno při zkoumání ústavnosti napadeného ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů,

z hlediska dodržení ústavních principů jak neakcesorické, tak akcesorické rovnosti.

II.

Pokud jde o neakcesorickou rovnost, její podstatou je princip vyplývající z čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), který spočívá ve vyloučení libovůle zákonodárce při rozlišování práv určitých skupin subjektů – rovnost před zákonem (nález sp. zn. Pl. ÚS 29/08, bod 56).

Další princip, z něhož Ústavní soud obvykle vychází, spočívá v tom, že pro ústavní konformitu posuzované právní úpravy z hlediska neakcesorické rovnosti postačuje, nachází-li se hodnocená klasifikace v nějakém racionálním vztahu k účelu zákona, tj. může-li nějakým způsobem dosažení tohoto účelu ovlivnit [např. nález sp. zn. Pl. ÚS 8/07 ze dne 23. 3. 2010 (N 61/56 SbNU 653; 135/2010 Sb.), bod 86]. Protiústavnost zákonné úpravy spočívající v neakcesorické nerovnosti je dána absencí vztahu mezi legislativním prostředkem a jeho proklamovaným (zamýšleným) účelem (nález sp. zn. Pl. ÚS 8/07, bod 87).

Nález se však hodnocením tohoto vztahu a racionality účelu napadené úpravy vůbec nezabývá. Závěr o rozporu napadeného ustanovení se zásadou neakcesorické rovnosti se opírá především o hodnocení časového kritéria, konkrétně skutečnosti, že poplatníci, kteří již jsou poživateli starobního důchodu k 1. 1. zdaňovacího období, přicházejí vždy o celou základní slevu na dani, zatímco ti, kteří se v tomto postavení ocitnou kdykoliv později, mají tuto slevu zachovanou v plné výši (bod 51 nálezu).

Tento „nosný“ a v podstatě jediný důvod odůvodnění nálezu považujeme za neadekvátní. Ze samotné roční konstrukce slevy na dani, a to již ve znění zákona o daních z příjmů před posuzovanou novelizací, plyne potřeba posuzování splnění zákonem stanovených podmínek pro její neposkytnutí na ročním základě, tedy k určitému datu v rámci celého zdaňovacího období. Je pak jediné logické, jestliže byl pro tento účel zvolen hned první den příslušného zdaňovacího období. Nejde tedy o svévoli zákonodárce.

Nadto ve smyslu pojetí obsaženého v odůvodnění by každý časový termín vedl k nerovnosti. Poněkud nekonzistentně je tato okolnost vyjádřena v samotném odůvodnění nálezu: „... *předmětná nerovnost* (zde nejen ve smyslu nerovnosti mezi dvěma skupinami poplatníků daně z příjmů fyzických osob, kteří pobírají starobní důchod, nýbrž také mezi dotčenými příslušníky této skupiny a všemi dalšími poplatníky této daně) *by byla dána i tehdy, pokud by zákon jako rozhodující kritérium stanovil pobírání starobního důchodu ke kterémukoliv dni tohoto zdaňovacího období ...*“ (bod 54 nálezu).

Napadená právní regulace je jedním z opatření, jejichž cílem bylo zvýšení příjmů zejména státního rozpočtu a zefektivnění výdajů veřejných

rozpočtů, resp. snižování schodků veřejných rozpočtů. K tomu je třeba dodat, že napadené ustanovení nelze pojímat izolovaně, ale jako součást celého souboru opatření, která měla uvedenému účelu napomoci a tomuto cíli koresponduje. S ohledem na tyto skutečnosti nelze podle našeho názoru dojít k závěru, že by napadené ustanovení zákona o daních z příjmů bylo projevem libovůle, a bylo tak v rozporu s principem neakcesorické rovnosti. Nelze souhlasit ani s tím, že by napadené ustanovení postrádalo rozumné odůvodnění, resp. že by se v daném případě jednalo o svévolný neracionální a nelegitímní výběr cílové skupiny obyvatelstva – starobních důchodců. Napadené ustanovení bylo součástí řady úsporných opatření, která ve svém celku dopadají nejen na starobní důchodce, ale i na další skupiny obyvatelstva. Nesouhlasíme tedy se závěrem, že napadenou úpravou došlo k porušení ústavního principu neakcesorické rovnosti.

Při přezkumu existence vztahu mezi legislativním prostředkem a jeho (racionálním) cílem je třeba mít na zřeteli rozdíl mezi nesouhlasem s přijatým opatřením a hodnocením racionality účelu zákonné úpravy. Podle našeho názoru je v odůvodnění nálezu přezkum účelu napadené úpravy nahrazen argumenty vyjadřujícími nesouhlas s touto úpravou.

III.

Ani při posuzování akcesorické rovnosti odůvodnění nálezu nevychází z jejího pojetí z hlediska testu vyloučení extrémní disproportionality, a to v jejím spojení s případným porušením čl. 11 a 26 Listiny (navrhovatelem tvrzeným porušením čl. 26 Listiny se odůvodnění nálezu nadto nezabývá vůbec!).

Zde je namístě připomenout esenciální obsah akcesorické rovnosti: „nerovnost v sociálních vztazích, má-li se dotknout základních lidských práv, musí dosáhnout intenzity, zpochybňující, alespoň v určitém směru, již samu podstatu rovnosti. To se zpravidla děje, je-li s porušením rovnosti spojeno i porušení jiného základního práva ...“ [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.)]. Podle nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/03: „Je-li předmětem posouzení ústavnost akcesorické nerovnosti vzhledem k vyloučení majetkové diskriminace, případně toliko posouzení skutečnosti, nepředstavuje-li daň, poplatek, příp. peněžité sankce případné dotčení v právu vlastnickém (čl. 11 Listiny, čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě), je takový přezkum omezen na případy, v nichž hranice veřejnoprávního povinného peněžitého plnění jednotlivcem státu vůči majetkovému substrátu jednotlivce nabyvá škrtícího (rdousícího) působení; jinými slovy vyjádřeno, má-li posuzovaná daň, poplatek, příp. peněžní sankce ve svých důsledcích konfiskační dopady ve vztahu k majetkové podstatě jednotlivce.“ Na oba tyto nálezy je v odůvodnění odkazováno, avšak nijak nejsou dále reflektovány.

Ve vztahu k případnému porušení čl. 11 Listiny se odůvodnění nálezu opírá zejména o nerovnost mezi různými skupinami daňových poplatníků založenou na základě výše pobíraných starobních důchodů (body 55 a 56 nálezu) a srovnání poplatníků-starobních důchodců a poplatníků, kteří důchod nepobírají.

Použití tohoto kritéria na danou věc považujeme za krajně problematické, a to především z toho důvodu, že samotná rozdílná výše starobních důchodů není důsledkem napadené úpravy, ale celkové důchodové politiky. Úkolem Ústavního soudu v dané věci nebylo posuzovat výši důchodů a rozdíly v nich (jak by mohlo z odůvodnění vyplývat), ale přezkoumat ústavnost napadeného ustanovení v tom smyslu, zda v důsledku tohoto opatření (a nikoli jiné zákonné úpravy) dochází k omezení vlastnického práva. V odůvodnění nálezu uvedené srovnání totiž závisí na celé řadě dalších faktorů, jež sice ovlivňují výši důchodů, avšak nepředstavují omezení vlastnického práva ve vztahu k principu rovnosti. Pro stanovení výše starobního důchodu pak má zejména význam výše výdělku, doba, po kterou osoba pracovala – byla v evidenci důchodového pojištění, nebo zda jde o OSVČ (a výše placeného příspěvku na sociální zabezpečení).

Rovněž pro posouzení otázky, zda je starobní důchod způsobilý nahradit základní slevu na dani v její funkci zajištění určitého minimálního nezdaňovaného příjmu, nebyla zvolena případná metoda. V odůvodnění nálezu je (v bodu 55 a násl.) pro tento účel porovnávána výše starobních důchodů ve vztahu ke zdaňovanému příjmu, z něhož by byla poskytována základní sleva na dani. Závěry takového posouzení pak nutně vyznívají v neprospěch starobního důchodu, a to u většiny příjemců starobních důchodů v České republice.

Správně by ale pro stanovený účel měl být posuzován vztah výše starobních důchodů a samotné základní slevy na dani, jejíž funkci má podle posuzované právní úpravy starobní důchod nahradit. Je přitom zcela zjevné, že starobní důchod je schopen naplnit i funkci základní slevy na dani, jejíž poměrná část připadající na jeden kalendářní měsíc činí 2 070 Kč.

Otázka dostatečnosti výše starobních důchodů, ať samostatně, nebo ve spojení s dalšími (zdaňovanými) příjmy, pro zajištění minimálních potřeb důstojného života nebyla a ani nemohla být předmětem zkoumání v posuzované věci.

I v této souvislosti pak působí poněkud alibisticky tvrzení obsažené v bodu 60 nálezu, v němž se na závěr úvah o porušení principu akcesorické rovnosti zdůrazňuje, že „výše uvedené závěry se dotýkají toliko otázky rovnosti uvedených skupin poplatníků daně z příjmů fyzických osob, přičemž z nich nelze vyvozovat ani neměnnost platné konstrukce slevy na dani na poplatníka, včetně její výše, ani požadavek na zákonodárce, aby jakýmkoliv způsobem upravoval (zvyšoval) současnou výši důchodů“.

IV.

Závěrem podotýkáme, že tímto nálezem se Ústavní soud odchýlil od svého sebeomezujícího (*self-restraint*) přístupu při posuzování otázek spadajících do kompetence zákonodárce. Tento přístup Ústavní soud zdůraznil vícekrát ve své dřívější judikatuře, kdy konstatoval, že mu nepřísluší hodnotit model důchodového systému „hledisky politickými či ekonomickými (ve smyslu *de lege lata*) ani modelovat optimální důchodový systém (ve smyslu úvah *de lege ferenda*). Jeho volba a parametry jsou ostatně již řadu let předmětem politických i odborných diskusí v souvislosti s (více méně konsenzuálně vnímaným) ohrožením dlouhodobé finanční udržitelnosti stávajícího systému s ohledem na demografický vývoj“ (nález sp. zn. Pl. ÚS 8/07).

Obdobně v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08 Ústavní soud uvedl, že nehodlá přezkoumávat souladnost daňové politiky s ostatními politikami, neboť by se ocitl na tenkém ledě ne vždy průkazných analýz, jejichž výsledky přísluší posoudit a vyvodit z nich politické konsekvence demokratickému zákonodárci, který musí zvážit, zda je daňová úprava vhodná a nezbytná (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 29/08).

Pokud jde o zhodnocení racionality a efektivity dopadu napadeného ustanovení ve vztahu k cílům tzv. úsporných opatření, jichž je toto ustanovení součástí, je toto posouzení otázkou odborných ekonomických analýz, a nikoli předmětem ústavněprávního přezkumu.

V.

Ze všech výše uvedených důvodů se domníváme, že návrh měl být zamítnut.

Č. 139

K ústavnosti ponechání pout obžalovanému v průběhu hlavního líčení

I. Přiložení pout obžalovanému v průběhu hlavního líčení představuje závažný zásah do jeho osobní integrity, svobody a důstojnosti, zaručených čl. 7, 8 a 10 Listiny, a citelně jej omezuje v realizaci jeho práva na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny.

II. Přiložení pout lze proto ospravedlnit jen ochranou jiných ústavně chráněných hodnot, zejména zajištěním bezpečnosti účastníků soudního jednání i veřejnosti. Použití donucovacích prostředků v průběhu hlavního líčení by mělo být opatřením výjimečným, odůvodnitelným přednostmi jiných zájmů, jež nelze bez omezení osobní svobody a integrity obžalovaného spolehlivě ochránit. Takový zásah proto přichází do úvahy v případech obžalovaných, u nichž se lze na základě jejich dosaadvadních projevů důvodně obávat, že by mohli fyzicky napadnout jiné osoby v soudní síni jako např. svědky, kteří je usvědčují.

III. Tuto obavu lze odůvodnit mimo jiné tím, že se obžalovaný v minulosti opakovaně dopustil násilných deliktů, je obžalován ze zločinu mimořádné závažnosti, a je-li navíc patrna jeho násilnická a výbušná povaha, popř. trpí-li vážnou duševní chorobou, jež u něho v minulosti vedla k velmi nebezpečnému agresivnímu chování a činí jeho reakce nepochybnými.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Vladimíra Kůrky a Jana Musila (soudce zpravodaj) – ze dne 10. července 2014 sp. zn. III. ÚS 366/14 ve věci ústavní stížnosti Karla Nováka (jedná se o pseudonym), právně zastoupeného JUDr. Jaroslavem Hoškem, advokátem, se sídlem Na Příkopě 25, Praha 1, proti opatření Obvodního soudu pro Prahu 8 spočívajícímu v aplikaci donucovacích prostředků v soudní síni při hlavním líčení v jeho trestní věci, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností vycházející z ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal ochrany proti opatření Obvodního soudu pro Prahu 8, provedenému předsedkyní senátu 3 T (dále jen „předsedkyně senátu“), jež při hlavním líčení konaném dne 29. 1. 2014 rozhodla, že stěžovateli budou jako tzv. donucovací prostředek přiložena pouta. Stěžovatel v uvedeném opatření spatřuje porušení svého základního práva nebýt podrobován ponižujícímu zacházení dle čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“); uvedeným opatřením mělo být porušeno také právo stěžovatele na spravedlivý proces, resp. právo na obhajobu vyplývající z čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. b) Úmluvy. Rovněž mělo dojít k porušení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak vyplývá z odůvodnění ústavní stížnosti a jejích příloh, je stěžovatel od 2. 12. 2002 z rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem (sp. zn. 51 Nt 603/2002) ve výkonu ochranného léčení v Psychiatrické nemocnici Bohnice v Praze 8 v důsledku činu, který spočíval v tom, že v nepřítomnosti jednu osobu usmrtil a druhou těžce zranil. U stěžovatele byla diagnostikována paranoidní schizofrenie.

3. V současné době je stěžovatel stíhán v trestní věci sp. zn. 3 T 108/2013 pro trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 1 a odst. 2 písm. a) trestního zákoníku (dále jen „tr. zákoník“). K hlavnímu líčení konanému v uvedené trestní věci dne 27. 11. 2013 u Obvodního soudu pro Prahu 8 byl stěžovatel (v trestní věci „obžalovaný“) předveden tříčlennou eskortou Policie České republiky s přiloženými pouty. Předsedkyně senátu nevyhověla žádosti obhájce, aby byla stěžovateli snata pouta, s poukazem na ústavní léčbu, která byla stěžovateli uložena za závažnou násilnou trestnou činnost. Obdobně bylo předsedkyní senátu postupováno i při konání hlavního líčení dne 29. 1. 2014 a 24. 3. 2014, kdy ponechání pout bylo do protokolu odůvodněno „ochranou bezpečnosti všech přítomných i vyslychaných“, resp. „osobou stěžovatele a charakterem projednávané věci“.

4. V ústavní stížnosti navrhovatel zdůraznil, že podle platných předpisů se předvedeným osobám po dobu přítomnosti v jednací síni donucovací prostředky (pouta) standardně snímají. Stěžovatel se domnívá, že předsedkyně senátu při aplikaci donucovacího prostředku (ponechání pout po dobu trvání hlavního líčení) nesplnila podmínky, za nichž je dle vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „jednací řád“) možné obžalovanému pouta ponechat. Při aplikaci donucovacího prostředku mělo dle stěžovatele dojít

k porušení zásady *ultima ratio*, jež vyplývá z čl. 4 odst. 4 Listiny. Stěžovatel poukazuje na zprávu primáře ochranného léčení i na psychiatrický znalecký posudek zpracovaný v přípravném řízení, podle něhož u stěžovatele nebyla zjištěna obecná zvýšená agresivita; ochrana společnosti je dostatečně zajištěna léčbou stěžovatele, který byl v průběhu desetileté hospitalizace několikrát přeložen na otevřené oddělení. Psychiatry konstatovaný stěžovatelův stav vede k povinnosti soudu vytvořit stěžovateli odpovídající podmínky, bez ponižujícího zacházení. Byl-li stěžovatel jakožto psychotik shledán způsobilým účasti na hlavním líčení, neměl by být v soudní síni omezen donucovacími prostředky.

II.

5. Ústavní soud si dle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyžádal vyjádření Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníka řízení k projednávanému návrhu. Předsdkyně senátu ve svém vyjádření uvedla skutečnosti, na jejichž základě vyhodnotila osobu stěžovatele jako potenciálně nebezpečnou a dospěla k závěru, že ponechání pout je nezbytné pro zajištění bezpečnosti a důstojnosti hlavního líčení. Předsdkyně senátu popsala skutek, pro nějž stěžovatel vykonává ochranné léčení a citovala z psychiatrických znaleckých posudků a vyjádření, jež se týkají duševního onemocnění stěžovatele. Vyjadřuje své obavy z reakcí stěžovatele na jednotlivé úkony hlavního líčení a poukazuje na jeho robustní postavu a velkou fyzickou sílu. Stěžovatel byl dle předsdkyně senátu donucovacím prostředkům při hlavním líčení podroben vždy jen relativně krátkou dobu (nejdéle hodinu).

6. Ve své replice stěžovatel vyjádřil názor, že přiměřenost nasazení pout nelze odvozovat od doby jeho trvání. Navrhovatel zopakoval, že použití tohoto donucovacího prostředku v průběhu hlavního líčení vždy podstatným způsobem zasahuje do práva obžalovaného na obhajobu, jehož sebevědomí je spoutáním podryváno. Negativní vliv spoutání je v případě stěžovatele umocněn jeho duševním stavem psychotika i vlivem užívané medicíny.

7. K posouzení ústavní stížnosti byly vyžádány opisy relevantních listin ze spisu vedeného v trestní věci stěžovatele, jež je nyní projednávána u Obvodního soudu pro Prahu 8 pod sp. zn. 3 T 108/2013, zejména opis obžaloby a protokolů o hlavním líčení. Ústavní soud měl rovněž k dispozici znalecké posudky a lékařské zprávy týkající se duševního onemocnění stěžovatele, včetně těch, jež byly vypracovány v souvislosti s trestním řízením o skutku, kterého se stěžovatel jako nepřičetný dopustil v roce 2002.

III.

8. Ústavní soud přezkoumal postup předsdkyně senátu v hlavním líčení konaném ve dnech 27. 11. 2013, 29. 1. 2014 a 24. 3. 2014, vycházející při

tom z obsahu vyžádaných a stěžovatelem předložených listin. Po takto provedeném řízení Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je nedůvodná.

9. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí obecné soudní soustavy, je soudním orgánem ochrany ústavnosti, a proto mu nepřísluší vstupovat do ústavně vymezené pravomoci obecných soudů. Podle čl. 83 Ústavy je jeho úkolem ochrana ústavnosti, a nikoliv „běžné“ zákonnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

10. Zásah Ústavního soudu ve vztahu k rozhodnutí, opatření nebo jinému zásahu obecných soudů z podnětu individuální ústavní stížnosti připadá v úvahu jen tehdy, pokud napadeným rozhodnutím, opatřením nebo jiným zásahem obecného soudu skutečně došlo k porušení základních práv a svobod konkrétního stěžovatele. Výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace v konkrétních soudních případech jsou v zásadě záležitostí obecných soudů. To platí i v oblasti pravidel zajištění bezpečnosti a důstojnosti soudního řízení, kde náleží ochrana práv obviněných především obecným soudům a kasace jejich rozhodnutí Ústavním soudem je přípustná jen výjimečně, v případech zásahu vyšší intenzity, majícího ústavněprávní relevanci.

11. V projednávané věci jde především o otázku, zda předsedkyně senátu nepřekročila závažným způsobem svou pravomoc vyplývající z § 12 odst. 2 jednacího řádu, jenž jí umožňuje vydat pokyn, aby byly předvedené osobě ponechány, případně znovu přiloženy donucovací prostředky (pouta, předváděcí řetízky atd.). Dle citovaného ustanovení má při rozhodování o takovém opatření předseda senátu (samosoudce) povinnost zejména zvážit, zda podle dostupných informací o předváděném je dáno důvodné podezření z pokusu o útěk, napadení přítomných osob nebo jiného násilného jednání.

12. Ústavní soud dává v obecné rovině stěžovateli plně za pravdu podt, že přiložení pout představuje velmi závažný zásah do osobní integrity, svobody a důstojnosti obžalovaného. Neodůvodněné použití tohoto donucovacího prostředku může vést k porušení jeho základních práv dle čl. 7, 8 a 10 Listiny. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva vyplývá, že nadbytečné použití fyzické síly vůči osobě, jež je zbavena svobody, může za určitých okolností představovat nelidské a ponižující zacházení, před nímž poskytuje ochranu čl. 3 Úmluvy (srov. rozsudek ve věci *Assenov a další proti Bulharsku* ze dne 28. 10. 1998). Principiálně je navíc třeba souhlasit s tím, že přiložení pout v hlavním líčení obžalovaného citelně omezuje v činnostech, jež jsou potřebné pro realizaci jeho práva na obhajobu

(manipulace s listinami, psaní poznámek atd.). V neposlední řadě má spoutání na obžalovaného negativní vliv psychický, neboť mu způsobuje fyzické nepohodlí, a snižuje tak jeho soustředění i sebevědomí během soudního jednání. I z hlediska presumpce neviny jde o opatření problematické, neboť obžalovaný je spoutáním do jisté míry předem etiketizován jako zločinec. Tento faktor nelze brát v úvahu jen kvůli veřejnosti hlavního líčení, přítomnosti médií atd.; fakt, že obžalovaný vystupuje před soudem s pouty na rukou, může mít jistý, třeba podvědomý vliv na svědky, ba dokonce i na členy senátu.

13. Z uvedeného plyne, že ponechání donucovacích prostředků v průběhu hlavního líčení by mělo být opatřením výjimečným, které je nutné odůvodnit převahou jiných zájmů, jež nelze bez omezení osobní svobody a integrity obžalovaného spolehlivě ochránit. Jde v prvé řadě o případy obžalovaných, u nichž se lze na základě jejich dosavadních projevů či zjištění o nich důvodně obávat, že by mohli fyzicky napadnout jiné osoby v soudní síni. Tuto obavu lze odůvodnit mimo jiné tím, že se obžalovaný v minulosti opakovaně dopustil násilných deliktů, či je-li obžalován ze zločinu mimořádné závažnosti, a zejména je-li navíc patrné, že jde o člověka násilnické, výbušné povahy. Dalším důvodem ovšem může být i fakt, že obžalovaný trpí vážnou duševní chorobou, jež u něj v minulosti vedla k velmi nebezpečnému agresivnímu chování a činí jeho reakce nepochopitelnými. Obecný soud zde opatření ve smyslu § 12 odst. 2 jednacímho řádu nezvažuje jen z hlediska „obecné“ nebezpečnosti obžalovaného (např. jeho sklon k agresivnímu jednání), ale musí uvažovat i o nebezpečí agresivní reakce obžalovaného na průběh konkrétních úkonů, typicky výslechu svědků, kteří jej usvědčují.

14. V projednávané věci Ústavní soud po zvážení všech okolností případu dospěl k závěru, že postup předsedkyně senátu vůči stěžovateli nelze mít za excesivní. Stěžovatel trpí paranoidní schizofrenií, což je z hlediska projevů navenek nejnebezpečnější psychóza. Patří ke smutným notoriím, že lidé trpící touto psychózou se pod vlivem bludů pronásledování dopouštějí i vražd, přičemž nástupu agresivního jednání si okolí nemusí povšimnout. To je bohužel i případ stěžovatele, který dne 1. 7. 2002 bez varování kuchyňským nožem mimořádně brutálním způsobem usmrtil svého otce a pokusil se zabít i svou matku, kterou těžce poranil. Ústavní soud nemůže přehlédnout, že stěžovatel je nyní stíhán pro další násilný delikt. Žalovaný skutek má spontánní charakter: stěžovateli se na vycházce zalíbila poškozená, kterou měl vzápětí odvést stranou a přinutit k souloži. V odůvodnění svého návrhu stěžovatel jednostranně akcentuje ta vyjádření lékařů, jež mají svědčit o jeho „neškodnosti“ a setrvale klidném chování, především v důsledku intenzivní medikace. Přehlíží přitom celková hodnocení své osoby psychiatry, kteří jeho duševní stav označují

za „kolísavý“, protože musí být držen střídavě na otevřeném a na uzavřeném pavilonu. Podle zprávy z Psychiatrické nemocnice Bohnice z loňského května je myšlení stěžovatele „rozvolněné, občas zahlcené agresivními myšlenkami, což někdy vedlo k agresivnímu jednání“ (viz zprávu primáře ochranného léčení ze dne 21. 5. 2013). Celkem vzato, lékařské zprávy a znalecké posudky nenaznačují, že by v duševním stavu stěžovatele docházelo k podstatným zlepšením či k úplnému vymizení onemocnění; pobyt stěžovatele na svobodě je stále považován za nebezpečný a ústavní ochranné léčení má trvat nadále za podmínek dle § 99 odst. 6 tr. zákoníku.

15. Na základě shromážděných důkazů Ústavní soud nespátřuje svévoli v tom, vycházel-li obecný soud při úvaze dle § 12 odst. 2 jednacího řádu ze zjištění, že stěžovatel je psychotik s brutálním násilím v anamnéze, který navíc trpí sekundárně vyvolanou poruchou osobnosti. Ústavní soud vnímá jako relevantní i fakt, že předsedkyně senátu ponechala stěžovateli pouta za situace, kdy v hlavním líčení mělo docházet k výslechu svědků stěžovatele usvědčujících, zejména samotné poškozené. Spoutání stěžovatele zde předcházelo jeho zlobné reakci bezpochyby spolehlivěji než pouhá přítomnost ozbrojených příslušníků policie a justiční stráže. Z fotografií pořízených v rámci vyšetřování se podává, že stěžovatel je skutečně mužem rozložitě postavy. Spoutání stěžovatele se za daných okolností předsedkyni senátu muselo oprávněně jevit jako nezbytné, chtěla-li zaručit fyzickou bezpečnost účastníků soudního jednání i veřejnosti.

16. Negativa, jež z uvedeného opatření pro obžalovaného nesporně plynou, má dostatečně kompenzovat výraznější aktivita obhájce a jeho součinnost s obžalovaným při přípravě obhajoby v hlavním líčení. Zvýšením nárokům, jež s sebou přináší spoutání obžalovaného, musí předseda senátu přizpůsobit tempo soudního jednání. Jeho povinností je rovněž náležitě do protokolu odůvodnit, proč jsou donucovací prostředky v daném konkrétním případě využívány. Uvedeným povinností předsedkyně senátu v projednávané věci dostála, jak je z protokolů o hlavním líčení patrné.

17. Ústavní soud neshledal porušení základních práv stěžovatele, a proto podanou ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Č. 140

K respektování zásady presumpce nevinny při hodnocení důkazů v trestním řízení

I. Ústavní soud zásadně nepřehodnocuje důkazy provedené v trestním řízení. Výjimkou jsou situace, kdy se výsledek dokazování jeví jako naprosto nespravedlivý a věcně neudržitelný, neboť skutková zjištění, o něž se opírají vydaná rozhodnutí, jsou v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy. To platí zejména tehdy, neprobíhalo-li dokazování v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 tr. řádu, popř. nebylo-li v řízení postupováno dle zásady officiality a zásady vyhledávací a za respektování zásady presumpce nevinny.

II. Obecné soudy jsou povinny detailně popsat a přesvědčivě odůvodnit svůj důkazní postup, stejně jako své závěry o spolehlivosti použitého důkazního pramene. Soudní rozhodnutí o vině proto nemůže být založeno na pouhém apodiktickém popření některých zjištěných faktů a na nezdůvodněném přitakání jiným faktům; jakákoli nezdůvodněná selekce důkazů svědčících ve prospěch obviněného je nepřijatelná a odporuje principům spravedlivého procesu.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Vladimíra Kůrky a Jana Musila (soudce zpravodaj) - ze dne 10. července 2014 sp. zn. III. ÚS 888/14 ve věci ústavní stížnosti P. S., právně zastoupeného Mgr. Vladislavem Ježkem, advokátem společně advokátní kanceláře Janda Ježek & partneři, se sídlem 547 01 Náchod, Kamenice č. p. 155, proti usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 1. 2014 č. j. 3 Tdo 1410/2013-21 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 12. 9. 2013 č. j. 10 To 246/2013-143, kterým bylo zamítnuto stěžovatelovo odvolání, a proti rozsudku Okresního soudu v Náchodě ze dne 20. 6. 2013 č. j. 3 T 115/2013-122, jímž byl stěžovatel uznán vinným přečinem zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, za účasti 1. Nejvyššího soudu, 2. Krajského soudu v Hradci Králové a 3. Okresního soudu v Náchodě jako účastníků řízení a A. Nejvyššího státního zastupitelství, B. Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové a C. Okresního státního zastupitelství v Náchodě jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 1. 2014 č. j. 3 Tdo 1410/2013-21, usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 12. 9. 2013 č. j. 10 To 246/2013-143 a rozsudkem Okresního soudu v Náchodě ze dne 20. 6. 2013 č. j. 3 T 115/2013-122 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 1. 2014 č. j. 3 Tdo 1410/2013-21, usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 12. 9. 2013 č. j. 10 To 246/2013-143 a rozsudek Okresního soudu v Náchodě ze dne 20. 6. 2013 č. j. 3 T 115/2013-122 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 7. 3. 2014, splňující všechny náležitosti ve smyslu zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, neboť jimi mělo být dotčeno jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu a na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), dle čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a dle čl. 14 odst. 1 a 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

2. Stěžovatel (v trestním řízení „obviněný“) tvrdí, že v trestní věci vedené proti němu u Okresního soudu v Náchodě (dále též „nalézací soud“) pod sp. zn. 3 T 115/2013 byl nezákonně a protiústavně odsouzen, protože skutek, jehož se měl dopustit, není trestným činem. Obecné soudy prý inkriminovaný skutek nesprávně kvalifikovaly po právní stránce a kromě toho extrémně vadně vyhodnotily provedené důkazy. Stěžovatel se domnívá, že měl být obžaloby zproštěn.

II.

3. Z obsahu ústavní stížnosti, z rozhodnutí obecných soudů napadených ústavní stížností, z vyjádření účastníků řízení a z trestního spisu nalézacího soudu sp. zn. 3 T 115/2013, který si Ústavní soud vyžádal, se zjišťuje:

4. Rozsudkem nalézacího soudu napadeným ústavní stížností byl obviněný uznán vinným přečinem zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku a odsouzen k trestu odnětí svobody

v trvání jednoho roku, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu dvou let.

5. Trestný čin měl (stručně řečeno) spočívat po skutkové stránce v tom, že obviněný jako strážník Městské policie v Jaroměři v nočních hodinách dne 1. 10. 2011 při služebním zákroku motorizované hlídky Městské policie vyslané na místo výtržnosti neoprávněně použil donucovací prostředky proti poškozenému Radimu Jirouskovi tak, že při příjezdu na určené místo vyběhl z vozidla městské policie s úmyslem omezit útočníka na svobodě, a ačkoliv viděl, že se na místě v tu chvíli již žádné protiprávní jednání neodehrává, přesto běžel k Radimu Jirouskovi, který se však v té době zcela zjevně nedopouštěl žádného protiprávního jednání, ženu žádným způsobem nenapadal a šel ve větší vzdálenosti za ní, při běhu ho vyzval k tomu, aby si ihned lehnul na zem, a když této výzvě nevyhověl, použil vůči Radimu Jirouskovi hmaty a chvaty, až tento upadl na zem, a přesto, že se nijak nebránil a nekladl žádný odpor, přiložil mu pouta, čímž poškozenému Radimu Jirouskovi způsobil závažnou újmu porušením jeho občanských práv na osobní svobodu, a vykonával tak svou pravomoc mimo rámec zákonného zmocnění, způsobil mu oděrku na tváři a na krku s drobným krvácením, přičemž toto zranění si nevyžádalo omezení běžného způsobu života, a následně ho po zjištění skutečného stavu propustil.

6. O odvolání obviněného a o odvolání státního zástupce (v neprospekch obžalovaného) proti prvoinstančnímu rozsudku rozhodl ve druhém stupni Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „odvolací soud“) usnesením ze dne 12. 9. 2013 sp. zn. 10 To 246/2013, jímž obě odvolání podle § 256 tr. řádu jako nedůvodná zamítl.

7. Rozhodnutí odvolacího soudu napadl obviněný dovoláním, v němž uplatnil dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu, neboť podle jeho názoru spočívá napadené rozhodnutí odvolacího soudu na nesprávném právním posouzení skutku a jiném nesprávném hmotněprávním posouzení. Usnesením Nejvyššího soudu (dále též jen „dovolací soud“) ze dne 15. 1. 2014 č. j. 3 Tdo 1410/2013-21 bylo dovolání obviněného podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. řádu odmítnuto, neboť bylo podáno z jiného důvodu, než je uveden v § 265b tr. řádu.

III.

8. Ústavní soud si k podané ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníků. Nalézací soud ve svém vyjádření ze dne 24. března 2014 a odvolací soud ve svém vyjádření ze dne 20. března 2014 odkázaly na odůvodnění svých rozhodnutí a navrhly odmítnutí, resp. zamítnutí ústavní stížnosti. Protože obsah těchto vyjádření neobsahuje žádné nové skutečnosti, které by nebyly známy z průběhu trestního řízení, nepokládal Ústavní soud

za potřebné zasílat vyjádření obecných soudů stěžovateli k replice. Dovolací soud žádné vyjádření Ústavnímu soudu nezaslal.

9. Protože skutkový stav věci byl dostatečně zřejmý z ústavní stížnosti, z vyjádření účastníků a z obsahu trestního spisu a protože od případného ústního jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci, pokládal Ústavní soud za splněné všechny podmínky pro upuštění od ústního jednání ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu.

IV.

10. Po zvážení všech relevantních skutečností dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná; napadenými rozhodnutími obecných soudů byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele.

11. K porušení základních práv stěžovatele došlo v daném případě především v procesu dokazování před obecnými soudy, zejména extrémně vadným hodnocením provedených důkazů. Skutkový stav věci byl nedostatečně zjištěn a byly z něj vyvozeny extrémně vadné právní závěry.

12. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) není součástí soustavy obecných soudů a není jim instančně nadřizen. Do jejich rozhodovací činnosti je Ústavní soud z podnětu individuální ústavní stížnosti oprávněn zasahovat jen tehdy, došlo-li postupem obecného soudu k zásahu do základního práva či svobody stěžovatele. Úkolem Ústavního soudu zásadně není přehodnocovat důkazy provedené trestním soudem v hlavním líčení či veřejném zasedání, a to již s ohledem na zásadu ústnosti a bezprostřednosti [srov. již např. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nověji např. shrnutí v odůvodnění usnesení sp. zn. III. ÚS 2777/08 (v SbNU nepublikováno) – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná v internetové databázi <http://nalus.usoud.cz>].

13. Z tohoto pravidla „nepřehodnocování důkazů“ Ústavním soudem však jsou připuštěny výjimky v situacích, kdy skutková zjištění, o něž se opírají vydaná rozhodnutí, jsou v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [viz např. věci sp. zn. III. ÚS 84/94, sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255) či rozhodnutí ve věci sp. zn. III. ÚS 376/03 ze dne 14. 1. 2004 (U 1/32 SbNU 451)], takže výsledek dokazování se jeví jako naprosto nespravedlivý a věcně neudržitelý. Ústavní soud opakovaně vyslovil, že důvod ke kasačnímu zásahu je dán také tehdy, pokud dokazování v trestním řízení neprobíhalo v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 tr. řádu, popř. nebylo-li v řízení postupováno dle zásady oficiality a zásady vyhledávací a za respektování zásady presumpce nevinu. Ústavní soud ve svých nálezech zdůraznil, že obecné soudy jsou povinny detailně popsat důkazní postup a přesvědčivě jej odůvodnit. Informace z hodnoceného důkazu přitom nesmí být jakkoli zkrácena. Obecné soudy jsou navíc povinny náležitě odůvodnit svůj závěr o spolehlivosti

použitého důkazního pramene [viz např. nálezy ve věci sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (N 181/20 SbNU 267), sp. zn. III. ÚS 181/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 175/20 SbNU 241) či sp. zn. III. ÚS 1104/08 ze dne 19. 3. 2009 (N 65/52 SbNU 635)].

V.

14. Klíčové pro kvalifikaci inkriminovaného skutku jako trestného činu bylo spolehlivě prokázat ty skutečnosti, které jsou významné pro posouzení oprávněnosti použití donucovacích prostředků „hmaty“, „chvaty“ a „pouta“ upravených v ustanoveních § 18 odst. 1 písm. a) a d) zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o obecní policii“). Podle § 18 odst. 2 citovaného zákona donucovací prostředky „je strážník oprávněn použít v zájmu ochrany bezpečnosti jiné osoby nebo své vlastní, majetku nebo k zabránění výtržnosti, rvačky nebo jinému jednání, jímž je vážně narušován veřejný pořádek“. Podle § 18a odst. 1 písm. c) citovaného zákona strážník „je oprávněn použít pouta ... proti osobě, která fyzicky napadá jinou osobu nebo strážníka, ohrožuje vlastní život, poškozuje cizí majetek nebo se pokusí o útěk při zákroku strážníka“.

15. Konkrétně bylo zejména třeba prokázat, jaký charakter měl konflikt, který se odehrával mezi Radimem Jirousem a jeho družkou Simonou Prokopovou, zda šlo o výtržnost, rvačku nebo jiné jednání, jímž je vážně narušován veřejný pořádek, a zda tento konflikt trval ještě i v době příjezdu strážníků na místo. Dále bylo zapotřebí prokázat, jak se choval samotný Radim Jirousek v době, kdy byly donucovací prostředky použity, zda fyzicky napadal fyzickou osobu nebo strážníka nebo se pokusil o útěk.

VI.

16. Ústavní soud po důkladném seznámení se s obsahem trestního spisu konstatuje, že skutkový stav zjištěný v trestním řízení je rozporný a hodnocení důkazů, na nichž obecné soudy založily svá rozhodnutí, je extrémně vadné. Z provedených důkazů vyplývá několik možných skutkových verzí případu, z nichž některé nasvědčují nevině obviněného a jiné podporují závěr o vině. Obecné soudy tyto rozpory náležitě nevyhodnotily a přiklonily se k verzi o vině obviněného, aniž by svůj závěr přesvědčivě odůvodnily. Taková nejistota nevyhovuje požadavku vyslovenému v ustanovení § 2 odst. 5 tr. řádu, „aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí“. Nebyl splněn ani tamtéž vyslovený příkaz objasňovat stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. Porušena byla rovněž zásada *in dubio pro reo* (v pochybnostech

ve prospěch obviněného) vyplývající z principu presumpce nevinny zakotveného v ustanovení § 2 odst. 5 tr. řádu.

VII.

17. Obviněný od počátku trestního řízení tvrdil, že je nevinný, a předkládal orgánům činným v trestním řízení na svou obhajobu skutkovou verzi případu odlišnou od vzneseného obvinění. Jím podaný popis skutku je v podstatných bodech neměnný v průběhu celého trestního řízení a je obsažen v protokolech pořizovaných v přípravném řízení (protokol o výslechu svědka ze dne 23. 3. 2012 na č. l. 11 až 16 trestního spisu; protokol ze dne 25. 5. 2013 o výslechu podezřelého na č. l. 4 až 12), jakož i v protokolu o hlavním líčení ze dne 20. 6. 2013 (č. l. 109, 110).

18. Podle tvrzení podaných obviněným v průběhu trestního řízení se skutek měl odehrát takto: Obviněný jako strážník městské policie byl spolu se strážníky Zdislavem Effenbergerem a Miroslavem Machačem vyslán svým nadřízeným jako člen motohlídky do ulice Svatopluka Čecha v Jaroměři, kde se v nočních hodinách strhla výtržnost. Výtržnost spočívala v tom, že silně podnapilý občan Radim Jirousek a jeho rovněž silně podnapilá družka Simona Prokopová se po opuštění hospody U Hrušků na ulici nejprve hlasitě hádali a poté pan Jirousek začal paní Prokopovou fyzicky napadat – strkal do ní a cloumal s ní; paní Prokopová se snažila napadení bránit, pan Jirousek však v napadání pokračoval a pronásledoval ji. Průběh konfliktu sledoval obviněný spolu s dalšími strážníky již před výjezdem na místo a to na monitoru kamerového zařízení umístěného na služebně městské policie. Během jízdy na místo výtržnosti slyšel obviněný ze služební vysílačky výzvu dispečerky městské policie Petry Dubnové (která událost stále pozorovala na monitoru kamerového systému), aby si motohlídka pospíšila, protože konflikt na místě výtržnosti se stupňuje a pan Jirousek se chystá napadenou mlátit. Když obviněný po několika minutách přijel na místo výtržnosti, viděl Radima Jirouska, že odchází směrem za paní Prokopovou, pokřikuje na ni a snaží se ji dohonit. Obviněný, aby zabránil přiblížení se pana Jirouska k paní Prokopové, k němu běžel s voláním „Městská policie!“ a vyzýval ho, aby zalehl na zem. Obviněný tvrdí, že v okamžiku, kdy dobíhal k Radimu Jirouskovi, ten se otočil proti němu, „měl takový bojový výraz“ a natáhl ruku směrem k němu. V této pozici obviněný chytil pana Jirouska za ruku a „obloukem ho svedl na zem“; pan Jirousek zůstal ležet na chodníku na břiše. Protože se pan Jirousek dále vzpíral, přiběhl druhý strážník Miroslav Machač a oba strážníci přiložili ležícímu panu Jirouskovi pouta. Poté strážníci pana Jirouska posadili a se spoutanými rukama ho nechali sedět na zemi, protože se obávali, že v silné podnapilosti by vstoje ztratil rovnováhu a upadl by. Po několikaminutové slovní domluvě slíbil pan Jirousek strážníkům, že nebude v napadání paní Prokopové

pokračovat, proto mu strážníci pouta sejmuli a přivolali na místo lékaře rychlé záchranné služby, aby pana Jirouska vyšetřil. Lékař zjistil, že pan Jirousek má toliko malou oděrku na tváři a na krku, kterážto drobná zranění nevyžadují žádný lékařský zákrok. Poté celá tato událost, trvající odhadem asi půl hodiny, skončila. Pan Jirousek a paní Prokopová odešli domů a strážníci odjeli na služebnu, kde sepsali záznam o zákroku.

19. V podstatných bodech shodně jako obviněný líčí událost též svědek Zdislav Effenberger, který jako řidič a člen motohlídky byl přítomen na místě události (č. l. 40–42; 112–113). Potvrzuje zejména, že i on viděl na služebně na monitoru kamerového systému počátek výtržnosti („že nějaký pán propleskává paní“) a že při příjezdu motohlídky na místo události viděl z auta, že „pán byl ještě v kontaktu s paní“. Jako řidič vyběhl z auta městské policie až poslední, takže další průběh zákroku pozoroval až od okamžiku, kdy pan Jirousek již ležel na zemi.

20. Stejně vylíčení průběhu výtržnosti a zákroku na místě je obsaženo také ve svědeckých výpovědích dispečerky městské policie Petry Dubnové (č. l. 29 až 32; 121v až 113) a velitele městské policie Ondřeje Mundla (č. l. 60 až 67; 113v až 114v). Oba tito svědci pozorovali jak průběh výtržnosti, tak zákrok strážníků na monitoru kamerového systému na služebně městské policie. Jejich výpovědi jsou velmi detailní; potvrzují zejména, že hádka a strkanice mezi panem Jirousekem a paní Prokopovou byla velmi intenzivní již před příjezdem motohlídky. Svědkyně Dubnová uvádí: „... mezi ženou a mužem docházelo k fyzickému kontaktu ... muž ženu popostrkuje“ – č. l. 29, „... muž do ženy neustále strkal, popostrkával ji před sebou, bylo vidět, že se hádají, ... muž do ženy strká stále více, pak oproti ní napřáhl ruku“ – č. l. 112v; svědek Mundl uvádí: „... Začalo tam docházet k napadání ženy mužem, kdy ji odstrkával ..., žena až několikrát málem upadla ... muž napadal ženu agresivně, hrubě ... bylo vidět strkání do ženy, náprahy rukou, údery do ženy a smýkal s ní ... v jednu chvíli napřáhl ruku a chystal se k úderu“ – č. l. 66.

21. Oba tito svědci Dubnová a Mundl vypovídali o tom, že agresivní chování pana Jirouska pokračovalo i v době, kdy policejní hlídka přijela na místo. Svědkyně Dubnová uvádí: „... muž měl stále napřaženou ruku a ženu i popostrkoval“ – č. l. 29, „muž útočil na tu ženu“ – č. l. 113; svědek Mundl uvádí: „... když tam přijela hlídka, tak on do ní [tj. do paní Prokopové] strkal. Když tam naši kluci přiběhli, tak ten muž se napřahoval ... nevím, jestli se napřahoval na ženu nebo na strážníky“ – č. l. 66, „muž natáhl ruku směrem k přibíhajícímu strážníku S. ..., na kameře jsem viděl nataženou ruku“ – č. l. 113v.

22. Klíčový význam pro objasnění skutkového děje má výpověď svědka – poškozeného Radima Jirouska; hodnota této výpovědi je poněkud snižována tím, že, jak sám uznává, byl v době incidentu silně podnapilý.

Svědék ve výpovědi v přípravném řízení ze dne 26. 3. 2012 uznává, že před příjezdem strážníků došlo mezi ním a Simonou Prokopovou „... k hádce a vzájemnému strkání ... po chvílce jsme se však hádat přestali ... během toho jsem slyšel nějaký křik a zaslechl jsem slovo ‚policie‘, žádný odpor jsem nekladl, a když jsem ležel na zemi, tak jsem byl spoután, a to s rukama za zády ... po přiložení pouta mi hlídka policie pomohla na nohy a já jsem se postavil ... hlídka mě kromě sražení na zem jinak nenapadala ... pak mi sundali pouta a já jsem šel se svojí přítelkyní domů“ (č. l. 19 spisu).

23. Ve výpovědi u hlavního líčení dne 20. 6. 2013 svědek Radim Jirousek mj. uvedl: „... Moc si toho již nepamatuji. Víím, že se tam akorát objevili, slyšel jsem slovo ‚policie‘, pak to s námi, tu rozeprši, řešila dohodou ... Slyšel jsem výzvu ‚Městská policie!‘ ... když jsem slyšel tu výzvu, tak jsem se neotočil, měl jsem rozeprši s přítelkyní ... Víím, že jsem byl najednou na zemi a pak jsem měl pouta ... Přítelkyni jsem nikdy fyzicky nenapadal. Ten večer ale zrovna jo. Už se nepamatuji, jakým způsobem, protože jsem byl podnapilý. Asi jsem do ní strkal ... Na postup policie v této věci jsem si nestěžoval. Ten zásah jsem si vyhodnotil tak, že to bylo v rámci jejich služebních povinností ...“ (č. l. 111v, 112 spisu).

24. Svědkyně Simona Prokopová, která byla v době konfliktu, jehož byla přímou účastnicí, rovněž silně podnapilá, ve výpovědi v přípravném řízení ze dne 28. 3. 2012mj. uvedla: „Mezi mnou a Radimem Jirousekem došlo ke konfliktu z důvodu jeho žárlivosti. Došlo mezi námi k hádce a Radim do mě také strkal ... Poté jsme se přestali hádat a já šla asi 2 kroky před Radimem a on šel za mnou ... Když jsme tedy oba v klidu šli domů, tak mě najednou někdo chytl za ruku ... Já jsem se podívala ... a všimla jsem si, že je to strážník Městské policie ... já jsem se otočila ... a viděla jsem, že Radim Jirousek leží na zemi na bříse a na něm klečel další strážník ... S hlídkou jsme se domluvili, že já nic oznamovat nechci, a Radimovi domluvili, aby byl v klidu ... ve chvíli zákroku mezi námi k žádnému napadání nedocházelo.“ (č. l. 70).

25. Ve výpovědi u hlavního líčení dne 20. 6. 2013 svědkyně Simona Prokopová mj. uvedla: „... Zákrok policie na pana Jirouska jsem viděla. Přítel do mě strkal, přijela tam hlídka, odtrhli ho ode mě. Byli jsme blízko sebe a vypadalo to, že se dohadujeme a že by ještě k něčemu mohlo dojít. Patrně se policisté domnívali, že ještě bude docházet k nějakému napadání, tak přitele odtrhli ... Nevím, jak vám to mám vysvětlit, prostě ta hlídka, když tam přijela, tak mně vlastně pomohli ... Viděli napadení, tak přijeli udělat zákrok ... Na místě zákroku jsem slyšela ‚hlídka městské policie‘ a pak přitele odtrhli ... Určitě to příslušník dělal proto, že předpokládal, že se ještě něco bude dít ... Příslušník ho vlastně na té zemi uklidnil a pak už vlastně stáli ... Ten zásah té policie bych vyhodnotila tak, že mi pomohli. Na jednání strážníků jsem si do současné doby nestěžovala ...“ (č. l. 111, 111v spisu).

VIII.

26. Odlišně oproti shora uvedeným výpovědím obviněného a svědků Zdislava Effenbergera, Petry Dubnové, Ondřeje Mundla, Radima Jirouska a Simony Prokopové vypovídal v průběhu trestního řízení svědek Miroslav Machač. Jím podané trestní oznámení bylo důvodem k zahájení úkonů trestního řízení a ke sdělení obvinění proti P. S.; jeho svědecké výpovědi v trestním řízení byly hlavním důkazem, o něž je opřen odsuzující rozsudek.

27. Ve výpovědích Miroslava Machače je průběh celé události vylíčen tak, že chování přímých účastníků incidentu Radima Jirouska a Simony Prokopové na místě incidentu bylo prý klidné a nezavdávalo žádný důvod k použití donucovacích prostředků „hmaty“, „chvaty“ a „pouta“ ze strany obviněného.

28. Ve vysvětlení podaném před zahájením trestního stíhání dne 14. 3. 2012 (kdy podal na obviněného trestní oznámení na Policii České republiky) Miroslav Machač vypověděl, že se jako strážník městské policie podílel spolu s obviněným a strážníkem Effenbergerem na služebním zákroku, který se stal předmětem následujícího trestního řízení. Tvrdí, že jako člen motohlídky řídil služební automobil (tento údaj je osamocený a zřejmě nesprávný, obviněný i všichni ostatní zúčastnění svědci tvrdí, že automobil řídil strážník Effenberger). Svědek Machač uvedl, že v době příjezdu motohlídky pan Jirousek s paní Prokopovou „... v klidu šli, drželi se možná i za ruce“. Obviněný S. prý „... z vozidla vyskočil a běžel k tomuto páru ... , k muži přiběhl zepředu, jednou rukou jej uchopil zřejmě za tričko, přičemž mu roztrhl řetízek ... , druhou rukou muže udeřil myslím do obličeje a následně jej strhl na zem, kde jej zaklekl. Mezitím jsem na místo doběhl i já a pomáhal jsem S. v zákroku tak, že jsme muži nasadili pouta.“ Další průběh incidentu líčí svědek Machač shodně jako ostatní shora uvedení svědci (viz č. l. 49 až 52 spisu).

29. Ve výpovědi podané při hlavním líčení u nalézacího soudu dne 20. 6. 2013 (č. l. 104, 115 trestního spisu) setrval svědek Machač na tvrzení, že služební automobil v době zákroku řídil on, z auta vystoupili strážníci S. a Effenberger. Po zastavení prý on zůstal sedět v autě a z okna viděl, jak obviněný S. přišel k panu Jirouskovi a „... strhl ho na zem, což si myslím, že bylo prostě nepřiměřené“. Poté on sám rovněž vystoupil z auta „... šel jsem k tomu zákroku, který už byl provedený a ... pouta jsem [panu Jirouskovi] přikládal, protože zákrok už proběhl a chtěl jsem pomoci kolegovi ... V době, kdy ten zákrok probíhal, tak té paní nějaké bezprostřední nebezpečí nehrozilo. Tomu zakročujícímu policistovi také nehrozilo nějaké nebezpečí, protože ten chlap [Jirousek] stál a nic. Nevím, jestli byla použita nějaká donucovací výzva, protože jsem seděl v autě ... Zákrok byl docela rychlý, ale nevíš jsem si, že by se ten pán bránil, jako že by zaútočil. Neviděl jsem, že

by útočil na tu ženu, ještě než jsme přijeli. Nevím, proč jsem přikládal ta pouta, přikládal jsem je o vlastní vůli ... Pán nebyl agresivní."

IX.

30. Je zřejmé, že ve vylíčení podstatných skutkových okolností, z nichž se dá usuzovat na chování poškozeného před zákrokem a během něho, jakož i na chování obviněného a na přiměřenost použití donucovacích prostředků, se mezi výpovědí svědka Machače na jedné straně a mezi výpovědí obviněného a výpovědmi ostatních svědků na straně druhé vyskytují značné rozdíly.

31. Obecné soudy opřely svůj odsuzující rozsudek téměř výhradně o usvědčující výpověď svědka Machače, aniž by tuto výpověď náležitě analyzovaly, aniž by ji porovnály s ostatními důkazy a aniž by hodnotily její věrohodnost.

32. Naproti tomu k těm částem výpovědi svědků Mundla, Dubnové a Effenberga, které obviněného vyviňují, obecné soudy vůbec nepřihlédly. Nalézací soud ve svém odsuzujícím rozsudku vůbec nevyšvětlil, proč nepřiznal těmto vyviňujícím výpovědím žádnou váhu. Odvolací soud se omezil na apodiktické tvrzení, že tyto výpovědi „je nutno považovat za účelové a obžalovanému stranící“ (str. 3 usnesení o zamítnutí odvolání), aniž by jakkoli odůvodnil, proč je za takové považuje. Zvlášť zarážející je, že nalézací soud a odvolací soud vůbec nezaly v úvahu ty části výpovědi svědka Jirouska (poškozeného) a svědkyně Prokopové (partnerky poškozeného) svědčící ve prospěch obviněného, totiž to, že v době policejního zásahu pan Jirousek stále ještě fyzicky napadal paní Prokopovou. Tvrzení dovolacího soudu, „že z žádných svědeckých výpovědí nebylo možno učinit závěr, že na místě činu došlo k přímému ohrožení bezpečnosti kohokoli z přítomných, ohrožení majetku, rvače, výtržnosti nebo jinému jednání, jímž by byl vážně narušován veřejný pořádek“ je zcela zřejmě nesprávné – naopak z několika výše uvedených výpovědí vyplývá pravý opak.

33. Ústavní soud pokládá za nezbytné připomenout, že soudní rozhodnutí o vině nemůže být založeno na pouhém apodiktickém popření některých zjištěných faktů (protože prý jsou „účelové a obžalovanému stranící“) a na nezodpovědném přitakání jiným faktům. Jakákoli nezodpovědná selekce důkazů svědčících ve prospěch obviněného je nepřijatelná a odporuje principům spravedlivého procesu.

34. Protože obecné soudy přikládaly rozhodující důkazní váhu výpovědi svědka Miroslava Machače, která byla v mnoha aspektech rozporná s ostatními důkazy, bylo zapotřebí věnovat analýze a prověření věrohodnosti této výpovědi zvýšenou pozornost [viz náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (N 10/25 SbNU 69)]. Obecné soudy však tuto povinnost důkladného prověření hodnověrnosti výpovědi svědka Machače,

vyplývající na úrovni podústavního práva ze zásady oficiality a ze zásady vyhledávací (§ 2 odst. 4 a 5 tr. řádu) a na úrovni práva ústavního z kautel spravedlivého procesu (čl. 36 Listiny základních práv a svobod, jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), nesplnily.

35. Pozornost měly orgány činné v trestním řízení věnovat již té skutečnosti, že Miroslav Machač, který v průběhu trestního řízení tvrdil, že se zákrokem a s použitím donucovacích prostředků nesouhlasil a pokládal je za nezákonné, se přesto sám na celém průběhu zásahu aktivně podílel – spolu s obviněným P. S. nasazoval Radimu Jirouskovi pouta. Bylo povinností orgánů činných v trestním řízení dotázat se svědka, proč tak učinil – doznání ke spolupachatelství je pro posouzení věrohodnosti výpovědi bezesporu významné. Stejně tak bylo namístě, aby se orgány činné v trestním řízení dotázaly svědka Machače, proč své údajné výhrady vůči zákroku a vůči počínání P. S. nedsdělil svému nadřízenému.

36. Trestní oznámení na P. S. pro trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele učinil Miroslav Machač na Policii České republiky až dne 14. 3. 2012, tedy za čtyři a půl měsíce od incidentu. Kromě P. S. označil jako podezřelé z trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele ještě strážníky Petru Dubnovou a Pavla Jurištu. Oznámení podal na oddělení hospodářské kriminality Krajského ředitelství policie Královéhradeckého kraje, Územním odboru oddělení hospodářské kriminality v Náchodě. Toto trestní oznámení učinil Miroslav Machač za velmi specifických okolností, a to v souvislosti s tím, že byl na tomto odboru služby kriminální policie vyslýchán v jiné trestní věci, vedené proti jeho příteli a spolubydlícímu L. M.; L. M. byl v minulosti opakovaně trestán za rozsáhlé úvěrové podvody a nyní byl podezírán z další trestné činnosti. Jak vyplývá z výpovědi svědka Ondřeje Mundla u hlavního líčení dne 20. 6. 2013 (č. l. 114 spisu), svěřil se mu Miroslav Machač, že trestní oznámení podal proto, že se domníval, že strážníci městské policie „na mě poštvají kriminálku“; svědkovi Mundlovi prý Machač dokonce tvrdil, že „policisté ... na té kriminálce ... na něho tlačili a řekli mu ‚když nám něco pustíš na tvoje kolegy, tak my přivřeme oko‘.“ Těmito zvláštními okolnostmi podaného trestního oznámení se obecné soudy vůbec nezabývaly a nijak se s nimi nevypořádaly, ačkoliv mají zásadní význam pro hodnocení věrohodnosti svědka Machače. Dalo by se přinejmenším očekávat, že se soudy svědka Machače na okolnosti, za nichž podal trestní oznámení, alespoň dotáží; naskýtala se rovněž možnost dotázat se na tyto okolnosti u orgánů kriminální policie. Obecné soudy se však těmito relevantními skutečnostmi, o nichž z výpovědi svědka Ondřeje Mundla věděly, nijak nezabývaly – nesplnily tím povinnost zjistit náležitě skutkový stav věci (viz § 2 odst. 5 tr. řádu).

37. Obecné soudy se nijak nezabývaly ani tou okolností, že ačkoli trestní oznámení Miroslava Machače na P. S. bylo podáno dne 14. 3. 2012

(č. l. 1), podezření bylo P. S. sděleno až po více než jednom roce – dne 25. 4. 2013 (č. l. 2); protokolárně byl podezřelý vyslechnut dne 2. 5. 2013 (č. l. 4). Příčiny těchto průtahů nejsou z vyšetřovacího spisu zřejmé.

38. Z obsahu trestního spisu je zřejmé, že hodnověrnost oznamovatele a svědka Miroslava Machače mohla být výrazně ovlivněna konflikty a nepřátelstvím panujícím dlouhodobě mezi dvěma skupinami strážníků na služebně Městské policie Jaroměř. Strážníci Miroslav Machač a P. S. patřili každý do jiné z těchto antagonistických skupin. Lze se důvodně domnívat, že podnětem k tomu, aby Miroslav Machač podal trestní oznámení a poté v průběhu trestního stíhání vypovídal v neprospěch obviněného P. S., byla vzájemná osobní averze a ta skutečnost, že právě v té době spory na pracovišti městské policie vrcholily a Miroslav Machač městskou policii opouštěl. Ani tato skutečnost nebyla obecnými soudy při hodnocení věrohodnosti výpovědi svědka Machače náležitě zvažována.

X.

39. Ústavní soud konstatuje, že z takto nedostatečně zjištěného skutkového stavu vyvodily obecné soudy právní závěry, které jsou zcela nepřesvědčivé a vykazují znaky svévole. Kategorické závěry nalézacího soudu, že „obžalovaný překročil rámec svých pravomocí a zakročil proti Radimu Jirouskovi způsobem, který neodpovídal zákonu. Použil donucovacího prostředku v situaci, kdy to nebylo třeba, a jeho zákrok byl hrubý v okamžiku, kdy od poškozeného nehrozilo bezprostřední nebezpečí ani nijak v té chvíli neohrožoval své okolí“ nejsou přesvědčivé a nedají se z provedených důkazů spolehlivě vyvodit. Ani závěry odvolacího soudu, že zákrok obviněného byl „zcela nepřiměřený, a tedy i nezákonný“, že „o vážné narušování veřejného pořádku se však nejednalo... že obžalovaného jednání poškozeného neohrožovalo, neplynulo mu z něj nějaké bezprostřední ohrožení. Stejně tak jednáním poškozeného nebyla bezprostředně ohrožena ani svědkyně Prokopová ..., obžalovaný omezil tak poškozeného nedůvodně na osobní svobodě ...“, z provedeného dokazování jednoznačně nelze dovést. Rovněž závěr dovolacího soudu, že „... z žádných (zvýrazněno námi) svědeckých výpovědí nebylo možno učinit závěr, že na místě činu došlo k přímému ohrožení bezpečnosti kohokoli z přítomných, ohrožení majetku, rvačce, výtržnosti nebo jinému jednání, jímž by byl vážně narušován veřejný pořádek“, není správný. Ústavní soud konstatuje, že všechny obecné soudy opřely své závěry toliko o ty důkazy, které vyznívají v neprospěch obviněného, a bez náležitého zdůvodnění ignorují ty důkazy, které svědčí v jeho prospěch.

40. Ústavní soud konstatuje, že argumentace obecných soudů ohledně naplnění zákonných podmínek pro použití donucovacích prostředků podle ustanovení § 18 odst. 2 a § 18a odst. 1 písm. c) zákona o obecné

policii není korektní; obecné soudy zmiňují a přezkoumávají pouze některé tyto podmínky (např. neberou v potaz podmínku „osoba ... se pokusí o útěk při zákroku strážníka“). Kategorická tvrzení soudů, že „se na místě v tu chvíli žádné protiprávní jednání neodehrává“, „Radim Jirousek se však v té době zcela zjevně nedopouštěl žádného protiprávního jednání, ženu žádným způsobem nenapadal“, „nešlo o vážné narušování veřejného pořádku či o ohrožení Simony Prokopové“, nelze jednoznačně dovodit, pokud by soudy vyzvaly v potaz všechny provedené důkazy.

41. Lze pochybovat také o správnosti použité právní kvalifikace inkriminovaného skutku jako trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku, zejména o naplnění subjektivní stránky trestného činu. Zdá se, že obecné soudy pokládaly za notorietu, že jednání obviněného se dělo „v úmyslu způsobit jinému škodu nebo jinou závažnou újmu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch“ (jak vyžaduje skutková podstata tohoto trestného činu), nebo zaměnily subjektivní stránku trestného činu za následek, tj. za znak objektivní stránky trestného činu. Takový postup je však nesprávný. Trestní právo hmotné nepřipouští, aby existence jakýchkoli znaků skutkové podstaty byla apriorně předpokládána jako daná. Ostatně samotná skutková věta enunciátu rozsudku vyjadřuje subjektivní znak (úmysl) jinak a tvrdí, že obviněný „... vyběhl z vozidla ... s úmyslem omezit útočnicka na svobodě“. Pokud by tomu tak bylo, byl by záměr „omezit útočnicka na svobodě“ zcela legitimní a bylo by jej možno podřadit např. pod institut nutné obrany ve smyslu § 29 odst. 1 tr. zákoníku, nikoliv pod znaky úmyslu vyjádřené v § 329 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku. V každém případě je bezpodmínečně nutné, aby soudy náležitě zdůvodnily též naplnění subjektivní stránky trestního činu, což se v posuzovaném případě nestalo.

42. Obecné soudy nezdůvodnily náležitě svůj závěr o tom, že jednáním obviněného byla poškozenému způsobena „jiná závažná újma“, jak vyžaduje použitá právní kvalifikace. Je nepochybné, že intenzitu této újmy je třeba posuzovat v případech subjektivních práv v prvé řadě podle prožitku dotčené osoby. Jak bylo již výše zmíněno, poškozený Radim Jirousek sám incident se strážníky neoznámil a na strážníky si nestěžoval. Ve výpovědi u hlavního líčení uvedl, že „ten zásah jsem si nevhodnotil tak, že to bylo v rámci jejich služebních povinností“ (č. l. 111v, 112 spisu). Jako poškozený a svědek začal u policejního orgánu vypovídat až poté, co ho předtím dne 23. 3. 2012 vyhledal svědek Miroslav Machač a dotázal se ho, „zda by byl ochoten spolupracovat ... s kriminální policií“ (č. l. 56). Z těchto okolností se dá usuzovat na to, že poškozený sám událost jako způsobení závažné újmy nehodnotil. I když při posuzování charakteru újmy nelze opomenout též její objektivní povahu, přece jen v daném případě měly obecné soudy náležitě zvážit i postoj samotného poškozeného k události; to se však nestalo.

43. Souhrnně lze tedy konstatovat, že pokud jde o dokazování, obecné soudy nedostály požadavkům plynoucím ze zásady *in dubio pro reo*, vyplývající z principu *presumpce nevinny* zakotveného v čl. 40 odst. 2 Listiny. Extrémní porušení této zásady, zakotvené již na úrovni podústavního práva, tj. na úrovni trestněprocesních pravidel obsažených v trestním řádu týkajících se zjišťování materiální pravdy (zjišťování skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti – viz § 2 odst. 5 tr. řádu), vedlo v posuzovaném případě též k dotčení ústavně chráněného práva na spravedlivý soudní proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy a k nedodržení principu zákonnosti postupu orgánů státní moci stanoveného v čl. 2 odst. 3 Ústavy a v čl. 2 odst. 2 Listiny.

44. Nad rámec řečeného lze ve vztahu k rozhodnutí dovolacího soudu dodat: Dovolací soud opřel své odmítavé rozhodnutí o ustanovení § 265i odst. 1 písm. b) tr. řádu, neboť dovodil, že dovolání bylo podáno z jiného důvodu, než je uveden v § 265b tr. řádu. Dovolatel jako dovolací důvod sice formálně uplatnil dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu, tj. to, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení skutku a jiném nesprávném hmotněprávním posouzení, avšak ve skutečnosti se domáhal přezkoumání skutkových zjištění, na nichž bylo napadené rozhodnutí založeno. Takový způsob argumentace dovolacího soudu však v posuzovaném případě z ústavněprávních hledisek neobstojí. Ústavní soud v dřívější judikatuře opakovaně [např. v rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 55/04 ze dne 18. 8. 2004 (N 114/34 SbNU 187), sp. zn. I. ÚS 4/04 ze dne 23. 3. 2004 (N 42/32 SbNU 405), sp. zn. III. ÚS 359/05 ze dne 23. 9. 2005 (U 22/38 SbNU 579)] odmítl restriktivní výklad dovolacího důvodu dle § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu s tím, že Nejvyšší soud na základě podaného dovolání musí být s to reagovat na extrémní rozpor mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy. Dle Ústavního soudu, „jsou-li ve hře základní práva, musejí být ochrannitelná cestou všech opravných prostředků“. V posuzovaném případě si dovolací soud byl existence této judikatury Ústavního soudu vědom, avšak dovodil, že podmínky pro její aplikaci nejsou dány, neboť žádný extrémní rozpor mezi skutkovým stavem věci a provedenými důkazy neexistuje. S tímto závěrem se Ústavní soud z důvodů výše uvedených nemůže ztotožnit; proto přistoupil ke kasaci taktéž rozhodnutí dovolacího soudu.

45. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavnímu soudu nezbylo než ústavní stížností napadená rozhodnutí dle ustanovení § 82 odst. 2 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit. Zrušením rozhodnutí uvedených ve výroku tohoto nálezu se vytváří prostor pro postup obecných soudů podle ustanovení § 314h až 314k tr. řádu.

Č. 141

K ustanovení opatrovníka osobě neznámého pobytu ve správním řízení

Ústavní stížnost je přípustná, pokud příčinou skutečnosti, že stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů), bylo ustanovení opatrovníka správním orgánem, v důsledku čehož napadené rozhodnutí tohoto orgánu nebylo stěžovateli jako nepřítomnému účastníkovi řízení řádně doručeno; přitom se nepřihlíží ke lhůtě pro podání ústavní stížnosti (§ 72 odst. 3 až 5). Z ustálené judikatury Ústavního soudu také vyplývá, že k ustanovení opatrovníka správním orgánem nemůže docházet jen z důvodu urychleného vyřízení věci, nýbrž musí jím být účastníkovi řízení, jehož pobyt není znám, zajištěna důsledná ochrana jeho zájmů i základních práv tak, jak by takovou povinnost byl nucen plnit smluvní zástupce. Nelze očekávat, že zaměstnanec správního orgánu jako opatrovník účastníka řízení vedeného před tímto orgánem bude účinně brojit proti jeho postupu a rozhodnutí. Ustanovení opatrovníka musí proto vždy předcházet šetření, zda jsou dány předpoklady pro takový krok, resp. zda není možno použít jiné opatření. Jiný postup správního orgánu je ve světle hrozícího konfliktu zájmů na straně opatrovníka v rozporu se základním právem na spravedlivý proces, jak vyplývá z čl. 36 a 38 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 15. července 2014 sp. zn. II. ÚS 351/14 ve věci ústavní stížnosti Michala Šmuka, zastoupeného Mgr. Stanislavem Bodlákem, advokátem, se sídlem Sobotín 270, Petrov nad Desnou, proti rozhodnutí Českého telekomunikačního úřadu, odboru pro západočeskou oblast, ze dne 12. 6. 2001 č. j. 106291/2001-634, jímž bylo stěžovateli uloženo zaplatit za poskytnuté telekomunikační služby částku 15 798,90 Kč s příslušenstvím, za účasti Českého telekomunikačního úřadu, odboru pro západočeskou oblast, jako účastníka řízení.

Výrok

I. Rozhodnutí Českého telekomunikačního úřadu, odboru pro západočeskou oblast, ze dne 12. 6. 2001 č. j. 106291/2001-634 se ruší.

II. Náhrada nákladů řízení se nepřiznává.

Odůvodnění

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 28. 1. 2014, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, neboť jím bylo zasaženo do jeho ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

2. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že mu v jeho věci nebyl řádně doručen exekuční titul (ústavní stížností napadené rozhodnutí), neboť se o něm dozvěděl až dne 30. 12. 2013 z usnesení o nařízení exekuce. Stěžovatel uvádí, že se Českému telekomunikačnímu úřadu (dále také jen „Úřad“) stěžovateli zasláná zásilka vrátila jako nedoručená s tím, že se stěžovatel odstěhoval bez udání adresy, proto byl stěžovateli ustanoven opatrovník – zaměstnanec Úřadu, kterému bylo následně napadené rozhodnutí doručeno. Opatrovník neučinil v zájmu stěžovatele žádné úkony, ačkoliv uplatněná pohledávka byla již před zahájením řízení promlčena. Stěžovatel o probíhajícím řízení nevěděl, a proti napadenému rozhodnutí tedy nemohl podat ani řádný opravný prostředek (neučinil tak ani opatrovník, a to ani formálně) a následně ani žalobu. Stěžovatel považuje úřední šetření Českého telekomunikačního úřadu ve věci zjištění adresy jeho pobytu za naprosto nedostatečné a následné ustanovení opatrovníka za ryze formální a účelové pro rychlé ukončení řízení. Stěžovatel v této souvislosti odkazuje na rozsáhlou judikaturu Ústavního soudu týkající se ustanovení opatrovníka účastníkoví řízení, jehož pobyt není znám.

3. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud Českému telekomunikačnímu úřadu, aby se vyjádřil k ústavní stížnosti.

4. Úřad ve svém vyjádření nesouhlasí s tvrzením, že by nedostatečně a pouze formálním způsobem zjišťoval pobyt stěžovatele. Již před tím, než byl Úřadu předmětný spor postoupen Okresním soudem v Chebu, pokoušel se soud opakovaně, leč neúspěšně, doručovat stěžovateli. Úřad poté, co se mu nepodařilo doručovat na adresu trvalého pobytu stěžovatele, Ch., požádal Ministerstvo vnitra České republiky o sdělení aktuální adresy trvalého pobytu stěžovatele. Z výpisu technologického centra Ministerstva vnitra České republiky vyplývá, že stěžovatel měl hlášen trvalý pobyt na adrese Ch., a to od 13. ledna 1997 až do 25. října 2010. Na tuto adresu se však opakovaně nedařilo ani soudu, ani Úřadu doručovat. Podle názoru Úřadu postupoval tento jako správní orgán a následně i opatrovník řádně a v souladu se zákonem č. 151/2000 Sb., o telekomunikacích a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů, a úkony, které byly v předmětném správním řízení činěny, neměly pouze formální charakter.

Pobyt stěžovatele byl řádně ověřen a skutečnost, že byl stěžovateli ustanoven opatrovníkem zaměstnanec správního orgánu (Úřadu), není s těmito předpisy v rozporu. Výběr a ustanovení zaměstnance Úřadu opatrovníkem bylo v souladu s požadavky správního řádu platného v době rozhodování správního orgánu, neboť ve zvolené osobě opatrovníka je nutné především spatřovat odborníka na danou problematiku. Ze spisu vyplývá, že opatrovník převzetí jednotlivých písemností vždy potvrzoval přímo do spisu, a tudíž mu byl obsah spisu znám. V tomto konkrétním případě měl tedy dotčený opatrovník o řízení přehled a postupoval na základě své erudice a zkušeností. Skutečnost, že opatrovník nevznesl žádné námitky, neproказuje, že řádně stěžovatele nezastupoval. Naopak, pokud opatrovník považoval vydané správní rozhodnutí za správné, bylo by podávání opravných prostředků pro zájmy stěžovatele spíše kontraproduktivní a způsobilo by přivodit mu toliko další náklady, které by zvýšily jeho povinnost k peněžitému plnění. Úřad taktéž nepovažuje za správný názor stěžovatele ohledně námitky promlčení, neboť smlouva o poskytování předmětných služeb, za které náleželo společnosti EuroTel Praha, spol. s r. o., peněžité plnění, byla uzavřena v režimu obchodního zákoníku, a uplatnila se tak promlčecí doba v délce trvání čtyř let, která ke dni podání návrhu na zahájení řízení neuplynula. Přestože je Úřadu znám názor Ústavního soudu, který vyslovil ve svých nálezech v obdobných věcech, má za to, že je třeba zkoumat konkrétní okolnosti každého případu a nelze obecně u zaměstnance Úřadu jako opatrovníka presumovat negativní zájem na věci ve vztahu ke stěžovateli. Úřad proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

5. Ústavní soud zaslal výše uvedené vyjádření Úřadu stěžovateli, aby se k němu mohl vyjádřit. Ve své replice stěžovatel trvá na tom, že Úřad dostatečná opatření za účelem zjišťování adresy či místa pobytu stěžovatele nečinil. Obhajoba postupu opatrovníka je ze strany Úřadu dle stěžovatele zcela nepřipadná. Argumentace Úřadu, že žádný předpis nezakazuje jím zvolený postup, dle stěžovatele zcela ignoruje ústavněprávní rovinu věci. Skutečnost, že je postup rozporný s právem běžný u jiných správních orgánů či soudů, neznamená, že je takový (protiprávní) postup správný. S ohledem na dosavadní postup Úřadu, jakož i jeho současný postoj, kterým brojí proti právnímu názorům Ústavního soudu, požaduje stěžovatel přiznání náhrady nákladů řízení. Stěžovatel taktéž nesouhlasí se závěrem Úřadu o obchodněprávním závazkovém vztahu, neboť stěžovatel nebyl podnikatelem.

6. Právní nástupce EuroTel Praha, spol. s r. o., společnost Telefónica Czech Republic, a. s., se podáním ze dne 16. 4. 2014 svého postavení vedlejšího účastníka řízení vzdala.

7. Z vyžádaného spisu Českého telekomunikačního úřadu sp. zn. 106291/2001 Ústavní soud zjistil následující skutečnosti. Platebním rozkazem Okresního soudu v Chebu ze dne 10. 5. 2000 č. j. 20 Ro 765/2000-3 bylo

uloženo stěžovateli zaplatit žalobci EuroTel Praha, spol. s r. o., částku 15 798,90 Kč z titulu smluvně poskytnutých a řádně nezaplacených telekomunikačních služeb. Vzhledem ke skutečnosti, že se nepodařilo platební rozkaz doručit do vlastních rukou stěžovatele, jehož pobyt nebyl znám, byl usnesením Okresního soudu v Chebu ze dne 2. 11. 2000 č. j. 20 Ro 765/2000-9 platební rozkaz zrušen. Usnesením Okresního soudu v Chebu ze dne 26. 1. 2001 č. j. 12 C 67/2000-11 bylo řízení zastaveno a věc byla postoupena Českému telekomunikačnímu úřadu jako orgánu příslušnému. Po zahájení řízení Český telekomunikační úřad zjistil, že se stěžovatel nezdržuje na adrese trvalého pobytu sdělené Městským úřadem Cheb dne 27. 7. 2000, a proto dopisem ze dne 3. 5. 2001 požádal Ministerstvo vnitra o sdělení trvalého bydliště stěžovatele. Dne 14. 5. 2001 vydal Český telekomunikační úřad rozhodnutí, kterým ustanovil svého zaměstnance Milana Maška operativním stěžovatele, s tím, že se pobyt stěžovatele nepodařilo úředním šetřením zjistit. Dne 12. 6. 2001 bylo vydáno ústavní stížností napadené rozhodnutí, kterým bylo návrhu žalobce EuroTel Praha, spol. s r. o., na zaplacení částky 15 798,90 Kč vyhověno.

8. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.

9. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou, zda jsou splněny všechny formální náležitosti a předpoklady ústavní stížnosti; posuzoval, zda byla dodržena lhůta dvou měsíců pro její podání a zda je ústavní stížnost přípustná. Napadené rozhodnutí totiž nabylo právní moci, aniž by proti němu byl podán opravný prostředek. Ústavní soud již v minulosti konstatoval, že pokud je podstatou ústavní stížnosti právě otázka, zda orgán veřejné moci prvního stupně postupoval správně, „když a jak“ ustanovil stěžovateli operativníka, přičemž z toho důvodu nebylo předmětné rozhodnutí stěžovateli nikdy doručeno, a nemohl tak vyčerpat všechny prostředky poskytnuté zákonem k ochraně svých práv, je taková ústavní stížnost přípustná [srovnej náleze z dne 7. 8. 2007 sp. zn. II. ÚS 1090/07 (N 124/46 SbNU 171), náleze z dne 25. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 559/2000 (N 111/27 SbNU 233) a náleze z dne 9. 6. 2008 sp. zn. I. ÚS 3267/07 (N 106/49 SbNU 555)], všechny dostupné stejně jako ostatní citovaná rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>]. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení rozhodnutí, jež bylo vydáno v řízení, jehož byl (resp. měl být) účastníkem, o němž se však dozvěděl až dne 30. 12. 2013 při nahlížení do spisu Úřadu. Ústavní soud proto přistoupil k meritornímu přezkoumání ústavní stížnosti, neboť je zřejmé, že napadené rozhodnutí nebylo stěžovateli řádně doručeno, a ten

tak nemohl vyčerpat všechny zákonem dané procesní prostředky ani podat ústavní stížnost ve lhůtě dvou měsíců podle zákona o Ústavním soudu.

10. Ústavní stížnost posuzoval Ústavní soud z hlediska kompetencí daných mu Ústavou České republiky, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti, který není další instancí v systému všeobecného soudnictví, není soudem nadřazeným obecným soudům a obdobně orgánům veřejné moci a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny. S ohledem na zjištěné skutečnosti dospěl k závěru, že právě k výše uvedenému porušení principů obsažených v Listině základních práv a svobod, oprávněnému zásah Ústavního soudu, došlo.

11. Ústavní soud podotýká, že obdobnými ústavními stížnostmi projednávanými například pod sp. zn. II. ÚS 2966/09 [nález sp. zn. II. ÚS 2966/09 ze dne 23. 2. 2010 (N 34/56 SbNU 383)], sp. zn. I. ÚS 3267/07 (viz výše), sp. zn. IV. ÚS 2992/08 [nález sp. zn. IV. ÚS 2992/08 ze dne 19. 5. 2010 (N 109/57 SbNU 397)], sp. zn. II. ÚS 1090/07 (viz výše), sp. zn. II. ÚS 817/11 [nález sp. zn. II. ÚS 817/11 ze dne 24. 5. 2011 (N 100/61 SbNU 519)], sp. zn. IV. ÚS 1433/11 [nález sp. zn. IV. ÚS 1433/11 ze dne 8. 11. 2011 (N 190/63 SbNU 211)] a sp. zn. I. ÚS 2545/12 [nález sp. zn. I. ÚS 2545/12 ze dne 17. 10. 2012 (N 175/67 SbNU 147)] s podobnou ústavněprávní argumentací jako v nyní projednávané věci se již ve svých rozhodnutích zabýval, přičemž v nich přijaté závěry jsou aplikovatelné i na projednávanou věc.

12. Z ustálené judikatury Ústavního soudu předně vyplývá, že zákonem ustanovení upravující možnost ustanovení opatrovníka nemohou být používána jen z důvodu urychleného vyřízení věci [např. nález ze dne 7. 12. 2008 sp. zn. IV. ÚS 200/97 (N 149/12 SbNU 381)]. Nepřítomnému účastníkovi soudního řízení musí být zajištěna ochrana jeho zájmů i základních práv; funkce opatrovníka byla vytvořena proto, aby do důsledku hájila zájmy nepřítomného, což představuje mj. studium spisu, podávání vyjádření a vedení celého sporu za nepřítomného tak, jak by takovou povinnost byl nucen plnit smluvní zástupce (srov. nález ze dne 25. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 559/2000). Ustanovení opatrovníka účastníkovi řízení, jehož pobyt není znám, musí proto vždy předcházet šetření, zda jsou dány předpoklady pro tento postup v řízení, a současně je zapotřebí zvažovat, zda není možno použít jiné opatření [např. nález ze dne 16. 10. 2001 sp. zn. I. ÚS 322/2000 (N 150/24 SbNU 105)].

13. K osobě opatrovníka Ústavní soud dále konstantně připomíná, že je třeba jej hledat především v okruhu osob blízkých osobě zastupované, resp. těch, jež jsou schopny skutečně reprezentovat zájmy účastníka (viz nález ze dne 25. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 559/2000). Při ustanovení opatrovníka je nutno přísně vážit, aby nedošlo ke kolizi zájmů zástupce a zastoupeného. Nelze totiž očekávat, že podřízený pracovník – zaměstnanec Úřadu

jako opatrovník účastníka řízení ve věci řešené tímtež orgánem bude brojit proti jeho postupu a rozhodnutí [viz náleze ze dne 31. 3. 2005 sp. zn. II. ÚS 629/04 (N 69/36 SbNU 731)]. Je tedy zásadně nevhodné, pokud je opatrovníkem účastníka řízení ustanovena osoba podřízená orgánu veřejné moci, který vede řízení, a to právě s ohledem na z toho plynoucí konflikt mezi povinnostmi vůči zaměstnavateli a vůči účastníkovi řízení. Skutečnost, že v souzené věci opatrovník nepodal opravný prostředek proti rozhodnutí napadenému ústavní stížností, je tedy nutné vidět právě ve světle tohoto konfliktu zájmů. Z hlediska dosažení ústavněprávní maximy rovnosti účastníků řízení tak Ústavní soud odmítá, aby orgány veřejné moci hledaly opatrovníky v řadách svých zaměstnanců, byť by jejich odborná erudice byla nezpochybnitelná. I když lze obecně konstatovat, že možnosti správního orgánu ke zjištění skutečného místa pobytu účastníka řízení mohou být někdy omezené, je nezbytné před ustanovením opatrovníka z důvodu neznámého pobytu účastníka řízení vyčerpat všechny nabízející se možnosti za účelem zjištění místa pobytu, resp. identifikace osoby čerpající služby.

14. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud uzavírá, že se neztotožňuje s názorem Českého telekomunikačního úřadu, dle něhož se v daném případě z jeho strany nejednalo o formální postup a zájmy opatrovníka jako zaměstnance Úřadu (který ve věci učinil jediný úkon, když převzal napadené rozhodnutí) nemohly být v kolizi se zájmy stěžovatele. Ústavní soud je naopak přesvědčen, že lze postup Úřadu označit za ryze formální, neboť neshledal Úřadem tvrzené konkrétní okolnosti, které by mohly vést k závěru jinému, než učinil Ústavní soud ve svých shora citovaných rozhodnutích.

15. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny ze strany Českého telekomunikačního úřadu v tom, že jako opatrovníka ustanovil svého zaměstnance, který z povahy věci nemohl účinně hájit práva stěžovatele, což skutečně řádně nečinil, čímž stěžovateli znemožnil účast na řízení a možnost domoci se v něm jeho práv.

16. Ústavní soud proto ústavní stížností jako opodstatněně vyhověl a v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

17. Ústavní soud nevyhověl návrhu na přiznání nákladů řízení, neboť má za to, že i sám stěžovatel přispěl k dané procesní situaci, když dostatečně nezajistil, aby příslušné orgány měly úplnou a kontinuální informaci o místě jeho pobytu. Ústavní soud proto neshledal podmínky pro postup podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu.

Č. 142

K běhu promlčecí doby pro uplatnění nároku na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem

Při uplatňování nároku na náhradu škody vůči státu (veřejné moci) podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, platí, že promlčecí doba běží ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Pokud škoda spočívá v nemožnosti realizovat vlastnické právo poškozeného (například v důsledku příliš dlouhého vkladového řízení), nemůže promlčecí doba začít běžet dříve, než je vlastnické právo poškozeného vůbec konstituováno, a než se tedy poškozený o existenci svého vlastnického práva vůbec dozví. Jiný závěr obecného soudu vede k porušení základního práva poškozeného na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem, zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu - I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a soudců Ivany Janů a Jiřího Zemánka - ze dne 24. července 2014 sp. zn. I. ÚS 1744/12 ve věci ústavní stížnosti Ing. Karla Mušky, zastoupeného JUDr. Ivo Jahelkou, advokátem, se sídlem Sládkova 351/II, Jindřichův Hradec, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2012 č. j. 28 Cdo 1526/2010-73, jímž bylo částečně odmítnuto stěžovatelovo dovolání, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 5. 11. 2009 č. j. 22 Co 349/2009-51, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 11. 3. 2009 č. j. 9 C 394/2008-32, jímž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba o náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem v řízení o povolení vkladu do katastru nemovitostí, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 8.

Výrok

I. První větou výroku rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2012 č. j. 28 Cdo 1526/2010-73 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená v čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2012 č. j. 28 Cdo 1526/2010-73 se proto v první větě výroku ruší.

III. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 5. 11. 2009 č. j. 22 Co 349/2009-51 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 11. 3. 2009 č. j. 9 C 394/2008-32 v rozsahu, v němž tyto rozsudky nebyly zrušeny rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2012 č. j. 28 Cdo 1526/2010-73, byla porušena základní práva stěžovatele zaručená v čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.

IV. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 5. 11. 2009 č. j. 22 Co 349/2009-51 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 11. 3. 2009 č. j. 9 C 394/2008-32 v rozsahu, v němž nebyly zrušeny rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2012 č. j. 28 Cdo 1526/2010-73, se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů, a to v rozsahu zamítnutí žaloby ohledně částky 205 488 Kč. V řízení před obecnými soudy se stěžovatel vůči České republice – Českému zeměměřičkému a katastrálnímu úřadu jako žalované domáhal náhrady škody způsobené mu nesprávným úředním postupem – konkrétně příliš dlouhým vkladovým řízením před katastrálním úřadem – ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů. Škodu vyplývající z nemožnosti očekávaného výkonu vlastnického práva a představující ušlý zisk z užívání nemovitosti stěžovatel vyčíslil na částku 1 092 000 Kč. Jeho žaloba byla ohledně celé částky zamítnuta, což bylo potvrzeno též rozhodnutím odvolacího soudu, který přitom žalovaný nárok ve výši 205 488 Kč shledal promlčeným. Dovolání stěžovatele bylo poté odmítnuto v rozsahu směřujícím proti rozhodnutí odvolacího soudu týkajícímu se části žalované částky ve výši 205 488 Kč, ve zbylém rozsahu byly rozsudky odvolacího i nalézacího soudu zrušeny a věc byla vrácena nalézacímu soudu k dalšímu řízení.

2. Podle stěžovatele byla napadenými rozhodnutími porušena jeho základní práva, a to právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem státního orgánu dle čl. 36 odst. 3 Listiny. Stěžovatel nesouhlasí s výkladem zákonných norem upravujících počátek a běh promlčecí lhůty, jak byl proveden obecnými soudy, které na stěžovatelův nárok pohlížely, jako by spočíval v obligačních, a nikoli

věcněprávních vztazích a jednalo by se o opětující plnění, z něhož každý dílčí nárok dospívá a promlčuje se samostatně. O vzniku škody se tak stěžovatel měl podle extrémního výkladu obecných soudů dozvídat již od toho roku, kdy bylo vkladové řízení zahájeno. Obecné soudy tak zcela pominuly, že namítaná škoda stěžovateli vznikla až skončením vkladového řízení, jehož výsledkem bylo kladné rozhodnutí o podaném návrhu na vklad, neboť až rozhodnutím o vkladu vzniklo stěžovatelovo vlastnické právo k nemovitosti. Předtím by stěžovatel ani nebyl aktivně legitimovaným k ochraně svého (nekonstituovaného) vlastnického práva před zásahy jiných osob, ani k nárokování škody z nemožnosti vykonávat toto vlastnické právo. Krom toho považuje stěžovatel samu námitku promlčení vznesenou žalovanou za nemravnou a její akceptaci ze strany obecných soudů pokládá za rozpornou se svým právem na spravedlivý proces. Navíc byla tato námitka uplatněna až před odvolacím soudem a promítla se teprve do jeho rozhodnutí, pročez byla pro stěžovatele překvapivou a došlo též k porušení zásady dvojinstančnosti civilního procesu.

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili též účastníci řízení. Nejvyšší soud poukázal na shodu námitek stěžovatele uplatněných v dovolání a v ústavní stížnosti a dále odkázal na odůvodnění svého rozsudku napadeného ústavní stížností, zejména na judikaturu v něm uvedenou. Městský soud v Praze rovněž odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a dále konstatoval, že podle jeho závěru byl stěžovatelův nárok ve výši 205 488 Kč z titulu náhrady škody způsobené v období od března 1999 do srpna 2000 zcela promlčen počínaje říjnem 2003, přičemž žaloba byla podána téměř pět let poté. Dále městský soud osvětlil, že se nezabýval rozporům vznesené námitky promlčení s dobrými mravy, neboť v řízení před ním stěžovatel nic takového netvrdil. Obvodní soud pro Prahu 8 pak ve svém vyjádření plně odkázal na své rozhodnutí vydané ve věci, jakož i na následná rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu.

4. K posouzení ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Obvodního soudu pro Prahu 8 sp. zn. 9 C 394/2008. Z něj zjistil, že žalobou doručenou obvodnímu soudu dne 14. 8. 2008 se stěžovatel domáhal na žalované zaplacení částky 1 092 000 Kč s příslušenstvím jako náhrady škody, která mu vznikla během řízení o povolení vkladu práva do katastru nemovitostí před katastrálním úřadem. Návrh na vklad byl na základě kupní smlouvy, v níž stěžovatel vystupoval jako kupující, podán dne 25. 1. 1999; vklad vlastnického práva stěžovatele byl poté povolen rozhodnutím ze dne 4. 9. 2006, s právními účinky ke dni 25. 1. 1999. V průběhu řízení byl návrh na vklad původně zamítnut rozhodnutím katastrálního úřadu ze dne 3. 5. 1999, které bylo následně k opravnému prostředku stěžovatele zrušeno rozhodnutím krajského soudu ze dne 30. 5. 2000, a věc byla katastrálnímu úřadu vrácena k dalšímu řízení. Po skončení

vkладového řízení stěžovatel dopisem ze dne 22. 8. 2007 uplatnil u katastrálního úřadu nárok na náhradu škody ve výši 205 488 Kč s příslušenstvím, jež mu měla vzniknout v důsledku rozhodnutí úřadu ze dne 3. 5. 1999. Dopisem ze dne 25. 10. 2007 žalovaná tento nárok odmítla. Částku nárokovanou na náhradě škody v žalobě stěžovatel odůvodnil jako ušlý zisk – ušlé nájemné, které mohl získat z nájmu předmětné nemovitosti (bytu, jenž je její součástí) za dobu od 25. 1. 1999 do 4. 9. 2006, tj. za dobu 91 měsíců (12 000 Kč měsíčně); částka uplatněná před podáním žaloby u žalované představovala ušlý zisk z nájemného za období od 12. 3. 1999 do 14. 8. 2000.

5. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 11. 3. 2009 č. j. 9 C 394/2008-32 byla stěžovatelova žaloba zamítnuta, neboť podle obvodního soudu nebyly naplněny předpoklady stanovené zákonem č. 82/1998 Sb. pro náhradu škody, ani měla-li být způsobena nezákonným rozhodnutím (rozhodnutí katastrálního úřadu ze dne 3. 5. 1999 nikdy nenabýlo právní moci a bylo v řádném řízení o opravném prostředku zrušeno rozhodnutím soudu), ani měla-li být způsobena nesprávným úředním postupem žalované (takové tvrzení stěžovatel neuplatnil při nárokování náhrady škody po žalované před podáním žaloby). Stěžovatelovu odvolání proti rozsudku obvodního soudu nebylo vyhověno a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 5. 11. 2009 č. j. 22 Co 349/2009-51 byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen. Městský soud uzavřel, že k nesprávnému úřednímu postupu katastrálního úřadu, který o předmětném návrhu na vklad nerozhodl v řádné zákonné lhůtě, skutečně došlo. Avšak nárok stěžovatele na částku 886 512 Kč městský soud posoudil jako předčasné, neboť jej stěžovatel před zahájením soudního řízení neuplatnil u žalované; nárok na částku 205 488 Kč podle něj předžalobně uplatněn byl, ovšem městský soud jej k námitce žalované vyhodnotil jako promlčený, jelikož tato částka představovala stěžovateli způsobenou škodu v podobě ušlého zisku za dobu od března 1999 do srpna 2000. Tento nárok se tak promlčoval v subjektivní tříleté době postupně od února 2002 do září 2003, zatímco stěžovatelova žaloba byla podána až v srpnu 2008.

6. Citovaný rozsudek městského soudu stěžovatel napadl dovoláním, o němž rozhodl Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 13. 3. 2012 č. j. 28 Cdo 1526/2010-73. Nejvyšší soud dovolání částečně odmítl (první věta výroku rozsudku Nejvyššího soudu) a částečně mu vyhověl. Odmítnuto bylo dovolání v části směřující proti rozsudku městského soudu potvrzujícímu rozsudek obvodního soudu, jímž byla žaloba zamítnuta ohledně částky 205 488 Kč, neboť v tomto rozsahu bylo dovolání shledáno nepřipustným (nenastolující právní otázku zásadního významu). Ve zbylém rozsahu, tedy v souvislosti se žalovanou částkou 886 512 Kč, byly rozsudek městského soudu i rozsudek obvodního soudu zrušeny a věc byla vrácena obvodnímu soudu k dalšímu řízení. Nejvyšší soud zde poukázal na závěry své

předchozí judikatury, která předběžné projednání nároku na náhradu škody u ústředního orgánu sice uznává jako obligatorní podmínku pro uplatnění nároku u soudu, nicméně zdůrazňuje, že se jedná o podmínku procesněprávní, jejíž nedostatek nemůže být důvodem pro zamítnutí žaloby z věcného hlediska, ale je namístej jej řešit postupem podle § 104 odst. 2 občanského soudního řádu; za určitých okolností přitom k předběžnému projednání nároku u příslušného ústředního orgánu nemusí dojít vůbec.

7. Stěžovatelova ústavní stížnost napadá rozhodnutí Nejvyššího soudu, městského soudu a obvodního soudu pouze v tom rozsahu, v jakém se týkala části žalovaného nároku ve výši 205 488 Kč. Ohledně zbylé části nároku, ve výši 886 512 Kč, řízení před obecnými soudy stále pokračuje. Ústavní soud považuje toto řízení o části stěžovatelem původně uplatněného nároku za úzce propojené s řízením, které vyústilo v podání projednávané ústavní stížnosti, a proto níže následuje též rekapitulace rozhodnutí obecných soudů vydaných ve stěžovatelově věci po rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 1526/2010-73.

8. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 2. 5. 2012 č. j. 9 C 394/2008-95 bylo zastaveno řízení co do zaplacení částky 20 912 Kč s příslušenstvím, neboť v této části byla žaloba vzata zpět, a dále byla žaloba v části, v níž se stěžovatel domáhal zaplacení částky 865 600 Kč s příslušenstvím, zamítnuta. Okresní soud dospěl k závěru, že v daném případě jednak vůbec nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu; jednak stěžovateli vůbec nevznikla škoda postupem správního úřadu; a konečně byl stěžovatelův nárok z větší části též promlčen. K odvolání stěžovatele pak byl rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 27. 9. 2012 č. j. 22 Co 294/2012-134 rozsudek obvodního soudu co do zamítnutí žaloby ohledně částky 713 032 Kč s příslušenstvím potvrzen a co do zamítnutí žaloby ohledně částky 152 568 Kč s příslušenstvím zrušen a v tomto rozsahu byla věc vrácena obvodnímu soudu k dalšímu řízení. Městský soud sice zdůraznil, že k nesprávnému úřednímu postupu katastrálního úřadu v dané věci skutečně došlo, nicméně uplatněný nárok na náhradu škody vzniknuvší do 13. 8. 2005 (ve výši 713 032 Kč s příslušenstvím) je promlčený. Pro posouzení odpovědnosti státu za škodu způsobenou stěžovateli po tomto datu pak podle městského soudu nebyl dostatečně zjištěný skutkový stav, ale bylo třeba doplnit tvrzení účastníků i dokazování. Potvrzující výrok rozsudku městského soudu pak stěžovatel napadl dovoláním, o němž Nejvyšší soud rozhodl rozsudkem ze dne 29. 5. 2014 č. j. 30 Cdo 1964/2013-185. Nejvyšší soud zrušil rozsudek městského soudu a obvodního soudu v rozsahu zamítnutí žaloby v částce 713 032 Kč s příslušenstvím (promlčený nárok) a věc v tomto rozsahu vrátil obvodnímu soudu k dalšímu řízení. Nejvyšší soud zdůraznil, že tříletá subjektivní promlčecí doba podle zákona č. 82/1998 Sb. začíná běžet od okamžiku, kdy se poškozený prokazatelně

dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá, a nikoli od nesprávného úředního postupu či od vzniku škody. U stěžovatele přitom skutečná vědomost o vzniku škody nemohla nastat dříve, než se dozvěděl o vkladu svého vlastnického práva do katastru nemovitostí, k němuž došlo rozhodnutím katastrálního úřadu ze dne 4. 9. 2006. Pokud tedy stěžovatel svůj nárok uplatnil žalobou ze dne 14. 8. 2008, nemohlo dojít k promlčení nároku.

9. S ohledem na shora zmíněnou úzkou souvislost mezi řízením o obou částech stěžovatelem původně uplatněného nároku na náhradu škody, tj. co do částky 205 488 Kč a co do částky 886 512 Kč, resp. 865 600 Kč, a zejména s ohledem na možný význam výsledku řízení před Nejvyšším soudem vedeného pod sp. zn. 30 Cdo 1964/2013 pro rozhodnutí o ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud usnesením ze dne 19. 2. 2014 č. j. I. ÚS 1744/12-53 o přerušení řízení, a to do doby skončení označeného řízení před Nejvyšším soudem. Usnesením ze dne 20. 6. 2014 č. j. I. ÚS 1744/12-59 pak Ústavní soud rozhodl o pokračování v řízení o ústavní stížnosti.

II.

10. Ústavní stížnost je důvodná.

11. Ústavní soud přitom úvodem poukazuje na svou ustálenou judikaturu, podle níž zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť dle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je tak v zásadě věcí obecných soudů, přičemž Ústavní soud není součástí jejich soustavy a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí.

12. Zároveň však i obecné soudy musí ve své činnosti respektovat, dodržovat a chránit základní práva a svobody osob (čl. 4 Ústavy), jakož i další principy ústavního pořádku. Pokud této povinnosti obecný soud nedostojí a nesprávnou interpretací či aplikací podústavního práva způsobí porušení základních práv a svobod jednotlivce, pak je Ústavní soud oprávněn jeho postup a rozhodnutí přezkoumat. Taková situace může nastat tehdy, pokud dojde k porušení některé z norem podústavního práva v důsledku svévole (například nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (například přepjatý formalismus), jak se podává z ustálené judikatury Ústavního soudu [např. nálezy sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73) či sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235)]; všechna zde citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>]. Mezi případy svévole se přitom řadí i situace, kdy se právní závěry soudu ocitají v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními, resp. z nich v žádném možném interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají

[např. výše citovaný náleží sp. zn. III. ÚS 150/99, náleží sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 127/28 SbNU 95) či náleží sp. zn. IV. ÚS 369/06 ze dne 7. 11. 2006 (N 206/43 SbNU 303)].

13. V projednávaném případě se jedná o nárok jednotlivce na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem orgánu veřejné moci, konkrétně porušením povinnosti správního úřadu vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. Tento nárok spadá pod substantivní základní právo každého na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem, zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny a vyplývající též z čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Toto základní právo je na podústavní úrovni provedeno zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud se ve své judikatorní praxi opakovaně zabývá rozhodováním obecných soudů o nárocích plynoucích z uvedených předpisů, přičemž pravidelně konstatuje, že je zcela v pravomoci obecných soudů posoudit existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem [srov. náleží sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373), bod 25; či náleží sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581), bod 22; prakticky též náleží sp. zn. I. ÚS 216/09 ze dne 27. 3. 2012 (N 58/64 SbNU 705)]. Na druhou stranu obecné soudy musí mít při rozhodování podle zákona č. 82/1998 Sb. vždy na paměti ústavní původ a zakotvení nároků uplatňovaných podle tohoto zákona [náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459)]. Ústavní soud též již dříve připomněl, že v oblasti regulace následků výkonu veřejné moci a deliktů odpovědnosti státu za způsobenou materiální i nemateriální škodu je třeba hledat mnohem větší sepětí s ústavním právem, než je tomu u jiných druhů soukromoprávní regulace. Tato oblast právní regulace totiž řeší důsledky vztahu, v němž stát vůči jednotlivci vystupoval v nerovném, vrchnostenském postavení a v němž stát pochybil [náleží sp. zn. II. ÚS 590/08 ze dne 17. 6. 2008 (N 108/49 SbNU 567) či náleží sp. zn. I. ÚS 529/09 ze dne 13. 3. 2012 (N 51/64 SbNU 625)].

14. V nyní posuzovaném případě se stěžovatel vůči státu domáhal náhrady škody, která mu měla vzniknout tím, že v řádné zákonné lhůtě nebylo rozhodnuto o povolení vkladu jeho vlastnického práva k nemovitosti do katastru nemovitostí. Vkladové řízení trvalo od ledna 1999 do září 2006, tedy déle než sedm let, a po celou tuto dobu stěžovatel nemohl vykonávat své vlastnické právo, které bylo – s právními účinky k 25. 1. 1999 – konstituováno rozhodnutím katastrálního úřadu o povolení vkladu ze dne 4. 9.

2006. Stěžovatel požadoval ušlé nájemné za uvedenou dobu, celkem ve výši 1 092 000 Kč. Část svého nároku ve výši 205 488 Kč (za období od března 1999 do srpna 2000) přitom stěžovatel vůči žalované uplatnil předžalobně ve smyslu § 14 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., zbylé části nároku se vůči žalované domáhal až v řízení před soudem. Výsledkem rozhodnutí obecných soudů napadených ústavní stížností bylo, že nárok na náhradu škody ve výši 205 488 Kč, který stěžovatel uplatnil ještě před podáním žaloby, byl uznán promlčeným, a tudíž žalobě v této části nemohlo být vyhověno; ve zbylé části o stěžovatelově žalobě, tedy ohledně částky 886 512 Kč (resp. 865 600 Kč), dosud nebylo definitivně rozhodnuto a věc je nyní projednávána před Obvodním soudem pro Prahu 8, po částečně zrušujícím rozsudku Městského soudu v Praze sp. zn. 22 Co 294/2012 a zrušujícím rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1964/2013 (viz bod 8 tohoto nálezu).

15. Závěr o promlčení stěžovatelova nároku na oněch 205 488 Kč oby ušlý zisk z nájemného za léta 1999 a 2000 Městský soud v Praze v napadeném rozhodnutí odůvodnil tak, že tato škoda a její výše musela být stěžovateli známa už v dané době, protože se jeho nárok promlčoval postupně v období od února 2002 do září 2003; počínaje říjnem 2003 byl pak zcela promlčen, zatímco stěžovatel svou žalobu podal až v srpnu 2008.

16. Tím, že stěžovatelův nárok byl uznán promlčeným, bylo mu fakticky znemožněno naplnit v dané věci jeho ústavní právo na odškodnění vůči státu; proto pokud by byl závěr obecných soudů o promlčení nesprávný a neopodstatněný, jak tvrdí stěžovatel, znamenalo by to porušení stěžovatelova základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny.

17. Běh promlčecí doby je pro účely zákona č. 82/1998 Sb. upraven v jeho § 32 a násl. Pro nároky na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem platí pouze subjektivní promlčecí doba, která trvá tři roky a začíná běžet ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá (§ 32 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb.). Jak zdůrazňuje komentářová literatura, poškozený musí prokazatelně získat vědomost o tom, že mu škoda vznikla; nestačí vědomost o škodní události (nesprávném úředním postupu) ani pouhá možnost dozvědět se o vzniku škody (viz Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 323). Stejně závěry zdůrazňuje i konstantní občanskoprávní judikatura – pro počátek subjektivní promlčecí doby je rozhodující prokázaná vědomost poškozeného o vzniklé škodě (a osobě škůdce), nikoliv toliko jeho předpokládaná či domnělá vědomost. Přitom okamžik nabytí vědomosti o škodě v konkrétním případě nutně nemusí časově spadat vjedno s okamžikem nabytí vědomosti o škodní události, tedy nesprávném úředním postupu (srov. například rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 477/2001 ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 28 Cdo 1607/2012 ze dne 28. 8. 2012 či sp. zn. 30 Cdo 2014/2013 ze dne 18. 3. 2014).

18. V nyní posuzovaném případě spočívala stěžovatelem namítaná škoda v nemožnosti realizovat jeho vlastnické právo k předmětné nemovitosti, kupříkladu jejím pronajmutím. Z povahy věci se proto stěžovatel o této škodě nemohl dozvědět dříve, než jeho vlastnické právo vůbec vzniklo – do té doby nemohlo být s jistotou známo, kdo je vlastně poškozeným, přestože škoda vyplývající z nemožnosti realizace vlastnického práva (někoho) k dané nemovitosti samozřejmě vznikala již v průběhu příliší dlouhého správního řízení. Podle zákona přitom v daném případě ke vzniku, resp. nabytí vlastnického práva stěžovatelem došlo vkladem do katastru nemovitostí (§ 133 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinného do 31. 12. 2013), a to s právními účinky zpětně ke dni, kdy byl návrh na vklad doručen katastrálnímu úřadu (§ 2 odst. 3 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, účinného do 31. 12. 2013). Vlastnické právo stěžovatele tedy bylo konstituováno až pravomocným rozhodnutím katastrálního úřadu ze dne 4. 9. 2006 o povolení vkladu, nehledě na to, že tímto rozhodnutím se stěžovatel stal právně vlastníkem nemovitosti již od 25. 1. 1999. Před kladným rozhodnutím katastrálního úřadu tudíž stěžovatel snad mohl tušit (předpokládat) vznikající škodu, jeho vědomost o tom, že škoda vzniká jemu, však byla podmíněna konstituováním jeho vlastnického práva. V žádném případě proto nelze mít za to, že by stěžovatel již v průběhu vkladového řízení skutečně a prokazatelně o vzniku škody věděl, jak je nezbytné pro započítání běhu subjektivní promlčecí doby podle § 32 zákona č. 82/1998 Sb. Stručně řečeno, stěžovatel nemohl vědět o škodě způsobené nemožností realizovat své vlastnické právo, pokud vůbec nevěděl o existenci svého vlastnického práva.

19. Lze rovněž přisvědčit stěžovatelově argumentaci procesní stránkou věci, totiž že se nároku na náhradu škody v podobě ušlého nájemného nemohl domáhat před vkladem svého vlastnického práva do katastru nemovitostí i z toho důvodu, že do té doby mu nesvědčila aktivní věcná legitimace, a jeho případná žaloba by tak musela být zamítnuta.

20. K totožným závěrům ostatně nedávno dospěl též Nejvyšší soud v řízení vedeném o zbytku stěžovatelova nároku na náhradu škody (mimo oněch 205 488 Kč). Jak Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1964/2013 správně uvedl: „zatímco případný zisk z nájemného ucházel žalobci již od 25. 1. 1999, jeho vědomost o vzniku této škody nemohla nastat dříve, než se dozvěděl o vkladu svého vlastnického práva do katastru nemovitostí, tj. než se dozvěděl, že škoda v podobě ušlého zisku vzniká právě jemu“. Proto „tříletá subjektivní promlčecí doba ... začala v nyní posuzovaném případě běžet od okamžiku, kdy se žalobce dozvěděl o vkladu svého vlastnického práva do katastru nemovitostí, tj. od právní moci rozhodnutí katastrálního úřadu o vkladu, resp. ode dne doručení smlouvy (vkladové listiny) opatřené doložkou ve smyslu § 38 odst. 2 vyhl. č. 26/2007 Sb. ...

(katastrální vyhláška). Jelikož k tomu mohlo dojít nejdříve po vydání rozhodnutí o povolení vkladu, k němuž došlo dne 4. 9. 2006, nemohl být žalobcův nárok uplatněný dne 14. 8. 2008 promlčen.“

21. Ústavní soud nemá důvod s právě citovaným shrnutím Nejvyššího soudu nesouhlasit či se od něj odchylovat. Ať už si stěžovatel nárokoval náhradu škody za období do srpna 2000 či za období následující, v obou případech platí, že o vzniku škody se mohl dozvědět nejdříve se vznikem svého vlastnického práva, k čemuž došlo rozhodnutím ze září 2006. Proto ani jeho nárok na oněch 205 488 Kč nemohl být při podání žaloby u Obvodního soudu pro Prahu 8 v srpnu 2008 promlčen.

22. Je tak evidentní, že obecné soudy pochybily při posuzování stěžovatelova nároku, resp. včasnosti jeho uplatnění, naplňujícího stěžovatelovo základní právo na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem. Obecné soudy nereflektovaly zvláštnosti vzniku namítané škody stěžovateli jako poškozenému (vyplyvající z rozdílné datace provedení vkladu a nastoupení jeho právních účinků) oproti jiným újmám případně způsobeným přílišnou délkou správního řízení, které mohou účastníkům řízení vznikat – a oni si toho mohou být vědomi – již v průběhu řízení. Akceptací námítky promlčení, aniž by v dané věci byly splněny zákonné předpoklady promlčení, tak obecné soudy svá rozhodnutí zatížily extrémním nesouladem mezi učiněnými právními závěry a vykonanými skutkovými zjištěními, z nichž ony právní závěry nijak nevyplývají. Tím se obecné soudy ve stěžovatelově případě dopustily nepřípustné svévole, zakládající porušení práva na spravedlivý proces.

23. Ústavní soud tak shrnuje, že neopodstatněnou a nezákonnou akceptací námítky promlčení obecné soudy v důsledku stěžovatelí znemožnily naplnění jeho základního práva na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem, čímž porušily čl. 36 odst. 3 Listiny. Dále se tak dopustily svévole rozporné se základním právem stěžovatele na spravedlivý proces, a tedy porušující čl. 36 odst. 1 Listiny.

24. Z uvedených důvodů Ústavnímu soudu nezbylo než podané ústavní stížnosti vyhovět a napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 8 v relevantním rozsahu zrušit, a to v souladu s § 82 odst. 1 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

Č. 143

K rozhodování obecných soudů o nároku na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem

I. Při posuzování nároků uplatňovaných podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti státu“) nesmí obecné soudy nikdy zapomínat na ústavní původ a zakotvení těchto nároků, přičemž aplikace zákona o odpovědnosti státu nesmí vést, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem).

II. Pokud obecné soudy v řízení o náhradě škody podle zákona o odpovědnosti státu uvalí na žalobce nesplnitelné důkazní břemeno, učiní tak ústavně zakotvené právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem iluzorním, čímž dojde k porušení čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

III. Za situace, kdy žalobce není schopen přesně určit a prokázat výši škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, přičemž však prokáže a odůvodní, že mu taková škoda vznikla, nemohou obecné soudy rozhodnout, že mu proto škoda nebude vůbec nahrazena nebo že mezi protiprávním jednáním a vzniklou škodou není příčinná souvislost. Obecné soudy v takové situaci určí výši vzniklé škody podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu.

IV. Právo na projednání věci bez zbytečných průtahů je rovněž ústavně garantovaným právem (čl. 38 odst. 2 Listiny), a proto posouzení, zda v daném řízení došlo ke zbytečným průtahům, či nikoliv, jakož i případné pochybení obecného soudu v tomto posouzení dosahují ústavněprávní roviny.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a soudců Ivany Janů a Jiřího Zemánka - ze dne 24. července 2014 sp. zn. II. ÚS 1430/13 ve věci ústavní stížnosti Otakara Vodičky, zastoupeného Mgr. Janou Zilvarovou, advokátkou, se sídlem Hradešinská 29, Praha 10, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo

2114/2012-112 ze dne 13. 2. 2013, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 29 Co 33/2010-89 ze dne 6. 12. 2011, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 26 C 251/2008-47 ze dne 12. 11. 2009, jímž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba o náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem a průtahy v exekučním řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 2114/2012-112 ze dne 13. 2. 2013, rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 29 Co 33/2010-89 ze dne 6. 12. 2011 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 26 C 251/2008-47 ze dne 12. 11. 2009 bylo porušeno základní právo stěžovatele na náhradu škody za nesprávný úřední postup garantované čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl v záhlaví tohoto usnesení uvedená rozhodnutí a navrhl jejich zrušení pro rozpor se svým ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces. Přitom odkázal na čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

2. Dne 5. 10. 1998 stěžovatel podal návrh na nařízení výkonu rozhodnutí prodejem nemovitostí dlužníka k uspokojení své pohledávky ve výši 3 000 000 Kč. Již dříve jiní dva věřitelé podali shodný návrh k uspokojení svých nároků v souhrnné výši cca 1,5 milionu korun. Okresní soud Praha-západ v řízení vedeném pod sp. zn. E 666/97 nařídil výkon rozhodnutí pro tyto tři oprávněné dne 23. 9. 1999. Usnesením ze dne 19. 3. 2001 byla stanovena cena nemovitostí na 7 726 480 Kč. Dne 30. 10. 2003 okresní soud vydal dražební vyhlášku. Avšak v mezidobí, dne 30. 7. 2003, byl na majetek povinného vyhlášen konkurs. Proto bylo dne 12. 9. 2006 řízení o výkonu rozhodnutí prodejem nemovitostí zastaveno. Nemovitosti byly v konkursu dražbou prodány za 3 500 000 Kč. Vydražitel je následně, již bez dluhů, věcných břemen či jiných právních povinností, prodal za 5 500 000 Kč. V konkursu stěžovatel nakonec získal za svou pohledávku 177 392 Kč.

3. Stěžovatel následně podal proti státu žalobu na náhradu škody za nesprávný úřední postup z důvodu průtahů v exekučním řízení podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti

(notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti státu“). Argumentoval, že kvůli průtahům k výkonu rozhodnutí nedošlo před vyhlášením konkursu. Pokud by k výkonu došlo, dosáhl by jistě uspokojení své pohledávky v plné výši. Škodu tedy vyčíslil na 5 397 971 Kč, což byla výše jeho pohledávky včetně úroků z prodlení ponížena o částku, kterou získal v konkursu.

4. Napadeným rozsudkem Obvodní soud pro Prahu 2 žalobu stěžovatele zamítl, neboť neshledal, že by v exekučním řízení došlo k průtahům a nesprávnému úřednímu postupu.

5. Městský soud v Praze napadeným rozsudkem prvoinstanční rozhodnutí potvrdil. Oproti obvodnímu soudu shledal, že v exekučním řízení došlo k neodůvodněným průtahům, neboť okresní soud byl v období mezi 19. 3. 2001 a 30. 10. 2003 nečinný. Neshledal však, že by stěžovatel prokázal výši škody vzniklé v příčinné souvislosti s tímto protiprávním jednáním. Podle městského soudu stěžovatel soudu nepředložil žádné důkazy svědčící o tom, za jakou cenu by předmětné nemovitosti byly prodány v době předcházející prohlášení konkursu na povinného. Rovněž uvedl, že povinný měl více věřitelů a nelze vyloučit, že by se také přidali jako oprávnění k výtěžku z dražby nemovitostí. Závěrem soud uvedl:

„Žalobci se tudíž nepodařilo jednoznačně prokázat, za jakou cenu by byly nemovitosti vydraženy v období, jež předcházelo prohlášení konkursu ... ani v jaké výši by byl žalobce uspokojen z dražbou získaných finančních prostředků. Podle názoru odvolacího soudu tedy v důsledku absence podmínky příčinné souvislosti není možné dovodit odpovědnost státu za škodu způsobenou žalobci nesprávným úředním postupem ani nelze určit výši škody, která by tak [stěžovatel] vznikla.“

6. Napadeným usnesením Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatele. Nejvyšší soud uznal, že nečinností okresního soudu v exekučním řízení evidentně došlo k porušení zásady rychlosti řízení. Avšak nezbytnou podmínkou vzniku odpovědnosti státu je také příčinná souvislost mezi právní skutečností, za níž se odpovídá (zde nesprávný úřední postup), a mezi vznikem škody, tedy je-li postup orgánu státu se vznikem škody ve vztahu příčiny a následku; samotná existence nesprávného úředního postupu škodu nepředstavuje. Dle Nejvyššího soudu se o odškodnitelnou majetkovou újmu proto jedná, pokud nesprávnost postupu (nečinnost) měla dopad do majetkové sféry žalobce, tedy jestliže nebyť této nesprávnosti, nedošlo by k tvrzené majetkové újmě. V tomto směru pak leží důkazní břemeno na žalobci, který nese břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, že mu vznikla škoda a že je dána příčinná souvislost mezi vznikem škody a nesprávným úředním postupem.

7. Zjištěný skutkový stav podle Nejvyššího soudu „nedává reálný a jednoznačný podklad pro závěr, že při dřívějším provedení výkonu rozhodnutí

by žalobce mohl plně uspokojit svou pohledávku z výtěžku prodeje nemovitostí povinného. Závěr nižších instancí, že mezi nesprávným úředním postupem a vznikem tvrzené materiální újmy vztah příčiny a následku není, je tedy správný a též v souladu s ustálenou judikaturou.“

II. Argumentace stran

8. Stěžovatel má za to, že napadenými soudními rozhodnutími bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces. Vydaná rozhodnutí jsou nezákonná jednak z důvodu nezákonné aplikace platného práva a jednak z důvodu rozporu s dobrými mravy.

9. Dle názoru stěžovatele je dána příčinná souvislost mezi škodou vzniklou stěžovateli a nesprávným úředním postupem Okresního soudu Praha-západ v řízení vedeném pod sp. zn. E 666/97, a je tedy dána odpovědnost státu za škodu. Stěžovatel má za to, že došlo k nesprávné, a tudíž i nezákonné aplikaci zákonných ustanovení o odpovědnosti státu za škodu, jakož i obecných ustanovení občanského zákoníku o podmínkách vzniku nároku na náhradu škody.

10. Stěžovatel se dále domnívá, že pokud soudy všech instancí shodně konstatovaly, že v předmětném vykonávacím soudním řízení došlo k neodůvodněným průtahům v takové intenzitě, že tím došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces, a je-li stát za porušení práva na spravedlivý proces objektivně odpovědný, nelze žalobci odeprít právo na náhradu takto vzniklé škody, neboť by tím byl popřen samotný princip odpovědnosti státu za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem a takový postup by byl i v rozporu s dobrými mravy a principem právního státu. Dle stěžovatele je příčinná souvislost mezi škodou vzniklou stěžovateli a jednáním, resp. nečinností soudu, dána již samotnou skutečností, že soud porušil jeho právo na spravedlivý proces. Výše vzniklé škody se pak rovná nároku, který po právu na základě pravomocného, vykonatelného rozsudku v předmětném řízení uplatnil a jehož výkon byl v důsledku porušení jeho práva na spravedlivý proces zmařen.

11. Stěžovatel se zásadně neztotožňuje s tvrzením, že není dána a že nebyla prokázána příčinná souvislost mezi vznikem škody na straně stěžovatele a pochybením soudu spočívajícím v průtazích v soudním řízení. Dle jeho názoru právě a jedině v důsledku nesprávného úředního postupu, spočívajícího v nečinnosti soudu, byl zbaven možnosti realizovat své právo přiznané pravomocným soudním rozhodnutím. Z výsledku dražby v následně konaném konkursním řízení zcela jasně vyplývá, že nemovitosti mohly být vydraženy v rámci výkonu rozhodnutí minimálně za cenu 3 500 000 Kč a tato částka mohla být v době, kdy byly splněny veškeré podmínky pro konání dražby v exekučním řízení, rozdělena pouze mezi věřitele v té době známé, jejichž počet z exekučního spisu jasně vyplývá. Jestliže

tedy soud zavinil, že dražba nebyla provedena, je třeba vyjít ze situace vyplývající z exekučního spisu, a nikoliv spekulovat o tom, že by se bývalo mohlo přihlásit více věřitelů. Pokud by tedy nedošlo k průtahům ze strany soudu, dosáhl by stěžovatel na základě dražby konané ve vykonávacím řízení uspokojení celé své pohledávky ve výši 3 000 000 Kč s příslušenstvím, nebo alespoň její podstatné části. V důsledku soudem zaviněných průtahů v řízení vedeném Okresním soudem Praha-západ pod sp. zn. E 666/97 se stěžovatel ve vykonávacím řízení jím požadované částky nedomohl a v konkursním řízení byl uspokojen již jen částkou 177 392 Kč.

12. Obvodní soud pro Prahu 2 ve svém vyjádření pouze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

13. Městský soud v Praze považoval stížnost za nedůvodnou a odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

14. Nejvyšší soud také odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a uvedl, že ústavní stížnost pouze opakuje argumenty předložené již v dovolání.

15. Vyjádření účastníků byla stěžovateli zaslána, ten však svého práva repliky nevyužil.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Obecné principy

16. Podle čl. 36 odst. 3 Listiny má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Tento nárok na náhradu škody je ústavně zaručeným základním právem [viz např. nálezh sp. zn. Pl. ÚS 18/01 ze dne 30. 4. 2002 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.) či nálezh sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373), bod 26].

17. Ústavní soud se ve své judikatuurní praxi opakovaně zabývá rozhodováním obecných soudů o nárocích podle zákona o odpovědnosti státu, přičemž pravidelně konstatuje, že plně respektuje, že je zcela v pravomoci obecných soudů posoudit existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem [srov. nálezh sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (viz výše), bod 25; či nálezh sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581), bod 22; prakticky též nálezh sp. zn. I. ÚS 216/09 ze dne 27. 3. 2012 (N 58/64 SbNU 705)].

18. Zároveň však Ústavní soud ve své judikatuře zdůrazňuje, že při posuzování nároků uplatňovaných podle zákona o odpovědnosti státu obecné soudy nikdy nesmí zapomínat na jejich ústavní původ a zakotvení. Je proto nezbytné v každém případě dbát na to, aby fakticky nedošlo k vyprázdňení dotčeného základního práva při použití jeho zákonného

provedení. Jinak řečeno, aplikací zákona o odpovědnosti státu v případech odpovědnosti státu za škodu a nemajetkovou újmu nesmí dojít, přímo ani nepřímou, k omezení rozsahu základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny, k jeho zúžení. Podle zákona o odpovědnosti státu je tedy nutno kompenzovat veškerou újmu, kterou by bylo možno namítat pod čl. 36 odst. 3 Listiny, nikoliv naopak [nález sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459), bod 15]. V některých nálezech Ústavní soud kritizoval i formalismus obecných soudů, pokud shledaly absenci příčinné souvislosti [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 3750/11 ze dne 20. 9. 2012 (N 162/66 SbNU 415), bod 18], či měl na existenci příčinné souvislosti názor opačný [nález sp. zn. II. ÚS 2085/08 ze dne 16. 9. 2009 (N 203/54 SbNU 519), bod 15].

19. V nálezu sp. zn. II. ÚS 321/98 ze dne 5. 5. 1999 (N 67/14 SbNU 83) Ústavní soud vyslovil porušení práva stěžovatele na náhradu škody podle čl. 36 odst. 3 Listiny v situaci, ve které obecné soudy odmítly nárok stěžovatele, protože neprokázal vyšší vzniklé škody způsobené nezákonným rozhodnutím státu. Ústavní soud však shledal, že v dané situaci přesnou vyšší škody stěžovatel ani objektivně prokázat nemohl právě v důsledku samotného nezákonného rozhodnutí. Přitom odkázal na ustanovení § 136 občanského soudního řádu, dle kterého lze-li vyšší nároků zjistit jen s nepoměrnými obtížemi, nebo nelze-li ji zjistit vůbec, určí ji soud podle své úvahy.

20. K podmínkám vzniku odpovědnosti státu za majetkovou újmu podle zákona o odpovědnosti státu se opakovaně vyjádřil také Nejvyšší soud. Například ve věci sp. zn. 28 Cdo 2294/2010 ze dne 26. 5. 2011 (a obdobně v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 2490/2011 ze dne 12. 9. 2012) uvedl, že i u objektivní odpovědnosti státu za škodu je nezbytným předpokladem jejího vzniku příčinná souvislost mezi právní skutečností, za niž se odpovídá (tj. mezi nesprávným úředním postupem), a vznikem škody, tedy je-li postup orgánu státu se vznikem škody ve vztahu příčiny a následku; samotná existence nesprávného úředního postupu škodu nepředstavuje. Majetková újma, jejíž vznik účastník odůvodňuje průtahy v řízení, je tedy odškodnitelná, jestliže včasné nevydání rozhodnutí mělo dopad do majetkové sféry účastníka, tedy pokud průtahy v řízení byly příčinou újmy spočívající v tom, že pohledávka nebyla dlužníkem uspokojena. Jestliže se v příčinné souvislosti s nesprávným úředním postupem stalo právo věřitele na plnění proti dlužníku fakticky nevyimahatelným a je již vyloučeno, aby bylo uspokojeno, je dána odpovědnost státu za takto vzniklou škodu. O odškodnitelnou majetkovou újmu se proto jedná, jestliže nesprávnost postupu (nečinnost) měla dopad do majetkové sféry žalobce, tedy jestliže nebyť této nesprávnosti, nedošlo by k majetkové újmě.

21. Ústavní soud si je také vědom obecné těžkosti prokazování příčinné souvislosti mezi nadměrnou délkou řízení a vznikem majetkové újmy. I proto konstrukce náhrady škody za nadměrnou délku řízení má své

těžiště v náhradě nemajetkové újmy. V zásadě lze i akceptovat, že malé majetkové újmy mohou být v tomto konkrétním případě subsumovány do náhrad nemajetkové újmy. Nicméně tyto náhrady, které se pohybují v řádu deseti tisíců korun, těžko mohou působit jako dostatečné zadostiučnění za škodu řádově vyšší, což je situace v nyní projednávaném případě.

22. Ze soudní praxe upřednostňující náhradu nemajetkové újmy u nadměrné délky řízení vycházel i nedávný nálezn sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (viz výše), v němž mimo jiné Ústavní soud vyslovil, že dosud respektuje poměrně restriktivní přístup obecných soudů při posuzování nároků na náhradu škody podle zákona o odpovědnosti státu za podmínky, že nárok stěžovatele na náhradu škody bude zohledněn při stanovení výše vzniklé nemajetkové újmy. Na rozdíl od tohoto nálezu však stěžovatel v nyní posuzovaném případě náhradu nemajetkové újmy nežádal, a v úvalu tak přichází jen náhrada újmy majetkové.

B. Aplikace těchto principů na nyní projednávaný případ

23. V nyní posuzovaném případě obecné soudy s odkazem na výše zmíněnou judikaturu Nejvyššího soudu rozhodly, že nebyla splněna jedna z podmínek vzniku odpovědnosti státu, a to vztahu příčinné souvislosti mezi škodou a nesprávným úředním postupem. Ústavní soud nemínil v obecné rovině existenci tří podmínek (nesprávný úřední postup, vznik škody a existence příčinné souvislosti mezi nimi) pro vznik odpovědnosti státu zpochybnout. Musí však posoudit, zda tyto podmínky nebyly v konkrétní věci aplikovány natolik restriktivně, že fakticky došlo k vyprázdňení stěžovatelova základního práva na náhradu škody za nesprávný úřední postup podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

24. Městský soud v napadeném rozhodnutí uvádí, že stěžovatel neprokázal, za jakou cenu by byly nemovitosti před vyhlášením konkursu vydraženy. Městský soud však nijak nezohlednil, že výsledek žádné dražby, která se nekonala, nelze s jistotou určit. Pokud tedy ke dražbě v tomto období nedošlo, a to z důvodu pochybení na straně státu, je pro stěžovatele nemožné prokázat přesně, za kolik by se nemovitosti vydražily. Tímto svým požadavkem tak na stěžovatele uvalil zcela nesplnitelné důkazní břemeno. Navíc k dražbě nedošlo před vyhlášením konkursu právě z důvodu pochybení na straně státu. Nelze tedy toto pochybení nyní fakticky klást k tíži stěžovatele a založit na něm odmítnutí jeho nároku [obdobně srovnej výše zmíněný nálezn sp. zn. II. ÚS 321/98 ze dne 5. 5. 1999 (N 67/14 SbNU 83)].

25. Napadený rozsudek městského soudu byl následně potvrzen napadeným usnesením Nejvyššího soudu, který dodal, že zjištěný skutkový stav nedává jednoznačný podklad pro závěr, že při dřívějším provedení výkonu rozhodnutí by žalobce mohl plně uspokojit svou pohledávku z výtěžku prodeje nemovitostí povinného.

26. Ústavní soud předně podotýká, že odůvodnění rozhodnutí obecných soudů o odmítnutí nároku stěžovatele se převážně vztahuje k tomu, že stěžovatel neprokázal přesnou výši škody, která mu měla vzniknout. Ani z odůvodnění městského soudu, ani Nejvyššího soudu není příliš zjevné, proč se domnívaly, že stěžovatel neprokázal ani příčinnou souvislost mezi škodou a nesprávným úředním postupem státu. Dle názoru Ústavního soudu je nutno tyto dvě podmínky vzniku odpovědnosti, tedy škodu a příčinnou souvislost, rozlišovat a skutečnost, že nelze přesně určit a prokázat výši škody, přece automaticky neznamená, že mezi protiprávním jednáním a vzniklou škodou není příčinná souvislost.

27. Takto nakonec v jiných svých rozhodnutích Nejvyšší soud postupoval. Například ve věci sp. zn. 28 Cdo 2490/2011 (rozsudek ze dne 12. 9. 2012), která měla velmi obdobné skutkové okolnosti jako nyní projednávaná věc, neboť došlo k průtahům v exekučním řízení iniciovaném dovolatelem a mezitím byla nemovitost prodána v jiném exekučním řízení, Nejvyšší soud shledal, že „zjištěný skutkový stav dává rovněž podklad pro závěr, že při podstatně včasnějším nařízení a provedení výkonu rozhodnutí by žalobce mohl uspokojit svou pohledávku zcela nebo zčásti z výtěžku prodeje nemovitosti povinného. ... Z toho plyne, že mezi nesprávným úředním postupem orgánu veřejné moci a vznikem této materiální újmy lze vztah příčiny a následku odůvodněně dovodit.“ Zrušujícím rozsudkem Nejvyšší soud nižším instancím nařídil, aby se v dalším průběhu řízení zabývaly tím, jaká částka požadované náhrady majetkové škody žalobci z titulu nesprávného úředního postupu státního orgánu náleží. Čili absence najisto postavené výše škody nebránila Nejvyššímu soudu učinit závěr, že je dána příčinná souvislost mezi nějakou výší škody a nesprávným úředním postupem.

28. Ústavní soud se domnívá, že takový měl být postup i v nyní projednávaném případě. Závěr Nejvyššího soudu, že stěžovatel neprokázal, že při dřívějším provedení výkonu rozhodnutí by mohl plně uspokojit svou pohledávku, je tedy z pohledu existence příčinné souvislosti irelevantní.

29. V nyní posuzovaném případě soudy shledaly v exekučním řízení nečinnost okresního soudu v období mezi dnem 19. 3. 2001, kdy byla stanovena cena nemovitosti, a 30. 10. 2003, kdy okresní soud vydal dražební vyhlášku. K vyhlášení konkursu došlo dne 30. 7. 2003, kdy byl na majetek povinného vyhlášen konkurs. Z této časové posloupnosti je zřejmé, že kdyby k nečinnosti okresního soudu nedošlo, tedy nedošlo by k nesprávnému úřednímu postupu, tak by k vydání dražební vyhlášky a dražbě muselo dojít před vyhlášením konkursu. Pokud tedy stěžovateli vznikla nějaká škoda tím, že ke dražbě nedošlo před vyhlášením konkursu, je tato škoda v příčinné souvislosti s nesprávným úředním postupem.

30. Nyní projednávaný případ je nutno odlišit od obdobného případu, který rozhodoval Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) -

rozsudek ve věci *Martins Moreira proti Portugalsku* ze dne 26. 10. 1988 č. 11371/85 – a kde ESLP dospěl k závěru, že je možné pouze spekulovat, zda by se stěžovatel dočkal zaplacení své pohledávky, kdyby předmětné řízení bylo ukončeno dříve. V tom případě však šlo o průtahy v řízení ve věci samé a k prohlášení konkursu došlo jen několik měsíců po skončení tohoto řízení. V nyní posuzovaném případě však jde o průtahy v řízení vykonávacím, kde je mnohem užší vazba mezi průtahy a nemožností stěžovatele vymoci již dávno soudem uznanou pohledávku. Navíc je nutno poznamenat, že i v případě *Martins Moreira* ESLP stěžovateli určitou náhradu majetkové újmy přiznal (viz § 65).

31. Ústavní soud však na druhé straně nepřisvědčuje stěžovateli v jeho tvrzení, že výše škody je vždy dána výší pohledávky, která byla uplatněna v exekučním řízení. Tomu by tak bylo pouze za předpokladu, že by bylo postaveno najisto, že kdyby výkon rozhodnutí proběhl včas a bez zbytečných průtahů, tak by stěžovatel obdržel v exekuci celý tento obnos. Výši škody je však nutno stanovit vždy s ohledem na konkrétní zjištěné okolnosti daného případu.

32. Obecně lze říci, že výše škody je dána rozdílem mezi částkou, kterou by stěžovatel v exekučním řízení vymohl, nebylo-li by nesprávného úředního postupu v tomto řízení, a částkou, kterou nakonec reálně dostal. Dokazování je tedy třeba vést ke zjištění toho, za kolik by se nemovitosti prodaly v případné dražbě v exekučním řízení. Je však nutno reflektovat, že přesný výnos z neuskutečněné dražby nikdy zjistit, a tedy ani dokázat nelze. Nelze tedy po stěžovateli požadovat, aby prokázal, za kolik přesně by se předmětná nemovitost v době před prohlášením konkursu prodala. Tuto nemožnost přesného vyčíslení nelze použít jako argument pro nepřiznání žádné náhrady škody.

33. Je nutno reflektovat, že v některých situacích je prakticky nemožné prokázat přesnou výši vzniklé škody, což by však nemělo bránit vzniku odpovědnostního vztahu. Tato situace v praxi velmi často nastává právě u škod vzniklých nadměrnou délkou řízení. Možným řešením je stanovení výše škody použitím uvážení na základě spravedlnosti, jak Ústavní soud naznačil již ve výše zmíněném nálezu sp. zn. II. ÚS 321/98 ze dne 5. 5. 1999 (N 67/14 SbNU 83). Takové řešení přijímá judikatura ESLP, ve které se výše majetkové újmy způsobené nadměrnou délkou řízení stanovuje na základě spravedlnosti, či jiným slovem, ekvity (viz např. rozsudky ve věcech *Unión Alimentaria Sanders S. A. proti Španělsku* ze dne 7. 7. 1989 č. 11681/85, § 45; *Estimo Jorge proti Portugalsku* ze dne 21. 4. 1998 č. 24550/94, § 51; či *Bořánková proti České republice* ze dne 7. 1. 2003 č. 41486/98, § 67).

34. I když ke vzniku odpovědnostního vztahu došlo před nabytím účinnosti nového občanského zákoníku, nic nebrání aplikaci pravidla, že nelze-li výši náhrady škody přesně určit, určí ji podle spravedlivého uvážení

jednotlivých okolností případu soud, která je nyní explicitně vyjádřena v § 2955 nového občanského zákoníku jako právního předpisu subsidiárně použitelného v rozsahu, v němž majetkové právo neupravuje zákon o odpovědnosti státu. Nejedná se totiž o podmínku vzniku práva na náhradu škody, ale pouze o pomůcku, jak stanovit výši škody v situacích, ve kterých její výši nelze přesně prokázat. Ústavní soud již v citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 321/98 uložil obecným soudům stanovit výši škody s použitím uvážení na základě spravedlnosti. Ostatně obdobná metoda stanovení výše majetkové újmy vyplývá i z dlouhodobé judikatury ESLP a lze ji odvodit i z obecného principu obsaženého v § 136 občanského soudního řádu [srovnej nálezu sp. zn. II. ÚS 321/98 ze dne 5. 5. 1999 (N 67/14 SbNU 83)].

35. Spravedlivé uvážení, které má na mysli toto pravidlo, nyní obsažené v § 2955 nového občanského zákoníku, neznamená libovůli na straně rozhodujícího soudu. Spravedlnost je třeba určit na základě „jednotlivých okolností případu“, tak jak vyplynuly z dokazování. V nyní posuzované věci je například relevantní výnos z dražby předmětných nemovitostí v následném konkursním řízení. I když samozřejmě každá dražba je jedinečná a nelze s jistotou dojít k závěru, že v jiné dražbě konané dříve by bylo dosaženo stejné ceny, přesto lze z tohoto výsledku vycházet. Relevantní jsou samozřejmě i další okolnosti, jako například počet věřitelů a výše jejich pohledávek přihlášených v exekučním řízení.

36. Městský soud v napadeném rozhodnutí, které bylo potvrzeno Nejvyšším soudem, však nemožnost stěžovatele s jistotou prokázat, za kolik by se nemovitosti prodaly v době před zahájením konkursu, nijak nerefletoval, a naopak na této objektivní nemožnosti založil své rozhodnutí o odmítnutí nároku stěžovatele. Městský soud rovněž zcela pomínil, že naprosto přesné vyčíslení výše škody není podmínkou vzniku odpovědnosti státu. Městský soud tím, že v napadeném rozhodnutí na stěžovatele uvalil nespílitelné důkazní břemeno, nastavil podmínky pro vznik odpovědnosti státu natolik restriktivně, že fakticky učinil ústavně zaručené právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem iluzorní. Přitom právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem je ústavně garantované právo, které nesmí být při použití jeho zákonného provedení vyprázdněno. Jinými slovy, toto základní právo je nutno vykládat tak, aby bylo účinné v praxi, a nikoliv pouze teoretické a iluzorní. Tím pochybení městského soudu a Nejvyššího soudu dosáhlo takové intenzity, že došlo k porušení základního práva stěžovatele na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem garantovaného čl. 36 odst. 3 Listiny.

37. Co se týče napadeného rozhodnutí obvodního soudu, tak to je z ústavněprávního pohledu deficitní již z toho důvodu, že mylně, jak shledaly i nadřízené soudy, dovodilo, že v předmětném řízení k průtahům nedošlo. Přitom právo na projednání věci bez zbytečných průtahů je rovněž

ústavně garantovaným právem (viz čl. 38 odst. 2 Listiny). A tedy posouzení, zda v daném řízení došlo ke zbytečným průtahům, či nikoliv, je ústavněprávní otázkou a pochybení obecného soudu v tomto posouzení dosahuje ústavněprávní roviny. V důsledku tedy i obvodní soud napadeným rozsudkem porušil právo stěžovatele na náhradu škody způsobené mu nesprávným úředním postupem, zde představovaným nadměrnou délkou exekučního řízení.

C. Závěr

38. Ústavní soud tedy závěrem shrnuje, že při posuzování nároků uplatňovaných podle zákona o odpovědnosti státu nesmí obecné soudy nikdy zapomínat na ústavní původ a zakotvení těchto nároků, přičemž aplikace zákona o odpovědnosti státu nesmí vést, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny. Pokud tedy obecné soudy v řízení o náhradě škody podle zákona o odpovědnosti státu uvalí na žalobce nesplnitelné důkazní břemeno, učiní tak ústavně zakotvené právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem iluzorním, čímž dojde k porušení čl. 36 odst. 3 Listiny. Za situace, kdy žalobce není schopen přesně určit a prokázat výši škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, přičemž však prokáže a odůvodní, že mu taková škoda vznikla, nemohou obecné soudy rozhodnout, že mu proto škoda nebude vůbec nahrazena nebo že mezi protiprávním jednáním a vzniklou škodou není příčinná souvislost. Obecné soudy v takové situaci určí výši vzniklé škody podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu. Právo na projednání věci bez zbytečných průtahů je rovněž ústavně garantovaným právem (čl. 38 odst. 2 Listiny), a proto posouzení, zda v daném řízení došlo ke zbytečným průtahům, či nikoliv, jakož i případné pochybení obecného soudu v tomto posouzení dosahují ústavněprávní roviny.

39. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že napadená rozhodnutí porušila stěžovatelovo právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem garantované čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadená rozhodnutí zrušil.

40. V následném řízení je na obecných soudech, aby stanovily odpovídající výši vzniklé škody s ohledem na principy vyjádřené v tomto nálezu v bodech 31 až 38, tedy ve výši podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností případu.

41. V novém řízení jsou pak obecné soudy vázány závěrem, který již byl učiněn městským soudem a Nejvyšším soudem, že v předmětném

II. ÚS 1430/13

č. 143

řízení došlo k neodůvodněným průtahům, a tedy nesprávnému úřednímu postupu. Zrovna tak jsou vázány právním názorem Ústavního soudu vyjádřeným v tomto nálezu, že mezi tímto nesprávným úředním postupem a škodou vzniklou stěžovateli, jejíž výši je třeba určit, existuje příčinná souvislost.

Č. 144

K zásadám procesní ekonomie a minimalizace zásahů do vlastnického práva povinného při spojování věcí v exekčním řízení

Obecný soud, který nezasáhl v situaci zjevně šikanózního chování oprávněného a chybného postupu soudního exekutora, byť by se jednalo pouze o změnu příkazu k úhradě nákladů exekuce, se dopustil porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na ochranu vlastnictví garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů (soudce zpravodaj) – ze dne 28. července 2014 sp. zn. I. ÚS 3571/12 ve věci ústavní stížnosti Micháely Plchové, zastoupené Mgr. Michalem Kojanem, advokátem, se sídlem Pařížská 28, Praha 1, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 27. 7. 2012 č. j. 42 Nc 3762/2009-73, jímž byl změněn příkaz k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorský úřad Praha 5, ze dne 14. 3. 2012 č. j. 067 EX 218208/09-58 tak, že výše nákladů exekuce se určuje částkou 7 150 Kč, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 27. 7. 2012 č. j. 42 Nc 3762/2009-73 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu vlastnictví garantované čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 27. 7. 2012 č. j. 42 Nc 3762/2009-73 se zrušuje.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 17. 9. 2012, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon

o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí.

2. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 27. 7. 2012 č. j. 42 Nc 3762/2009-73 byl změněn příkaz k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorský úřad Praha 5, ze dne 14. 3. 2012 č. j. 067 EX 218208/09-58 tak, že výše nákladů exekuce se určuje částkou 7 150 Kč.

3. V ústavní stížnosti je popsán průběh exekučního řízení, kterého se stěžovatelka účastnila jako povinná.

4. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 26. 5. 2009 č. j. 42 Nc 3762/2009-2 byla proti stěžovatce nařízena exekuce pro vymožení pohledávky oprávněného Dopravního podniku hl. města Prahy, akciová společnost, IČO: 000 05 886, se sídlem Sokolovská 217/42, Praha 9, ve výši 408 Kč a nákladů nalézacího řízení ve výši 1 495 Kč.

5. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 22. 6. 2011 č. j. 42 Nc 3762/2009-48 došlo ke spojení exekučních řízení vedených pod sp. zn. 42 Nc 3762/2009, 42 Nc 4566/2009, 42 Nc 3881/2009, 42 Nc 4893/2009, 42 Nc 5070/2009 a 42 EXE 1962/2010 pod sp. zn. 42 Nc 3762/2009.

6. Příkazem k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., ze dne 14. 3. 2012 č. j. 067 EX 218208/09-58 byly náklady exekuce vyčísleny částkou 12 540 Kč. Částka se skládala z odměny exekutora ve výši 3 000 Kč, hotových výdajů exekutora ve výši 3 500 Kč, náhrady za doručení písemnosti ve výši 50 Kč, DPH ve výši 1 310 Kč a nákladů oprávněného ve výši 4 680 Kč.

7. Stěžovatelka proti příkazu k úhradě nákladů exekuce podala námítky, v nichž zejména uváděla, že kromě šesti spojených exekucí byly proti ní vedeny ještě další dvě. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 27. 7. 2012 č. j. 42 Nc 3762/2009-73 byl změněn příkaz k úhradě nákladů exekuce tak, že výše nákladů exekuce se určuje částkou 7 150 Kč. Soud v odůvodnění uvedl, že při vyčíslení nákladů soudního exekutora je nutno zohlednit stupeň dobrovolnosti ve splnění vymáhané povinnosti, byť i po nařízení exekuce. S odkazem na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 233/09 ze dne 11. 6. 2009 (N 142/53 SbNU 753) byly odměna exekutora a hotové výdaje stanoveny v poloviční výši.

II.

8. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že k jejímu návrhu ze dne 28. 12. 2010 došlo ke spojení šesti exekucí, neboť jejich základem byly exekuční tituly s typově shodnými platebními povinnostmi (neuhrazené jízdné v městské hromadné dopravě). Vedle toho je však skutečností, že vedle těchto šesti exekucí vedl stejný soudní exekutor proti stěžovatce další dvě exekuce, a to pod sp. zn. 42 Nc 955/2009 a 42 Nc 1523/2009. Stěžovatelka

tvrdí, že již dne 5. 10. 2009 požádala exekutorský úřad o spojení všech exekucí, nikoliv pouze šesti. Pochybením exekutorského úřadu však dvě výše uvedené exekuce spojeny nebyly a i v těchto řízeních byly pohledávky a náklady zcela uhrazeny. V šesti spojených exekucích byly příkazem k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorský úřad Praha 5, ze dne 14. 3. 2012 č. j. 067 EX 218208/09-58 vyčísleny částkou 12 540 Kč. V námitkách proti tomuto příkazu stěžovatelka uvedla, že vzhledem k nespojení všech osmi, nýbrž pouze šesti exekucí by soudnímu exekutorovi ani oprávněnému již neměly náležet žádné náklady.

9. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 27. 7. 2012 č. j. 42 Nc 3762/2009-73, kterým byl změněn příkaz k úhradě nákladů exekuce soudního exekutora JUDr. Juraje Podkonického, Ph.D., Exekutorský úřad Praha 5, ze dne 14. 3. 2012 č. j. 067 EX 218208/09-58 tak, že výše nákladů exekuce se určuje částkou 7 150 Kč, stěžovatelka vytýká, že soud nijak nezohlednil její argumenty, zejména o počtu spojených exekucí, resp. samostatného vedení dvou z nich. Namísto toho soud přihlédl ke skutečnosti, že stěžovatelka splnila povinnost dobrovolně, ač nikdy takovou námitku nevnesla. Rozhodnutí tak považuje za nesrozumitelné a překvapivé.

10. K celkovému pochybení mělo dojít na základě nesprávného vyhodnocení žádosti ze dne 5. 10. 2009, kterou měl exekutor nesprávně posoudit jako žádost o splátkový kalendář, nikoliv jako žádost o spojení exekucí. Ke skutečnému spojení exekucí tak došlo až ke dni 22. 6. 2011, tedy o rok a půl později. I kdyby nebylo konstatováno pochybení soudního exekutora, vyjadřuje stěžovatelka přesvědčení, že oprávněný by neměl těžit ze svého šikanózního jednání, kdy vymožení každé pohledávky navrhoval zvlášť. Obecný soud měl navíc pochybit tak, že vycházel ze skutkových okolností, které nenastaly (splnění v patnáctidenní lhůtě k dobrovolnému plnění), resp. že aplikoval na její věc předpis, který nebyl v rámci časové působnosti použitelný (mělo se jednat o vyhlášku Ministerstva spravedlnosti č. 63/2012 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem, ve znění pozdějších předpisů). Závěrem stěžovatelka odkázala na nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 1. 2012 sp. zn. IV. ÚS 1881/11 (N 13/64 SbNU 129).

11. S ohledem na výše uvedené stěžovatelka tvrdí, že rozhodnutím bylo porušeno její právo na spravedlivý proces garantované zejména v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu vlastnictví garantované zejména čl. 11 Listiny základních práv a svobod, a navrhla zrušení uvedeného usnesení.

III.

12. V rámci přípravy vyzval Ústavní soud účastníky a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření k ústavní stížnosti. Obvodní soud pro Prahu 8 zcela odkázal na odůvodnění napadeného usnesení. Soudní exekutor JUDr. Juraj Podkonický, Ph.D., uvedl, že souhlasí s tvrzením stěžovatelky o nesprávnosti napadeného usnesení. Jeho argumentace však spočívala v tvrzení, že jím vydaný příkaz k úhradě nákladů exekuce byl správný a měl být exekucním soudem potvrzen. Usnesení soudu označuje za překvapivé, nepřezkoumatelné a protiústavní, neboť na daný případ byly aplikovány normy, které z časového hlediska na věc nedopadají. Dopravní podnik hl. m. Prahy, akciová společnost, se postavení vedlejšího účastníka vzdal. V rámci repliky stěžovatelka uvedla, že vyjádření soudního exekutora je značně zavádějící. Podle něj totiž nemohlo dojít ke spojení všech osmi exekucí, neboť k provedení poslední exekuce byl pověřen až po skončení první nařízené exekuce. Svou argumentací se má snažit omluvit neomluvitelné, konkrétně nečinnost k návrhu ze dne 5. 10. 2009. Soudní exekutor měl podle stěžovatelky na základě žádosti ze dne 5. 10. 2009 dvě samostatně vedené exekuce spojit s pěti následujícími. Pokud by k tomuto spojení došlo, je vyloučeno, aby takto spojená exekuce byla skončena před zahájením exekuce osmé (poslední).

IV.

13. Po seznámení s obsahem ústavní stížnosti, vyžádaným soudním spisem a napadeným usnesením dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud považuje za nutné připomenout, že právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je porušeno, pokud je komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. pokud soud odmítá jednat a rozhodovat o podaném návrhu, eventuálně pokud zůstává v řízení bez zákonného důvodu nečinný. Ústavní soud, který není běžnou další instancí v systému všeobecného soudnictví, není soudem nadřízeným obecným soudům a nezkoumá celkovou zákonitost vydaných rozhodnutí, a to ani, pokud jde o věc samu. Jeho úkolem tedy není zabývat se eventuálním porušením běžných práv fyzických nebo právnických osob chráněných obyčejným zákonodárstvím, pokud ovšem takové porušení současně neznamená zásah do základního práva či svobody zaručených ústavním pořádkem.

15. Ve vztahu k posuzované věci je nutno rovněž uvést, že Ústavní soud postupuje při posuzování problematiky nákladů řízení nanejvýš zdrženlivě a ke zrušení rozhodnutí o náhradě nákladů řízení přistupuje zcela výjimečně, v zásadě jen pokud zjistí, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces extrémním způsobem [k tomu srov. např. nález ve věci sp. zn.

I. ÚS 351/05 ze dne 3. 5. 2006 (N 94/41 SbNU 253)]. Ochrana základních práv se váže především k řízení ve věci samé, a nikoliv k rozhodování o nákladech, které samo o sobě není podstatou záležitosti, kterou soud projednává. Na druhou stranu Ústavní soud opakovaně konstatoval, že rozhodování o nákladech soudního řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 653/03 ze dne 12. 5. 2004 (N 69/33 SbNU 189)], a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu, a že z hlediska kritérií spravedlivého procesu může otázka náhrady nákladů řízení nabýt ústavněprávní dimenze např. tehdy, pokud by v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení obecně závazného předpisu ze strany obecného soudu byl obsažen prvek libovůle, svévole nebo extrémní rozpor s principy spravedlnosti.

16. Právě k takovému zásahu v nyní souzené věci došlo.

17. Podstata ústavní stížnosti je založena především na zpochybnění správnosti postupu soudního exekutora, jímž vedené exekuce měly být spojeny.

18. Problematikou spojování více exekucí vedených mezi stejnými účastníky stejným soudním exekutorem se Ústavní soud již mnohokrát zabýval ve své dřívější rozhodovací praxi. Např. v nálezu vydaném ve věci sp. zn. IV. ÚS 1881/11 připomněl princip proporcionality, ze kterého vyplývá nezbytnost minimalizace legitimního zásahu do základních práv účastníků řízení, jímž nesmí být vedením řízení způsobena větší než nezbytná újma. Konkrétně uvedl: „Soudy, ale i jiné orgány veřejné moci proto musí volit taková řešení, která by minimalizovala zásah do základních práv účastníků řízení. Přestože soudnímu exekutorovi žádný právní předpis explicitně nepřikazuje, aby věci po všech stránkách spolu související spojil, je takový postup z důvodu hospodárnosti řízení i z důvodu upřednostněné minimalizace zásahů do základního práva na vlastnictví povinného nanejvýše žádoucí; k individuálnímu rozhodování v jednotlivých věcech lze přistoupit tak, aby nebyl porušen čl. 36 Listiny, pouze tehdy, je-li takový postup rozumně odůvodnitelný. Ústavní soud svou judikaturou nezpochybnil právo na náhradu nákladů exekuce jak na straně soudního exekutora, tak i na straně oprávněného, zdůraznil však, že mezi výši vymáhané pohledávky a výši nákladů řízení (exekučních nebo i nákladů nalézacího řízení), které nese povinný, musí existovat proporcionalní vztah. Neopodstatněné navyšování nákladů exekučního řízení za určitých skutkových okolností představuje rovněž zneužití práva, které lze považovat za porušení práva povinného na minimalizaci zásahů vyplývajících z čl. 1 odst. 1 Ústavy [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2930/09 ze dne 21. 1. 2010 (N 13/56 SbNU 125), sp. zn. II. ÚS 2013/10 ze dne 8. 9. 2011 (N 154/62 SbNU 347), sp. zn. II. ÚS 2780/10 ze dne 7. 6. 2011 (N 108/61 SbNU 609), sp. zn. IV. ÚS 247/11 ze dne 19. 10. 2011 (N 180/63 SbNU 91), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>].“

Uvedené závěry jsou plně aplikovatelné i na nyní posuzovanou věc, kdy dokonce sama stěžovatelka žádala o spojení exekucí, čemuž na základě pochybení soudního exekutora nebylo vyhověno. Z podání učiněného stěžovatelkou dne 5. 10. 2009 je totiž jednoznačně zřejmé, že nežádala pouze o povolení splátkového kalendáře, nýbrž také o spojení exekucí za účelem snížení celkových nákladů. K tomu však došlo až po roce a půl. Je tedy zřejmé, že vlastní pochybení soudního exekutora mu nemůže být ku prospěchu.

19. Přímou návaznost na výše prezentované závěry má rovněž hodnocení postupu oprávněného, který namísto jediného návrhu na nařízení exekuce osmi exekučních titulů zvolil postup podáním osmi samostatných exekučních návrhů pro každý z exekučních titulů zvlášť. I této otázce se Ústavní soud již mnohokrát věnoval ve své dřívější judikatuře. V nálezu vydaném ve věci sp. zn. IV. ÚS 1881/11 uvedl: „Z vyžádaného spisu ani z vyjádření účastníků řízení nevyplývá žádný (tím méně legitimní) důvod pro zahajování exekučních řízení oprávněným pro každý exekuční titul samostatně v situaci, kdy všechny exekuce byly nařízeny na majetek téhož povinného ohledně pohledávek shodné povahy a na základě exekučních titulů, které již v době podání prvního návrhu na nařízení exekuce byly několik let pravomocné a vykonatelné. Tyto okolnosti svědčí pro (stěžovatelem vytýkaný) šikanózní výkon práva oprávněným za účelem jednoduchého získání příjmů prostřednictvím náhrady nákladů řízení; ani případné neúmyslné způsobení tohoto stavu vyvolané např. velkým množstvím pohledávek na straně oprávněného a chaosem v jeho dokumentech nemůže jít k tíži stěžovatele v podobě povinnosti zaplatit zvýšené náklady oprávněného vynaložené k samostatnému vymáhání jeho pohledávek. Nadto je patrné, že oprávněný je schopen se efektivně orientovat ve velkém množství svých pohledávek vůči různým povinným, je-li s to podat prvních sedm návrhů na nařízení exekuce na majetek stěžovatele v jednom dni ... Jestliže oprávněnému nic nebránilo v podání jednoho návrhu na nařízení exekuce ohledně všech exekučních titulů, jež mu příznávaly právo na plnění vůči stěžovateli, účelně vynaložené náklady oprávněného k vymáhání nároku [srov. § 87 odst. 2 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů] jsou pouze náklady, které by oprávněný vynaložil při podání jednoho společného návrhu. Oprávněnému přísluší toliko náhrada nákladů – pokud takové vůbec vzniknou – vypočtená jako rozdíl mezi náklady společného exekučního řízení, pokud by bylo vedeno o všech desíti věcech stěžovatele, a náklady exekučního řízení, které vzniknou ve zbylých devíti exekučních věcech, jež byly Obvodním soudem pro Prahu 8 spojeny ke společnému řízení.“ I v tomto případě lze konstatovat, že uvedené závěry jsou plně aplikovatelné na nyní souzenou věc. Ani v tomto případě totiž z podání oprávněného

nevyplyvá, z jakých důvodů volil takový postup, že osm pohledávek, které byly vykonatelné již několik let, vymáhal v osmi samostatných exekučních řízeních. Postup oprávněného v exekučním řízení je tak plně srovnatelný s postupy žalobců v případech tzv. formulářových žalob. K nim Ústavní soud již dříve, konkrétně v nálezu vydaném ve věci sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 68/64 SbNU 767), uvedl: „Soudy i v řízení o peněžitém plnění do 10 000 Kč stran náhrady nákladů řízení musí ctít zásadu úspěchu ve věci (§ 142 odst. 1 o. s. ř.). Jestliže by byl žalobce ve sporu zcela úspěšný, má zpravidla právo na náhradu nákladů řízení; to však neznamená, že soud o jejich náhradě rozhodne ‚mechanicky‘: naopak musí zvažovat, zda tu neexistují další rozhodující okolnosti mající podstatný vliv na přiznání či nepřiznání náhrady účelně vynaložených nákladů, resp. jakého z možných způsobů jejího určení využije (viz ustanovení § 151 odst. 2 části věty první před středníkem a z něj výjimku uvedenou v části věty za středníkem).“ Z uvedeného vyplývá, že i exekuční soud je povinen přihlédnout ke všem okolnostem, z nichž lze učinit závěr o účelnosti či neúčelnosti nákladů vynaložených oprávněným v exekučním řízení.

20. Na tomto místě lze tedy uvést, že obecný soud, který nezasáhl v situaci zjevně šikanózního chování oprávněného a chybného postupu soudního exekutora, byť by se jednalo pouze o změnu příkazu k náhradě nákladů exekuce, se dopustil porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na ochranu vlastnictví garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

21. Nadto je nutno zohlednit i další argument stěžovatelky zaměřený na nevypořádání se s jejími námitkami a přihlídnutí ke skutečnostem, které stěžovatelka v námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce vůbec neuplatnila. Co se týče zohlednění i jiných než stěžovatelkou uvedených námitek, Ústavní soud nemá proti tomuto postupu obecného soudu žádné připomínky. Jiné závěry je však nutno učinit ve vztahu k námitkám, které soud při rozhodování nijak nezohlednil, resp. se jimi vůbec nezabýval. V nyní souzené věci je zřejmé, že stěžovatelka v námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce argumentovala pochybením soudního exekutora, který její žádost o spojení exekucí nesprávně vyhodnotil, a způsobem výpočtu nákladů exekuce s odkazem na judikaturu Ústavního soudu. Z ústavní stížnosti napadeného rozhodnutí je však zřejmé, že soud se těmito námitkami stěžovatelky nezabýval. Na tomto místě Ústavní soud připomíná svůj nálezu sp. zn. Pl ÚS 8/06 ze dne 1. 3. 2007 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.) a dále opakuje, že jedním z principů představujících neopominutelnou součást práva na spravedlivý proces je i povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit, přičemž se musejí vypořádat s námitkami uplatněnými účastníky řízení, a to způsobem odpovídajícím míře jejich

závažnosti. Pokud soudy této zákonné povinnosti nedostojí, a to jednak tím, že se zjištěnými skutečnostmi nebo tvrzenými námitkami nezabývají vůbec, nebo se s nimi vypořádají nedostatečným způsobem, založí tím nepřezkoumatelnost jimi vydaných rozhodnutí. Takový postup nelze akceptovat, neboť by znamenal otevření cesty k potenciální libovůli v rozhodování, a znamenal by tak porušení ústavního zákazu výkonu libovůle soudy [srov. např. nálezy Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.), sp. zn. I. ÚS 639/03 ze dne 21. 7. 2004 (N 102/34 SbNU 79), sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17), sp. zn. II. ÚS 435/09 ze dne 2. 6. 2009 (N 129/53 SbNU 623)].

22. V neposlední řadě Ústavní soud souhlasí s tvrzením stěžovatelky o aplikaci předpisu, který z hlediska časové působnosti na souzenou věc nedopadal. Obecný soud v rámci usnesení vycházel z vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 63/2012 Sb. Z přechodných ustanovení této vyhlášky vyplývá, že bylo-li usnesení o nařízení exekuce vydáno do dne nabytí účinnosti této vyhlášky, postupuje se podle dosavadních právních předpisů. Nelze tedy uznat tvrzení soudu, že rozhodným pro aplikaci uvedeného předpisu je den vydání příkazu k úhradě nákladů exekuce (zmiňovaná vyhláška nabyla účinnosti dne 1. 3. 2012, usnesení o nařízení exekuce bylo vydáno 26. 5. 2009).

V.

23. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 27. 7. 2012 č. j. 42 Nc 3762/2009-73 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu vlastnictví garantované čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

24. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud ústavní stížnosti dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, vyhověl a napadené usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 27. 7. 2012 č. j. 42 Nc 3762/2009-73 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 145

K rozhodování obecných soudů o návrhu na osvobození od soudních poplatků

Aby obecné soudy při rozhodování o osvobození od soudních poplatků dostaly zásadám spravedlivého procesu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, musí vycházet zásadně z aktuálních majetkových poměrů a přihlížet zejména ke skutečnému příjmu stěžovatele, všem jeho závazkům a dalším řízením podléhajícím poplatkové povinnosti, nikoli z hypotetické možnosti stěžovatele na poplatek našetřit dovozené ze skutečností minulých.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů – ze dne 28. července 2014 sp. zn. I. ÚS 2557/13 ve věci ústavní stížnosti Michala Zvěřiny, zastoupeného JUDr. Jakubem Havlíčkem, advokátem, se sídlem Divišova 882, Hradec Králové, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2013 č. j. 33 Cdo 1548/2013-71 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 4. 1. 2013 č. j. 20 Co 731/2012-37, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a usnesení Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 12. 11. 2012 č. j. 13 C 161/2012-28, jímž byl zamítnut stěžovatelův návrh na osvobození od soudních poplatků, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Hradci Králové jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2013 č. j. 33 Cdo 1548/2013-71, usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 4. 1. 2013 č. j. 20 Co 731/2012-37 a usnesením Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 12. 11. 2012 č. j. 13 C 161/2012-28 bylo porušeno stěžovatelovo právo na přístup k soudu a na soudní ochranu garantované v čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Předchozí průběh řízení**

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl v záhlaví uvedená rozhodnutí a navrhl jejich zrušení pro rozpor se svým ústavně zaručeným právem

na soudní ochranu zaručeným čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

2. Okresní soud v Hradci Králové v záhlaví uvedeným usnesením zamítl stěžovatelův návrh na osvobození od soudních poplatků dle ustanovení § 138 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) v řízení zahájeném návrhem na vydání platebního rozkazu na zaplacení částky 75 000 Kč. Stěžovatel svůj návrh na osvobození od soudních poplatků odůvodnil odkazem na své majetkové a výdělkové poměry. Z jím předložených důkazů vyplynulo, že stěžovatel je zaměstnaný a jeho hrubý měsíční příjem činí 24 918 Kč. Stěžovatel je rozvedený a má určenu vyživovací povinnost vůči svým dětem ve výši 6 500 Kč a do tíživé situace se stěžovatel dostal vinou žalované, která z něj podvodně vylákala finanční prostředky ve značné výši. V rozhodné době pak stěžovatel žil u družky, která hradila většinu výdajů za vedení domácnosti, a finančně mu pomáhá taktéž jeho matka, neboť jeho příjmy nepostačují na výdaje, které má mj. právě v důsledku závazků, do kterých vstoupil kvůli jednání žalované. Soud prvního stupně konstatoval, že při posuzování podmínek pro osvobození od soudních poplatků se nelze omezit jen na skutečnost, zda účastník řízení disponuje peněžními prostředky, ale musí zkoumat taktéž jeho poměry v celé šíři. Je tak zapotřebí brát v úvahu celkové majetkové poměry, jakož i způsobilost opatřit si prostředky včetně případných zdravotních omezení. V projednávaném případě však soud návrh stěžovatele neshledal důvodným. Soud poukázal na skutečnost, že stěžovatel již v minulosti poskytl žalované finanční půjčky ve výši 150 000 Kč, 120 000 Kč a 300 000 Kč, přičemž v době splatnosti zmíněných závazků žalovaná stěžovateli peníze nevrátila. Ten tak mohl předpokládat, že pokud žalované půjčí další finanční prostředky, žalovaná mu je nevrátí a stěžovatel se jich bude muset domáhat soudní cestou. Mohl tedy ze svého příjmu našetřit prostředky k úhradě soudního poplatku. Soud dále uvedl, že vzhledem k hrubému měsíčnímu příjmu stěžovatele ve výši 24 918 Kč nemůže soudní poplatek ve výši 3 750 Kč ohrozit jeho životní úroveň. Tvrzení o nemajetnosti nadto působí jako málo přesvědčivé, neboť poskytoval žalované půjčky až do výše 1 milionu Kč.

3. Proti usnesení Okresního soudu v Hradci Králové stěžovatel podal odvolání, o kterém Krajský soud v Hradci Králové rozhodl tak, že usnesení soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud se ztotožnil s názorem soudu prvního stupně, dle kterého nejsou majetkové poměry stěžovatele tak závažné, aby nebyl schopen hradit náklady spojené s předmětným řízením. Stěžovatel dle odvolacího soudu není osobou zcela nemajetnou, která si nemůže žádným způsobem prostředky potřebné k úhradě nákladů řízení opatřit, neboť ze spisu vyplynulo, že stěžovatel nakládá s poměrně značnými finančními částkami. Odvolací soud se ztotožnil i s názorem, že

stěžovatel mohl s ohledem na den splatnosti půjčky a výši tentokrát již čistého příjmu ve výši okolo 20 000 Kč na soudní poplatek našetřit. Odvolání proto neshledal důvodným.

4. Proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové podal stěžovatel dovolání, které Nejvyšší soud v záhlaví uvedeným usnesením odmítl. Dle ustanovení § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. není dovolání přípustné proti rozsudkům a usnesením, v nichž bylo dovoláním napadeným výrokem rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč. Vzhledem k tomu, že usnesením Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 30. ledna 2013 č. j. 13 C 161/2012-39 byl žalobce vyzván k zaplacení soudního poplatku ve výši 3 750 Kč, dovolací soud shledal, že podmínka stanovená zmíněným ustanovením byla naplněna, a dovolání proto shledal nepřipustným.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že tvrzení, dle kterého mohl předpokládat, že mu žalovaná peníze nevrátí, a mohl si tak na případné soudní poplatky našetřit, je mylné. Ze spisu dle stěžovatele vyplývá, že žalovaná v minulosti jiný svůj dluh vůči stěžovateli uhradila, byla navíc jeho blízkou přítelkyní. Peníze žádala zpravidla na řešení naléhavých potíží a to, že nemá v úmyslu peníze vrátit, se stěžovatel dozvěděl až o několik let později, když zjistil, že podobným způsobem žalovaná vylákala značné finanční částky i z dalších osob, což stěžovatel dokládá kopií usnesení Policie České republiky o zahájení trestního stíhání proti žalované. Žalovaná proto působila vůči stěžovateli důvěryhodně a ten neměl důvod se domnívat, že mu peníze nevrátí, neměl tedy ani důvod si na soudní poplatek šetřit.

6. Soud prvního stupně dovodil schopnost stěžovatele uhradit soudní poplatek z hrubého měsíčního výdělku, který činil 24 918 Kč, přitom čistý příjem, tedy skutečný měsíční výdělek, činil 19 231 Kč. Čistý výdělek vzal na vědomí až soud odvolací, ani ten však z něj neodečetl částku 6 500 Kč, kterou musí stěžovatel měsíčně hradit na výživné. Reálná částka, se kterou stěžovatel měsíčně disponuje, je tak 12 731 Kč, nikoli dvojnásobek této částky, se kterým operoval soud prvního stupně. Z této částky navíc stěžovatel splácí další závazky vzniklé v souvislosti s půjčkami žalované.

7. Tvrzení, že zaplacení soudního poplatku nemůže ohrozit jeho životní úroveň, se dle stěžovatele nezakládá na pravdě. S náklady na životní potřeby mu pomáhá matka a současná přítelkyně, jakákoli finanční půjčka je pro něj již nedostupná, neboť je zadlužen v důsledku půjčování peněz žalované. Taktéž odkaz soudů na to, že stěžovatel poskytuje značné půjčky, a proto tvrzení o jeho nemožnosti uhradit soudní poplatky zní nevěrohodně, stěžovatel považuje za mylný, neboť tyto půjčky poskytoval dlouho před zahájením řízení, v současnosti již žádné peníze nepůjčuje. Soudy tak nevycházely z aktuálních majetkových poměrů žadatele, ale z poměrů

v minulosti, a postavily tak rozhodnutí na tvrzeních, která se nezakládají na skutečnosti.

8. Stěžovatel dále poukazuje na další řízení, která byla vedena v souvislosti se závazky žalované. V jednom z řízení byl stěžovatel zcela osvobozen od soudních poplatků, a to při téměř totožné finanční situaci, jako je ta, ve které se nacházel v řízení dotčeném ústavní stížností, v dalším řízení pak odvolací soud osvobodil stěžovatele od soudních poplatků částečně. Rozhodnutí soudů jsou tak dle stěžovatele taktéž nepředvídatelná.

9. Konečně stěžovatel poukazuje na skutečnost, že Nejvyšší soud chybně posoudil jeho dovolání jako nepřipustné dle ustanovení § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. Dovolací soud totiž podmínku nepřipustnosti spočívající v peněžitém plnění nepřevyšujícím částku 50 000 Kč vztáhnul na usnesení, kterým bylo stěžovateli uloženo zaplatit poplatek ve výši 3 750 Kč. Stěžovatel však podával dovolání proti usnesení odvolacího soudu, kterým bylo potvrzeno usnesení soudu prvního stupně o zamítnutí návrhu na osvobození od soudních poplatků, přičemž zmíněná podmínka nepřipustnosti se na toto usnesení nevztahuje, neboť v něm není rozhodováno o peněžitém plnění, ale právě o osvobození od soudních poplatků. Tím dovolací soud odepřel stěžovateli právo na přístup k soudu a soudní ochranu.

III. Vyjádření účastníků řízení

10. Okresní soud v Hradci Králové ve vyjádření k ústavní stížnosti pouze poukázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. Krajský soud v Hradci Králové ve vyjádření stručně zopakoval argumentaci obsaženou v napadeném rozhodnutí, stejně jako Nejvyšší soud, který zopakoval argumentaci týkající se nepřipustnosti dle ustanovení § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř.

11. Vyjádření Ústavní soud nezaslal z důvodu opakování argumentace stěžovateli k replice, neboť by ve věci nepřinesla žádná další zjištění.

IV. Hodnocení Ústavního soudu

12. Ústavní soud po přezkoumání napadených rozhodnutí a prostudování spisového materiálu došel k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Ústavní soud předně poukazuje na svou praxi, dle které mu zásadně nepřísluší pozice další instance při posuzování správnosti aplikace podústavního práva, následuje tedy doktrínu minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. To vyplývá z čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), dle kterého je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod.

14. Rozhodnutí o tom, zda byly splněny předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, tak spadá zásadně do sféry obecných soudů a Ústavnímu soudu nepřísluší přehodnocovat závěry soudu [srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 271/2000 ze dne 17. 8. 2000 (U 28/19 SbNU 275)]. Prostor pro případný zásah Ústavního soudu by se otevřel v případě, že by rozhodnutí obecných soudů vykazovala prvky libovůle spočívající v extrémním rozporu mezi provedenými skutkovými zjištěními a právními závěry, anebo kdyby z rozhodnutí žádným způsobem nevyplývalo, na základě jakých skutkových okolností byly právní závěry učiněny. Proto Ústavní soud již dříve vyslovil, že důvodem pro zásah Ústavního soudu ve věcech osvobození od soudních poplatků by mohl být stěžovatelem tvrzený extrémní rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními, resp. mezi skutkovými zjištěními a z nich vyvozenými právními závěry [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 776/05 ze dne 22. 5. 2006 (N 103/41 SbNU 309) nebo nález sp. zn. I. ÚS 218/09 ze dne 15. 10. 2009 (N 216/55 SbNU 33)].

15. Ústavní soud také považuje za důležité poukázat na rozhodnutí vydaná v řízeních o ústavních stížnostech týkajících se totožného stěžovatele a prakticky totožných nároků. Usnesením sp. zn. I. ÚS 810/13 ze dne 1. 10. 2013 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná stížnost směřující proti rozhodnutí, kterým byl stěžovatel od soudních poplatků osvobozen zcela, avšak nebyl mu ustanoven zástupce z řad advokátů dle ustanovení § 30 o. s. ř. V tomto případě shledal Ústavní soud rozhodnutí obecných soudů ústavně konformními, neboť vycházela z řádného odůvodnění založeného na skutečnosti, že předmětný spor není složité povahy, stěžovatel prokázal náležitou schopnost bránit svá práva, a nebylo tedy zapotřebí ustanovit mu zástupce. Usnesením sp. zn. I. ÚS 1117/12 ze dne 13. 12. 2012 (v SbNU též nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) byla taktéž odmítnuta jako zjevně neopodstatněná stížnost stěžovatele směřující proti rozhodnutí obecných soudů, kterými byl částečně osvobozen od soudních poplatků, a to v rozsahu 40%. Odvolací soud se dle názoru Ústavního soudu ve svém rozhodnutí podrobně věnoval majetkové situaci stěžovatele a na základě tohoto přezkumu došel k řádně odůvodněnému závěru o částečném osvobození od soudních poplatků.

16. Nálezem sp. zn. I. ÚS 731/13 ze dne 22. 8. 2013 (N 151/70 SbNU 401) pak Ústavní soud ke zrušení rozhodnutí obecných soudů, kterými byl zamítnut stěžovatelův návrh na osvobození od soudních poplatků, přistoupil. Ústavní soud totiž shledal, že rozhodnutí vykazují prvky libovůle. Ty spočívaly v tom, že rozhodnutí soudu prvního stupně bylo obsahově totožné s rozhodnutím vydaným v prakticky totožném řízení, i přes to, že v tomto předcházejícím případě bylo prvostupňové rozhodnutí odvolacím soudem zrušeno pro nepřezkoumatelnost a stěžovatel byl následně

od soudních poplatků osvobozen. Libovůle rozhodnutí zrušeného zmiňovaným nálezem spočívala také v tom, že nijak nereflektovalo devítiměsíční dobu, která uplynula mezi jeho vydáním a vydáním rozhodnutí předchozího, během které se mohly stěžovatelovy poměry značně změnit.

17. Ústavní soud konstatuje, že rozhodnutí napadená projednávanou ústavní stížností vykazují stejné vady, resp. jsou téměř totožná, s rozhodnutími, která byla zrušena nálezem sp. zn. I. ÚS 731/13. Rozhodnutí soudů prvního stupně vychází nesprávně z hrubého měsíčního příjmu stěžovatele, rozhodnutí soudů obou stupňů pak neberou v potaz skutečnosti doložené stěžovatelem (mj. existující dluhy, další probíhající řízení podléhající poplatkové povinnosti, vyživovací povinnost) a soudy zakládají svá rozhodnutí na spekulacích vycházejících ze skutečností minulých (v podobě půjček), které jsou předmětem zmiňovaných řízení, a hypotetických možností stěžovatele na poplatek našetřit. Soudy mají přitom při posuzování majetkových poměrů vycházet zásadně ze skutečností existujících v době posuzování či skutečností rozhodných v budoucnu, např. potenciální náklady dokazování v řízení apod. Soudy se tak dopustily stejného pochybení jako v řízení, které bylo předmětem nálezu sp. zn. I. ÚS 731/13, a Ústavní soud neshledal důvod se od názoru v něm vyjádřeného odchýlit.

18. Co se týče napadeného usnesení Nejvyššího soudu, Ústavní soud je toho názoru, aniž by se vměšoval do posouzení přípustnosti optikou ustanovení § 237 o. s. ř., které spočívá výhradně na Nejvyšším soudu, že tento pochybil v aplikaci procesního práva, když na osvobození od soudních poplatků aplikoval důvod nepřipustnosti dovolání dle ustanovení § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. Předmětem řízení o osvobození od soudních poplatků je totiž právě toto osvobození, nikoli peněžité plnění. Ostatně tento názor potvrzuje dřívější i pozdější judikatura Nejvyššího soudu týkající se osvobození od soudních poplatků (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2013 sp. zn. 29 Cdo 1301/2013, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2013 sp. zn. 30 Cdo 1359/2013 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014 sp. zn. 30 Cdo 2808/2013).

19. Ústavní soud proto uzavírá, že obecné soudy svým postupem zabránily stěžovateli v přístupu k soudu, a zasáhly tak do jeho práva na spravedlivý proces.

20. Ústavní soud proto dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil dle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 146

K posuzování důvodnosti trvání útěkové vazby

Ústavní soud považuje za zcela chybné tvrzení, že hrozba vysokého trestu odnětí svobody sama o sobě zakládá důvod vazby útěkové.

Jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu, musí se v první řadě jednat o individualizovanou hrozbu vysokého trestu, a nikoliv typovou sazbu pro daný trestný čin. Hrozba vysokého trestu musí vyplývat z konkrétních okolností případu a obecné soudy musí v odůvodnění každého vazebního rozhodnutí, které je odůvodněno hrozbou vysokého trestu, jasně vyložit, na čem svůj názor o reálnosti této hrozby zakládají. Za druhé ani hrozba konkrétního vysokého trestu nestačí, pokud dotčená osoba namítá existenci konkrétních relevantních skutečností, jež důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu eliminují. Soudy musí vždy tyto případné námitky obviněného pečlivě zvážit a odůvodnit případně, proč obavy z útěku dostatečně nesnižují.

Za třetí právě zmíněné dvě podmínky mohou postačovat při úvodním uvalení vazby. U vazby trvající již šestnáct měsíců musí soudy vzít v úvahu i jiné okolnosti než pouhou hrozbu vysokého, byť konkrétního trestu. Zároveň tato hrozba konkrétního vysokého trestu musí být v případě dlouhotrvající vazby pravidelně kontrolována s ohledem na dosud zjištěný stav věci. To platí zejména po podání obžaloby, kdy celková důkazní situace je již víceméně známá. Vazební soud musí po podání obžaloby znovu pečlivě vyhodnotit a odůvodnit, zda za dané důkazní situace stále reálně hrozí uložení vysokého trestu odnětí svobody.

Vazba v trestním řízení má svou specifickou funkci a musí striktně sledovat zákonem vymezené účely. Útěkovou vazbu lze použít pouze za účelem zamezení reálného rizika, že obviněný či obžalovaný uprchne, nebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu. Argumenty použité soudy k odůvodnění tohoto reálného rizika či důvodné obavy musí mít jasnou vazbu k danému riziku. Vazbu nelze v žádném případě používat jako bezprostředně uplatněný trest pro osobu obviněnou ze spáchání trestného činu. V právním státě založeném na úctě k právům a svobodám člověka (čl. 1 Ústavy) trest následuje až po pravomocném shledání viny ve spravedlivém řízení před příslušným soudem. Do té doby se na obviněného/obžalovaného hledí jako na nevinného (čl. 40 odst. 2 Listiny).

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů – ze

dne 28. července 2014 sp. zn. I. ÚS 1694/14 ve věci ústavní stížnosti D. K., zastoupeného JUDr. Janem Nohejlem, advokátem, se sídlem Sokolovská 33, Praha 8, proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 To 27/2014 ze dne 18. 3. 2014, kterým byla zamítnuta stěžovatelova stížnost proti usnesení krajského soudu o ponechání ve vazbě.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl v záhlaví tohoto usnesení uvedené rozhodnutí a navrhl jeho zrušení pro rozpor se svým ústavně zaručeným právem na osobní svobodu a spravedlivý proces. Přitom odkázal na čl. 8 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Dne 7. 11. 2012 byl stěžovatel obviněn pro zvlášť závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. c) trestního zákoníku. Stěžovatel údajně zabezpečoval organizační a finanční stránku pěstírny rostlin konopí, ve které bylo při prohlídce nalezeno konopí obsahující 1 551 g omamné látky.

3. Stěžovatel byl dne 9. 11. 2012 vzat rozhodnutím Okresního soudu Plzeň-město do vazby z důvodů § 67 písm. a) trestního řádu (vazba útěková).

4. Vazba byla následně stěžovateli prodlužována a jeho žádosti o propuštění zamítány. Dne 7. 11. 2013 byla na něj podána obžaloba.

5. Dne 3. 12. 2013 Krajský soud v Plzni zamítl další ze žádostí stěžovatele o propuštění z vazby. Své rozhodnutí odůvodnil následovně: stěžovatel je ohrožen vysokou trestní sazbou nejméně ve výměře osmi let, což samo o sobě dle judikatury Ústavního soudu má zakládat důvod vazby útěkové; adresa trvalého bydliště stěžovatele je toliko formální; soud neměl pochybnosti o tom, že stěžovatel žil v domě v Plzni, kde bydlel podle nájemní smlouvy na dobu neurčitou s manželkou a dětmi, avšak ty se již odstěhovaly a probíhá rozvodové řízení, stěžovatel tedy k tomuto obydlí nemá žádné osobní vazby a „je otázkou, zda s ohledem na více než roční pobyt obžalovaného ve vazbě je nájemní smlouva stále aktuální“.

6. Dne 6. 1. 2014 Vrchní soud v Praze zamítl stížnost stěžovatele proti tomuto rozhodnutí:

„Obžalovaný je stíhán pro zvlášť závažný zločin dle § 283 odst. 3 písm. c) tr. zákoníku a je ohrožen trestní sazbou od osmi do dvanácti let. S ohledem na skutečnost, že měl být jedním z hlavních organizátorů

restné činnosti spočívající v pěstování rostlin konopí a výrobě psychotropní látky delta-9-tetrahydrokanabinol, měl spáchat dva restné činy a s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu je zcela reálné, že v případě shledání viny mu bude uložen rest odnětí svobody nad dolní hranici zákonné restní sazby. Takový rest dle ustálené judikatury Ústavního soudu ČR již sám o sobě zakládá důvod vazby útěkové. Soud I. stupně konstatuje, že nemá pochybnosti o tom, že se obžalovaný zdržoval na adrese Plzeň ... Přehlednout však nelze skutečnost, že obžalovaný v opakovaných případech uváděl orgánům činným v restním řízení jako adresu svého trvalého pobytu adresu Praha ... ač tam nikdy nebydlel. Z odposlechnuté telefonické komunikace obžalovaného dokonce vyplývá, že se cíleně několik let ukrýval před ‚sociálkou‘ ... Ze spisu také vyplývá, že od 19. 9. 2013 je stěžovatel stíhán v samostatném řízení pro zločin krádeže podle § 205 odst. 1, 4 tr. zákoníku.“

7. Dne 3. 3. 2014 Krajský soud v Plzni zamítl další žádost stěžovatele o propuštění z vazby, neboť měl za to, že u něj dále důvody útěkové vazby trvají:

„Soud v tomto směru opětovně akcentuje, že obžalovaný je pro presumovanou restnou činnost reálně ohrožen restem odnětí svobody nejméně ve výměře osmi let, což samo o sobě dle ustálené judikatury Ústavního soudu ČR zakládá důvod vazby útěkové. K námitce obžalovaného, v níž se odvolává na konkrétní rozhodnutí, v rámci nichž byly soudem ukládány podmíněné resty za situace, kdy se mělo jednat o několikanásobné překročení THC v rámci velkého rozsahu, nutno uvést, že tato nemůže obstát, neboť při úvahách o uložení adekvátního restu se uplatní vždy okolnosti pro daný případ jedinečné, což také má za následek disproporcí v ukládaných restech. Nelze tedy bez dalšího předjímat (v případě uznání viny) uložení sankce bez přímého výkonu. Pokud se týče osobních údajů obžalovaného, které soud zmínil v rozhodnutí ze dne 3. 12. 2013, tyto v mezidobí nedoznaly žádných změn, a proto je možno na ně ve stručnosti plně odkázat, včetně závěru soudu o absenci osobních vazeb obžalovaného na místo jeho bydliště v Plzni ... a aktuálně nedoloženému smluvnímu vztahu, který by obžalovanému umožňoval pobyt na této adrese. Z vyjádření obžalovaného učiněného v hlavním líčení je současně zřejmé, že jeho synové bydlí u svých matek, adresu bydliště syna ... obžalovaný ani nezná, neboť se svou manželkou ... není v kontaktu.“

8. Toto rozhodnutí stěžovatel napadl stížností, v níž namítal existenci uspořádaných rodinných vztahů a svého citového pouta ke svým dvěma synům, skutečnost, že nemovitost v Plzni, kde žil se svou rodinou, je jeho, ale právně ji vlastnit nemůže z důvodů exekucí na jeho osobu, a uváděl, že hrozba vysokým restem je nepodložená a neodůvodnitelná. Dále namítal již nadměrnou délku vazby (16 měsíců) a skutečnost, že krajský soud nijak

nerespektoval požadavek existence zesílených důvodů vazby. Dále poukázal na to, že z celé skupiny osmi obžalovaných je to pouze on, kdo je ve vazbě, s výjimkou jedné další osoby, která je však ve vazbě pro jiný trestný čin.

9. Vrchní soud však napadeným usnesením rozhodnutí krajského soudu ze dne 3. 3. 2014 potvrdil a ztotožnil se s argumentací uvedenou v rozhodnutí krajského soudu. Trvání důvodů vazby dále odůvodnil následovně:

„K trvání důvodů vazby dle ust. § 67 písm. a) tr. řádu vrchní soud uvádí, že obžalovaný je stíhán pro zvláště závažný zločin dle § 283 odst. 3 písm. c) tr. zákoníku a je ohrožen trestní sazbou od osmi do dvanácti let. Aniž by soud chtěl předjímat konečné rozhodnutí, z dosavadních důkazů se jeví, že obžalovaný měl být jedním z hlavních organizátorů trestné činnosti spočívající v pěstování rostlin konopí a výrobě psychotropní látky delta-9-tetrahydrokanabinol. Měl spáchat dva trestné činy, neboť kromě aktivit kolem pěstírny se měl pokusit zprostředkovaně podplatit částkou 100 000 Kč policistu, aby v jeho prospěch ovlivnil přesně nezjištěná trestní řízení. V rejstříku trestů má tři záznamy pro majetkovou trestnou činnost, a ač se na něj s ohledem na charakter odsouzení hledí jako by odsouzen nebyl, svědčí tato skutečnost o tom, že jde o osobu se sklonem k páčání trestné činnosti. Naposledy se obžalovaný osvědčil ve zkušební době podmínečného odsouzení v květnu 2011, tedy nedlouho předtím, než měl začít páchat nyní stíhanou trestnou činnost. Vazební důvody také nepochybně zesiluje skutečnost, že od září 2013 je stěžovatel stíhán v samostatném řízení pro zločin krádeže podle § 205 odst. 1, odst. 4 písm. c) tr. zákoníku. Nelze tedy rozhodně tvrdit, že riziko uprchnutí nebo skrývání se je u obžalovaného založeno výlučně na skutečnosti, že mu v nyní stíhané trestní věci hrozí vysoký trest, což jinak samo o sobě dle ustálené judikatury Ústavního soudu ČR zakládá důvod vazby útěkové.“

10. Dne 9. 6. 2014 Krajský soud v Plzni shledal stěžovatele vinným ze spáchaní trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. c) tr. zákoníku a odsoudil ho k trestu odnětí svobody v trvání tří roků. Zároveň byl stěžovatel zproštěn obžaloby z přečinu úplatkářství tím, že se měl snažit uplatit policistu, aby ovlivnil přesně nezjištěné řízení proti němu, neboť nebylo prokázáno, že se skutek stal. Rozsudek dosud nenabyl právní moci.

II. Argumentace stran

11. Podle stěžovatele není jeho útěková vazba odůvodněna ničím jiným než pouhou hrozbou vysokého trestu a přitom tato hrozba sama nemůže být jediným důvodem pro útěkovou vazbu. Navíc soudy se

od samého počátku nevypořádaly s námitkou stěžovatele, že při rozhodování o útékové vazbě není podstatná typová trestní sazba, ale trestní sazba, která stěžovateli skutečně hrozí. Pokud by soud skutečně hodnotil jednání stěžovatele objektivně, musel by dojít k závěru, že § 283 odst. 3 tr. zákoníku v sazbě 8–12 let je nezákonný, neboť v pěstírně bylo zjištěno celkem 1 550 g THC. A jelikož se na stěžovatele hledí, jako by nebyl odsouzen, nikdy nebyl ve výkonu trestu, se soudem spolupracoval, tak při uplatnění ústavních principů legitimního očekávání a zákazu retroaktivity by v případě prokázání viny měl být odsouzen k podmínce.

12. Obecné soudy také dle stěžovatele vůbec nereflekovaly tzv. doktrínu zesílených důvodů, a tedy skutečnost, že vazba u stěžovatele trvá již 18 měsíců. Přitom ani před omezením stěžovatele na svobodu, ani po celou dobu trestního řízení neexistuje poznatek, že by stěžovatel měl v plánu se trestnímu řízení vyhýbat.

13. Stěžovatel také namítá, že byla překročena nejdelší přípustná délka trvání vazby v přípravném řízení.

14. Vrchní soud v Praze ve svém vyjádření navrhl ústavní stížnost jako nedůvodnou odmítnout. Je přesvědčen, že svým postupem nevybočil z mezí právních předpisů zaručujících občanům jejich základní práva a neporušil žádná ústavní práva stěžovatele. Odkazuje přitom na odůvodnění stížností napadeného usnesení a má za to, že se již tam s námitkami, vznesenými stěžovatelem v ústavní stížnosti, vypořádal. Nelze dle něj tvrdit, že riziko uprchnutí nebo skrývání se je u obžalovaného založeno výlučně na skutečnosti, že mu v nyní stíhané trestní věci hrozí vysoký trest, což jinak samo o sobě dle ustálené judikatury Ústavního soudu zakládá důvod vazby útékové.

15. Stěžovatel v replice uvádí, že dne 9. 6. 2014 byl Krajským soudem v Plzni vyneseno v této trestní věci rozsudek, kterým byl stěžovatel uznán vinným ze zvlášť závažného zločinu dle § 283 odst. 3 písm. c) trestního zákoníku a kterým mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání 36 měsíců. Tento trest vychází z návrhu státní zástupkyně, která žádala pro stěžovatele trest pod sazbu a u ostatních spoluobviněných žádala tresty podmíněně. V části týkající se nepřímého úplatkářství již státní zástupkyně navrhovala zproštění obžaloby a i soud k tomuto závěru dospěl. Z výroku Krajského soudu v Plzni je zřejmé, že stěžovatel nebyl reálně ohrožen sazbou 8–12 let, ale jednalo se o sazbu typovou. Všichni ostatní spoluobvinění, včetně druhého údajného organizátora, obdrželi od soudu podmíněně tresty 36 měsíců s odkladem.

16. Stěžovatel namítá, že celé trestní řízení bylo nestandardní a důvod jeho vazby byl spíše jakousi odplatou. Obviněno a obžalováno ve věci je celkem osm osob. Stěžovatel je vazebně stíhán sám, vyjma jednoho dalšího obviněného, který je však vazebně stíhán od konce října 2013 za jiný trestný

čin. Od samého počátku nebyl jediný poznotek, že by stěžovatel, který má jako jediný z osmi obviněných rodinu a nezletilé dvě děti a nikdy nebyl ve výkonu trestu, měl utéci nebo se skrývat. Pokud je vazba z důvodu obavy před útekem z důvodu vysokého trestu uvedena jen u jednoho z osmi obviněných, který má nejhodnější předpoklady k tomu, aby se řízení nevyhýbal, šlo o šikanózní, zástupný důvod vazby.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Obecné principy

17. Ústavní soud ve vazebních věcech rozhoduje konstantně tak, že takovým rozhodnutím musí být věnována mimořádná pozornost vzhledem k tomu, že se jedná o výrazný zásah do osobní svobody jednotlivce. Jak vyplývá i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, kterou Ústavní soud ve své rozhodovací praxi převzal, každá vazba musí být vždy založena na relevantních a dostatečných důvodech [nález sp. zn. I. ÚS 980/14 ze dne 18. 6. 2014 (N 125/73 SbNU 887), bod 43]. Obecně ve vazebních rozhodnutích je potřeba zhodnotit všechny okolnosti svěřící pro i proti omezení osobní svobody jednotlivce, což musí být náležitě a pečlivě odůvodněno. Ústavní soud v minulosti opakovaně uvedl, že povšechné a obecné odůvodnění rozhodnutí, jímž je omezena osobní svoboda, není v souladu s ústavním pořádkem České republiky [nález sp. zn. I. ÚS 1348/07 ze dne 7. 7. 2008 (N 124/50 SbNU 79)]. Z odůvodnění vazebních rozhodnutí musí být zřejmé, že se soud náležitě zabýval všemi relevantními okolnostmi. Aby soud dostal ústavněprávnímu požadavku zdrženlivosti ve vazebních věcech a imperativu maximální šetrnosti k právům obviněného, musí výslovně, přehledně a logicky vysvětlit, ze kterých konkrétních skutečností vyplývá obava, že se obviněný bude chovat způsobem uvedeným v § 67 písm. a) až c) trestního řádu, a to za podmínek stanovených v dovětku tohoto ustanovení [nález sp. zn. I. ÚS 1115/09 ze dne 15. 4. 2010 (N 85/57 SbNU 137); k požadavkům na náležitě odůvodnění srovnej také nález sp. zn. I. ÚS 980/14 (viz výše), body 38–41 a odkazy tam uvedené].

18. V rámci posuzování tzv. vazebních rozhodnutí obecných soudů je Ústavní soud oprávněn zasáhnout tehdy, shledá-li, že rozhodnutí obecného soudu o vazbě není podloženo zákonným důvodem, nebo jestliže jsou tvrzené důvody vazby v extrémním rozporu se zjištěným skutkovým stavem, nebo když rozhodnutí není odůvodněno poukazem na konkrétní skutečnosti. Výklad „konkrétních skutečností“ odůvodňujících vazbu ve smyslu § 67 trestního řádu je především věcí obecných soudů. Ty musí při znalosti skutkových okolností v dané fázi trestního řízení posoudit, zda další trvání vazby je opatřením nezbytným pro dosažení účelu trestního řízení a zda tohoto účelu nelze dosáhnout jinak ani při vynaložení veškerého

úsilí a prostředků ze strany orgánů činných v trestním řízení [nález sp. zn. II. ÚS 897/08 ze dne 12. 8. 2008 (N 139/50 SbNU 235), bod 19].

19. Judikatura Ústavního soudu konkrétně k útěkové vazbě je bohatá. Její principy lze shrnout následovně.

20. V nálezu sp. zn. III. ÚS 566/03 ze dne 1. 4. 2004 (N 48/33 SbNU 3), který byl následně reprodukován v řadě dalších rozhodnutí, Ústavní soud konstatoval, že hrozba vysokým trestem sama o sobě zakládá důvodnost obavy před vyhýbáním se trestnímu stíhání, a tím naplnění důvodnosti vazby podle § 67 písm. a) trestního řádu. Musí se však jednoznačně jednat o konkrétní hrozbu vysokého trestu, tedy hrozbu podloženou jedinečnými specifickými okolnostmi spáchaného skutku ve spojení s dalšími aspekty dané trestní věci, a to v rámci rozpětí trestní sazby stanovené trestním zákonem. Typová (toliko objektivní) hrozba vysokého trestu sama o sobě bez dalšího pro naplnění citovaného vazebního důvodu není dostačující. Hrozbou vysokým trestem je, pokud lze předpokládat uložení trestu odnětí svobody ve výši nejméně kolem osmi let [nález sp. zn. IV. ÚS 3294/09 ze dne 17. 5. 2011 (N 93/61 SbNU 447), body 12–13; nález sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013 (N 215/71 SbNU 517), body 28–29; nález sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 (N 217/71 SbNU 545), bod 15].

21. Avšak ani tuto judikaturu nelze chápat jako „bianko šek“, do kterého stačí vepsat odhad možného budoucího trestu za konkrétní stíhanou věc ve výši nejméně osmi let odnětí svobody a na jeho základě pak odůvodnit vzetí do vazby nebo následné ponechání ve vazbě, bez přihlídnutí k dalšímu konkrétním okolnostem posuzované věci [nález sp. zn. I. ÚS 603/07 ze dne 7. 6. 2007 (N 95/45 SbNU 353), bod 20; nález sp. zn. I. ÚS 2208/13 (viz výše), bod 30; nález sp. zn. I. ÚS 980/14, bod 42].

22. V první řadě musí soud zvážit případné námitky obviněného, který má právo prokazovat za těchto okolností existenci konkrétních skutečností (silných důvodů), jež důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu eliminují, a vylučují tak aplikaci předmětného vazebního důvodu. Může jimi být zejména míra celkové uspořádanosti životních poměrů obviněného, mobilita daná jeho zdravotním stavem, rozsah jeho místně založených citových a prozatím (nejen hmotně) řádně a především dlouhodobě plněných zaopatřovacích vazeb, rámec jím dosud sdíleného společensky konformního jednání ve spojení s možnými zárukami ze strany jiných subjektů apod. To vše musí být přirozeně nahlíženo ve vzájemných souvislostech se zřetelem na konkrétní okolnosti případu (nález sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013, bod 31; či nález sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013, bod 16).

23. Druhým faktorem klíčovým pro posouzení důvodnosti dalšího trvání vazby je plynutí času. Musí být brán zřetel na tzv. doktrínu zesílených důvodů. Obecné soudy jsou povinny respektovat požadavek nezbytnosti

existence zesílených důvodů pro trvání vazby, jinak nelze pokračující omezení osobní svobody, byť k uvalení vazby mohlo dojít na základě důvodného podezření, aprobovat. Konkrétní skutečnosti zakládající důvodnost vazby v počáteční fázi trestního stíhání mohou během trvání vazby ztráct na významu či přesvědčivosti a pro ospravedlnění dalšího trvání zbavení osobní svobody obviněného ve vazbě už nemusí postačovat. Konkrétně vzato: trvání podezření daného trestného činu s hrozbou konkrétní výše trestu je podmínkou sine qua non pro zákonnost pokračování vazby, ale po určité době samo o sobě nepostačuje. V takových případech musí soud zjistit, zda existují jiné relevantní a dostačující důvody předložené orgány činnými v trestním řízení, které by ospravedlnily toto pokračující odnětí svobody. Riziko uprchnutí nebo skrývání se obviněného za účelem vyhnutí se trestnímu stíhání nebo trestu po případném propuštění z vazby na svobodu nemůže být v případě dlouhotrvající vazby založeno výlučně na skutečnosti, že obviněnému hrozí vysoký trest. Delší trvání vazby musí být ospravedlněno dalšími závažnými konkrétními důvody, které vylučují nahrazení vazby jiným opatřením podle trestního řádu [nález sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013, bod 32; nález sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013, bod 22; nález sp. zn. I. ÚS 185/14 ze dne 10. 4. 2014 (N 56/73 SbNU 119); nález sp. zn. I. ÚS 980/14 (viz výše), bod 43].

24. Ústavní soud rovněž ve svých nálezech příkladmo uvedl, které další faktory, vedle délky hrozícího trestu, jsou pro odůvodnění útěkové vazby relevantní a soudy by je měly brát v potaz. Jsou to charakter a morálka obviněného, jeho mravy, domov, zaměstnání, majetek, rodinné vztahy a všechny druhy vazeb k zemi, v níž je proti němu vedeno trestní stíhání, a kontakty v zahraničí (nález sp. zn. I. ÚS 980/14, bod 43; nález sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013, bod 34), příprava obviněného na odcestování, snaha zajistit si falešné doklady na cestu do cizího státu, delší opuštění místa bydliště a zaměstnání, zadržení obviněného na útěku přes hranice [nález sp. zn. I. ÚS 2883/13 ze dne 21. 1. 2014 (N 7/72 SbNU 93), bod 22; nález sp. zn. I. ÚS 2183/12 ze dne 22. 5. 2013 (N 91/69 SbNU 429), bod 18].

B. Aplikace těchto principů na nyní projednávaný případ

25. Ústavní soud předně ve světle své výše uvedené ustálené judikatury považuje za zcela chybné tvrzení krajského soudu i soudu vrchního, že hrozba vysokého trestu odnětí svobody sama o sobě zakládá důvod vazby útěkové.

26. Jak vyplývá z výše zmíněné judikatury Ústavního soudu, musí se v první řadě jednat o individualizovanou hrozbu vysokého trestu, a nikoliv typovou sazbu pro daný trestný čin. Hrozba vysokého trestu musí vyplývat z konkrétních okolností případu a obecné soudy musí v odůvodnění každého vazebního rozhodnutí, které je odůvodněno hrozbou vysokého trestu,

jasně vyložit, na čem svůj názor o reálnosti této hrozby zakládají. Za druhé ani hrozba konkrétního vysokého trestu nestačí, pokud dotčená osoba namítá existenci konkrétních relevantních skutečností, jež důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu eliminují. Soudy musí vždy tyto případné námitky obviněného pečlivě zvážit a odůvodnit případně, proč obavy z útěku dostatečně nesnižují.

27. Za třetí právě zmíněné dvě podmínky mohou postačovat při úvodním uvalení vazby, avšak nikoliv již při vazbě déletrvající, což nastalo v nynějším případě, kdy v době rozhodování vrchního soudu byl stěžovatel ve vazbě více než šestnáct měsíců. U vazby trvající již šestnáct měsíců musí soudy vzít v úvahu i jiné okolnosti než pouhou hrozbu vysokého, byť konkrétního trestu. Zároveň tato hrozba konkrétního vysokého trestu musí být v případě dlouhotrvající vazby pravidelně kontrolována s ohledem na dosud zjištěný stav věci. To platí zejména po podání obžaloby, kdy celková důkazní situace je již víceméně známá. Vazební soud musí po podání obžaloby znovu pečlivě vyhodnotit a odůvodnit, zda za dané důkazní situace stále reálně hrozí uložení vysokého trestu odnětí svobody.

28. V usnesení krajského soudu, které předchází napadenému rozhodnutí, úvaha o konkrétní výši hrozícího trestu chybí. Krajský soud nijak nevysvětlil, proč se domnívá, že stěžovateli reálně hrozí trest odnětí svobody nejméně ve výměře osmi let. Poukazy stěžovatele na obdobné případy, kde padly tresty podmíněné, odmítl s tím, že ve výroku o výši trestu je každé řízení jedinečné a s odkazem na jeden konkrétní případ nelze předjímat rozhodnutí v jiném. Ústavní soud tento princip individualizace ukládaného trestu, který vychází i z obecných zásad pro ukládání trestů v trestním zákoníku, nijak nezpochybňuje, avšak v odůvodnění krajského soudu zcela chybí právě úvaha, v čem je stěžovatelův případ jedinečný v tom, že jemu by mohl být uložen trest nepodmíněný ve výši alespoň osmi let.

29. V tomto ohledu Ústavní soud spatřuje i nedostatky v napadeném usnesení vrchního soudu. Tento pouze konstatuje, že stěžovatel je ohrožen trestní sazbou od osmi do dvanácti let, ale nijak explicitně neargumentuje, jaká konkrétní výše trestu hrozí stěžovateli a proč. Ústavní soud však skutečnosti uvedené v napadeném usnesení, že stěžovatel měl být hlavní organizátor trestné činnosti, měl spáchat více trestných činů a v minulosti byl již trestán (viz bod 9 výše), chápe jako okolnosti, kterými vrchní soud odůvodňuje reálnost uložení vysokého trestu odnětí svobody pro stěžovatele. Tento závěr může Ústavní soud učinit zejména s odkazem na předchozí rozhodnutí vrchního soudu ze dne 6. 1. 2014 o stížnosti stěžovatele proti vazbě (viz bod 6 výše), kde vrchní soud explicitně a ústavně konformně uvádí tyto okolnosti jako důvody, proč se domnívá, že stěžovateli reálně hrozí trest odnětí svobody ve výši nejméně osmi let. Pokud vrchní soud v napadeném rozhodnutí tyto okolnosti ze svého předchozího rozhodnutí

opakuje, lze dovodit, že tak činí se stejným účelem jako v tomto předchozím rozhodnutí.

30. Ústavní soud chápe argumenty stěžovatele, že není úplně „fér“, že byl dne 9. 6. 2014 odsouzen k trestu odnětí svobody ve výši tři let, přičemž se ve vazbě nacházel již devatenáct měsíců. Tím přišel i o možnost využít svého práva podle § 88 odst. 1 trestního zákoníku a žádat o podmíněné propuštění na svobodu, k čemuž v jeho případě mohlo dojít již po vykonání poloviny uloženého trestu. Stěžovatel tak může subjektivně pocívat jako nespravedlnost, že byl držen ve vazbě s odkazem na hrozbu vysokého trestu ve výši nejméně osmi let odnětí svobody, ač nakonec dostal trest odnětí svobody ve výši tři let.

31. V tomto kontextu však Ústavní soud uvádí, že každé rozhodování o vazbě se odehrává jen v rovině pouhé pravděpodobnosti – a nikoli jistoty – ohledně důsledků, které mohou nastat, nebude-li obviněný držen ve vazbě [nález sp. zn. I. ÚS 603/07 ze dne 7. 6. 2007 (N 95/45 SbNU 353), bod 17, a nález sp. zn. I. ÚS 980/14, bod 37]. Proto mohou reálně nastat situace, jako i v nynějším případě, ve kterých bude v době vazebních rozhodnutí existovat reálná hrozba uložení vysokého trestu odnětí svobody, která se následně neprobitne v uloženém trestu.

32. Vždy je však nutné, aby u každého vazebního rozhodnutí, které je odůvodněno hrozbou vysokého trestu, bylo řádně vyargumentováno, že vysoký trest v konkrétním případě a za daného důkazního stavu, který existuje v době rozhodování, skutečně reálně hrozí. Ústavní soud se domnívá, byť s určitými výhradami, že tomuto požadavku napadené rozhodnutí vyhovělo.

33. Ústavní soud také vnímá, že i když hrozba vysokého trestu byla hlavním důvodem pro nepropuštění stěžovatele z vazby v napadeném rozhodnutí, jako i v jemu předcházejícím rozhodnutí krajského soudu, na které vrchní soud odkázal a s nímž souhlasil, nešlo o důvod jediný. To je dokonce podmínkou vyplývající z výše zmíněné judikatury Ústavního soudu. U déletrvající vazby je už možno předpokládat, že orgány činné v trestním řízení zjistí existenci konkrétních okolností zvyšujících riziko uprchnutí či skrývání se, jež jsou příkladmo zmíněny v bodě 24 výše.

34. Krajský soud konkrétně pro další důvody odkázal na své předchozí rozhodnutí ze dne 3. 12. 2013, kde dovozoval absenci vazeb stěžovatele na jeho bydliště v Plzni. Zároveň jeho synové v té době bydleli u svých matek a s jedním ani nebyl v kontaktu. Trvalý pobyt stěžovatele na adrese v Praze byl toliko formální a jeho současná manželka se ze společného domu v Plzni odstěhovala a probíhalo rozvodové řízení a „je otázkou, zda s ohledem na více než roční pobyt obžalovaného ve vazbě je nájemní smlouva stěžovatele [k domu v Plzni] stále aktuální“.

35. Podle Ústavního soudu však to, že stěžovatel nežije na adrese trvalého pobytu, není až tak významné, pokud se stěžovatel dlouhodobě zdržuje

na jiné stálé adrese, která je soudu známa. Platný právní řád nikde nezakládá povinnost zdržovat se na adrese trvalého pobytu a je zcela běžným jevem žít trvale jinde, než kde je člověk registrován k trvalému pobytu. Z hlediska podmínek pro útekovou vazbu je tak spíše relevantní, zda daná osoba má nějaké stálé bydliště, než zda se zdržuje na místě trvalého pobytu.

36. Ústavní soud také považuje za velmi zvláštní zmínku krajského soudu o „otázce, zda nájemní smlouva je stále aktuální“. Případná skutečnost, že stěžovatel nemá žádné místo k bydlení, je ve vztahu k útekové vazbě samozřejmě relevantní, avšak takový závěr by musel být podložen důkazy, což v tomto případě zcela chybí. Vazbu, tedy závažný zásah do ústavně zaručených práv jedince nelze založit pouze na ničím nepodložené domněnce.

37. Rovněž úvaha o tom, že jeho synové žijí u svých matek, není příliš relevantní, neboť není jasné, co to svědčí o zvýšeném riziku u stěžovatele skrývat se. Je zřejmé, že se stěžovatelem jeho synové momentálně žít nemohou, neboť je ve vazbě. Oproti tomu jistě relevantní je úvaha o rozvodovém řízení, která by mohla naznačovat, že stěžovatelovy uspořádané rodinné poměry, které předkládal jako faktor eliminující riziko jeho útěku, již neplatí.

38. Vrchní soud v napadeném rozhodnutí vazbu dále podpořil údajným sklonem stěžovatele k páčání trestné činnosti, kdy měl z minulosti v Rejstříku trestů již tři záznamy pro majetkovou trestnou činnost. Zároveň je od září 2013 stíhán v samostatném řízení pro zločin krádeže podle § 205 odst. 1, odst. 4 písm. c) trestního zákoníku.

39. I když sklon k páčání trestné činnosti může být relevantním faktorem při uvalování vazby, neboť se týká charakteristických vlastností jedince (viz bod 24 výše), je nutno vždy tuto charakterovou vlastnost vztáhnout ke konkrétní hrozbě jednání zakládající důvody vazby. Přímá vazba mezi hrozbou útěku a případným sklonem k páčání trestné činnosti totiž neexistuje. Žádnou úvahu v tomto směru však v napadeném rozhodnutí vrchní soud neudělal.

40. V tomto kontextu Ústavní soud uvádí, že vazba v trestním řízení má svou specifickou funkci a musí striktně sledovat zákonem vymezené účely. Útekovou vazbu lze použít pouze za účelem zamezení reálného rizika, že obviněný či obžalovaný uprchne nebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu. Argumenty použité soudy k odůvodnění tohoto reálného rizika či důvodné obavy musí mít jasnou vazbu k danému riziku. Vazbu nelze v žádném případě používat jako bezprostředně uplatněný trest pro osobu obviněnou ze spáchání trestného činu. V právním státě založeném na účtě k právům a svobodám člověka (čl. 1 Ústavy) trest následuje až po pravomocném shledání viny ve spravedlivém řízení před příslušným soudem. Do té doby se na obviněného/obžalovaného hledí jako na nevinného (čl. 40 odst. 2 Listiny).

41. Ve shrnutí má tedy Ústavní soud k dalším důvodům uvedeným v napadeném rozhodnutí, jako i v rozhodnutích, na která explicitně odkazuje, vážné výhrady a samo o sobě by v ústavněprávním přezkumu neobstálo. Na druhou stranu se opět domnívá, že napadené rozhodnutí vrchního soudu je nutno vykládat také v kontextu jeho předchozího rozhodnutí ze dne 6. 1. 2014, které Ústavní soud považuje za ústavně konformní. V tomto rozhodnutí vrchní soud uvádí několik velmi relevantních argumentů pro útěkovou vazbu, které ve svém souhrnu, společně s výší reálně hrozícího trestu, představují i důvody dostatečné. Těmi jsou především v minulosti uvádění jiného místa pobytu orgánům činným v trestním řízení a skrývání se před orgány sociální péče.

42. Ústavní soud považuje za nutné blíže osvětlit důvody, které jej vedou k zohledňování předchozího rozhodnutí vrchního soudu ze dne 6. 1. 2014 v tomto řízení. Předmětem nynějšího řízení je, zda napadeným rozhodnutím vydaným vrchním soudem dne 18. 3. 2014 nebylo porušeno právo stěžovatele na osobní svobodu. Jinými slovy, zda v té době existovaly pro vazbu stěžovatele relevantní a dostatečné důvody. Přitom důvody, které byly vrchním soudem uvedeny dne 6. 1. 2014, neztratily na relevantnosti ani dne 18. 3. 2014 a vrchní soud některé z nich i v napadeném rozhodnutí přejímá (jako například důvody pro reálnost hrozby vysokého trestu). I když další relevantní a přesvědčivé důvody vrchní soud v napadeném usnesení již nezopakoval, tak tyto nebyly v mezidobí nijak zpochybněny. Za této situace Ústavní soud nemůže tyto dříve uvedené důvody ignorovat a nemůže rozhodnout, že v době napadeného usnesení již neexistovaly pro vazbu stěžovatele relevantní a dostatečné důvody.

43. I když odůvodnění napadeného usnesení obsahuje určité nedostatky zmíněné výše, nedosahují dle názoru Ústavního soudu takového rozměru, že by jimi došlo k porušení stěžovatelových základních práv. Požadavek náležitého a pečlivého odůvodnění rozhodnutí o omezení osobní svobody jednotlivce je nutno vnímat ve vazbě na existenci relevantních a dostatečných důvodů. Pokud pro omezení osobní svobody jednotlivce relevantní a dostatečné důvody existují a tyto jsou dotčené osobě známy z předchozích vazebních rozhodnutí, nelze dovodit, že nedostatky odůvodnění konkrétního rozhodnutí poruší právo na osobní svobodu dotčené osoby. Nakonec zrušení takového rozhodnutí Ústavním soudem, pokud by se zároveň domníval, že dříve uvedené vazební důvody, které nebyly nijak zpochybněny a byly v době napadeného rozhodnutí stále relevantní, jsou pro vazbu dostačující, by bylo zcela formálním aktem. Dotčený soud by totiž po kasaci svého rozhodnutí pouze vydal nové rozhodnutí, ve kterém by uvedl již známé a Ústavním soudem aprobované důvody.

44. Co se týče námitky stěžovatele o údajném překročení maximální délky vazby v přípravném řízení, tak Ústavní soud poznamenává, že touto

se v tomto řízení zabývat nemohl, neboť napadené usnesení se týká výlučně pouze situace po podání obžaloby. Navíc touto námitkou se Ústavní soud již zabýval v předchozí ústavní stížnosti stěžovatele a shledal ji zjevně nepodstatněnou [usnesení sp. zn. IV. ÚS 831/14 ze dne 25. 3. 2014 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

45. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnost zamítl, neboť napadeným rozhodnutím nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele.

Č. 147

**K placení povinného ručení u neprovozovaného vozidla
K dokazování v občanském soudním řízení**

Je na obecných soudech, aby vyhodnotily, zda vlastník vozidla relevantně prokázal nebo neprokázal, že vozidlo neprovozoval, a není tak povinen příspěvek nepojištěných hradit.

V projednávané věci se obvodní soud tvrzeními stěžovatele a důkazy o tom, že vozidlo stěžovatele nebylo v rozhodné době provozováno, neboť bylo po havárii nepojízdné, z hlediska rozhodnutí ve věci samé nezabýval (ačkoli jde o skutečnost relevantní a stěžovatel má právo ji tvrdit a prokazovat). Takový postup je v rozporu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. března 2014 (N 48/72 SbNU 543) a představuje zásah do práva na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu - IV. senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Vlasty Formánkové a Tomáše Lichovníka - ze dne 4. srpna 2014 sp. zn. IV. ÚS 1489/14 ve věci ústavní stížnosti Václava Hejtmánka, zastoupeného JUDr. Pavlem Musilem, Ph.D., advokátem advokátní kanceláře se sídlem v Praze 1, Hellichova 1, směřující proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 č. j. 42 C 357/2013-39 ze dne 13. února 2014, jímž bylo rozhodnuto o stěžovatelově povinnosti zaplatit vedlejšímu účastníkovi částku 7 258 Kč s příslušenstvím z titulu úhrady zákonného příspěvku za provozování vozidla bez pojištění odpovědnosti, za účasti České kanceláře pojistitelů, se sídlem v Praze 4, Na Pankráci 1724/129, zastoupené Mgr. Zuzanou Tučkovou, advokátkou advokátní kanceláře se sídlem v Praze 4, Novodvorská 994, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 č. j. 42 C 357/2013-39 ze dne 13. února 2014 bylo zasaženo do práva stěžovatele na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 č. j. 42 C 357/2013-39 ze dne 13. února 2014 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností podanou podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel s odkazem na porušení zásad stanovených v čl. 1 a v čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a svého práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny domáhal zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí.

2. Z předložené ústavní stížnosti a ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 5 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 42 C 357/2013 Ústavní soud zjistil, že vedlejší účastník se na stěžovateli domáhal zaplacení částky 7 258 Kč s příslušenstvím jako příspěvku za nepojištěné vozidlo (dále též jen „příspěvek nepojištěných“) podle § 24c zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pojištění odpovědnosti“), a to za dobu ode dne 5. srpna 2009 do dne 2. listopadu 2009 (dále též jen „rozhodná doba“), spolu s náklady na uplatnění a vymáhání tohoto příspěvku. Stěžovatel je vlastník blíže specifikovaného automobilu tovární zn. Fiat (dále též jen „vozidlo stěžovatele“), které bylo v předmětném období evidováno v Centrálním registru vozidel (dále jen „registr“) a nebylo k němu uzavřeno pojištění odpovědnosti z provozu vozidla (dále jen „pojištění odpovědnosti“).

3. Obvodní soud v záhlaví označeným rozsudkem žalobě vyhověl, stěžovateli uložil vedlejšímu účastníkovi žalovanou částku s příslušenstvím uhradit a rozhodl, že vedlejšímu účastníkovi se náhrada nákladů řízení nepřiznává. Uzavřel, že stěžovatel byl v rozhodném období zapsán v registru jako vlastník vozidla, které nemělo uzavřeno pojištění odpovědnosti, proto je povinen podle § 24c odst. 1 zákona o pojištění odpovědnosti uhradit vedlejšímu účastníkovi žalovaný příspěvek. Splatnost tohoto příspěvku nastává podle obvodního soudu dle § 24c odst. 4 zákona o pojištění odpovědnosti uplynutím lhůty 30 dnů ode dne doručení výzvy k jeho úhradě, přičemž povinnost jeho úhrady podle téhož ustanovení nevzniká, pokud je v této lhůtě prokázána neexistence takové povinnosti. Dále soud uvedl, že uvedená třicetidenní lhůta je prekluzivní a uplynutím této lhůty zaniká možnost prokázat, že vozidlo „bylo provozováno v rozporu se zákonem“, a že vzhledem k tomu, že stěžovatelem nebylo v řízení prokázáno, že by vedlejšímu účastníkovi rozhodné skutečnosti v uvedené lhůtě sdělil a zároveň prokázal (neboť sdělení stěžovatele zasláné bez doručky takovou skutečnost neprokazuje), má obvodní soud za to, že stěžovateli povinnost k úhradě příspěvku nepojištěných vznikla a je povinen jej zaplatit.

4. O nákladech řízení obvodní soud rozhodl dle § 150 o. s. ř., přičemž důvody pro nepřiznání nákladů řízení vedlejšímu účastníkovi hodné zvláštního zřetele podle něj spočívají v osobě stěžovatele, který sdělil vedlejšímu účastníkovi závažné rozhodné skutečnosti ohledně vozidla stěžovatele, které nebylo provozováno z důvodu havárie, na výzvu vedlejšího účastníka ve stanovené prekluzivní lhůtě pouze na formuláři zaslaném vedlejšímu účastníkovi odpovědní obálkou obyčejnou poštou (výslovně na žádost vedlejšího účastníka nikoli doporučeně), tudíž doklad o zaslání sdělení nemá a tuto skutečnost nelze prokázat. Obvodní soud proto měl za to, že v takové situaci by bylo v rozporu s dobrými mravy stěžovatele k náhradě nákladů řízení zavázat.

II.

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že porušení zásady vyjádřené v čl. 4 odst. 1 Listiny spatřuje v tom, že obvodní soud akceptoval v napadeném rozhodnutí argumentaci vedlejšího účastníka, který spojuje vznik povinnosti platit příspěvek nepojištěných s uplynutím lhůty 30 dnů od doručení jeho výzvy, aniž by bylo prokázáno (resp. aniž by vedlejší účastník uznal za prokázané), že povinnost platit zákonný příspěvek nevznikla. Aplikace uvedeného ustanovení obvodním soudem podle stěžovatele zcela přehlíží přesné znění § 24c odst. 4 zákona o pojištění odpovědnosti. Obvodní soud podle stěžovatele při výkladu zákona vybočil z jeho znění a spojil zánik práva s nereagováním na výzvu tam, kde tento zánik ze zákona nevyplývá, přičemž tuto právní konstrukci „prekluze“ považuje za zcela nesprávnou a odporující základním ústavněprávním principům. Stěžovatel v této souvislosti odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. března 2014 (N 48/72 SbNU 543), ve kterém se stejným způsobem podle ústavní stížnosti vyjádřil i Ústavní soud. Stěžovatel je tohoto názoru, že vlastník vozidla může prokázat to, že vozidlo nebylo provozováno (např. v situaci, že bylo jako nepojízdné odstaveno), i po uplynutí třicetidenní lhůty stanovené ve výzvě k zaplacení a odkazuje též na konkrétní rozhodnutí obecných soudů, které dospěly k těmto závěrům.

6. Porušení zásady rovnosti stanovené v čl. 1 Listiny a práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny spatřuje stěžovatel tom, že vůči němu jsou veřejnou mocí vymáhány povinnosti, které jiným účastníkům právních vztahů v obdobné situaci (vlastníkům vozidel, která nejsou provozována, přestože jsou formálně vedena v registru) ukládány nejsou – je řada případů, ve kterých vedlejší účastník uznal námitku vznesenou po uplynutí údajně „prekluzivní“ lhůty – a v tom, že obvodní soud svou interpretací zákona zakládá procesní nerovnost sporných stran, kdy stěžovatel jako žalovaný je vyloučen z možnosti tvrdit a prokazovat svá tvrzení v občanském soudním řízení. Porušení svého práva na spravedlivý proces

shledává stěžovatel podle ústavní stížnosti dále též v obdobných skutečnostech, jako tomu bylo v případě, o němž rozhodl Ústavní soud nálezem sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. března 2014 (viz výše), neboť stěžovateli bylo odepráno právo na soudní ochranu proti neprávem uplatněnému nároku. Rozhodnutí obecného soudu založené čistě na domnělé prekluzi práva namítat nedostatek podmínek pro vznik povinnosti zbavilo podle ústavní stížnosti stěžovatele možnosti bránit svá práva plnohodnotným způsobem před soudem.

III.

7. Ústavní soud si k ústavní stížnosti vyžádal vyjádření obvodního soudu a vedlejšího účastníka řízení.

8. Obvodní soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

9. Vedlejší účastník ve vyjádření k ústavní stížnosti předně uvádí, že ústavní stížnost považuje za zjevně neopodstatněnou ve smyslu ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Napadené rozhodnutí se podle vyjádření týká částky 7 258 Kč s příslušenstvím, tedy se jedná o bagatelní spor. Dle názoru vedlejšího účastníka by se tak na danou věc měly aplikovat závěry Ústavního soudu ohledně projednání ústavních stížností v bagatelních věcech.

10. Vedlejší účastník následně odkazuje na závěry Ústavního soudu vyslovené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. března 2014 (N 48/72 SbNU 543), ve kterém Ústavní soud uvedl, že již ze samotné skutečnosti, že vozidlo je vedeno v registru, je samozřejmě možno dovodovat, že vozidlo je provozováno (zpravidla tomu tak bude), a to za situace, kdy nebude jeho vlastníkem (provozovatelem) dostatečně prokázán opak. Dále vedlejší účastník uvádí, že stěžovatel v rámci mimosoudního vymáhání a v průběhu soudního řízení neprokázal, že vozidlo nebylo v rozhodnou dobu provozované, tedy že nebylo provozuschopné a zároveň bylo odstaveno mimo veřejnou komunikaci. Z průběhu vymáhání příspěvku nepojištěných navíc podle vyjádření plyne, že vedlejší účastník dal stěžovateli dostatečný prostor věc vyřešit mimosoudně.

11. Vedlejší účastník uvádí, že stěžovatel měl dostatek času na prokázání svých tvrzení, a to nejen v rámci mimosoudního vymáhání, ale i v průběhu soudního řízení. Z odůvodnění napadeného rozsudku podle vyjádření plyne, že stěžovatel v průběhu řízení nijak neprokázal svá tvrzení ohledně neprovozování vozidla a jeho odstavení mimo veřejnou komunikaci. Vedlejší účastník vyjadřuje přesvědčení, že důkazní břemeno je na stěžovateli, protože vedlejší účastník nemá žádnou možnost zjišťovat stav a umístění vozidel, která jsou evidována v registru, přičemž k nim není po určitou dobu sjednáno povinné pojištění odpovědnosti. Tento závěr byl podle vyjádření aprobován i Ústavním soudem ve výše citovaném nálezu

sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. března 2014. Vedlejší účastník uvádí, že pakliže stěžovatel svá tvrzení ohledně technického stavu vozidla a jeho umístění v rozhodném období neuvedl a neprokázal již v nalézacím řízení, není dle názoru vedlejšího účastníka přípustné, aby řízení o ústavní stížnosti stěžovatel využil jakožto odvolací řízení, kde bude svá tvrzení dále prokazovat, případně se domáhat nového hodnocení důkazů nebo zrušení napadeného rozhodnutí, aby mohl svou dosavadní nečinnost napravit.

12. Vyjádření vedlejšího účastníka bylo zasláno na vědomí a k případné replice stěžovateli. Repliku k vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatel Ústavnímu soudu nezaslal.

13. Ústavní soud rozhodoval v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání, neboť od tohoto jednání nebylo lze očekávat další objasnění věci a Ústavní soud neprováděl dokazování.

IV.

14. Ústavní soud přezkoumal v záhlaví citované rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud opakovaně judikuje, že není vrcholem soustavy obecných soudů (čl. 81 a 91 Ústavy), a tudíž není ani řádnou další odvolací instancí, a že postup v soudním řízení, včetně provádění a hodnocení důkazů, interpretace a aplikace právních předpisů a vyvození skutkových a právních závěrů, je záležitostí obecných soudů. Proto není v zásadě oprávněn zasahovat bez dalšího do rozhodování těchto soudů. Tato maxima je prolomena pouze tehdy, pokud by obecné soudy na úkor stěžovatele vykročily z mezí daných rámcem ochrany ústavně zaručených základních práv či svobod [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. K tomu však v projednávaném případě podle názoru Ústavního soudu došlo. Ústavní soud shledal, že ač jde o bagatelní spor, nebylo lze přehlédnout, že stěžovatelem napadené rozhodnutí v otázce posouzení povinnosti hradit vedlejšímu účastníkovi požadovaný příspěvek je po právní stránce založeno na ústavně nekonformní interpretaci a aplikaci § 24c zákona o pojištění odpovědnosti, kterýžto postup vede ve svém posledku k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

16. Obvodní soud opřel napadené rozhodnutí o závěr, že stěžovatel byl v rozhodném období zapsán v registru jako vlastník vozidla, které nemělo uzavřeno pojištění odpovědnosti, přičemž povinnost jeho úhrady podle téhož ustanovení nevzniká, pokud je ve lhůtě dle § 24c odst. 4 zákona o pojištění odpovědnosti prokázána neexistence takové povinnosti. Dále obvodní soud vyšel ze závěru, že uvedená lhůta je prekluzivní a uplynutím této lhůty zaniká možnost prokázat, že vozidlo „bylo provozováno v rozporu se zákonem“ a že vzhledem k tomu, že stěžovatelem nebylo v řízení prokázáno, že by vedlejšímu účastníkovi rozhodné skutečnosti

v uvedené lhůtě sdělil a zároveň prokázal, neboť sdělení stěžovatele zasláné bez doručky takovou skutečnost neprokazuje, má stěžovatel povinnost příspěvek nepojištěných uhradit.

17. Podle § 24c odst. 1 zákona o pojištění odpovědnosti je-li provozováno tuzemské vozidlo bez pojištění odpovědnosti v rozporu s tímto zákonem, je vlastník vozidla povinen uhradit vedlejšímu účastníkovi příspěvek za dobu, po kterou bylo vozidlo provozováno v rozporu s tímto zákonem.

18. Podle § 24c odst. 4 zákona o pojištění odpovědnosti je příspěvek splatný ve lhůtě 30 dnů ode dne doručení písemné výzvy vedlejšího účastníka k jeho úhradě. Povinnost uhradit příspěvek nevzniká, pokud je ve lhůtě podle věty první vedlejšímu účastníkovi prokázáno, že vozidlo nebylo provozováno v rozporu s tímto zákonem.

19. V návaznosti na právě uvedené zákonná ustanovení Ústavní soud v bodě 35 nálezů sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. března 2014 mimo jiné uvedl: „Z těchto ustanovení však nevyplývá, byť se to tak může jevit, že by lhůta 30 dnů ode dne doručení písemné výzvy vedlejšího účastníka k úhradě příspěvku podle § 24c odst. 4 byla nějakou ‚prekluzivní lhůtou‘, resp. že po uplynutí této lhůty by již nebylo neprovozování vozidla možno tvrdit a prokazovat. Tak tomu nepochybně není.“ Tento závěr pak plně dopadá i na nyní posuzovaný případ, přičemž obvodní soud ve věci stěžovatele nepochybně postupoval v rozporu s ním. Podle obvodního soudu je uvedená lhůta prekluzivní, a byť obvodní soud uvedl, že uplynutím této lhůty zaniká možnost prokázat, že vozidlo „bylo provozováno v rozporu se zákonem“, je nepochybné, že se jedná jen o chybu v psaní a obvodní soud měl na mysli prokázání nikoli, že vozidlo bylo provozováno, ale že vozidlo nebylo provozováno. V řízení se totiž zabýval pouze tím, zda stěžovatel prokázal, že by vedlejšímu účastníkovi rozhodné skutečnosti v uvedené lhůtě sdělil a zároveň prokázal (a dospěl k závěru, že nikoli, neboť sdělení stěžovatele zasláné bez doručky takovou skutečnost neprokazuje), a stěžovatelovými tvrzeními a důkazy o neprovozování vozidla se nezabýval (resp. z nich ne učinil žádná skutková zjištění významná pro rozhodnutí ve věci samé). Stěžovatel přitom taková tvrzení uvedl již v odporu proti platebnímu rozkazu vydanému ve věci (na č. l. 8 spisu obvodního soudu) a doložil je též přípisem pojišťovny Kooperativa (na č. l. 11 téhož spisu).

20. Je jisté na obecných soudech, aby vyhodnotily, zda vlastník vozidla relevantně prokázal nebo neprokázal, že vozidlo neprovozoval, a není tak povinen příspěvek nepojištěných vedlejšímu účastníkovi hradit. V projednávané věci se však obvodní soud tvrzeními stěžovatele a důkazem o tom, že vozidlo stěžovatele nebylo v rozhodné době provozováno, neboť bylo po havárii nepojízdné, z hlediska rozhodnutí ve věci samé nezabýval (ačkoli jde o skutečnost relevantní a stěžovatel má právo ji tvrdit a prokazovat). Takový postup je v rozporu s výše citovaným nálezem Ústavního soudu

sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. března 2014 a představuje zásah do práva na spravedlivý proces takové intenzity, že Ústavnímu soudu nezbyvá než napadené, v záhlaví označené rozhodnutí zrušit.

21. V dalším řízení bude na obvodním soudu, aby se tvrzeními stěžovatele o neprovozování vozidla jako věci relevantní řádně zabýval, pokud je nebude považovat za dostatečně prokázaná, aby případně učinil též výzvu podle § 118a odst. 3 o. s. ř. a ve věci znovu rozhodl v souladu s výše uvedeným nálezem.

22. Ústavní soud dále jako *obiter dictum* uvádí, že nepovažuje za vhodnou praxi vedlejšího účastníka, který ve výzvě k zaplacení příspěvku nepojištěných podle § 24c odst. 4 zákona o pojištění odpovědnosti vyzývá vlastníky nepojištěných vozidel, aby na tuto výzvu reagovali prostřednictvím předplacené obálky. Zároveň výslovně uvádí, aby nebyla odesílána doporučeně (tato praxe je známa Ústavnímu soudu z jeho úřední činnosti a stejně bylo postupováno i vůči stěžovateli – viz č. I. 13 spisu obvodního soudu). Následně pak v soudním řízení obdržení reakce na výzvu zpochybňuje s tím, že vlastník vozidla bez uzavřeného pojištění odpovědnosti její odeslání neprokázal. To sice nemá z hlediska povinnosti hradit příspěvek nepojištěných na možnost prokazovat neprovozování vozidla jeho vlastním v soudním řízení žádný vliv, avšak může mít vliv na rozhodnutí o nákladech řízení – (viz též např. bod 35 nálezu sp. zn. IV. ÚS 2221/13 ze dne 31. března 2014). Pokud vedlejší účastník takto postupuje, je podle náhledu Ústavního soudu namíste nevyvozovat z neprokázání odeslání předmětné reakce vůči takovému vlastníkovi vozidla žádné nepříznivé následky. (S tímto názorem je ostatně v souladu též odůvodnění rozhodnutí obvodního soudu o nákladech řízení.)

23. Ústavní soud uzavírá, že v záhlaví citovaným rozhodnutím obecného soudu bylo zasazeno do práva stěžovatele na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, a proto Ústavní soud toto rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky jsou právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu vázány všechny orgány i osoby.

Č. 148

K návrhu na zrušení čl. III odst. 2 poslední věty obecně závazné vyhlášky města Cheb č. 6/2012 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích

Ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, podle něhož „obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem“, představuje zákonný požadavek souladu činnosti obce a jejích orgánů s veřejným zájmem, nikoliv všeobecné schválení, že cokoliv obec koná, koná ve veřejném zájmu.

Jde o nedůvodně nerovný přístup obce k sobě samé na straně jedné a k ostatním fyzickým a právnickým osobám na straně druhé, jestliže je zaveden odlišný právní režim pro druhově obdobné či shodné akce pouze na základě osoby pořadatele akce.

Jde o porušení práv dotčených osob, jestliže je individuální rozhodování o výjimce ze zákazu stanovené činnosti, odůvodněného ochranou veřejného zájmu, nahrazeno pro akce pořádané určitou osobou obecnou výjimkou zakotvenou přímo ustanovením obecně závazné vyhlášky.

Pokud zákon či přímo ústavní pořádek umožňuje obci zakázat či omezit obecně závaznou vyhláškou ze stanovených důvodů a ve veřejném zájmu určité činnosti, musí takové zákazy či omezení platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky, a zejména pro všechny osoby, které by takové činnosti mohly či chtěly vykonávat, včetně obce samotné.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z místopředsedkyně soudu Milady Tomkové a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Vlasty Formánkové, Vladimíra Kůrky, Tomáše Lichovníka, Jana Musíla, Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj), Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové a Jiřího Zemánka ze dne 5. srpna 2014 sp. zn. Pl. ÚS 35/13 o návrhu Ministerstva vnitra na zrušení čl. III odst. 2 poslední věty obecně závazné vyhlášky města Cheb č. 6/2012 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích ze dne 26. dubna 2012, za účasti města Cheb jako účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 220/2014 Sb.).

Výrok

Ustanovení poslední věty čl. III odst. 2 obecně závazné vyhlášky města Cheb č. 6/2012 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích ze dne 26. dubna 2012 se zrušuje dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění

I. Rekapitulace návrhu a argumentace navrhovatele

1. Ústavnímu soudu byl dne 23. 7. 2013 doručen návrh Ministerstva vnitra (dále též jen „navrhovatel“) na zrušení poslední věty ustanovení čl. III odst. 2 obecně závazné vyhlášky města Cheb č. 6/2012 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích ze dne 26. dubna 2012 (dále také jen „vyhláška“) pro rozpor se zákonem.

2. Navrhovatel v odůvodnění návrhu rekapituluje proces přijetí napadené vyhlášky se závěrem, že byla vydána předepsaným postupem a k tomu příslušným orgánem města Cheb a že byla řádně vyhlášena. Dále navrhovatel konstatuje dosavadní průběh své dozorové činnosti ve smyslu § 123 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o obcích“) s tím, že město Cheb ani na výzvu Ministerstva vnitra, ani po rozhodnutí o pozastavení účinnosti napadené vyhlášky ze dne 22. února 2013 nezjednálo ve věci nápravu. Následně se navrhovatel zevrubně zabývá rozbořem napadeného ustanovení.

3. Podle navrhovatele považuje město Cheb podle čl. II odst. 2 písm. d) vyhlášky provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojů na vymezených veřejných prostranstvích za činnost, která by mohla narušit veřejný pořádek a vést k narušení bezpečnosti, zdraví a majetku. Jako takovou ji město předmětnou vyhláškou reguluje s cílem ochrany zmíněných statků, tj. veřejného pořádku, bezpečnosti, zdraví a majetku (tedy ve veřejném zájmu) prostřednictvím stanoveného zákazu. Své vlastní právní regulaci se ovšem, pokud by se měla dotknout jeho činnosti (jím pořádaných akcí), město *a priori* nepodřizuje. Z vyjádření města Cheb přitom podle navrhovatele není zřejmé, z jakých důvodů by provozování ohňostroje či pyrotechnických efektů, objedná-li je město, nemělo být *a priori* potenciálně ohrožující vyhláškou chráněné hodnoty.

4. Navrhovatel principiálně možnost stanovení výjimek ze zákazů upravených obecně závaznými vyhláškami obcí k regulaci místních záležitostí veřejného pořádku nevylučuje, a to ani v případě, že výjimky budou dopadat především na činnost obce samé. Domnívá se však, že je nezbytné, aby výjimky byly koncipovány s ohledem na předmět regulace a chráněný veřejný zájem a s využitím obecných kritérií.

5. Poslední větou čl. III odst. 2 vyhlášky si město Cheb toliko pro sebe udělilo výjimku z vyhláškou zavedeného zákazu provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojů na určitých veřejných prostranstvích, a samo sebe tak napadenou právní úpravou vyňalo z povinnosti nechat své záměry posoudit v rámci vyhlášky pro ostatní subjekty zavedeného povolovacího řízení, v němž hodlá záměry jiných subjektů posuzovat z hlediska existence veřejného zájmu na jejich konání. Tento veřejný zájem by měl však být podle města Cheb dostatečně reprezentován již jen tím, že se bude jednat o akce veřejné, resp. veřejně přístupné.

6. Přijetí napadené právní úpravy město Cheb odůvodnilo odkazem na ustanovení § 2 odst. 2 zákona o obcích, podle kterého obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů a při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem. Na základě tohoto ustanovení je podle názoru města veškerá činnost obcí vykonávaná v samostatné působnosti podle § 35 odst. 1 zákona o obcích vždy realizována *ex lege* ve veřejném zájmu, a není tedy třeba jeho existenci jakkoliv jinak zjišťovat či prověřovat.

7. Ministerstvo vnitra má za to, že napadená část ustanovení čl. III odst. 2 vyhlášky se vzhledem k tomu, že se týká pouze jediného subjektu, totiž města Cheb, odchyluje od principu obecnosti obsahu právních předpisů, který je součástí principů materiálního právního státu a jako takový dopadá také na obecní normotvorbu.

8. Vynětím své činnosti spočívající v pořádání (kulturních, sportovních a jiných veřejnosti přístupných) akcí, jejichž součástí automaticky může být i ohňostroj a pyrotechnické efekty, z posouzení v rámci pro jiné subjekty zavedeného povolovacího řízení město současně pouze vůči své činnosti vyloučilo v konkrétních případech možnost přezkoumání v rámci správního soudnictví, zda pořádání určité akce, jejíž součástí má být ohňostroj či možnost použití zábavní pyrotechniky, skutečně směřuje k naplnění veřejného zájmu, a navíc, zda se jedná o veřejný zájem, který by měl vůči veřejnému zájmu na zachování veřejného pořádku, jehož ochranu sledovalo vydáním napadené vyhlášky, silnější postavení.

9. Pokud již město zavedlo pro určité subjekty režim správního řízení, nelze vyloučit, že účastníky takového řízení by se na základě ustanovení § 27 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, mohly stát vedle žadatele také další osoby (např. obyvatelé budov v okolí veřejného prostranství, kde by se měla akce s možností ohňostroje či použití zábavní pyrotechniky konat) a právě tyto osoby by mohly iniciovat využití opravných či dozorčích prostředků nebo využít i cestu správního soudnictví.

10. Ministerstvo vnitra respektuje místní správu jako výraz práva a způsobilosti místních orgánů spravovat veřejné záležitosti v mezích daných zákonem v rámci své odpovědnosti a v zájmu místního obyvatelstva, po vyhodnocení předložených podkladů nicméně s přihlédnutím

k judikatuře Ústavního soudu [zejm. k nálezům sp. zn. Pl. ÚS 12/02 ze dne 19. 2. 2003 (N 20/29 SbNU 167; 83/2003 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 24/04 ze dne 28. 6. 2005 (N 130/37 SbNU 641; 327/2005 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 24/08 ze dne 17. 3. 2009 (N 56/52 SbNU 555; 124/2009 Sb.)] dospělo k závěru, že právní úprava výjimky z vyhláškou zavedené právní regulace provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojů, jejímž adresátem je jediný subjekt, překračuje meze ustanovení § 10 písm. a) zákona o obcích a představuje porušení principu rovnosti, který je jedním z principů materiálního právního státu podle čl. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), a to vzhledem k tomu, že k přijetí napadené právní úpravy schází vyjádřený (či implicitně dovoditelný) racionální účel, který by s ohledem na předmět regulace dostatečně odůvodňoval odlišný právní režim pouze pro veškerou činnost města, a také vzhledem k důsledkům (nerovné podmínky pro výkon regulovaných činností a skutečnost, že důsledkem zavedení povolovacího režimu pouze pro subjekty odlišné od obce bude vyloučení možnosti přezkoumání rozhodnutí o realizaci záměrů města v rámci správního soudnictví).

II. Posouzení aktivní legitimace navrhovatele

11. Ústavní soud nejprve posoudil, zda návrh splňuje požadavky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Podle ustanovení § 64 odst. 2 písm. g) zákona o Ústavním soudu je Ministerstvo vnitra oprávněno podat návrh na zrušení obecně závazné vyhlášky obce za podmínek stanovených zákonem o obcích, tj. po předchozím postupu podle § 123 citovaného zákona. Z návrhu a jeho příloh dokládajících průběh dozorové činnosti Ministerstva vnitra ve věci napadené vyhlášky má Ústavní soud podmínky stanovené zákonem o obcích za splněné, a návrh Ministerstva vnitra tedy akceptuje jako přípustný. Proto přistoupil k jeho věcnému projednání.

III. Vyjádření účastníka řízení

12. Podle § 69 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 18/2000 Sb., byl stejnopis návrhu zaslán městu Cheb jako účastníkovi řízení. Účastník ve svém vyjádření, které bylo doručeno Ústavnímu soudu dne 9. září 2013, vyslovil nesouhlas s návrhem na zrušení napadeného ustanovení vyhlášky.

13. Účastník řízení uvedl, že v § 2 odst. 2 zákona o obcích je výslovně uvedeno, že obce při plnění svých úkolů chrání veřejný zájem vyjádřený v zákonech a jiných právních předpisech. Obec je jako veřejnoprávní korporace povolána k výkonu samosprávy (samostatné působnosti), ale obdobně i ve stanoveném rozsahu k přenesenému výkonu státní správy (přenesené působnosti). Ministerstvo vnitra ve svém návrhu slučuje výkon samostatné působnosti obce s výkonem působnosti přenesené a realizaci

z toho vyplývajících práv a povinností stává na roveň. Obec je svým postavením a posláním předurčena k tomu, aby při výkonu své působnosti a pravomoci realizovala a přirozeně i chránila příslušný veřejný zájem, resp. veřejné zájmy. V této souvislosti je nutné zmínit navrhovatelem zcela opomíjenou skutečnost, že veškeré činnosti realizované obcí musejí být realizovány vždy *secundum et intra legem*.

14. Účelem napadené vyhlášky je zajištění ochrany veřejného pořádku v širších dimenzích, do nichž spadá i ochrana majetku. Tento účel je zřejmý již ze samotného vymezení prostor, kde nesmí být určité činnosti vykonávány.

15. Účastník řízení se domnívá, že zrušení napadeného ustanovení bylo v rozporu s čl. 10 Listiny základních práv a svobod.

16. Veřejnoprávní korporace vždy realizuje svoji činnost *secundum et intra legem* a je zcela vyloučeno, aby jakákoliv činnost obce byla realizována jinak než ve veřejném zájmu, neboť veřejná realizace a ochrana veřejných zájmů je činnost, pro kterou je tato veřejnoprávní korporace zřízena. Existenci veřejného zájmu není proto nutné v případě činnosti obce nijak dále deklarovat, jelikož veřejný zájem tu existuje *ex lege*.

17. K nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/08 zmiňovanému v návrhu účastník uvádí, že napadená vyhláška nestanovuje neodůvodněně odlišný právní režim pro konkrétní případ, ale stanovuje stejný právní režim pro všechny obdobné případy obecně. Ustanovení vyhlášky by mohlo stanovovat výjimku z napadeného zákazu obecněji, tedy nejen pro město Cheb, ale i pro všechny subjekty realizující akce pro veřejnost, z pohledu následné kontroly dodržování této vyhlášky by však zmíněný postup nebyl konformní.

18. Vyhláška tedy neobsahuje deklaraci veřejného zájmu pro nějaké činnosti, ale podmiňuje existenci veřejného zájmu udělování výjimek, kdy samozřejmě kromě již uvedeného musí být zkoumána i souladnost žádosti s platnou právní úpravou, zejména tedy zajištění ochrany veřejného pořádku, majetku a zdraví, protože obecná výjimka realizovaná ve vyhlášce byla udělena ve stejném režimu. Účastník řízení se ztotožňuje s nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/04 (viz výše), ze kterého vyplývá, že veřejný zájem v konkrétní věci by měl být zjišťován v průběhu správního řízení na základě poměrování nejrůznějších partikulárních zájmů, po zvážení všech rozporů a připomínek. Jak bylo shora uvedeno, pro veškerou činnost obce je veřejný zájem stanoven již zákonem o obcích a o jeho existenci, jako obecně známé skutečnosti, nemůže být sporu. V ostatních případech, jak z napadené vyhlášky vyplývá, bude vždy postupováno v duchu citovaného nálezu.

19. S odkazem na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/09 ze dne 25. 1. 2011 (N 5/60 SbNU 33; 40/2011 Sb.) účastník řízení uvádí, že udělování výjimek ze zákazu stanoveného obecně závaznou vyhláškou obce je

rozhodováním orgánu samosprávy o místní záležitosti veřejného pořádku. Vyžaduje vymezení alespoň rámcových podmínek, za kterých je možné výjimku udělovat, neboť tím je podmíněna přezkoumatelnost rozhodnutí orgánu samosprávy. Takové rozhodnutí ve věcech samostatné působnosti nemůže změnit nebo nahradit odvolací orgán veřejné správy.

20. Výjimka, o jejímž udělení pro akce pořádané městem Cheb bylo v rámci napadené vyhlášky rozhodnuto, dostatečně určitě deklaruje v kontextu zákona o obcích podmínky, za kterých je možné stejnou výjimku udělit i dalším žadatelům. Tedy nepůjde o akce ryze soukromého charakteru, ale vždy bude žadatel úspěšný v případě, že bude pořadatelem akcí veřejných, neboť tento precedent byl deklarovaným – již uděleným – rozhodnutím o výjimce stanoven.

21. Závěrem účastník řízení uvedl, že na napadeném ustanovení obecně závazné vyhlášky města Cheb č. 6/2012 neshledává nic, co by zakládalo jakoukoliv diskriminaci subjektů dotčených touto vyhláškou, popřípadě rozpor tohoto ustanovení s ústavním pořádkem České republiky. Napadená výjimka není výjimkou hmotněprávní (jak bylo výše uvedeno v obdobných případech – o žádosti právnických či fyzických osob musí být radou rozhodnuto vždy stejně), ale je pouze výjimkou procesní, která samozřejmě vychází z premisy, že rada obce vždy schválí žádost, kterou by v podstatě sama podala. Již samo řízení o žádosti obce o povolení předmětné výjimky z vyhlášky č. 6/2012 by bylo řízením zcela absurdním, s dopředu snadno předvídatelným výsledkem rozhodnutí, neboť je zcela nepředstavitelné, aby rada obce své vlastní záležitosti nevyhověla.

22. Vyjádření účastníka řízení bylo Ústavním soudem zasláno navrhopateli k případné replice. Ten ve své odpovědi ze dne 15. ledna 2014 setrval na svém návrhu i argumentaci obsažené v návrhu na zrušení napadeného ustanovení vyhlášky a neuvedl nic, co by Ústavní soud vzal za podklad pro své rozhodnutí. Proto vyjádření Ministerstva vnitra již nebylo zasláno k případné duplice městu Cheb.

IV. Vyjádření veřejného ochránce práv

23. Na výzvu Ústavního soudu podle § 69 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb., sdělil veřejný ochránce práv podáním došlým Ústavnímu soudu dne 2. září 2013, že nevstupuje do řízení o zrušení napadeného ustanovení obecně závazné vyhlášky města Cheb č. 6/2012.

V. Upuštění od ústního jednání

24. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil

ze spisového materiálu a z písemných úkonů účastníků řízení. Nenařízením ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

VI. Ústavní konformita procesu vydávání obecně závazné vyhlášky

25. Obecně závazná vyhláška města Cheb č. 6/2012 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích byla schválena Zastupitelstvem města Cheb dne 26. dubna 2012. Ze zápisu ze zasedání Zastupitelstva města Cheb konaného v uvedeném dnu má Ústavní soud za zjištěné, že návrh vyhlášky byl schválen hlasy dvaceti pěti členů Zastupitelstva města Cheb z celkového počtu třicet jedna členů. Bylo tedy dosaženo většiny potřebné podle § 87 zákona o obcích pro přijetí platného usnesení zastupitelstva města. Ze stejnopisu vyhlášky přiloženého k návrhu Ústavní soud zjistil, že vyhláška byla vyhlášena vyvěšením na úřední desce Městského úřadu Cheb dne 3. května 2012, sňata byla dne 31. května 2012. Byla tedy dodržena řádná patnáctidenní lhůta pro vyhlášení. Vyhláška nabyla účinnosti dne 1. června 2012.

VII. Vlastní přezkum napadeného ustanovení

26. Navrhovatel se domáhá zrušení poslední věty citovaného ustanovení, která zní: „Zákaz provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojů se nevztahuje na akce pořádané městem Cheb.“ Pro posouzení napadeného ustanovení je však třeba přihlídnout také k dalším, bezprostředně souvisejícím ustanovením.

27. Ustanovení čl. I vyhlášky zní: „Tato vyhláška upravuje místní záležitosti veřejného pořádku na veřejných prostranstvích ve správním území města Chebu a stanoví, jaké činnosti, které by mohly narušit veřejný pořádek ve městě, jsou zakázány.“

28. Ustanovení čl. II odst. 2 vyhlášky zní: „Činností, která by mohla narušit veřejný pořádek ve městě Cheb nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku, je a) žebření, b) volné pobíhání psů, c) jízda a stání motorových vozidel mimo pozemní komunikace, d) provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojů.“

29. Ustanovení čl. III odst. 2 vyhlášky zní (pozn. red.: včetně drobných pravopisných nepřesností): „Na veřejných prostranstvích ve správním území města Cheb, jmenovitě v historickém jádru města Cheb prohlášeném Výnosem ministerstva kultury ČSR ze dne 6. 10. 1981 za městskou památkovou rezervaci a dále na třídě Svobody až po ulici Evropskou se zakazuje provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojů. Městská památková rezervace je vyznačena v Příloze č. 1 této vyhlášky. Rada města Chebu může na základě písemné žádosti udělit výjimku k provádění pyrotechnických

efektů a ohňostrojų. Zákaz provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojų se nevztahuje na akce pořádané městem Cheb.“

30. Z citovaných ustanovení vyhlášky je zřejmé, že Zastupitelstvo města Cheb považuje provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojų na území města, resp. jeho vymezené části, za činnost, která by mohla narušit veřejný pořádek nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdravím a majetku, a jako takovou ji v souladu s § 10 písm. a) zákona o obcích zakazuje. Z tohoto zákazu stanovilo zastupitelstvo města samotnou vyhláškou obecnou výjimku pro všechny akce pořádané městem Cheb. Ostatním subjektům vyhláška umožňuje získat *ad hoc* výjimku rozhodnutím Rady města Cheb na základě písemné žádosti.

31. Vyhláška tedy zavádí dva odlišné právní režimy pro provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojų na vymezeném území města v závislosti na osobě pořadatele akce, v jejichž rámci mají být uvedené činnosti prováděny. Zatímco při akcích pořádaných městem Cheb lze pyrotechnické efekty a ohňostroje provádět bez omezení (samozřejmě při dodržení ostatních právních předpisů), v ostatních případech je provádění těchto činností zakázáno s poukazem na ochranu místních záležitostí veřejného pořádku s tím, že z tohoto zákazu může rada města udělit výjimku.

32. Ústavní soud se především neztotožňuje s tvrzením účastníka řízení města Cheb, že napadené ustanovení vyhlášky stanoví hlediska pro udělování výjimek ze zákazu provádění pyrotechnických efektů a ohňostrojų. Ostatně tato hlediska prokazatelně nejsou zřejmá ani městu Cheb. To ve svém vyjádření – obdobně jako dříve v rámci řízení vedeného navrhovatelem – sice uvádí, že jediným kritériem bude veřejnost takové akce, pro niž bude výjimka požadována, tedy její veřejná přístupnost, současně ovšem dodává, že při rozhodování o výjimce bude muset být zkoumána i souladnost žádosti s platnou právní úpravou, zejména tedy zajištění ochrany veřejného pořádku, majetku a zdraví.

33. Při absenci výslovné právní úpravy bude nutno dovodit hlediska pro rozhodování rady o výjimkách ze stanoveného zákazu z ostatních ustanovení napadené vyhlášky a příslušného ustanovení zákona o obcích, z něhož vychází pravomoc zastupitelstva ke stanovení zákazu pyrotechnických efektů a ohňostrojų. Jak z § 10 písm. a) zákona o obcích, tak z čl. I a čl. II odst. 2 vyhlášky pak vyplývá, že výjimku bude možno udělit tehdy, bude-li v konkrétní věci prokázáno postupem podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, že v konkrétním případě nemůže být se zřetelem k okolnostem posuzované akce prováděním pyrotechnických efektů nebo ohňostroje narušen veřejný pořádek, nebudou dotčeny dobré mravy a nedojde ani k ohrožení bezpečnosti, zdraví nebo majetku.

34. Nehledě na rozpornost citovaných tvrzení účastníka řízení ohledně hledisek pro rozhodování Rady města Cheb jako správního orgánu

v obou případech vychází město Cheb z přesvědčení, že akce pořádané městem *a priori* splňují všechna kritéria pro udělení výjimky z obecného zákazu. Argumentuje přitom ustanovením § 2 odst. 2 zákona o obcích, které stanoví, že „obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem“. Z citovaného ustanovení účastník řízení zcela absurdně dovozuje, že cokoliv obec, v tomto případě město Cheb, činí, činí ve veřejném zájmu.

35. Ústavní soud se, stejně jako navrhovatel, s takovým problematickým výkladem zákona o obcích nemůže ztotožnit. Citované ustanovení je normou stanovící obcím povinnost konat mimo jiné v souladu s veřejným zájmem, nikoliv generální aprobační veškerého konání obcí v České republice. Kromě rozporu se zdravým rozumem by byl účastníkem řízení předstřený výklad citovaného ustanovení v jednoznačném rozporu též s ústavním pořádkem České republiky, a to přinejmenším jako nepřipustný zásah zákonodárce (normotvůrce) do kompetence orgánů výkoné moci posuzovat naplnění kritéria veřejného zájmu při rozhodování v konkrétních věcech (viz např. nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 24/04).

36. Ústavní soud proto neshlí ani závěr účastníka řízení, že účelu sledovaného regulací pyrotechnických efektů a ohňostrojů na vymezeném území města Cheb bude dosaženo, bude-li zakázána pouze činnost osob odlišných od města samotného, byť při zachování možnosti udělení výjimky ze stanoveného zákazu Radou města Cheb.

37. Jde o nedůvodně nerovný přístup města Cheb k sobě samému na straně jedné a k ostatním fyzickým a právnickým osobám na straně druhé, jestliže je zaveden odlišný právní režim pro druhově obdobné či shodné akce pouze na základě osoby pořadatele akce. Chybí totiž jakýkoliv racionální a přípustný účel, ať již explicitně vyjádřený či dovoditelný, proč by město Cheb nemělo být při provádění činností téhož druhu podrobeno své vlastní regulaci, jaká se vztahuje na ostatní subjekty. Z vyjádření města Cheb jako účastníka řízení, stejně jako z jeho argumentace v předcházejícím řízení vedeném navrhovatelem, je zřejmé, že takový racionální a přípustný účel není znám ani městu Cheb. Jde tedy ze strany města Cheb o akt nepřipustné libovůle, jejíž deklarací je ostatně i tvrzení účastníka, že napadené ustanovení „samozřejmě vychází z premisy, že rada obce vždy schválí žádost, kterou by v podstatě sama podala“.

38. Navíc, napadené ustanovení porušuje rovněž práva dalších osob, které mohou být pořádáním akcí spojených s pyrotechnickými efekty a ohňostroji dotčeny. Zatímco totiž ve správním řízení o udělení výjimky tyto osoby jakožto účastníci takového řízení podle § 27 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, mohou k ochraně svých práv a zájmů mimo jiné tvrdit rozhodné skutečnosti, navrhopvat důkazy a vyjadřovat se k podkladům pro rozhodnutí, tato práva jsou jim upřena v případech, kdy je

individuální rozhodování o výjimce nahrazeno obecnou výjimkou pro akce pořádané městem Cheb, zakotvenou přímo napadeným ustanovením obecně závazné vyhlášky.

39. Ústavní soud opakovaně shledal neslučitelnost s principy právního státu u takové obecné právní úpravy, kterou je nahrazováno rozhodování příslušných orgánů veřejné moci v konkrétních případech. Ačkoliv se takovou kolizí právotvorné činnosti orgánů veřejné moci a rozhodováním v konkrétních případech dosud Ústavní soud zabýval obvykle při přezkoumávání zákonů, některé závěry o nepřipustnosti nahrazování rozhodování v konkrétních případech právní normou se plně vztahují i na obecní normotvorbu, jakkoliv se na úrovni místní samosprávy plně neuplatní princip dělby moci. Například v již citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 24/04 shledal Ústavní soud nepřipustnost zákonné úpravy nahrazující individuální rozhodování nejen z důvodu zásahu moci zákonodárné do moci výkonné, ale též proto, že bylo omezeno rovněž právo na soudní přezkum. „Individuální regulaci obsaženou v právním předpisu zbavující adresáty možnosti soudního přezkumu naplnění obecných podmínek normativní úpravy u konkrétního subjektu, jíž schází transparentní a akceptovatelné odůvodnění ve vztahu k možnosti regulace obecné, nutno tudíž považovat za rozpornou s principem právního státu (čl. 1 Ústavy), jemuž je imanentní dělba moci a soudní ochrana právům (čl. 81 a 90 Ústavy).“

40. Již dříve se Ústavní soud zabýval otázkou, za splnění jakých předpokladů by bylo lze uvažovat o ústavnosti, resp. protiústavnosti právního předpisu upravujícího jedinečný případ [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 12/02 ze dne 19. 2. 2003 (N 20/29 SbNU 167; 83/2003 Sb.)]. Pro posuzování ústavnosti tzv. neakcesorické nerovnosti přitom stanovil Ústavní soud jako základní kritérium racionalitu zvláštní právní úpravy nahrazující aplikaci právní úpravy obecné a plynoucí ze zvláštnosti jedinečného regulovaného případu. Jinými slovy, taková úprava nesmí být prostým aktem libovůle, ale musí pro ni existovat racionální argumenty. Takovým racionálním argumentem v posuzované věci však nemůže být ani účastníkem řízení tvrzený apriorní soulad činnosti obce s veřejným zájmem, ani jeho předpoklad o nutně kladném výsledku řízení o vlastní žádosti obce.

41. Na základě výše uvedeného přistoupil Ústavní soud ke zrušení napadeného ustanovení poslední věty čl. III odst. 2 vyhlášky, aniž by prováděl jinak obvyklý tzv. test čtyř kroků k posouzení souladu napadených ustanovení obecně závazné vyhlášky s ústavním pořádkem nebo zákonem [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 63/04 ze dne 22. 3. 2005 (N 61/36 SbNU 663; 210/2005 Sb.)]. Napadené ustanovení by nade vší pochybnost neobstálo přinejmenším při posuzování otázky, zda obec nezneužila jí svěřenou působnost (3. krok testu), nehledě na zjevnou nerozumnost posuzované právní úpravy (4. krok testu), a to s přihlédnutím k jejímu chápání

samotným městem Cheb, jehož orgány jsou povolány k interpretaci a aplikaci této právní úpravy (viz bod 37).

42. Vymezení smyslu, podstaty, obsahu a rozsahu práva obcí na samosprávu se Ústavní soud ve své judikatuře věnoval již mnohokrát, a to jak v rovině obecné, tak i konkrétně ve vztahu k ústavnímu právu obcí vydávat v mezích své působnosti obecně závazné vyhlášky a ještě konkrétněji k možnosti obcí regulovat činnosti, které by mohly narušit veřejný pořádek v obci nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku. Město Cheb jako účastník řízení ve svém vyjádření poukazuje na některá z takových dřívějších rozhodnutí Ústavního soudu a na jejich základě argumentuje zvláštní povahou obcí jakožto osob veřejného práva. K tomu Ústavní soud konstatuje, že ani přes určitý vývoj, kterým jeho judikatura v této oblasti prošla, z účastníkem citovaných rozhodnutí ani z žádného jiného rozhodnutí Ústavního soudu nelze dovozovat takové výsadní postavení obcí, které by jim umožňovalo regulovat na území obce určité činnosti fyzických a právnických osob, aniž by se takové regulaci nebyly nuceny samy podrobit, pokud druhově shodnou či obdobnou činnost samy vykonávají. Pokud zákon či přímo ústavní pořádek umožňuje obci zakázat či omezit obecně závaznou vyhláškou ze stanovených důvodů a ve veřejném zájmu určité činnosti, musí platit, že takové zákazy či omezení musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky, a zejména pro všechny osoby, které by takové činnosti mohly či chtěly vykonávat, včetně obce samotné.

VIII. Závěr

43. Ústavní soud tedy uzavírá, že napadené ustanovení je v rozporu s principem materiálního právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, neboť zakládá nerovnost osob podléhajících výkonu veřejné moci, a to bez přesvědčivého, racionálního a legitimního důvodu slučitelného se zásadami charakterizujícími demokratický a právní stát. Ústavní soud dále shledal rozpor napadeného ustanovení s čl. 104 odst. 1 a 3 Ústavy, neboť město Cheb překročilo meze zákonného zmocnění (viz body 33 až 35 a 38).

44. Proto Ústavní soud podle § 70 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., rozhodl o zrušení napadeného ustanovení obecně závazné vyhlášky města Cheb č. 6/2012 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Č. 149

K odůvodnění rozhodnutí ve věci omezení zajištění peněžních prostředků na bankovním účtu

Zajištění peněžních prostředků představuje zásah do substantivního základního práva, tj. práva vlastnického chráněného čl. 11 Listiny základních práv a svobod. K posouzení ústavní konformity zásahu do vlastnických práv jednotlivce použitím dočasných majetkových zajišťovacích institutů ostatně přispívají kritéria uvedená Ústavním soudem v jeho nálezu sp. zn. I. ÚS 2485/13 ze dne 2. 12. 2013 (N 206/71 SbNU 429) a hledání proporce mezi veřejným zájmem (především na odhalení trestné činnosti a potrestání jejího pachatele a na minimalizaci jejich negativních dopadů na majetkovou sféru třetích osob) a (soukromým) zájmem na ochraně ústavně chráněných a oprávněných zájmů soukromé osoby takovým zajištěním majetku zasažené. Rozhodující orgán proto musí (s ohledem na subsidiární a fakultativní povahu zajišťovacího institutu a také na délku jeho trvání) velmi pečlivě zvažovat, ke kterým konkrétním platbám a v jaké konkrétní výši je požadován jeho souhlas. Na takové rozhodnutí orgánu (o udělení nebo odepření souhlasu) je nutno proto vztáhnout požadavek řádného odůvodnění zohledňujícího uvedená kritéria, proporcionalitu, délku trvání zajištění a rozsah zajištěného majetku vůči majetku a závazkům zasažené osoby.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a soudců Vlasty Formánkové a Tomáše Lichovníka – ze dne 5. srpna 2014 sp. zn. IV. ÚS 3501/13 ve věci ústavní stížnosti Monstera Development, s. r. o., se sídlem Londýnská 57/376, 120 00 Praha 2, zastoupené JUDr. Miroslavem Zámečkou, advokátem, se sídlem Na Příkopě 23, 110 00 Praha 1, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 9. 2013 sp. zn. 11 To 114/2013 a usnesení Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 10. 7. 2013 č. j. 7 VZV 13/2012-4663, jimiž byly zamítnuty stěžovatelčiny žádosti o omezení zajištění peněžních prostředků na jejím bankovním účtu.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 9. 2013 sp. zn. 11 To 114/2013 a usnesením Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 10. 7. 2013 č. j. 7 VZV 13/2012-4663 bylo porušeno základní právo

stěžovatelky na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatelka v ústavní stížnosti (doplněné dalšími podáními) navrhla zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi došlo k porušení jejich ústavně zaručených práv a principů právního státu zakotvených v preambuli Ústavy a garantovaných v čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy a dále v čl. 2 odst. 1, čl. 4 odst. 1, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

II.

3. Ústavní soud z obsahu spisového materiálu zjistil, že Vrchní státní zastupitelství v Praze usnesením ze dne 10. 7. 2013 č. j. 7 VZV 13/2012-4663 nevyhovělo žádosti stěžovatelky [a dále také stěžovatelky Monstera International, a. s., v řízení před Ústavním soudem ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 3502/13 – ukončené nálezem sp. zn. I. ÚS 3502/13 ze dne 17. 4. 2014 (N 63/73 SbNU 209)] o omezení zajištění peněžních prostředků na účtu banky Sberbank CZ, a. s., (dříve Volksbank CZ, a. s.) ze dne 30. 5., 3. 6., 13. 6., 26. 6. a 27. 6. 2013, které byly usneseními policejního orgánu Policie České republiky, Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality, SKPV, odboru korupce a ochrany zájmů Evropské unie, ČTS: OKFK-210-268/TČ-2011-200206 ze dne 28. 12. 2011 a ČTS: OKFK-210-267/TČ-2011-200206 ze dne 28. 12. 2011 podle § 79a odst. 1 a 2 trestního řádu zajištěny jako výnos z trestné činnosti.

4. Státní zástupce Vrchního státního zastupitelství v Praze v uvedeném usnesení neshledal podmínky pro omezení zajištění peněžních prostředků, které stanovuje § 79a odst. 3 trestního řádu. Podle státního zástupce lze důvodně předpokládat, že na účtu zajištěné peněžní prostředky a též dodatečně došlé platby za úhradu nájemného za pronájem, který je předmětem dané trestní věci, by mohly být výnosem z trestné činnosti, a jejich zajištění je proto namístě. K možnosti omezit zajištění peněžních prostředků pak státní zástupce uvedl, že výhradním důvodem pro takový postup je skutečnost, že daných peněžních prostředků nebo jejich části již pro účely trestního řízení není třeba, k čemuž však vzhledem k probíhajícímu vyšetřování ve stěžovatelčině případu ještě nedošlo.

5. Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 11. 9. 2013 sp. zn. 11 To 114/2013 stížnosti stěžovatelky (a stěžovatelky Monstera International, a. s.) jako nedůvodné zamítl a mimo jiné uvedl, že přezkoumávané usnesení je věcně správné a řízení, které jeho vydání předcházelo, je prosto vad. Podle názoru vrchního soudu je účelem zajištění nejen náležité zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů, ale ve stejné míře snaha o eliminaci škod způsobených trestnou činností, tj. účel reparační. V dané fázi předmětného trestního řízení vrchní soud shledal, že zájem na dosažení objasňovacího a reparačního účelu zajištění převyšuje nad zájmem stěžovatelky na úhradě jejích závazků různého druhu. Vrchní soud taktéž vzhledem k náročnému a právně složitému dokazování v předmětné věci neshledal ani průtahy.

III.

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti k věcné stránce souzené věci a k dosavadnímu průběhu řízení uvedla, že je obchodní společností, která na základě smlouvy o provozování čerpacích stanic přenechala smluvnímu partnerovi do úplatného užívání nemovitosti ve svém vlastnictví. Podle jejího tvrzení tvoří veškerý její příjem výnos z uvedeného smluvního vztahu, který je zasílán na účet stěžovatelky zajištěný usnesením policejního orgánu. Stěžovatelka tak v současné době nedisponuje žádnými vlastními prostředky, ze kterých by mohla hradit své závazky, například platby za poskytnuté účetní služby, právní služby, daňové povinnosti a další provozní náklady, z čehož jí vznikají dodatečné náklady, k jejichž uhrazení musí získávat prostředky prostřednictvím půjček, což časem může vést až k insolvenci stěžovatelky.

7. Stěžovatelka zásah do svých ústavně zaručených práv spatřuje v tom, že v rozporu s krátkodobým charakterem zajišťovacího institutu podle § 79a trestního řádu jsou již po dobu více než 23 měsíců zajištěny veškeré její peněžní prostředky, přičemž dozorcující státní zástupce bez řádného odůvodnění stěžovatelce neumožňuje takovou dispozici se zajištěnými prostředky, která by jí umožnila uhradit konkretizované smluvní závazky a provozní náklady, a to prostřednictvím procesního postupu podle § 79a odst. 3 trestního řádu. Stěžovatelka přitom odkazuje i na výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 2/1998 a též na judikaturu Ústavního soudu [nález sp. zn. II. ÚS 642/07 ze dne 30. 1. 2008 (N 25/48 SbNU 291)]. Podle stěžovatelky postupem Vrchního státního zastupitelství v Praze byly překročeny meze proporcionality mezi zájmem na vyšetření stíhané trestné činnosti a právem na nerušené užívání vlastnictví a právem na podnikání.

8. Stěžovatelka zdůraznila, že její ústavní stížnost nesměřuje proti důvodnosti vedení trestního řízení.

9. Stěžovatelka konečně (v doplnění ústavní stížnosti ze dne 6. 5. 2014, Ústavnímu soudu doručeném téhož dne) poukázala na to, že Ústavní soud prakticky v téže věci týkající se stěžovatelky Monstera International, a. s., nálezem ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 3502/13 (viz výše) stěžovatelce vyhověl a v důsledku zjištěného porušení jejího základního práva na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 Listiny obě napadená rozhodnutí zrušil.

IV.

10. Ústavní soud vyzval účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti. Vrchní soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 23. 6. 2014 poukázal na argumentaci uvedenou v odůvodnění svého rozhodnutí napadeného ústavní stížností.

11. Vrchní státní zastupitelství v Praze ve svém vyjádření ze dne 23. 6. 2013 uvedlo, že usnesení o zajištění peněžních prostředků má zákonný podklad, je odůvodněné a tato okolnost trvá i nadále, neboť podezření, že zajištěné finanční prostředky jsou výnosem z trestné činnosti, nebylo dosud rozptýleno. Vrchní státní zastupitelství dále mimo jiné uvedlo, že v případě udělení souhlasu státního zástupce podle § 79a odst. 2 trestního řádu s uvolněním konkrétní částky na úhradu konkrétních plateb je nezbytné pečlivě se zabývat tím, zda jsou zajištěné finanční prostředky skutečně jediným příjmem společnosti. Vrchní státní zastupitelství konečně připomnělo, že Ústavní soud se již ústavní stížností napadenými usneseními zabýval, a to v případě ústavní stížnosti podané stěžovatelkou Monstera International, a. s., (ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 3502/13), kdy ústavní stížnosti vyhověl; vzhledem k tomu je „důvodné se domnívat, aniž by bylo předjímánो jakékoliv rozhodnutí Ústavního soudu, že obdobně může být rozhodnuto i o této ústavní stížnosti“.

12. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat obdržená vyjádření stěžovatelce k replice, neboť neobsahovala žádné nové závažné skutečnosti nebo argumentaci, která by měla vliv na posouzení věci. Nadto z materiálního hlediska nelze přehlédnout skutečnost, že Ústavní soud v prakticky totožné věci jiné stěžovatelce, jejíž ústavní stížnost vedená pod sp. zn. I. ÚS 3502/13 - která se týkala identických (a také touto ústavní stížností napadených) rozhodnutí - nálezem ze dne 17. 4. 2014 (N 63/73 SbNU 209) vyhověl.

V.

13. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z obsahu spisu a z písemných úkonů stěžovatelky a účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

14. Ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud není součástí obecné soudní soustavy a nepřisluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností ostatních soudů. Do rozhodovací činnosti těchto soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody. Ústavní soud opakovaně judikuje, že postup v soudním řízení, včetně interpretace a aplikace právních předpisů a vyvození skutkových a právních závěrů, je primárně záležitostí ostatních soudů. Způsobitelné zasáhnout do základního práva a svobody jednotlivce jsou případy porušení některé z norem podústavního práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy), v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, nebo v důsledku uplatnění toliko jedné z možných interpretačních alternativ, která však neobstojí z hlediska ústavní konformity a souladu s principy spravedlnosti na rozdíl od interpretační alternativy jiné.

16. Ústavní soud – obdobně jako v citovaném nálezu, na jehož podrobné odůvodnění současně odkazuje – musí připomenout konstantní (a obecně známou) judikaturu týkající se povinnosti soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí (a v tom rámci se racionálně logicky vypořádat s argumentací uplatněnou účastníky řízení). Obdobně ostatně platí podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve stanovených případech též pro řízení před „jinými orgány“; při rozhodování o zajištění peněžních prostředků ve fázi přípravného řízení trestního disponuje takovou pravomocí státní zástupce (a výjimečně policejní orgán).

17. Zajištění peněžních prostředků představuje zásah do substantivního základního práva, tj. práva vlastnického chráněného čl. 11 Listiny. K posouzení ústavní konformity zásahu do vlastnických práv jednotlivce použitím dočasných majetkových zajišťovacích institutů ostatně přispívají kritéria uvedená Ústavním soudem v jeho nálezu sp. zn. I. ÚS 2485/13 ze dne 2. 12. 2013 (N 206/71 SbNU 429) a hledání proporce mezi veřejným zájmem (především na odhalení trestné činnosti a potrestání jejího pachatele a na minimalizaci jejich negativních dopadů na majetkovou sféru třetích osob) a (soukromým) zájmem na ochraně ústavně chráněných a oprávněných zájmů soukromé osoby takovým zajištěním majetku zasažené. Rozhodující orgán proto musí (s ohledem na subsidiární a fakultativní povahu zajišťovacího institutu a také na délku jeho trvání) velmi pečlivě zvažovat, ke kterým konkrétním platbám a v jaké konkrétní výši je požadován jeho souhlas. Na takové rozhodnutí orgánu (o udělení nebo odepření souhlasu) je nutno proto vztáhnout požadavek řádného odůvodnění zohledňujícího uvedená kritéria, proporcionalitu, délku trvání zajištění a rozsah zajištěného majetku vůči majetku a závazkům zasažené osoby.

18. Ústavní soud také v právě souzené věci musí připomenout v nálezu sp. zn. I. ÚS 3502/13 uvedený požadavek na odůvodnění takového postupu státního zástupce, který je založen na výkladu, jenž je protichůdný výkladovému stanovisku Nejvyššího státního zastupitelství; požadavek takového odůvodnění je nesen právě účelem jeho přezkoumatelnosti.

19. Ústavní soud s ohledem na vlastní posouzení ústavní stížnosti musí – stejně jako v citovaném nálezu – poukázat na skutečnost, že státní zástupce vrchního státního zastupitelství bez jakéhokoli odůvodnění změny rozhodovací praxe nevyhověl žádosti stěžovatelky o uvolnění zajištěných prostředků na platbu daně, přestože takový souhlas dříve uděloval. Rozhodnutí státního zástupce proto nemůže při ústavněprávním přezkumu souzené věci obstát již právě z důvodu absence zdůvodnění uvedeného odklonu od předchozího postupu ve stejné trestní věci, který byl nadto plně v souladu s povinností vzít v potaz i ochranu ústavně chráněných a oprávněných zájmů soukromé osoby zasažené zajištěním majetku na nerušeném užívání vlastnictví a na podnikání.

20. Ústavní soud dále v odůvodněních obou ústavní stížností napadených rozhodnutí postrádá též další nezbytné úvahy o rozsahu, délce zajištění a hrazení závazků stěžovatelkou. Ústavní soud tudíž má za to, že státní zástupce ani vrchní soud nedostáli požadavkům kladeným na odůvodnění jejich rozhodnutí, se žádostmi stěžovatelky o omezení zajištění jejich peněžních prostředků se vypořádávali nedostatečně, ba arbitrárně – tedy způsobem, který zasahoval do jejího ústavně chráněného práva.

21. Ústavní soud konečně (i v této souzené věci) musí připomenout, že neposuzoval samotnou oprávněnost ani odůvodněnost rozhodnutí o zajištění peněžních prostředků na účtu stěžovatelky ze dne 28. 12. 2011, délku a podstatu trvání tohoto zajištění či poměr mezi veřejným zájmem na potírání trestné činnosti a soukromým zájmem stěžovatelky na užívání vlastnictví, ba dokonce se nezabýval ani tím, v jaké výši a za jakým účelem stěžovatelka požadovala peněžní prostředky uvolnit, neboť s ohledem na principy subsidiarity a minimalizace zásahů Ústavního soudu musí tuto úvahu nejprve provést a řádně odůvodnit příslušný státní zástupce a soud. Ústavní soud však nemohl bez dalšího zhodnotit ani samotný výsledek napadených rozhodnutí, neboť ten je možno posoudit, jen je-li podložen náležitým odůvodněním, což se v projednávaném případě nestalo.

22. Na základě výše uvedeného Ústavní soud shledal, že napadenými usneseními Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 9. 2013 sp. zn. 11 To 114/2013 a Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 10. 7. 2013 č. j. 7 VZV 13/2012-4663 bylo porušeno právo na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Č. 150

K právu obviněného být slyšen v souvislosti s rozhodováním soudu o ponechání ve vazbě

Soud, jenž rozhoduje o stížnosti státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění z vazby na svobodu a nevypovídá se s návrhem obžalovaného na konání vazebního zasedání a zcela pomine argumenty obžalovaného, zatíží rozhodnutí nepřezkoumatelností, a tedy poruší i princip vyloučení svévole při rozhodování o vazbě a rovnost zbraní jako součásti kontradiktornosti řízení; není přitom rozhodné, zda se vyjádření obžalovaného ke stížnosti státního zástupce dostalo včas soudu, pokud bylo řádně podáno. Porušením principu rovnosti zbraní je také skutečnost, že se obžalovaný nemohl přímo vyjádřit k nové skutečnosti, kterou ve stížnosti uvedl státní zástupce a kterou soud v rozhodnutí zohlednil.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) – ze dne 6. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 2942/13 ve věci ústavní stížnosti Michala Bindera, zastoupeného JUDr. Štěpánem Maškem, advokátem, se sídlem advokátní kanceláře Komenského 939/21a, 466 01 Jablonec nad Nisou, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 8. 2013 č. j. 11 To 115/2013-783 o ponechání stěžovatele ve vazbě, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 8. 2013 č. j. 11 To 115/2013-783 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená čl. 8 odst. 2 a 5 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Proto se toto usnesení ruší.

Odůvodnění**I. Předchozí průběh řízení**

1. Stěžovatel byl usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci (dále jen „krajský soud“) ze dne 24. 7. 2013 č. j. 52 T 3/2013-772 podle § 72 odst. 1 a 3 trestního řádu propuštěn z vazby na svobodu,

a to za současného přijetí slibu podle § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu a stanovení dohledu probačního úředníka podle § 73 odst. 1 písm. c) trestního řádu. Pravomocným usnesením Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) ze dne 26. 8. 2013 č. j. 11 To 115/2013-783, tj. rozhodnutím napadeným ústavní stížností, bylo usnesení krajského soudu zrušeno a rozhodnuto tak, že stěžovatel zůstal ponechán ve vazbě podle § 72 odst. 3 trestního řádu z důvodů uvedených v ustanovení § 67 písm. a) a c) trestního řádu. Dále vrchní soud rozhodl, že podle § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu se písemný slib stěžovatele nepřijímá, jakož se podle § 73 odst. 1 písm. c) trestního řádu nepřijímá návrh na nahrazení vazby dohledem probačního úředníka.

2. V odůvodnění svého usnesení vrchní soud uvedl, že projednávaný případ [tj. zvláště závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1 a odst. 3 písm. c) trestního zákoníku] je natolik závažný, že instituty nahrazující vazbu stanovené v rozhodnutí krajského soudu nelze použít. Vrchní soud zdůraznil, že vzhledem k rozsahu trestné činnosti a době jejího páchání stěžovatelem nelze přeceňovat jeho pracovní činnost ani rodinné zázemí, neboť za stejných okolností mělo docházet k páchání trestné činnosti. Dále vrchní soud zmínil, že stěžovatel dosud nebyl soudně trestán a v jeho postoji k projednávané věci došlo k jistému posunu, když oproti přípravnému řízení, kdy trestnou činnost popřel, v řízení před soudem ji do jisté míry doznal, avšak v menším rozsahu. Dalším důvodem pro ponechání stěžovatele ve vazbě byly pro vrchní soud skutečnosti uvedené v úředním záznamu ze dne 7. 8. 2013 (tento záznam je vedený na číslech listu 778 až 780 spisu sp. zn. 52 T 3/2013). Tyto tvrzené skutečnosti jsou podle vrchního soudu natolik závažné, že mohou ovlivnit rozhodování soudu minimálně v otázce hodnocení osoby stěžovatele, jeho postojů k trestné činnosti a projevů lítosti. Vzhledem k tomu, že tyto skutečnosti jsou významné pro meritorní rozhodování soudu, rozhodl se vrchní soud ponechat stěžovatele ve vazbě.

3. Z ústavní stížnosti, přiložených rozhodnutí a dalších přiložených dokumentů, vyjádření vrchního soudu, vyžádaného spisu sp. zn. 52 T 3/2013 a z vyžádaného spisu sp. zn. 11 To 115/2013 zjistil Ústavní soud následující. Dne 24. 7. 2013 vydal krajský soud v hlavním líčení usnesení, kterým se stěžovatel propouští z vazby. Proti tomu podala do protokolu stížnost státní zástupkyně. Dne 7. 8. 2013 byl vyhotoven úřední záznam o výsledku svědka, který se dotýká činnosti stěžovatele a ze kterého vyplývá, že stěžovatel mohl i z vazby ovlivňovat svědky ve svůj prospěch. Dne 15. 8. 2013 podala státní zástupkyně písemně stížnost proti rozhodnutí krajského soudu. Následně, dne 19. 8. 2013, podal advokát stěžovatele prostřednictvím krajského soudu vyjádření ke stížnosti státní zástupkyně a současně podal žádost o konání vazebního zasedání (stížnost byla

přílohou ústavní stížnosti). U vrchního soudu se dne 26. 8. 2013 v 8:30 konalo neveřejné zasedání, na kterém soud rozhodl o setrvání stěžovatele ve vazbě.

II. Argumentace stran

4. Stěžovatel se domáhá zrušení v záhlaví specifikovaného usnesení vrchního soudu, neboť se domnívá, že jím došlo k porušení jeho ústavně zaručeného základního práva na spravedlivý proces garantovaného ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a ustanovením čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Dále namítá porušení ochrany dané ustanoveními čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny a čl. 5 odst. 1 a 4 Úmluvy, tj. práva nebýt zbaven osobní svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon, a práva nebýt vzat do vazby bez zákonných důvodů.

5. Jako důvod pro podání ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že vrchní soud se vůbec nevypořádal s jeho námitkami a argumentací, které jsou obsahem vyjádření ze dne 19. 8. 2013, a současně se nijak nevypořádal se žádostí stěžovatele o konání vazebního zasedání. Tyto skutečnosti vedou stěžovatele k závěru, že napadené rozhodnutí vrchního soudu je nepřezkoumatelné. Stěžovatel namítá, že výslovně požádal o konání vazebního zasedání, a také se domnívá, že vzhledem k tomu, že vrchní soud zásadně změnil rozhodnutí krajského soudu v jeho neprospěch, mělo být z obou důvodů vazební zasedání konáno. Stěžovatel zejména argumentuje tím, že vazební zasedání má být nařízeno vždy, kdy soud druhého stupně hodlá změnit rozhodnutí soudu prvního stupně v neprospěch vazebně stíhaného.

6. Vrchní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 25. 4. 2014 konstatoval, že vyjádření stěžovatele ke stížnosti státní zástupkyně, včetně jeho žádosti o projednání stížnosti ve vazebním zasedání, bylo vrchnímu soudu doručeno do datové schránky 26. 8. 2013, tedy ve stejný den, ve kterém bylo konáno neveřejné zasedání, avšak až po rozhodnutí o stížnosti. Toto své tvrzení soud dokládá tím, že na vyjádření stěžovatele podaném prostřednictvím jeho právního zástupce je uvedeno datum 26. 8. 2013, a ne datum uvedené v ústavní stížnosti, tj. 19. 8. 2013. Dále vrchní soud uvedl, že neshledal nutnost konat vazební zasedání, neboť stěžovatel byl ke všem rozhodným skutečnostem vyslechnut již před soudem prvního stupně u hlavního líčení, tedy ve lhůtě šesti týdnů uvedené v ustanovení § 73d odst. 3 písm. b) trestního řádu.

7. Vzhledem k obsahu vyjádření vrchního soudu a ke skutečnostem uvedeným v ústavní stížnosti a také vzhledem k tomu, že Ústavní soud ústavní stížnosti nakonec vyhověl, nepožádal stěžovatele o repliku k vyjádření vrchního soudu.

III. Řízení před Ústavním soudem

A. Dosavadní relevantní judikatura Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva k právu na kontradiktornost řízení o vazbě

8. V judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) je právo na osobní svobodu garantované ustanovením čl. 5 Úmluvy považováno za základní právo chránící fyzickou bezpečnost člověka a vzhledem k tomu je řazeno mezi práva s nejvyšším významem. Jeho prvořadým účelem je předcházet arbitrárnímu či neospravedlněnému omezení, či dokonce zbavení osobní svobody. Dále ESLP zdůrazňuje tři základní principy, které ve vztahu k právu na osobní svobodu provází jeho judikaturu: taxativní stanovení výjimek, kterými lze zasáhnout do práva na osobní svobodu, jejichž interpretace musí být zásadně restriktivní; opakovaně kladený důraz na zákonnost detence, a to jak procedurální, tak hmotněprávní, což je neodmyslitelně spojeno se svědomitým dodržováním zásad právního státu; a význam rychlosti a včasnosti nezbytné soudní kontroly (viz rozsudek ESLP ve věci *McKay proti Spojenému království* ze dne 3. 10. 2006, č. stížnosti 543/03, § 30, jakož i další rozhodnutí zde uvedená; všechna rozhodnutí ESLP jsou dostupná v internetové databázi HUDOC – <http://hudoc.echr.coe.int>).

9. Co se týče samotné povahy řízení o vazbě, konstatoval ESLP, že je vždy nutné trvat na kontradiktorní povaze řízení, včetně dodržování principu rovnosti zbraní mezi stranami, tj. státním zástupcem a obžalovaným (viz rozsudek ESLP ve věci *Nikolova proti Bulharsku* ze dne 25. 3. 1999, č. stížnosti 31195/96, § 58; rozsudek ESLP ve věci *Husák proti České republice* ze dne 4. 12. 2008, č. stížnosti 19970/04, § 40). Dále opakovaně zdůraznil povinnost soudů svá detenční rozhodnutí pečlivě odůvodnit s uvedením všech skutečností podstatných pro rozhodnutí. Porušení této povinnosti je pak neslučitelné s principem ochrany před svěolí, který plyne z čl. 5 odst. 1 Úmluvy (viz rozsudek ve věci *Štašaitis proti Litvě* ze dne 21. března 2002, č. stížnosti 47679/99, § 67).

10. Obdobně Ústavní soud ve své judikatuře vyslovil, že v případě vzeti obviněného do vazby, již je prolamována ústavně zaručená osobní svoboda, která je na předních místech v katalogích základních práv a svobod, musí být náhled na postup orgánů veřejné moci přísnější [nález sp. zn. II. ÚS 336/06 ze dne 28. 3. 2007 (N 56/44 SbNU 719) nebo nález sp. zn. I. ÚS 3326/13 ze dne 15. 1. 2014 (N 5/72 SbNU 69)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též v internetové databázi NALUS – <http://nalus.usoud.cz>].

11. Ústavní soud opakovaně zdůraznil potřebu vztáhnout stejné požadavky, jako jsou kladeny na prvotní rozhodování o zbavení osobní svobody, na řízení, v nichž je přezkoumávána důvodnost dalšího trvání omezení

osobní svobody [viz nálezn sp. zn. Pl. ÚS 45/04 ze dne 22. 3. 2005 (N 60/36 SbNU 647; 239/2005 Sb.)]. To se dotýká i práva obviněného být osobně slyšen při rozhodování soudu o jeho vazbě [viz nálezn sp. zn. I. ÚS 1104/10 ze dne 21. 10. 2010 (N 213/59 SbNU 103)]. Tím je dána obviněnému dostatečná příležitost vyjádřit se k navrhovaným důkazům a skutečností ovlivňujícím jeho další setrvání ve vazbě a současně je tím dostatečně zajištěna kontradiktornost řízení a právo na spravedlivý proces.

12. Jak ESLP, tak Ústavní soud setravávají na stanovisku, že z čl. 5 odst. 4 Úmluvy nelze dovést povinnost ve všech případech plně respektovat všechny záruky spravedlivého trestního procesu zakotvené v čl. 6 Úmluvy, s tím, že tyto záruky mohou být proporcčně nižší. ESLP připouští, že za určitých okolností, zejména tehdy, kdy se stěžovatel mohl v řízení v prvním stupni účastnit jednání soudu o své žádosti o propuštění a kdy měl možnost kdykoli podávat prostředky nápravy, které pak byly posuzovány na jednání, jsou procesní požadavky vyplývající z čl. 5 odst. 4 splněny i v případě, že se osobně neúčastnil znovu na jednání před soudem rozhodujícím o prostředku nápravy (viz rozsudek ESLP ve věci *Husák proti České republice* ze dne 4. 12. 2008, č. stížnosti 19970/04, § 43).

13. Ústavní soud zastává názor, že absence slyšení obviněného nutně nevede k porušení ústavně zaručených práv a svobod dané osoby, ovšem s tím, že každý případ je nutno posuzovat individuálně, a to s ohledem na konkrétní okolnosti, včetně toho, zda byla uvedena nová, pro rozhodování o vazbě relevantní skutečnost či zda byla vznesena konkrétní námitka, jejíž prokázání by reálně mohlo opodstatněnost vazby zvrátit a z níž by vyplývala nutnost osobního slyšení stěžovatele [nálezn sp. zn. I. ÚS 1812/08 ze dne 30. 10. 2008 (N 186/51 SbNU 285)]. Ústavní soud také zdůrazňuje, že pokud obviněný požádá o slyšení při rozhodování, je plně na úvaze soudu, zda se rozhodne jej vyslechnout, či nikoli. Pokud však soud takovému požadavku nevyhoví, musí precizně vysvětlit, jaké důvody ho k odepření slyšení vedly [usnesení sp. zn. I. ÚS 423/05 ze dne 8. 12. 2005 (v SbNU nepublikováno)].

14. Výše uvedené znamená, že ne v každém řízení o žádosti obviněného o propuštění z vazby je nezbytné konat jeho slyšení. To zejména, jestliže byl k důvodům vazby slyšen v době nedávno minulé, případně pokud nebyly vzneseny nové skutečnosti, které mohou být rozhodující pro rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě. Tyto principy jsou obsaženy v § 73d odst. 3 trestního řádu. Naopak absenci takového slyšení v případě, že podmínky pro ni splněny nejsou, nelze překlenout ani velmi precizním odůvodněním rozhodnutí soudu, a to ani za situace, kdy se nutnost dalšího trvání či vzetí do vazby obviněného zdá být na základě spisového materiálu nade vši pochybnost [viz nálezn sp. zn. II. ÚS 1681/08 ze dne 24. 11. 2009 (N 240/55 SbNU 325)].

B. Dotčená základní práva stěžovatele

15. V případech, kdy Ústavní soud shledal porušení práva stěžovatele na kontradiktornost řízení o vazbě, včetně práva stěžovatele být slyšen, vyslovil vedle porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy zpravidla také porušení čl. 8 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny (viz rozbor ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3326/13 ze dne 15. 1. 2014).

16. Po seznámení s ústavní stížností, rozhodnutím krajského soudu, ústavní stížností napadeným rozhodnutím vrchního soudu, s dalšími dokumenty přiloženými k ústavní stížnosti, vyjádřením vrchního soudu, vyžádanými spisy sp. zn. 52 T 3/2013 a sp. zn. 11 To 115/2013 dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost stěžovatele je důvodná.

C. Vlastní přezkum Ústavního soudu

17. Ústavní soud přezkoumal ústavní stížnost ve smyslu podmínek, které na stížnosti klade zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a shledal, že jsou splněny.

18. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že ve svém vyjádření, které zaslal k vrchnímu soudu – prostřednictvím krajského soudu – dne 19. 8. 2013, žádal jak o vazební zasedání, tak se věcně vyjádřil ke stížnosti státní zástupkyně. S návrhem ani s jeho argumenty se však vrchní soud nijak nelyžoval. Proto se domnívá, že napadené rozhodnutí je nepřezkoumatelné. Vrchní soud uvedl, že se k vyjádření stěžovatele nemohl vyjádřit, neboť jej sice obdržel v den rozhodnutí, ale až po konání neveřejného zasedání, tj. 26. 8. 2013. To dokládá datem, které je uvedeno na vyjádření stěžovatele (26. 8. 2013).

19. S tímto tvrzením vrchního soudu však Ústavní soud nemůže souhlasit. Z vyžádaného spisu sp. zn. 52 T 3/2013 je patrné, že vyjádření stěžovatele bylo skutečně prostřednictvím datové schránky doručeno krajskému soudu dne 19. 8. 2013 (číslo listu 794). Dále je ze spisu patrné, že toto vyjádření bylo krajským soudem doručeno vrchnímu soudu dne 23. 8. 2013 v 11:33:53 (č. l. 794). Na témže listu je rukou psaná poznámka „záznam: dle dohody s pí Kuklíkovou přeposláno DS k 11 To 115/2013“ s datem 23. 8. 2013. Na listu č. 786 je doručka, ze které je patrné, že dokument byl krajským soudem doručen na vrchní soud 23. 8. 2013 v 11:33:53. I zde je rukou psaná poznámka „předloženo do kanceláře v 12.30 hod.“. Je tedy možné přisvědčit stěžovateli, že jeho vyjádření bylo soudem zasláno 19. 8. 2013 a že bylo 23. 8. 2013 doručeno na vrchní soud. Není rozhodující, kde se vzalo vyjádření s datem 26. 8. 2013, neboť ze spisu to zjistit nelze a je na příslušném obecném soudu se s tím vypořádat.

20. Vzhledem k výše uvedenému proto bylo povinností vrchního soudu vypořádat se jak s návrhem na konání vazebního zasedání, tak

s argumenty stěžovatele stran stížnosti státní zástupkyně. Vzhledem k tomu, že soud oba tyto aspekty pominul, jsou důvody pro rozhodnutí nepřezkoumatelné. V důsledku tohoto pochybení došlo k porušení principu vyloučení svévole při rozhodování o vazbě a také k porušení principu rovnosti zbraní jako součásti kontradiktornosti řízení (viz rozsudek ESLP ve věci *Nikolova proti Bulharsku* ze dne 25. 3. 1999, č. stížnosti 31195/96, § 58; rozsudek ESLP ve věci *Husák proti České republice* ze dne 4. 12. 2008, č. stížnosti 19970/04, § 40; *Stašaitis proti Litvě* ze dne 21. března 2002, č. stížnosti 47679/99, § 67). V tomto případě nelze přičítat stěžovateli k tíži, že se jeho vyjádření k vrchnímu soudu nedostalo. Je odpovědností státu zajistit takové mechanismy, které nebudou poškozovat jednotlivé účastníky řízení. Proto v tomto případě Ústavní soud shledal porušení principu kontradiktornosti rozhodování o vazbě tím, že se s argumenty stěžovatele vrchní soud nijak nvyvořádal, bez ohledu na to, že tvrdí, že se s nimi vypořádat nemohl.

21. Za porušení principu rovnosti zbraní je také možné považovat skutečnost, že se stěžovatel nemohl přímo vyjádřit k nové skutečnosti, kterou ve své stížnosti uvedla státní zástupkyně a kterou vrchní soud ve svém rozhodnutí zohlednil, tj. k úřednímu záznamu ze dne 7. 8. 2013, vedenému na číslech listu 778 až 780 spisu sp. zn. 52 T 3/2013. V tomto smyslu není rozhodující, že se stěžovatel k tomuto dokumentu vyslovil ve svém vyjádření, které ovšem vrchní soud nijak nerefletoval (viz shora). Vrchní soud zcela porušil právo stěžovatele vyjádřit se k vazbě za totožných podmínek jako státní zastupitelství (rozsudek ESLP ve věci *Veccek proti České republice* ze dne 21. 2. 2013, č. stížnosti 3252/09, § 61). Za situace, kdy státní zástupkyně uplatnila nový důkaz a kdy soud neměl (podle svého tvrzení) vyjádření stěžovatele k dispozici, měl jej k věci vyslechnout. Možnost vyjádřit se k tomuto novému důkaznímu prostředku měl vrchní soud v tomto případě poskytnout stěžovateli i v případě, že se k němu již ve svém tvrzení vyjádřil. Předložený důkazní prostředek je možno považovat za novou skutečnost, která se pro rozhodnutí vrchního soudu totiž ukázala natolik významná, že i o ni opřel rozhodnutí o setrvání stěžovatele ve vazbě. Takový postup představuje rovněž porušení principu kontradiktornosti řízení, neboť stěžovatel neměl možnost se k této nové skutečnosti vyjádřit přímo před soudem [viz nález sp. zn. I. ÚS 1812/08 ze dne 30. 10. 2008 (N 186/51 SbNU 285)]. V tomto smyslu není rozhodující, zda byl stěžovatel, jak uvádí vrchní soud, vyslechnut v přiměřené lhůtě před rozhodováním o stížnosti. Argumentace dodržením této lhůty v případě nové skutečnosti zcela postrádá smysl.

22. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti také namítá, že pokud odvolací soud hodlá změnit rozhodnutí soudu prvního stupně v neprospěch obviněného ve vazební věci, mělo by se vazební zasedání konat vždy. S tímto

názorem Ústavní soud nesouhlasí. Pokud by totiž tato úvaha byla dovedena do krajností, pak by bylo nutné konat veřejné zasedání ve všech případech, kdy soud prvního stupně rozhodl o propuštění obviněného na svobodu, neboť ve všech těchto případech zákon předpokládá, že po splnění příslušných podmínek může dojít i k opačnému rozhodnutí. Stanovisko stěžovatele nelze potvrdit ani restriktivní interpretací podmínek uvedených v § 73d odst. 3 trestního řádu, po jejichž splnění není třeba konat vazební zasedání, i když o jeho konání obviněný výslovně požádal. Podobný argument již stěžovatel vznesl ve své stížnosti projednávané Ústavním soudem pod sp. zn. I. ÚS 1129/13. Z nálezu vysloveného v tehdejšímu případě plyne, že takové předběžné posouzení je vyloučené a s podstatou věci nesouvisí [viz nálezný sp. zn. I. ÚS 1129/13 ze dne 22. 5. 2013 (N 93/69 SbNU 441)]. To zcela platí i pro tento případ.

23. V uvedeném případě došlo k porušení formálních procesních postupů, a proto se Ústavní soud nijak nevyjadřuje k důvodům vazby. Zjištěná procesní pochybení totiž nelze zhojit ani za situace, kdy by nutnost dalšího trvání či vzetí do vazby obviněného mohla být na základě spisového materiálu mimo jakoukoli pochybnost [viz nálezný sp. zn. II. ÚS 1681/08 ze dne 24. 11. 2009 (N 240/55 SbNU 325)].

24. V projednávaném případě tak to, že se vrchní soud nevyjádřil k námitkám stěžovatele a k jeho návrhu na konání vazebního zasedání, přestože tyto námitky měl mít k dispozici, a to, že stěžovatel nebyl slyšen, přestože státní zástupkyně uplatnila nový důkaz, který nebyl použit v rozhodování krajského soudu o vazbě, a vrchní soud k tomuto důkazu přihlédl, vedlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 38 odst. 2 Listiny a v důsledku toho k arbitrárnímu zásahu do jeho práva na osobní svobodu garantovaného čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny a čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

25. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

Č. 151

K poučovací povinnosti soudů v občanském soudním řízení

K právu na právní pomoc

Nesplnění poučovací povinnosti o možnosti nechat se procesně zastoupit, popř. požádat o ustanovení bezplatného právního zástupce nevede bez dalšího k zásahu do ústavně zaručeného práva na právní pomoc, avšak za předpokladu, že obecný soud učiní během soudního řízení jiná vhodná opatření (například poučení účastníka k jednotlivým povinnostem při soudním jednání), která napomohou účastníkovi k tomu, aby mohl v řízení hájit efektivně své zájmy. Navíc není vyloučeno, že vada, která se vyskytne v řízení před soudem prvního stupně, bude následně v řízeních o opravných prostředcích konvalidována. Jinými slovy, je nutno posuzovat řízení ve své celistvosti.

Účastník řízení musí o ustanovení bezplatného zástupce podle § 30 občanského soudního řádu sám požádat. Ačkoliv by se s ohledem na znění této podmínky mohlo jevit, že obecné soudy mají být v prvotní fázi toliko pasivní a vyčkat až do okamžiku, kdy se sám účastník řízení v této věci obrátí na soud a požádá ho o ustanovení zástupce, ve skutečnosti je nutno takový výklad striktně odmítnout. Obecný soud je povinen i s těmito možnostmi účastníka řízení na základě obecné poučovací povinnosti seznámit, a to obzvláště za situace, kdy je z podání účastníka řízení zřejmé či jinak z úřední činnosti soudu známo, že se účastník řízení v procesním právu zjevně neorientuje, že se nachází v tíživé osobní situaci nebo že vzhledem k projednávané věci a vzhledem k zastoupení protistrany může být v procesu značně znevýhodněn.

Soud prvního stupně zasáhl do ústavně zaručených práv stěžovatelky tím, že zcela nedostatečně chránil její právo na právní pomoc. Do ústavně zaručených práv stěžovatelky zasáhl poté i odvolací soud, který dostatečně nesplnil svou povinnost instanční kontroly nad rozhodovací činností soudu nižšího stupně, když namísto zrušení napadeného rozhodnutí, popřípadě jiného vhodného opatření vadu v řízení přičetl k tíži stěžovatelky.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů (soudce zpravodaj) – ze dne 12. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 3849/11 ve věci ústavní stížnosti Šárky Heřelové, zastoupené Mgr. Zdeňkem Pokorným, advokátem, se sídlem

Anenská 8, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2011 č. j. 32 Cdo 4439/2009-132, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 16. 4. 2009 č. j. 27 Co 444/2007-111 a proti rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 12. 1. 2007 č. j. 41 C 65/2006-61, jimiž bylo rozhodnuto, že je stěžovatelka z titulu ručitélského závazku povinna zaplatit částku 97 965 Kč s příslušenstvím, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2011 č. j. 32 Cdo 4439/2009-132, rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 16. 4. 2009 č. j. 27 Co 444/2007-111 a rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 12. 1. 2007 č. j. 41 C 65/2006-61 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2011 č. j. 32 Cdo 4439/2009-132, rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 4. 2009 č. j. 27 Co 444/2007-111 a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 12. 1. 2007 č. j. 41 C 65/2006-61 se zrušují.

Odůvodnění

I.

1. Městský soud v Brně (dále jen „soud prvního stupně“) svým rozsudkem ze dne 12. 1. 2007 č. j. 41 C 65/2006-61 vyhověl žalobě společnosti LOANINVEST LIMITED, se sídlem Walkers SPV Limited, Walker House, Mary Street, P. O. Box 908, George Town, Kajmanské ostrovy, (dále jen „žalobce“) o zaplacení částky 97 965 Kč včetně příslušenství. Soud prvního stupně zjistil, že Česká spořitelna, a. s., (dále jen „banka“) uzavřela dne 27. 10. 2000 s Pavlem Illem (dále jen „dlužník“) smlouvu o úvěru, na jejímž základě dlužník čerpal úvěr ve výši 80 000 Kč, přičemž tento úvěr měl splácet od prosince 2000 po částkách 2 500 Kč měsíčně. Smlouva o úvěru byla zajištěna ručitélským prohlášením stěžovatelky. Protože dlužník prakticky nezačal splácet, postoupila banka svou pohledávku na žalobce, který ji začal vymáhat vůči dlužníkovi a stěžovatelce soudní cestou. Soud prvního stupně měl za prokázané, že dlužník ani stěžovatelka nesplnili svou smluvní povinnost, a proto žalobcovu nároku vyhověl.

2. Proti rozsudku soudu prvního stupně podala stěžovatelka odvolání, v němž uvedla, že si je vědoma svého závazku, ale její životní situace jí nedovoluje dlužnou částku uhradit. K soudnímu řízení stěžovatelka namítala, že soud prvního stupně se nijak nezabýval otázkou právní subjektivity žalobce, rozhodným právem a otázkou pravomoci, nijak ani nezkoumal

platnost úkonů učiněných žalobcem. Podle stěžovatelky bylo řízení před soudem prvního stupně ryze formálním aktem, neboť celé jednání trvalo pouhých 30 minut. Soud prvního stupně nepřihlédl ke stěžovatelkou předkládaným listinám, poučení podle § 119a o. s. ř. bylo naprosto formalistické a nesplňující požadavky na obsah této poučovací povinnosti. Věcně stěžovatelka namítala, že platně nepřevzala ručení za závazek dlužníka, neboť tento právní úkon učinila nesvobodně poté, kdy ji k tomu dlužník donutil bezprávnou výhrůžkou. Dále brojila proti dokazování a namítala nepravost a neplatnost rozhodných listin.

3. Krajský soud v Brně (dále také „odvolací soud“) svým rozsudkem ze dne 16. 4. 2009 č. j. 27 Co 444/2007-111 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně v části II výroku, kterou byla stěžovatelce uložena povinnost zaplatit spolu s dlužníkem žalobci částku 97 965 Kč se 17,5% úroky z prodlení od 28. 2. 2003 do zaplacení (výrok II), uložil stěžovatelce nahradit spolu s dlužníkem žalobci náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně ve výši 25 160 Kč (výrok III) a uložil stěžovatelce nahradit žalobci náklady odvolacího řízení ve výši 24 860 Kč (výrok IV), vše do tří dnů od právní moci tohoto rozsudku. Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními, jakož i právními závěry, které učinil soud prvního stupně. Následně se vypořádal s jednotlivými námitkami stěžovatelky. Konkrétně za nedůvodnou a účelnou shledal námitku, že se jedná o řízení s cizím prvkem a že se soud prvního stupně nezabýval subjektivitou žalobce. K námitce formálnosti řízení před soudem prvního stupně odvolací soud uvedl, že účastníci nevznesli žádné námitky k jeho průběhu, o formálnosti nesvědčí ani délka jednání, tj. 30 minut. Z protokolu o jednání dále vyplývá, že soud prvního stupně poučil přítomné účastníky dle § 119a o. s. ř., což je podle stávající judikatury postačující. Podle odvolacího soudu platilo, že pokud stěžovatelka při jednání čemukoliv nerozuměla, mohla (a měla) na tuto skutečnost soud okamžitě upozornit. Odvolací soud označil vznesené námitky za ryze účelové, a to i s přihlédnutím ke skutečnosti, že stěžovatelka v řízení před soudem prvního stupně proti vlastnímu žalobou uplatněnému nároku nic nenamítala a veškeré námitky směřovaly pouze k otázce její schopnosti žalobou uplatněný nárok hradit. Námitku stěžovatelky, že platně nepřevzala ručení, neboť tento úkon učinila nesvobodně pod hrozbou bezprávné výhrůžky, a dále námitku ohledně nepravosti a neplatnosti dalších rozhodných listin, považoval odvolací soud rovněž za zcela nedůvodné, neboť se jedná o námitky zcela nekonkrétní, a navíc byly stěžovatelkou uplatněny teprve po poučení soudu prvního stupně dle § 119a o. s. ř. Odvolací řízení se nachází v systému tzv. neúplné apelace a odvolací soud nemůže k těmto námitkám přihlédnout.

4. Proti rozsudku odvolacího soudu podala stěžovatelka dovolání, které však Nejvyšší soud svým usnesením ze dne 27. 9. 2011 č. j. 32 Co

4439/2009-132 odmítl jako nepřipustné. Podle Nejvyššího soudu stěžovatelka nevynechala žádnou otázku zásadního právního významu. Zpochybnila pouze právní závěr, který odvolací soud učinil při posouzení platnosti ručitelského prohlášení, a dále namítala, že odvolací soud ji nevyšlechl jako účastnici řízení, že neprovedl důkaz navrženými svědky, že žalobkyni umožnil doplnit žalobní tvrzení a že se nevypořádal řádně se všemi odvolacími námitkami.

II.

5. Včas podanou ústavní stížností, která splňuje náležitosti ústavní stížnosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), stěžovatelka napadá výše uvedená rozhodnutí obecných soudů, jimž vytýká porušení čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky, zásah do svého práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a svého práva na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Stěžovatelka konkrétně namítá, že jí obecné soudy odepřely prokázání námitky o neexistenci tvrzeného ručitelského závazku. Odvolací soud a Nejvyšší soud se dále řádně nezabývaly její námitkou ohledně ryze formálního průběhu jednání u soudu prvního stupně, zejména co se týče poučovací povinnosti ve smyslu § 119a o. s. ř., přičemž Nejvyšší soud námitku odbyl pouze obecnou větou: „Jak vyplývá z odůvodnění rozsudku, odvolací soud se námitkami žalované zabýval a vypořádal se s nimi v dostatečném rozsahu“ a odvolací soud námitku označil jako účelovou a nepravdivou. Dle stěžovatelky tak obecné soudy postupovaly nepřipustně formalisticky. K údajné účelnosti svého jednání uvádí, že je relativně nevědomá a bojácná, a proto ji do její první porady s advokátem ani nenapadlo, že by mohla namítat absolutní neplatnost ručitelského závazku. Dále namítá porušení rovnosti účastníků řízení tím, že odvolací soud zvýhodnil žalobce, když s poukazem na pochybení soudu prvního stupně spočívající v nepoučení žalobce v souladu s § 118a o. s. ř. odvolací soud uzavřel, že „v daném rozsahu se tak v odvolacím řízení neuplatní systém tzv. neúplné apelace“. Další argument spočívá v tvrzení, že odvolací soud se nevypořádal s námitkou ohledně řízení s tzv. cizím prvkem, s námitkou týkající se neurčitosti úrokových sazeb, s námitkou proti platnosti čl. 16 smlouvy o úvěru, že neprovedl žádný důkaz ohledně absolutní neplatnosti ručitelského závazku a že se nevypořádal se skutečností, že ve věci šlo o tzv. spotřebitelský úvěr. Stěžovatelka nesouhlasí s dokazováním prostými kopiemi, odvolacímu soudu rovněž vytýká, že ačkoliv dlužník zemřel, uložil mu odvolací soud právní povinnost. V neposlední řadě stěžovatelka brojí proti výročkům o nákladech řízení, které neodpovídají jejich vyčíslení v odůvodnění.

6. Na základě toho stěžovatelka navrhuje, aby Ústavní soud rozhodl, že rozhodnutí obecných soudů došlo k porušení jejich ústavně zaručených práv, aby tato rozhodnutí následně zrušil a aby stěžovatelce přiznal náhradu nákladů řízení. Ústavní soud pro úplnost dodává, že i když stěžovatelka v petitu ústavní stížnosti výslovně nežádala též zrušení posledního rozhodnutí učiněného ve věci, tj. usnesení Nejvyššího soudu, vycházel Ústavní soud z odůvodnění ústavní stížnosti, z něhož se jasně podává, že i toto rozhodnutí (k ústavní stížnosti přiložené) považuje za protiústavní. Nejvyšší soud akceptoval, a to i z věcných hledisek, napadený rozsudek odvolacího soudu, přičemž právě tento rozsudek stěžovatelka v ústavní stížnosti výslovně v petitu napadá. Ústavní soud proto podrobil přezkoumu i rozhodnutí Nejvyššího soudu, aniž považoval za nutné vyzývat stěžovatelku k upřesnění petitu ústavní stížnosti, k odstranění vad jeho podání apod. (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 4. 2004 č. 57567/00 ve věci *Bulena proti České republice*).

III.

7. V rámci přípravy vyzval Ústavní soud účastníky a vedlejšího účastníka k vyjádření k ústavní stížnosti. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí, ostatní účastníci ani vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřili.

IV./a Právo na právní pomoc

8. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Zásadní pochybení, které Ústavní soud v posuzované věci shledal, spočívá v zásahu do práva stěžovatelky na právní pomoc. Právo na právní pomoc lze zařadit do spektra práv, která tvoří princip spravedlivého procesu. Právo na právní pomoc je zakotveno v čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, kde je výslovně stanoveno, že „každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku tohoto řízení“. Právo na právní pomoc je nezbytným předpokladem pro naplnění práva na efektivní přístup k soudu včetně práva na efektivní obranu a vede k naplnění rovnosti účastníků v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

10. Z mezinárodního pohledu je právo na právní pomoc zakotveno v řadě mezinárodních dokumentů. Aplikacně významná je především úprava obsažená v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Ačkoliv je zde právo na právní pomoc výslovně zakotveno pouze pro trestní věci [čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy], Evropský soud pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) posléze dovodil, že právo na právní pomoc ve věcech civilních je rovněž obsaženo v čl. 6 odst. 1 Úmluvy (rozsudek ESLP ze dne 9. 10. 1979

stížnost č. 6289/73 *Airey proti Irsku*, § 26; obdobně rozsudek ESLP ze dne 7. 8. 2002 stížnost č. 46311/99 *McVicar proti Spojenému království*, § 47). Kromě Úmluvy je právo na právní pomoc zakotveno například v čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech nebo v čl. 20 a násl. Úmluvy o civilním řízení.

11. Právo na právní pomoc má dvoji povahu. V prvé řadě zaručuje právo na právní pomoc každému, aby se mohl nechat v řízení zastupovat osobou znalou práva (zpravidla advokátem), přičemž do tohoto práva může stát zasahovat jen zcela výjimečně, například z důvodu zneužití práva (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 5. 2011 č. j. 1 As 27/2011-81). Současně však právo na právní pomoc stanovuje pozitivní závazky, které musí stát plnit. V rámci civilního soudního řízení mezi pozitivní závazky dle dosavadní judikatury Evropského soudu pro lidská práva patří povinnost obecných soudů zmírňovat faktickou (materiální) nerovnost účastníků řízení, čímž bude účastníkům řízení zajištěno právo na efektivní obranu jejich zájmů (rozsudek *Airey proti Irsku*, § 24n). Stanovení konkrétních prostředků, kterými bude dosaženo uvedeného cíle, ponechává Evropský soud pro lidská práva na uvážení členského státu Úmluvy (rozsudek *McVicar proti Spojenému království*, § 48; obdobně rozsudek ESLP ze dne 15. 2. 2005 stížnost č. 68416/01 *Steel a Morris proti Spojenému království*, § 60).

12. K dosažení žádoucího výsledku v tuzemském civilním soudnictví slouží více právních institutů. Za nejrozšířenější podobu lze bezesporu považovat obecnou (§ 5 o. s. ř.), případně zvláštní (např. § 15a, § 118a odst. 4 nebo § 119a odst. 1 o. s. ř.) poučovací povinnost soudů, která se uplatňuje vůči všem účastníkům řízení stejně bez ohledu na jejich osobní (sociální, ekonomické a jiné) poměry. Ne vždy však poučovací povinnost postačuje k dostatečnému hájení zájmů účastníka, a proto občanský soudní řád umožňuje účastníkovi řízení ustanovit na jeho žádost zástupce podle § 30 o. s. ř. Tato možnost se označuje též jako právo na bezplatnou právní pomoc.

13. Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře konstantně uvádí, že právo na přístup k soudu (obdobně právo na bezplatnou právní pomoc) není právem absolutním a může být předmětem omezení za předpokladu, že tato omezení sledují legitimní cíl a jsou přiměřená (*Steel a Morris proti Spojenému království*, § 62; obdobně rozsudek ESLP ze dne 28. 5. 1985 stížnost č. 8225/78 *Ashingdane proti Spojenému království*, § 57). Na základě toho ESLP jako obecně přípustné podmínky shledává mimo jiné finanční situaci účastníka řízení nebo jeho vyhlídky na úspěch ve věci (rozsudek *Airey proti Irsku*, § 26; obdobně *Steel a Morris proti Spojenému království*, § 62).

14. Také občanský soudní řád ve svém § 30 odst. 1, který zakotvuje bezplatné právní zastoupení, stanovuje několik základních podmínek, které je nutno naplnit, aby mohl být účastníkovi řízení zástupce ustanoven.

Základním předpokladem je, že o ustanovení zástupce účastník řízení požádá, neboť obecný soud není v civilním soudním řízení oprávněn procesně způsobilému účastníkovi řízení zástupce proti jeho vůli ustanovit. Dále musí být ustanovení zástupce nezbytně třeba k ochraně zájmů žadatele a musí být naplněny podmínky pro osvobození od soudních poplatků (§ 30 odst. 1 o. s. ř.), jimiž jsou nepříznivé osobní poměry žadatele a skutečnost, že se nejedná o svévolné nebo zjevně bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva (§ 138 odst. 1 o. s. ř.).

15. Evropský soud pro lidská práva při hodnocení naplnění, či naopak porušení práva na bezplatnou právní pomoc posuzuje vždy konkrétní okolnosti daného případu, přičemž vhodná kritéria spatřuje např. v dlouhodobé finanční situaci účastníka řízení, v okolnosti, že druhá strana sporu je zastoupena advokátem, v obtížnosti procesních postupů u konkrétního soudu, v obtížnosti řešených právních otázek, ve složitosti dokazování, v emoční účasti účastníka řízení ve sporu vylučující efektivní obhajobu (rozsudek *Airey proti Irsku*, § 26), ve vzdělání a ve zkušenostech účastníka řízení, v jeho profesi, v jednoznačnosti pravidel týkajících se dokazování (rozsudek *McVicar proti Spojenému království*, § 51–62), v důležitosti sporu pro účastníka řízení, v možných finančních důsledcích, ve složitosti sporu ve srovnání s jinými spory, ve schopnosti účastníka argumentovat ve sporu, v celkové délce řízení, v počtu stupňů při rozhodování (rozsudek *Steel a Morris proti Spojenému království*, § 61) apod. (srov. též rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 4. 2013 č. j. 6 As 23/2013-9).

IV./b Poučovací povinnost

16. Jedním ze základních předpokladů práva na spravedlivé soudní řízení a jednou z forem naplnění pozitivních závazků vyplývajících z práva na právní pomoc je i řádné plnění poučovací povinnosti ze strany obecných soudů.

17. Podle § 5 občanského soudního řádu soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech. Ústavní soud v minulosti toto ustanovení vyložil tak, že soud je povinen účastníky poučit, jaká práva jim přiznávají a jaké povinnosti ukládají procesněprávní předpisy, jak je nutno procesní úkony provést, popřípadě jak je třeba odstranit vady procesních úkonů již učiněných, aby vyvolaly zamýšlené procesní účinky. Cílem poučovací povinnosti tedy je poučení účastníka o tom, jaká má v procesu práva a povinnosti, aby jím provedené procesní úkony mohly vyvolat zamýšlené účinky a aby mohl splnit své procesní povinnosti [srov. náleze ze dne 25. 6. 1997 sp. zn. I. ÚS 63/96 (N 82/8 SbNU 267), usnesení ze dne 5. 3. 1998 sp. zn. III. ÚS 480/97 (U 18/10 SbNU 403)]. Smyslem poučovací povinnosti je zamezení tomu, aby účastník řízení utrpěl újmu pro neznalost procesních předpisů.

18. Uvedená poučovací povinnost má však své meze. Jak vyplývá z dosavadní judikatury Ústavního soudu, rozsah poučovací povinnosti, ústavně zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny, bez ohledu na povahu či předmět řízení má být přiměřený situaci a brát v úvahu všechny okolnosti případu [srov. náleze ze dne 7. 7. 1999 sp. zn. I. ÚS 138/98 (N 96/15 SbNU 3), obdobně náleze ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 2087/08 (N 90/57 SbNU 179)]. Do poučovací povinnosti tak nepatří návod, co by účastník měl nebo mohl v daném případě dělat, ale jen pomoc k tomu, aby mohl zákonem stanoveným způsobem dát najevo, co hodlá v řízení učinit (viz výše citovaný náleze sp. zn. I. ÚS 63/96). Ústavní soud se také vyjádřil v tom smyslu, že není věcí obecných soudů, aby poučovaly žalobce o hmotném právu, nicméně je povinností obecných soudů neuplatňovat pozitivistický přístup nad podstatu práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, nýbrž nalézat (v mezích zákona) individuální spravedlnost [viz náleze sp. zn. I. ÚS 138/98 (viz výše), náleze ze dne 1. 4. 1999 sp. zn. III. ÚS 454/98 (N 52/14 SbNU 3), náleze ze dne 15. 8. 2001 sp. zn. I. ÚS 670/2000 (N 120/23 SbNU 177), náleze ze dne 6. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 22/03 (N 51/33 SbNU 31) a náleze ze dne 9. 5. 2006 sp. zn. I. ÚS 467/04 (N 97/41 SbNU 271)].

19. Pro poučovací povinnost dále platí, že kromě dostatečných formálních a obsahových náležitostí musí přijít poučovací povinnost včas, tedy v době, kdy je toho podle stavu řízení pro účastníka řízení zapotřebí. Jinými slovy, není žádoucí, aby obecný soud na začátku řízení podrobně seznámil účastníka se všemi jeho myslitelnými procesními právy a povinnostmi, bez zřetele k tomu, zda procesní situace, ve které by mohl svá procesní práva v řízení realizovat, vůbec nastane, a bez ohledu na to, zda účastník projevuje vůli směřující k realizaci procesního práva, či aby naopak přišlo poučení příliš pozdě [srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 1998 2 Cdon 813/97 (R 40/1999 civ.), rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2003 sp. zn. 21 Cdo 890/2003 (R 86/2006 civ.)].

20. Na obecnou poučovací povinnost v rámci řízení navazuje řada dalších ustanovení, která zakotvují ve specifických případech zvláštní poučovací povinnost (např. § 15a odst. 1, § 118a odst. 4 nebo § 119a odst. 1 o. s. ř.). Obecná poučovací povinnost však není pouze obecným principem, který by se uplatnil toliko v případech, kdy s tím výslovně občanský soudní řád počítá, nýbrž je aplikovatelná po celou dobu řízení.

IV./c Aplikace na souzenou věc

21. V projednávané věci je důležitý především předpoklad, že účastník řízení musí o ustanovení bezplatného zástupce podle § 30 občanského soudního řádu sám požádat. Ačkoliv by se s ohledem na znění této podmínky mohlo jevit, že obecné soudy mají být v prvotní fázi toliko pasivní a vyčkat až do okamžiku, kdy se sám účastník řízení v této věci obrátí

na soud a požádá ho o ustanovení zástupce, ve skutečnosti je nutno takový výklad striktně odmítnout. Mezi procesní práva účastníka řízení beze sporu patří i právo nechat se zastoupit osobou znalou práva nebo požádat soud o to, aby mu byl zástupce za naplnění zákonných podmínek soudem ustanoven. Vzhledem k tomu je obecný soud povinen i s těmito možnostmi účastníka řízení na základě obecné poučovací povinnosti seznámit, a to obzvláště za situace, kdy je z podání účastníka řízení zřejmé či jinak z úřední činnosti soudu známo, že se účastník řízení v procesním právu zjevně neorientuje, že se nachází v tíživé osobní situaci nebo že vzhledem k projednávání věci a vzhledem k zastoupení protistrany může být v procesu značně znevýhodněn. V této souvislosti Ústavní soud apeluje na obecné soudy, aby v rámci přípravy jednání, kdy účastníkům řízení zasílají zejména výzvy k vyjádření či předvolání k jednání, poučily účastníky řízení o jejich právu nechat se zastoupit osobou znalou práva a za předpokladu naplnění zákonných podmínek požádat o ustanovení bezplatného zástupce.

22. K uvedenému Ústavní soud dodává, že nesplnění uvedené poučovací povinnosti nevede bez dalšího k zásahu do ústavně zaručeného práva na právní pomoc, a to za předpokladu, že obecný soud učiní během soudního řízení jiná vhodná opatření (například poučení účastníka řízení k jednotlivým povinnostem při soudním jednání), která napomohou účastníkovi řízení k tomu, aby mohl v řízení hájit efektivně své zájmy. Navíc není vyloučeno, že vada, která se vyskytne v řízení před soudem prvního stupně, bude následně v řízeních o opravných prostředcích konvalidována. Jinými slovy, je nutno posuzovat řízení ve své celistvosti.

23. Při aplikaci na nyní souzenou věc je nutno uvést, že již z vyjádření stěžovatelky k žalobě je zcela zřejmé, že žije v obtížné životní situaci a že se dostatečně nevyzná v civilním sporném řízení, neboť její námítky směřovaly toliko k tomu, že nemá peníze na zaplacení. Za dané situace měl obecný soud postupovat tím způsobem, že měl stěžovatelku poučit o jejím právu nechat se zastoupit advokátem, případně požádat o ustanovení zástupce. Soud prvního stupně však ve věci takto nepostupoval. Práva stěžovatelky nebyla dostatečně hájena ani později v rámci nařízeného jednání, v němž se poučovací povinnost soudu prvního stupně omezila toliko na poučení o možnosti namítnout podjatost soudce a toliko na poučení o účincích § 119a o. s. ř.

24. Až v rámci odvolacího řízení byla stěžovatelka poučena o tom, že se může nechat zastoupit zástupcem, popřípadě požádat o ustanovení zástupce. Následně se stěžovatelka skutečně nechala v řízení před odvolacím soudem zastoupit advokátem, nicméně jak shledal Ústavní soud, zastoupení před odvolacím soudem nebylo schopno počáteční vadu plně konvalidovat, neboť toto poučení přišlo příliš pozdě. Důvodem je skutečnost, že stěžovatelka v řízení před odvolacím soudem navrhovala provedení

některých důkazů, ty však byly odmítnuty z důvodu uplatnění tzv. neúplné apelace. Nejvyšší soud pak odmítl dovolání, neboť neshledal otázku zásadního právního významu.

25. Na základě uvedených zjištění Ústavní soud dovodil, že soud prvního stupně zasáhl do ústavně zaručených práv stěžovatelky tím, že zcela nedostatečně chránil její právo na právní pomoc. Do ústavně zaručených práv stěžovatelky zasáhl poté i odvolací soud, který dostatečně nesplnil svou povinnost instanční kontroly nad rozhodovací činností soudu nižšího stupně [srov. nálezh Ústavního soudu ze dne 15. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 2648/10 (N 117/70 SbNU 47)], neboť namísto zrušení napadeného rozhodnutí, popřípadě jiného vhodného opatření, vadu v řízení přičetl k tíži stěžovatelky.

26. Vzhledem k tomu shledal Ústavní soud jako nezbytné a jediné spravedlivé řešení ve věci zrušení všech napadených rozhodnutí a vrácení věci soudu prvního stupně.

IV./d K ochraně spotřebitele

27. Aniž by chtěl Ústavní soud jakkoliv zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů v hmotněprávním posouzení věci, považuje Ústavní soud za vhodné korigovat názory obecných soudů v otázce ochrany spotřebitele a připomenout, že stěžovatelkou namítaná ochrana spotřebitele nebyla v českém právním řádu zakotvena až zákony č. 367/2000 Sb. a č. 370/2000 Sb., které novelizovaly zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. 1. 2001, nýbrž ochrana spotřebitele vyplývá z ústavního principu rovnosti, která je zakotvena v čl. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod [srov. nálezh ze dne 11. 11. 2013 sp. zn. I. ÚS 3512/11 (N 183/71 SbNU 201)], a že již před 1. 1. 2001 byla ochrana spotřebitele zakotvena například v zákoně č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.

28. Uvedené však nelze vykládat tak, že by obecné soudy byly povinny bez dalšího aplikovat práva a povinnosti zakotvené v uvedených novelách se zpětnou účinností. Takový postup by totiž byl v rozporu s principy demokratického právního řádu, mezi něž patří i princip právní jistoty projevující se v zákazu přímé retroaktivity. Ústavní soud chce naopak sdělit pouze to, že ve výjimečných situacích lze uplatnit obecnou zásadu ochrany spotřebitele (s ohledem na její ústavní zakotvení) i na tzv. de facto spotřebitelské vztahy, tedy vztahy, které vznikly před novelou provedenou zákonem č. 367/2000 Sb. [srov. nálezh ze dne 15. 6. 2009 sp. zn. I. ÚS 342/09 (N 144/53 SbNU 765) ve znění opravného usnesení ze dne 11. 8. 2009 sp. zn. I. ÚS 342/09], a odepřít výjimečně věřiteli jeho nárok, který se k okolnostem případu jeví jako nespravedlivý. Takový postup však nesmí být projevem svévole, nýbrž musí být adekvátně odůvodněn.

29. K ostatním námitkám stěžovatelky Ústavní soud uvádí, že jsou jen víceméně polemikou s aplikací podústavního práva a nedosahují ústavně-právní roviny, a proto se jimi Ústavní soud podrobněji nezabýval.

V.

30. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, ústavní stížnosti dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu proto vyhověl a napadená rozhodnutí obecných soudů podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

VI.

31. Ústavní soud se rovněž zabýval návrhem stěžovatelky, jímž se domáhala náhrady nákladů řízení před Ústavním soudem. Podle § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu náklady řízení před Ústavním soudem, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, hradí účastník nebo vedlejší účastník, pokud tento zákon nestanoví jinak. Podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu v odůvodněných případech podle výsledků řízení Ústavní soud usnesením některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi uloží, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi jeho náklady řízení. Náhradu nákladů řízení tedy lze uložit pouze v odůvodněných případech. Pro kvalifikované rozhodnutí o náhradě nákladů řízení je rovněž zapotřebí, aby účastník řízení předložil Ústavnímu soudu takové podklady, které by svědčily ve prospěch odůvodněnosti uložení povinnosti náhrady nákladů řízení. Vzhledem k tomu, že takové podklady nebyly Ústavnímu soudu předloženy, resp. že Ústavní soud v souzené věci neshledal splnění předpokladů pro přiznání náhrady nákladů řízení, nebylo návrhu stěžovatelky vyhověno.

Č. 152

**K postavení poškozeného v trestním řízení
K právu na soudní ochranu**

Osoba poškozená trestným činem má ústavně zaručené právo na efektivní trestní řízení na obranu svých práv a svobod. K ochraně tohoto práva pak může (samozejmě po formálním a materiálním vyčerpání ostatních prostředků, pokud je zákon poškozeným poskytuje) využít ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím, kterými se trestní proces končí, jako jsou rozhodnutí o odložení věci, zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů (soudce zpravodaj) – ze dne 12. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 3196/12 ve věci ústavní stížnosti Lukáše Červenky, zastoupeného JUDr. Ing. Václavem Školoutem, advokátem, se sídlem Na Příkopě 22, 110 00 Praha 1, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 6. 2012 sp. zn. 12 To 32/2012, jímž byl zrušen rozsudek soudu prvního stupně a jímž byl obžalovaný zproštěn obžaloby ze zvlášť závažného zločinu podvodu, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 21. 8. 2012 stěžovatel, který v daném trestním řízení vystupoval jako poškozený, napadl rozsudek Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) ze dne 12. 6. 2012 sp. zn. 12 To 32/2012, kterým byl podle § 258 odst. 1 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v celém rozsahu zrušen rozsudek Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 21. 2. 2012 sp. zn. 49 T 1/2012 (dále jen „rozsudek městského soudu“), jímž byl Radek Červenka, (dále též „obžalovaný“) původně uznán vinným zvlášť závažným zločinem podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a bylo nově rozhodnuto tak, že obžalovaný byl obžaloby zproštěn.

2. Trestná činnost, pro kterou byl obžalovaný městským soudem původně odsouzen, měla spočívat, stručněji řečeno, v následujícím: Obžalovaný se narodil v roce XXXX z prvního manželství Stanislavy Červenkové (tehdy Dimitrovové) a Čavdara Dimitrova staršího a to pod jménem Čavdar Dimitrov. Následně došlo k rozvodu manželství a Stanislava Dimitrovová se seznámila s Jiřím Červenkou, kterého si posléze vzala (šlo tedy o její druhé manželství). S ohledem na komplikace, jaké, zejména v kolektivu, vznikaly s u nás nezvyklým jménem Čavdar Dimitrov, požádala matka pro svého syna o změnu jeho jména a příjmení na Radek Červenka, čemuž bylo vyhověno koncem roku 1976, tedy až po nástupu obžalovaného do první třídy základní školy. Následně se z druhého manželství matky obžalovaného narodil v roce XXXX poškozený Lukáš Červenka (stěžovatel). Manželé Červenkoví se tehdy dohodli spolu a i s příbuznými, že Lukášovi Červenkově neřeknou, že Radek Červenka není jeho plnorodým sourozencem, tedy že jeho otcem je ve skutečnosti Čavdar Dimitrov, a nikoliv Jiří Červenka, aby se Radek necítil v rodině méněcenný. Manželé se dále rozhodli, že Jiří Červenka Radka jako svého syna neosvojí, návrh na řízení o osvojení ani nikdy nepodali. O všech těchto skutečnostech Radek Červenka věděl přinejmenším již v okamžiku, kdy mu byl vydán první občanský průkaz v patnácti letech (rok XXXX). V roce 1987 se manželé Červenkoví rozvedli, přičemž v té době již bydlel Radek Červenka nikoliv v domácnosti manželů Červenkových, ale u babičky z matčiny strany. V dospělosti začal Radek Červenka v roce 1993 podnikat – založil Arsenal, s. r. o., kam přibral jako společníka a jednatele v roce 1997 bývalého druhého manžela své matky (otčima) Jiřího Červenku, tedy spolu byli v poměrně úzkém kontaktu. Když v roce 2000 Jiří Červenka zemřel, byl Radek Červenka vypravitelem pohřbu a jako takový předvolán k notářce na předběžné šetření v rámci dědického řízení. K tomu se dostavil společně s polorodým bratrem, to jest poškozeným Lukášem Červenkou, který stále neměl tušení, že obžalovaný není synem Jiřího Červenky. V rámci dědického řízení obžalovaný předložil občanský průkaz zesnulého (starý typ – knížечka), kde byl v rozporu se skutečností dopsán záznam (neznámo kým a na základě jakých podkladů), že Lukáš a Radek jsou oba synové zůstavitele. V ten okamžik nicméně obžalovaný musel vědět, že záznam je nepravdivý a ve skutečnosti měl zesnulý Jiří Červenka syna (a tedy i oprávněného dědice) toliko jednoho, a to Lukáše Červenku. Během dědického řízení se obžalovaný vědomě vydával za syna zůstavitele, a to opakovaně při všech souvisejících jednáních, a to dokonce přesto, že byl notářskou koncipientkou Mgr. Musilovou poučen, že oprávnění dědit, a tedy i uzavírat dohodu dědiců jsou toliko děti (to jest dcery či synové) zůstavitele. Výstupem dědického řízení pak byla dohoda, kterou uzavřel obžalovaný vydávající se za syna zůstavitele s polorodým bratrem Lukášem, jenž nevěděl, že Radek není synem zůstavitele, a jen

díky tomuto omylu s uzavřením dohody souhlasil. Na základě předmětné soudně schválené dohody o vypořádání dědictví (a jejích dodatků) obžalovaný získal věci a hodnoty specifikované ve výroku rozsudku městského soudu na úkor jediného oprávněného dědice (poškozeného).

3. Vrchní soud však takovýto závěr o vině obžalovaného odmítl s tím, že obžalovaný sice musel vědět, že není vlastním synem zůstavitele, avšak nepodařilo se vyvrátit jeho obhajobu, že si o sobě myslel, že je osvojený, a že tedy nebylo prokázáno naplnění subjektivní stránky trestného činu.

4. Stěžovatel s takovýmto závěrem vrchního soudu nesouhlasí a má za to, že vrchní soud dostatečně pečlivě nezhodnotil všechny skutečnosti a důkazy.

5. Stěžovatel též poznamenává, že obžalovaný Radek Červenka neprojevuje jakoukoliv lítost nad svým jednáním a jeho důsledky, byť ve své obhajobě hovoří o „omylu“, a tím nepřímo potvrzuje, že si je vědom neoprávněného nabytí dědictví.

6. Z uvedených důvodů je stěžovatel přesvědčen, že byla porušena jeho základní práva zaručená čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížností napadené rozhodnutí zrušil.

II.

7. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

8. Vrchní soud toliko odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

9. Vrchní státní zastupitelství se postavení vedlejšího účastníka řízení vzdalo.

10. Radek Červenka v první řadě zopakoval svoji obhajobu uplatňovanou v trestním řízení, pokud jde o naplnění subjektivní stránky trestného činu, a odkázal na zásadu *in dubio pro reo*. Dále poukázal i na zásadu trestního práva *ultima ratio*, kdy je otázkou, zda v úvahu nepřipadá žaloba na obnovu dědictví nebo na náhradu škody od státu. Dle Radka Červenky jde v dané věci především o majetkoprávní spor, ve kterém stěžovatel, bez ohledu na ostatní členy rodiny, neváhal zneužít orgány činné v trestním řízení k plánované kriminalizaci svého bratra, a zcela tak zničil rodinné vztahy.

11. Ústavní soud zaslal obdržená vyjádření stěžovateli k případné replice. Ten této možnosti využil, přičemž připomněl, že Radek Červenka byl soudní komisařkou poučen, kdo je oprávněn ze zákona po zůstaviteli dědit, a že dědí děti zůstavitele, a přesto se nezmínil o tak pro dědické řízení podstatné skutečnosti, že synem není. Někdo, kdo je vysokoškolsky vzdělaný a dospělý, se nemůže zbavit své odpovědnosti za své protiprávní jednání poukazováním na to, že „s ním jako se synem zůstavitele jednali“. Byl to Radek Červenka, kdo před státními orgány jako syn neoprávněně

vystupoval. Stěžovatel nemá za podložený ani závěr vrchního soudu, že s obžalovaným bylo celý život v rámci rodiny jednáno jako se synem zůstavitele, kdy z rozvodového spisu Obvodního soudu pro Prahu 8 sp. zn. 10 C 302/86 vyplývá opak. Neshody Radka Červenky a zůstavitele byly dokonce jednou ze zásadních příčin rozvratu manželů Červenkových a jejich následného rozvodu. Stěžovatel proto trvá na své ústavní stížnosti.

12. Ústavní soud zaslal obdrženou repliku účastníkovi a vedlejšímu účastníkovi Radku Červenkově k případné duplice, ti však této možnosti nevyužili.

III.

13. Ústavní soud považuje za nutné se nejprve obecněji pozastavit nad problematikou ústavních stížností, kterými se stěžovatelé snaží domoci nasazení institutů trestního práva na ochranu svých práv.

14. Ve své dřívější rozhodovací praxi Ústavní soud ustáleně judikoval, že ústavně zaručené subjektivní právo fyzické nebo právnické osoby na to, aby jiná osoba byla trestně stíhána, resp. aby určité jednání bylo kvalifikováno jako trestný čin, neexistuje. Úkolem Ústavního soudu je výlučně ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Proto Ústavní soud ústavní stížnosti osob, které se takového stíhání, popřípadě i vyslovení viny a trestu, vůči jiné fyzické či právnické osobě domáhaly, v minulosti odmítal pro neexistenci možnosti porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody stěžovatele [takto například usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1574/07 ze dne 2. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 217/08 ze dne 27. 3. 2008 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

15. Takovouto starší judikaturu je však již nutno považovat za překonanou s ohledem na vývoj rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva. Ten totiž vydal již řadu rozhodnutí, dle kterých mají státy Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) povinnost v této Úmluvě či v jejích protokolech zakotvená základní lidská práva a svobody osob ve své jurisdikci chránit, a to v nezbytných případech i prostředky trestního práva.

16. V rozhodnutí *M. C. proti Bulharsku* ze dne 4. 12. 2003 č. 39272/98 Evropský soud pro lidská práva vyslovil takovou nezbytnost v případě porušení práva na respektování soukromého a rodinného života dle čl. 8 Úmluvy, kdy ozřejmil, že i když je obecně na uvážení států, jakým způsobem ochranu jednotlivců před zásahy jiných jednotlivců do práva dle uvedeného článku Úmluvy zajistí, pokud jsou v sázce základní hodnoty a aspekty soukromého života, musí tak učinit i účinnými nástroji trestněprávními. Tím se přitom rozumí jak zakotvení příslušných institutů a skutkových podstat v pozitivním právu, tak efektivní trestní vyšetřování a stíhání v konkrétní věci. V případě *Bureš proti České republice* ze dne 18. 10. 2012 č. 37679/08

Evropský soud pro lidská práva vyslovil požadavek na vedení trestního řízení v případě porušení zákazu mučení dle čl. 3 Úmluvy. Obdobně se Evropský soud pro lidská práva vyslovil i v případech majetkových práv, kdy je třeba odkázat zejména na rozhodnutí *Blumberga proti Lotyšsku* ze dne 14. 10. 2008 č. 70930/01, dle kterého tam, kde má zásah do majetkových práv kriminální povahu, má stát povinnost, aby státní orgány vedly účinné trestní šetření, a pokud je to namístě, trestní stíhání („... when an interference with the right to peaceful enjoyment of possessions is perpetrated by a private individual, a positive obligation arises for the State to ensure in its domestic legal system that property rights are sufficiently protected by law and that adequate remedies are provided whereby the victim of an interference can seek to vindicate his rights, including, where appropriate, by claiming damages in respect of any loss sustained. Furthermore, where the interference is of a criminal nature, this obligation will in addition require that the authorities conduct an effective criminal investigation and, if appropriate, prosecution.“).

17. Ústavní soud proto konstatuje, že ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený) má ústavně zaručené právo na efektivní trestní řízení na obranu svých práv a svobod. K ochraně tohoto práva pak může (samozřejmě po formálních a materiálních vyčerpání ostatních prostředků, pokud je zákon poškozeným poskytuje – srovnej zejména § 159a odst. 7, § 171 odst. 2, § 172 odst. 3, § 307 odst. 7, § 309 odst. 2 trestního řádu) využít ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím, kterými se trestní proces končí, jako jsou rozhodnutí o odložení věci, zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby.

18. Na druhou stranu, jak též vyplývá z výše uvedených rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, povinnost vedení efektivního trestního řízení je povinností prostředků, a nikoli výsledku. Povinnost státních orgánů vyšetřovat a stíhat nemůže být absolutní, neboť je zjevné, že mnoho trestných činů zůstává neobjasněných nebo nepotrestaných i přes rozumnou snahu orgánů státu. Povinností spočívající na státu je spíše zajistit, že proběhne řádné a adekvátní trestní vyšetřování a že příslušné státní orgány budou jednat kompetentně a efektivně, totiž tak, aby jejich konání bylo způsobilé vyústit v potrestání odpovědné osoby. Navíc je nutno vnímat praktické obtíže, kterým mohou státní orgány při vyšetřování čelit, a potřebu rozhodovat se operativně a upřednostňovat vyšetřování těch nejzávažnějších trestných činů.

19. Na postup orgánů činných v trestním řízení je tak třeba klást různé nároky podle závažnosti daného zásahu do práv a svobod poškozeného, resp. vůči němu spáchaného trestného činu. V případě zásahů méně závažných, kterým bude v rovině obecného práva zpravidla odpovídat

kategorie „pouhých“ přečinů (ve smyslu § 14 odst. 2 trestního zákoníku) by zásah Ústavního soudu byl možný jen ve zcela mimořádných situacích, totiž u extrémních případů flagrantních pochybení s intenzivními přetrvávajícími následky pro poškozeného. V těchto souvislostech je zároveň namístě přihlížet k tomu, zda poškozený má možnost podání občanskoprávní žaloby vůči domnělým pachatelům, která by měla reálnou šanci na úspěch vedoucí k ochraně jeho práv. Pokud tomu tak je, bude zásah Ústavního soudu možný jen ve zcela mimořádných situacích i u závažnějších trestných činů, byť je zároveň třeba doplnit, že nikoliv u některých trestných činů nejzávažnějších (v rovině obecného práva zpravidla odpovídajících kategorii zvláště závažných zločinů), u kterých by byla jejich závažnost natolik vysoká, že by se jejich řešení toliko prostředky civilního práva, byť by byly k dispozici, jevílo hrubě nedostatečné.

20. Konečně je třeba dodat, že i když se nebude jednat o případ, kdy by ve smyslu výše uvedeného byl zásah Ústavního soudu možný jen zcela mimořádně, stále samozřejmě platí, že k němu Ústavní soud může přistoupit, s přihlédnutím k ustálené judikované zásadě zdrženlivosti v rozhodování Ústavního soudu, jen při existenci velmi závažných pochybení porušujících ústavně zaručená práva příslušného stěžovatele. Proto například situace, kdy bude obžalovaný přes proběhlé dokazování obžaloby zproštěn pro nedostatek důkazů na základě uplatnění zásady *in dubio pro reo*, by stěžít mohla být sama o sobě základem důvodné ústavní stížnosti.

IV.

21. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud ústavní stížnost neodmítl proto, že by jí napadeným rozhodnutím snad již a priori nemohla být dotčena stěžovatelova ústavně zaručená práva a svobody a výrok v něm obsažený že by nemohl být v řízení o ní zvrácen. Naopak, s přihlédnutím k tomu, že dle stěžovatelova tvrzení i podané obžaloby vůči němu měl být spáchán zvláště závažný zločin, a k tomu, že možnosti domáhat se řešení situace občanskoprávní cestou jsou pro něj vzhledem k běhu příslušné promlčecí doby zřejmě značně ztíženy, Ústavní soud považoval za nutné se s věcí blíže seznámit. Proto si vyžádal i příslušný spis městského soudu sp. zn. 49 T 1/2012.

22. Nicméně po jeho prostudování a po uvážení vznesených námitek Ústavní soud dospěl k závěru, že zrušení ústavní stížností napadeného rozhodnutí není namístě. I když bylo ve věci dáno závažné podezření, že obžalovaný si neoprávněně přisvojil v obžalobě popsaným podvodným způsobem na úkor stěžovatele majetek velkého rozsahu, pokud vrchní soud přesto rozhodl o zproštění obžaloby, nelze v jeho postupu spatřovat pochybení, které by mohlo mít ústavněprávní relevanci.

23. Rozdíl mezi závěrem soudu prvního stupně (který obžalovaného shledal vinným) a soudu druhého stupně (který jej zprostil obžaloby) je dán rozdílným hodnocením provedených důkazů, kdy dle vrchního soudu se nepodařilo vyvrátit obhajobu obžalovaného, že sice věděl, že není vlastním synem zůstavitele, ale že se domníval, že byl adoptován. Za situace, kdy soud druhého stupně své hodnocení řádně odůvodnil, není na Ústavním soudu, aby do jeho úvah jakkoliv zasahoval, či dokonce prováděl hodnocení důkazů nové. V případě skutkových námitek platí, že pouze situace, kdy by bylo možno uvažovat o extrémním nesouladu mezi prováděnými důkazy, zjištěními, která z těchto důkazů soudy učinily, a právními závěry soudů, jinými slovy, kdy by jejich rozhodnutí svědčila o libovůli v rozhodování, by mohla být důvodem k zásahu Ústavního soudu. Takový stav však Ústavní soud v posuzované věci neshledal. Nesouhlas stěžovatele se skutkovými závěry obecných soudů nemůže sám o sobě vést k závěru o porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod.

24. Závěrem považuje Ústavní soud za potřebné stěžovatele a Radka Červenku vybídnout k pokusu o smírné řešení jejich sporu, které by bylo jistě efektivnější a pro urovnání vztahů v rodině prospěšnější než užívání nástrojů právních. Radek Červenka by se přitom měl zamyslet nad tím, zda i v případě, že se během svého jednání domníval, že je osvojený, a tedy úmyslně protiprávně nejednal, by nebylo namístě nyní, když ví, že osvojen nebyl, tento stav uvážit, zda to není on, kdo by měl vyvinout výraznější úsilí k obnovení dobrých vztahů v rodině, má-li jejich narušení v jeho postupu v dědickém řízení svoji, patrně nevědomou, prvotní příčinu.

25. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a to mimo ústní jednání (za splnění podmínek § 44 citovaného zákona ve znění po novele provedené zákonem č. 404/2012 Sb.), zamítl.

Č. 153

**K rozhodování obecných soudů o nákladech řízení
K řízení o soudním prodeji zástavy**

Porušení práva na spravedlivý proces představuje takový postup obecných soudů, který nerespektuje předchozí judikaturu Ústavního soudu. V posuzované věci shledal Ústavní soud, že obecné soudy rozhodovaly v rozporu s jeho nálezem sp. zn. II. ÚS 114/06 ze dne 19. 4. 2007 (N 70/45 SbNU 127), jehož „nosné“ myšlenky jsou podle čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné. Ústavní soud v tomto nálezu formuloval právní větu: „Je porušením práva na spravedlivý proces (čl. 36 Listiny základních práv a svobod) a principu rovnosti účastníků řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod), pokud je v řízení o soudním prodeji zástavy (§ 200y až 200za občanského soudního řádu) současně s vyhovujícím výrokem o nařízení prodeje zástavy rozhodnuto i o nákladech řízení. V souladu s požadavkem spravedlnosti naopak je, aby o nákladech řízení bylo v takovém případě rozhodnuto až v rámci vykonávacího řízení, tedy poté, co bude postaveno najisto, zda bylo v řízení o soudním prodeji zástavy rozhodnuto po právu.“

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů (soudce zpravodaj) – ze dne 12. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 28/14 ve věci ústavní stížnosti Yvette Tulip, zastoupené Mgr. Soňou Bernardovou, advokátkou, se sídlem Koliště 55, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2013 č. j. 21 Cdo 3754/2012-214, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 25. 7. 2012 č. j. 37 Co 149/2011-174 a proti usnesení Okresního soudu v Blansku č. j. 12 Nc 1006/2008-157 ze dne 17. 12. 2010 o nařízení soudního prodeje zástavy stěžovatelky a její povinnosti k náhradě nákladů řízení, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně a Okresního soudu v Blansku jako účastníků řízení a společnosti PAJU, s. r. o., se sídlem Dlouhá 16/705, Praha, zastoupené JUDr. Josefem Pernicou, advokátem, se sídlem třída Kapitána Jaroše 19, Brno, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Výrokem II usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2013 č. j. 21 Cdo 3754/2012-214, výrokem II usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 25. 7. 2012 č. j. 37 Co 149/2011-174 a výrokem II usnesení Okresního

soudu v Blansku ze dne 17. 12. 2010 č. j. 12 Nc 1006/2008-157 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2013 č. j. 21 Cdo 3754/2012-214, výrok II usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 25. 7. 2012 č. j. 37 Co 149/2011-174 a výrok II usnesení Okresního soudu v Blansku ze dne 17. 12. 2010 č. j. 12 Nc 1006/2008-157 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost zamítá.

Odůvodnění

1. Stěžovatelka podanou ústavní stížností napadla v záhlaví konkretizovaná usnesení Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně (dále též jen „krajský soud“). K věci uvedla, že dne 17. 12. 2010 vydal Okresní soud v Blansku usnesení č. j. 12 Nc 1006/2008-157, kterým nařídil prodej zástavy nemovitostí ve vlastnictví stěžovatelky. Na základě jejího odvolání krajský soud prvostupňově usnesení potvrdil (výrok I) a uložil jí povinnost nahradit náklady odvolacího řízení (výrok II). Vzhledem ke skutečnosti, že s výrokem II rozhodnutí odvolacího soudu nesouhlasila (pozn. v této části je ústavní stížnost nepřesná, protože z předložených podkladů vyplývá, že stěžovatelka napadla dovoláním celé usnesení krajského soudu), podala stěžovatelka dovolání, které Nejvyšší soud odmítl a uložil jí povinnost nahradit náklady dovolacího řízení. Podle stěžovatelky došlo v řízení před Nejvyšším soudem a před krajským soudem k porušení ústavně zaručených základních práv, a to zejména ve smyslu čl. 11 odst. 3, čl. 36 a 37 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a ve smyslu čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). V další části ústavní stížnosti brojí stěžovatelka proti posouzení nepřipustnosti jejího dovolání a odůvodnění; zejména tvrdí, že Nejvyšší soud se nezabýval dovoláním v celém jeho rozsahu, čímž zkrátil její právo na spravedlivý proces, že s jednou z jejích námitek se vypořádal tvrzením o skutkové povaze této námítky (k čemuž údajně došlo „zkomolením“ či dezinterpretací) a že soudy přiznaly zástavnímu věřiteli nárok na náhradu nákladů řízení, ačkoliv pro takové přiznání není v řízení o nařízení soudního prodeje zástavy prostor.

2. V další části ústavní stížnosti stěžovatelka polemizuje s rozhodnutím Nejvyššího soudu o jejím dovolání. Namítá, že Nejvyšší soud se nezabýval jejím dovoláním v celém rozsahu, čímž zkrátil její právo na spravedlivý proces, neboť se nevypořádal se všemi jejími dovolacími námítkami, jednu z námitek považoval za skutkovou, byť se týkala právního posouzení věci. Poté zopakovala 4 otázky, o nichž se domnívala, že jsou otázkami zásadního právního významu:

- Lze nařítit soudní prodej zástavy, není-li osvědčen vznik pohledávky ze smlouvy o úvěru dokladem o čerpání?
- Lze v řízení o nařízení soudního prodeje zástavy nezkoumat vznik pohledávky, jde-li o pohledávku ze smlouvy o úvěru, dle které se věřitel pouze zavazuje úvěr poskytnout, která však není dokladem o poskytnutí úvěru?
- Lze považovat plnění třetí osoby na tvrzenou pohledávku ze smlouvy o úvěru bez pokynu či vědomí obligačního dlužníka za skutečnost osvědčující, že peněžní prostředky dle úvěrové smlouvy byly poskytnuty?
- Je smluvní pokuta právem spojeným s pohledávkou ve smyslu § 524 občanského zákoníku tak, aby na postupníka přecházela spolu s postoupenou pohledávkou, aniž by ve smlouvě o postoupení pohledávky bylo výslovně konstatováno, že se postupuje i právo na smluvní pokutu (a to nejen tu, doposud vzniklou, ale také tu, která může v důsledku dalších porušení smluvních povinností vzniknout v budoucnu)?

3. Podle stěžovatelky Nejvyšší soud na druhou a třetí otázku neodpovídá vůbec (příp. je dezinterpretuje), odpověď na první otázku zcela komolí. Poté stěžovatelka podrobněji argumentuje k jednotlivým otázkám. Zejména upozorňuje, že čtvrtou otázku Nejvyšší soud pominul, byť jde o otázku právního posouzení, kterou odvolací soud řešil v rozporu s ustálenou judikaturou, podle které smluvní pokuta není příslušenstvím pohledávky, nýbrž samostatným nárokem (byť pro účely postoupení pohledávky právem s pohledávkou spojeným), a zřízení zástavního práva k zajištění pohledávky tudíž neznamená „automatické“ zajištění také nároku na smluvní pokutu.

4. V závěru připomenula, že v řízení všechny soudy přiznaly vedlejší účastníci náhradu nákladů řízení, ačkoliv pro to není v řízení o nařízení soudního prodeje zástavy prostor [viz náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 114/06 ze dne 19. 4. 2007 (N 70/45 SbNU 127)]. Pokud Nejvyšší soud tento náleží nerespektoval, postupoval protiústavně.

5. Z výše uvedených důvodů stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud napadená usnesení Nejvyššího soudu a krajského soudu zrušil.

6. Relevantní znění příslušných ustanovení Ústavy a Listiny, jejichž porušení stěžovatelka namítá, je následující:

Ustanovení čl. 90 Ústavy:

Soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.

Ustanovení čl. 11 odst. 3 Listiny:

Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.

Ustanovení čl. 36 Listiny:

(1) Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

(2) Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.

(3) Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem.

(4) Podmínky a podrobnosti upravuje zákon.

Ustanovení čl. 37 Listiny:

(1) Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.

(2) Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.

(3) Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.

(4) Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočníka.

7. Podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“), si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení.

8. Nejvyšší soud ve vyjádření uvedl, že stěžovatelka otázkami pod body 1–3 nezpochybňovala právní posouzení věci, nýbrž skutkový závěr soudů, že obligační dlužníci byl poskytnut věřitelem úvěr; tyto námitky nemohly založit přístupnost stěžovatelčina dovolání. Právní otázka uvedená v dovolání pod bodem 4 byla vyřešena v ustálené judikatuře, která dovodila, že postoupením přechází pohledávka na nového věřitele v té podobě, v jaké v okamžiku postupu existovala, včetně tzv. vedlejších práv. Upozornil, že stěžovatelka přehlíží skutečnost, že zástavní právo bylo v posuzovaném případě zástavní smlouvou zřízeno i k zajištění pohledávky ze sjednané smluvní pokuty. Pokud jde o náhradu nákladů řízení o soudním prodeji zástavy, dospěla ustálená judikatura soudů k závěru, že v usnesení, kterým soud vyhověl žalobě zástavního věřitele a nařídí soudní prodej zástavy, soud rozhodne též o povinnosti zástavního dlužníka k náhradě nákladů řízení; pokud náhradu přízná, nemusí stanovit zástavnímu dlužníku lhůtu k jejich zaplacení. Příznané náhrady nákladů řízení se zástavní věřitel může ve výkonu rozhodnutí nebo exekuci domáhat jen z výtěžku zpeněžení zástavy (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010 sp. zn. 21 Cdo 1520/2009). Protože podle Nejvyššího soudu nebyla napadeným rozhodnutím

porušena žádná její základní práva ani svobody, navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl.

9. Krajský soud, ač řádně vyzván, se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

10. Podle vedlejší účastnice nemá stěžovatelka pravdu, pokud tvrdí, že dovolací soud se nezabýval jejím dovoláním v plném rozsahu. Upozornila, že podstatou prvních tří otázek je zpochybnění závěru soudu prvního stupně i odvolacího soudu, že banka skutečně poskytla prostředky ze smlouvy o úvěru, a že ve zbylé části stížnosti stěžovatelka pouze polemizuje s právním názorem odvolacího soudu a dovolacího soudu o tom, že zástavní právo zajišťuje i nárok na smluvní pokutu, byť tato jako zajištěný nárok není výslovně uvedena v zástavní smlouvě; připomíná, že s postoupením pohledávky zajištěné zástavním právem přešlo na zástavního věřitele i právo na smluvní pokutu jakožto právo s (postoupenou) pohledávkou spojené v podobě, která v okamžiku postoupení existovala. Vedlejší účastnice nepovažuje ústavní stížnost za důvodnou, a proto navrhla její zamítnutí.

11. Vyjádření Nejvyššího soudu a vedlejší účastnice zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka této možnosti využila a reagovala na vyjádření Nejvyššího soudu a vedlejší účastnice. V podání doručeném Ústavnímu soudu dne 24. 7. 2014 polemizovala s jejich názory ohledně poskytnutí úvěru, upozornila, že nezpochybňuje názory ohledně zajištění smluvní pokuty, brojila proti posouzení povahy formulovaných dovolacích námitek a odmítla obecné odkazy na „ustálenou judikaturu soudů“ bez bližší konkretizace (ohledně smluvní pokuty a náhrady nákladů řízení); z těchto důvodů setrvala na svém návrhu.

12. Ze spisu okresního soudu Ústavní soud zjistil, že vedlejší účastnice se žalobou u okresního soudu domáhala nařízení prodeje konkrétních nemovitostí ve vlastnictví stěžovatelky, na nichž bylo zřízeno zástavní právo zajišťující pohledávku vedlejší účastnice vůči obligační dlužnici. Po provedeném dokazování okresní soud usnesením ze dne 17. 12. 2010 č. j. 12 Nc 1006/2008-157 prodej zástavy nařídil, neboť shledal naplnění podmínek zakotvených v § 200z občanského soudního řádu (výrok I), a současně uložil stěžovatelce povinnost nahradit vedlejší účastnici náklady řízení do tří dnů od právní moci usnesení (výrok II). V odůvodnění se okresní soud podrobně zaměřil na podmínky nařízení prodeje zástavy a na posouzení námitek stěžovatelky. Usnesení soudu prvního stupně napadla stěžovatelka odvoláním, v němž polemizovala se závěry soudu a upozorňovala na rozpornost výroku o nákladech řízení s nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 114/06 (viz výše). Krajský soud dospěl k závěru, že odvolání není důvodné, proto usnesení soudu prvního stupně usnesením ze dne 25. 7. 2012 č. j. 37 Co 149/2011-174 potvrdil (výrok I) a uložil stěžovatelce povinnost nahradit do tří dnů od právní moci usnesení vedlejší účastnici náklady

odvolacího řízení (výrok II). V odůvodnění uvedl, že všechny nutné podmínky byly buď prokázány, nebo osvědčeny, námitkou zaměřenou na náhradu nákladů řízení se nezabýval. Proti usnesení krajského soudu brojila stěžovatelka tzv. nenárokovým dovoláním, v němž formulovala čtyři otázky zásadního právního významu (viz výše). Nejvyšší soud usnesením ze dne 22. 10. 2013 č. j. 21 Cdo 3754/2012-214 dovolání odmítl pro nepřipustnost (výrok I) a stěžovatelce uložil povinnost k náhradě nákladů dovolacího řízení ve lhůtě tří dnů od právní moci usnesení (výrok II). Nejvyšší soud využil možnost stručného odůvodnění a nepřipustnost odůvodnil zjištěním, že závěr odvolacího soudu, že na základě smlouvy o postoupení pohledávek uzavřené mezi původním věřitelem a zástavním věřitelem přešlo na zástavního věřitele spolu s pohledávkou zajištěnou zástavním právem též právo na smluvní pokutu jakožto právo s pohledávkou spojené, který stěžovatelka podrobuje kritice, je v souladu s ustálenou judikaturou soudů, která dovodila, že postoupením přechází pohledávka na nového věřitele v té podobě, v jaké v okamžiku postupu existovala, včetně tzv. vedlejších práv, i když nejsou ve smlouvě o postoupení pohledávky výslovně konkretizována (není přitom rozhodné, zda právo spojené s postoupenou pohledávkou je či není samostatně uplatnitelné), a že s pohledávkou tedy přechází na postupníka i právo na smluvní pokutu, nebylo-li sjednáno něco jiného (s odkazy na svoji dřívější judikaturu). Doplnil, že námitkou, že v řízení nebyla osvědčena „existence“ zajištěné pohledávky, neboť zástavní věřitel nepředložil doklad o poskytnutí peněžních prostředků obligační dlužnici podle úvěrové smlouvy, stěžovatelka zpochybňuje skutkový závěr soudů, že obligační dlužníci byl původním věřitelem poskytnut úvěr, opřený zejména o písemné uznání dluhu obligační dlužnicí, proto tato námitka nemůže založit závěr o přípustnosti dovolání.

13. Po provedeném rozboru Ústavní soud zjistil, že návrh stěžovatelky je zčásti opodstatněný. Přitom opodstatněností ústavní stížnosti je v řízení před Ústavním soudem třeba rozumět podmínku, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno základní právo nebo svoboda stěžovatele. Přitom Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 83 a 91 Ústavy) a není pravidelnou přezkumnou instancí rozhodnutí obecných soudů, tudíž není v zásadě oprávněn zasahovat bez dalšího do rozhodování těchto soudů. Výjimku tvoří případy, kdy obecné soudy na úkor stěžovatele vykročily z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Postup v soudním řízení, včetně provádění a hodnocení důkazů, vyvození skutkových a právních závěrů, interpretace a aplikace právních předpisů, je záležitostí obecných soudů. Úkolem Ústavního soudu navíc není zabývat se porušením „běžných“ práv fyzických nebo

právníků osob chráněných podústavními zákony, pokud takové porušení neznamená zároveň porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody.

14. Z tohoto pohledu Ústavní soud konstatuje, že Nejvyšším soudem, krajským soudem i okresním soudem bylo v posuzované věci porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny, a to uložením povinnosti nahradit vedlejší účastníci náklady řízení v přesně stanovené lhůtě vázané na právní moc usnesení. Postup obecných soudů je v rozporu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 114/06 ze dne 19. 4. 2007 (N 70/45 SbNU 127), jehož „nosné“ myšlenky jsou podle čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné. Ústavní soud v tomto nálezu formuloval právní větu: „Je porušením práva na spravedlivý proces (čl. 36 Listiny základních práv a svobod) a principu rovnosti účastníků řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod), pokud je v řízení o soudním prodeji zástavy (§ 200y až 200za občanského soudního řádu) současně s vyhovujícím výrokem o nařízení prodeje zástavy rozhodnuto i o nákladech řízení. V souladu s požadavkem spravedlnosti naopak je, aby o nákladech řízení bylo v takovém případě rozhodnuto až v rámci vykonávacího řízení, tedy poté, co bude postaveno najisto, zda bylo v řízení o soudním prodeji zástavy rozhodnuto po právu.“ Ústavní soud dále dodává, že výrok II usnesení Nejvyššího soudu není souladný ani s další judikaturou Nejvyššího soudu, na kterou se Nejvyšší soud odvolává ve svém vyjádření (usnesení sp. zn. 21 Cdo 1520/2009).

15. Z obsahu ústavní stížnosti je zřejmé, že základní námitky směřuje stěžovatelka do posouzení podmínek nařízení prodeje zástavy. Také z tohoto pohledu hodnotil Ústavní soud namítané porušení základních práv stěžovatelky, přičemž jeho role byla ztížena absencí konkrétních projevů případných porušení (stěžovatelka v ústavní stížnosti pouze odkázala na vybraná ustanovení Listiny a Ústavy). Ústavní soud zjistil, že k žádnému tvrzenému porušení základních práv posouzením podmínek nařízení prodeje zástavy nedošlo. Na prvním místě se Ústavní soud zabýval tvrzením stěžovatelky o porušení jejího základního práva na spravedlivý proces. K tomu dodává, že podle jeho konstantní judikatury dojde k porušení práva na soudní ochranu, příp. práva na spravedlivý proces, ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny teprve tehdy, jestliže by stěžovateli bylo upřeno právo domáhat se svého nároku u nezávislého a nestranného soudu, či by bylo stěžovateli v pozici žalovaného odepřeno právo bránit se proti uplatněnému nároku (popř. by tento soud bezdůvodně odmítl jednat a rozhodnout o podaném návrhu, případně by zůstal v řízení delší dobu nečinný), eventuálně by mu bylo upřeno právo obrátit se na soud, aby přezkoumal zákonnost rozhodnutí orgánu veřejné správy. Taková situace v posuzované věci evidentně nenastala; postupem obecných soudů nebylo vyloučeno ani omezeno žádné takové právo stěžovatelky. Stěžovatelka se bránila proti žalobě na nařízení prodeje zástavy, její námitky okresní soud i krajský soud náležitě

posoudily, a protože je neshledaly důvodnými, žalobě vyhověly. Z obsahu ústavní stížnosti je zřejmé, že stěžovatelka od Ústavního soudu očekává přehodnocení závěrů, k nimž dospěly obecné soudy právě v posouzení předpokladů nařízení prodeje zástavy. Tím staví Ústavní soud do role další soudní instance, která mu, jak je uvedeno výše, nepřísluší. Ústavní stížnost je v tomto bodě pouhou polemikou se závěry okresního soudu a krajského soudu. Pokud jde o reakci Nejvyššího soudu na stěžovatelkou formulované otázky zásadního právního významu zaměřené na přípustnost tzv. nenárokového dovolání, lze přitakat stěžovatelce, že Nejvyšší soud na všechny její otázky nedal výslovnou odpověď, avšak z kontextu odůvodnění lze dovodit hodnocení prvních tří otázek, jako otázek skutkových. Pokud stěžovatelka formuluje i námitky proti posouzení čtvrté z otázek zásadního právního významu, jsou její námitky výronem nepochopení pozice pohledávky vyplývající z ujednání o smluvní pokutě při zajištění pohledávky na straně jedné a pozice při cesi zajištěné pohledávky na straně druhé.

16. Vzhledem ke shora uvedeným skutečnostem Ústavní soud ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, částečně vyhověl a výroky napadených usnesení Nejvyššího soudu a usnesení Krajského soudu v Brně podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil; protože důvody zrušení lze vztáhnout i na výrok II usnesení Okresního soudu v Blansku, v zájmu procesní ekonomie zrušil Ústavní soud i tento výrok. Protože ve zbývajících částí ústavní stížnosti nebylo Ústavním soudem shledáno žádné porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatelky, byla tato část ústavní stížnosti zamítnuta.

Č. 154

K použití analogie při aplikaci § 131 odst. 1 trestního řádu**K opravám nevyhlašovaného rozhodnutí**

Užití § 131 odst. 1 trestního řádu *per analogiam* k opravám i nevyhlašovaných rozhodnutí je obecně přípustné a nemůže být považováno za vyloučené pravidlem zákazu analogie v případech, kdy dochází k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod, neboť opravná usnesení jsou pouze doplňkem těch rozhodnutí, která opravují, bez samostatného významu. Kromě toho uvedené pravidlo zákazu analogie nelze použít v případech, kdy proti ústavně zaručenému právu jednoho bezprostředně stojí srovnatelné právo subjektu druhého.

Nález

Ústavního soudu - I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů (soudce zpravodaj) - ze dne 12. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 835/14 ve věci ústavní stížnosti MARTEK ELEKTRONIK, s. r. o., se sídlem Martinovská 3080, 723 00 Ostrava, zastoupené JUDr. Dalilou Pelechovou, advokátkou, se sídlem Čs. legií 1364/20, 702 00 Ostrava - Moravská Ostrava, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2013 č. j. 11 Tvo 34/2013-11, jímž bylo zrušeno usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 26. 9. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 o opravě písařských chyb a jiných zřejmých nesprávností ve výroku usnesení vrchního soudu ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012, jímž bylo rozhodnuto podle § 81a za použití § 80 odst. 1 trestního řádu o vydání nemovitostí, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení.

Výrok

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2013 č. j. 11 Tvo 34/2013-11 se ruší pro porušení stěžovatelčina práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 a práva vlastnického garantovaného v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 5. 3. 2014 stěžovatelka napadla usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2013 č. j. 11 Tvo

34/2013-11, kterým bylo zrušeno usnesení Vrchního soudu v Olomouci (dále jen „vrchní soud“) ze dne 26. 9. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 (dále jen „opravné usnesení“), jímž bylo rozhodnuto podle § 131 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), *per analogiam* za použití § 138 trestního řádu o opravě písařských chyb a jiných zřejmých nesprávností ve výroku usnesení vrchního soudu ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 4 To 62/2012 (dále jen „opravované usnesení“).

2. Jak vyplývá z uvedených rozhodnutí, opravovaným usnesením bylo rozhodnuto podle § 81a za použití § 80 odst. 1 trestního řádu o vydání v něm blíže specifikovaných nemovitostí v obci S. ve vlastnictví A. T. stěžovatelce jakožto poškozené s tím, že o právu stěžovatelky na tyto nemovitosti není pochyb. Při vyhotovení tohoto usnesení však došlo k písařským chybám a jiným zřejmým nesprávnostem ve výroku. V jejich důsledku příslušný katastrální úřad následně odmítl na základě takto vadného usnesení provést příslušný záznam do katastru nemovitostí. Vrchní soud proto za užití § 131 odst. 1 trestního řádu, dle kterého předseda senátu může zvláštním usnesením kdykoli opravit písařské chyby a jiné zřejmé nesprávnosti, k nimž došlo ve vyhotovení rozsudku a jeho opisech, tak, aby vyhotovení bylo v naprosté shodě s obsahem rozsudku, jak byl vyhlášen, a § 138 trestního řádu, dle kterého se k opravě usnesení přiměřeně užije citovaná právní úprava pro opravy rozsudku, vydal opravné usnesení.

3. Nejvyšší soud však dospěl k závěru, že opravné rozhodnutí nemělo být vydáno, neboť základním předpokladem provedení opravy postupem podle § 131 odst. 1 trestního řádu je zjištění rozporu mezi obsahem vyhlášeného rozhodnutí a obsahem jeho písemného vyhotovení, resp. jeho opisů, a o takovou situaci v posuzované věci nejde, neboť opravované usnesení nebylo vyhlášeno, neboť je učinil předseda odvolacího senátu mimo jednání, a proto je pojmově vyloučeno, aby vznikl či existoval nějaký rozpor mezi vyhlášeným rozhodnutím (k vyhlášení rozhodnutí vůbec nedošlo) a jeho písemným vyhotovením, popřípadě opisem. Analogická aplikace dle Nejvyššího soudu nepřichází v úvahu. Opravné usnesení proto Nejvyšší soud zrušil.

4. Stěžovatelka však s takovýmto rozhodnutím Nejvyššího soudu nesouhlasí a má jej za projev svévole v podobě interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti [příkladem čehož je přepjatý formalismus – viz náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 776/06 ze dne 17. 5. 2007 (N 84/45 SbNU 243)]. Stěžovatelce není jasné, proč by analogická aplikace § 131 a 138 trestního řádu nebyla možná, naopak je přesvědčena, že její užití bylo namístě, neboť analogie je v trestním právu procesním přípustná, a v nynější věci by bylo v souladu s principy spravedlnosti. Možnost užití citovaných ustanovení *per analogiam* ostatně již byla akceptována v judikatuře Ústavního soudu, který ve svém usnesení sp. zn. I. ÚS 6/99 ze dne 9. 2. 1999 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) uvedl, že

„v případě trestního příkazu lze *per analogiam* přiměřeně postupovat podle ustanovení § 131 odst. 1 trestního řádu. Je sice zřejmé, že u trestního příkazu nedochází k jeho vyhlášení tak, jako v případě rozsudku, nicméně i u trestního příkazu musí existovat možnost dodatečně opravit písařské chyby a zřejmé nesprávnosti, k nimž došlo v jeho vyhotovení a v jeho opisech. V souzené věci okresní soud správně shledal, že předmětné vady trestního příkazu (neuvedení sídla soudu a nesprávné uvedení místa narození stěžovatele) představují zřejmé nesprávnosti, jež žádným způsobem nemohly ovlivnit rozhodování o vině a trestu stěžovatele, a proto je opravil.“

5. Stěžovatelka uzavírá, že na základě opravovaného usnesení jí měly být vydány nemovitosti, které byly pořízeny za prostředky pocházející z trestné činnosti, jejíž obětí stěžovatelka byla. Katastrální úřad však odmítl vlastnické právo stěžovatelky vzhledem k písařským chybám v usnesení vrchního soudu zapsat a vydané opravné usnesení Nejvyšší soud bezdůvodně formalisticky zrušil, čímž stěžovatelce znemožnil dosáhnout zápisu vlastnického práva k nemovitostem, které jí byly vydány a z jejichž případného prodeje mohla alespoň částečně uspokojit škodu, která jí byla pravomocně přiznána trestním soudem.

6. Stěžovatelka je přesvědčena, že vydáním takto svévolného rozhodnutí Nejvyšší soud porušil její ústavně zaručené právo na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), přičemž důsledkem tohoto rozhodnutí je i zásah do jejího práva na majetek ve smyslu čl. 11 Listiny. Stěžovatelka navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížností napadené rozhodnutí zrušil.

II.

7. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

8. Nejvyšší soud uvedl, že lze sice souhlasit se stěžovatelkou v tom, že v trestním právu procesním se obecně připouští analogie, tato připustnost však není absolutní. Jednou z výjimek, kdy analogii použít nelze, jsou případy, kdy dochází k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod (k tomu srov. např. Jelínek J. a kol. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha : Leges, 2011, str. 67). Stěžovatelka se snaží domoci realizace opravovaného usnesení ohledně povinnosti A. T. vydat určité nemovitosti stěžovatelce. Domáhá se tedy aplikace analogie ve vztahu k vlastnickému právu ústavně zaručenému čl. 11 Listiny. V takovém případě již z tohoto pohledu analogie přípustná není, a proto navrhuje, aby Ústavní soud podanou ústavní stížnost odmítl.

9. Vedlejší účastnice A. T. nepovažuje ústavní stížnost za důvodnou a souhlasí s právním názorem Nejvyššího soudu. Ústavní stížnost proto navrhl zamítnout.

10. Ústavní soud zaslal obdržena vyjádření stěžovatelce k případné replice. Ta sdělila, že pokud Nejvyšší soud argumentuje možným zásahem do vlastnického práva vedlejší účastnice, jedná se o názor nesprávný, neboť stěžovatelka se nedomáhá konstitutivního rozhodnutí, nýbrž pouze opravy chyby. Pokud na základě opravovaného usnesení bylo rozhodnuto o vydání věci stěžovatelce, došlo buď ke změně vlastnictví *ex nunc* právní mocí rozhodnutí, nebo k deklaraci existujícího stavu vlastnictví stěžovatelky, jež vzniklo protiprávním využitím zpronevěřených finančních prostředků stěžovatelky. Nejvyšším soudem zrušené rozhodnutí nemůže zasáhnout do vlastnického práva vedlejší účastnice, protože se nejedná o nabývací titul, nýbrž o pouhou opravu rozhodnutí, které s sebou neneso změnu vlastnictví. Takové rozhodnutí slouží pouze příslušnému správnímu orgánu k uvedení zápisu ve veřejném rejstříku do souladu se skutečným stavem.

11. Ústavní soud zaslal obdrženou repliku účastníkovi a vedlejší účastnici řízení k případné duplice, ti však této možnosti ve stanovené lhůtě nevyužili.

III.

12. Pro posouzení, zda v daném případě došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky, které by bylo důvodem pro vyhovění ústavní stížnosti, si Ústavní soud vyzádal od Krajského soudu v Ostravě předmětný spis sp. zn. 34 T 5/2012. Po jeho prostudování a po uvážení vznesených námitek dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Ústavní soud v první řadě připomíná, že ve svých rozhodnutích již dal mnohokrát najevo, že není další instancí v soustavě obecných soudů a není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy [srov. čl. 83, 90 a 91 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]. Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy), nikoliv běžné zákonosti. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad a aplikace jiných než ústavních předpisů jsou záležitostmi obecných soudů. Je jejich úlohou, aby zkoumaly a posoudily, zda jsou dány podmínky pro aplikaci toho či onoho právního institutu, a aby své úvahy v tomto směru zákonem stanoveným postupem odůvodnily. Zásah Ústavního soudu je namístě toliko v případě těch nejzávažnějších pochybení představujících porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, zejména pak pokud by závěry obecných soudů byly hrubě nepřiléhavé a vykazovaly znaky libovůle. Právě takovéto nedostatky nicméně Ústavní soud v posuzované věci shledal.

14. Analogií, jak uvádí i dílo prof. Jelínka, na které výše odkázal Nejvyšší soud, se rozumí použití trestněprocesní normy na případ, na který se ona norma přímo nevztahuje, ale kterému se nejvíce podobá. Analogie je v trestním právu procesním obecně přípustná. Její pomocí aplikační praxe

vyplňuje mezery zákona. Mezi výjimky z této obecné přípustnosti však patří pravidlo, že použití analogie je nepřipustné ve všech případech, kdy dochází k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod, a proto její pomocí není možné například rozšiřovat důvody vzetí do vazby, podmínky osobní a domovní prohlídky, odposlechu a záznamu komunikačního provozu apod.

15. Popsanou nepřípustností použití analogie Nejvyšší soud odůvodňuje nutnost zrušení opravného usnesení vrchního soudu, kdy tvrdí, že by šlo o zásah do vlastnického práva vedlejší účastnice. Takovýto závěr Nejvyššího soudu je však Ústavní soud nucen hodnotit jako zcela nesprávný a nepřiléhavý, a to hned ze dvou důvodů.

16. Prvním důvodem je ten, na který již upozornila stěžovatelka ve své replice, totiž že opravným usnesením o žádném majetku rozhodováno není. Rozhodující je rozhodnutí opravované, kterým bylo rozhodnuto o vydání dle § 81a za použití § 80 odst. 1 trestního řádu. Opravné rozhodnutí o opravě chyby nemá samostatně žádný význam a je v podstatě pouhým technickým doplňkem opravovaného rozhodnutí. Je tak pojmově vyloučeno, že by opravným usnesením mohlo být jakkoliv zasaženo do vlastnického práva vedlejší účastnice, a vzhledem k tomu není ani dán žádný důvod, proč by ve věci neměla být přípustná analogie. Stěžovatelka ostatně správně poukazuje na to, že Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti již dříve aproboval analogické užití § 131 odst. 1 trestního řádu i na opravy trestních příkazů, byť trestní příkaz zjevně patří mezi rozhodnutí, u kterých nedochází k jejich vyhlášení a kterými je zasahováno do ústavně zaručených práv osob.

17. Nutno navíc poukázat ještě na důvod druhý, spočívající v tom, že Ústavní soud je přesvědčen, že zákaz analogie v trestním právu procesním v případech, kdy dochází k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod, míří primárně na situace, ve kterých proti sobě stojí na jedné straně osoba, proti níž se trestní proces vede, a na druhé straně stát, resp. zájem státu na řádném vyšetření a potrestání trestných činů. Naproti tomu v případech, kdy je rozhodováno o vrácení či vydání určité věci poškozenému či jiné osobě stojící mimo ohnisko trestního řízení, tedy kdy proti sobě nestojí ani tak stát a jednotlivec, jako spíše zájmy jednotlivců stojící proti sobě, předmětný zákaz analogie aplikovat nelze. Zatímco nemožnost rozšiřovat důvody vzetí do vazby, podmínky osobní a domovní prohlídky či třeba odposlechu a záznamu komunikačního provozu se dotýká typicky trestněprávních institutů, v případě nynějším se jedná o stav vykazující v určité (nikoliv nepodstatně) míře rysy občanskoprávní, kdy proti sobě stojí stěžovatelka a vedlejší účastnice a ve hře jsou práva těchto dvou subjektů k určitému majetku. Proto i kdyby nebyl zákaz analogie ze hry již z důvodů vyloučených v předchozím odstavci, nemohl by být aplikován s ohledem na nutnost ochrany práv stěžovatelčiných. Možnost dotčení vlastnického práva vedlejší účastnice by sice sama o sobě mohla indikovat nutnost užití

pravidlo nepřipustnosti analogie u případů, kdy dochází k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod, avšak tato indikace musí být považována za neutralizovanou v případech, kdy proti tomuto vlastnickému právu bezprostředně stojí srovnatelné právo jiného soukromoprávního subjektu.

18. Stručněji shrnuto, užití § 131 odst. 1 trestního řádu *per analogiam* k opravám i nevyhlašovaných rozhodnutí je obecně přípustné a nemůže být považováno za vyloučené pravidlem zákazu analogie v případech, kdy dochází k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod, neboť opravná usnesení jsou pouze doplňkem těch rozhodnutí, která opravují, bez samostatného významu. Kromě toho uvedené pravidlo zákazu analogie nelze použít v případech, kdy proti ústavně zaručenému právu jednoho bezprostředně stojí srovnatelné právo subjektu druhého. Je tedy zřejmé, že Nejvyšší soud své usnesení založil na úvaze, která je zcela chybná.

19. Ústavní soud musí souhlasit se stěžovatelským hodnocením, že usnesení Nejvyššího soudu je přepjatě formalistické. Stěžovatelka se ocitla v situaci, kdy bylo vrchním soudem rozhodnuto, že jí budou vydány určité nemovitosti, avšak toto vydání se nepodařilo kvůli písarským chybám zapsat do katastru. Vrchní soud se situaci snažil zcela logicky a jednoduše vyřešit opravným usnesením. Nejvyšší soud však takovouto žádoucí nápravu vzniknuvšího pochybení anuloval a rozhodl se raději pojmout právní řád jako nástroj odcizení a absurdity, nedbaje toho, že jím zvolená právní interpretace vykazuje rysy extrémního formalismu a je zcela nepřiléhavá okolnostem daného případu. Zatímco soudy by měly být nositeli řádu a přinášet do společnosti a právních vztahů harmonii a jistotu, toto rozhodnutí se stalo nositelem chaosu, vede-li k tomu, že by vedle sebe existovalo soudní rozhodnutí o vydání majetku a zároveň tomu odporující stav katastrální evidence. Názor Nejvyššího soudu, že jím zvolený právní výklad byl nezbytný s ohledem na ochranu ústavně zaručených práv a svobod přitom neobstojí, neboť právě díky němu stěžovatelka nemůže plně realizovat své (ústavně zaručené) vlastnické právo. Je třeba, aby soudy při svých rozvahách braly v úvahu a poměřovaly ústavně zaručená práva všech zúčastněných, ne jen některého z nich, a aby hledaly především takové výklady, které přispívají k vyřešení existujících problémů, nikoliv k jejich prolongaci.

20. Ústavní soud uzavírá, že právní úvahy a závěry v ústavní stížnosti napadeném usnesení jsou pro svoji nepřiléhavost a přepjatý formalismus rozporné s principy spravedlnosti, čímž došlo k porušení stěžovatelčina práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny a zároveň i k zásahu do jejího práva vlastnického garantovaného v čl. 11 odst. 1 Listiny.

21. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a to mimo ústní jednání (za splnění podmínek § 44 citovaného zákona ve znění po novele provedené zákonem č. 404/2012 Sb.), vyhověl.

Č. 155

K dovolacím důvodům a k odůvodnění rozhodnutí dovolacího soudu

I. Ústavní soud opakovaně upozornil [např. v nálezu sp. zn. II. ÚS 313/14 ze dne 15. 4. 2014 (N 59/73 SbNU 151)], že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. též nálezy sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.)]; bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejně požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, především ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu, je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak soudní rozhodnutí, mezi která patří i rozhodnutí dovolacího soudu o vyřízení dovolání. Pouhé obecné konstatování Nejvyššího soudu, že v dovolání byl uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, s následnou nekonkrétní argumentací zařazenou do závorek, bez náležité vazby na jednotlivé námitky zařazené do dovolání, je odůvodnění provedené nesrozumitelným a nedostatečným způsobem, čímž dochází k zásahu do základního práva garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

II. Porušením práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny je i takový postup Nejvyššího soudu, kdy soud v usnesení o odmítnutí dovolání nereaguje na otázky, které dovolatel vymezil a které podle jeho názoru ještě nebyly v praxi dovolacího soudu samostatně řešeny, a to bez ohledu na skutečnost, že jde podle názoru Nejvyššího soudu zařazeného do vyjádření k ústavní stížnosti o otázky, které se míjejí se skutkovým obsahem projednávané věci.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů (soudce zpravodaj) – ze dne 19. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 962/14 ve věci ústavní stížnosti Václava Lhotského, zastoupeného JUDr. Václavem Markem, advokátem, se sídlem Nad Lávkou 5, Praha 6, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2013 č. j. 21 Cdo 3791/2013-279, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 7. 2. 2013 č. j. 64 Co 320/2010-245 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 28. 4. 2010 č. j. 8 C 61/2006-181, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově žalobě, kterou

se domáhal určení neúčinnosti právních úkonů týkajících se převodu blíže specifikovaných nemovitostí, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení a Pavla Vožeha a Marie Wartenweiler jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2013 č. j. 21 Cdo 3791/2013-279 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2013 č. j. 21 Cdo 3791/2013-279 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

1. Stěžovatel podanou ústavní stížností napadl v záhlaví konkretizovanou rozhodnutí obecných soudů, a to usnesení Nejvyššího soudu, rozsudek Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“). K podstatě sporu uvedl v návrhu tyto informace: Stěžovatel tvrdil, že paní Jana Hasmuková získala v r. 1999 z titulu dědictví vlastnictví ke konkrétnímu domu v katastrálním území Chodov. Tento dům byl odstraněn (demolován) a paní Hasmuková uzavřela smlouvu o dílo se stěžovatelem (v postavení dodavatele), který podle této smlouvy postavil na stejném místě nový dům. Účastníkem stavebního řízení byla paní Hasmuková a rovněž tak jenom ona byla účastníkem smlouvy o dílo na straně objednatele a jí byla také stavba dne 31. 7. 2001 předána. Po téměř dvou letech – dne 10. 3. 2003 – se s oběma žalovanými (sc. vedlejšími účastníky v řízení o ústavní stížnosti), kteří jsou jejími sourozenci, dostavila k notáři a všichni tři před ním učinili prohlášení, že se na demolici původního i výstavbě nového domu podíleli společně, a že se tudíž originálním způsobem stali spoluvlastníky takto nově zhotovené věci, a to v poměru Jana Hasmuková 1/5, Pavel Vožeh 3/4 a Maria Wartenweiler 1/20. Na základě tohoto prohlášení pak dosáhli zápisu svého vlastnictví k domu č. p. XX. Návazně na to dne 7. 4. 2004 Jana Hasmuková opět formou notářského zápisu darovala 87/100 své stavební parcely č. X1 o výměře 243 m² a přilehlé zahrady č. X2 o výměře 293 m² vedlejšímu účastníkovi a 1/20 těchto pozemků vedlejší účastníci. Třetím notářským zápisem ze dne 18. 6. 2004 paní Hasmuková darovala vedlejšímu účastníkovi 12/100 domu č. p. XX, takže ve výsledku v době podání určovací žaloby byla vlastníkem 8/100, vedlejší účastník 87/100 a vedlejší účastnice 1/20 všech uvedených nemovitostí. Po podání žaloby pak v r. 2008 ještě převedla svůj

zbylý podíl na těchto nemovitostech na svého vnuka Václava Hasmuka. Postup paní Hasmukové a vedlejších účastníků byl podle přesvědčení stěžovatele účelový a jeho cílem bylo zastřít darování a zejména znemožnit stěžovateli, aby se exekučně domohl úhrady své pohledávky z titulu nedoplatku ceny díla, o kterou se s paní Hasmukovou dosud soudí. O úmyslu paní Hasmukové a vedlejších účastníků zkrátit věřitele svědčí časový odstup jejich prohlášení od dokončení a předání stavby, skutečnost, že toto prohlášení bylo učiněno až v průběhu soudního sporu, a to v době, kdy se tento spor vedený v prvním stupni u obvodního soudu pod zn. sp. 23 C 10/2002 vyvíjel příznivě pro stěžovatele, tak i to, že paní Hasmuková až do března 2003 ve vztahu ke svým smluvním partnerům (včetně např. zhotovitele stavební dokumentace), úřadům a konec konců i soudu ve věci o zaplacení ceny díla vystupovala jako jediný stavebník. Stěžovatel proto podal proti vedlejším účastníkům žalobu, podle níž se domáhal určení neúčinnosti právních úkonů, jimiž nabyli spoluvlastnických práv k domu č. p. XX a souvisejícím pozemkům. Obvodní soud žalobu zamítl rozsudkem ze dne 28. 4. 2010 č. j. 8 C 61/2006-181 s odůvodněním, že žalování nevěděli o tom, že jejich sestra žalobci dluží a že by mohlo dojít ke zkrácení věřitele. Ve druhém stupni se věcí zabýval městský soud a rozhodl rozsudkem ze dne 7. 2. 2013 č. j. 64 Co 320/2010-245 tak, že úkony, jimiž došlo k převodům pozemků, a úkony týkající se vedlejší účastnice jsou vůči žalobci neúčinné, zatímco úkon, jímž vedlejší účastník nabyl 3/4 budovy, nikoliv. Své rozhodnutí v potvrzující části odůvodnil tak, že vedlejší účastník se podílel na financování stavby, neboť na účet paní Hasmukové, z něhož byly prováděny platby na stavbu domu, postupně zaslal celkem 292 555,82 švýcarských franků, což odpovídá jeho většinovému podílu na budově č. p. XX. Prohlášení stavebníka Jany Hasmukové a vedlejších účastníků sepsané formou notářského zápisu ze dne 10. 3. 2003 uznal za platné a konstatoval, že stavebník může k nově postavené stavbě uzavřít dohodu s dalšími osobami o vlastnickém právu, nehledě na to, že odpůrčí žalobu lze uplatnit pouze ve vztahu k platným právním úkonům. Proti výroku rozsudku městského soudu, pokud jím byla potvrzena zamítavá část výroku obvodního soudu, podal stěžovatel dovolání. Toto dovolání Nejvyšší soud usnesením ze dne 5. 12. 2013 č. j. 21 Cdo 3791/2013-279 odmítl. Odmítnutí mimořádného opravného prostředku stěžovatele stručně odůvodnil tak, že v dovolání byl uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v § 241a odst. 1 o. s. ř.

2. Stěžovatelova stížnost směřuje proti usnesení Nejvyššího soudu, pokud jím bylo odmítnuto jeho dovolání, a do výroků rozhodnutí obou soudů v nalézacím řízení, pokud jím byla stěžovatelova žaloba zamítnuta. Stěžovatel v postupu dovolacího soudu spatřuje odmítnutí práva (*denegatio iustitiae*) a tím porušení svého základního práva zaručeného ústavním

pořádkem. Nejvyšší soud s odkazem na § 243f odst. 3 o. s. ř. blíže nevyložil, proč má za to, že dovolatel ve svém dovolání uplatnil jiný důvod, než který je uveden v § 241a odst. 1 o. s. ř. V závorce pouze uvedl, že stěžovatel zpochybňuje skutková zjištění, z nichž vycházel odvolací soud a předestírá vlastní skutkové závěry, na nichž pak buduje své vlastní, od odvolacího soudu odlišné právní posouzení věci o opodstatněnosti nároku. Podle § 241a odst. 1 o. s. ř. lze dovolání podat pouze z toho důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Právě z toho důvodu však bylo dovolání podáno. Stěžovatel v dovolání poukazoval na dvě právní otázky, které podle jeho mínění nalézací soud vyřešil nesprávně. První je, kdy a za jakých předpokladů může stavebník nově postavené stavby uzavřít dohodu o vlastnickém právu. Stěžovatel (dovolatel) má za to, že není vyloučeno, aby stavebník a další osoby (investoři), které se finančně podílely na postavení stavby (vytvoření věci), učinili platné a účinné prohlášení o nabytí vlastnictví ke stavbě originárním způsobem. Může se to ale týkat jen věci, která je jako nově vytvořená teprve zapisována do katastru nemovitostí. Tam, kde je již po nějakou dobu, v daném případě šlo o dobu v řádu let, jako vlastník zapsána konkrétní osoba, a kde tedy šlo nikoli o originární zápis vzniklého vlastnického práva, ale o jeho změnu, již takový postup *lege artis* není. Pokud by to možné bylo, pak by vznikaly neřešitelné situace v případě, že by investor učinil příslušné prohlášení až potom, co prvně zapsaný vlastník v mezidobí už nemovitost převedl na třetí osobu. V daném případě městský soud takový postup jako možný shledal a žalobě zčásti nevyhověl. Stěžovatel zde nekonstruoval žádný jiný skutkový stav lišící se od toho, který byl zjištěn v řízení; jeho polemika s nalézacím soudem je v ryze právní rovině. Stejná situace tu je i ohledně druhého právního problému, totiž zda prohlášení tří osob o společném vytvoření věci, zde postavení budovy, může být shledáno ohledně dvou z nich platné a účinné a ohledně třetí nikoliv. K tomuto prohlášení došlo, je založeno ve spise a nalézací soudy jím provedly důkaz. Stěžovatel má za to, že takové prohlášení platné a účinné nebylo a být nemůže, už jen proto, že prohlášení stanovuje spoluvlastnické podíly na věci a pokud u jednoho z účastníků je jeho prohlášení o investici nepravdivé a neúčinné, nedošlo ke stanovení podílů na celku ani u ostatních osob, když podíl vydělený pro tu třetí nemůže zůstat bez vlastníka. Pokud tedy v posuzované věci soud shledal úkon druhé žalované vůči žalobci za neplatný a neúčinný, nemohl ponechat jako platný a účinný úkon, jímž nabyl vlastnictví první žalovaný.

3. Stěžovatel má za to, že odmítnutím jeho dovolání z důvodu, který tu není, bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces zaručené Listinou základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), a navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil.

4. Relevantní znění příslušného ustanovení Listiny, které upravuje právo na spravedlivý proces, je následující:

Ustanovení čl. 36 odst. 1:

Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

5. Vzhledem k obsahu ústavní stížnosti a ke stavu sporu před obecnými soudy si Ústavní soud vyžádal stanovisko pouze Nejvyššího soudu.

6. Nejvyšší soud ve vyjádření připomenul, že obě otázky, které zařadil stěžovatel do dovolání, opakuje v ústavní stížnosti, a uvedl, že stěžovatel přehlíží, že jeho dovolání obsahovalo skutkové vyličení stavu věci zakončené konstatováním, že „v řízení uplatněnými námitkami žalobce ohledně časové prodlevy mezi dokončením stavby a zkracujícími úkony, jakož i dohodou Jany Hasmukové s účastníky ohledně vlastnických podílů z 15. 3. 2002; tu žalovaní soudu předložili dokonce až dne 23. 12. 2009, se odvolací soud nezabýval. Nehodnotil ani věrohodnost tvrzení žalovaných, jimž uvěřil, v konfrontaci s těmi tvrzeními, kterým hodnotu pravdivosti přiznat nemohl, popř. které byly zjevně účelové; např. vysvětlení, že žalovaní nevystupovali jako účastníci stavebního řízení a smlouvy o dílo, protože bydlí v cizině. Nezabýval se ani možností, zda platby prvního žalovaného na účet Jany Hasmukové nemohly být splátkami jeho dluhu vůči ní, např. z titulu vypořádání dědictví.“ Poté skutečně označil „dvě otázky, které nebyly ještě v praxi dovolacího soudu samostatně řešeny a jejichž zodpovězení nalézacím soudem má dovolatel za nesprávné“. Podle Nejvyššího soudu se stěžovatelem položené otázky však míjely se skutkovým obsahem projednávané věci. Otázka časové souvislosti mezi dokončením díla a dohodou o vlastnickém právu k němu při posuzování (ne)vědomosti osoby blízké o úmyslu dlužníka zkrátit věřitele ve smyslu § 42a odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, nemá význam. Druhá otázka týkající se možnosti, že by prohlášení tří osob o společném vytvoření věci mohlo být shledáno ohledně dvou z nich platné a účinné, a ohledně třetí nikoliv, se věci netýkala vůbec, neboť odvolací soud se vyjadřoval nikoli k neplatnosti (případně částečné) takové dohody, ale toliko její neúčinnosti (částečné) ve vztahu k věřiteli, který měl být takovou dohodou zkrácen. Stěžovatel totiž vycházel z jiných představ o skutkovém základu věci. Posléze Nejvyšší soud připomenul, že podle ustanovení § 237 občanského soudního řádu je dovolání přípustné jen pro řešení (právních) otázek hmotného nebo procesního práva, které ale musí s projednávanou věcí souviset, a protože dovolací soud za této situace dovolání odmítl v souladu s ustanovením § 243c odst. 1 věty první o. s. ř., nemohlo tímto postupem v napadeném rozhodnutí Nejvyššího soudu dojít (oproti názoru stěžovatele) k zásahu do jeho „práva na spravedlivý proces zaručeného Listinou základních práv a svobod“. Z těchto důvodů

Nejvyšší soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

7. Vyjádření Nejvyššího soudu zaslal Ústavní soud stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel zformuloval k vyjádření Nejvyššího soudu stanovisko, ve kterém zopakoval výhradu vůči odmítnutí svého dovolání a vyjádřil nesouhlas s názorem, že nastolené právní otázky se míjejí se skutkovým stavem projednávané věci. Podle stěžovatele podstata věci spočívá v tom, že stavebník nově vytvořené stavby a další dvě osoby, které mu měly na financování stavby přispět (tzv. investoři), učinili prohlášení o vytvoření věci, na jehož základě byli zapsáni v katastru nemovitostí jako podíloví spoluvlastníci (a to nejen stavby, ale i pozemku). Stěžovatel v tom spatřoval zkrácení dobytosti své pohledávky stavebníkem a domáhal se vyslovení neúčinnosti těchto právních úkonů.

8. Z předložených podkladů a ze spisu obvodního soudu sp. zn. 8 C 61/2006 zjistil Ústavní soud tyto relevantní skutečnosti:

9. Žalobou podanou dne 17. 8. 2005 se stěžovatel domáhal vůči Janě Hasmukové určení neúčinnosti jejích právních úkonů ohledně převodu konkretizovaných nemovitostí na vedlejší účastníky s tvrzením, že má vůči ní neuspokojenou pohledávku. Úkony se týkaly dvou pozemků v katastrálním území Chodov – parc. č. X1, parc. č. X2 a domu č. p. XX na pozemku parc. č. X1, jimiž došlo k převodu na prvního vedlejšího účastníka podílu ve výši 87/100 a na druhou vedlejší účastnici ve výši 1/20, a to na základě prohlášení účastníků ze dne 10. 3. 2003, jímž měl být proveden převod spoluvlastnického podílu k domu č. p. XX ve výši 3/4 prvnímú vedlejšímu účastníkovi a ve výši 1/20 druhé vedlejší účastnici, darovací smlouvy ze dne 18. 6. 2004, kterou paní Hasmuková darovala prvnímú vedlejšímu účastníkovi podíl ve výši 12/100 domu č. p. XX, a darovací smlouvy ze dne 7. 4. 2004, kterou paní Hasmuková darovala podíl na obou předmětných pozemcích ve výši 87/100 prvnímú vedlejšímu účastníkovi a podíl ve výši 1/20 druhé vedlejší účastnici. Obvodní soud rozsudkem ze dne 8. 12. 2008 č. j. 8 C 61/2006-128 žalobu zamítl. Tento rozsudek napadl stěžovatel odvoláním, na jehož základě městský soud usnesením ze dne 2. 7. 2009 č. j. 64 Co 100/2009-147 zrušil prvostupňový rozsudek ve vztahu mezi stěžovatelem a vedlejšími účastníky (zejména pro nepřezkoumatelnost) a vrátil věc obvodnímu soudu k dalšímu řízení, přičemž mu uložil provést v součinnosti se stěžovatelem vyjasnění celého předmětu řízení a posoudit úmysl dlužníka zkrátit stěžovatele v uspokojení jeho pohledávky. Obvodní soud, po doplnění žaloby, úpravě žalobního petitu, doplnění skutkových tvrzení a navržení důkazů, v pořadí druhým rozsudkem ze dne 28. 4. 2010 č. j. 8 C 61/2006-181 žalobu zamítl, protože dospěl k závěru, že žaloba není důvodná. Obvodní soud konstatoval, že stěžovatel má vůči dlužníkovi (Janě Hasmukové) pravomocnou a vykonatelnou pohledávku, avšak že vedlejší

účastníci nemohli vědět o úmyslu dlužníka zkrátit stěžovatele na jeho právech a že o tomto úmyslu nevěděli. Vzal také za prokázané, že dne 15. 3. 2002 byla uzavřena dohoda, která představovala skutečné spoluvlastnické vztahy na základě financování stavby. Následně stěžovatelovo odvolání shledal městský soud částečně opodstatněným, a proto rozsudkem z dne 7. 2. 2013 č. j. 64 Co 320/2010-245, změnil prvostupňový rozsudek určením, že tři úkony (jedno prohlášení ohledně podílu druhé vedlejší účastnice v rozsahu 1/20 na budově a dvě darovací smlouvy ohledně daru spoluvlastnického podílu ve výši 87/100 prvnímú vedlejšímu účastníkovi a spoluvlastnického podílu ve výši 1/20 druhé vedlejší účastnici na dvou pozemcích a daru spoluvlastnického podílu ve výši 12/100 na budově prvnímú vedlejšímu účastníkovi) jsou vůči stěžovateli právně neúčinné, v ostatním napadený rozsudek potvrdil. Stěžovatel i vedlejší účastníci napadli rozsudek odvolacího soudu samostatně podanými dovoláními. Přitom stěžovatel napadl pouze tu část rozsudku, kterým byl potvrzen zamítavý výrok rozsudku obvodního soudu, přičemž připustnost dovolání spatřoval v tom, že napadené rozhodnutí záviselo na vyřešení právní otázky, která nebyla v rozhodování dovolacího soudu dosud výslovně vyřešena a má být podle něj posouzena jinak, než jak učinil nalézací soud. Po rekapitulaci svých tvrzení a popisu vývoje sporu vymezil dvě otázky, které podle jeho názoru ještě nebyly v praxi dovolacího soudu samostatně řešeny: první je, kdy a za jakých předpokladů může stavebník nově postavené stavby uzavřít dohodu o vlastnickém právu, druhá směřovala k prohlášení tří osob o společném vytvoření věci, kdy je shledáno ohledně dvou z nich platné a účinné, a ohledně třetí osoby nikoliv. Obě dovolání Nejvyšší soud usnesením z dne 5. 12. 2013 č. j. 21 Cdo 3791/2013-279 podle § 243c odst. 1 věty první občanského soudního řádu odmítl, což odůvodnil zjištěním, že v dovolání stěžovatele byl uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř. (zpochybňuje skutková zjištění, z nichž rozsudek odvolacího soudu vychází, předestírá vlastní skutkové závěry, na nichž pak buduje své vlastní a od odvolacího soudu odlišné právní posouzení věci o opodstatněnosti uplatněného nároku), a dovolání vedlejších účastníků neobsahuje údaje o tom, v čem spatřují splnění předpokladů připustnosti dovolání (§ 241a odst. 2 o. s. ř.); tudíž konstatoval, že pro tyto vady nelze v dovolacím řízení pokračovat.

10. Po provedeném rozboru Ústavní soud zjistil, že návrh stěžovatele je zčásti opodstatněný. Přitom opodstatněností ústavní stížnosti je v řízení před Ústavním soudem třeba rozumět podmínku, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno základní právo nebo svoboda stěžovatele. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy [srov. čl. 83 a 91 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)]

a není pravidelnou přezkumnou instancí rozhodnutí obecných soudů, tudíž není v zásadě oprávněn zasahovat bez dalšího do rozhodování těchto soudů. Výjimku tvoří případy, kdy obecné soudy na úkor stěžovatele vykročily z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Postup v soudním řízení, včetně provádění a hodnocení důkazů, vyvození skutkových a právních závěrů, interpretace a aplikace právních předpisů, je záležitostí obecných soudů. Úkolem Ústavního soudu navíc není zabývat se porušením „běžných“ práv fyzických nebo právnických osob, chráněných podústavními zákony, pokud takové porušení neznamena zároveň porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody.

11. Z tohoto pohledu Ústavní soud konstatuje, že Nejvyšším soudem bylo v posuzované věci porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny, a to při posuzování přípustnosti jeho dovolání. Nejprve Ústavní soud připomíná, že z ústavního pořádku České republiky ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku. Pokud by tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, nepochybně by taková úprava z pohledu ústavněprávního obstála. Na druhé straně, jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich oцитnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [viz náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

12. Ústavní soud např. v náleží sp. zn. II. ÚS 313/14 ze dne 15. 4. 2014 (N 59/73 SbNU 151) upozornil, že v řadě svých předchozích rozhodnutí vyzdvihl, že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. náleží sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.)]. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejně požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, především ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu, je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak soudní rozhodnutí [srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1842/12 ze dne 27. 8. 2013 (N 154/70 SbNU 425)], mezi která lze, jak je uvedeno výš (bod 12), nepochybně zařadit i rozhodnutí dovolacího soudu o vyřízení dovolání. Ústavní soud dále ve svém náleží sp. zn. II. ÚS 3876/13 ze dne 3. 6. 2014 (N 113/73 SbNU 779) konstatoval, že „jestliže Nejvyšší soud odmítne dovolání pro vady, ačkoliv dovolání vytýkanou vadou (vymezení dovolacího důvodu) netrpí, dopustí se excesu, jenž představuje porušení principu spravedlivého procesu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod“.

13. Jak vyplývá z obsahu napadeného usnesení, Nejvyšší soud posoudil dovolání, jehož přípustnost stěžovatel vyvodil z ustanovení § 237 občanského soudního řádu, jako vadné s odůvodněním, že dovoláním byl uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, protože stěžovatel zpochybňuje skutková zjištění, z nichž rozsudek odvolacího soudu vychází, předestírá vlastní skutkové závěry, na nichž pak buduje vlastní a od odvolacího soudu odlišné právní posouzení věci o opodstatněnosti uplatněného nároku, přičemž toto „stručné“ odůvodnění opřel o ustanovení § 243f odst. 3 občanského soudního řádu. Toto ustanovení v první větě uvádí: „V odůvodnění usnesení, jímž bylo dovolání odmítnuto nebo jímž bylo zastaveno dovolací řízení, dovolací soud pouze stručně uvede, proč je dovolání opožděné, nepřipustné nebo trpí vadami, jež brání pokračování v dovolacím řízení, nebo proč muselo být dovolací řízení zastaveno.“ Toto pravidlo představuje výjimku z ustanovení § 157 odst. 2 a § 169 odst. 4 občanského soudního řádu, neboť umožňuje provést pouze stručný popis důvodů rozhodnutí bez nutnosti reprodukčního popisu dosavadního průběhu řízení či obsáhlé argumentace k důvodům rozhodnutí.

14. Jak již Ústavní soud naznačil v bodech 12 a 13, jedním z principů představujících součást práva na řádný a spravedlivý proces a vylučujících libovůli v rozhodování, je povinnost obecného soudu, tedy i soudu dovolacího, aby své rozhodnutí odůvodnil tak, aby z něho byly patrné konkrétní důvody, které jej k odmítnutí dovolání vedly. Pokud tedy Nejvyšší soud napadené usnesení odůvodnil nesrozumitelným a nedostatečným způsobem, zasáhl do základního práva stěžovatele garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

15. Nejvyšší soud porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu zejména přístupem k posouzení jeho dovolacích námitek. V dovolání stěžovatel uvedl, že vymezuje dvě otázky, které podle jeho názoru ještě nebyly v praxi dovolacího soudu samostatně řešeny: první je, kdy a za jakých předpokladů může stavebník nově postavené stavby uzavřít dohodu o vlastnickém právu, druhá směřovala k prohlášení tří osob o společném vytvoření věci, kdy je shledáno ohledně dvou z nich platné a účinné, a ohledně třetí osoby nikoliv. Nejvyšší soud na tyto otázky v napadeném usnesení nereagoval, stanovisko k nim zaujal teprve ve vyjádření k ústavní stížnosti s tím, že obě se míjely skutkovým obsahem projednávané věci (viz bod 6). Mohli-li Nejvyšší soud takové stanovisko zařadit do vyjádření k ústavní stížnosti, nic mu nebránilo, aby ho zaujal též v odůvodnění napadeného usnesení. Nejvyšší soud tímto postupem nedostal své role dovolacího soudu; jeho přístup k posouzení stěžovatelova dovolání je hodný kritiky i z toho důvodu, že rezignoval na rozhodnutí ve věci, v níž podle předchozí úpravy bylo dovolání *ex lege* přípustné (otevřená diformita), a nevyužil prostor pro vyjádření právního názoru k možnosti napadení odpůrcí žalobou tzv.

souhlasného prohlášení o spoluvlastnických vztazích z důvodu dlužníkovy jednání *in fraudem creditoris* a poskytnutí ochrany oprávněným majetkovým nárokům stěžovatele. Dovolací soud tak postupoval svévolně a jeho rozhodnutí představuje zřejmý exces, v jehož důsledku bylo porušeno stěžovatelovo právo zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny (viz též výše citovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3876/13).

16. Veden doktrínou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci Ústavní soud nepřezkoumával napadená rozhodnutí městského soudu a obvodního soudu a ústavní stížnost v tomto rozsahu odmítl pro nepřípustnost. Případný ústavněprávní přezkum by totiž byl za situace, kdy se Nejvyšší soud napadenými rozhodnutími soudů nižších instancí dosud řádně nezabýval, byt proti nim stěžovatel podal nikoli vadné dovolání, předčasný.

17. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud podané ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyhověl a napadené usnesení Nejvyššího soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 156

K důkaznímu standardu pro vyslovení neplatnosti právního úkonu z důvodu duševní poruchy jednající osoby

Ústavní soud shledává důkazní standard „zcela jednoznačného skutkového závěru“ a „bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti“ používaný v ustálené judikatuře Nejvyššího soudu pro prokázání jednání v duševní poruše za účelem zneplatnění takového jednání za nadměrně vysoký. Takový standard narušuje spravedlivou rovnováhu mezi relevantními protichůdnými zájmy a v důsledku porušuje právo na ochranu majetku osob s duševním postižením, pokud daným jednáním byl negativně zasažen majetek těchto osob.

Spravedlivá rovnováha mezi soupeřícími oprávněnými zájmy bude nejlépe dosažena stanovením vysoké míry pravděpodobnosti prokázání, že plně svéprávná osoba jednala v duševní poruše, která ji v daný moment činila neschopnou právně jednat. Pro učinění závěru o dosažení této vysoké míry pravděpodobnosti soudy, rozhodující o aplikaci § 581 věty druhé nového občanského zákoníku (§ 38 odst. 2 původního občanského zákoníku), musí pečlivě posoudit všechny v tomto ohledu relevantní okolnosti a důkazy.

Pokud je důkazní standard požadovaný pro prokázání určité skutečnosti tvrzené žalobcem jako jednou stranou řízení zcela nepřiměřeně vysoký, tak v důsledku je i důkazní břemeno kladené na tohoto účastníka řízení zjevně nepřiměřené a dochází k porušení jeho práva na rovnost v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů – ze dne 20. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 173/13 ve znění opravného usnesení sp. zn. I. ÚS 173/13 ze dne 10. září 2014 ve věci ústavní stížnosti A. J., zastoupeného Mgr. Radkou Korbelovou Dohnalovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Převrátílská 330, Tábor, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012 č. j. 29 Cdo 3058/2011-165, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 3. 2011 č. j. 5 Cmo 34/2011-139 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 2. 11. 2010 č. j. 23Cm 153/2008-110, jimiž bylo rozhodnuto o ponechání směnečného platebního rozkazu v platnosti.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012 č. j. 29 Cdo 3058/2011-165, rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 3. 2011 č. j. 5 Cmo 34/2011-139 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 2. 11. 2010 č. j. 23Cm 153/2008-110 bylo porušeno základní právo stěžovatele na ochranu vlastnictví a majetku garantované čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Protokolu č. 1 k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na rovnost účastníků řízení garantované čl. 37 odst. 3 Listiny.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Obsah napadených rozhodnutí

1. Ve své ústavní stížnosti se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů z důvodu porušení svých ústavně zaručených práv, a to práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a práva vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Protokolu č. 1 k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Protokol č. 1“). Rovněž se dovolává zákazu diskriminace v souvislosti s právem na majetek s odkazem na čl. 1 Listiny a čl. 14 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Dále pak měla být rozhodnutími dotčena práva zakotvená v ustanoveních čl. 12 odst. 4 a 5 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (publikované pod č. 10/2010 Sb. m. s.), dle kterých smluvní státy zajistí, aby všechna opatření týkající se uplatnění právní způsobilosti poskytovala odpovídající a účinné záruky zamezující zneužití a aby tato opatření respektovala práva, vůli a situaci dané osoby, resp. přijmou opatření zajišťující osobám se zdravotním postižením rovné právo vlastnit majetek.

2. Proti stěžovateli byl vydán Městským soudem v Praze dne 11. 2. 2008 pod č. j. 54 Sm 440/2007-13 směnečný platební rozkaz na částku 6 139 997,91 Kč na základě nezaplacené směnky vystavené na řad žalobce obchodní společností, jejímž jednatelem a majitelem byl v rozhodné době stěžovatel. Tato směnka, na které byl stěžovatel podepsán dvakrát – jednou jako jednatel společnosti, jednou jako fyzická osoba v pozici směnečného rukojmího – sloužila jako zajištění úvěru poskytnutého společností. Proti platebnímu rozkazu uplatnil stěžovatel námitky, o kterých rozhodl Městský soud v Praze v záhlaví uvedeným rozsudkem tak, že směnečný platební rozkaz se ponechává v platnosti. Pro toto řízení o ústavní stížnosti stěžejní námitkou bylo tvrzení, že stěžovatel v době podpisu směnky trpěl závažným onemocněním, jehož projevy v psychické rovině jej činily neschopným posoudit následky jeho jednání.

3. K otázce tvrzené dušení poruchy si nechal soud prvního stupně vypracovat znalecký posudek a následně posudek revizní, z nichž zjistil, že stěžovatel již v době podpisu směnky trpěl dlouhodobým somatickým onemocněním v podobě Wilsonovy choroby, které způsobuje intoxikaci těla a s ní související psychické potíže v podobě zmatenosti a reversibilní demence. Tyto potíže přitom nemusí být pro laika postřehnutelné. Nemoc se u stěžovatele projevovala zhoršenou pamětí a soudností. Vývoj nemoci v průběhu doby kolísá a s ohledem na časový odstup nebylo možné její závažnost pro okamžik podpisu směnky stanovit. Ze znaleckých posudků vyplývá závěr, že je velmi pravděpodobné, že stěžovatel při podpisu směnky trpěl duševní poruchou, která mu bránila, aby si plně uvědomil a mohl posoudit následky svého jednání.

4. Tento závěr byl však postaven na tvrzení, že si stěžovatel na podpis směnky nepamatuje, přičemž tato informace poskytnutá samotným stěžovatelem je subjektivního charakteru a nelze ji objektivně ověřit, resp. na předpokladu, že stěžovatel i v době podpisu směnky skutečně trpěl psychickými potížemi vyvolanými jeho tělesným onemocněním. Naplnění tohoto předpokladu ke dni podpisu směnky však dle soudu prvního stupně jednoznačně, s ohledem na neexistující psychiatrické vyšetření z rozhodné doby, zjištěno nebylo. Podle soudu prvního stupně je proto možné, že schopnost žalovaného posoudit následky svého jednání při podpisu směnky omezena nebyla. Pouhý pravděpodobnostní závěr, který nevylučuje ani závěr opačný, k prokázání tvrzení nepostačuje. Stěžovateli se tak nepodařilo prokázat svá tvrzení. Zde se městský soud opřel o ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu, podle které pro aplikaci ustanovení § 38 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, (dále též jen „starý občanský zákoník“) je třeba bezpečného zjištění o tom, že stěžovatel při podpisu směnky nedokázal posoudit následky svého jednání. Bezpečného zjištění však v tomto případě dosaženo nebylo, a námitka neplatnosti stěžovatele proto nebyla shledána důvodnou.

5. Městský soud také vyslechl zaměstnance banky, který byl u toho, když stěžovatel podepisoval předmětnou směnku, a asistentku stěžovatele ve firmě. Zaměstnanec banky vypověděl, že podepsání předmětné směnky bylo součástí úvěrového obchodu se společností stěžovatele. K samotnému podpisu došlo ve firmě stěžovatele po podrobném probrání všech podmínek smlouvy. Věc, včetně podpisu směnky, byla se stěžovatelem předjednána několik dnů dopředu. Při podpisu nic nestandardního nepozoroval a nikdy neměl pocit, že by stěžovatel nevěděl, o čem se jedná. Sama spolupráce mezi ním jako zástupcem banky a stěžovatelem trvala v době podpisu směnky dva až tři roky. Asistentka stěžovatele vypověděla, že v předmětném období se stav stěžovatele měnil. Někdy se choval a působil normálně, jindy zvláště. Nedokázala však již určit, jak tomu bylo v den podpisu směnky.

6. Proti rozsudku soudu prvního stupně podal stěžovatel odvolání, o kterém rozhodl Vrchní soud v Praze v záhlaví uvedeném rozsudkem tak, že napadený rozsudek potvrdil. Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a zopakoval dokazování znaleckými posudky, ze kterých vyvodil skutkové závěry totožné se závěry soudu prvního stupně. Nadto uvedl, že směnečná listina je v porovnání s obecnými listinami, jakými jsou např. běžné smlouvy, velmi netypická, jelikož podpisy rukojmích jsou uvedeny napříč při levém okraji líce směnky. Tuto skutečnost odvolací soud považoval za důležitou vzhledem k argumentu, že stěžovatel mohl i v nezpůsobilém duševním stavu podepisovat smlouvy automaticky, na základě zvyku. Předmětnou směnku totiž stěžovatel nejdříve podepsal jako jednatel výstave, poté ji však musel pootočít o devadesát stupňů a podepsat ji jako rukojmí při levém okraji, což vylučuje možnost automatického jednání ve stavu nepřičetnosti. Dále odvolací soud vyšel ze skutečnosti, že úvěry jsou poskytovány na základě žádosti budoucího dlužníka, a neotevírají se tedy bez předchozího projednání podmíněk a schválení příslušnými orgány banky. V projednávaném případě vzhledem k předchozím hospodářským výsledkům dlužníka a smluvním vztahům s věřitelem vyjednávání proběhlo hladce, nicméně proběhlo a stěžovatel byl schopen poskytnutí úvěru racionálně projednat. Podpis směnky tak byl vyvrcholením předchozích jednání se zaměstnancem banky, se kterým byl stěžovatel a společnost, které byl jednatelem, v dlouholetém profesionálním styku. Nelze tak říci, že by podpis směnky byl nárazovou a nečekanou událostí. Odvolací soud vyšel také ze skutečnosti, že stěžovatel působil jako jednatel i v době, kdy trpěl zmíněnou chorobou, a to i přes obtíže, které vyvolávala, přičemž nebylo naznačeno, že by byla zpochybněna platnost všech právních jednání i v té době stěžovatelem učiněných.

7. Odvolací soud proto nebyl přesvědčen, že stav stěžovatelův byl neměnný a že neměl také různé dlouhá období, kdy jeho počínání chorobou ovlivněno nebylo. To dle odvolacího soudu plyne nejen z posudků, ale také z lékařských zpráv o hospitalizaci při komplikacích fyzického stavu žalovaného, podle kterých během jednoho pobytu přešel stěžovatelův stav od dezorientace, agresivity a neschopnosti komunikovat ke stavu plně orientace a způsobilosti komunikace. I s přihlédnutím ke skutečnosti, že stěžovatel byl v určitých obdobích nepochybně nezpůsobilým právně jednat, nelze období, kdy způsobilým právně jednat byl, redukovat na výjimečně jasné chvíle. Kdyby tomu tak bylo, nemohl by firmu řídit nikoli nedostatečně, nýbrž vůbec. S ohledem na všechny uvedené skutečnosti dle odvolacího soudu z dokazování nebylo možno učinit „jednoznačný závěr, že v době podpisu směnky byl skutečně žalovaný ve stavu, kdy by nebyl schopen rozpoznat význam a důsledky svého jednání“. Nebylo prokázáno, že stěžovatel v rozhodné době trpěl duševními poruchami, které by měly charakter

trvající, nepřerušovaný a neměnný. Z dokazování naopak vyplynula kolísavost těchto poruch a jejich vlivu na rozhodování a jednání žalovaného. Dle soudu v řízení zjištěné okolnosti naopak spíše svědčí závěru, že v daný okamžik při podpisu směnky nebyl stěžovatel ovlivněn svou duševní poruchou.

8. Nejvyšší soud neshledal dovolání stěžovatele přípustným a odmítl je v záhlaví uvedeným usnesením. Stěžovatel dle dovolacího soudu zpochybňoval skutkové závěry odvolacího soudu. Skutková zpochybnění nemohou přípustnost dovolání spočívající v posouzení otázky zásadního právního významu založit. Dále uvedl, že „závěr, podle něhož (v mimosměnečných poměrech) neplatnost právního úkonu podle § 38 odst. 2 obč. zák. vyžaduje bezpečné zjištění, že účastník právního úkonu nedokáže posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout, a je vyloučeno činit závěr o jednání v duševní poruše na základě pravděpodobnosti či za skutkových okolností, které neumožňují učinit v uvedeném směru zcela jednoznačně skutkový závěr, je judikaturou standardně zastáván“.

II. Argumentace stran

9. Stěžovatel činí jádrem své stížnosti otázku posouzení ústavněprávní konformity výkladu neplatnosti právního úkonu z důvodu duševní poruchy dle ustanovení § 38 odst. 2 starého občanského zákoníku, který zaujaly obecné soudy. Stěžovatel uvádí, že v zásadě nezpochybňuje skutková zjištění, jak uvádí Nejvyšší soud, ale že zpochybňuje právní posouzení věci. Zásadní otázkou dle něj je, nakolik může či nemůže pouhá pravděpodobnost jakkoliv vysoká a blízká se jistotě odůvodnit aplikaci ustanovení § 38 odst. 2 starého občanského zákoníku. Nezpochybňuje judikatorní závěr, že skutečnost, že osoba jednala v duševní poruše, je třeba zjistit bezpečně. Dle stěžovatele tento požadavek však neznamená absolutní stoprocentní jistotu. Pokud by tomu tak bylo, byla by aplikace předmětného ustanovení v podstatě znemožněna, neboť ve skutečnosti nelze zpětně, navíc po odeznění duševní poruchy, vědeckým způsobem tuto bezpečněji prokázat nežli vysokou mírou pravděpodobnosti. Uvedeným výkladem, který neposkytuje v souladu s účelem předmětného ustanovení ochranu osobě neschopné řídit své jednání vlastní rozumovou úvahou před nebezpečím, které přináší právní styk, byla obecnými soudy odepřena ochrana vlastnictví stěžovatele.

10. Uvedená interpretace navíc nerespektuje principy mezinárodních dokumentů, které požadují efektivní ochranu osob s omezenou způsobilostí. Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (99) 4 ohledně zásad právní ochrany nezpůsobilých dospělých osob stanoví zásadu flexibility v právní odezvě, dle které má na různém stupni nezpůsobilosti existovat vhodná právní odezva. Interpretace nemůže obstát ani ve světle požadavků čl. 12 odst. 4 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, neboť

ustanovení § 38 odst. 2 starého občanského zákoníku by tak nebylo možné považovat za opatření poskytující odpovídající a účinné záruky zamezující zneužití duševního postižení osob. Stěžovatel nadto poukazuje na závěry znalců, dle kterých měl být v rozhodné době zbaven či omezen ve způsobilosti k právním úkonům, přičemž u osob, u kterých tato omezena byla, světlé okamžiky nehrají roli. Stěžovateli se tak mělo dostat stejné ochrany, a pokud se tak nestalo, byl neodůvodněně diskriminován vůči osobám, kterým byla způsobilost omezena.

11. Městský soud v Praze ve svém vyjádření k ústavní stížnosti pouze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

12. Vrchní soud v Praze navrhl stížnost odmítnout, neboť nebyla porušena žádná ústavní práva stěžovatele.

13. Nejvyšší soud obdobně s odkazem na odůvodnění svého usnesení navrhl ústavní stížnost odmítnout.

III. Komparace se zahraničními úpravami

14. Za účelem komplexního posouzení celé věci soudkyně zpravodajka požádala analytický odbor Ústavního soudu o vypracování srovnávací analýzy standardů posuzování platnosti právního jednání uskutečněného osobou, jejíž duševní schopnosti byly dočasně narušeny. Z vypracované analýzy však vyplývá, že žádný zvláštní jednotný standard v jiných zemích aplikován není. Kauzy jsou posuzovány případ od případu a v naprosté většině zemí se uplatní obecná pravidla pro dokazování a důkazní standard běžný pro civilní řízení.

15. Tak je tomu například ve Francii, kde v konkrétních případech soudy použily následující výrazy. Zdaleka nejrozšířenější je formulace, že přítomnost duševní poruchy byla důkazními prostředky prokázána. Vyskytuje se nicméně i formulace, že předložené důkazy nebyly dostatečné (*suffisants*) pro potvrzení duševní poruchy dané osoby (rozhodnutí odvolacího soudu v Agenu ze dne 25. 3. 2008, občanskoprávní senát 1, č. 06/01648, nebo též rozhodnutí Kasačního soudu ze dne 30. 4. 2014, občanskoprávní senát 1, č. 13-11912). Ve stejném rozhodnutí je i obsažena formulace, že předložené důkazy (za situace, kdy nebyl vypracován znalecký posudek lékařů) neumožňují s jistotou (*avec certitude*) rozpoznat, zda došlo ke změně mentálních schopností dané osoby. I v jiných rozhodnutích lze najít formulaci, že nebylo možno s požadovanou jistotou (*la certitude requise*) konstatovat přítomnost duševní poruchy dané osoby (rozhodnutí odvolacího soudu v Paříži ze 7. září 2011, zmínované v rozhodnutí Kasačního soudu ze dne 19. prosince 2012, občanskoprávní senát 1, č. 11-26340).

16. Obdobně v Německu a Rakousku tíží důkazní břemeno toho, kdo se neplatnosti právního jednání dovolává, avšak žádný zvláštní důkazní standard není soudy aplikován a používají se obecná pravidla pro dokazování.

17. Ve státech anglosaského systému práva, či jím ovlivněných, je na danou problematiku používán běžný standard pro civilní řízení, kdy osoba, kterou tíží důkazní břemeno, musí prokázat, že její verze je více pravděpodobná než verze opačná (*balance of probabilities, preponderance of the evidence*). Tak je tomu například v Irsku, Jihoafrické republice, USA či Velké Británii.

18. V Polsku je neplatné jednání učiněné osobou, která z jakýchkoliv důvodů byla ve stavu vylučujícím vědomé nebo svobodné učinění rozhodnutí. Podle judikatury polského Nejvyššího soudu „stav vylučující vědomé činění rozhodnutí a prohlášení záměru“ nesmí být interpretován doslovně, nesmí být tedy ztotožněn s úplnou ztrátou vědomí (nález II CSK 147/10 z 27. července 2010; rozhodnutí Po C 188/48 z 2. září 1948). Určení, zda k takové vadě došlo, obvykle vyžaduje jmenování odborníka příslušné specializace soudem. Náзор by měl být jednoznačný, to znamená, měl by jednoznačně konstatovat, zda v okamžiku, kdy bylo činěno jednání, byl jednatel ve stavu vylučujícím jeho vědomé nebo svobodné jednání. Náзор o vysokém stupni pravděpodobnosti automaticky neznamená, že uvedený náзор není jednoznačný [Rudnicki, S. Komentarz do art. 82 k. c. In DMOWSKI, S. (et al.) Kodeks cywilny. Komentarz. Księga pierwsza. Część ogólna. Warszawa : Lexis Nexis, 2014, Lex Polonica Online].

19. Na Slovensku judikatura běžně odkazuje na stejný rozsudek jako v české praxi (rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 2. 1971 sp. zn. 2 Cz 72/70), podle kterého neplatnost právního úkonu podle § 38 odst. 2 starého občanského zákoníku vyžaduje spolehlivé zjištění, že účastník právního úkonu nedokáže posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládat. Ve slovenské judikatuře se ovšem již nehovoří o požadavku učinit skutkový závěr „zcela jednoznačně“.

20. Určitý zvýšený standard však, zdá se, aplikují španělské soudy. Z jejich judikatury týkající se zneplatnění právního jednání činěného v duševní poruše vyplývá, že se předpokládá způsobilost a je třeba předložit důkaz o opaku. Osoba, která se dovolává neplatnosti právního úkonu učiněného v duševní poruše, musí své tvrzení, že v době právního jednání nebyla schopna posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládat, prokázat jednoznačným způsobem (*de modo evidente y completo*; rozhodnutí Nejvyššího soudu Španělska ze dne 10. listopadu 2005 č. RJ 2005/7725). Předložené důkazy by neměly nechat žádný prostor pro rozumné pochybnosti (*esta prueba no deberá dejar margen racional de duda*; rozhodnutí Nejvyššího soudu Španělska ze dne 7. října 1982 č. RJ 1982/5545). V rozhodnutí ze dne 10. února 1986 č. RJ 1986/520 Nejvyšší soud Španělska tento test dále rozvedl a prohlásil, že „způsobilost k právním úkonům se předpokládá vždy, pokud tato skutečnost není vyvrácena nezvratným důkazem o opaku, jenž vyžaduje existenci adekvátního přímého důkazu“. Podle

komentátorův z hlediska silné presumpce způsobilosti k právním úkonům a častému nedostatku vhodných důkazů španělské soudy při pochybnostech ve většině případů rozhodnou ve prospěch zachování platnosti příslušného právního jednání (De Salas Murillo, S. La opción por la nulidad o la anulabilidad en la protección del incapaz natural y de los que con él contratan, dostupné na <http://www.codigo-civil.info/nulidad/lodel/document.php?id=204>).

IV. Hodnocení Ústavního soudu

A. Právo na ochranu majetku

21. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s vysokým důkazním standardem, který je podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu aplikován při dokazování, zda má být právní úkon zneplatněn pro duševní poruchu jednajících osob dle ustanovení § 38 odst. 2 starého občanského zákoníku (obdobné ustanovení lze nyní nalézt v § 581 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník; dále jen „nový občanský zákoník“). Z judikatury Nejvyššího soudu plyne, jak se uvádí i v napadeném rozhodnutí, že závěr o neplatnosti právního úkonu dle ustanovení § 38 odst. 2 občanského zákoníku vyžaduje bezpečné zjištění, že účastník právního úkonu nedokáže posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout, přičemž není přípustné učinit takový závěr pouze na základě pravděpodobnosti či za skutkových okolností, které neumožňují učinit v uvedeném směru zcela jednoznačně skutkový závěr (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 2. 1971 sp. zn. 2 Cz 72/70, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2012 sp. zn. 30 Cdo 971/2012 a řadu dalších). V některých rozhodnutích Nejvyšší soud vyžaduje dokonce zjištění skutkového stavu „bez jakéhokoliv náznamu pravděpodobnosti“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2012 sp. zn. 30 Cdo 1560/2011). Základní otázkou tedy je, zda takto stanovený vysoký důkazní standard vyjádřený slovy „zcela jednoznačně“ a „bez jakéhokoliv náznamu pravděpodobnosti“ ve svém důsledku při své aplikaci neporušuje ústavně zaručená práva stěžovatele.

22. Ústavní soud se dosud ve své judikatuře touto otázkou nezabýval. Ústavní stížnosti napadající rozhodnutí obecných soudů o neplatnosti právního úkonu z důvodu jednání v duševní poruše byly zpravidla odmítnuty jako zjevně neopodstatněné, neboť stěžovatelé pouze nesouhlasili s právními a skutkovými závěry obecných soudů [viz např. usnesení sp. zn. II. ÚS 3492/12 ze dne 30. 5. 2013, usnesení sp. zn. I. ÚS 296/02 ze dne 16. 12. 2003 či usnesení sp. zn. I. ÚS 157/02 ze dne 13. 5. 2004 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

23. Za aplikace tohoto důkazního standardu obecné soudy nevyhověly žádosti stěžovatele, aby byl zrušen směnečný platební rozkaz, dle

kterého je stěžovatel povinen žalobci zaplatit částku 6 139 997,91 Kč. Napadenými usneseními je tak přímo zasažen majetek stěžovatele. Proto právem, které je v nyní posuzované stížnosti primárně dotčeno a kterého se dovolává i stěžovatel, je podle názoru Ústavního soudu právo na ochranu vlastnictví a majetku garantované čl. 11 Listiny a čl. 1 Protokolu č. 1.

24. V posuzované věci stojí proti sobě dva principy. Na jedné straně jde o ochranu osob jednajících v duševní poruše, která však musí být na druhé straně vyvážena ochranou osob, které v dobré víře vstupují do právních vztahů s těmito osobami, aniž by o duševní poruše věděly. V kontextu práva na ochranu majetku je, jak opakovaně zdůrazňuje i Evropský soud pro lidská práva, nutné nalézt spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy (viz např. rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Broniowski proti Polsku* č. 31443/96 ze dne 22. 6. 2004, § 144; či rozsudek ve věci *BENet Praha, spol. s r. o., proti České republice* č. 33908/04 ze dne 24. 2. 2011, § 100). Je tedy nezbytné posoudit, zda výše zmíněný důkazní standard tuto spravedlivou rovnováhu reflektuje a je s ní v souladu.

25. V nyní posuzované věci není pochyb o tom, že stěžovatel již v době podpisu směnky trpěl dlouhodobým duševním onemocněním. Ústavní soud musí tedy při odpovědi na tuto otázku vzít v potaz také změny, kterými právní ochrana osob s duševním postižením v poslední době prošla. Podle čl. 12 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, která byla sjednána v roce 2006 a pro Českou republiku je závazná od roku 2009, státy potvrzují, že osoby se zdravotním postižením mají kdekoli právo na uznání své osoby jako subjektu práva, a uznávají, že osoby se zdravotním postižením mají, na rovnoprávném základě s ostatními, právní způsobilost ve všech oblastech života. Podle Obecného komentáře Výboru pro práva osob se zdravotním postižením č. 1 z 11. 4. 2014 k čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (General Comment No. 1, body 11–19) je upírání způsobilosti k právním úkonům, resp. svéprávnosti, právě na základě duševního stavu obecně nežádoucí. Nahrazování vůle jedince (odepření svéprávnosti a ustanovení zástupce) má naopak ustoupit ve prospěch podpory či asistence při rozhodování a jednání s právními následky, přičemž jedincům se zdravotním postižením má být umožněno mj. také brát na sebe rizika s takovým rozhodováním a jednáním spojená a nést následky jejich případných pochybení.

26. Nový občanský zákoník, který vstoupil v účinnost 1. 1. 2014, na tento vývoj reaguje tím, že úplné zbavení svéprávnosti osob s duševním postižením již neumožňuje plně v souladu s judikaturou Ústavního soudu. Svěprávnost je možno pouze omezit v rozsahu, v jakém člověk není pro duševní poruchu schopen právně jednat, a pouze tehdy, pokud člověku hrozí závažná újma a nepostačí-li mírnější a méně omezující opatření (§ 55

a 57). Zároveň obsahuje nové instituty nápomoci při rozhodování (§ 45 nn.) a zastoupení členem domácnosti (§ 49 nn.).

27. Ochrana osob s duševním postižením již tedy není řešena skrze zbavování svéprávnosti a primárně ani skrze její omezování. Na institut neplatnosti právního jednání z důvodu, že osoba jednala v duševní poruše (§ 38 odst. 2 starého občanského zákoníku a věty druhé § 581 nového občanského zákoníku), je tedy nutno pohlížet jako na jeden z institutů, jejichž účelem je chránit osoby s duševním postižením v době, kdy se od omezování svéprávnosti ustupuje. Je totiž nutno zajistit, aby osoby s postižením mohly reálně požívat svých práv, včetně například práva na ochranu majetku, které je dotčeno v nyní posuzovaném případě. Toto jejich právo musí stát zajistit i přijetím vhodného legislativního rámce, do něhož v daném kontextu patří i institut neplatnosti právního jednání učiněného v duševní poruše. Z těchto důvodů nesmí být příslušný důkazní standard natolik vysoký, aby aplikaci tohoto institutu nepřiměřeně ztěžoval, či dokonce fakticky znemožňoval.

28. České civilní procesní právo žádnou obecnou míru požadované pravděpodobnosti pro unesení důkazního břemene nezná. Podle § 153 odst. 1 občanského soudního řádu soud rozhoduje na základě zjištěného skutkového stavu věci a podle § 132 soud důkazy hodnotí podle své úvahy. Ustanovení § 153 odst. 1 občanského soudního řádu ve znění do 31. 8. 1993 požadovalo, aby soud rozhodoval na základě „skutečného stavu věci“. Avšak, jak poznamenává nauka, „požadavek na skutečný stav věci vyjadřoval ve své podstatě nesplnitelný postulát, že soud je povinen i bez součinnosti účastníků dokonale zjistit ‚skutečný stav věci‘ a že ‚povinnost soudu zjistit skutečný stav věci‘ je jediným ‚spolehlivým‘ základem pro spravedlivé rozhodnutí soudu“, v čemž bylo spatřováno naplnění principu materiální pravdy“ (Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I, II. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 875, s. 1033). Novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 171/1993 Sb., která nabyla účinnosti 1. 9. 1993, tak reflektovala realitu, ve které nelze při dokazování dosáhnout absolutní jistoty ohledně skutečného stavu věci.

29. Obdobně trestní nauka vychází z premisy, že absolutní pravdu v řízení zjistit prakticky nelze a určitá nejistota bude vždy přítomna (viz Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 34). Proto je v oblasti trestního práva konkretizováno, že se nezjišťuje skutečný stav věci, ale skutkový stav musí být zjištěn tak, aby o něm nebyly „důvodné pochybnosti“ (viz § 2 odst. 5 trestního řádu). Přitom je nutno vzít v potaz, že takto formulovaný důkazní standard se aplikuje dokonce i při existenci ústavní zásady *in dubio pro reo* [v pochybnostech ve prospěch obviněného; pro existenci této zásady viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 888/14 ze

dne 10. 7. 2014 (N 140/74 SbNU 185), bod 16; či nález sp. zn. I. ÚS 4503/12 ze dne 11. 6. 2014 (N 119/73 SbNU 827), bod 40].

30. Je tedy nutno reflektovat, že žádné skutkové okolnosti, které již odezvě, nelze následně, ex post, prokázat s absolutní jistotou. Vždy půjde o otázku určité míry pravděpodobnosti [srovnej také Hoh, L. Re-imagining the criminal standard of proof: lessons from the „ethics of belief“. (2009) 13 International Journal of Evidence & Proof 198, s. 202, a Stoffelmayr, E., Diamond, S. The conflict between precision and flexibility in explaining „beyond a reasonable doubt“. (2000) 6 Psychology, Public Policy, and Law 769, s. 770]. Absolutní jistota je tedy důkazní standard, který není možno v soudním řízení aplikovat, neboť by při tom důkazní břemeno prakticky nebylo možno unést.

31. V tomto světle je zřejmé, že standard stanovený v judikatuře Nejvyššího soudu pro aplikaci § 38 odst. 2 občanského zákoníku, který vychází z jeho judikatury sahající až do roku 1971, kdy občanské soudní řízení ovládala zásada materiální pravdy a soudy měly rozhodovat na základě „skutečného stavu věcí“, nereflektuje reálně existující těžkosti při dokazování. Vyžadování, aby skutkový závěr mohl být učiněn „zcela jednoznačně“ a „bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti“ je skutečně až na hranici nemožnosti takového prokázání. „Zcela jednoznačně“ naznačuje, že nemůže být myslitelný žádný jiný závěr a „bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti“ je již explicitním ekvivalentem stoprocentní jistoty. Avšak absolutní, stoprocentní jistoty, jak bylo právě řečeno, dosáhnout nelze a nelze ji vyžadovat ani v trestním právu.

32. Tento vysoký důkazní standard stanovený v judikatuře Nejvyššího soudu neobstojí ani v komparativním srovnání. Jak je uvedeno výše (body 14 až 20) zahraniční úpravy vesměs žádné zvláštní důkazní standardy pro prokázání jednání v duševní poruše nestanoví. Aplikuje se tedy běžný standard v civilních věcech.

33. Přísnost českého standardu se jeví zvláště markantní ve srovnání se státy common law, kde je aplikován běžný důkazní standard v civilních věcech, kterým je pouze pravděpodobnost větší než 50%. Na druhou stranu však takto nízký důkazní standard v civilním právu je kontinentálnímu právnímu systému cizí, a proto nelze ani v nyní posuzované věci tomuto rozdílu přikládat zásadní význam.

34. Určité srovnání s českou praxí lze snad učinit pouze v případě Slovenska, Španělska a Polska. U Slovenska jde však o čerpání ze stejné výchozí judikatury ještě z dob federace. Avšak příznačné je, že ani při tomto stejném výchozím bodě slovenská praxe nepoužívá standard „zcela jednoznačného skutkového závěru“. V případě Španělska je aplikován pro prokázání jednání v duševní poruše standard přísnější než jinde v civilním právu. Mluví se zde o „jednoznačném a přesvědčivém prokázání“ a že

„důkazy by neměly nechat žádný prostor pro rozumné pochybnosti“. Praxe Španělska se tedy nejvíce blíží současné české praxi. Ani zde však není vyžadována naprostá jistota. Obdobně lze vyložit i polskou judikaturu, která vyžaduje, aby znalec stanovil existenci duševní poruchy „jednoznačně“, což však může splnit i vysoká míra pravděpodobnosti.

35. Ve shrnutí Ústavní soud shledává důkazní standard „zcela jednoznačného skutkového závěru“ a „bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti“ používaný v ustálené judikatuře Nejvyššího soudu pro prokázání jednání v duševní poruše za účelem zneplatnění takového jednání za nadměrně vysoký. Takový standard narušuje spravedlivou rovnováhu mezi zmíněnými relevantními protichůdnými zájmy a v důsledku porušuje právo na ochranu majetku osob s duševním postižením, pokud daným jednáním byl negativně zasažen majetek těchto osob. Ústavní soud nyní musí odpovědět na otázku, jaká je ústavně konformní míra pravděpodobnosti pro aplikaci čl. 38 odst. 2 starého občanského zákoníku a věty druhé § 581 nového občanského zákoníku.

36. Při stanovování spravedlivé rovnováhy mezi protichůdnými zájmy na ochranu majetku duševně postižené osoby a ochranu práv druhé smluvní strany dotčené daným právním jednáním je nutno dostatečně zohlednit právě oprávněné zájmy osob vstupujících v dobré víře v právní styky s plně svéprávnými osobami, byť s duševním postižením. Tyto osoby si duševního postižení smluvního partnera nemusí být ani vědomy, případně nemusí jim být vůbec známo, že duševní postižení je takového stupně, že těmto osobám v daný moment brání ve schopnosti právně jednat.

37. Je nutno také vzít v potaz ústavně chráněný princip právní jistoty a ochranu nabytých práv v dobré víře [viz např. náleží sp. zn. II. ÚS 773/07 ze dne 23. 8. 2012 (N 139/66 SbNU 135), bod 31; náleží sp. zn. I. ÚS 3248/10 ze dne 17. 5. 2011 (N 95/61 SbNU 463), bod 91; či náleží sp. zn. II. ÚS 504/04 ze dne 8. 6. 2005 (N 118/37 SbNU 511)]. Neplatnost právního úkonu pro duševní poruchu podle druhé věty § 581 nového občanského zákoníku, i když působí od samého počátku, je totiž fakticky nalézána až v následném soudním řízení retroaktivně. Jde tedy o citelný zásah do právní jistoty všech osob, kterých se dané právní jednání nějak týká. Tento zájem na právní jistotě je nutno chránit zejména u třetích osob, které mohly nabýt práva z jednání plně svéprávné osoby v dobré víře, že dané právní jednání je platné.

38. Z těchto důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že spravedlivá rovnováha mezi soupeřícími oprávněnými zájmy bude nejlépe dosažena stanovením vysoké míry pravděpodobnosti prokázání, že plně svéprávná osoba jednala v duševní poruše, která ji v daný moment činila neschopnou právně jednat. Pro učinění závěru o dosažení této vysoké míry pravděpodobnosti soudy rozhodující o aplikaci § 581 věty druhé nového občanského

zákoníku musí pečlivě posoudit všechny v tomto ohledu relevantní okolnosti a důkazy.

39. Vysoká požadovaná úroveň pravděpodobnosti je podle názoru Ústavního soudu v souladu i s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením. Ta akcentuje spíše zdrženlivost než paternalistický přístup ve vztahu k osobám s duševním postižením. O tom svědčí mimo jiné i výše zmíněný Obecný komentář Výboru pro práva osob se zdravotním postižením č. 1 ze dne 11. 4. 2014 k čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (General Comment No. 1), podle kterého nahrazování vůle jedince má ustoupit ve prospěch podpory či asistence při rozhodování a jednání s právními následky, přičemž jedincům se zdravotním postižením má být umožněno mimo jiné také brát na sebe rizika s takovým rozhodováním a jednáním spojená a nést následky jejich případných pochybení. Je také významné, že čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením směřuje k zajištění platnosti právních úkonů či právního jednání postižených osob, nikoli naopak, jak s odkazem na ně tvrdí stěžovatel.

40. Takto formulovaná vysoká míra pravděpodobnosti zjištění neschopnosti osoby posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout nevede k úplnému znemožnění uplatnění ustanovení § 38 odst. 2 starého občanského zákoníku či nyní druhé věty § 581 nového občanského zákoníku. Lze si totiž představit množství situací, ve kterých bude právní jednání zneplatněno na základě nezpůsobilosti posoudit následky svého jednání, a to i na základě ex post provedených důkazů. A to např. pokud svědci dosvědčí, že osoba byla v kritickém momentě neschopna právně jednat, či v situacích, kdy si je tohoto stavu vědoma druhá strana nebo jej přímo zneužívá, nebo pokud diagnostikované onemocnění či choroba vylučují světlé okamžiky apod. [srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 682/2000 ze dne 10. 9. 2002 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

41. Pokud jde o konkrétní skutkové okolnosti nyní posuzovaného případu, tak Ústavní soud poznamenává, že obecné soudy, vycházejíce z platné judikatury Nejvyššího soudu, aplikovaly ve stěžovatelově věci důkazní standard, který Ústavní soud výše shledal za porušující stěžovatelovo právo na ochranu majetku.

42. Ústavní soud si je vědom, že jak městský, tak vrchní soud v dané věci postupovaly velmi pečlivě, provedly rozsáhlé dokazování a při svém rozhodování zohlednily všechny relevantní skutečnosti. Nelze přehlédnout, že ve věci jistě existují i důkazy a důležité argumenty v neprospěch stěžovatele. Nicméně k porušení práva stěžovatele na ochranu majetku došlo již tím, že obecné soudy provedené důkazy hodnotily prizmatem nadměrně vysokého důkazního standardu. Ústavní soud nemůže spekulovat, a proto nijak nepředjímá, k jakému závěru by obecné soudy dospěly, kdyby aplikovaly výše zmíněný ústavně konformní důkazní standard.

43. Zrovna tak není v pravomoci Ústavního soudu, aby provedené důkazy sám hodnotil a sám z nich vyvozoval skutkové závěry. To je role, která Ústavnímu soudu v řízení o ústavních stížnostech zásadně nepřísluší (z hojné judikatury viz např. výše citovaný nálezn sp. zn. I. ÚS 4503/12 ze dne 11. 6. 2014, bod 40 a odkazy tam uvedené). Ústavní soud s odkazem na svoji kasační pravomoc tedy musí přistoupit ke zrušení napadených rozhodnutí, čímž otevře prostor obecným soudům, aby znovu vyhodnotily provedené důkazy, případně provedly důkazy další, a na jejich základě učinily skutkové závěry při aplikaci výše uvedeného ústavně konformního důkazního standardu.

B. Právo na spravedlivý proces

44. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá i porušení svého práva na spravedlivý proces a odkazuje na čl. 36 odst. 1 Listiny. Zde jsou však jeho námítky pouze nesouhlasem se závěry obecných soudů. Tý však posuzovat Ústavnímu soudu nepřísluší, ledaže by jejich rozhodnutí byla projevem svévolje nebo v extrémním rozporu s principy spravedlnosti [viz například nálezy sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73) či sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235)]. Tak tomu však v nyní posuzovaném případě nebylo. Ač obecné soudy aplikovaly ústavně nekonformní důkazní standard, jak je vyloženo výše, rozhodně nelze říci, že by postupovaly svévolně či by jejich závěry byly extrémní. Naopak projednávanou věc hodnotily v souladu s tehdy platnou judikaturou sahající až do 70. let 20. století.

45. Ústavní soud se však domnívá, že napadenými rozhodnutími byl dotčen jeden aspekt práva stěžovatele na spravedlivý proces vyplývající z čl. 37 odst. 3 Listiny, podle kterého jsou si všichni účastníci v řízení rovni.

46. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval, že zásada rovnosti účastníků řízení je součástí práva na spravedlivý proces v širším slova smyslu. Zásadou rovnosti účastníků přitom Ústavní soud rozumí „rovnost zbraní, resp. rovnost příležitostí“. To znamená, že každé procesní straně by měla být dána přiměřená možnost přednést svou záležitost za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana. Podle Evropského soudu pro lidská práva se rovnost zbraní rozumí požadavek, aby každá ze stran řízení mohla obhajovat svou věc za podmínek, které ji z pohledu řízení jako celku podstatným způsobem neznevýhodňují vzhledem k protistraně. Cílem zásady rovnosti zbraní je pak dosažení „spravedlivé rovnováhy“ mezi stranami sporu [nálezn sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), body 28 až 29].

47. Pod takto definovanou rovnost účastníků spadá nejen realizace procesních oprávnění účastníků, ale i otázky důkazního břemene.

V nálezu, kde posuzoval ústavnost přenesení důkazního břemene v diskriminačních sporech, Ústavní soud konstatoval: „V rovině ústavněprávní tak platí, že v právu na spravedlivý proces obsažená zásada rovnosti zbraní v civilním řízení obecně zahrnuje též rovnost břemen, která jsou na účastníky řízení kladena (a která nesmí být nepřiměřená), a že v opačném případě nelze řízení jako celek považovat za spravedlivé. Tento obecný princip rovnosti účastníků je pak nutno promítnout i do právní úpravy dokazování v rovině zákona.“ [nález sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.), bod 64]. Obdobně Evropský soud pro lidská práva v rozsudku ve věci *Metalco Bt. proti Maďarsku* ze dne 1. 2. 2011 č. 34976/05, § 24, shledal, že uložení nesplnitelného důkazního břemene na jednu stranu civilního sporu bylo porušením zásady rovnosti zbraní. Právo na rovnost účastníků řízení tedy rovněž vyžaduje, aby důkazní břemeno kladené na jednoho účastníka řízení nebylo nepřiměřené, což vychází z výše zmíněného obecného požadavku na dosažení spravedlivé rovnováhy mezi stranami sporu.

48. Z uvedeného lze dovodit, že pokud je důkazní standard požadovaný pro prokázání určité skutečnosti tvrzené žalobcem jako jednou stranou řízení zcela nepřiměřeně vysoký, tak v důsledku je i důkazní břemeno kladené na tohoto účastníka řízení zjevně nepřiměřené a dochází k porušení jeho práva na rovnost v řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

49. V nyní posuzovaném případě Ústavní soud již výše v kontextu práva na ochranu majetku dovodil, že důkazní standard uplatněný vůči stěžovateli byl nadměrně vysoký a narušil spravedlivou rovnováhu mezi zájmy stěžovatele a zájmy ostatních dotčených osob (viz bod 35 výše). Ze stejných důvodů jej Ústavní soud považuje za nepřiměřený i v kontextu práva na rovnost účastníků řízení. Napadenými rozhodnutími bylo tedy porušeno i právo stěžovatele zakotvené v čl. 37 odst. 3 Listiny.

C. Zákaz diskriminace

50. Co se týče namítaného porušení zákazu diskriminace v kontextu práva na ochranu majetku, tak Ústavní soud podotýká, že v napadených rozhodnutích nebylo se stěžovatelem nijak odlišně zacházeno z důvodu jeho duševního postižení. O diskriminaci zde tedy v tomto ohledu ani jít nemůže. Stěžovatel se fakticky dožaduje preferenčního zacházení s ohledem na své duševní postižení. Tento faktor však Ústavní soud již ve svém odůvodnění dostatečně zohlednil výše (viz zejména bod 27).

51. Co se týče namítané diskriminace vůči osobám, kterým byla způsobilost omezena, tak zde nejde o žádný diskriminační důvod, který by mohl být podřazen pod důvody v čl. 3 odst. 1 Listiny, a proto je nutno aplikovat pouze právo na rovnost chráněné čl. 1 Listiny, které dopadá na všechny rozlišovací důvody. Je ustálenou judikaturou Ústavního soudu, že tato

rovnost podle čl. 1 Listiny může být porušena pouze v případě, kdy jde o nerovnost extrémní, případně tu, které schází jakýkoliv účel a smysl, a jedná se tak o libovůli. Používaným testem je tu racionalita odlišného zacházení (viz usnesení sp. zn. I. ÚS 3271/13 ze dne 6. 2. 2014, body 50 až 53, či usnesení sp. zn. I. ÚS 4664/12 ze dne 3. 4. 2014). Ústavní soud však neshledává, že činění rozdílu mezi právním jednáním osoby omezené na svéprávnosti, u které bude vymezené právní jednání neplatné bez dalšího, a právním jednáním plně svéprávné osoby, u které je duševní porucha následně zkoumána v soudním řízení, za iracionální. V prvním případě již byla totiž svéprávnost omezena soudním rozhodnutím a daná osoba shledána pro daný typ právního jednání nezpůsobilou. U plně svéprávné osoby údajně jednající v duševní poruše je to právě soudní řízení, ze kterého vzešla i nyní projednávaná stížnost, kde mají být tyto otázky posouzeny. Přitom toto posouzení v napadených rozhodnutích shledal Ústavní soud z výše uvedených důvodů za souladné se základními právy stěžovatele.

D. Závěr

52. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 157

**K posouzení včasnosti doručení odporu proti trestnímu příkazu
K elektronickému podání**

Ústavní soud nemohl ztratit ze zřetele zásadní význam práva na veřejné projednání věci v trestním řízení a skutečnost, že institut trestního příkazu je nutno vnímat jako výjimku z tohoto práva, která může být použita pouze za striktního dodržení zákonných podmínek, zejména těch, které umožňují obviněnému domoci se jeho práva na veřejné projednání věci. Pokud stěžovatel odpor proti trestnímu příkazu elektronicky podal v zákonné lhůtě a tento příslušnému soudu došel necelou půl hodinu po vypršení lhůty, Ústavní soud těžko může dovodit, že se stěžovatel práva na veřejné projednání věci ve své přítomnosti jednoznačně vzdal.

Nález

Ústavního soudu - I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů - ze dne 20. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 892/14 ve věci ústavní stížnosti M. T., zastoupeného Mgr. Adamem Sigmundem, advokátem, se sídlem Široká 5, Praha 1, proti postupu Okresního soudu v Kutné Hoře a proti usnesení Okresního soudu v Kutné Hoře č. j. 2 T 134/2013-41 ze dne 8. 1. 2014, jímž byla zamítnuta stěžovatelova žádost o navrácení lhůty k podání odporu proti trestnímu příkazu.

Výrok

I. Postupem Okresního soudu v Kutné Hoře v řízení vedeném pod sp. zn. 2 T 134/2013, který navzdory tomu, že stěžovatel podal dne 11. 12. 2013 proti jím vydanému trestnímu příkazu ze dne 27. 11. 2013 č. j. 2 T 134/2013-25 odpor, považoval tento trestní příkaz za pravomocný a z tohoto důvodu nenařídil ve věci hlavní líčení, bylo porušeno základní právo stěžovatele na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti garantované čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Trestní příkaz Okresního soudu v Kutné Hoře ze dne 27. 11. 2013 č. j. 2 T 134/2013-25 byl zrušen odporem stěžovatele podaným dne 11. 12. 2013.

III. Okresnímu soudu v Kutné Hoře se zakazuje pokračovat v porušování základního práva stěžovatele podle čl. 38 odst. 2 Listiny

základních práv a svobod spočívajícím v nenařízení hlavního líčení ve věci vedené pod sp. zn. 2 T 134/2013.

IV. Co do zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl v záhlaví tohoto usnesení uvedené rozhodnutí okresního soudu a navrhl jeho zrušení pro rozpor se svým ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces. Přitom odkázal na čl. 36 a 38 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Dne 27. 11. 2013 byl stěžovatel trestním příkazem shledán vinným ze spáchání přečinu krivé výpovědi a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců s podmíněným odkladem na jeden rok. Trestní příkaz byl doručen do vlastních rukou stěžovatele dne 3. 12. 2013. Zároveň byl v trestním příkazu poučen, že proti němu může ve lhůtě osmi dnů podat odpor, a pokud tak neučiní, vzdává se tím práva na projednání věci v hlavním líčení.

3. Poslední den lhůty, 11. 12. 2013, stěžovatel udělil plnou moc k podání odporu svému advokátovi. Advokát ten samý den vypracoval odpor, který, dle svého vyjádření, odeslal večer e-mailem s ověřeným podpisem na elektronickou podatelnu okresního soudu. Vzhledem k tomu, že o doručení zprávy neobdržel elektronickou doručenkou, z opatrnosti odeslal odpor ještě jednou krátce po půlnoci.

4. Ve spisu okresního soudu není žádný záznam o doručení prvního e-mailu zasláného večer dne 11. 12. 2013. Druhý e-mail od zástupce stěžovatele byl doručen do e-mailové schránky soudu dne 12. 12. 2013 v 0.27. Tento e-mail ve svém těle obsahuje text odporu a podle hlavičky se jedná o přeposlaný e-mail, který byl původně odeslán dne 11. 12. 2013 v 19.12.

5. Krátce po druhém e-mailu stěžovatel prostřednictvím svého zástupce poslal z opatrnosti žádost o navrácení lhůty k podání odporu, která k okresnímu soudu dorazila dne 12. 12. 2013 v 0.48. Žádost byla odůvodněna tím, že zástupce stěžovatele do konce dne 11. 12. 2013 neobdržel doručenkou o poslaném e-mailu s odporem, a není tedy vyloučeno, že k jeho doručení před půlnocí nedošlo z důvodu technické chyby.

6. Dne 12. 12. 2013 dopoledne právní zástupce stěžovatele ještě svou žádost o navrácení lhůty doplnil a uvedl, že dne 11. 12. 2013 byla závada na jeho pracovním počítači, v důsledku čehož patrně nedošlo k doručení prvního e-mailu s odporem.

7. Napadeným usnesením okresní soud žádost stěžovatele o navrácení lhůty zamítl. Zamítnutí odůvodnil tím, že odpor obdržel až dne 12. 12. 2013 v 0.27. Zároveň studiem zasláných listin a konzultací se správkyní

aplikace dospěl k závěru, že obhájce patrně nezkontroloval odeslanou poštu dne 11. 12. 2013, neboť pokud by tomu tak bylo, musel by soud obdržet text odporu, který byl zaslán již 11. 12. 2013 stejně tak jako obdržel odpor ze dne 12. 12. 2013 v 0.27. V případě technické závady počítače by neodeslaná pošta zůstala ve složce „pošta k odeslání“, a pak by ji soud obdržel zároveň s přijetím zprávy datované dnem 12. 12. 2013.

8. Podle okresního soudu byl tak odpor stěžovatelem podán opožděně, a proto k němu nepřihlížel. Trestní příkaz považoval za pravomocný a vykonatelný od 12. 12. 2013.

II. Argumentace stran

9. Stěžovatel namítá, že okresní soud porušil jeho právo na spravedlivý proces. Má za to, že okresní soud tím, že mu neumožnil navrácení lhůty, ačkoliv pro to byly důležité důvody, porušil jeho ústavně zaručené právo na právní pomoc v řízení před soudy dle ustanovení čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a dále čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Stěžovateli bylo nesprávným postupem soudu odňato právo na to, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům.

10. Přičemž je nutno zdůraznit, že k přijetí odporu podatelnou soudu až dne 12. 12. 2013 těsně po půlnoci došlo čistě z technických důvodů chybou elektronické komunikace prostřednictvím elektronické datové sítě internetu. Ve věci je zřejmé, že k podání odporu stranou právního zástupce stěžovatele dne 11. 12. 2013 skutečně došlo, resp. bylo učiněno. Stěžovateli tak nelze přičítat k tíži skutečnost, že podaný odpor nelze v evidenci příslušného soudu dohledat, resp. lze jej dohledat až ve 27. minutě následujícího dne, tj. 12. 12. 2013.

11. Okresní soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění svého usnesení. Setrval na názoru, že odpor byl podán opožděně a ke zmeškání lhůty nedošlo z důležitých důvodů.

12. Stěžovatel práva repliky nevyužil.

III. Hodnocení Ústavního soudu

13. Ústavní soud v prvé řadě poznamenává, že ač formálně se stěžovatel primárně brání proti rozhodnutí okresního soudu o zamítnutí návrhu na navrácení lhůty, materiálně se dožaduje toho, aby jeho odpor byl okresním soudem akceptován a jeho trestní věc byla soudem projednána veřejně v jeho přítomnosti. Právě prizmatem práva na veřejné projednání věci v přítomnosti účastníka řízení podle čl. 38 odst. 2 Listiny bude Ústavní soud tuto ústavní stížnost posuzovat.

14. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 113/94 ze dne 15. 5. 1995 (N 24/3 SbNu 169) vyslovil Ústavní soud názor, že k přirozeným právům každého člověka

a občana patří právo, aby ve složitém procesu nalézání práva a spravedlnosti mu alespoň jednou bylo umožněno předstoupit před nezávislý soud či jiný tribunál se svojí věcí.

15. Právo na veřejné projednání věci obsahuje i čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) jde o základní zásadu práva na spravedlivý proces. Tohoto práva se však lze vzdát, avšak pouze pokud vzdání se je jednoznačné (viz rozsudek ESLP ve věci *Håkansson a Sturesson proti Švédsku* ze dne 21. 2. 1990 č. 11855/85, § 66). Vzdání se lze učinit i tacitním souhlasem, tedy takovým projevem vůle, který je učiněn mlčky tím, že příslušná osoba zůstává v nečinnosti. Například v rozhodnutí ve věci *Buryška proti České republice* ze dne 6. 5. 2008 č. 33137/04 ESLP shledal za souladnou s čl. 6 odst. 1 Úmluvy situaci, ve které vnitrostátní soud vyzval stěžovatele, který proti platebnímu rozkazu podal nezdůvodněný odpor, aby se vyjádřil k věci, a informoval jej, že při absenci odpovědi bude mít za to, že stěžovatel svůj dluh uznává, a bude tudíž vydán rozsudek pro uznání, což se – aniž by bylo nařízeno jednání – nakonec stalo, neboť stěžovatel nereagoval. Podle ESLP mohl sice stěžovatel v zásadě právo na veřejné jednání, byl však soudem prvního stupně řádně poučen o následcích toho, že se v určené lhůtě k žalobě nevyjádří, a proto nelze tomuto soudu vytknout, že si jeho mlčení vyložil jako nepochybný souhlas s tím, že jednání nebude nařízeno.

16. Obdobné principy ESLP aplikuje i u práva na přítomnost obviněného u soudu, které rovněž považuje za zásadní pro spravedlivost řízení a základní součást práva na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy (viz například rozsudek velkého senátu ve věci *Hermi proti Itálii* ze dne 18. 10. 2006 č. 18114/02, § 58). I tohoto práva se obžalovaný může vzdát, a to i mlčky, pokud je vzdání se jednoznačné (tamtéž, § 73).

17. Trestním příkazem podle § 314e trestního řádu samosoudce může bez projednání věci v hlavním líčení vydat trestní příkaz, jestliže skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Tento institut není v rozporu s ústavním právem na veřejné projednání věci v přítomnosti účastníka pouze za podmínky, že obviněný má právo se domoci projednání své věci v řádném procesu splňujícím všechny záruky práva na spravedlivý proces [viz také nález sp. zn. I. ÚS 2733/13 ze dne 26. 2. 2014 (N 23/72 SbNU 267), bod 13, a nález sp. zn. IV. ÚS 4787/12 ze dne 13. 5. 2013 (N 82/69 SbNU 347), bod 16]. Tohoto svého práva se obviněný může domoci podáním odporu proti trestnímu příkazu, kterým se příkaz automaticky ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení (viz § 314g odst. 2 trestního řádu). Podle § 314f odst. 1 písm. f) trestního řádu musí být také obviněný poučen o právu podat odpor, včetně upozornění, že v případě, kdy obviněný odpor nepodá, vzdává se tím práva na projednání věci v hlavním líčení. Obviněný tak musí mít reálně možnost se veřejného projednání své trestní věci domoci,

a pouze pokud tak prokazatelně neučiní, lze dovodit, že se tohoto práva vzdal.

18. Jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu, možnost vzdát se práva na projednání věci nepodáním odporu není sama o sobě problematická [nález sp. zn. I. ÚS 291/96 ze dne 23. 9. 1997 (N 105/9 SbNU 15)]. Je však třeba bedlivě posuzovat okolnosti, za nichž tak osoba oprávněná činí. Zda za situace, kdy je důkladně obeznána s veškerými důsledky takového rozhodnutí, anebo za situace, kdy takové rozhodování je dotčeno okolnostmi způsobilou omezit její jiná práva [nález sp. zn. IV. ÚS 1320/07 ze dne 5. 11. 2007 (N 183/47 SbNU 411), bod 25].

19. V nyní projednávané věci není sporu o tom, že stěžovatel odpor proti trestnímu příkazu podal. Podle názoru okresního soudu tak však učinil až po osmidenní lhůtě k tomu stanovené. Ústavní soud považuje za klíčovou otázku posouzení, zda lze v posuzovaném případě dovodit, že se stěžovatel svým nekonáním (tedy tzv. tacitním souhlasem) skutečně práva na veřejné projednání věci ve své přítomnosti vzdal.

20. Trestní příkaz obsahující řádné poučení o možnosti podat odpor a o následcích jeho nepodání byl stěžovateli řádně doručen do vlastních rukou. Stěžovatel v poslední den osmidenní lhůty učinil kroky k podání odporu. Ústavní soud v obecné rovině nespaturuje u určitého typu případů nepřijatelnou právní úpravu stanovící lhůtu, v níž osoby musí projevit svou vůli nevzdat se svého práva na veřejné projednání věci. Nakonec tacitní vzdání se práva na veřejné projednání věci uznává za přijatelné i citovaná judikatura ESLP. Ústavní soud nepřistoupil v nyní posuzované věci k přezkumu ústavnosti osmidenní lhůty pro podání odporu proti trestnímu příkazu, neboť její délku ani stěžovatel nenapadá. Podle svého názoru tuto lhůtu totiž dodržel a polemizuje jen s hodnocením této skutečnosti obecným soudem.

21. Ústavní soud poznamenává, že technickými problémy s doručováním elektronickou poštou se nedávno zabýval v nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 101/73 SbNU 639), posuzujícím situaci, kdy opravný prostředek byl odeslán v 23.38 poslední den lhůty, avšak příslušnému soudu došel až v 0.26 následujícího dne a byl odmítnut jako opožděný. Ústavní soud v citovaném nálezu však dovodil:

„31. ... s ohledem na stále se prohlubující elektronizaci justice, která se ponejvíce projevuje právě v oblasti doručování, je třeba akcentovat materiální prvek a vyzdvihnout smysl doručování jako takový, a tím tedy i zachování lhůty v případech, kdy tato lhůta po formální a technické stránce již vypršela. Smysl tohoto materiálního rozměru doručování je přitom třeba chápat jako preferenci věcného, meritorního vyřízení (posouzení) věci před jejím ryze procesním skončením tam, kde tomu povaha věci vysloveně nebrání (kupř. v případě lhůty určené podle hodin by to možné nebylo).

Tato premisa je potom zpřítomněním ustanovení čl. 90 Ústavy, podle kterého jsou soudy primárně povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům, a současně tím v posledku sleduje cíl, aby se ze soudnictví nestalo pouhé „vyřizovačství“, tj. upřednostňuje snahu o pokud možno věcné zhodnocení problému po právní a/nebo faktické stránce, tak, aby bylo ochráně práv (nejen základních) učiněno zadost.

32. *Expressis verbis*, včasným doručením v této rovině pak nutno rozumět situaci, kdy úkon účastníka, byť učiněný ve formě elektronického podání prostřednictvím e-mailové schránky, třebaže dojde soudu několik minut po půlnoci dne následujícího po dni, jehož uplynutím příslušná lhůta vypršela, byl ve skutečnosti učiněn před jejím uplynutím, tj. kdy e-mail byl odeslán nejpozději ve 23.59 hod. posledního dne lhůty. Tento důraz totiž souvisí se skutečností, že soud se s takovým procesním úkonem beztak zpravidla neseznamuje dříve než na začátku své pracovní (úřední) doby, a proto distinkce, zda k doručení příslušného podání (vlastně jeho dodání do dispozice soudu) došlo těsně před půlnocí posledního dne lhůty, anebo pár hodin, nebo dokonce jen několik minut po půlnoci následujícího dne, nemá žádná faktické materiální důsledky. Ostatně, jak dal Ústavní soud najevo ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 335/12 ze dne 15. 8. 2013 (N 148/70 SbNU 377), „rozumně nelze předpokládat, že by se v noci běžně do datové schránky soudu přihlašovala osoba, která má s ohledem na rozsah svého oprávnění přístup k dodanému dokumentu“ (bod 15). Stejně tak tedy nelze rozumně předpokládat, že by se právě v noci dne následujícího po uplynutí lhůty běžně do informačního systému (klienta, resp. aplikace) e-mailových schránek soudu přihlašoval pracovník soudu za účelem dalšího nakládání se spisem či snad soudce nebo jeho asistent za účelem provedení dalšího úkonu ve věci.“

22. Podle názoru Ústavního soudu právě citovaný nálezn, kterým je vázán (čl. 89 odst. 2 Ústavy), plně dopadá i na nyní projednávaný případ.

23. V nyní posuzovaném případě stěžovatel, jak vyplývá z hlavičky jeho e-mailu, který došel okresnímu soudu dne 12. 12. 2013 v 0.27, odpor původně odeslal dne 11. 12. 2013 v 19.12. Ústavní soud si je vědom toho, že hlavička e-mailu není nezvratným důkazem o tom, že původní e-mail byl skutečně odeslán. Nicméně v řízení před okresním soudem toto původní odeslání dne 11. 12. 2013 nebylo nijak zpochybněno a okresní soud se s touto okolností nijak v napadeném usnesení ani jinde nevyvořoval. Za těchto okolností Ústavní soud nemá důvod skutečnost, že právní zástupce stěžovatele skutečně odpor dne 11. 12. 2013 vypracoval a ještě tento den odeslal, jakkoliv zpochybnovat (obdobně srovnaj výše citovaný nálezn sp. zn. II. ÚS 2560/13 ze dne 20. 5. 2014, bod 33). Právě s ohledem na základní právo na veřejné projednání věci a osobní účast před soudem je třeba skutkové pochybnosti vyložit ve prospěch realizace příslušného práva

(podle zásad *in dubio pro libertate* či *in dubio mitius*). Na základě této interpretace je pak třeba dospět k závěru, že odpor byl odeslán stěžovatelem před uplynutím lhůty, tedy před půlnocí posledního dne lhůty.

24. Patrně z důvodů technických problémů s připojením k síti internet však odpor ve lhůtě nedošel okresnímu soudu. Stalo se tak až při jeho opakovaném odeslání stěžovatelem 27 minut po uplynutí osmidenní lhůty. To je však zcela v intencích právě citovaného nálezu, tedy „několik minut po půlnoci dne následujícího po dni, jehož uplynutím příslušná lhůta vypršela“.

25. Ústavní soud nepominul, že v nyní posuzovaném případě, na rozdíl od situace v nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 ze dne 20. 5. 2014 (viz výše), stěžovatel příznává, že technická chyba byla patrně na straně jeho právního zástupce. Ústavní soud však tento rozdíl nepovažuje za zásadní. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 ze dne 20. 5. 2014 nebylo totiž postaveno najisto, i když to stěžovatel tvrdil, že technická chyba byla na straně přijímajícího soudu, a tato okolnost tedy nebyla nosným důvodem tohoto nálezu. Nakonec nebylo by spravedlivé, aby stěžovatel, který přizná technickou závalu na své straně, byl v horším postavení než stěžovatel, který bude tvrdit technickou závalu na straně přijímajícího orgánu, aniž by to prokázal.

26. Ústavní soud uzavírá, že s ohledem na výše provedenou ústavně konformní interpretaci skutkových okolností případu je třeba dospět k závěru, že byl odpor stěžovatelem podán včas. Tím, že okresní soud trestní příkaz považoval za pravomocný a nenařídil hlavní líčení, v důsledku porušil právo stěžovatele na veřejné projednání věci v jeho přítomnosti garantované čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Při učinění tohoto závěru Ústavní soud nemohl ztratit ze zřetele zásadní význam práva na veřejné projednání věci v trestním řízení a skutečnost, že institut trestního příkazu je nutno vnímat jako výjimku z tohoto práva, která může být použita pouze za striktního dodržení zákonných podmínek, zejména těch, které umožňují obviněnému domoci se svého práva na veřejné projednání věci. Pokud stěžovatel odpor proti trestnímu příkazu elektronicky podal v zákonně lhůtě a tento příslušnému soudu došel necelou půl hodinu po vypršení lhůty, Ústavní soud těžko může dovodit, že se stěžovatel práva na veřejné projednání věci ve své přítomnosti jednoznačně vzdal.

27. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, vyhověl (výrok I) a s ohledem na právní jistotu deklaroval, že trestní příkaz Okresního soudu v Kutné Hoře ze dne 27. 11. 2013 č. j. 2 T 134/2013-25 byl zrušen odporem stěžovatele podaným dne 11. 12. 2013 (výrok II). Následně podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázal Okresnímu soudu v Kutné Hoře pokračovat v porušování ústavně zaručeného práva stěžovatele svou nečinností v řízení vedeném pod sp. zn. 2 T 134/2013 spočívající

v nenařizení hlavního líčení poté, co byl v důsledku stěžovatelem podaného odporu trestní příkaz zrušen (výrok III).

28. Co se týče stěžovatelova návrhu na zrušení napadeného usnesení, tak tomu Ústavní soud vyhovět nemohl. Stěžovatel svou žádost o navrácení lhůty podal z důvodu opatrnosti, pokud by byl jím podaný odpor podán již po lhůtě. Ústavní soud však, jak je vyloženo výše, shledal, že odpor byl podán včas. Neexistují proto důvody, proč by stěžovateli měla být lhůta navrácena, pokud ji nezmeškal. Z tohoto důvodu je nutno tuto část stěžovatelovy stížnosti odmítnout jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 158

**K problematice aktivní legitimace k návrhu na nařízení exekuce
K procesnímu nástupnictví v exekučním řízení**

V právním státu je moc omezena za účelem ochrany občanů před výkonem libovůle či svévole ze strany státu. Právní stát v moderním pojetí je zaměřen na nastolení a udržení materiálně spravedlivého stavu. Ze spojení čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 4 odst. 4 Listiny pak vyplývá, že státní moc je nutno uplatňovat jen v případech, mezích a způsoby, které stanoví zákon, a to za současného šetření podstaty a smyslu základních práv a svobod. Nikoliv každé porušení norem jednoduchého práva při jejich aplikaci či interpretaci způsobuje zároveň i porušení základního práva jednotlivce. Avšak porušení některé z norem jednoduchého práva v důsledku libovůle (vykonávané např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, může být způsobilé zasáhnout do základního práva a svobody jednotlivce.

I v případě směnečného platebního rozkazu je situace podaných námitek se standardním opravným prostředkem očividně srovnatelná: řízení, byť se specifickým obsahem a důsledky, běží dál až do rozhodnutí o námitkách (s výjimkou zpětvzetí námitek, resp. námitek opožděných), včetně rozhodnutí o zastavení námitkového řízení. Došlo-li k převodu práva ještě v době probíhajícího řízení, měla nastat procesní sukcese v (nalézacím) řízení (§ 107, resp. § 107a o. s. ř.); její nedostatek (nebyla-li v řízení prosazena) nelze v exekučním řízení nahradit. Z toho plyne, že byl-li titul vydán ve prospěch původního oprávněného (v nalézacím řízení žalobce), svědčí přiznané právo jen jemu, a sukcese pro potřeby exekučního řízení se neuplatní. Tím, že se obecné soudy nezapomínaly procesním nástupnictvím vedlejšího účastníka, nemůže jejich rozhodnutí z hlediska ústavnosti obstát.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jan Filipa a soudců Vladimíra Kůrky a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) - ze dne 21. srpna 2014 sp. zn. III. ÚS 2889/12 ve věci ústavní stížnosti Dr. Jana Rejzka, zastoupeného JUDr. Wandou Krygielovou, advokátkou, se sídlem V. P. Čkalova 478/18, 160 00 Praha 6, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 5. 2012 č. j. 64 Co 453/2011-113 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 27. 11. 2009 č. j. 36 Nc 17100/2009-21 o nařízení exekuce,

za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 3 jako účastníků řízení a Mariana Barcala – REGMONT, zastoupeného Mgr. Kateřinou Sedláčkovou, se sídlem Ostrovní 30/126, 110 00 Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Postupem porušujícím čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod bylo usnesením Městského soudu v Praze ze dne 16. 5. 2012 č. j. 64 Co 453/2011-113 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 27. 11. 2009 č. j. 36 Nc 17100/2009-21 porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 5. 2012 č. j. 64 Co 453/2011-113 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 27. 11. 2009 č. j. 36 Nc 17100/2009-21 se ruší.

III. Návrh na odložení vykonatelnosti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 5. 2012 č. j. 64 Co 453/2011-113 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 27. 11. 2009 č. j. 36 Nc 17100/2009-21 se odmítá.

IV. Náhrada nákladů řízení se vedlejšímu účastníkovi nepřiznává.

Odůvodnění

I.

1. Včas doručenou ústavní stížností se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí, neboť měl za to, že jimi bylo zasaženo do ústavně garantovaného základního práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie a do základního práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Ústavní stížnost je přípustná [§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], byla podána včas a splňuje i ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že směnečný platební rozkaz není pravomocný a vykonatelný, a proto není řádným exekučním titulem, a tedy výkon rozhodnutí na jeho základě nikdy neměl být nařízen. Stěžovatel byl dále přesvědčen, že smlouva o převodu práv ze směnek vykazuje závažné vady, pro které je neplatná. Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 3 a rozhodnutí Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“)

jsou proto dle stěžovatele nezákonná a zásadním způsobem zasahují do základních práv stěžovatele. Podle něj též městský soud v rozhodnutí o potvrzení nařízení exekuce vycházel ze zcela odlišného skutkového stavu, než jaký byl zjištěn v nalézacím řízení a který je uveden v usnesení o zastavení řízení. Společně s ústavní stížností podal stěžovatel návrh na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí.

4. Stěžovatel jednak namítal, že nalézací řízení nebylo ukončeno meritorně, ale zastavením z důvodů nikoliv na straně stěžovatele. Zda směnečný platební rozkaz nabyl právní moci a je vykonatelný, městský soud neřešil, toliko uzavřel, že pro pokračování v řízení pominuly podmínky, protože žalobce [společnost Contrans, s. r. o., (dále též jen „Contrans“)] zanikl. Přesto městský soud v usnesení o potvrzení nařízení exekuce jednal, jako by nalézací řízení bylo ukončeno již usnesením městského soudu o odmítnutí směnečných námitek, a vycházel čistě ze závěrů tohoto usnesení, ač bylo později zrušeno a nalézací řízení zastaveno. Proto nebyly naplněny podmínky, aby byl směnečný a platební rozkaz pravomocným a vykonatelným. Stěžovatel upozorňoval též na to, že v nalézacím řízení k právnímu nástupnictví nedošlo. Pakliže společnost Contrans a vedlejší účastník uzavřeli smlouvu o postoupení práv ze směnek, mohl vedlejší účastník vstoupit do běžícího nalézacího řízení pouze do vydání pravomocného rozhodnutí ve věci.

5. Stěžovatel dále namítal, že směnečný a platební rozkaz není pravomocný a vykonatelný, protože mu nebyl řádně doručen. Doložka právní moci na směnečném platebním rozkaze byla vyznačena v rozporu se skutečností, a tedy protiprávně. Městský soud doručení osobním předáním dovodil toliko z útržku papíru, jenž byl částí doručenký. Vyslovil přitom domněnku, že k vytržení doručenký měl stěžovatel příležitost při nahlížení do spisu. Řádné doručení proto nemá oporu v obsahu spisu, přičemž je povinností soudu řádně vést spis. Navíc si podle stěžovatele městský soud odporuje, jelikož je nelogické, aby předmětná zásilka byla odeslána 24. 5. 2007 a právní moc nastala až 21. 6. 2007 (až po měsíci). Navíc se stěžovatel bránil neprodleně, jakmile se o jeho existenci dozvěděl. Městský soud se s námitkami stěžovatele, že směnečný platební rozkaz nebyl řádně vůbec doručen, nevypořádal. Stěžovatel má za to, že písemnosti byly doručovány na adresu, kde nikdy neměl trvalé bydliště a ani se tam nezdržoval.

6. Stěžovatel konečně namítal neplatnost smlouvy o převodu práv ze směnek, jelikož městský soud odvoláním napadené usnesení o nařízení exekuce a existenci exekučního titulu a aktivní legitimace přezkoumal pouze po formální stránce. Stěžovatel směnku avaloval v době, kdy ze směnky byl oprávněným pan Jan Vlček, a proto nebyl zavázán jako směnečný rukojmí společností Contrans, ale pouze panu Janu Vlčkovi. Uzavřela-li společnost Contrans smlouvu o převodu práv z těchto směnek a tyto

směnky byly pozměněny, nedošlo tím k převodu práv z těchto směnek s účinností vůči stěžovateli jako směnečnému rukojmímu. Městský soud proto pochybil, pokud obsah smlouvy o převodu práv ze směnek nezkoumal. Tato smlouva totiž nikdy nemohla být exekučním titulem, jelikož šlo o smlouvu neplatnou.

7. V doplnění ústavní stížnosti (č. 1. 28) stěžovatel jako doklad o tom, že směnečný a platební rozkaz mu nebyl a ani nemohl být doručen, dodal potvrzení svého lékaře ze Švýcarska a dále usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. 9. 2006 č. j. 22 Co 430/2006-78, které tyto námitky bere v potaz. Toto rozhodnutí bylo vydáno sice v jiné věci stěžovatele, nicméně na základě obdobného skutkového stavu.

8. K ústavní stížnosti se vyjádřil Obvodní soud pro Prahu 3, zastoupený předsedkyní senátu JUDr. Irenou Čepkovou, přičemž uvedl, že písemná dohoda, kterou lze převést směnečná práva na jinou osobu, opatřená ověřenými podpisy smluvních stran přechod práv z titulu prokazuje, pokud k uzavření takové dohody došlo poté, kdy na základě směnky byl vydán titul, a zároveň předtím, než původní vlastník práv ze směnky zanikl. Tak tomu bylo v nyní projednávané věci, a proto nelze dovodit, že oprávněný není věcně legitimován k vymáhání práva přiznaného směnečným platebním rozkazem. Důvodnou nebyla shledána ani námitka nedostatku právní moci vykonatelnosti titulu, neboť z výsledků nalézacího řízení vyplývá, že směnečný platební rozkaz nabyl právní moci a stal se vykonatelným. Pokud povinný vznesl námitky proti směnce, na základě které byl vydán titul, a namítal neexistenci vymáhané pohledávky včetně toho, že v jiném řízení vedeném k návrhu společnosti Contrans byl úspěšný, jedná se o námitky věcné povahy, jež ve stadiu exekučního řízení řešit nelze. Na základě výše uvedeného pokládala předsedkyně senátu stížnost za nedůvodnou.

9. K ústavní stížnosti se též vyjádřil městský soud, zastoupený předsedkyní senátu JUDr. Anisjou Pillerovou, jenž uvedl, že neshledal důvodnou námitku stěžovatele, že titul nenabyl právní moci a nestal se vykonatelným. Současně byl doložen převod práv. Poukaz na řízení, které skončilo zastavením řízení, neznamená, že by již předtím otázka nabytí právní moci směnečného platebního rozkazu, na jehož podkladě byla nařízena exekuce, nebyla vyřešena na základě šetření nalézacího soudu o opožděnosti podaného odvolání. Ve stadiu exekučního řízení se pak odvolací soud věcnými námitkami proti titulu zabývat nemohl. Podle názoru městského soudu proto nebyla porušena ústavně garantovaná práva stěžovatele.

10. Vedlejší účastník ve svém vyjádření uvedl, že stěžovatel uvádí řadu nepravdivých, ničím nepodložených a účelových tvrzení (zasahování do předmětné směnky škrtáním, nedoručení předmětného směnečného platebního rozkazu do vlastních rukou stěžovatele, promlčení práv ze směnky), kdy řada těchto argumentů měla být stěžovatelem uplatněna

v rámci námitkového řízení k vydanému předmětnému směnečnému platebnímu rozkazu v soudem stanovené lhůtě. Vedlejší účastník uvedl, že ze spisového materiálu vyplývá, že předmětný směnečný platební rozkaz byl stěžovateli řádně, tj. do vlastních rukou v červnu 2007 doručen, a vzhledem k tomu, že stěžovatel nepodal v řádné lhůtě námitky, stal se pravomocným a vykonatelným. Vedlejší účastník navrhl, aby si Ústavní soud k prokázání doručení směnečného platebního rozkazu vyžádal vyjádření předmětné pošty, která by dle svých záznamů měla sdělit, jaké zásilky byly v období stěžovateli doručovány a kdy a jak byly stěžovateli doručeny, resp. přímo stěžovatelem převzaty. Dále vedlejší účastník navrhl, aby si Ústavní soud vyžádal vyjádření městského soudu ve věci doručení předmětného směnečného platebního rozkazu, neboť tento bezpochyby disponuje i dalšími údaji o doručování zásilek, než které jsou zřejmé ze samotného spisu. Vedlejší účastník měl dále za to, že návrh na nařízení exekuce byl na základě směnečného platebního rozkazu podán v souladu s českým právem. Podle vedlejšího účastníka nebyl a není důvod, proč by soud měl meritorně rozhodovat o nabytí právní moci předmětného směnečného platebního rozkazu, jelikož tato skutečnost vyplývá přímo ze zákona, nalézací řízení bylo pravomocně ukončeno. Městský soud v Praze svým rozhodnutím rozhodl správně tak, že řízení o námitkách stěžovatele zastavil z důvodu neexistence jednoho z účastníků, právní názor stěžovatele, že se tím automaticky zrušil předmětný směnečný platební rozkaz, ale nemá oporu v zákoně. Vedlejší účastník neměl důvod poté, co se stal oprávněným z předmětné směnky, navrhopvat svůj vstup do řízení, které bylo již v době postoupení přes rok pravomocně ukončeno. Vedlejší účastník se též neztotožnil s tvrzením stěžovatele, že společnost Contrans nebyla oprávněna z předmětné směnky, její nárok na zaplacení předmětné směnečné pohledávky vůči stěžovateli jí byl navíc přiznán pravomocným směnečným platebním rozkazem. Nový oprávněný se po právu obrátil s vymáháním směnečné pohledávky na předmětný soud v rámci exekučního řízení, neboť pro jeho zahájení byly splněny veškeré podmínky. Ze všech těchto důvodů vedlejší účastník navrhl odmítnutí ústavní stížnosti a uložení povinnosti stěžovateli uhradit vedlejšímu účastníkovi k rukám jeho právního zástupce náhradu nákladů řízení.

11. V průběhu řízení o ústavní stížnosti byla stěžovateli vypovězena plná moc původní právní zástupkyní JUDr. Hanou Heroldovou. Novou právní zástupkyní stěžovatele se stala JUDr. Wanda Krygielová.

II.

12. Ústavní soud si k posouzení námitek a tvrzení stěžovatele vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 3 sp. zn. 36 Nc 17100/2009 (tj. exekučního soudu), z něhož zjistil následující skutečnosti:

13. Návrhem na nařízení exekuce soudním exekutorem se vedlejší účastník domáhal, aby Obvodní soud pro Prahu 10 nařídil podle vykonatelného směnečného platebního rozkazu Městského soudu v Praze č. j. 47 Sm 276/2005-75 ze dne 28. 2. 2007 exekuci na majetek stěžovatele k vymožení předmětné částky a pověřil Mgr. Vojtěcha Jaroše provedením exekuce (č. l. 1 nn.). Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 10 byla vyslovena místní nepřislusnost a věc byla postoupena Obvodnímu soudu pro Prahu 3 (č. l. 18).

14. Dne 27. 11. 2009 nařídil Obvodní soud pro Prahu 3 podle vykonatelného směnečného platebního rozkazu exekuci na majetek povinného a pověřil Mgr. Jaroše provedením exekuce (č. l. 21). Proti tomu podal dne 3. 9. 2011 stěžovatel odvolání (č. l. 30 n.), v němž namítal doručování směnečného platebního rozkazu na špatnou adresu, kde nikdy nebydlel. Souběžně směřoval stěžovatel městskému soudu námitky proti směnečnému platebnímu rozkazu, který je podle jeho názoru nepravomocný a nevymahatelný, jelikož mu nikdy nebyl řádně doručen (č. l. 34 n.). Stěžovatel též namítal promlčení směnečného platebního rozkazu, nepředložení směnky k placení a neexistenci pohledávky žalobce. Zároveň stěžovatel požadoval řádné doručení směnečného platebního rozkazu (č. l. 38). K odvolání stěžovatele proti nařízení exekuce se vyjádřil vedlejší účastník (č. l. 61 nn.), který je považoval za opožděné a ryze účelové. Vedlejší účastník rovněž upozornil na smlouvu o postoupení práv z předmětné smlouvy, která byla uzavřena dne 19. 12. 2008. Stěžovatel v doplnění odvolání též upozornil na rozhodnutí Městského soudu č. j. 47 Cm 2/2004-37 ze dne 29. 4. 2005, jímž byla žaloba společnosti Contrans proti stěžovateli zastavena, neboť žalobce nebyl oprávněným ze směnky. Šlo přitom podle jeho názoru o analogický případ (č. l. 77).

15. Napadeným usnesením ze dne 16. 5. 2012 městský soud usnesení soudu prvního stupně potvrdil (č. l. 113). Dovodil, že na základě písemné dohody, kterou lze převést směnečná práva na jinou osobu, opatřenou ověřenými podpisy smluvních stran, je přechod práv z titulu prokázán, pokud k uzavření takové dohody došlo poté, kdy na základě směnky byl vydán titul, a zároveň předtím, než původní vlastník práv ze směnky zanikl, jak je tomu v této věci. Proto odvolací soud dovodil, že oprávněný je věcně legitimován k vymáhání práva přiznaného směnečným platebním rozkazem, který byl podkladem pro nařízení exekuce. Směnečný platební rozkaz ze dne 28. 2. 2007 přitom nabyl právní moci dnem 21. 6. 2007 a stal se vykonatelným. Pokud povinný vnesl námitky proti směnce, na základě které byl vydán titul, a namítal neexistenci vymáhané pohledávky včetně toho, že v jiném řízení vedeném k návrhu Contrans byl úspěšný, jedná se o námitky věcné povahy, jež ve stadiu exekučního řízení řešit nelze.

16. Ve spisu se nachází memorandum prof. Jana Dědiče (č. l. 118 nn.), podle něhož společnost Contrans, s. r. o., a tedy i správce konkursní podstaty nebyli a nejsou oprávněni uplatňovat práva z předmětných směnec proti směnečnému rukojmímu. Proto nemohla být tato ani převedena smlouvou o převodu práv na vedlejšího účastníka. Podle prof. Dědiče změna textu směnky vlastní není pro avalistu, který směnku podepsal před provedením škrtu závazná a avalista zůstal zavázán podle původního znění směnky, tedy fyzické osobě panu Janu Vlčkovi, a nikdy ne společnosti Contrans, a proto ani vedlejšímu účastníkovi.

17. Z dalšího, Ústavním soudem pro posouzení námitek a tvrzení stěžovatele též vyžádaného, spisu Městského soudu v Praze (tj. nalézacího soudu) sp. zn. 47 Sm 276/2005 pak Ústavní soud zjistil následující skutečnosti:

18. Společnost Contrans podala dne 5. 9. 2005 návrh na vydání směnečného platebního rozkazu. Dne 28. 2. 2007 městský soud vydal směnečný platební rozkaz v právní věci žalobce JUDr. Dušana Huorky, správce konkursní podstaty úpadce společnosti Contrans (č. l. 75). Ve spisu je též založena smlouva o převodu práv ze směnky ze dne 19. 12. 2008 na vedlejšího účastníka (č. l. 85). Dne 2. 9. 2011 nahlížel stěžovatel do spisu (č. l. 101), v návaznosti na což podal žádost o řádné doručení směnečného platebního rozkazu (č. l. 102). Dne 3. 9. 2011 pak podal odvolání proti usnesení nařízení exekuce i námítky proti směnečnému platebnímu rozkazu (viz bod 14).

19. Městský soud námítky stěžovatele proti směnečnému platebnímu rozkazu usnesením ze dne 26. 9. 2011 sp. zn. 47 Sm 276/2005 odmítl (č. l. 129 nn.), neboť doručení, na jejímž základě byla vyznačena doložka právní moci a vykonatelnosti byla součástí spisu v době, kdy byla doložka právní moci vyznačena, avšak následně byla vytržena. Podle soudu byla jediným v úvahu připadajícím motivem k vytržení doručení snaha o zpochybnění doručení směnečného platebního rozkazu, což bylo výlučně ve prospěch žalovaného. K vytržení doručení měl žalovaný příležitost při nahlížení do spisu (2. 9.). Soud uzavřel, že stěžovateli byly směnečný platební rozkaz, poučení a žaloba řádně doručeny, a to osobním předáním. Směnečný platební rozkaz nabyl účinky pravomocného rozsudku v souladu s vyznačenou doložkou dne 21. 6. 2007. Jestliže stěžovatel proti němu podal odvolání až dne 3. 9. 2011, učinil tak v době, kdy již směnečný platební rozkaz nabyl právní moci, a proto byly jeho námítky jako opožděné odmítnuty.

20. Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 18. 1. 2012 č. j. 9 Mo 400/2011-148 usnesení městského soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. Důvodem bylo to, že soud uvedl v napadeném usnesení jako žalobce někoho, kdo v době jeho rozhodnutí již nebyl účastníkem řízení. Usnesením ze dne 17. 2. 2012 č. j. 47 Sm 276/2005-156 městský soud

řízení o námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu zastavil v důsledku zrušení konkursu na původního žalobce. Byl-li žalobce po zahájení řízení vymazán z obchodního rejstříku bez právního nástupce, nebyl tu nikdo, kdo by na základě univerzální sukcese vstoupil do práv a povinností žalobce. Z procesního hlediska šlo o neodstranitelný nedostatek podmínky řízení, a proto soud řízení zastavil.

III.

21. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

22. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů může jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva či svobody [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce. Jedná se o případy, v nichž Ústavní soud posuzuje, zda obecné soudy v dané věci ústavně souladně posoudily konkurenci norem jednoduchého práva sledujících určitý ústavně chráněný účel či konkurenci interpretačních alternativ jedné konkrétní normy nebo zda obecné soudy neaplikovaly jednoduché právo svévolně [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1038/08 ze dne 8. 7. 2008 (N 127/50 SbNU 111)].

23. Právní stát, kterým Česká republika podle čl. 1 odst. 1 Ústavy má být, je takový stát, v němž je veřejná moc – tedy i soudnictví – vázáno právem. V právním státu je moc omezena za účelem ochrany občanů před výkonem libovůle či svévole ze strany státu. Právní stát v moderním pojetí je zaměřen na nastolení a udržení materiálně spravedlivého stavu. Ze spojení čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 4 odst. 4 Listiny pak vyplývá, že státní moc je nutno uplatňovat jen v případech, mezích a způsoby, které stanoví zákon, a to za současného šetření podstaty a smyslu základních práv a svobod. Pokud se tomu tak neděje, představuje jednání či akt státní moci svévoli [nález sp. zn. II. ÚS 1009/08 ze dne 8. 1. 2009 (N 6/52 SbNU 57)].

24. Jak Ústavní soud opakovaně zdůraznil, nikoliv každé porušení norem jednoduchého práva při jejich aplikaci či interpretaci způsobuje zároveň i porušení základního práva jednotlivce. Avšak porušení některé z norem jednoduchého práva v důsledku libovůle (vykonávané např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, může být způsobitelné zasáhnout do základního práva a svobody jednotlivce [srov. nález sp. zn. III. ÚS 346/01 ze dne 14. 3. 2002 (N 30/25 SbNU 237)]. Ústavní soud zasáhne vždy, zjistí-li v postupu obecných soudů prvek libovůle.

IV.

25. V projednávané věci je jádrem problému otázka, zda se soudy dostatečným a především ústavně konformním způsobem vypořádaly s formálními předpoklady vykonatelnosti, tj. s tím, zda byl oprávněný nositelem aktivní legitimace k návrhu na nařízení exekuce proti stěžovateli. Jinak řečeno, předmětem ústavněprávního posouzení v dané věci je otázka, zda soud prvního stupně a především pak odvolací soud při rozhodování o soudním sporu mezi účastníky neaplikovaly ustanovení § 36 odst. 3 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „e. ř.“) svévolným způsobem, v jehož důsledku došlo k porušení práv stěžovatele garantovaných čl. 36 odst. 1 Listiny.

26. V řízení o výkon rozhodnutí, v němž se účastníci (oprávněný a povinný) vymezují procesním způsobem (tj. při nařízení a provedení výkonu rozhodnutí), je třeba vždy zkoumat, zda ten, kdo podal návrh na nařízení výkonu rozhodnutí a vyjádřil v něm vůli vystupovat v řízení jako osoba domáhající se nuceného uspokojení svého práva, je skutečně nositelem tvrzeného práva, jakož i to, zda ten, u něhož má být podle údajů uvedených v návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí vynuceno splnění povinnosti, je opravdu nositelem vymáhané povinnosti. Výkon rozhodnutí je možné nařídit jen ve prospěch toho, kdo má podle titulu právo, a jen proti tomu, kdo má podle titulu tomuto právu odpovídající povinnost plnění.

27. Z hlediska výkladu inkriminovaného ustanovení § 36 odst. 3 e. ř., podle něhož „nastala-li skutečnost, s níž právní předpisy spojují přechod nebo převod práva či povinnosti, ještě před datem vydání exekučního titulu, měla být tato okolnost zohledněna v řízení, které vydání exekučního titulu předcházelo a nelze ji zhojit v exekučním řízení prostřednictvím § 36 odst. 3 e. ř.“ (Kasíková, M. a kol. Exekuční řád. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 178). Obdobné právní názory lze přitom vztahovat k ustanovení § 256 odst. 1 o. s. ř., podle něhož „nepřichází přechod práva nebo povinnosti v úvahu, jestliže k němu došlo předtím, než byl titul vydán. Stalo-li se tak, aniž by v předcházejícím řízení k tomu bylo přihlédnuto, nemůže jít než o vadu (věcnou neprávnost) titulu, kterou v exekučním řízení napravit postupem podle § 256 o. s. ř. možné není“ (srov. Kůrka, V., Drápal, L. Výkon rozhodnutí v soudním řízení. Praha : Linde, 2004, str. 242). Jinak řečeno, „došlo-li k sukcesi před vydáním rozhodnutí bez toho, že by příslušný orgán (v „nalézacím“ řízení) z ní vyvodil odpovídající závěry, není možné pochybení v otázce procesního nástupnictví nebo věcné legitimace „napravovat“ až v řízení o výkon rozhodnutí“ (srov. Bureš, J., Drápal, L. Občanský soudní řád I. a II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2009, str. 2113). Aby nastaly důsledky dle § 36 odst. 3 e. ř. (tj. založení aktivní legitimace k návrhu na nařízení exekuce jinému, než komu svědčí vykonávací titul), je

zapotřebí, aby v době převodu práv zde již příslušné rozhodnutí bylo. Postačí přitom jeho vydání; nemusí být pravomocné či vykonatelné (nic viz judikatura ani doktrína neuvádí – viz Kasíková, op. cit., str. 178 an.).

28. Projednávaná věc se však týká situace, kdy sice dané rozhodnutí vydáno bylo, poté byl ale podán opravný prostředek, a řízení tedy pokračovalo. K převodu práva (§ 36 odst. 3 e. ř.) tak došlo před vydáním rozhodnutí konečného, tj. ještě v době probíhajícího řízení. I v případě směnečného platebního rozkazu je situace podaných námitek se standardním opravným prostředkem očividně srovnatelná: řízení, byť se specifickým obsahem a důsledky, běží dál až do rozhodnutí o námitkách (s výjimkou zpětvezetí námitek, resp. námitek opožděných), včetně rozhodnutí o zastavení námitkového řízení. Námitky proti směnečnému platebnímu rozkazu bylo přitom třeba – vzhledem k rozhodnutí vrchního soudu (bod 20) – považovat za včasné. Došlo-li k převodu práva ještě v době probíhajícího řízení, měla nastat procesní úspěch v (nalézacím) řízení (§ 107, resp. § 107a o. s. ř.); její nedostatek (nebyla-li v řízení prosazena) nelze v exekučním řízení nahradit. Z toho plyne, že byl-li titul vydán ve prospěch původního oprávněného (v nalézacím řízení žalobce), svědčí přiznané právo jen jemu a úspěch pro potřeby exekučního řízení se neuplatní. To přitom platí bez ohledu na to, jaký výsledek řízení o opravném prostředku byl dosažen; tj. i tehdy, když v něm byl založen tentýž stav práv a povinností jako předtím.

29. I ve směnečném řízení tedy platí, že důsledky předjímané ustanovením § 36 odst. 3 e. ř. (ve prospěch oprávněného v daném exekučním řízení) nenastanou. Byla-li tedy exekuce přesto na základě nesprávně uznané aktivní legitimace tohoto oprávněného nařízena, nemůže takové usnesení, nyní napadené ústavní stížností, v rovině procesního práva obstát. Přitom okolnost, zda efektivně nastaly důsledky dle § 36 odst. 3 e. ř., resp. zda oprávněný je nositelem aktivní legitimace k návrhu na nařízení exekuce, je tou, již je soud povinen zkoumat již při nařízení exekuce, přičemž právě do této situace směřuje projednávaná ústavní stížnost. Lze proto uzavřít, že ústavní stížností napadená rozhodnutí obecných soudů (Ústavní soud si je přitom vědom toho, že k rozhodování soudu prvního stupně došlo ještě před rozhodnutím vrchního soudu v nalézacím řízení, nicméně z důvodu ekonomie řízení vztáhl důsledky pochybení odvolacího soudu i na ně) nejsou správná, přičemž takováto svévole při aplikaci práva znamená současně porušení základního práva či svobody (bod 24), a tak je tu dán důvod k zásahu Ústavního soudu.

30. Shrnuto, s ohledem na výše řečené Ústavnímu soudu nezbyvá než konstatovat, že tím, že se obecné soudy nezabývaly procesním nástupnictvím vedlejšího účastníka, nemůže jejich rozhodnutí z hlediska ústavnosti obstát. Tím však obecné soudy porušily zákaz libovůle podle čl. 2 odst. 2

Listiny, a tak zasáhly do práva stěžovatele na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

31. Návrhu na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí Ústavní soud nevyhověl, neboť před rozhodnutím ve věci samé pro takovýto výjimečný postup neshledal důvody ve smyslu ustanovení § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu a stěžovatel ostatně kromě obecných důvodů žádné specifické důvody nepředložil; vyhověním návrhu nálezovým výrokem ztráčí akcesorický návrh na odklad vykonatelnosti jakýkoliv smysl.

32. Ústavní soud konečně nevyhověl též návrhu vedlejšího účastníka, aby mu byla přiznána náhrada nákladů řízení. Podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud v odůvodněných případech podle výsledků řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení. S ohledem na ustanovení § 62 odst. 3 téhož zákona, jež vyjadřuje zásadu, dle níž si každý účastník nese své vlastní náklady sám, se ustanovení odstavce čtvrtého interpretuje v ustálené judikatuře zdejšího soudu restriktivně. Ústavní soud tak přiznává náhradu nákladů řízení tehdy, jde-li o mimořádný a výjimečný případ, kupř. kdy náhrada nákladů řízení plní funkci sankce vůči účastníkovi řízení, který svým postupem zásah do základního práva vyvolal, pokud se podle okolností případu jeví spravedlivým, aby nesl náklady, které jinému účastníkovi vznikly. O takovou situaci však v souzené věci podle přesvědčení Ústavního soudu nejde a ani vedlejší účastník mimořádnost a výjimečnost takových okolností dostatečně argumentačně nereflektuje.

33. Aniž by Ústavní soud považoval za nutné vypořádávat se s dalšími námitkami stěžovatele (z nichž mnohé navíc směřují navíc do nalézacího, nikoliv exekučního řízení, které bylo předmětem přezkumu Ústavního soudu), vzhledem k výše uvedenému dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížností vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a tato rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Návrh na odložení vykonatelnosti rozhodnutí a přiznání nákladů řízení odmítl dle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Ačkoliv vedlejší účastník vyjádřil ve svém podání nesouhlas s upuštěním od ústního jednání, Ústavní soud takto rozhodl mimo ústní jednání, jelikož měl za to, že od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

Č. 159

K povinnosti obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí o nepřipuštění změny žaloby

Absence řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů zakládá nepřezkoumatelnost těchto rozhodnutí a zpravidla i jejich protiústavnost. Nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, přičemž zásada právního státu libovůli v rozhodování veřejné moci zakazuje. Postačuje uvedení základních důvodů, které obecný soud vedly k přijetí rozhodnutí a které jsou způsobily jeho výrok srozumitelně a přezkoumatelným způsobem vysvětlit.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedkyně senátu Vlasty Formánkové a soudců Tomáše Lichovníka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 21. srpna 2014 sp. zn. IV. ÚS 1324/14 ve věci ústavní stížnosti 1. Pavla Lidáka a 2. Věry Lidákové, obou zastoupených JUDr. Josefem Sedláčkem ml., advokátem, se sídlem náměstí Míru 9, Šumperk, proti usnesení Okresního soudu v Šumperku ze dne 19. 3. 2014 č. j. 9 C 92/2012-39 o nepřipuštění stěžovateli navržené změny žaloby, za účasti Okresního soudu v Šumperku jako účastníka řízení, obce Loučná nad Desnou, se sídlem Loučná nad Desnou 57, a společnosti KSS SEIDL, spol. s r. o., se sídlem Ovesná 289/14, Olomouc, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu v Šumperku ze dne 19. 3. 2014 č. j. 9 C 92/2012-39 bylo porušeno základní právo stěžovatelů garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Okresního soudu v Šumperku ze dne 19. 3. 2014 č. j. 9 C 92/2012-39 se zrušuje.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu**

1. Ústavní soud obdržel dne 9. 4. 2014 návrh stěžovatelů na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu ustanovení § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon

o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Okresního soudu v Šumperku s tvrzením, že jím byla porušena jejich ústavně zaručená práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. K věcnému přezkoumání ústavní stížnosti stěžovatelů si Ústavní soud vyžádal spis Okresního soudu v Šumperku sp. zn. 9 C 92/2012, z něhož zjistil následující:

3. Stěžovatelé (žalobci) se v řízení zahájeném dne 19. 9. 2012 domáhali určení neplatnosti kupní smlouvy ze dne 25. 4. 2012, kterou uzavřela obec Loučná nad Desnou jako prodávající se společností KSS SEIDL, spol. s r. o., jako kupující a jejímž předmětem byl ve smlouvě specifikovaný pozemek. Stěžovatelé dosud užívali část předmětného pozemku z titulu nájemní smlouvy uzavřené s obcí a o koupi této části měli zájem. Obec při prodeji tohoto pozemku postupovala v rozporu se zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, a to konkrétně pokud jde o zveřejnění záměru, jakož i o provedení výběrového řízení, čímž byli stěžovatelé jako uchazeči o koupi nabízeného pozemku zkráceni na svých právech. V uvedené věci dosud neproběhlo žádné jednání, resp. jednání, které bylo nařízeno na 15. 5. 2014 bylo z důvodu podání ústavní stížnosti odročeno na neurčito.

4. Dne 17. 3. 2014 byl doručen Okresnímu soudu v Šumperku návrh stěžovatelů (žalobců) na změnu žaloby, v němž navrhují, aby bylo určeno, že vlastníkem předmětného pozemku je obec Loučná nad Desnou.

5. Usnesením Okresního soudu v Šumperku ze dne 19. 3. 2014 č. j. 9 C 92/2012-39 bylo rozhodnuto tak, že změna žaloby dle podání žalobců ze 14. 3. 2014 se nepřipouští dle § 95 odst. 2 o. s. ř.

II. Námitky obsažené v ústavní stížnosti

6. Stěžovatelé poukazují zejména na to, že napadené usnesení neobsahuje žádné odůvodnění, což činí toto rozhodnutí nepřezkoumatelným. Odkaz na § 169 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, považují za nedostatečný, neboť ani toto ustanovení soud nezavazuje povinností rozhodnutí odůvodnit. Výrok odkazující na ustanovení § 95 odst. 2 občanského soudního řádu je podle stěžovatelů nedůvodný, neboť ve věci nebyly provedeny žádné důkazy a první jednání bylo nařízeno na 15. 5. 2014 (dle zjištění Ústavního soudu však jednání bylo odročeno na neurčito – viz výše), nejde tedy o situaci, kterou toto ustanovení předpokládá, tedy že výsledky dosavadního řízení nemohou být podkladem pro řízení o změně návrhu.

7. V ústavní stížnosti dále namítají, že napadené usnesení nebylo doručeno protistraně k vyjádření, zda s tímto postupem souhlasí.

8. Nepřípuštění změny žaloby, která byla vyvolána zásadní změnou poměrů týkajících se sporného pozemku, považují ze strany okresního soudu za nevhodný postup, neboť stěžovatelé jsou fakticky nuceni k tomu, aby vzali žalobu zpět a podali žalobu novou.

III. Vyjádření účastníků řízení

9. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníka řízení a vedlejší účastníky k vyjádření.

10. Okresní soud v Šumperku využil svého práva a k ústavní stížnosti se nevyjádřil.

11. Obec Loučná nad Desnou jako vedlejší účastník se k ústavní stížnosti vyjádřila. Domnívá se, že napadeným usnesením nebyla porušena základní lidská práva stěžovatelů. I přesto, že lze napadenému usnesení vytknout jednoduchost z hlediska formálních i obsahových náležitostí [v této souvislosti odkazuje na nález Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2403/13 (N 107/73 SbNU 717)], v kontextu celého sporu nebylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces. Pokud by nalézací soud připustil změnu žaloby, postupoval by v rozporu se zásadou hospodárnosti řízení, neboť by nalézací soud musel vyzvat vedlejší účastníky, aby se dle § 114b odst. 1 občanského soudního řádu vyjádřili ke změně žaloby, čímž by došlo k průtahům v řízení, neboť v době podání návrhu na změnu žaloby bylo již nařízeno jednání na den 15. 5. 2014 a bylo vysoce pravděpodobné (s ohledem na převážně listinnou podobu navržených důkazů), že soud meritorně rozhodne v rámci jednoho nařízeného jednání. Vedlejší účastník se neztotožňuje ani s vyjádřením stěžovatelů o nutnosti vzít žalobu zpět a podat novou, neboť případný pravomocný rozsudek o určení neplatnosti smlouvy pak umožňuje postup dle § 66 vyhlášky č. 357/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální vyhláška), a umožňuje uzavřít souhlasné prohlášení, na jehož základě by katastrální úřad provedl změnu zápisu vlastnického práva ve veřejném seznamu. K vyjádření stěžovatelů ohledně doručení návrhu na změnu žaloby uvádí, že tento návrh byl vedlejšímu účastníkovi doručen, avšak není schopen sdělit přesné datum, kdy se tak stalo.

12. Společnost KSS SEIDL, spol. s r. o., jako vedlejší účastník s ústavní stížností stěžovatelů nesouhlasí, považuje ji za nedůvodnou a námitky stěžovatelů za neopodstatněné. Napadené usnesení považuje za procesně i hmotněprávně správné. Postup stěžovatelů představuje pouze nápravu vlastního procesního pochybení, přičemž nedostatek naléhavého právního zájmu, který vyplývá z podané žaloby, nelze v žádném případě napravovat cestou ústavní stížnosti. Stěžovatelům nebrání nic v tom, aby podanou žalobu vzali zpět a eventuálně podali žalobu novou. K dalším námitkám stěžovatelů nepovažuje za nutné se vyjadřovat, neboť není úkolem Ústavního soudu zabývat se otázkami jednoduchého práva.

IV. Právní posouzení Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti, přezkoumal napadené usnesení Okresního soudu v Šumperku ze dne 19. 3. 2014 č. j. 9 C 92/2012-39 včetně spisu nalézacího soudu sp. zn. 9 C 92/2012, který si za tím účelem vyžádal, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ustanovení čl. 83 Ústavy České republiky stanoví, že Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

15. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost; Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a není tedy povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. To platí o to více v případě takových usnesení obecných soudů, proti jejichž rozhodnutí v prvním stupni zákon nepřipouští opravný prostředek. Na druhou stranu však i v těchto případech je třeba dbát na dodržení všech ústavněprávních principů vyplývajících z hlavy páté Listiny základních práv a svobod.

16. Napadené usnesení Okresního soudu v Šumperku ze dne 19. 3. 2014 č. j. 9 C 92/2012-39 obsahuje výrok, kterým soud nepřipustil změnu žaloby dle § 95 odst. 2 občanského soudního řádu. Níže pak následuje pouze poučení o nepřipustnosti odvolání.

17. Podle § 95 odst. 2 občanského soudního řádu soud nepřipustí změnu návrhu, jestliže by výsledky dosavadního řízení nemohly být podkladem pro řízení o změněném návrhu. V takovém případě pokračuje soud v řízení o původním návrhu po právní moci usnesení.

18. Ustanovení § 169 odst. 1 občanského soudního řádu stanoví formální náležitosti usnesení, mezi které řadí, není-li stanoveno jinak, i odůvodnění. Ustanovení § 169 odst. 2 věty první pak upravuje výjimky z povinnosti řádného odůvodnění (mezi které nepatří usnesení o nepřipustění změny žaloby), podle kterého odůvodnění nemusí obsahovat usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu na zajištění důkazu, návrhu na zajištění předmětu důkazního prostředku ve věcech týkajících se práv z duševního vlastnictví nebo jinému návrhu, jemuž nikdo neodporoval, nebo usnesení, které se týká vedení řízení, anebo usnesení podle § 104a občanského soudního řádu. Podle § 169 odst. 2 věty druhé občanského soudního řádu odůvodnění nemusí obsahovat rovněž usnesení, kterým bylo rozhodnuto nikoli ve věci samé, připouští-li to povaha této věci a je-li z obsahu spisu zřejmé, na základě jakých skutečností bylo rozhodnuto; v tomto případě se ve výroku usnesení uvedou zákonná ustanovení, jichž bylo použito, a důvod rozhodnutí.

19. Obsah odůvodnění nemeritorních usnesení není předepsán. Postačuje proto, aby v něm soud uvedl jen základní důvody, které vedly k přijetí usnesení a které jsou způsobilé výrok usnesení srozumitelně a přezkoumatelným způsobem vysvětlit (srov. Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 1137).

20. Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi již několikrát zabýval povinností odůvodnit rozhodnutí o nepřipuštění změny žaloby [viz např. náleží Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2008 sp. zn. II. ÚS 801/08 (N 169/51 SbNU 79), náleží Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2012 sp. zn. I. ÚS 383/12 (N 93/65 SbNU 247), náleží Ústavního soudu ze dne 7. 5. 2013 sp. zn. I. ÚS 4181/12 (N 79/69 SbNU 329), náleží Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2403/13 (viz výše)].

21. Tato rozhodnutí jsou plně použitelná i pro nyní posuzovaný případ, proto na ně Ústavní soud v podrobnostech odkazuje.

22. Napadené usnesení Okresního soudu v Šumperku o zamítnutí změny žaloby postrádá jakékoliv odůvodnění. Výrok obsahuje pouze odkaz na zákonné ustanovení, které bylo použito. Takové rozhodnutí nelze řadit mezi výjimky z povinnosti odůvodňovat rozhodnutí, jak je vymezuje § 169 odst. 2 věta první občanského soudního řádu (viz shora). Nelze je však řadit ani mezi výjimku stanovenou v § 169 odst. 2 větě druhé, neboť výrok usnesení neobsahuje důvod rozhodnutí, ale pouhý odkaz na § 95 odst. 2 občanského soudního řádu.

23. Uvedeným postupem nalézacího soudu tak došlo k porušení ústavně garantovaného práva stěžovatelů na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Právo na spravedlivý proces v sobě zahrnuje povinnost obecných soudů řádně odůvodnit svá rozhodnutí. Absence řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů pak zakládá nepřezkoumatelnost těchto rozhodnutí a zpravidla i jejich protiústavnost. Nejsou-li totiž zřejmé důvody toho kterého rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, přičemž zásada právního státu libovůli v rozhodování orgánů veřejné moci zakazuje [obdobně viz např. náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 183/03 ze dne 14. 9. 2005 (N 175/38 SbNU 399), sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17), usnesení sp. zn. III. ÚS 529/06 ze dne 22. 3. 2007 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), náleží sp. zn. I. ÚS 2568/07 ze dne 23. 1. 2008 (N 20/48 SbNU 213)]. Přitom však postačuje uvedení základních důvodů, které obecný soud vedl k přijetí rozhodnutí a které jsou způsobilé jeho výrok srozumitelně a přezkoumatelným způsobem vysvětlit.

24. Dalšími námitkami stěžovatelů se Ústavní soud nezabýval, neboť již shora uvedený důvod vedl ke zrušení napadeného usnesení. Nadto

Ústavní soud poukazuje na předchozí rozhodovací praxi [usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2000 sp. zn. I. ÚS 179/2000 (U 22/18 SbNU 447)], podle které rozhodnutí o návrhu na změnu žaloby předpokládá samostatnou úvahu obecného soudu, kterou Ústavní soud zásadně nepřezkoumává, pokud je náležitě odůvodněna. Absence jakéhokoliv odůvodnění v napadeném usnesení tak vylučuje ústavněprávní přezkum, proto by zásah Ústavního soudu byl v této chvíli předčasný.

25. Ústavní soud proto v souladu s předchozí nálezovou judikaturou, již je vázán, ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil usnesení Okresního soudu v Šumperku ze dne 19. 3. 2014 č. j. 9 C 92/2012-39.

V. Závěr

S ohledem na shora uvedené Ústavní soud napadené usnesení Okresního soudu v Šumperku podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud tak rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 160

K náhradě nákladů občanského soudního řízení při zastoupení České televize advokátem

Plnění veřejnoprávní funkce Českou televizí jako institucí veřejného práva ze zákona na státu a jeho rozpočtu nezávislou není výkonem veřejné moci, který by nezakládal důvod uznat – v případě úspěchu při hájení svých zájmů v soudním řízení – úhradu nákladů spojených s externím právním zastoupením jako nákladů účelně vynaložených. Nicméně, na poli svého působení se těší natolik výsadnímu postavení (k čemuž má vytvořeny i specifické podmínky), že lze na ni v určitých ohledech klást srovnatelné nároky jako na orgány státní moci. Pokud obecné soudy při úvaze o úhradě nákladů řízení, včetně posouzení jejich účelnosti, kterou jim ponechává občanský soudní řád, přihlíží ke konkrétním okolnostem případu a své závěry dostatečně odůvodní, nelze – v souladu s nálezovou judikaturou Ústavního soudu – jejich postup považovat z hlediska základních práv a svobod za svévolný a nepřiměřený. Jestliže však obecný soud nevyložil, proč nepřiznal stěžovatelce náhradu nákladů řízení ani ve výši soudního poplatku, postupoval svévolně a porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces. Povinnost k zaplacení soudního poplatku totiž vzniká žalobci ze zákona podáním žaloby nebo jiného návrhu na zahájení řízení (zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů), a náklady s tím spojené nelze proto pokládat za neúčelně vynaložené.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 26. srpna 2014 sp. zn. II. ÚS 405/14 ve věci ústavní stížnosti České televize, se sídlem Na Hřebenech II 1132/4, Praha 4, zastoupené JUDr. Daliborem Kalcso, advokátem, se sídlem v Hradci Králové, Škroupova 719, proti rozsudku Okresního soudu v Kolíně ze dne 30. 12. 2013 č. j. 15 C 390/2013-11 ve znění opravného usnesení ze dne 11. 3. 2014 č. j. 15 C 390/2013-24, jímž bylo vyhověno stěžovatelčině žalobě na zaplacení neuhrazených televizních poplatků, avšak bylo též rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, za účasti Okresního soudu v Kolíně jako účastníka řízení.

Výrok

Rozsudek Okresního soudu v Kolíně ze dne 30. 12. 2013 č. j. 15 C 390/2013-11 ve znění opravného usnesení ze dne 11. 3. 2014 č. j. 15 C 390/2013-24 se ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace návrhu stěžovatelky

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 3. 2. 2014, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, neboť jím bylo zasaženo do jejích ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Porušení citovaných základních práv spatřuje stěžovatelka v tom, že právní závěry Okresního soudu v Kolíně (dále také jen „okresní soud“) vztahující se k nákladům řízení, obsažené v odůvodnění napadeného rozsudku, nevyplývají z provedeného dokazování a tento procesní exces je takového charakteru, že představuje extrémní rozpor s principy spravedlnosti. Stěžovatelka zejména nesouhlasí se závěrem okresního soudu, že si z nabytí a následného vymáhání pohledávek sama učinila „předmět podnikání“. Stěžovatelka uvádí, že je financována z valné většiny příjmem z poplatků od koncesionářů dle zákona č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a je povinna poplatky řádně vybírat, spravovat a vymáhat. Stěžovatelka v této souvislosti upozorňuje, že již samotná evidence, správa poplatků, korespondence s poplatníky a zasilání výzev dlužníkům, uzavírání splátkových kalendářů a další činnosti jsou mimořádně nákladné jak z hlediska finančních výdajů, tak z hlediska vytvoření materiálně-technického zabezpečení. Tyto činnosti stěžovatelka zajišťuje a financuje včetně nákladů na soudní poplatky v řádech milionů korun ročně. Vlastní soudní vymáhání pak provádí prostřednictvím právních služeb advokátní kanceláře a mnohokrát opakovaně poukazovala na to, že vytvoření vlastních personálních a materiálních předpokladů k zajištění této činnosti by bylo výrazně finančně náročnější než zvolený systém, kde advokáti jsou financováni výlučně z prostředků získaných присouzením nákladů řízení proti neúspěšným dlužníkům, a nejde tak o přesun prostředků od platících koncesionářů do „kapes soukromých subjektů“. Takový postup je z pohledu stěžovatelky účelný, rychlý a efektivní a plně odpovídá závěrům Ústavního soudu vysloveným v usneseních Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2012 sp. zn. II. ÚS

1588/12 a ze dne 9. 10. 2012 sp. zn. II. ÚS 2104/12 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), a to navzdory závěrům vyplývajícím z nálezu ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 3344/12 (N 129/70 SbNU 193), který stěžovatelka považuje za extrémně extenzivní a jednostranně chránící dlužníka coby původce sporu.

II. Rekapitulace vyjádření účastníků

3. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud Okresnímu soudu v Kolíně, aby se vyjádřil k ústavní stížnosti.

4. Okresní soud ve svém vyjádření uvedl, že k tomu, aby žalobci vznikl nárok na náhradu nákladů řízení, musí učinit adekvátní krok – tj. zaslat předžalobní výzvu k plnění ve smyslu ustanovení § 142a odst. 1 o. s. ř. Ve věcech žalob České televize se však stěžovatelka snaží této povinnosti vyhnout včleněním kvalifikované výzvy dle § 142a o. s. ř. do samotného „vyúčtování“, tedy do výzvy k plnění dle § 10 zákona č. 348/2005 Sb. Okresní soud má proto za to, že stěžovatelka svou povinnost zaslat výzvu dle § 142a o. s. ř. nesplnila, a nenáleží jí tudíž náhrada nákladů řízení. Okresní soud se nadto domnívá, že váží-li poskytnutou právní pomoc zástupce stěžovatelky spočívající ve vyplnění formuláře, v němž se mění toliko označení žalované strany a výše požadované částky, kritériem účelnosti jako zákonnou podmínkou pro přiznání náhrady nákladů proti neúspěšné straně, pak nemůže být v tomto stěžovatelka úspěšná i s odkazem na již konstantní publikovanou judikaturu vyšších soudů a zejména Ústavního soudu.

5. Ústavní soud zaslal vyjádření Okresnímu soudu v Kolíně stěžovatelce, aby se k němu mohla vyjádřit.

6. Stěžovatelka ve své replice uvedla, že Okresní soud v Kolíně ve svém vyjádření odkázal na nepřipadné odůvodnění svého rozhodnutí o nákladech řízení rozsudku ze dne 28. 6. 2013 č. j. 15 C 80/2013-38, který byl předmětem ústavní stížnosti stěžovatelky rozhodnuté nálezem ze dne 3. 12. 2013 sp. zn. II. ÚS 2697/13 (N 208/71 SbNU 463). Stěžovatelka taktéž odmítá názor okresního soudu, že podniká ve vymáhání bagatelních pohledávek, a naopak zdůrazňuje, že postupuje v souladu se speciálním zákonem, který jí ukládá povinnosti a postup při vymáhání poplatků. Stěžovatelka upozorňuje, že vývoj této problematiky v mezidobí dospěl s ohledem na novelizaci vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, v tom směru, že stanovil odměnu v těchto věcech jako částku víceméně symbolickou, pokrývající nezbytné náklady spojené s administrativní činností, mzdovými a odvodovými náklady, náklady na energie, vybavení, materiál, poštovné apod., které se zjevně neliší, ať už je vymáhá stěžovatelka sama či advokát, nemluvě o soudním poplatku, který je nezbytnou podmínkou projednání věci. Odmítnutí přiznání nákladů řízení okresním

soudem pod záštitou „účelnosti“ je dle stěžovatelky porušením práva na spravedlivý proces, neboť jediným odůvodněním soudu je tvrzení, že se jedná o malou částku, věc není právně náročná a je podána elektronicky. Právě proto, že takových žalob je stěžovatelka nucena v důsledku chování žalovaných podávat tisíce ročně, by postup naznačený okresním soudem pro stěžovatelku znamenal, že by přisouzené dlužné poplatky mnohdy nepokryly ani náklady spojené s jejich vymáháním. Stěžovatelka dodává, že neexistence jejího personálního a materiálního vybavení vedla k zadání veřejné zakázky nastavené se základním parametrem tak, že advokáta, který vytvořil celorepublikovou síť substitučních advokátů, honoruje pouze a výlučně z příjmů, které jsou představovány přisouzenými a zaplacenými náklady řízení od žalovaných dlužníků. Pokud stěžovatelka odpovídá za hospodaření se svými prostředky, měla by mít i možnost volit postupy, jež jsou pro ni ekonomicky výhodnější. Je tedy dle názoru stěžovatelky namístě, aby soud ve smyslu nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 zkoumal výši oprávněnosti a účelnosti vynaložených nákladů, nikoli aby tyto automaticky odmítal; pro takový postup svědčí i uskutečněná novelizace náhradové vyhlášky.

III. Zjištění obsahu spisu

7. Z vyžádaného spisu Okresního soudu v Kolíně sp. zn. 15 C 390/2013 Ústavní soud zjistil následující skutečnosti. Okresní soud v Kolíně napadeným rozsudkem vyhověl žalobě, jíž se stěžovatelka domáhala po žalované Jitce Holé zaplacení částky 1 485 Kč s příslušenstvím z důvodu neuhrazených televizních poplatků. Výrokem II okresní soud rozhodl tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Výrok o nákladech řízení odůvodnil § 142 odst. 1 o. s. ř., neboť stěžovatelce dle názoru soudu žádné účelně vynaložené náklady nevznikly.

IV. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

8. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.

9. Ústavní soud dal ve své ustálené judikatuře najevo, že ústavní stížnost v případech tzv. bagatelních věcí, tj. žalob znějících na peněžitě plnění nepřevyšující částku 10 000 Kč (byť tato hranice není pevně dána), je považována za zjevně neopodstatněný návrh. To neplatí jen pro zcela extrémní pochybení obecného soudu představující zřetelný zásah do základních práv stěžovatele [viz např. usnesení ze dne 7. 10. 2009 sp. zn. II. ÚS 2538/09, usnesení ze dne 25. 8. 2004 sp. zn. III. ÚS 405/04 (U 43/34 SbNU 421), usnesení ze dne 20. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 3739/12 nebo usnesení ze dne 13. 10.

2009 sp. zn. I. ÚS 2552/09, všechna dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. V daném případě však byla zjištěna níže uvedená fakta, hodná zvláštního zřetele, která odůvodňovala zásah Ústavního soudu ve smyslu § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

10. Ústavní stížnost posuzoval Ústavní soud z hlediska kompetencí daných mu Ústavou České republiky, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti, který není další instancí v systému všeobecného soudnictví, není soudem nadřízeným obecným soudům a obdobně orgánům veřejné moci a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny. S ohledem na zjištěné skutečnosti dospěl k závěru, že právě k výše uvedenému porušení principů obsažených v Listině základních práv a svobod opravňujícím zásah Ústavního soudu, byť ne v celém rozsahu označeném stěžovatelkou, došlo.

11. Okresní soud v Kolíně v odůvodnění svého napadeného rozsudku uvedl, že s ohledem na jednoduchost případu, typizovanou žalobu, bagatelní pohledávku a skutečnost, že si stěžovatelka sama zvolila nabývání a následně vymáhání pohledávek jako předmět podnikání, uplatněný nárok na náhradu nákladů právního zastoupení ve výši stanovené advokátním tarifem měřítko účelnosti nespĺňuje.

12. Ústavní soud ve své nálezové judikatuře – srovnej například nález sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. 10. 2008 (N 167/51 SbNU 65), nález sp. zn. I. ÚS 1452/09 ze dne 17. 8. 2009 (N 186/54 SbNU 303), nález sp. zn. IV. ÚS 1087/09 ze dne 24. 11. 2009 (N 243/55 SbNU 349), konstatoval, že tam, kde je k hájení svých zájmů stát vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt (advokáta); pokud však tak učiní, není důvod uznat takto vzniklé náklady řízení jako náklady účelně vynaložené. Ve svých navazujících nálezech se Ústavní soud obdobně vymezil k otázce účelně vynaložených nákladů statutárního města [nález ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. III. ÚS 2984/09 (N 232/59 SbNU 365)] či fakultní nemocnice [nález ze dne 15. 12. 2011 sp. zn. I. ÚS 195/11 (N 215/63 SbNU 473)].

13. Na druhou stranu v usnesení ze dne 24. 7. 2012 sp. zn. II. ÚS 1588/12 Ústavní soud zaujal stanovisko jiné. Šlo právě o situaci, kdy se Česká televize v řízení před soudem domáhala zaplacení dlužných televizních poplatků ve smyslu § 1 zákona č. 348/2005 Sb. a zaplacení náhrady nákladů řízení. V uvedeném usnesení Ústavní soud uvedl, že Česká televize je sice veřejnoprávní instituce, které zákon ukládá plnění specifických úkolů, leč nejde o subjekt hospodařící s majetkem státu, nýbrž s majetkem svým (srovnej zejména § 1 odst. 2 a 3 zákona č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů). Na státu a státním rozpočtu je Česká televize nezávislá, je financována prostřednictvím televizních poplatků

vybíraných na základě zákona č. 348/2005 Sb. a příjmů z vlastní podnikatelské činnosti. Je tedy – jak uvádí Ústavní soud v citovaném usnesení sp. zn. II. ÚS 1588/12 – také jejím ekonomickým kalkulem, uvážením a rizikem, zda bude k vymáhání svých pohledávek angažovat externí odborníky či k této činnosti využije vlastních pracovníků. Rozhodne-li se přitom nechat se v řízení zastoupit advokátem, má jí být – v případě plného úspěchu ve věci – přiznána plná náhrada nákladů řízení.

14. Na citované usnesení sp. zn. II. ÚS 1588/12 pak navázal II. senát Ústavního soudu usnesením ze dne 9. 10. 2012 sp. zn. II. ÚS 2104/12. Nad rámec odůvodnění usnesení sp. zn. II. ÚS 1588/12 ještě zdůraznil, že Česká televize neodpovídá za závazky státu a stát neodpovídá za její závazky. Taková zákonná charakteristika právnické osoby veřejného práva odpovídá na státu a jeho orgánech nezávislému postavení České televize, která nemůže mít povahu subordinace ve vztahu k dalším orgánům veřejné moci. Ostatně Česká televize plní veřejnoprávní úkoly, které však nelze hodnotit jako výkon veřejné moci. Proto Ústavní soud ani v usnesení sp. zn. II. ÚS 2104/12 nedospěl k závěru, že sjednání advokáta pro zastupování před soudem ve věci vymáhání televizních poplatků ztěžesňuje náklad neúčelný, který by soudy bez dalšího neměly České televizi přiznat.

15. Od shora uvedených závěrů se odchýlil Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 3344/12 (N 129/70 SbNU 193), ve kterém uvedl, že činnost České televize jistě není výkonem veřejné moci, nicméně, na poli svého působení se těší výsadnímu postavení (k čemuž má vytvořeny specifické podmínky), a lze tak na ni v určitých ohledech klást srovnatelné nároky jako na orgány státní moci. Ústavní soud v této souvislosti konstatoval, že nepřehlédl „že náhrada nákladů řízení podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb. (poznámka pod čarou č. 5) je přiznávána úspěšnému účastníkovi řízení; v právě projednávaném případě tedy jde – alespoň z účetního hlediska – o výnos v rozpočtu České televize. Nicméně ani tato skutečnost nemůže konvenovat podstatě a smyslu ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř., které hovoří o nákladech potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva. I kdyby náhrada nákladů řízení přiznaná podle vyhlášky č. 484/2000 Sb. byla skutečně výnosem rozpočtu České televize (a zde tedy zůstává otevřená otázka stimulů s Českou televizí spolupracující advokátní kanceláře), nelze takovýto postup České televize považovat za konvenující principům spravedlnosti, jež by se právě televize měla snažit při všech svých činnostech (správu a vymáhání televizních poplatků nevyjímaje) naplňovat. Pokud totiž agendu televizních poplatků sama spravuje – což plyne jak z citované výroční zprávy o hospodaření, tak i z vyžádaného soudního spisu Okresního soudu v Karvině – pobočky v Havířově (srov. č. I. 9 až 11) – a tuto agendu následně předává příslušné advokátní kanceláři, pak se racionální smysl právního zastoupení advokátem

do značné míry vytrácí. Ve sporech odvíjejících se od neuhrazených televizních poplatků nelze totiž paušálně (výjimka je samozřejmě možná) očekávat uplatnění do té míry specializovaných znalostí, jimiž by nedisponovali pracovníci zmíněného právního útvaru České televize; nadto lze podle Ústavního soudu vést úvahy i v tom směru, že měl-li televizní poplatek podle shora citované výroční zprávy z roku 2011 pokrývat takřka 90 % nákladů rozpočtu na rok 2012, pak je jistě žádoucí a správné, aby si Česká televize činností spojené se správou a výběrem televizních poplatků zabezpečovala sama (srovnej k tomu přiměřeně závěry bodu 24 shora citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2984/09).“

16. Z obdobných závěrů vycházel Ústavní soud například ve svém usnesení ze dne 24. 10. 2013 sp. zn. III. ÚS 3092/13, kterým odmítl obdobnou ústavní stížnost stěžovatelky proti rozhodnutí Okresního soudu v Chrudimi, který přiznal stěžovatelce proti neúspěšné žalobkyni náklady řízení pouze ve výši zaplaceného soudního poplatku.

17. Je evidentní, že shora uvedené závěry se věcně uplatní i v dané věci; není totiž důvodu se od nich zde jakkoliv odchýlit, neboť závaznost vykonatelných nálezů je v smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy pro všechny orgány i osoby zásadně dopadá i do rozhodovacích poměrů Ústavního soudu samého. Na výše uvedeném nic nemění stěžovatelkou tvrzená skutečnost, že novelizací vyhlášky č. 177/1996 Sb. došlo ke snížení přiznávaných odměn advokátů.

18. Ústavní soud proto dovozuje, že pokud Okresní soud v Kolíně v souladu se závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 3344/12 dovodil, že náklady právního zastoupení v předmětné věci nejsou náklady účelně vynaloženými, není takový závěr vybočujícím z mezí ústavnosti.

19. Na stranu druhou právě skutečnost, že v nyní projednávané věci nebyla stěžovatelce přiznána náhrada nákladů řízení ani ve výši zaplaceného soudního poplatku, odlišuje danou věc od výše uvedených, kdy Ústavní soud činil předmětem svých úvah ohledně účelnosti vynaložení nákladů pouze otázku právního zastoupení.

20. Ústavní soud předesílá, že pokud občanský soudní řád ponechává otázky nákladů řízení, včetně posouzení jejich účelnosti, úvaze obecných soudů a ty v jednotlivých případech přihlíží ke konkrétním okolnostem případu a své úvahy dostatečně odůvodní, nelze jejich postup z hlediska základních práv a svobod považovat za svévolný ani nepřiměřený. V této souvislosti Ústavní soud již mnohokrát konstatoval, že zákonné principy obsažené v ustanoveních § 142 odst. 1 a § 146 odst. 2 o. s. ř., dle nichž náhrada nákladů zatěžuje stranu, jež ve sporu nebyla úspěšná, resp. účastníka, který zavinil, že řízení muselo být zastaveno, a dále v ustanovení § 150 o. s. ř., jež umožňuje mimořádné nepřiznání náhrady nákladů řízení účastníkovi, kterému by jinak tato náhrada příslušela, Ústavní soud považuje za ústavně konformní a odpovídající obecnému požadavku spravedlivosti.

21. V dané věci však Ústavní soud neshledal důvodu, proč by, i za situace, kdy je akceptována shora předestřená nálezková judikatura Ústavního soudu [jakož i např. rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 27. 12. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2777/11, na které Okresní soud v Kolíně ohledně svých závěrů ve vztahu k nákladům řízení odkazoval] neměl být stěžovatelce příznán zaplacený soudní poplatek (zaplacení soudního poplatku ve výši 400 Kč je potvrzeno na č. l. 5 vyžádaného soudního spisu). Vztáhnuv shora uvedené obecné principy na projednávaný případ, má Ústavní soud za to, že závěr nalézacího soudu o tom, že stěžovatelce žádné účelně vynaložené náklady nevznikly, je svévolný a neodpovídající ani skutečností vyplývajícím z obsahu soudního spisu. Tato skutečnost nebyla objasněna ani k výzvě Ústavního soudu v rámci vyjádření se k ústavní stížnosti, kdy Okresní soud v Kolíně argumentoval tvrzením, že ve věcech žalob České televize se stěžovatelka snaží vyhnout povinnosti zaslat předžalobní výzvu k plnění ve smyslu ustanovení § 142a odst. 1 o. s. ř. včleněním kvalifikované výzvy dle § 142a o. s. ř. do samotného „vyúčtování“, tj. do hmotněprávní výzvy k plnění dle § 10 zákona č. 348/2005 Sb., proto má soud za to, že stěžovatelka své povinnosti zaslat výzvu dle § 142a o. s. ř. se všemi náležitostmi takové výzvy nesplnila, a nenáleží jí tudíž náhrada nákladů takového řízení. Takové vyjádření Okresního soudu v Kolíně má Ústavní soud za nepřipadné, neboť v dané věci okresní soud svůj výrok o nákladech řízení na porušení povinnosti stanovené v § 142a o. s. ř. ze strany stěžovatelky nezaložil.

22. Ústavní soud uzavírá, že ve skutečnosti, že Okresní soud v Kolíně stěžovatelce nepřiznal náhradu nákladů řízení ani ve výši zaplaceného soudního poplatku s odůvodněním, že stěžovatelce žádné účelně vynaložené náklady nevznikly, neboť náklady na její právní zastoupení nebyly náklady účelně vynaloženými, spatřuje porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi vyložil, za jakých podmínek má nesprávná aplikace či interpretace podústavního práva za následek porušení základních práv a svobod. Jedním z těchto případů jsou případy interpretace norem podústavního práva, která se jeví v daných souvislostech svévolnou [srov. nálezk Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2519/07 ze dne 23. ledna 2008 (N 19/48 SbNU 205)]. Tak tomu je i v nyní projednávané věci, kdy okresní soud nevyložil, proč by náklady na zaplacení soudního poplatku neměly být náklady účelně vynaloženými, neboť poplatková povinnost vzniká žalobci ze zákona (zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů) podáním žaloby nebo jiného návrhu na zahájení řízení.

23. Ústavní soud proto ústavní stížnosti jako opodstatněně vyhověl a v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

Č. 161

K určování výše bezdůvodného obohacení vzniklého v souvislosti s užíváním bytu jakožto nebytového prostoru

Užíváním prostor v minulosti přidělených jako nebytové prostory, byť kolaudované jako byt, vzniká uživateli bezdůvodné obohacení. Jestliže při určení výše bezdůvodného obohacení soudy vycházely z toho, že předmětné prostory jsou bytem a podle znaleckého posudku byla výše bezdůvodného obohacení určena jako výše nájemného bytu v místě a čase obvyklého, aniž by přihlédly ke skutečnému stavu užívání, který měly zohlednit již v zadání znaleckého posudku, posoudily věc v rozporu s principy spravedlivého procesu garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ivany Janů (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 1. září 2014 sp. zn. I. ÚS 143/11 ve znění opravného usnesení sp. zn. I. ÚS 143/11 ze dne 16. září 2014 ve věci ústavní stížnosti Jiřího Krejčíka, zastoupeného JUDr. Filipem Matoušem, advokátem, se sídlem Lazarská 6/11, Praha 2, a ústavní stížnosti prof. Jiřího Krejčíka, na základě procesního nástupnictví Vlasty Krejčíkové, Anny Štěpkové a Jiřiny Vaculíkové, všechny zastoupeny JUDr. Františkem Schulmannem, advokátem, se sídlem Valentinská 92/3, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2010 č. j. 28 Cdo 3612/2010-355, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 5. 5. 2010 č. j. 62 Co 124/2010-319 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 23. 9. 2009 č. j. 13 C 85/2001-263, jimiž bylo rozhodnuto o výši bezdůvodného obohacení, které stěžovatelům vzniklo užíváním prostor přidělených jim původně jako nebytový prostor, jež však byly v minulosti kolaudovány jako byt, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníků řízení a Andrey Ferancové, Ing. Milana Babického, Kamily Babické, Aleny Adámkové a Petra Vlčka jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2010 č. j. 28 Cdo 3612/2010-355, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 5. 5. 2010 č. j. 62 Co 124/2010-319 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 23. 9. 2009 č. j. 13 C 85/2001-263 bylo porušeno základní právo

stěžovatelů na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2010 č. j. 28 Cdo 3612/2010-355, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 5. 5. 2010 č. j. 62 Co 124/2010-319 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 23. 9. 2009 č. j. 13 C 85/2001-263 se ruší.

Odůvodnění

1. První stěžovatel napadl v záhlaví uvedená rozhodnutí obecných soudů pro tvrzené porušení svého práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). K věci uvedl, že žalobci se vůči němu a vůči druhému stěžovateli žalobou u Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále jen „obvodní soud“) domáhali vydání bezdůvodného obohacení za užívání souboru místností, které stěžovatelé užívali jako ateliér, a to na základě hospodářské smlouvy uzavřené s původním vlastním nemovitostí a právním předchůdcem žalobců. Vyklizení ateliéru bylo předmětem soudního sporu, stěžovateli byla pravomocně uložena povinnost ateliér vyklidit a stěžovatel tuto povinnost splnil. Obvodní soud nároku žalobců z větší části vyhověl, vyšel ze zjištění, že hospodářská smlouva je absolutně neplatná a vyšší bezdůvodného obohacení určil podle znaleckého posudku, při jehož zpracování vycházel znalec z toho, že jde o byt. Stěžovatel podal proti rozhodnutí soudu prvního stupně odvolání, v němž namítal, že to byli žalobci a jejich právní předchůdci, kteří pochybili, když založili protiprávní vztah a udržovali jej, a nyní se snaží získat prospěch ze svého protiprávního jednání. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) potvrdil rozsudek obvodního soudu, dovolání proti němu Nejvyšší soud odmítl. Podle stěžovatele bylo jednou z klíčových věcí pro správné rozhodnutí určení charakteru předmětných prostor, přičemž soudy vycházely z toho, že jde o byt; tuto skutečnost potvrzuje i kolaudační rozhodnutí z roku 1923. Přitom však předmětné prostory mu byly přiděleny rozhodnutím správního orgánu k užívání jako nebytové prostory a na základě tohoto rozhodnutí s ním byla uzavřena hospodářská smlouva (s právním předchůdcem vedlejších účastníků), stěžovatel neměl jakoukoliv možnost ovlivnit obsah této smlouvy. Užívané nebytové prostory byly stále považovány za nebytové, což mělo i podstatný dopad na práva a povinnosti stěžovatele v průběhu transformace družstev podle zákona č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech, ve znění pozdějších předpisů. V navazujících soudních řízeních dosáhli vedlejší účastníci toho, že byla hospodářská smlouva prohlášena za neplatnou, čímž získali prospěch na protiprávním stavu, který nastal

v důsledku jednání jejich právního předchůdce. Při určení výše bezdůvodného obohacení pak soudy vycházely z toho, že předmětné prostory jsou bytem a podle znaleckého posudku byla výše bezdůvodného obohacení určena jako výše nájemného bytu v místě a čase obvyklého, které je vyšší než nájemné za nebytový prostor. Dále stěžovatel odkazuje na některá rozhodnutí Ústavního soudu týkající se zásady, podle níž nikdo nesmí mít prospěch z vlastního protiprávního jednání, a návazně porušení práva na spravedlivý proces. Z uvedených důvodů první stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

2. Ústavní stížnost prvního stěžovatele byla vedena pod sp. zn. I. ÚS 143/11.

3. Druhý stěžovatel napadl samostatnou ústavní stížností rozsudky městského soudu a obvodního soudu s návrhem na jejich zrušení. V podání představil svůj pohled na nárok uplatněný vedlejšími účastníky, podle něhož ho vedlejší účastníci zcela zlovolně a alibisticky označili za žalovaného, a to pouze za účelem „vytvoření“ dalšího solidárního dlužnického subjektu. Připomenul, že předmětné prostory byly prvnímu stěžovateli přiděleny správním rozhodnutím, a to jako prostory nebytové, následně byla uzavřena hospodářská smlouva, podle níž byl uživatelem pouze první stěžovatel. On sám se účastnil finančně na opravách těchto prostor a první stěžovatel mu protislužbou umožnil tyto prostory též užívat, přičemž je narázově užíval jen do druhé poloviny devadesátých let, a protože relevantním obdobím je doba 10. 4. 1999 až 11. 3. 2005, on sám se v této době nijak bezdůvodně neobohatil. Protože nebyly provedeny či správně zhodnoceny důkazy prokazující absenci jeho pasivní legitimace, tvrdí, že došlo k porušení principu rovnosti účastníků. Tento princip byl podle něj porušen i postupem soudu při hodnocení znaleckého posudku o výši bezdůvodného obohacení. Ústavní stížnost podává druhý stěžovatel s tvrzením, že bylo porušeno jeho ústavně zaručené základní právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 Listiny a čl. 82 a 96 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), zejména pak právo na rozhodnutí nestranným soudem a právo na rovné postavení účastníků dle čl. 37 odst. 3 Listiny. V další části návrhu pak druhý stěžovatel podrobně konkretizuje svoje tvrzení o porušení jeho základních práv, zejména s důrazem na okolnost, že předmětné prostory neužíval, a na zjištění výše bezdůvodného obohacení (vypracování znaleckého posudku bez provedení místního šetření).

4. Ústavní stížnost druhého stěžovatele byla vedena pod sp. zn. IV. ÚS 179/11.

5. Po zjištění, že obě ústavní stížnosti brojí proti totožným meritorním rozhodnutím, vydal Ústavní soud dne 28. 6. 2011 usnesení sp. zn. I. ÚS 143/11, IV. ÚS 179/11, kterým řízení o obou stížnostech spojil, a rozhodl, že ústavní stížnosti budou nadále vedeny pod sp. zn. I. ÚS 143/11.

6. Relevantní znění příslušných článků Ústavy, Listiny a Úmluvy upravujících základní práva, jejichž porušení stěžovatelé namítají, je následující:

Ustanovení čl. 82 Ústavy:

(1) Soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat.

(2) Soudce nelze proti jeho vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu; výjimky vyplývající zejména z kárné odpovědnosti stanoví zákon.

(3) Funkce soudce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě; zákon stanoví, se kterými dalšími činnostmi je výkon soudcovské funkce neslučitelný.

Ustanovení čl. 96 Ústavy:

(1) Všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva.

(2) Jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon. Rozsudek se vyhláší vždy veřejně.

Ustanovení čl. 36 Listiny:

(1) Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

(2) Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.

(3) Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem.

(4) Podmínky a podrobnosti upravuje zákon.

Ustanovení čl. 37 odst. 3 Listiny:

Všichni účastníci jsou si v řízení rovni.

Ustanovení čl. 6 odst. 1 Úmluvy:

Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.

7. Podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků.

8. Nejvyšší soud připomenul, že jeho usnesením bylo odmítnuto dovolání pro nepřípustnost, protože odvoláním (správně má být „dovoláním“) napadený rozsudek městského soudu není rozhodnutím po právní stránce zásadně významným, a odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Dále doplnil, že v dané věci jde o závazkový právní vztah z bezdůvodného obohacení, že odpovědnost za bezdůvodné obohacení je objektivního charakteru (pozn.: Ústavní soud připomíná, že závazkový vztah vznikající z bezdůvodného obohacení není odpovědnostním právním vztahem) a protiprávní úkon obohaceného ani jeho zavinění nepatří k předpokladům vzniku tohoto závazkového vztahu, rozhodující je pouze to, že stav obohacení vznikl; z tohoto důvodu není tvrzení stěžovatele, že ke vzniku zjištěného protiprávního stavu přispěl i právní předchůdce žalobce, relevantní. Porušení práva na spravedlivý proces neshledává ani v postupu soudů nižších stupňů při určení rozsahu bezdůvodného obohacení. Z uvedených důvodů navrhl, aby Ústavní soud stížnost odmítl.

9. Městský soud plně odkázal na svůj rozsudek a dodal, že je plně v souladu s judikaturou Ústavního soudu i Nejvyššího soudu. Má za to, že nedošlo k porušení žádného práva zajištěného Listinou, a navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

10. Obvodní soud také plně odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a ztotožnil se s argumentací uvedenou v rozhodnutích soudů vyšších stupňů; pokud jde o napadený postup při vypracování znaleckého posudku, odkázal na výpověď znalce. Návrh na rozhodnutí o ústavní stížnosti do vyjádření nezařadil.

11. Z osob, které v řízení před obecnými soudy vystupovaly v pozici žalobců a v řízení o ústavní stížnosti by přicházely v úvahu jako vedlejší účastníci, tj. Ing. Milan Babický, Alena Adámková, Petr Vlček, Andrea Ferancová a Kamila Babická, reagovaly na výzvu k vyjádření první tři z nich, kdy samostatnými podáními sdělily soudu, že se nehodlají vzdát postavení vedlejšího účastníka a že nesouhlasí s upuštěním od případného ústního jednání (druhá a třetí osoba sdělily, že podle vyjádření advokáta, který je bude zastupovat, JUDr. Ivo Palkosky tak nemusí činit prostřednictvím právního zástupce). Ve výzvě k vyjádření byly tyto osoby výslovně upozorněny na nutnost právního zastoupení, protože tomuto požadavku nevyhověly a řídily se zjevně nesprávným poučením advokáta, Ústavní soud k jejich stanovisku nepřihlédl. Čtvrtá a pátá osoba na výzvu k vyjádření nereagovaly.

12. Vyjádření účastníků zaslal Ústavní soud na vědomí stěžovatelům, kteří následně využili svého práva k replice. První z nich stručně připomenul, že účastníci především odkazují na své rozsudky, resp. na jejich

odůvodnění, dodal, že mu je známa judikatura Nejvyššího soudu ohledně objektivního charakteru bezdůvodného obohacení, a připomenul (s odkazem na dva nálezy Ústavního soudu) povinnost soudů pokusit se o nalezení spravedlivého řešení sporu a posuzovat individuální okolnosti též prizmatem kogentního ustanovení § 3 odst. 1 obč. zákoníku. Podle druhého stěžovatele je pro vyjádření účastníků příznačná zatvzelenost, s níž setrvávají na původních závěrech a nevěnují se patřičně obsahu ústavní stížnosti. Oba stěžovatelé setrvali na svých ústavních stížnostech.

13. V průběhu řízení o ústavní stížnosti zemřel druhý ze stěžovatelů, čímž ztratil způsobilost být účastníkem řízení. Po posouzení, zda může být pokračováno v řízení s jeho právními nástupci, rozhodl Ústavní soud usnesením ze dne 17. 4. 2014 č. j. I. ÚS 143/11-54, že v řízení bude pokračováno s jeho dědičkami, a to Vlastou Krejčíkovou, Annou Štěpkovou a Jiřinou Vaculíkovou. Právní nástupkyně stěžovatele udělily plnou moc k zastupování v řízení o ústavní stížnosti JUDr. Františku Schulmannovi.

14. Ze spisu obvodního soudu Ústavní soud zjistil, že vedlejší účastníci, resp. u některých jejich právní předchůdci, (původně 4 samostatnými žalobami podanými v roce 2011, posléze spojenými do společného řízení) se vůči stěžovatelům domáhali zaplacení specifikované finanční částky za užívání místností tvořících společné části domu, jehož jsou spoluvlastníky ve smyslu zákona č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů). Svůj nárok klasifikovali užíváním místností bez právního důvodu, tj. žalovali z titulu bezdůvodného obohacení stěžovatelů, a v průběhu řízení opakovaně upřesňovali jeho výši. Obvodní soud ustanovil znalce, jemuž uložil určit výši obvyklého měsíčního nájemného za užívání místností (bytu) situovaného v suterénu předmětného domu. Znalec vypracoval znalecký posudek, ve kterém připomenul, že podle předložených dokladů vznikají pochybnosti o účelu užívání místností (podle nájemních smluv jako sklad, nebytový prostor), a zdůraznil, že není oprávněn řešit právní záležitosti, proto vychází ze zadání soudu, který zřejmě vycházel ze skutečnosti, že došlo ke změně užívání z nebytových prostů na byt, ale že k těmto úvahám on sám nemá potřebné podklady. Přílohou znaleckého posudku je i hospodářská smlouva z roku 1980, kterou LBD v Praze přenechal Jiřímu Krejčíkovi do dočasného užívání nebytové místnosti, jež měly být užívány jako sklad. Po obsáhlém dokazování vydal obvodní soud dne 23. 9. 2009 rozsudek č. j. 13 C 85/2001-263, kterým uložil stěžovatelům povinnost solidárně zaplatit jednotlivým vedlejším účastníkům konkrétní částky, žalobu částečně zamítl a rozhodl o nákladech řízení. Soud vzal za prokázané, že stěžovatelé užívali bez právního důvodu původní domovníký byt v suterénu domu, a to podle kolaudačního rozhodnutí z roku 1923 a tento stav vzal

za rozhodný pro posouzení povahy předmětných prostor, tudíž se na úkor vedlejších účastníků bezdůvodně obohatili, a při určení výše bezdůvodného obohacení soud vycházel ze znaleckého posudku. Každý ze stěžovatelů podal proti prvostupňovému rozsudku odvolání (resp. proti některým z výroků), v nichž zejména brojili proti určení povahy užívaných místností a od nich odvozeného znaleckého posudku, včetně postupu při jeho zpracování. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 5. 5. 2010 č. j. 62 Co 124/2010-319 napadené výroky rozsudku obvodního soudu potvrdil; v odvodnění reagoval na jednotlivé námitky stěžovatelů, kromě jiného neshledal důvodnou námitku stěžovatelů, že soud prvního stupně nepřihlédl ke stavu sporných prostor, a uzavřel, že soud prvního stupně správně určil výši bezdůvodného obohacení, když vyšel ze závěrů znaleckého posudku, který vypočetl obvyklé nájemné, za které by žalobci mohli prostory za srovnatelných podmínek v dané lokalitě pronajímat jako byt. První stěžovatel podal proti rozsudku odvolacího soudu tzv. nenárokové dovolání, jehož přípustnost zakládal na námitkách vůči charakteru užívaných prostor, které sice byly kolaudovány v minulosti jako byt, avšak on se stal jejich nájemcem na základě hospodářské smlouvy, jejíž obsah nemohl ovlivnit, přitom protiprávní stav byl způsoben právním předchůdcem žalobců, a připomínal zásadu, podle které nikdo nesmí mít prospěch z vlastního protiprávního jednání. Nejvyšší soud usnesením ze dne 2. 11. 2010 č. j. 28 Cdo 3612/2010-355 dovolání odmítl jako nepřipustné.

15. Po provedeném dokazování Ústavní soud zjistil, že návrh stěžovatelů je opodstatněný. Přitom opodstatněností ústavní stížnosti je v řízení před Ústavním soudem třeba – v obecné rovině – rozumět podmínku, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno základní právo nebo svoboda stěžovatele.

16. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81 a 90 Ústavy) a není pravidelnou přezkumnou instancí rozhodnutí obecných soudů. Výjimku tvoří případy, kdy obecné soudy na úkor stěžovatele vykročily z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Postup v soudním řízení, včetně provádění a hodnocení důkazů, vyvození skutkových a právních závěrů, interpretace a aplikace právních předpisů, je záležitostí obecných soudů. Úkolem Ústavního soudu navíc není zabývat se porušením „běžných“ práv fyzických nebo právnických osob chráněných ústavními zákony, pokud takové porušení neznamená zároveň porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody.

17. Ústavní soud se z těchto důvodů zabýval ústavní stížností v rozsahu stěžovateli namítaných porušení jejich základních práv a z tohoto zorného úhlu konstatuje, že v řízení před obecnými soudy bylo porušeno

základní právo stěžovatelů na spravedlivý proces garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny.

18. Podstatu sporu vedlejších účastníků a stěžovatelů před obecnými soudy tvoří posouzení výše bezdůvodného obohacení, které stěžovatelům vzniklo užíváním prostor přidělených původně jako nebytový prostor, byť v minulosti kolaudovaných jako byt. Jestliže při určení výše bezdůvodného obohacení soudy vycházely z toho, že předmětné prostory jsou bytem a podle znaleckého posudku byla výše bezdůvodného obohacení určená jako výše nájemného bytu v místě a čase obvyklého, aniž by přihlédly ke skutečnému stavu užívání, který měly zohlednit již v zadání znaleckého posudku, posoudily věc v rozporu s principy spravedlivého procesu. V této souvislosti poukazuje Ústavní soud i na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2526/98, který – byť v „opačném gardu“ – akcentuje skutečný důvod užívání před formálně právní povahou užívaných prostor: „Plnění, které je povinen vydat obohacený, jemuž vznikl prospěch užíváním nebytových prostor k bydlení bez právního důvodu, musí vycházet z hodnoty nájemného k bytu.“ Při aplikaci tohoto přístupu na věc stěžovatelů pak je spravedlivé, aby při stanovení výše plnění, kterou jsou povinni vydat vedlejším účastníkům, vycházely obecné soudy nikoliv z hodnoty nájemného k bytu, ale z hodnoty nájemného k nebytovým prostorům.

19. Vzhledem ke shora uvedeným skutečnostem Ústavní soud ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyhověl a napadená rozhodnutí obecných soudů podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

Č. 162

**K předvídatelnosti rozhodnutí dovolacího soudu
K provádění důkazů obecnými soudy**

Jestliže se Nejvyšší soud v řízení, v němž bylo vydáno usnesení napadené touto ústavní stížností, nevypořádal se závěry obsaženými ve svém předchozím rozsudku, které lze téměř bezvýjimečně vztáhnout i na tento případ, včetně posouzení důvodnosti předchozího stěžovatele dovolání, navíc formulovanými v rozhodnutí téhož senátu, rezignoval na svoji roli (ve smyslu předvídatelnosti svých vlastních rozhodnutí), čímž hrubě zasáhl do stěžovatele základního práva na spravedlivý proces. Porušení práva na spravedlivý proces spatřuje Ústavní soud též v postupu obecných soudů při provádění důkazů a posouzení stěžovatelovy námitky vůči němu. Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného usnesení tvrdí, že z obsahu spisu se podává, že výslechy navržených svědků provedeny byly. Přitom již v odvolání proti rozsudku obvodního soudu stěžovatel poukazyval na skutečnost, že soud prvního stupně se opřel o svědectví převzaté z jiného řízení namísto toho, aby svědky sám vyslechl. Tímto postupem tak nebyla stěžovateli vytvořena možnost pro kontradiktorní výslech svědků, čímž v konečném důsledku neměl patřičný důkazní prostor a příležitost prokázat skutková tvrzení, jež jsou z hlediska příčinné souvislosti v souzené věci relevantní.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ivany Janů (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 3. září 2014 sp. zn. I. ÚS 4793/12 ve věci ústavní stížnosti MUDr. Yekty Ergüna Uzunoglu, zastoupeného Janem Kalvodou, advokátem, se sídlem Bělohorská 35, Praha 6, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2012 č. j. 28 Cdo 531/2012-80, jímž bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 31. 8. 2011 č. j. 18 Co 244/2011-66, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 10. 2. 2011 č. j. 23 C 44/2009-47, jímž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba o náhradu škody, která mu měla vzniknout v příčinné souvislosti s postupem vedlejší účastnice při jeho nezákonném trestním stíhání, za účasti 1. Nejvyššího soudu, 2. Městského soudu v Praze a 3. Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2012 č. j. 28 Cdo 531/2012-80 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2012 č. j. 28 Cdo 531/2012-80 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ve včasné a řádně podané ústavní stížnosti stěžovatel napadl v záhlaví uvedená rozhodnutí obecných soudů a navrhl jejich zrušení pro rozpor se svými ústavně zaručenými právy plynoucími z čl. 11, 26, čl. 36 odst. 1 a 2, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, čl. 16, čl. 17 odst. 1 a čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie a čl. 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

2. Stěžovatel uvedl, že se v řízení před obecnými soudy domáhal náhrady škody, a to jako ušlého zisku z obchodu mezi společnostmi Cromway Holding Ltd. (dále jen „Cromway“) a společností Libinvest LLC se sídlem v Uzbekistánu a Hika Ltd. se sídlem v Ázerbájdžánu o dodávce náhradních dílů k lokomotivám, kde mu podle smlouvy o výhradním zastoupení společnosti Cromway pro jednání se společností Škoda, koncern, Plzeň, a. s., měla náležet provize ve výši 2,5% z prodejní ceny realizovaných obchodů, konkrétně (po valorizaci) 178 125 000 Kč. Společnost Cromway měla dne 16. 9. 1994 uzavřít se společností Škoda, koncern, Plzeň, a. s., smlouvu, jejímž předmětem měly mimo jiné být předmětné náhradní díly. Dne 14. 9. 1994 však byl stěžovatel zatčen a vzat do vazby. Podle stěžovatele tedy nemohl být uvedený obchod realizován, a to v příčinné souvislosti se zahájením jeho nezákonného trestního stíhání.

3. Obvodní soud pro Prahu 2 svým rozsudkem ze dne 10. 2. 2011 č. j. 23 C 44/2009-47 žalobu stěžovatele zamítl, Městský soud v Praze uvedeně rozhodnutí rozsudkem ze dne 31. 8. 2011 č. j. 18 Co 244/2011-66 potvrdil a Nejvyšší soud poté usnesením ze dne 25. 9. 2012 č. j. 28 Cdo 531/2012-80 odmítl i stěžovatelovo dovolání v dané věci.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti nesouhlasil se závěry civilních soudů, podle nichž v řízení nebyla prokázána příčinná souvislost mezi nezákonným rozhodnutím o jeho vzetí do vazby a tvrzenou škodou. Zejména

namítl, že soudy prý dostatečně nezohlednily dopad jeho osobní neúčasti na uskutečnění obchodu, neboť stěžovatel byl údajně jako jediný za společnost Cromway v kontaktu s vedením společnosti Škoda, koncern, Plzeň, a. s., přičemž nebylo objektivně možné přenést osobní vklad stěžovatele, představovaný kontakty a renomé u zástupců Škoda, koncern, Plzeň, a. s., jakož i u odběratelů, znalost ekonomických podrobností a genezi celého obchodního případu a technických detailů na jinou osobu. Dostatečně také podle něho nebyl zohledněn ani druhý aspekt věci, a to ztráta důvěry obchodních partnerů v jeho osobu, a to jak ze strany Škoda, koncern, Plzeň, a. s., tak ze strany spoluvlastníka společnosti Cromway. V řízení prý také nebyly provedeny některé stěžovatelem navrhované důkazy výsledkem svědků a soud nevzal ani v úvahu, že stěžovatel podáním ze dne 5. 1. 2011 napadl protokolaci výsledku svědků v řízení před nalézacím soudem. Nejvyššímu soudu pak stěžovatel vytýká, že věc posuzoval mechanicky, a ač konstatoval nepřipustnost dovolání, zkoumal i skutkovou stránku věci a zabýval se rozbohem objektivní odpovědnosti státu za škodu. Stěžovatel rovněž poukázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu, který rozsudkem č. j. 28 Cdo 4887/2010-99 týkajícím se obdobné věci stěžovatele rozhodl tak, že věc má po právní stránce zásadní právní význam.

5. Podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) si Ústavní soud vyžádal vyjádření Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud v zájmu stručnosti odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a zdůraznil, že nepostrádá ani odkazy na vlastní konstantní a nerozpornou judikaturu, jakož i judikaturu Ústavního soudu. Dále doplnil, že o skutkově totožných věcech stěžovatele již Ústavní soud rozhodoval usneseními sp. zn. II. ÚS 76/13 ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. II. ÚS 1146/13 ze dne 10. 12. 2013, sp. zn. IV. ÚS 4580/12 ze dne 12. 11. 2013 a sp. zn. IV. ÚS 182/13 ze dne 5. 2. 2014 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Protože pokládá ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou, navrhl, aby ji Ústavní soud odmítl.

6. Vyjádření Nejvyššího soudu nezasílal Ústavní soud na vědomí stěžovatel, a to s ohledem na jeho lapidárnost.

7. Z předložených listin Ústavní soud zjistil, že Obvodní soud pro Prahu 2 rozsudkem ze dne 10. 2. 2011 č. j. 23 C 44/2009-47 zamítl žalobu, kterou se stěžovatel domáhal po vedlejší účastnici zaplacení částky 178 125 000 Kč s příslušenstvím; žaloba byla odůvodněna požadavkem na náhradu škody, která mu měla vzniknout v příčinné souvislosti s postupem vedlejší účastnice při jeho trestním stíhání. Zamítnutí odůvodnil soud prvního stupně neexistencí příčinné souvislosti mezi nezákonným rozhodnutím a stěžovatelem tvrzenou škodou. Na základě stěžovatelova odvolání rozhodoval ve věci Městský soud v Praze, který rozsudkem ze dne 31. 8.

2011 č. j. 18 Co 244/2011-66 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud se ztotožnil se soudem prvního stupně v závěru, že stěžovatel neprokázal příčinnou souvislost mezi tvrzenou škodní událostí a nezákonným rozhodnutím o omezení osobní svobody vazbou. Proti rozsudku odvolacího soudu podal stěžovatel (v souladu s tehdejší úpravou přípustnosti dovolání) tzv. nenárokové dovolání, které Nejvyšší soud usnesením ze dne 25. 9. 2012 č. j. 28 Cdo 531/2012-80 odmítl pro nepřipustnost. V odůvodnění připomenul konstrukci odpovědnosti státu za škodu způsobenou rozhodnutím o vazbě, tj. vymezením předpokladů vzniku tohoto druhu odpovědnosti, a v návaznosti na to připomenul, že otázka příčinné souvislosti – vztahu mezi škodní událostí a vznikem škody – je zpravidla otázkou skutkovou, nikoli právní (s odkazem např. na rozsudek ze dne 21. 2. 2002 sp. zn. 21 Cdo 300/2001), a dodal, že právní posouzení příčinné souvislosti může spočívat toliko ve stanovení, mezi jakými skutkovými okolnostmi má být její existence zjišťována, případně zda a jaké okolnosti jsou či naopak nejsou způsobilé tento vztah vyloučit (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2011 sp. zn. 28 Cdo 3471/2009). Na tomto základě pak uvedl, že odvolací soud dospěl k závěru, že příčinou neuzavření smlouvy, z jejíhož sjednání měl žalobci vzniknout nárok na provizi, netkví v jeho vzetí do vazby, ale v okolnosti, že statutární orgány jednajících obchodních společností upustily od realizace tohoto obchodu; sama okolnost, že žalobce byl trestně stíhán a vzat do vazby, objektivně vzato nebyla s to zabránit zúčastněným právnickým osobám, aby připravovaný obchod dokončily. Tento závěr odvolacího soudu o nedostatku příčinné souvislosti (vztahu mezi stěžovatelem konstruovanou škodní událostí a tvrzenými skutečnostmi o vzniku majetkové újmy) není podle Nejvyššího soudu výsledkem aplikace právních norem na zjištěný skutkový stav, nýbrž výsledkem hodnocení provedených důkazů; nejde tudíž o závěr právní, ale o závěr skutkový. Dále Nejvyšší soud posuzoval stěžovatelovu námitku, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, pokud soudy nižších stupňů neprovedly jim navržené důkazy. K tomu připomenul, že ani prostřednictvím tohoto dovolacího důvodu nelze usuzovat na přípustnost dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, ledaže by zásadní významnost rozsudku odvolacího soudu pro stránce právní vyplývala ze střetu odlišných právních názorů na výklad procesního předpisu, s dopadem na rozhodnutí ve věci samé [srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2004 sp. zn. 21 Cdo 541/2004, dále např. náleží Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2008 sp. zn. II. ÚS 650/06 (N 3/48 SbNU 25) nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 7. 2010 sp. zn. IV. ÚS 1464/10 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)]; o takový případ však v posuzované věci nejde, protože podle jeho názoru řízení vytykanou vadou postiženo nebylo ani není. Podle obsahu spisu totiž zjistil, že výsledky

svědků Ing. J. K., Ing. J. J., Ing. L. S. a F. K. provedeny byly a i na jejich základě soudy nižších stupňů vybudovaly své skutkové závěry; doplnění dokazování výsledky svědků R. U. a H. A., kteří měli potvrdit svůj zájem o koupi předmětných lokomotiv, a znaleckým posudkem vypracovaným za účelem ocenění výše ušlého zisku se pak vzhledem k závěrům o nedostatku příčinné souvislosti mezi žalobcovým trestním stíháním a vzetím do vazby a neuskutečněním obchodu ukázalo být nadbytečným.

8. Po posouzení obsahu ústavní stížnosti zjistil Ústavní soud, že návrh stěžovatele je opodstatněný. Přitom opodstatněnosti ústavní stížnosti je v řízení před Ústavním soudem třeba – v obecné rovině – rozumět podmínku, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno základní právo nebo svoboda stěžovatele.

9. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81 a 90 Ústavy) a není pravidelnou přezkumnou instancí rozhodnutí obecných soudů. Výjimku tvoří případy, kdy obecné soudy na úkor stěžovatele vykročily z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Postup v soudním řízení, včetně provádění a hodnocení důkazů, vyvození skutkových a právních závěrů, interpretace a aplikace právních předpisů, je záležitostí obecných soudů. Úkolem Ústavního soudu navíc není zabývat se porušením „běžných“ práv fyzických nebo právnických osob chráněných podústavními zákony, pokud takové porušení neznamená zároveň porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody.

10. Ústavní soud se z těchto důvodů zabýval ústavní stížností v rozsahu stěžovatelem namítaných porušení jeho základních práv a z tohoto zorného úhlu konstatuje, že v řízení před obecnými soudy bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a to konkrétně při posouzení přípustnosti stěžovatelova dovolání. Stěžovatel v ústavní stížnosti poukázal na rozsudek (rozhodnutí nesprávně označil jako „usnesení“) Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2012 č. j. 28 Cdo 4887/2010, které bylo vydáno v jiné stěžovatelově věci. Nejvyšší soud shledal (viz část C i. f. odůvodnění), že „V souzené věci dospěl odvolací soud k závěru, že mezi nezákonnou vazbou žalobce, medializací vazby žalobce, ztrátou důvěry obchodních partnerů v jeho osobu a neuzavřením kupní smlouvy nemůže být dán vztah příčinné souvislosti, a proto k těmto tvrzeným okolnostem již neprováděl dokazování. Jestliže dovolatel předeslaný závěr soudu zpochybnil, napadl tím právní posouzení odvolacího soudu, neboť namítl, že odvolací soud nesprávně vymezil skutkové okolnosti, mezi nimiž měla být příčinná souvislost zjišťována. Z tohoto hlediska dospěl dovolací soud k závěru, že dovolatelem vznesená otázka má zásadní právní význam, neboť nebyla v rozhodovací praxi dovolacího

soudu doposud řešena, resp. měla být dovolacím soudem posouzena jinak“, proto shledal podané dovolání přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu a na jeho základě zrušil předchozí rozhodnutí soudů nižších instancí. Jestliže se však Nejvyšší soud v řízení, v němž bylo vydáno usnesení napadené touto ústavní stížností, nevypořádal se svými předchozími závěry obsaženými v rozsudku č. j. 28 Cdo 4887/2010, které lze téměř bezvýjimečně vztáhnout i na tento případ, včetně posouzení důvodnosti předchozího stěžovatelova dovolání, navíc formulovanými v rozhodnutí téhož senátu, rezignoval na svoji roli (ve smyslu předvídatelnosti svých vlastních rozhodnutí), čímž hrubě zasáhl do stěžovatelova základního práva na spravedlivý proces. Porušení práva na spravedlivý proces spatřuje Ústavní soud též v postupu obecných soudů při provádění důkazů a posouzení stěžovatelovy námitky vůči němu. Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného usnesení tvrdí, že z obsahu spisu se podává, že výslechy svědků J. K., Ing. J. J., Ing. L. S. a F. K. provedeny byly. Přitom již v odvolání proti rozsudku obvodního soudu stěžovatel poukazoval na skutečnost, že soud prvního stupně se opřel o svědectví převzaté z jiného řízení namísto toho, aby svědky sám vyslechl. Tímto postupem nebyla stěžovateli vytvořena možnost pro kontradiktorní výslech svědků, čímž v konečném důsledku neměl patřičný důkazní prostor a příležitost prokázat skutková tvrzení, jež jsou z hlediska příčinné souvislosti v souzené věci relevantní (srov. část D, bod 10 odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4887/2010).

11. Veden doktrínou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci Ústavní soud nepřezkoumával napadená rozhodnutí Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 a ústavní stížnost v tomto rozsahu odmítl pro nepřípustnost. Případný ústavněprávní přezkum by byl za této situace předčasný.

12. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud podané ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené usnesení Nejvyššího soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 163

K návrhu na vyslovení protiústavnosti § 140 odst. 4 písm. f) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění účinném od 1. 1. 2012, ve slovech „nejméně však ve výši 250 000 Kč“

Posuzovaná právní úprava brání řádné individualizaci konkrétního případu, neboť spodní hranice pokuty je stanovena v takové výši, že omezuje rozhodující správní orgány přihlídnout k specifickým okolnostem různých případů, jakož i k osobám delikventů a jejich majetkovým poměrům. Do těchto majetkových poměrů může v některých případech zasáhnout se značnou intenzitou, a jde proto o zjevně nepřiměřenou výši spodní hranice pokuty, která dosahuje ústavní dimenze. Ústavně nepřípustné jsou přitom takové pokuty, jež mají likvidační charakter, čímž se rozumí i takové případy, v nichž pokuta natolik přesáhne možné výnosy z podnikání, že se podnikatelská činnost v podstatě stává bezúčelnou (tj. směřující pouze k úhradě uložené pokuty). Rozhodnutí správních orgánů by nemohla být v důsledku posuzované právní úpravy v nezanedbatelném množství případů spravedlivá, a tedy ani ústavně konformní.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Jana Filipa, Ivany Janů (soudce zpravodaj), Vladimíra Kůrky, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka ze dne 9. září 2014 sp. zn. Pl. ÚS 52/13 ve věci návrhu Městského soudu v Praze na vyslovení protiústavnosti ustanovení § 140 odst. 4 písm. f) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění účinném od 1. 1. 2012, ve slovech „nejméně však ve výši 250 000 Kč“, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a Krajského soudu v Hradci Králové jako vedlejšího účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 219/2014 Sb.).

Výrok

I. Ustanovení § 140 odst. 4 písm. f) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění zákona č. 367/2011 Sb. a zákona č. 1/2012 Sb., ve slovech „nejméně však ve výši 250 000 Kč“, tedy ve znění před jeho novelizací provedenou zákonem č. 136/2014 Sb., je v rozporu s čl. 1, čl. 4

odst. 4, čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Ustanovení § 140 odst. 4 písm. f) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění zákona č. 367/2011 Sb. a zákona č. 1/2012 Sb., ve slovech „,nejméně však ve výši 250 000 Kč“ se ruší dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění

I.

1. Městský soud v Praze se návrhem ze dne 4. 11. 2013, který Ústavní soud obdržel dne 7. 11. 2013, podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky a § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhal zrušení části ustanovení § 140 odst. 4 písm. f) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění zákona č. 367/2011 Sb. a zákona č. 1/2012 Sb., a to ve slovech „nejméně však ve výši 250 000 Kč“.

2. Ke skutkovým okolnostem věci navrhovatel uvedl, že rozhodnutím Oblastního inspektorátu práce pro Jihomoravský kraj a Zlínský kraj ze dne 27. 2. 2013 č. j. 324/9.30/13/14.3-RZ byla podle napadeného ustanovení uložena pokuta ve výši 300 000 Kč společnosti KUBE-PLUS, v. o. s., za správní delikt podle § 10 (pozn. red.: správně § 140) odst. 1 písm. c) zákona o zaměstnanosti, kterého se společnost měla dopustit tím, že připustila výkon nelegální práce, neboť dne 19. 9. 2012 umožnila na specifikované stavbě vykonávat pomocné stavební práce dvěma cizincům ukrajinské státní příslušnosti na základě písemné pracovní smlouvy, avšak v rozporu s vydaným povolením k zaměstnání, konkrétně s místem výkonu práce uvedeným v tomto povolení.

3. Společnost KUBE-PLUS, v. o. s., podala proti tomuto rozhodnutí odvolání, o němž bylo rozhodnuto rozhodnutím Státního úřadu inspekce práce ze dne 1. 7. 2013 č. j. 1728/1.30/13/14.3 tak, že odvolání bylo zamítnuto a prvoinstanční rozhodnutí potvrzeno. Proti tomuto rozhodnutí podala společnost KUBE-PLUS, v. o. s., dne 5. 9. 2013 žalobu k Městskému soudu v Praze. Řízení o této žalobě probíhá u tohoto soudu pod sp. zn. 10 Ad 20/2013, soud však dospěl k závěru, že předmětné zákonné ustanovení je v rozporu s ústavním pořádkem České republiky, proto řízení přerušil a podal Ústavnímu soudu tento návrh na zrušení právního předpisu.

4. Ustanovení § 140 odst. 4 písm. f) zákona o zaměstnanosti, ve znění zákona č. 367/2011 Sb. a zákona č. 1/2012 Sb., podle něhož byla v daném případě pokuta uložena, zní takto:

„Za správní delikt se uloží pokuta do 10 000 000 Kč, jde-li o správní delikt podle odstavce 1 písm. c) a e), nejméně však ve výši 250 000 Kč.“

5. V odůvodnění návrhové zprávy uvedl, že uvedený text se stal součástí zákona na základě novelizace zákona o zaměstnanosti provedené zákonem č. 367/2011 Sb., přičemž sporný text zákona vstoupil do legislativního procesu na základě pozměňovacího návrhu v Poslanecké sněmovně. V důsledku toho důvodová zpráva k zákonu č. 367/2011 Sb. o důvodech zavedení spodní hranice pokuty nehovoří. Vzhledem k tomu, že zavedení spodní hranice bylo ale spojeno i se zvýšením horní hranice pro uložení pokuty, lze podle návrhové zprávy soudit, že důvodem zavedení spodní hranice pokuty bylo přesvědčení zákonodárce o nedostatečnosti doposud ukládaných sankcí.

6. Městský soud v Praze při předběžném posouzení věci vycházel ze závěrů vyjádřených v nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2002 ve věci sp. zn. Pl. ÚS 3/02 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.) o návrhu Krajského soudu v Hradci Králové na zrušení slov „od 500 000 Kč“ v § 106 odst. 3 zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

7. V citovaném nálezu Ústavní soud konstatoval, že zakotvení minimální výše pokuty do zákona v zásadě sleduje legitimní cíl, neboť daleko zřetelnějším způsobem, než by tomu bylo pouze při stanovení horní hranice sazby, umožňuje odlišit závažnost či nebezpečnost těch kterých typů protiprávních jednání. Vedlejším dopadem tohoto kroku ale je, že se omezuje prostor pro správní uvážení příslušných státních orgánů, což má své pozitivní důsledky např. v tom, že do určité míry sjednocuje výši ukládaných trestů, případně omezuje prostor pro svévolné či korupcí ovlivněné jednání správních orgánů. Může se tak jevit jako určitý prostředek ochrany před eventuální diskriminací, na druhé straně však větší či menší měrou paušalizuje závažnost protiprávního jednání, což vede k omezení možnosti správního orgánu přihlídnout ke konkrétním okolnostem případu, osobě delikventa a k jeho poměrům.

8. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že pokuta může za určitých okolností představovat zásah zejména do základního práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Pokutu lze považovat za zásah s ústavněprávní dimenzí, a to v případě, pokud zasahuje do majetkových poměrů jedince se značnou intenzitou. Ústavní soud proto posuzoval účel zásahu ve vztahu k použitým prostředkům, přičemž měřítkem pro toto posouzení byla zásada proporcionality. Stupňování represe představované zvýšením horní hranice sankce může naplnit zamýšlený cíl a vzhledem k dostatečnému prostoru pro zohlednění okolností konkrétního případu umožňuje dostat i podmínce přiměřenosti zásahu. Stanovování a zvyšování dolní hranice sankce minimalizující tento prostor neumožňuje přirozeně vždy uplatnit zásah přiměřený, poněvadž může mít ve vztahu k subjektům, jimž je sankce v podobě pokuty ukládána, někdy i charakter likvidační

[viz také nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 12/03 ze dne 10. 3. 2004 (N 37/32 SbNU 367; 300/2004 Sb.)].

9. Rovněž v daném případě je stanovena dolní hranice pokuty za jiný správní delikt, a to na částku 250 000 Kč. V případě, který je předmětem posuzování v řízení vedeném u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 10 Ad 20/2013, nebyla pokuta uložena přímo na samé spodní hranici zákonného rozpětí, ale ve výši 300 000 Kč, přičemž zákon umožňuje uložení pokuty až do výše 10 mil. Kč, a jde tedy stále o pokutu prakticky těsně nad minimální hranici rozpětí zákonné sazby. Z odůvodnění rozhodnutí správních orgánů obou stupňů vyplývá, že konkrétní výši pokuty stanovovaly právě s ohledem na širší zákonem daného rozpětí a kupř. Státní úřad inspekce práce výslovně poukázal na to, že „míru typové závažnosti daného protiprávního jednání vyjadřuje zákonodárce pomocí rozmezí výše pokuty, v jejímž rámci lze daný správní delikt sankcionovat“.

10. Z popisu skutku, v němž správní orgány spatřují správní delikt, přitom podle navrhovatele vyplývá, že v žádném případě nejde o jednání vykazující v rámci tohoto typu správních deliktů vysoký stupeň společenské nebezpečnosti, ba spíše naopak. Ke správnímu deliktu mělo dojít tak, že dva zaměstnanci v průběhu jednoho kalendářního dne pracovali mimo místo, které bylo uvedeno v jejich povolení k zaměstnání. Navrhovatel uvedl, že nechce nyní předjímat, zda posouzení tohoto jednání jako správního deliktu bylo skutečně správné, je však zřejmé, že i kdyby tomu tak bylo, šlo by o jednání poměrně malého stupně společenské nebezpečnosti: jednalo se pouze o dva zaměstnance, pouze o jediný den a šlo o cizince, kteří měli platné povolení k zaměstnání, „pouze“ s jiným místem výkonu práce; přitom šlo o výkon práce na základě řádně uzavřené pracovní smlouvy.

11. Pro porovnání navrhovatel poukázal na dva jiné případy správního deliktu spočívajícího v umožnění výkonu nelegální práce, s nimiž se setkal ve své rozhodovací praxi: případ, kde byla nelegální práce umožněna celkem 197 cizincům, kteří pracovali zcela bez povolení, nadto dílem bez pracovní smlouvy, ke správnímu deliktu docházelo po dobu jedenácti měsíců a jednalo se o zcela úmyslné, plánovité a systematické porušování právních předpisů, za něž byla ve výsledku uložena pokuta ve výši 1,5 mil. Kč. Dle navrhovatele si lze představit, že právě takové případy mohly zákonodárce motivovat ke zprísnění postihu za umožnění výkonu nelegální práce. Pod stejné zákonné ustanovení ovšem spadají i případy podstatně méně závažné a nemusí jít jen o nelegální zaměstnávání cizinců významně narušující trh práce, ale o případy mající spíše charakter administrativních nedbalostních pochybení na straně zaměstnavatele. Takový je i druhý příklad z rozhodovací praxe: případ družstva, které se dopustilo správního deliktu závažností srovnatelného s nyní projednávaným případem – šlo také o výkon práce v rozporu s vydaným povolením k zaměstnání, přičemž rozpor

spočíval v odlišném místě výkonu práce, a k nelegální práci došlo u jednoho cizince ve dvou kalendářních dnech. Při neexistenci spodní hranice pokuty v tehdy účinném znění zákona o zaměstnanosti byla za tento správní delikt uložena pokuta ve výši 50 000 Kč.

12. Navrhovatel tedy dospěl k závěru, že výše sankce v projednávaném případě neodráží skutečnou výši stupně společenské nebezpečnosti projednávaného správního deliktu. Pro společnost s pouhými dvanácti zaměstnanci skutečně může zaplacení několikasettisícové sankce představovat významné existenční problémy, pokud nebude taková pokuta přímo likvidační, což ostatně ilustruje i skutečnost, že vlastní kapitál postiženého činí v daném případě jen 70 000 Kč. Správní soud je sice oprávněn výši uložené pokuty za správní delikt snížit (pokud by to žalobce v průběhu řízení navrhl), avšak i v takovém případě je vázán spodní hranicí stanovenou zákonodárcem. Z hlediska dopadů na žalobce je přitom zdejší soud přesvědčen, že i snížení uložené pokuty na částku 250 000 Kč, tedy na zákonem stanovené minimum, bude pro žalobce stále představovat sankci velmi citelnou, blízkou se či dosahující likvidační výše a vzhledem ke společenské nebezpečnosti jeho jednání i sankci nepřiměřenou.

13. S ohledem na výše uvedené skutečnosti je navrhovatel – Městský soud v Praze přesvědčen, že § 140 odst. 4 písm. f) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění zákona č. 367/2011 Sb. a zákona č. 1/2012 Sb., je ve své napadené části v rozporu s čl. 11 odst. 1 a čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Proto navrhl, aby Ústavní soud toto ustanovení zrušil.

II.

14. Ve vyjádření Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky je po rekapitulaci předmětného návrhu na zrušení části zákonného ustanovení uvedeno, že vládní návrh zákona, který byl po uskutečněním zákonodárném procesu vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 367/2011 Sb., byl rozeslán poslancům jako tisk 373 dne 27. května 2011. Pokud jde o ustanovení o výši sankce za správní delikt uvedený v § 140 odst. 1 písm. c) zákona o zaměstnanosti, ponechával jej v dosavadním znění, tj. bez stanovení dolní hranice sankce a v jiné výši, než která byla později Poslaneckou sněmovnou schválena.

15. První čtení tisku 373 proběhlo dne 8. června 2011, tisk byl přikázán výboru pro sociální politiku, který po přerušeném projednávání přijal dne 30. srpna 2011 usnesení, ve kterém doporučil Poslanecké sněmovně schválit návrh zákona ve znění jím přijatých pozměňovacích návrhů. Mezi těmito pozměňovacími návrhy byl rovněž návrh na nové znění ustanovení § 140 odst. 4 písm. f).

16. Tisk 373 prošel obecnou i podrobnou rozpravou ve druhém čtení dne 1. září 2011. V podrobné rozpravě bylo předneseno několik

pozměňovacích návrhů, žádný se však napadeného ustanovení nedotýkal. Návrh na zamítnutí návrhu zákona podaly poslankyně Dana Váhalová a Marta Semelová. Ve třetím čtení konaném dne 9. září 2011 nebyl návrh na zamítnutí návrhu zákona Poslaneckou sněmovnou přijat. Pro pozměňovací návrhy výboru pro sociální politiku, mezi kterými byl návrh na nové znění ustanovení § 140 odst. 4 písm. f), hlasovalo z přihlášených 143 poslanců 85 pro, 30 proti, a návrhy byly přijaty. V konečném hlasování o návrhu zákona ve znění přijatých pozměňovacích návrhů hlasovalo z přihlášených 143 poslanců 84 pro, 58 proti.

17. Poslanecká sněmovna postoupila dne 19. září 2011 návrh zákona Senátu, který jej dne 13. října 2011 projednal a zamítl. Poslanecká sněmovna o návrhu zamítnutém Senátem znovu jednala ve dnech 3. a 6. listopadu 2011, kdy setrvala na svém původním návrhu zákona, když z přihlášených 179 poslanců hlasovalo 108 pro a 69 proti. Prezident republiky zákon podepsal dne 22. listopadu 2011 a schválený zákon byl ve Sbírce zákonů vyhlášen dne 6. prosince 2011.

18. Vyjádření Poslanecké sněmovny je uzavřeno konstatováním, že návrh zákona byl přijat po řádně provedeném zákonodárném procesu a je na Ústavním soudu, aby v souvislosti s podaným návrhem Městského soudu v Praze posoudil jeho ústavnost a vydal příslušné rozhodnutí.

19. Senát Parlamentu České republiky se k zaslanému návrhu nijak nevyjádřil.

III.

20. Dalším návrhem, tentokrát ze dne 27. 11. 2013, doručeným Ústavnímu soudu dne 12. 12. 2013 se Krajský soud v Hradci Králové domáhal zrušení identického ustanovení. Podle zákona o Ústavním soudu je návrh na zahájení řízení nepřipustný, jestliže Ústavní soud již v téže věci jedná; podal-li jej oprávněný navrhovatel, má právo účastnit se jednání o dříve podaném návrhu jako vedlejší účastník. Ústavní soud proto tento návrh usnesením sp. zn. Pl. ÚS 58/13 ze dne 15. 4. 2014 (dostupným na <http://nalus.usoud.cz>) odmítl.

21. Jelikož navrhovatel Krajský soud v Hradci Králové má v souladu s ustanovením § 35 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, právo účastnit se řízení o návrhu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 52/13 jako vedlejší účastník, vzal Ústavní soud v úvahu relevantní část jeho ústavněprávní argumentace: předmětem řízení vedeného u Krajského soudu v Hradci Králové pod sp. zn. 30 Ad 15/2012 byla žaloba proti rozhodnutí správního orgánu podle § 65 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní. Žalobce podnikající jako fyzická osoba se domáhal soudního přezkumu rozhodnutí Státního úřadu inspekce práce, se sídlem v Opavě, kterým bylo zamítnuto jeho odvolání a potvrzeno rozhodnutí vydané Oblastním inspektorátem práce pro

Královéhradecký kraj a Pardubický kraj, se sídlem v Hradci Králové. Tímto rozhodnutím správní orgán prvního stupně uznal žalobce vinným ze spáchání správního deliktu na úseku zaměstnanosti podle ustanovení § 140 odst. 1 písm. c) zákona o zaměstnanosti a uložil mu dle ustanovení § 140 odst. 4 písm. f) téhož zákona pokutu ve výši 250 000 Kč. Žalobce brojil mimo jiné i proti výši pokuty a uvedl, že není v jeho možnostech uloženou pokutu zaplatit a že by to znamenalo okamžité ukončení veškeré jeho podnikatelské činnosti. Na podporu svého tvrzení přiložil mimo jiné fotokopie daňových příznání k dani z příjmů fyzických osob za roky 2010 a 2011.

22. Ze shora uvedených rozhodnutí vyplývá, že ve správním řízení, v němž byla rozhodnutí vydána, postupovaly oba správní orgány podle zákona o zaměstnanosti ve znění jeho novelizace provedené zákonem č. 367/2011 Sb., kterým byla s účinností od 1. 1. 2012 změněna dosavadní výše pokut v oblasti postihu nelegální práce, přičemž při postihu výkonu nelegální práce dle ustanovení § 140 odst. 1 písm. c) a e) zákona o zaměstnanosti byla jako nejnižší možná sankce stanovena pokuta ve výši 250 000 Kč.

23. Krajský soud v Hradci Králové je toho názoru, že část ustanovení § 140 odst. 4 písm. f) zákona o zaměstnanosti (konkrétně část na konci tohoto ustanovení znějící: „nejméně však ve výši 250 000 Kč“) je v rozporu s ústavním pořádkem České republiky, a to zejména s čl. 11 Listiny základních práv a svobod, neboť nerespektuje zásadu, aby uložení pokuty, byť i v minimální výši, nebylo pro delikventa likvidační. Jedná se o takový zásah do majetkových práv jednotlivce, který vzhledem ke své intenzitě představuje porušení zmíněného článku a současně zakládá porušení čl. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť způsobuje zásadní nerovnost subjektů v oblasti sociální. Správní orgán totiž nemůže dle shora uvedené právní úpravy uložit za spáchání správního deliktu na úseku zaměstnanosti podle ustanovení § 140 odst. 1 písm. c) nebo e) zákona o zaměstnanosti pokutu nižší než 250 000 Kč a jakkoli zohlednit alespoň do určité míry majetkové a osobní poměry delikventa.

24. Krajský soud v této souvislosti rovněž poukázal na dosavadní ustálenou judikaturu Ústavního soudu týkající se zákazu likvidačních pokut, tedy na náleze ze dne 13. 8. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 3/02 a náleze ze dne 9. 3. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 38/02, a upozornil, že na citované plenární nálezy navazuje i senátní judikatura Ústavního soudu [např. náleze ze dne 13. 12. 2004 sp. zn. I. ÚS 416/04 (N 190/35 SbNU 485)], která potvrzuje názor, že z ústavního hlediska je nutno zamezit nepřiměřeným pokutám.

25. Krajský soud proto shrnul, že sankce musí být přiměřená nejen ve vztahu k objektivní a subjektivní stránce jiného správního deliktu (k závažnosti správního deliktu, způsobu jeho spáchání, jeho následkům a okolnostem, za nichž byl spáchán), ale též ve vztahu k osobě delikventa a jeho

poměrům. Stanovení dolní sazby pokuty zákonodárcem přitom správní uvážení příslušného orgánu omezuje, což může ve svém důsledku znamenat překážku pro zohlednění nejen faktické závažnosti konkrétního protiprávního jednání, ale i ekonomické situace delikventa. Ve světle citované judikatury Ústavního soudu je přitom nutno dospět k závěru, že se správní orgán dopustí neústavního zásahu do vlastnického práva delikventa tehdy, pokud mu uloží likvidační pokutu, protože tím zmaří samotnou podstatu jeho majetku. Správní orgány tedy musí při určení výše pokuty vždy přihlídnout k osobním a majetkovým poměrům delikventa, aby se vyhnuly uložení likvidační pokuty, tj. pokuty, která by byla způsobilá mu sama o sobě přivodit platební neschopnost či ho donutit ukončit podnikatelskou činnost, příp. přivodit situaci, že by se v důsledku takové pokuty stalo v podstatě jediným smyslem jeho podnikatelské činnosti na dlouhou dobu splácení této pokuty s reálným rizikem, že se sám nebo i jeho rodina (jde-li o podnikající fyzickou osobu) na základě této pokuty dostanou do existenčních potíží. Aby však mohl správní orgán dostát své povinnosti a neuložit takovou likvidační pokutu, musí mít možnost majetkové poměry delikventa zhodnotit. S ohledem na shora uvedené krajský soud navrhl předmětnou pasáž zákona o zaměstnanosti zrušit.

IV.

26. Ústavní soud se v souladu s ustanovením § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., nejdříve zabýval otázkou, zda zákon, u kterého je namítána protiústavnost jeho ustanovení, byl přijat a vydán v mezích Ústavou České republiky stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Jak Ústavní soud ověřil z příslušných sněmovních tisků, z údajů o průběhu hlasování a z vyjádření Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, stalo se tak předpokládaným, ústavně souladným způsobem.

27. V průběhu řízení před Ústavním soudem byl dne 22. 7. 2014 ve Sbírce zákonů vyhlášen zákon č. 136/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 251/2005 Sb., o inspekcí práce, ve znění pozdějších předpisů. Bodem 50 čl. I části první tohoto zákona došlo s účinností od 1. 1. 2015 k novelizaci napadeného ustanovení, a to tak, že částka 250 000 Kč se nahrazuje částkou 50 000 Kč (k tomu blíže sub 36).

28. Důvodová zpráva k tomuto bodu zní: „Na základě provedených kontrol a následně vedených správních řízení je možno učinit závěr, že současná minimální výše pokuty (250 000 Kč) překračuje v řadě případů preventivní funkci včetně aspektu zaměřeného na odrazování od nelegálního zaměstnávání. Minimální výše pokuty se tak v těchto případech stává

fakticky likvidační a přesahuje tak záměr zákonodárce. Pro zachování cíle sledujícího preventivní, ale i odstrašující účinek se jeví jako užitečné změnit stanovenou minimální výši sankce. Stanovení nové hranice minimální sankce má kromě výše uvedených cílů naplňovat i skutečnost, že nelegální zaměstnávání se nesmí zaměstnavatelům vyplácet. Tyto aspekty splňuje minimální hranice ve výši cca 50 000 Kč. Takto stanovená sankce ponechává dostatečný prostor v rámci správní úvahy vedené v daném správním řízení stanovit výši sankce s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem, především počtu nelegálně zaměstnaných, až do hranice maximálního rozpětí, tj. 10 mil. Kč.“

29. Dne 22. srpna 2014 reagoval na vzniklou situaci i navrhovatel a pozměnil petit svého původního návrhu. Uvedl přitom, že jelikož musí při přezkumu rozhodnutí správního orgánu vycházet ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování správního orgánu (§ 75 odst. 1 soudního řádu správního), není změna zákonné úpravy pro řízení před ním vedené rozhodná. Navrhl proto, pro případ, že Ústavní soud dospěje k závěru, že původnímu návrhu není možno vyhovět, aby připustil změnu návrhu a aby v řízení bylo pokračováno jako o návrhu na vydání nálezu, ve kterém bude konstatováno, že napadené ustanovení bylo ve znění před svojí novelizací v rozporu s čl. 11 odst. 1 a čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

V.

30. Ústavní soud po přezkoumání podstaty věci zjistil, že návrh je důvodný.

31. Nálezem ze dne 9. 3. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 38/02 (N 36/32 SbNU 345; 299/2004 Sb.) Ústavní soud zamítl návrh skupiny poslanců na zrušení části § 11 odst. 3 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů, který stanovil kritéria pro výši pokuty za správní delikt. Zmíněný nález k námitce diskriminace na základě majetku zdůraznil, že nechápe rovnost jako absolutní, nýbrž jako relativní (a nadto akcesorickou ve vztahu k jiným základním právům a svobodám). S pojmem relativní rovnosti úzce souvisí pojem přiměřenosti zásahu do základních práv. Z charakteru pokuty jako majetkové sankce nutně vyplývá, že má-li být individualizovaná a přiměřená, musí reflektovat i majetkové poměry potrestaného. Stejná výše pokuty uložená majetnému se bude jevit jako směšná a neúčinná, zatímco v případě postihu nemajetného může působit drakonicky a likvidačně. Není tedy porušením principu relativní rovnosti, jestliže dvěma osobám v různých situacích bude uložena pokuta v různé výši, byť by jediným rozdílem jejich situace měly být právě rozdílné majetkové poměry. Kritérium zkoumání majetkových poměrů delikventa při úvaze o výši ukládané pokuty je nezbytné a komplementární – nikoli ovšem proto, že

vysoké pokuty by byly nevymahatelné, ale vzhledem k riziku likvidačního účinku nepřiměřeně vysoké pokuty. Pokuta jakožto trest musí být diferencovaná, aby efektivně působila jako trest i jako odstrašení (individuální a generální prevence).

32. Ústavní soud tedy v citovaném nálezu nejenže odmítl názor, že by zohlednění majetkových poměrů a jejich promítnutí do celkové výše pokuty bylo diskriminační (naopak je shledal v souladu s principem relativní rovnosti), ale dokonce pokládá zohledňování těchto poměrů za nutné a nezbytné, aby byl dosažen účel trestu.

33. Ještě bližším případem dopadajícím na nyní zkoumanou věc je nález ze dne 13. 8. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 3/02 (na který navrhovatel také správně upozornil), jímž Ústavní soud zrušil část ustanovení § 106 odst. 3 zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění zákona č. 83/1998 Sb., které stanovovalo dolní hranici pokuty za jiný správní delikt dle stavebního zákona ve výši 500 000 Kč. V uvedeném případě bylo posuzováno, zda toto zákonodárcem přijaté řešení bylo legitimním zásahem do základních práv, konkrétně do práva vlastnit majetek. Bylo konstatováno, že ne každé odnětí majetku na základě pokuty, případně poplatků a daní, zakládá zásah do vlastnických práv, ale jen takové, jež majetkové vztahy dotčeného subjektu zásadně mění, a to tak, že mění jeho celkovou majetkovou pozici „zmařením samé podstaty majetku“. U podnikajících osob Ústavní soud vyloučil zásah, v jehož důsledku by byla „zničena majetková základna pro další podnikatelskou činnost“.

34. Nepřípustné jsou tedy podle zmíněného nálezu takové pokuty, jež mají likvidační charakter, čímž se rozumí i takové případy, v nichž pokuta natolik přesáhne možné výnosy z podnikání, že se podnikatelská činnost v podstatě stává bezúčelnou (tj. směřující pouze k úhradě uložené pokuty po značné časové období). Bylo zdůrazněno i nebezpečí likvidační pokuty spočívající v dopadech na pachatelovo okolí, a to zejména u podnikajících fyzických osob, vzhledem k tomu, že není oddělen jejich soukromý majetek a majetek určený k podnikání. V daném případě dospěl Ústavní soud k závěru, že posuzovaná dolní hranice pokuty je v rozporu s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, neboť „paušalizuje závažnost protiprávního jednání, což vede k omezení možnosti správního orgánu přihlédnout ke konkrétním okolnostem případu, osobě delikventa a k jeho poměrům“. V citovaném nálezu byla posuzovaná úprava shledána také v rozporu s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a s ústavní zásadou rovnosti podle čl. 1 Listiny základních práv a svobod, spočívajícím ve fakticky nerovném dopadu zcela shodných pokut na rozdílné delikventy: „V tomto případě sice napadené ustanovení z formálního hlediska zachází se všemi subjekty stejně, avšak zásadním způsobem brání rozlišovat

jejich majetkovou situaci.“ Bylo proto konstatováno, že vzniklá faktická sociální nerovnost je takové intenzity, že zakládá zásah do základních práv a svobod, a je tedy nerovností v ústavněprávním smyslu.

35. Podle názoru Ústavního soudu je tedy zřejmé, že uvedené závěry, plynoucí z jeho předchozích nálezů, se obdobně vztahují i na nyní zkoumaný případ. Protože je nadbytečné opakovat totéž jen poněkud jinými slovy, odkazuje Ústavní soud na svoje již vyslovené závěry a shrnuje, že přijatá právní úprava, která, jak bylo shora vyloženo, sice již byla změněna, ale je stále ještě platná, brání řádné individualizaci konkrétního případu, neboť spodní hranice pokuty je stanovena v takové výši, že omezuje rozhodující správní orgány přihlídnout ke specifickým okolnostem různých případů, jakož i k osobám delikventů a jejich majetkovým poměrům. Do těchto majetkových poměrů může v některých případech zasáhnout se značnou intenzitou, a jde proto o zjevně nepřiměřenou výši spodní hranice pokuty, která dosahuje ústavní dimenze. Uvedené ilustrují i shora popsané konkrétní případy (navrhovatelem a vedlejším účastníkem řízení), i když Ústavní soud předmětnou problematiku v řízení o návrhu na zrušení zákona nebo jeho jednotlivého ustanovení posuzuje abstraktně, a nikoliv konkrétně; to bude následně úkolem obecných soudů. Z uvedeného je zřejmé, že rozhodnutí správních orgánů by nemohla být v důsledku posuzované právní úpravy v nezanedbatelném množství případů spravedlivá, a tedy ani ústavně konformní.

36. Tyto důvody ostatně v zásadě akceptoval i zákonodárce, když napadené zákonné ustanovení novelizoval (viz výše citovanou zpravodajskou zprávu). Ústavní soud v této souvislosti považuje za potřebné s ohledem na princip minimalizace zásahu do rozhodování zákonodárce zdůraznit, že předmětem nynějšího řízení byla právě ústavnost dolní hranice minimální výše pokuty rozhodná pro rozhodování navrhovatele a vedlejšího účastníka nynějšího řízení v řízeních (viz blíže body 1 až 3 a 21 až 23), ze kterých vzešel jejich návrh ve smyslu čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky. Nebyla proto prováděna abstraktní kontrola ústavnosti ustanovení § 140 odst. 4 písm. f) zákona o zaměstnanosti, ve znění účinném od 1. 1. 2015, tedy obecná ústavní přípustnost jinak vymezené dolní hranice předmětné pokuty, nýbrž toliko ústavnost dolní hranice pokuty ve výši 250 000 Kč. Ústavní soud proto v tomto řízení není oprávněn jakkoliv se vyslovovat k otázce, zda vůbec, a pokud ano, v jaké výši by v případě tohoto správního deliktu měla být dolní hranice pokuty zákonem stanovena. Od vykonatelnosti nálezu do nabytí účinnosti uvedené novely zákona o zaměstnanosti, popř. jiné úpravy textu § 140 odst. 4 písm. f) zákona o zaměstnanosti, tak nebude dolní hranice pokuty stanovena vůbec. Bude pak věcí zákonodárce, aby po zrušení slov „nejméně však ve výši“ v předmětném ustanovení jeho text stylisticky upravil. S ohledem na rámec tzv. konkrétní kontroly

ústavnosti, která je vázána na „souvislost“ s rozhodovací činností navrhovatele a vedlejšího účastníka řízení, nebylo v tomto řízení možné předjímat, k jakému závěru ohledně stanovení konkrétní výše pokuty tyto soudy (s ohledem na své moderační právo) případně dospějí, ať již podle právního stavu do konce roku 2014 či od 1. 1. 2015, neboť posuzování konkrétních okolností případu uložení pokuty Ústavnímu soudu v řízení podle § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu nepřísluší.

37. Ústavní soud proto navrhovateli vyhověl a vyslovil, že (mezitím novelizované) ustanovení § 140 odst. 4 písm. f) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění zákona č. 367/2011 Sb. a zákona č. 1/2012 Sb., ve slovech „nejméně však ve výši 250 000 Kč“, je v rozporu s čl. 1, čl. 4 odst. 4, čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

Č. 164

K oprávnění soudního exekutora požadovat informace od advokáta

Nucená realizace výrazné většiny vykonatelných exekučních titulů je spojena se zásahem do majetkové sféry povinného subjektu. Zjišťování informací o jeho majetku je značně komplikovaným procesem, který však nesmí ohrozit zájem oprávněného na co nejrychlejším uspokojení jeho vykonatelné pohledávky. Proto se exekuční řízení vyznačuje řadou institutů, které mají jak oprávněnému, tak zejména soudnímu exekutorovi pomoci při získávání informací o potenciálních zdrojích zpeněžení či přímého majetkového postižení. I z tohoto důvodu je soudnímu exekutorovi umožněno obracet se na celou řadu třetích osob, které mohou mít o majetku povinného nějaké informace. Je však důležité uvést, že daná povinnost součinnosti třetích osob může být uložena pouze ve vazbě na konkrétní exekuční řízení, za účelem co neefektivnějšího vymožení vykonatelné pohledávky. Z toho vyplývá i požadavek na řádnou formulaci výzvy k poskytnutí součinnosti. Žádosti o sdělení jakýchkoliv informací o majetku povinného a jeho správě, které se konkrétní exekuce přímo nedotýkají, je nutno striktně odmítnout.

Ustanovení § 33 odst. 4 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, nelze vykládat v tom směru, že prosté právní zastoupení spočívající např. v hrazení soudních poplatků a činění podání v majetkových sporech představuje správu majetku, resp. po advokátovi nelze požadovat souhrnné informace o veškerých majetkových sporech jeho klienta coby povinného v exekučním řízení. Z toho důvodu není možno stěžovatele sankcionovat za jeho zákonně souladný postup. Pokud soudy či soudní exekutor selžou v respektování tohoto pravidla, lze konstatovat porušení práva na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů (soudce zpravodaj) – ze dne 10. září 2014 sp. zn. I. ÚS 3859/13 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Vladimíra Řičici, advokáta, se sídlem Voráčovská 14, Praha, zastoupeného JUDr. Helenou Obeidovou, advokátkou, se sídlem Voráčovská 14, Praha, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 9. 2013 sp. zn. 56 Co 533/2013 a proti usnesení soudního exekutora Exekutorského úřadu ve Frýdku-Místku Mgr. Jaroslava Kocince, LL.M., ze dne 2. 8. 2013 č. j. 142 EX 01728/12-65,

jimiž byla stěžovateli uložena pořádková pokuta 500 Kč za nesplnění součinnosti spočívající mimo jiné ve sdělení údajů o probíhajících nebo již skončených soudních, správních či jiných řízeních, ve kterých klient stěžovatele jakožto povinný v exekučním řízení vystupoval, za účasti Krajského soudu v Ostravě a soudního exekutora Exekutorského úřadu ve Frýdku-Místku Mgr. Jaroslava Kocince, LL.M., jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 9. 2013 sp. zn. 56 Co 533/2013 a usnesením Mgr. Jaroslava Kocince, LL.M., soudního exekutora Exekutorského úřadu ve Frýdku-Místku, ze dne 2. 8. 2013 č. j. 142 EX 01728/12-65 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 9. 2013 sp. zn. 56 Co 533/2013 a usnesení Mgr. Jaroslava Kocince, LL.M., soudního exekutora Exekutorského úřadu ve Frýdku-Místku, ze dne 2. 8. 2013 č. j. 142 EX 01728/12-65 se zrušují.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatel včasnou ústavní stížností, jež po formální stránce naplňuje předpoklady stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, napadl v záhlaví konkretizovaná rozhodnutí obecného soudu a soudního exekutora. Usnesením Krajského soudu v Ostravě (dále také „odvolací soud“) ze dne 30. 9. 2013 sp. zn. 56 Co 533/2013 bylo potvrzeno usnesení Mgr. Jaroslava Kocince, LL.M., soudního exekutora Exekutorského úřadu ve Frýdku-Místku (dále také „soudní exekutor“), ze dne 2. 8. 2013 č. j. 142 EX 01728/12-65.

2. V ústavní stížnosti je popsán rozhodný průběh exekučního řízení, v němž stěžovatel vystupuje v pozici právního zástupce povinného.

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že výzvou ze dne 25. 1. 2013 byl soudním exekutorem požádán o poskytnutí součinnosti spočívající mimo jiné ve sdělení údajů o probíhajících nebo již skončených soudních, správních či jiných řízeních, ve kterých klient stěžovatele jakožto povinný v exekučním řízení vystupoval, a jejich výsledku. Soudní exekutor v rámci této výzvy požadoval toliko informace o řízeních ve věcech peněžitého plnění nebo jiných majetkových hodnot. Stěžovatel v reakci na zasloupanou výzvu uvedl, že jej zavazuje povinnost mlčenlivosti ve smyslu § 21 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen

„zákon o advokacii“), a předmětné výzvě k poskytnutí součinnosti tudíž nevyhověl. Dne 28. 5. 2013 pak soudní exekutor stěžovatele opětovně vyzval ke sdělení téhož, kdy poskytnutí předmětné součinnosti doplnil o výzvu k vyjádření, zda někdy stěžovatel podával přihlášky pohledávek klienta do insolvenčního řízení, popř. do jakého, a zda stěžovatel uzavíral jménem svého klienta splátkové kalendáře s jeho dlužníky. V případě, že by stěžovatel takové splátkové kalendáře uzavíral, požadoval soudní exekutor zaslání těchto listin, včetně sdělení aktuální výše pohledávek klienta za dlužníky, již doposud svůj dluh nesplnili v plné výši. Tuto žádost k poskytnutí součinnosti pak soudní exekutor odůvodnil tím, že procesní zastupování klienta stěžovatele v nalézacích řízeních je správou majetku, neboť pohledávka je považována za majetkovou hodnotou a veškeré úkony směřující k zamezení promlčení by se daly za zachování majetku považovat.

4. S tímto právním názorem soudního exekutora se však stěžovatel neztotožnil a argumentačně podpořen stanoviskem České advokátní komory opětovně odmítl soudnímu exekutorovi součinnost poskytnout. V důsledku toho pak byla vydána ústavní stížností napadená rozhodnutí, přičemž usnesení soudního exekutora stěžovateli ukládá, nechť zaplatí Okresnímu soudu ve Frýdku-Místku částku ve výši 500 Kč představující pořádkovou pokutu za nesplnění žádané součinnosti, uloženou v souladu s § 53 odst. 1 o. s. ř. ve spojení s § 52 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, (dále též jen „e. ř.“). Napadeným usnesením odvolacího soudu pak bylo usnesení soudního exekutora potvrzeno.

5. Vzhledem ke skutečnosti, že přijetím napadených rozhodnutí došlo k porušení principu legality a práva na spravedlivý proces obsažených v čl. 2 a 36 Listiny základních práv a svobod, stěžovatel závěrem ústavní stížnosti navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

II.

6. Za účelem posouzení důvodnosti podané stížnosti byli účastníci vyzváni k podání vyjádření.

7. Krajským soudem v Ostravě bylo sděleno, že s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu nelze činnost stěžovatele spočívající zejména v podávání návrhů na vydání elektronických platebních rozkazů spojených s povinností hradit soudní poplatky, jež byly plněny buď v kolcích, nebo příkazem na účet soudu z účtu tuzemské banky, nazvat jinak než správou majetku povinného. Závěrem vyjádření odvolací soud uvádí, že zásadně nesouhlasí s tím, že by se v dané věci mělo jednat o demonstrativní potrestání stěžovatele, naopak vyslovuje své očekávání nad podáním ústavní stížnosti a vyřešením otázky, zda lze činnost stěžovatele pod pojem správy majetku zahrnout.

8. Soudní exekutor v první řadě uvedl, že po rozsáhlé lustraci majetku povinného bylo zjištěno, že povinný nemá zřízení na území České republiky žádný bankovní účet, což mu nebrání přijímat platby od svých mnohých dlužníků a zároveň platby poukazovat (např. za účelem hrazení soudních poplatků) prostřednictvím stěžovatele. Z toho důvodu má soudní exekutor za to, že stěžovatel vystupuje v jednoznačném postavení osoby spravující majetek svého klienta. Pro případ, že by nebylo možno klasifikovat činnost stěžovatele jako správu majetku, soudní exekutor poukázal na nutnost extenzivního výkladu § 33 e. ř., jenž by prolomil povinnost mlčenlivosti stěžovatele. V tomto směru je upozorněno na specialitu exekučního řádu vzhledem k zákonu o advokacii a dále je vyzdvižnut účel exekučního řízení, jímž je mimo jiné právě efektivita exekučního vymáhání. Soudní exekutor také upozorňuje na možnou přiměřenou aplikaci § 128 o. s. ř., ve spojení s § 52 odst. 1 e. ř., dle něhož je každý povinen na dotaz soudu bezplatně sdělit skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí, opřenu o nález Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 543/11 (N 89/61 SbNU 377), z něhož dle tvrzení soudního exekutora nutnost extenzivního výkladu plyne. Dále pak soudní exekutor konstatoval, že s ohledem na princip proporcionality se mu jeví jako přiměřené prolomení povinnosti mlčenlivosti stěžovatele, neboť dle jeho mínění lze jediné tak dosáhnout sledovaného cíle získáním informací potřebných pro provedení exekuce. V této souvislosti poukázal na skutečnost, že jen před Okresními soudy ve Frýdku-Místku a Karviné se povinná společnost účastní více než 350 sporů, jen soudním exekutorem JUDr. Alešem Bayerem je ve prospěch povinné vedeno 26 exekučních řízení, a to jen v případech, kdy povinná disponuje nemovitým majetkem zapsaným v katastru nemovitostí. Dále bylo poukázáno na insolvenční řízení, v nichž má povinná postavení přihlášeného věřitele. Soudní exekutor v rámci svého vyjádření neváhal upozornit na promyšlený způsob obchodování s promlčenými pohledávkami mezi povinnou a dalšími společnostmi. Z uvedeného plyne, že účelem existence povinné společnosti je právě soudní vymáhání promlčených pohledávek, kdy pravomocně přiznané tituly jsou dále postupovány na další společnost, a povinné tak na vrub zůstávají jen nároky protistran na uhrazení soudních nákladů v případě, že protistrana promlčení namítne. V důsledku toho nemá povinná jiný majetek než pravomocně přiznané promlčené pohledávky před jejich postoupením spřízněné společnosti. S ohledem na uvedené činí soudní exekutor závěr, že prolomení mlčenlivosti stěžovatele je v tomto případě zjevně proporčním k dosažení smyslu a účelu exekučního řízení. Závěrem soudní exekutor poukazuje na skutečnost, že v civilním řízení není možno na právo mlčenlivosti nahlížet tak, jak je tomu v trestním právu, tedy ve smyslu zásady zákazu sebeobviňování. Na důkaz toho soudní exekutor uvádí povinnost obsaženou v § 260a o. s. ř. a na některá ustanovení

německého právního řádu. Vzhledem k nedostatečné intenzitě případného zásahu do základních práv a svobod navrhuje soudní exekutor zamítnutí ústavní stížnosti.

9. Ke shora specifikovaným vyjádřením podal stěžovatel repliku, v níž uvedl, že v intencích své stížnosti v žádném případě nerozporoval protiústavnost § 33 e. ř. jako takového, ale právě extenzivní výklad účastníků, dle něhož je správou majetku už třeba jen podání návrhu na vydání elektronického platebního rozkazu. Nutnost stěžovatelem upřednostňovaného striktního výkladu uvedeného ustanovení spatřuje v potřebě zachování práv klienta, který musí vždy s jistotou vědět, za jakých podmínek mohou být jeho osobní informace poskytnuty třetím osobám. Stěžovatel namítá, že široký výklad by naopak popíral samotný princip daného ustanovení. Stejně tak je v replice poukázáno na riziko vzniku prostoru pro individuální posouzení obsahu pojmu správy majetku, kdy v důsledku propracované argumentace a trvání na širokém výkladu daného ustanovení by povinnost mlčenlivosti nezavazovala nikoho. Stěžovatel se taktéž neztotožňuje s výkladem ustanovení § 128 o. s. ř., jež dle jeho mínění nelze pojímat zcela absolutně; tento svůj názor stěžovatel opírá o komentářovou literaturu.

III.

10. Po seznámení s obsahem ústavní stížnosti, napadenými usneseními a vyžádaným spisem soudního exekutora Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Ve vztahu k projednávané věci je nutno zdůraznit, že úkolem Ústavního soudu je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv kontrola „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není povolán k přezkumu správnosti aplikace „jednoduchého“ práva. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů veřejné moci porušena stěžovatelova základní práva či svobody chráněné ústavním pořádkem České republiky, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Ve smyslu nálezu Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2003 sp. zn. IV. ÚS 525/02 (N 131/31 SbNU 173) soudy právního státu chránícího individuální lidská práva a svobody jsou ústavně zavázány promýšlet důsledky svých rozhodnutí, zohledňovat svůj předchozí postup, dbát na vynutitelnost vydávaných rozhodnutí a neposuzovat věc jenom z hlediska izolovaného výkladu jednoho ustanovení. Důvěra v soudní rozhodování a reálná vynutitelnost práva totiž patří mezi základní mimoprávní atributy právního státu.

12. Ústavní soud považuje za nutné připomenout, že právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je porušeno, pokud je komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva

u nezávislého a nestranného soudu, popř. pokud soud odmítá jednat a rozhodovat o podaném návrhu, eventuálně pokud zůstává v řízení bez zákonného důvodu nečinný. Z práva na spravedlivý proces vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili k tvrzením protistrany, a náležitě posoudit jimi tvrzené a uplatňované skutečnosti. To jednak znamená umožnit účastníkům účinné uplatňování námitek a argumentů, jednak i povinnost soudu se nejen s těmito námitkami a argumenty, jež jsou způsobitelné ovlivnit rozhodování, přesvědčivě v odůvodnění vypořádat. Vedle toho je však povinností soudu přísně dodržovat základní principy organizace soudnictví, zejména pak nezávislost a nestrannost, a základní principy řízení. V neposlední řadě je povinností soudu, aby na zjištěný skutkový stav aplikoval správný právní předpis a tento předpis v souladu se základními principy řádně interpretoval.

13. Tato poslední povinnost soudu však v předchozím řízení nebyla respektována.

14. Podstata ústavní stížnosti spočívá v posouzení otázky, zda je soudní exekutor oprávněn v rámci povinné součinnosti třetích osob zakotvené v § 33 odst. 4 e. ř. požadovat od stěžovatele v postavení advokáta sdělení informace týkající se běžné advokátní činnosti vykonávané ve vztahu k povinnému coby klientu stěžovatele, demonstrativně spočívající ve sdělení údajů o probíhajících nebo již skončených soudních, správních či jiných řízeních, ve kterých klient stěžovatele vystupoval, o podávání přihlášek do insolvenčního řízení a uzavírání splátkových kalendářů s jeho dlužníky. Obecně lze tuto otázku postavit tak, zda je možno běžnou procesní činnost advokáta považovat za správu majetku klienta, a zda je tedy extenzivní výklad § 33 odst. 4 e. ř. na úkor prolomení povinnosti mlčenlivosti advokáta stanovené v § 21 zákona o advokacii v tomto směru přípustný.

15. Dle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 6. 2012 č. j. 6 Ads 30/2012-47 povinnost mlčenlivosti advokáta je základním předpokladem pro poskytování právní pomoci. K prolomení povinnosti mlčenlivosti by mělo docházet pouze v nezbytných případech a v nezbytném rozsahu. V tomto směru je nutno připomenout nález Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 889/10 (N 237/59 SbNU 405), dle něhož povinnost mlčenlivosti je základním předpokladem pro poskytování právní pomoci a tím i nezbytnou podmínkou fungování demokratické společnosti. Výkon profese advokáta vychází z důvěrného vztahu mezi advokátem a klientem a z důvěry klienta v mlčenlivost advokáta. Nejedná se o výsadu advokáta, která by měla založit vynětí z obecně platného a závazného právního řádu, ale jde o povinnost uloženou advokátovi v zájmu jeho klientů a pro jejich ochranu. Ve smyslu uvedeného lze tedy uzavřít, že povinnost mlčenlivosti advokáta představuje ryzí a esenciální předpoklad výkonu advokacie, jež je založena mj. na principu důvěry mezi klientem a advokátem.

16. Je nicméně nade vše pochybnost, že pojetí této povinnosti je v českém právním řádu vnímáno nikoli jako povinnost absolutní, nýbrž relativní. Tedy této povinnosti může být advokát jak zproštěn samotným klientem, tak může být v některých případech výjimečně prolomena zákonem. Právě jedním takovým případem je ustanovení § 33 odst. 4 exekučního řádu, podle něhož: „Banky, pobočky zahraničních bank, spořitelni a úvěrní družstva, instituce elektronických peněz, zahraniční instituce elektronických peněz, vydavatelé elektronických peněz malého rozsahu, platební instituce, zahraniční platební instituce a poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu (dále jen ‚peněžní ústav‘), pojišťovny, investiční společnosti a investiční fondy, obchodníci s cennými papíry, penzijní společnosti, penzijní fondy podle zvláštního právního předpisu, Fond pojištění vkladů (dále jen ‚finanční instituce‘), notáři, advokáti, fyzické a právnické osoby jsou povinni sdělit exekutorovi na jeho písemnou žádost údaje o číslech účtů povinného nebo jeho jiných jedinečných identifikátorech, jakož i o jejich stavu a změnách a údaje o majetku, věcech, listinách či zaknihovaných cenných papírech povinného jimi spravovaných či u nich pro povinného či povinným uschovaných.“ Ve smyslu komentářové literatury není sporná aplikace tohoto zákonného ustanovení v případech finančních institucí, notářů a jiných právnických či fyzických osob. Problematicky se však jeví právě povinnost advokátů k součinnosti, neboť je jí prolomena zásada advokátní mlčenlivosti, která je respektována dokonce i orgány činnými v trestním řízení. V předmětném komentáři je dokonce učiněn závěr, že *de lege ferenda* bude třeba buď tuto povinnost advokáta informací exekutorovi poskytnout i přes povinnost mlčenlivosti explicitně zákonně upravit, nebo bude zapotřebí přímo tuto povinnost advokáta zakotvenou v § 33 odst. 4 e. ř. zrušit, a to již s ohledem na skutečnost, že advokáti nevedou evidenci majetku či osob [Kasíková, M. a kol. Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a předpisy související. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005]. Rozhodně však nelze přisvědčit názoru soudního exekutora (v uvedeném vyjádření) týkajícího se speciality § 33 e. ř. k § 21 a násl. zákona o advokacii.

17. Soudní exekutor a obecný soud v napadených rozhodnutích vyjádřili názor, že procesní zastupování klienta stěžovatele v řízeních před soudy je správou majetku, když pohledávky jsou za majetkovou hodnotou, a stěžovatele tedy stíhá povinnost podat soudnímu exekutorovi požadované informace. S tímto uvedeným závěrem se však Ústavní soud nemůže ztotožnit. V konečném důsledku by totiž byl advokát v případě účasti klienta coby povinného v exekučním řízení na výzvu soudního exekutora povinen sdělit veškeré informace související se zastupováním klienta v naprosto odlišných, třeba i zcela nesouvisejících řízeních nalézacích, exekučních, insolvenčních aj. *A contrario*, vyřčení souhlasu s uvedeným závěrem by

do budoucna naprosto popřelo smysl existence povinnosti advokáta k mlčenlivosti, neboť v případě účastenství klienta v exekučním řízení na straně povinné by tato povinnost zcela neexistovala a soudní exekutor by mohl požadovat podání také informací pro samotné efektivní vymožení exekvované povinnosti nerozhodných.

18. V tomto směru Ústavní soud odkazuje na ustanovení § 94 odst. 1 věty první e. ř., v jehož smyslu mohou oprávněné orgány a osoby nahlížet do spisů, které nejsou uloženy v archivu exekutora, a pořizovat si z nich výpisy; oprávněné osoby tak mohou činit výlučně v kanceláři exekutora pod jeho dohledem nebo pod dohledem jím pověřeného zaměstnance. Dle § 95 odst. 1 e. ř. jsou oprávněnými orgány v rozsahu své působnosti ministerstvo, Komora, orgány činné v trestním řízení, soudy, státní zastupitelství, finanční úřady a katastrální úřady. Ve smyslu odstavce 2 téhož ustanovení jsou pak oprávněnými osobami účastníci exekučního řízení, jejich právní nástupci, zástupci těchto osob a znalec, pokud ho příslušný orgán uvedený v odstavci 1 za znalce ustanovil a uložil mu povinnost nahlédnout do spisu. Konečně podle § 94 odst. 3 e. ř. každému, kdo na tom má právní zájem nebo kdo pro to má vážné důvody, exekutor na žádost povolí, aby nahlédl do exekučního spisu a aby si z něho učinil výpisy nebo opisy, ledaže jde o spis, o němž právní předpisy stanoví, že jeho obsah musí zůstat utajen. Pokud by tedy závěr o ekvivalenci správy majetku a prostého procesního právního zastupování byl shledán jako správný, staly by se informace, jež jsou až na velmi vzácné a zákonem předpokládané výjimky široké veřejnosti a třeba i jiným „oprávněným orgánům“ zcela utajeny, relativně jednoduše dostupnými, čímž by byl smysl a účel povinnosti mlčenlivosti ve smyslu § 21 zákona o advokacii logicky popřen a stal by se toliko zákonnou proklamací, jež by byla v intencích exekučního řízení zcela bez významu.

19. Nadto je taktéž nutno poukázat na značně komplikované posouzení přiměřenosti požadované informace vůči výši vymáhané pohledávky. Ústavnímu soudu se jeví jako naprosto neproporcionální zásah do důvěrného vztahu stěžovatele a jeho klienta požadování sdělení veškerých údajů o probíhajících nebo již skončených soudních, správních či jiných řízeních, ve kterých klient stěžovatele jakožto povinný v exekučním řízení vystupoval, a jejich výsledku, a to za situace, kdy sám soudní exekutor předpokládá, že takových řízení bude cca 16 000 v rámci celé České republiky, přičemž výše vymáhané pohledávky činí 13 000 Kč.

20. Nelze ani opominout otázku právní jistoty a legitimního očekávání klienta stěžovatele, že předmětné informace podléhající mlčenlivosti budou touto povinností skutečně chráněny. Ke znakům právního státu a mezi jeho základní hodnoty patří neoddelitelně princip právní jistoty (čl. 1 odst. 1 Ústavy), jehož nepominutelným komponentem je nejen předvídatelnost práva, nýbrž i legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné

moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky [srov. náleze Ústavního soudu ze dne 27. března 2003 sp. zn. IV. ÚS 690/01 (N 45/29 SbNU 417)]. Ochrana legitimního očekávání jakožto integrální součásti základního práva podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, jež má ústavněprávní dimenzi, má pak reflexi v jednotlivých normách jednoduchého práva, v daném případě v zákoně o advokacii. Legitimní očekávání tedy nepůsobí bezprostředně mezi stěžovatelem a jeho klientem (tedy mezi subjekty soukromého práva), nýbrž je to ústavně garantované základní právo, které působí ve vztahu stěžovatele coby právního zástupce klienta vůči státní moci, tj. soudu, resp. soudnímu exekutorovi, jež zavazuje povinnost poskytovat ochranu takovému legitimnímu očekávání, a to cestou interpretace a aplikace příslušných norem jednoduchého práva. Pokud soudy či soudní exekutor selžou v plnění této povinnosti, lze konstatovat zásah do základního práva podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod [srov. náleze Ústavního soudu ze dne 14. července 2004 sp. zn. I. ÚS 185/04 (N 94/34 SbNU 19)].

21. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že prosté procesní zastupování v řízeních před soudy spočívající např. v hrazení soudních poplatků z účtu právního zástupce a podávání návrhů na zahájení řízení nelze považovat za správu majetku dle § 33 odst. 4 e. ř. Opačný závěr by vedl k naprosto absurdním a pro současné chápání pojetí povinnosti mlčenlivosti advokáta devastujícím důsledkům. Důvěrný vztah klienta a jeho advokáta by tak byl narušen kontinuální nejistotou klienta ohledně toho, zda eventuálně v budoucnu nebudou veškeré klíčové informace týkající se jeho majetkových sporů poskytnuty třetím osobám, a to třeba i na základě šikanózně podaného exekučního návrhu. V tomto směru je nutno upozornit právě na tu skutečnost, že povinnost mlčenlivosti je zakotvena zejména a především za účelem ochrany klienta.

22. Soudní exekutor ve svém vyjádření poukázal mj. na náleze Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 543/11 (N 89/61 SbNU 377), z něhož dovodil nutnost extenzivního výkladu onoho ustanovení. Soudní exekutor konkrétně uvádí, že § 128 o. s. ř. je nutno interpretovat ve shodě s ustanovením § 34 odst. 1 e. ř., kdy dle tvrzení soudního exekutora tento názor Nejvyššího soudu (srov. stanovisko Nejvyššího soudu k výkladu exekučního řádu ze dne 15. 2. 2006 sp. zn. Cpjn 200/2005) byl právě jmenovaným nálezem Ústavního soudu potvrzen. Je však nutno poznamenat, že soudní exekutor neval zcela v potaz rozsah § 128 o. s. ř., dle něhož: „Každý je povinen bezplatně na dotaz sdělit soudu skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí. Ustanovení § 139 odst. 3 tím není dotčeno. Odmítnout soudu sdělit tyto skutečnosti může jen ten, kdo by tak mohl učinit jako svědek podle § 126 odst. 1.“ Předmětem sdělení tu však

nebudou ani ty skutečnosti, které by nepřipustným způsobem narušily soukromí fyzických osob nebo by v rozporu s § 124 o. s. ř. měly prolomit povinnost mlčenlivosti, neboť povinnost mlčenlivosti osob zúčastněných na soudním řízení stanoví především zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů – § 81, dále též zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů – § 21, zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů – § 6 odst. 2, zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů – § 56, zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů – § 14 odst. 5, § 15 odst. 2, 3, § 18 odst. 3. Nadto dle aktuálních právních názorů se § 128 o. s. ř. nepoužije právě tehdy, pokud se sdělování skutečností řídí zvláštní úpravou, jako např. ustanovením § 33 a násl. e. ř. (Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 455). Tato argumentace soudního exekutora je tedy pro učiněný závěr Ústavního soudu o nutnosti restriktivního výkladu § 33 odst. 4 e. ř. ve vztahu k advokátovi bez významu.

23. Co se týče soudním exekutorem provedeného testu proporcionality, ani tento nemá na rozhodnutí vliv. K testu proporcionality Ústavní soud uvádí v souladu s nálezem ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.) následující. Při posuzování možnosti omezení základního práva či svobody ve prospěch jiného základního práva, resp. svobody lze stanovit tyto podmínky, za jejichž splnění má prioritu jedno základní právo či svoboda, kdy první podmínkou je jejich vzájemné poměrování a druhou je požadavek šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva, resp. svobody (čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod). Vzájemné poměrování ve vzájemné kolizi stojících základních práv a svobod spočívá v následujících kritériích. Prvním je kritérium vhodnosti, tj. odpověď na otázku, zdali institut omezující určité základní právo umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiného základního práva). Sdělení informací podléhajících mlčenlivosti však samo o sobě nijak nenasvědčuje zdárnému dosažení účelu exekučního řízení. Druhým kritériem poměrování základních práv a svobod je kritérium potřebnosti spočívající v porovnávání legislativního prostředku omezujícího základní právo, resp. svobodu s jinými opatřeními umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod. V tomto směru lze uvést, že v dle prolomení povinnosti mlčenlivosti advokáta za účelem efektivního vyřízení, a tedy zdárného dokončení exekučního řízení, jež směřuje přímo na advokáta jakožto dotazovaný subjekt, lze zvolit i jinou zákonem dovolenou cestu, a to právě zakotvenou v § 260a o. s. ř. Ústavní soud podotýká, že vedle výslovného oprávnění soudu k předvolání povinného k prohlášení

o majetku před samotným zahájením vykonávacího řízení, výkladová praxe nebrání tomu, aby tétož institutu využil i soudní exekutor po zahájení řízení exekučního. Je zřejmé, že možnost uplatnění § 260a a násl. o. s. ř. je v rámci exekučního řízení spíše výjimečná, neboť podléhá kritériu účelnosti. Komentářová literatura však tuto účelnost dovozuje právě tehdy, když je třeba zjistit movitý a nemovitý majetek povinného, jež se přímo nenachází na území České republiky, včetně účtů u finančních institucí v zahraničí, což je právě tento případ (Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013). Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv. V posuzovaném případě jedním z nich je právo na soudní a jinou právní ochranu klienta, spočívající zejména v zachování mlčenlivosti ohledně poskytnutých informací, druhým je právo vlastnit majetek a jeho profílace ve snaze co nejefektivnějšího vymáhání. Lze konstatovat, že tato základní práva jsou v rovnocenném vztahu. Porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv (po splnění podmínky vhodnosti a potřeby) spočívá ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů. Empirickým argumentem je v posuzovaném případě narušení důvěrného principu mezi klientem a advokátem, jenž je mj. zajištěn existencí téměř bezvýhradné mlčenlivosti ohledně takto profesně získaných informací. Systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod (právo na soudní a jinou právní ochranu je v této souvislosti součástí obecné institucionální ochrany základních práv a svobod). Do kategorie kontextových argumentů lze v daném případě řadit možnost zneužití prolomení povinnosti mlčenlivosti v rámci exekučního řízení třetími osobami, jimž je umožněno nahlížet do exekučních spisů, celkové narušení důvěry v advokátský stav a ztrátu či minimálně významné narušení právní jistoty a legitimního očekávání. Hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv vzhledem k akceptované hierarchii hodnot, jenž je v tomto případě tvořen pozitivem zachování mlčenlivosti oproti domnělé efektivnější vymahatelnosti exekvované povinnosti, jež však nemá přímý kauzální vztah k prolomení povinnosti mlčenlivosti. Součástí porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv je rovněž zvažování využití právních institutů minimalizujících argumenty podložený zásah do jednoho z nich. Např. argument v neprospěch omezení jednoho základního práva možností zneužití této úpravy lze eliminovat minimalizováním tohoto negativního důsledku zakotvením dalších procesních podmínek rozhodování o něm (srov. výše citovaný náleze Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94). Při posouzení možné minimalizace zásahu do základního práva klienta, kdy původně jim důvěrně podané informace advokátovi budou přístupny třetím osobám na základě prolome-

ní mlčenlivosti, lze odkázat na již uvedenou možnost aplikace ustanovení § 260a o. s. ř., a to i samotným soudním exekutorem.

24. Ústavní soud na tomto místě současně uvádí, že uvedenými závěry nijak nepopírá svá již vyřčená a literaturou podpořená stanoviska ohledně nutnosti zachování účelu exekučního řízení, jímž je rychlé a efektivní vymožení exekvované povinnosti. Ve světle shora uvedeného je však zcela zřejmé, že uvedený požadavek zachování účelu exekučního řízení musí ustoupit prioritnímu základnímu právu.

25. V posuzovaném případě lze uzavřít, že existence důvodů pro neumožnění extenzivního výkladu § 33 odst. 4 o. s. ř. vzhledem k advokátovi je ve značné převaze oproti argumentům zastávajícím opačné stanovisko; je možno vyzdvihnout zejména argument empirický a kontextový.

26. V této souvislosti Ústavní soud považuje za nutné přiblížit skutečný význam poskytování součinnosti třetích osob v exekučním řízení. Nucleární realizace výrazné většiny vykonatelných exekučních titulů je spojena se zásahem do majetkové sféry povinného subjektu. Zjišťování informací o jeho majetku je značně komplikovaným procesem, který však nesmí ohrozit zájem oprávněného na co nejrychlejší uspokojení jeho vykonatelné pohledávky. Proto se exekuční řízení vyznačuje řadou institutů, které mají jak oprávněnému, tak zejména soudnímu exekutorovi pomoci při získávání informací o potenciálních zdrojích zpeněžení či přímého majetkového postižení. I z tohoto důvodu je soudnímu exekutorovi umožněno obracet se na celou řadu třetích osob, které mohou mít o majetku povinného nějaké informace. Je však důležité uvést, že daná povinnost součinnosti třetích osob může být uložena pouze ve vazbě na konkrétní exekuční řízení, za účelem co nejefektivnějšího vymožení vykonatelné pohledávky. Z toho vyplývá i požadavek na řádnou formulaci výzvy k poskytnutí součinnosti. Žádosti o sdělení jakýchkoliv informací o majetku povinného a jeho správě, které se konkrétní exekuce přímo nedotýkají, je nutno striktně odmítnout.

27. Soudní exekutor taktéž poukazuje na skutečnost, že v civilním řízení není možno na právo mlčenlivosti nahlížet tak, jak je tomu v trestním právu, tedy ve smyslu zásady zákazu sebeobviňování. Toto přirovnání považuje Ústavní soud za zcela nepřiléhavé na danou věc a nadto podotýká, že zásada zákazu sebeobviňování je založena na právu mlčenlivosti, resp. právu odepřít výpověď. Tyto dva instituty však nelze připodobňovat, neboť v případě trestního řízení se jedná o ústavně zakotvené právo, zatímco v řízení civilním je nutno hovořit nikoli o právu, ale o povinnosti mlčenlivosti dle § 21 a násl. zákona o advokacii. Tento argument soudního exekutora je tedy také bez relevantního významu na toto rozhodnutí.

28. Závěrem Ústavní soud shrnuje, že § 33 odst. 4 e. ř. nelze vykládat v tom směru, že prosté právní zastoupení spočívající např. v hrazení

soudních poplatků a činění podání v majetkových sporech představuje správu majetku, resp. po advokátu, v této věci stěžovateli, nelze požadovat souhrnné informace o veškerých majetkových sporech jeho klienta coby povinného v exekučním řízení. Z toho důvodu není možno stěžovatele sankcionovat za jeho zákonně souladný postup. Výklad provedený obecným soudem a soudním exekutorem představuje porušení práva na spravedlivý proces.

29. Nad rámec uvedeného Ústavní soud konstatuje, že v případech podnikání zahraničních subjektů, které na území České republiky nemají žádný majetek a ani z veřejných evidencí nelze zjistit žádné údaje o osobách jednajících jejich jménem, existují pouze velmi omezené možnosti zjišťování informací o jejich majetkových poměrech. Tento stav může vést až k takovým situacím, že případné vykonatelné nároky nebude po těchto subjektech možné fakticky vymocit. V této souvislosti proto Ústavní soud apeluje na příslušné orgány kontrolní, případně i legislativní, aby řádně prověřovaly a případně i postihovaly činnost těchto subjektů s důrazem na neplnění závazkových povinností vyplývajících z jejich podnikatelské činnosti.

IV.

30. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 9. 2013 sp. zn. 56 Co 533/2013 a usnesením Mgr. Jaroslava Kocince, LL.M., soudního exekutora Exekutorského úřadu ve Frýdku-Místku, ze dne 2. 8. 2013 č. j. 142 EX 01728/12-65 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

31. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud ústavní stížnosti dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, vyhověl a napadené usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 30. 9. 2013 sp. zn. 56 Co 533/2013 a usnesení Mgr. Jaroslava Kocince, LL.M., soudního exekutora Exekutorského úřadu ve Frýdku-Místku, ze dne 2. 8. 2013 č. j. 142 EX 01728/12-65 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 165

K rozhodování soudu o svěřeni nezletilého dítěte do péče jednoho z rodičů

Pokud odvolací soud dospěl, na rozdíl od soudu prvního stupně, k závěru o vhodnějších výchovných podmínkách na straně matky, aniž se dostatečně v tomto směru vypořádal se všemi skutečnostmi zjištěnými v řízení před soudy obou stupňů, a to ve světle zájmu nezletilé, jakožto zásadního vodítka pro rozhodování v dané věci, a svůj závěr řádně neodůvodnil, zasáhl do základního práva stěžovatele na spravedlivý proces a na výchovu a péči o dítě.

V souladu s vlastní judikaturou Ústavního soudu i s rozsudky Evropského soudu pro lidská práva je kritériem rozhodování především míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb. Obecné soudy musejí vždy usilovat o to, aby jakýkoliv jejich zásah byl minimalizován, tedy aby dítě nebylo odtrženo zejména od osob, k nimž má silnou náklonnost a u nichž nachází svůj domov, aby bylo svěřeno do péče osoby, která uznává roli jiných blízkých osob v životě dítěte jakožto unikátního jedince, a aby zásadním vodítkem při hledání nejlepšího zájmu dítěte bylo jeho přání, hodnocené – zejména u dětí v předškolním věku – se zřetelem k jeho rozumové a emocionální vyspělosti.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a soudců Radovana Suchánka a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 11. září 2014 sp. zn. II. ÚS 1835/14 ve věci ústavní stížnosti P. L., zastoupeného Mgr. Petrem Taláškem, advokátem, se sídlem Ječmínkova 494, Chropyně, proti rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 26. března 2014 č. j. 59 Co 25/2014-194 o změně rozsudku soudu prvního stupně a svěřeni nezletilé do péče matky, za účasti Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně jako účastníka řízení a J. L., zastoupené JUDr. Marií Šupkovou, advokátkou, se sídlem Hradební 1294, Uherské Hradiště, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 26. března 2014 č. j. 59 Co 25/2014-194 se ruší.

Odůvodnění

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 27. 5. 2014, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, neboť jím bylo zasaženo do jeho ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), v čl. 3 odst. 1, čl. 32 odst. 1 a 4 a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel má za to, že napadené rozhodnutí je v příkrém rozporu s provedeným dokazováním provedeným soudem prvního stupně, ale i odvolacím soudem. Jedná se zejména o (ze znaleckého posudku PhDr. et Mgr. Moniky Krajčové nesprávně dovozený) závěr odvolacího soudu, že oba rodiče mají stejné výchovné předpoklady. Odvolací soud nepřihlédl ani k dalším důkazům provedeným Okresním soudem v Kroměříži, který rozsudkem ze dne 19. 12. 2011 č. j. 13-0P 1134/2011-65 svěřil nezletilou N. (dále také jen „nezletilá“) do střídavé péče obou rodičů, a to především s ohledem na skutečnost, že oba rodiče před okresním soudem prohlásili, že chtějí zůstat bydlet v H., tj. v místě bydliště, kde oba rodiče bydleli za trvání manželství a kde jejich dcera navštěvovala mateřskou školkou. Pokud by matka nezletilá neuvedla, že zůstane bydlet v H., okresní soud by stěžii svěřil nezletilou do střídavé péče rodičů, a vystavoval ji tak neustálému stěhování. Stěžovatel nepopírá odvolacím soudem konstatované právo svobodné volby pobytu, avšak za situace, kdy matka nezletilá neustále měnila důvod svého odstěhování do U. H., má stěžovatel za nepochybné, že prohlášení matky o vůli zůstat bydlet v H. mělo za cíl pouze přesvědčit soud o svěřeni dceři alespoň do střídavé péče za situace, kdy svým chováním zavinila rozvod manželství. Stěžovatel taktéž nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že na rozdíl od matky nezletilá nemá stabilní a pozitivní výchovné prostředí, i takový závěr je v rozporu s dokazováním provedeným soudy obou stupňů. Stěžovatel se napadeným rozsudkem cítí diskriminován nejen svým pohlavím, ale i tím, že je mu vytýkáno, že pracuje ve směnném provozu. Odvolací soud přitom na jedné straně uvádí, že směnnost pracovního poměru otce není diskvalifikujícím hlediskem pro svěřeni dceři do péče, ale již další větou stěžovateli vyčítá, že při svém směnném pracovním poměru nemůže o svoji dceru osobně pečovat a nezanedbatelná část péče o nezletilou by spočívala na osobách jemu blízkých. Stěžovateli je tedy vytýkáno, že pracuje, a nedokáže tak zajistit celodenní osobní péči o dceru, přestože to byla matka, která nebyla schopna vůbec skloubit péči o dítě a zaměstnání. Stěžovatel tento problém nikdy neměl a vždy dokázal zajistit své dceři náležitou péči, a to i přes výkon svého zaměstnání.

Odvolací soud svým výkladem upřednostňuje nepracující matku, která po několikaměsíční známosti čeká dítě se svým přítelem, závislou na mateřské pomoci státu či třetích osob, před pracujícím otcem, který je připraven a schopen zajistit nejen řádnou výchovu a péči dcery a materiální zájem rodiny, ale ke kterému má dcera i hlubší a bližší vztah než k matce. Stěžovatel v této souvislosti dodává, že napadené rozhodnutí je založeno na naprosté libovůli, neboť odvolací soud rozhodl bez ohledu na znalecké zjištění či názor orgánu sociálně-právní ochrany dětí a své rozhodnutí řádně neodůvodnil, čímž porušil stěžovatelova ústavně zaručená práva.

3. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud Krajskému soudu v Brně – pobočce ve Zlíně a vedlejší účastnici J. L., aby se vyjádřily k ústavní stížnosti.

4. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření zcela odkázal na své napadené rozhodnutí, které má za správné, a ústavní stížnost proto považuje za nedůvodnou.

5. Vedlejší účastnice nesdílí názor stěžovatele, že napadené rozhodnutí je v příkrém rozporu s provedeným dokazováním, neboť hodnocení důkazů, mj. znaleckého posudku PhDr. et Mgr. Moniky Krajčové, bylo odvolacím soudem provedeno v kontextu s ostatními důkazy a také v návaznosti na provedený výslech znalkyně u odvolacího soudu, kdy korigovala některé závěry uvedené ve svém posudku z 30. 7. 2013 s ohledem na aktuální situaci v rodinách účastníků. Pokud jde o okolnosti či důvody, proč se matka odstěhovala z města pobytu otce, kde po rozvodu nějakou dobu bydlela, ty nejsou v daném případě podstatné, neboť je ústavním právem každého občana svobodně se stěhovat a pobývat, kde uzná za vhodné. Vedlejší účastnice naopak poukazuje na skutečnost, že stěžovatel, přestože řízení o změně výchovy probíhalo dlouhou dobu, neprojevil faktickou snahu upravit si svou pracovní dobu, přestože jeho vícesměnný provoz vyžadoval, aby větší část péče o dceru v době, kdy měla pobývat u otce, zajišťovala babička nezletilá ze strany otce. Vedlejší účastnice opakovaně zdůrazňovala, že péče prarodičů nemůže suplovat péči rodiče, zejména pokud ona sama má podmínky a stabilní rodinné zázemí pro vytvoření vhodného výchovného prostředí pro dceru a měla zájem i časový prostor o dceru řádně pečovat a věnovat se jí i nyní, v souvislosti se zahájením povinné školní docházky. Pokud odvolací soud i tyto okolnosti vzal v úvahu, když výchovné předpoklady rodičů byly zhruba na obdobné úrovni, je zřejmé, že tak učinil v zájmu nezletilé, která má dnes stabilní rodinné zázemí. Matka nezletilé proto nesdílí názor otce, že by svěřením dcery do její výlučné péče za dané situace došlo k jeho diskriminaci pro pohlaví či fakt, že je zaměstnaný. Ona sama skoro rok žije ve společné domácnosti s přítelem, a to v rekonstruovaném rodinném domě, čeká v září narození dalšího dítěte, na které se nezletilá velmi těší. Nezletilá je ve stávajícím bydlišti spokojená, má zde

kamarády ze školky, těší se do školy, s otcem se pravidelně setkává, jsou v telefonickém kontaktu a v tomto směru neklade otci, právě s ohledem na jeho pracovní povinnosti, žádné limity či omezení. Dcery nic nechybí a v zájmu zachování stability rodinného prostředí a fungujících pravidel podílu obou rodičů na výchovu dcery není možné, aby se toto uspořádání bezdůvodně, pouze na základě subjektivního pocitu otce, měnilo.

6. Ústavní soud zaslal výše uvedená vyjádření stěžovateli, aby se k nim mohl vyjádřit, ten však tohoto svého práva v soudem stanovené lhůtě nevyužil.

7. Z vyžádaného spisu Okresního soudu v Kroměříži sp. zn. 0 P 63/2013 Ústavní soud zjistil následující skutečnosti. Rozsudkem Okresního soudu v Kroměříži ze dne 19. 12. 2011 č. j. 13-0 1134/2011-65 byla nezletilá svěřena do střídavé péče rodičů tak, že lichý týden bude v péči otce a sudý týden v péči matky. K návrhu otce na změnu výchovného prostředí Okresní soud v Kroměříži rozsudkem ze dne 23. 9. 2013 č. j. 13-0P 63/2013-138 změnil rozsudek Okresního soudu v Kroměříži ze dne 19. 12. 2011 č. j. 13-0P 1134/2011-65 tak, že nezletilá se svěřuje do výchovy stěžovatele. Proti tomuto rozsudku podala matka nezletilé odvolání, na základě kterého odvolací soud ústavní stížností napadeným rozsudkem rozsudek soudu prvního stupně změnil a nezletilou svěřil do péče matky.

8. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.

9. Ústavní soud ve své činnosti vychází z principu, že státní moc může být uplatňována jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny). Ústavní soud s ohledem na ústavní vymezení svých pravomocí (čl. 87 Ústavy) zejména respektuje skutečnost – což vyslovil v řadě svých rozhodnutí – že není součástí soustavy obecných soudů, a že mu proto zpravidla ani nepřísluší přehodnocovat „hodnocení“ dokazování před nimi prováděné, a také mu nepřísluší právo přezkumného dohledu nad činností soudů. Na straně druhé však Ústavnímu soudu náleží posoudit, zda v řízení před obecnými soudy nebyla porušena základní práva nebo svobody stěžovatele zakotvené v ústavních zákonech nebo v mezinárodních smlouvách podle čl. 10 Ústavy, a v rámci toho uvážit, zda řízení před nimi bylo jako celek spravedlivé.

10. Po přezkoumání skutkového stavu, vyžádaného soudního spisu a posouzení právního stavu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť postupem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně došlo k stěžovatelem namítanému porušení práva na spravedlivý proces a v jeho důsledku k zásahu do práv zaručených čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny.

11. Referenční rámec ústavněprávního přezkumu, pokud jde o rozhodování obecných soudů o svěřeni nezletilého do výchovy, vymezil například náleze Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2010 sp. zn. III. ÚS 1206/09 (N 32/56 SbNU 363), ve kterém se v bodě 20 uvádí: „Napadl-li stěžovatel výroky rozsudků obecných soudů o svěřeni nezletilého do výchovy matce, je úkolem Ústavního soudu především posoudit, zda těmito rozhodnutími obecné soudy porušily některá základní práva a svobody stěžovatele. K porušení by mohlo dojít především tím, že by soudy excesivním způsobem nerespektovaly již sama ustanovení běžného zákona, v tomto případě zejména ustanovení § 26 odst. 2 a § 50 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Ostatně, jak již Ústavní soud několikráte judikoval, je zásadně věcí obecného soudu zvážit podmínky svěřeni dítěte do výchovy jednoho či druhého rodiče. Proto je při posuzování předložené ústavní stížnosti třeba zabývat se v prvé řadě otázkou, zda obecné soudy při rozhodování o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti a úpravě styku s dítětem obsah a smysl příslušných zákonných ustanovení respektovaly.“

12. Jak již bylo shora uvedeno, Okresní soud v Kroměříži rozsudkem ze dne 23. 9. 2013 č. j. 13-0P 63/2013-138 změnil rozsudek Okresního soudu v Kroměříži ze dne 19. 12. 2011 č. j. 13-0P 1134/2011-65 tak, že nezletilá se svěruje do výchovy stěžovatele. K tomuto svému závěru dospěl soud poté, co provedl dokazování mimo jiné šetřením v domácnosti otce i matky nezletilé, zadáním znaleckého posudku z oblasti pedopsychologie a výsledkem obou rodičů nezletilé, jejich partnerů a znalkyně. Na základě provedených důkazů dospěl soud k závěru, že vhodnější výchovné prostředí pro nezletilou je u otce. Z odůvodnění citovaného rozsudku vyplývá, že soud vzal za prokázáno, že po přestěhování matky do jiného města se realizace střídavé výchovy značně znesnadnila a pro nezletilou byla velkou zátěží. Výchovné prostředí u otce považoval soud za stabilní, také nezletilá je vnímá pozitivně. Otec nezletilé bydlí stále ve stejném bytě, kde má nezletilá svůj pokojíček. U otce se jí líbí, v případě starostí či strachu by se obrátila na něj. Ze znaleckého posudku vyplynulo, že nezletilá má také velmi kladný vztah k přítelkyni svého otce. V H. žije taktéž širší rodina otce nezletilé, a to jeho rodiče a sourozenci, kteří jsou v případě potřeby ochotni otci nezletilé pomoci, zejména se jedná o babičku nezletilé, kterou má moc ráda. Prostoru u matky naopak soud vnímal tak, že skýtá nezletilé menší záruku jistoty, matka v té době byla nezaměstnaná, žila ze sociálních dávek, navázala známost s panem H., s nímž hodlá založit novou rodinu v O. N. V. Nezletilá nemá k příteli své matky navázán hlubší citový vztah, taktéž se jí nelíbí kamarádi matky a skutečnost, že se u matky kouří a používají se hrubá slova. Soud dovodil, že je nezbytné, aby nezletilá měla jedno výchovné prostředí, a vzhledem k tomu, že je pro ni otec „na prvním místě a stejně

tak pro otce nezletilá“, kterou je schopen materiálně zabezpečit a maximálně se jí po výchovné stránce věnuje, svěřil nezletilou do výchovy otce.

13. Odvolací soud ústavní stížností napadeným rozsudkem rozsudek soudu prvního stupně změnil a nezletilou svěřil do péče matky. Odvolací soud předestřel, že ve smyslu § 909 nového občanského zákoníku se soud zabývá především podstatnou změnou poměrů z hlediska nezletilých, teprve následně, pokud dojde k závěru, že k podstatné změně poměrů došlo, zkoumá, na straně kterého z rodičů jsou vhodnější výchovné podmínky. Svůj závěr o vhodnějších výchovných podmínkách na straně matky nezletilé vtělil odvolací soud do strohého odůvodnění, ve kterém uvedl, že „nyní, jak vyplynulo zejména z dokazování před odvolacím soudem, má matka stabilní, pozitivní výchovné prostředí, jak co do bytových podmínek, tak i co do partnerského vztahu, a možností celodenní osobní péče o nezletilou. Uvedené podmínky otec v současné době, s výjimkou zajištěného bydlení, nemá.“

14. Ústavní soud má z níže uvedených důvodů za to, že závěr odvolacího soudu o tom, že vhodnější výchovné podmínky jsou na straně matky, nemá oporu v provedeném dokazování. Odvolací soud tak zatížil své rozhodnutí vadou spočívající v absenci takových skutkových zjištění, která by mohla vést ke změně rozsudku soudu prvního stupně.

15. Odvolací soud totiž rozhodnutí soudu prvního stupně, který dospěl po rozsáhlém dokazování k závěru, že vhodnější výchovné prostředí pro nezletilou je u otce, změnil především na základě skutečnosti, že vztah matky s panem H. pokračuje, byla provedena rekonstrukce domu, matka nezletilé očekává narození dítěte, čímž nastala odlišnost oproti závěrům znaleckého posudku, ve kterém je tento vztah označen „jako nedostatečně silný a stabilní“. Odvolací soud však neprovedl v tomto směru dostatečné dokazování, ze kterého by zjistil, zda je skutečně v zájmu nezletilé, aby došlo ke změně jejího výchovného prostředí.

16. Ústavní soud zdůrazňuje, že závěry znaleckého posudku (vyvážejší výchovné postoje otce, podpora rodiny otce, hlubší a bližší citový vztah nezletilé k otci a jeho rodině, méně výrazná citová vazba nezletilé k matce, nenavázaný hlubší citový vztah nezletilé k příteli matky, omezené možnosti matky zabezpečit potřeby nezletilé) nebyly v odvolacím řízení nijak posuzovány, nebyl s odstupem času ani zkoumán vztah nezletilé k příteli její matky, který byl ve znaleckém posudku označen jako neutrální s tím, že nezletilá s přítelem matky zatím bližší vztah nenavázala a na nastěhování k němu se netěší. V odvolacím řízení nebyli partneři rodičů nezletilé vůbec vyslechnuti. Městský úřad Uherské Hradiště, Odbor sociálních služeb a zdravotnictví, pokud jde o péči o dítě, ve své zprávě ze dne 25. 3. 2014 odkázal na závěry znaleckého posudku a z jednání před odvolacím soudem se omluvil. Pokud jde o slyšení znalkyně při jednání odvolacího

soudu dne 26. 3. 2014, z něj ničeho zásadního pro věc nevyplývá. Znalčkyně po seznámení s aktuální situací připustila, že je nově vytvořené prostředí na straně matky stabilizující, odmítla se však vyjadřovat v současné době k vhodnosti výchovného prostředí, poukázala na podmínky a stav v době svého znaleckého šetření a na svůj znalecký posudek, který odvolací soud opakovaně k důkazu provedl. Ze soudem vyžádané zprávy Městského úřadu Uherské Hradiště, Odboru sociálních služeb a zdravotnictví, vyplynulo, že matka nezletilé žije se svým přítelem v jeho částečně rekonstruovaném, hypotékou zatíženém domě, v řádně vedené provizorně působící domácnosti, matka (gravidní) je vedena v evidenci úřadu práce, má sjednanou brigádu v pekárně. Dále byla vyžádána zpráva od mateřských škol, které nezletilá navštěvuje. Ze zprávy Mateřské školy O. N. V. vyplývá, že se nezletilé nedaří z důvodu nepravidelné docházky najít oblíbenou kamarádku, ve zprávě MŠ H. se uvádí, že nezletilá se do školky těšila, zatímco ve druhé školce se jí prý nelíbí a nemá tam kamarády.

17. Pokud odvolací soud dospěl, na rozdíl od soudu prvního stupně, k závěru o vhodnějších výchovných podmínkách na straně matky, dostatečně se v tomto směru nevypořádal se všemi skutečnostmi zjištěnými v řízení před soudy obou stupňů, a to ve světle zájmu nezletilé jakožto zásadního vodítka pro rozhodování v dané věci. Odvolací soud v tomto smyslu taktéž řádně nedoplnil dokazování ani nevysvětlil, jaký vliv má „stabilizace“ poměrů na straně matky na ostatní jednoznačné závěry ze znaleckého posudku vyplývající. V této souvislosti poukazuje Ústavní soud taktéž na vyjádření znalkyně k námitkám matky ke znaleckému posudku, založené na č. l. 131 soudního spisu.

18. Jak konstatoval Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 26. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683), body 19 a 21: „Mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v řízení o úpravě výchovných poměrů vzít v potaz, patří zejména 1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou; 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby; 3. schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a 4. přání dítěte [srov. též odst. 52 a násl. Obecného komentáře č. 14 Výboru pro práva dítěte č. 14 z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2003, CRC/C/GC/14.] ... Dalším kritériem je míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby. Při jakémkoliv zásahu do rodinného života musí obecné soudy vždy usilovat o to, aby byl takový zásah minimalizován, tedy a) aby dítě nebylo odtrženo zejména od osob, k nimž má silnou náklonost, u nichž

dlouhodobě setrvalo a u nichž nachází svůj domov (rozsudek ESLP ve věci *Hokkanen proti Finsku* ze dne 23. září 1994 č. 19823/92, § 64, či ve věci *Maire proti Portugalsku* ze dne 26. června 2003 č. 48206/99, § 77), a od svých sourozenců (rozsudek ESLP ve věci *Mustafa a Armagan proti Turecku* ze dne 6. dubna 2010 č. 4694/03); a b) aby bylo svěřeno do péče osoby, která uznává roli a důležitost jiných blízkých osob v životě dítěte, a která tedy kontaktu dítěte s takovými osobami případně nebude bránit [viz bod 28 nálezu sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010 (N 32/56 SbNU 363); či rozsudek ESLP ve věci *Diamante a Pelliccioni proti San Marinu* ze dne 27. září 2011 č. 32250/08, § 183]. Zároveň musí být mimo jiné minimalizován také zásah do soukromého života dítěte jakožto unikátního jedince s vlastní identitou, tvořenou mimo jiné jeho národností, náboženským vyznáním či kulturní a jazykovou afiliací.“ Ústavní soud v témže nálezu dovo-
dil (bod 23), že „za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocio-
nálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání
jeho nejlepšího zájmu ... U mladších dětí, zejména těch v předškolním
věku, musí obecný soud hodnotit jejich názor s přihlédnutím k jejich věku
a rozumové vyspělosti [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 2. 11. 2010
(N 219/59 SbNU 167), bod 54].“

19. V nyní projednávané věci ze znaleckého posudku vyplývá, že nezletilá má výrazně kladný vztah k otci, a to jak ve smyslu vycházejících i přicházejících kladných citových vazeb, což platí i pro vztah k jeho přítelkyni a babičce, citové vazby k matce jsou méně výrazné, k příteli matky zatím nemá navázán hlubší citový vztah. Nezletilá v průběhu znaleckého zkoumání uvedla, že se jí u táty líbí „úplně všechno“, má zde hodně kamarádů, má ráda otcovu přítelkyni, které opakovaně řekla „maminko“, obracela se na ni se svými potřebami, mluvila často o babičce z H., po které by se jí hodně stýskalo, kdyby s mámou bydlely u strejdy. Taktéž orgán sociálně-právní ochrany dětí v řízení před soudem prvního stupně navrhol, aby byla nezletilá svěřena do výchovy otce.

20. Ustanovení § 26 odst. 4 zákona o rodině ukládá soudu, aby při rozhodování o svěřením dítěte do výchovy rodičů sledoval především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vloh, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Soud dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud má přihlédnout rovněž k citové orientaci, zázemí dítěte a výchovným schopnostem a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů. Těmito faktory se odvolací soud

(s výjimkou stability výchovného prostředí a hmotného zabezpečení nezletilé) řádně nezabývala a nehodnotil je v celkovém souladu. Tím, že se odvolací soud dostatečným způsobem nezaměřil na dokazování, nemohl ani zjistit, který z rodičů skýtá nezletilé vhodnější výchovné prostředí. Zájem dítěte nepochybně je, aby bylo především v péči obou rodičů, a není-li to možné, pak toho z rodičů, který k tomu má lepší předpoklady.

21. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že mu nenáleží předjímat rozhodnutí o tom, komu má být dítě svěřeno do péče, ani v řízení o ústavní stížnosti hodnotit důkazy. Jak již Ústavní soud judikoval [viz například bod 20 nálezu sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010 (N 32/56 SbNU 363)], jeho úkolem je především posoudit, zda svými rozhodnutími obecné soudy porušily některá základní práva a svobody stěžovatele. K porušení by mohlo dojít i tím, že by soudy excesivním způsobem nerespektovaly již sama ustanovení podústavního práva, přičemž nerespektování obsahu a smyslu příslušných zákonných ustanovení znamená přesah do ústavní roviny i proto, že příslušnou podústavní úpravou je právě ústavní úprava realizována a konkretizována [viz bod 17 nálezu sp. zn. I. ÚS 266/10 ze dne 18. 8. 2010 (N 165/58 SbNU 421)]. Ústavní soud při přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se péče o dítě také vždy posuzuje, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (k tomu viz mj. čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy, přičemž důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, ale na soud, a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení v tomto smyslu náležitě odůvodněna. V nyní projednávané věci Ústavní soud shledal, že odvolací soud těmto svým zákonným povinnostem nedostál.

22. Pokud odvolací soud dospěl k závěru, že na rozdíl od matky nezletilé stěžovatel nedisponuje stabilním a pozitivním výchovným prostředím z důvodu práce na směny, odkazuje Ústavní soud na svůj náleze ze dne 11. 5. 2005 sp. zn. II. ÚS 554/04 (N 106/37 SbNU 397), ve kterém se konstatuje, že „není možné, aby jeden z rodičů byl omezen na svých rodičovských právech pouze z důvodu výkonu povolání a s tím souvisejícím rozsahem a rozvrhem pracovní doby, který, byť není v současnosti výjimečný, není také úplně standardní“. Odvolací soud v této souvislosti uvedl, že směrnost pracovního poměru není hlediskem diskvalifikujícím, nicméně znamená ne zcela optimální skutečnost ve výchovném procesu. Pokud odvolací soud současně konstatoval, že skutečnost, že by část péče o nezletilou spočívala na osobách jemu blízkých (z obsahu spisu je zřejmé, že se jedná o babičku nezletilé), a dovodil, že prioritou je ve věku nezletilé soustavná přímá osobní péče, nevypořádal se z závěry znaleckého posudku včetně písemného vyjádření znalkyně ze dne 5. 9. 2013, ze kterého vyplývá názor znalkyně, že babička nenahrazuje péči otce, pokud by N. u babičky skutečně trávil

výraznou většinu času a otec by se jí nevěnoval, bylo by méně pravděpodobné, že by měla N. navázán tak blízký a úzký vztah s otcem.

23. Ústavní soud uzavírá, že v napadeném rozsudku absentuje řádné odůvodnění závěru o vhodnějších výchovných podmínkách na straně matky, tento závěr není podložen dostatečně provedeným dokazováním a absentuje taktéž zjištění názoru nezletilé (s přihlédnutím k jejímu věku a rozumové vyspělosti). Takovým postupem Krajský soud v Brně - pobočka ve Zlíně zasáhl do základního práva stěžovatele na spravedlivý proces a do práva na výchovu a péči o dítě.

24. Ústavní soud proto ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy vyhověl a ve smyslu § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl nálezem tak, jak je ve výroku uvedeno.

Č. 166

**K problematice zbavení rodičovské zodpovědnosti
K výslechu nezletilých dětí**

1. Vražda matky nezletilých dětí je vždy jednáním, které má zásadní dopad do rodinných poměrů a zejména představuje intenzivní zásah do duševního vývoje dětí nejen pro svoji protispoločenskou povahu, ale též pro nevratnost a nenapravitelnost. Okolnost, že otec se nedopustil přímého zásahu proti dětem, je nerozhodná a v přezkoumávané věci je intenzita tohoto zásahu navíc zesilována způsobem provedení trestného činu vraždy, jenž trestní soud hodnotil jako mimořádně zákeřný. Nejde o jednorázový zásah, ale zásah trvajících a nenapravitelných, přičemž jeho působení na děti může být usměrněno jen terapeuticky v přijatelném rodinném okruhu, jehož součástí však nebude ten, který celou situaci způsobil.

2. Stěžovatelem vyžadovaný výslech dětí, předpokládající fyzickou přítomnost před soudem, je s ohledem na jejich věk, vyspělost a riziko pro duševní zdraví a následný vývoj nepřijatelný. Ačkoli je takový výslech mnohdy důležitou součástí zjišťování podkladů pro spravedlivé rozhodnutí a je i právem dítěte, nemůže a nesmí představovat absolutní povinnost, ale naopak musí být předmětem pečlivého posouzení, v závislosti na požadavcích spojených s nejlépeším zájmem dítěte v každém konkrétním případě.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ivany Janů (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 12. září 2014 sp. zn. I. ÚS 2643/13 ve věci ústavní stížnosti Jana K. (jedná se o pseudonym) zastoupeného Mgr. Václavem Bubeníkem, advokátem, se sídlem v Moravské Třebové, Cihlářova 167/4, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 22. května 2013 č. j. 30 Cdo 1376/2012-373, jímž bylo zamítnuto stěžovatelovo dovolání, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 2. listopadu 2011 č. j. 70 Co 302/2011-345, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a proti rozsudku Okresního soudu v Olomouci ze dne 22. září 2010 č. j. 38 Nc 1402/2009-260, jímž byl stěžovatel zbaven své rodičovské zodpovědnosti k nezletilým dětem, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci, Okresního soudu v Olomouci a nezletilých Zuzany K. a Petra K. (jedná se o pseudonymy), zastoupených opatrovníkem JUDr. Zdeňkem Kapitánem, Ph.D., ředitelem Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhal, aby Ústavní soud zrušil shora citovaná rozhodnutí, neboť je toho názoru, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv, a to práva na ochranu soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) ve spojení s čl. 8 odst. 1, 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Soudy podle jeho názoru navíc zasáhly i jeho právo na řádné soudní řízení, když v rozporu s čl. 90 Ústavy neposkytly ochranu jak jeho právům, tak i právům vedlejších účastníků řízení, k čemuž jsou v souladu s čl. 4 Ústavy povinny. V důvodech, pro které byl přijat napadený výrok, se soudy podle stěžovatele dopustily „vykročení z mezí interpretace jednoduchého práva“, čímž byly porušeny základní zásady právního státu, upravené zejména v čl. 4 Listiny a čl. 95 odst. 1 Ústavy a též v čl. 17 Úmluvy. Procesním pochybením soudů prů „nedošlo k účinné možnosti, aby účastníci předchozích řízení mohli sdělit vhodným způsobem svůj názor na věc, přičemž toto právo je dáno dětem stěžovatele čl. 12 Úmluvy o právech dítěte“.

2. Předmětné věci předcházelo, že stěžovatel, otec nezletilých vedlejších účastníků řízení, byl uznán rozsudkem Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 13. 1. 2010 sp. zn. 28 T 17/2009 ve znění usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 22. 3. 2010 pod sp. zn. 6 To 17/2010 vinným ze spáchání trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 trestního zákona a trestného činu nedovoleného ozbrojení podle § 185 odst. 1 trestního zákona, když dne 4. 6. 2009 v odpoledních hodinách v koupelně rodinného domu v N. v úmyslu usmrtit svoji manželku Alenu K. (jedná se o pseudonym) vystřelil na hlavu poškozené z nelegálně držené pistole s integrovaným tlumičem hluku a způsobil jí zástřel hlavy se vstřelem v zadní části levé spánkové krajiny; zranění poškozená na místě podlehla. Za to byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 14 roků a 6 měsíců nepodmíněně se zařazením pro výkon trestu do věznice se zvýšenou ostrahou, k trestu propadnutí věci (inkriminované pistole) a dále byl zavázán povinností nahradit poškozeným nezletilým Zuzaně K. a Petrovi K. škodu, každému ve výši 240 000 Kč, stejně jako dalším poškozeným (příbuzným oběti) ve výši dvakrát 240 000 Kč, resp. 175 000 Kč.

3. Soudní řízení, které vedlo k vydání ústavní stížnosti napadených rozhodnutí, bylo zahájeno návrhem Okresního státního zastupitelství v Olomouci, které jednalo z podnětu Magistrátu města Olomouce jakožto opatrovníka nezletilých dětí. Okresní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 22. září 2010 č. j. 38 Nc 1402/2009-260 zbavil stěžovatele rodičovské zodpovědnosti k nezletilým Zuzaně a Petrovi K. Vzal za prokázané, že stěžovatel úmyslně usmrtil svoji manželku a matku nezletilých, čímž obě své děti nenávratně poškodil, a to i ve vztahu k jejich dalšímu psychickému vývoji. Neomluvitelně tak zasáhl do jejich práv chráněných jak zákony České republiky, tak i mezinárodními úmluvami, kterými je Česká republika vázána, zejména do práva dětí na péči ze strany obou rodičů. Spáchaným trestným činem tak zcela zásadním způsobem zneužil výkon své rodičovské zodpovědnosti, a soud proto přistoupil k rozhodnutí, kterým jej v souladu s § 44 odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, této zodpovědnosti zbavil.

4. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci rozsudkem ze dne 2. listopadu 2011 č. j. 70 Co 302/2011-345 k odvolání stěžovatele rozhodnutí soudu prvního stupně přezkoumal, přejal jeho skutkové závěry a rozhodnutí potvrdil jako správné, byť z poněkud jiných důvodů, když jako primární důvod pro zbavení rodičovské zodpovědnosti stěžovatele uvedl skutečnost, že rodiče mají v souladu s § 32 zákona o rodině být svým osobním životem a chováním dětem příkladem. Vraždou matky nezletilých dětí se stěžovatel jako otec dopustil nejen obzvláště závažného a zavrženíhodného trestného činu, ale rovněž tímto amorálním jednáním zásadním způsobem porušil svoje povinnosti rodiče. S ohledem na intenzitu tohoto činu soud shledal zcela namísto přijatý zásah do rodičovské zodpovědnosti otce.

5. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 22. května 2013 č. j. 30 Cdo 1376/2012-373 stěžovatelovo dovolání v dané věci zamítl. Uvedl přitom, že pro rozhodnutí v projednávané věci bylo významné vyřešení právní otázky, zda vraždu matky nezletilých dětí jejich otcem lze bez dalšího považovat za zneužití rodičovské zodpovědnosti či její závažné zanedbání. Protože uvedená právní otázka dosud nebyla dovolacím soudem řešena, představoval napadený rozsudek odvolacího soudu rozhodnutí, které má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Nejvyšší soud zdůraznil, že zbavení rodičovské zodpovědnosti je nejtvrdějším zásahem do vztahů mezi rodiči a dětmi a k jeho aplikaci musí být splněna jedna ze dvou skutečností předvídaných v hypotéze ustanovení § 44 odst. 3 zákona o rodině, a to, že rodič svoji rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon zneužívá anebo ji závažným způsobem zanedbává. Aby byl tento zásah odůvodněný, nestačí ojedinělé vybočení nebo opomenutí rodičovské péče. V případě zanedbávání povinností rodičem musí být dán jeho tak vysoký stupeň, že zbavení rodičovské zodpovědnosti je jediným účinným prostředkem ochrany dítěte.

Po podrobném zvážení všech právních i skutkových aspektů daného případu Nejvyšší soud uzavřel, že za zjištěných specifických okolností věci představuje protiprávní jednání otce i ve zprostředkované formě takové ohrožení duševního vývoje dítěte, které je třeba hodnotit jako zneužívání rodičovské zodpovědnosti, povinnující soud k přijetí opatření, jímž otce rodičovské zodpovědnosti zbavuje. Závěr odvolacího soudu o nezpůsobilosti otce být mravním vzorem dětí, normativně vyjádřený v ustanovení § 32 odst. 2 zákona o rodině, je dle dovolacího soudu správný potud, pokud přistupuje k odvolacím soudem nezpochybněnému závěru soudu prvního stupně o zneužití rodičovské zodpovědnosti otce ve formě ohrožení duševního vývoje dětí. Tato korekce však neměla podle Nejvyššího soudu žádný vliv na věcnou správnost rozhodnutí odvolacího soudu.

II.

6. Stěžovatel ve stížnosti zejména uvedl, že v řízení před soudy obou stupňů nebyly prakticky provedeny žádné odborné důkazy a nebyl vypracován žádný posudek, který by mohl sloužit jako podklad pro skutková zjištění o zdravotním a zejména psychickém stavu dětí tak, aby soud mohl ve věci postupovat objektivně, nezávisle a při šetření práv všech zúčastněných. Nebyly ani provedeny posudky z trestního řízení, ze kterých vyplýval jeho kladný vztah k dětem a snaha se o ně postarat s maximální péčí i po tragických událostech, které způsobil.

7. Soudy provedená interpretace jednoduchého práva byla podle něj příliš extenzivní a v rozporu s ústavními požadavky na vázanost soudu zákonem. Stěžovatel prý svoji rodičovskou zodpovědnost vůči nezletilým nikdy nezneužil, nezanedbal a vždy ji vykonával dle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Vůči svým dětem se žádného negativního chování nedopustil a ani dopustit nechtěl; vražda jejich matky prý nebyla jednáním namířeným proti vlastním dětem.

8. V ústavněprávní rovině jde dle stěžovatele v dané věci o problém přiměřenosti prostředku a cíle, který je sledován. Zbavení jeho rodičovských práv prý rozhodně není v zájmu ochrany dítěte, v tomto podle něj není ani zřejmé, před čím by děti měly být chráněny a jak by existence rodiče mohla jejich živobytí narušovat. Nelze též ústavně konformně dovodit výklad učiněný oběma vyššími soudy, dle kterého je hodnotícím kritériem pro zbavení rodičovské zodpovědnosti povinnost být pro své děti příkladem. Interpretace zákona naznačeným způsobem, jak ji provedly soudy, dle stěžovatele znamená, že by rodičovská zodpovědnost mohla být vykonávána jen vzorovými rodiči, kteří nemají právo na to, aby učinili chybu.

9. Stěžovatel zdůraznil, že žil slušným životem jako spořádaný člověk, deset let sloužil jako příslušník policie, plnil manželské i rodičovské povinnosti a vzorně se o své děti staral. Po celé řízení nebyl zjištěn názor

nezletilých dětí, přestože zejména dcera Z. je prý ve věku, kdy svoje názory dokáže formulovat a vyjádřit. Úmluva o právech dítěte v čl. 12 zaručuje právo dítěte, aby se mohlo v řízeních, která se jej dotýkají, svobodně vyjádřit. Pokud Nejvyšší soud dospěl k závěru, že by pro nezletilou dceru byl výslech škodlivý pro její vývoj a duševní zdraví, nemá toto tvrzení údajně žádnou oporu v provedeném dokazování. Soudy tak podle stěžovatele jednaly v rozporu s konstantní judikaturou. Zabývaly se tím, co je nejlepším zájmem nezletilých dětí, což však činily tak, že o tom tyto děti relevantně nepravily.

10. Po celou dobu řízení si byl stěžovatel vědom toho, že po dobu výkonu svého trestu nebude schopen vykonávat svoji rodičovskou zodpovědnost a že jeho činem byly děti zasaženy, a proto opakovaně navrhoval, aby jeho rodičovská zodpovědnost byla po dobu výkonu trestu pozastavena. Do okamžiku vykonání trestu je dán ještě určitý časový prostor, ve kterém prý lze sledovat vývoj situace, existují a vzájemných vztahů a teprve poté tyto adekvátně zhodnotit a přijmout opatření. Dle názoru stěžovatele není možné jednoznačně určit, jak se budou rodinné vztahy vyvíjet, a zasahovat do nich tak zásadním a hlubokým způsobem prý bylo předčasné.

11. Z uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil.

III.

12. Ústavní soud si k ústavní stížnosti vyžádal příslušná vyjádření.

13. Nejvyšší soud uvedl, že s námitkami, které stěžovatel uplatňuje, se již vypořádal v odůvodnění stížností napadeného rozsudku. Považoval však za vhodné zmínit několik zásad, která jsou přezkoumávané věci a obecně institutu zbavení rodičovské zodpovědnosti obecně vlastní. Zbavení rodičovské zodpovědnosti je chápáno skutečně jako krajní řešení spočívající v tom, že takový zásah musí být současně „jediným účinným prostředkem ochrany dítěte“ (R 6/2012). Naplnění požadavku ochrany dítěte bylo v přezkoumávané věci shledáno v zajištění jejich zdravého duševního vývoje. Je třeba si uvědomit, že veškeré úvahy soudu byly determinovány zjištěním, že děti byly konsolidovány v rodině svých pěstounů, kteří jsou rodiči stěžovatelem zavražděné matky. Z obsahu spisu je dobře seznatelný postoj pěstounů ke stěžovateli, jehož důsledky v podobě absence jakéhokoliv styku byly respektovány i samotným stěžovatelem. Nebezpečí dlouhodobého a hlubokého konfliktu loajality, kterému by děti byly vystaveny, tak bylo v přezkoumávaném řízení všudypřítomné. Není jisté od věci zdůraznit, že z hlediska postupu soudů se nejednalo o jakousi sekundární penalizaci stěžovatele, ale o ochranu nejvlastnějších zájmů dětí, ke které bylo třeba přistoupit v důsledku jednání stěžovatele a jejíž potřebu vyvolalo vyloučné stěžovatelovo protiprávní jednání. Nejvyšší soud dále v podrobnostech

odkázal na tu část odůvodnění, kde v souladu se zásadami vytyčenými v nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3007/09 ze dne 26. 8. 2010 (N 172/58 SbNU 503) zdůvodnil, proč nebylo k výsledku nezletilých dětí přistoupeno, a shrnul, že se tak stalo s ohledem na jejich věk, vyspělost a zejména s ohledem na možný škodlivý účinek na duševní zdraví. Pokud stěžovatel podsouvá napadenému rozhodnutí závěr, že rodičovská zodpovědnost by mohla takto být vykonávána jen „vzorovými rodiči, kteří nemají právo na to, aby učinili chybu“, tak takový závěr prý nemá v dosavadní judikatuře Nejvyššího soudu ani v napadeném rozhodnutí žádnou oporu. Primárním důvodem pro zbavení rodičovské odpovědnosti byl důvod, který shledal již soud prvního stupně a k němuž se rovněž přihlásil soud odvolací, a sice ohrožení duševního vývoje dítěte. Dovolací soud dovodil, že i nepřímý zásah může s ohledem na svoji intenzitu vyžadovat přijetí opatření v podobě zbavení rodičovské odpovědnosti. Z výše uvedených důvodů proto Nejvyšší soud navrhl, aby stížnost byla odmítnuta.

14. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci ve svém vyjádření k ústavní stížnosti rovněž uvedl, že značná část námitek byla jednak odvolací argumentací otce, s níž se krajský soud komplexně vypořádal, jednak dovolacím důvodem, který uvedl ve svém dovolání proti rozsudku krajského soudu. Je zřejmé, že se stěžovatel snaží dosáhnout změny rozhodnutí soudů všech stupňů, které shodně dospěly k závěru, že jsou dány podmínky pro to, aby otec byl zbaven rodičovské zodpovědnosti k oběma nezletilým dětem. Soudy si byly vědomy toho, že zbavení otce rodičovské zodpovědnosti je vážným zásahem do jeho práv. Žádný ze soudů dle názoru krajského soudu neinterpretoval ustanovení § 44 odst. 3 zákona o rodině extrémně, jak tvrdí stěžovatel. Krajský soud měl při svém rozhodování především na zřeteli zájem nezletilých dětí. Je třeba si uvědomit, že rodičovská zodpovědnost je souhrnem nejen práv, ale především povinností. Otec jako rodič má nejenom právo na péči o děti a jejich výchovu, ale má i své povinnosti, zejména pečovat o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. V tomto konkrétním případě otec svým závažným protiprávním jednáním, které bylo úmyslné, zasáhl do rodinného života dětí a vážným způsobem ohrozil zejména jejich citový rozumový a mravní vývoj. Rozhodně tak nelze souhlasit s tvrzením stěžovatele, že protiprávního jednání (vraždy manželky a matky dětí) se dopustil pod velkým psychologickým tlakem za nepromyšlených okolností. Z rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 13. 1. 2010 č. j. 28 T 17/2009-523 a z usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 22. 3. 2010 č. j. 6 To 17/2010-580, jímž byla zamítnuta odvolání státního zástupce a obžalovaného stěžovatele, se jednoznačně podává, že trestný čin vraždy manželky a matky svých dětí obžalovaný spáchal zákeřně, když se poškozená nemohla proti útoku vůbec bránit, a jednal v úmyslu přímém. Trestný čin byl spáchán na bezbranné

ženě, která žádným způsobem nezavdala příčinu k násilnému jednání, trestný čin byl spáchán krátce poté, co matka právě kojila jejich syna. Rovněž chování stěžovatele bezprostředně po spáchání vraždy, jakým se snažil zastřít důsledky svého činu, svědčí o jeho chladnokrevnosti a bezcitnosti. Výše uvedené protiprávní jednání otce intenzivně a dlouhodobě zasáhlo do života dětí. Nezletilá Zuzana, která měla v době vraždy své matky necelých pět let, velmi intenzivně po události pociťovala a pociťuje ztrátu matky; stejně tak i nezletilý Petr si s přibývajícím věkem uvědomuje její ztrátu. Následky jednání otce, kterých si musel být vědom předtím, než zavrženímhodný čin spáchal, tak nezletilé děti stále prožívají. Byly připraveny o péči své matky, u nezletilé dcery byla násilně přervána její citová vazba k ní a nezletilý syn ani neměl šanci si citovou vazbu k matce vytvořit. Tyto skutečnosti jistě velmi negativně ovlivňují jejich další vývoj. V podrobnostech krajský soud odkázal na důvody, jež jsou obsaženy v napadených rozhodnutích, a navrhl, aby Ústavní soud stížnost odmítl.

15. Okresní soud v Olomouci ve svém vyjádření jen stručně konstatoval, že soudkyně rozhodující danou věc neměla k předmětnému řízení, účastníkům řízení ani jejich zástupcům žádný vztah, v řízení postupovala zcela v souladu s příslušnými zákonnými předpisy a nebyla nikterak zainteresována na výsledku řízení.

16. Uvedená vyjádření byla zaslána na vědomí advokátovi stěžovatele s možností repliky, ve stanovené lhůtě však na ně nebylo nijak reagováno.

IV.

17. Usnesením Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 2643/13 byl nezletilým, t. č. v péči prarodičů, J. a L. D., ustanoven pro zastupování v řízení před Ústavním soudem opatrovník, JUDr. Zdeněk Kapitán, Ph.D., ředitel Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který ve svém vyjádření ze dne 10. 9. 2014 závěrem uvedl, že v rozhodnutí obecných soudů nedošlo k porušení ústavně zaručených práv.

18. Dalším usnesením téže spisové značky ze dne 13. 2. 2014 bylo rozhodnuto, že v textu nálezu v dané věci se neuveřejní údaje o totožnosti stěžovatele, jeho nezletilých dětí ani jejich prarodičů a provede se úplná anonymizace. Aby nebyly ohroženy důležité zájmy nezletilých, převážila tak ochrana soukromého a rodinného života nad právem veřejnosti na informace.

V.

19. Po seznámení s obsahem ústavní stížnosti a s předloženými listinými podklady dospěl Ústavní soud k závěru, že návrh stěžovatele není důvodný. Ústavní soud připomíná, že důvodností ústavní stížnosti je v řízení před ním třeba rozumět podmínku, že napadeným rozhodnutím bylo

porušeno základní právo nebo svoboda stěžovatele. Přitom Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 83 a 91 Ústavy) a není pravidelnou přezkumnou instancí rozhodnutí obecných soudů, tudíž není v zásadě oprávněn zasahovat bez dalšího do rozhodování těchto soudů. Výjimku tvoří případy, kdy obecné soudy na úkor stěžovatele vykročily z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Postup v soudním řízení, včetně provádění a hodnocení důkazů, vyvození skutkových a právních závěrů, interpretace a aplikace právních předpisů, je záležitostí obecných soudů. Úkolem Ústavního soudu navíc není zabývat se porušením „běžných“ práv fyzických nebo právnických osob chráněných podústavními zákony, pokud takové porušení neznamená zároveň porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody.

20. Ústavní soud, u vědomí závažnosti věci a možného faktického zásahu do práva na soukromý a rodinný život, případ projednal meritorně a seznámil se s jeho veškerými podrobnostmi. Po odpovědném zvážení skutkových a právních okolností zkoumané věci musel zcela přisvědčit závěrům obecných soudů, že zbavení rodičovské zodpovědnosti bylo jediným možným řešením, které plně ob stojí i z ústavněprávního hlediska jako ústavně konformní.

21. Ve věci rozhodující orgány veřejné moci si zřetelně uvědomovaly, že aplikovaný krajní zásah do vztahu mezi rodičem a dětmi musí být skutečně jediným účinným prostředkem ochrany, sledujícím zájem a blaho dítěte, který převáží nad právem dítěte na rodinný život, zachování rodinných svazků, na péči rodičů, osobní kontakt s nimi a nad právem znát své rodiče (s odkazem na čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 3 odst. 1 a 2, čl. 7 odst. 1, čl. 8 odst. 1 a čl. 9 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte).

22. Ústavní soud naprosto souhlasí s názorem Nejvyššího soudu, že pokud stěžovatel zdůrazňuje faktickou ztrátu obou rodičů dětmi v důsledku předmětného rozhodnutí, přehlíží, že to nejsou soudy, jejichž vinou děti ztrácí vedle matky i otce, ale že se tak stalo výhradně v důsledku jeho protiprávního jednání.

23. Jak vyslovil Nejvyšší soud, vražda matky nezletilých dětí je vždy jednáním, které má zásadní dopad do rodinných poměrů a zejména představuje intenzivní zásah do duševního vývoje dětí nejen pro svoji protispoločenskou povahu, ale též pro nevratnost a nenapravitelnost. Okolnost, že otec se nedopustil přímého zásahu proti dětem, je nerozhodná a v přezkoumávané věci je intenzita tohoto zásahu navíc zesilována způsobem provedení trestného činu vraždy, jenž trestní soud hodnotil jako mimořádně zákeřný. Děti se budou muset se skutečností, že právě jejich rodič, který je v první řadě povolán k ochraně jejich mravního vývoje, způsobil, že budou

vyrůstat bez matky, s čímž se budou vyrovnávat po celý život, tak jak se postupně s ohledem na věk, poznávací schopnosti a empatii bude skládat celkový obraz a dosah stěžovatelova jednání. Nejde tedy o jednorázový zásah, ale zásah trvalý a nenapravitelný, přičemž jeho působení na děti může být usměrněno jen terapeuticky v přijatelném rodinném okruhu, jehož součástí však nebude ten, který celou situaci způsobil.

24. Ústavnímu soudu je známa judikatura Evropského soudu pro lidská práva v záležitostech týkajících se zbavení rodičovské způsobilosti (např. rozsudek *Scozzari a Giunta proti Itálii* ze dne 13. 7. 2000 č. 39221/98, rozsudek *Saviny proti Ukrajině* ze dne 18. 12. 2008 č. 39948/06 aj.). Plyne z nich především apel na obecné soudy zaměřený na pečlivý přezkum skutečnosti, zda dítě je opravdu v ohrožení a zda zvolený prostředek představuje prospektivní ochranu dítěte. Z tohoto hlediska Ústavní soud konstatuje, že obecné soudy v dané věci nehodnotily stěžovatelovo jednání toliko retrospektivně, ale též *pro futuro* (srov. např. závěr soudu prvního stupně o poškození vedlejších účastníků ve vztahu k jejich dalšímu psychickému vývoji, konstatování Nejvyššího soudu o zneužití rodičovské odpovědnosti ve formě ohrožení duševního vývoje dětí). Není rovněž pochyb o tom, že zvolený zásah sledoval ve smyslu čl. 8 Úmluvy legitimní cíl, a to zejména ochranu (psychického) zdraví a morálky, jelikož smyslem bylo chránit blaho dětí (*Olsson proti Švédsku* č. 1, 1988); hlavní roli tedy sehrál nejlepší zájem dítěte (Haase proti Německu, 2004), jenž převážil nad zájmem rodiče (*Johansen proti Norsku*, 1996). Soudy věc zvážily odpovědně, v dobré víře, věc posoudily z hlediska okolností charakterizujících celý případ a jejich závěry se opírají o dostatečné a rozumné důvody opodstatněné ochranou zájmu dětí ve smyslu citované judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Byl vzat v potaz i zájem dětí na tom, aby se jejich nastolená faktická situace opět neměnila (např. *K. a T. proti Finsku*, 2001), a převážila tak rovněž potřeba zabezpečení stabilního prostředí bez vnějšího ohrožování. Ústavní soud je proto přesvědčen, že napadená rozhodnutí obecných soudů obstojí i ve světle judikatomních závěrů Evropského soudu pro lidská práva.

25. Nejvyšší soud ve svém rozsudku dále případně konstatoval, že pěstouni nezletilých (rodiče matky) uzavřeli s rodiči otce dohodu o styku s nezletilými vnoučaty, jejíž součástí je však i dohoda o tom, že rodiče otce s dětmi bez písemného souhlasu pěstounů nenavštíví otce v místě výkonu jeho trestu (dohoda byla následně vtělena do rozsudku Okresního soudu v Olomouci ze dne 24. ledna 2011 č. j. 38 Nc 1402/2009-287). Ani jiný přímý styk dětí s otcem se dosud neuskutečnil, právě z důvodů ochrany duševního vývoje dětí, čímž byl nastolen stav, který respektovaly všechny zúčastněné strany, včetně stěžovatele. Otázka, zda by děti do budoucna styk s otcem zvládly je proto odvislá od postoje jejich pěstounů, kteří o děti osobně pečují a nutně se podílejí na jejich citovém a osobnostním vývoji. S ohledem

na specifické okolnosti této věci nebylo do budoucna možno vyloučit prodloužení a prohlubování konfliktu mezi vychovateli dětí a jejich otcem, který by se musel projevit zejména v konfliktu loajality dětí; je tedy třeba dát přednost takovému řešení, které nejlépe naplňuje požadavek právní jistoty a stability parodiči a pěstouny dětí již nastolených rodinných vztahů.

26. Konečně nezbyvá než podpořit závěry obecných soudů i z toho hlediska, že stěžovatelem vyžadovaný výslech dětí (resp. alespoň starší dcery), předpokládající fyzickou přítomnost před soudem, je s ohledem na jejich věk, vospělost a riziko pro duševní zdraví a následný vývoj nepřipadný. Ačkoli je takový výslech mnohdy důležitou součástí zjišťování podkladů pro spravedlivé rozhodnutí a je i právem dítěte, nemůže a nesmí představovat absolutní povinnost, ale naopak musí být předmětem pečlivého posouzení v závislosti na požadavcích spojených s nejvlastnějším zájmem dítěte v každém konkrétním případě. Tak se ve zkoumané věci i stalo. Ústavní soud nadto přihlédl k tomu, že starší dceři stěžovatele bylo v době rozhodování okresního soudu jen pět let a ani v době rozhodování Ústavního soudu ještě nedosáhla věku deseti let. Přičemž teprve po dosažení věkové hranice deseti let je podle Ústavního soudu třeba, nebrání-li tomu zvlášť významné okolnosti, zjistit přání dítěte přímo před soudem [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683)]. Podústavní právní předpisy stanoví pro tyto účely hranici dvanácti let (§ 867 odst. 2 in fine nového občanského zákoníku). Ze zpráv kolizního opatrovníka i školky, které jsou obsaženy v soudním spise, pak navíc vyplývá, že děti se teprve se ztrátou matky složitě vypořádávají a nejsou (a ani by neměly být) hned plně informovány o všech okolnostech nutných pro zaujetí jejich stanoviska k jejich vztahu k otci.

27. Pro daný případ je dále klíčové, že se podařilo dosáhnout cenného, křehkého kompromisu ve výchově dětí, kdy jejich pěstouni (rodiče matky) převzali péči a odpovědnost za výchovu a další vývoj nezletilých, který bude i do budoucna vyžadovat značnou dávku empatie a citlivosti ve vztahu k dětem s přihlédnutím k činu, který všem a navždy změnil život. Za těchto okolností je zřejmé, že zásahy otce dětí z pozice rodiče by do výchovného prostředí zasahovaly mimořádně rušivě. Jaké odborné či znalecké posudky, kterých se stěžovatel dožaduje, by shora uvedené skutečnosti mohly změnit? Při jejich získávání by navíc děti mohly být traumatizovány podobně jako při výše vyloučeném soudním výslechu.

28. K další námitce stěžovatele směřující vůči interpretaci zákona provedené obecnými soudy, která prý znamená, že by rodičovská zodpovědnost mohla být vykonávána jen vzorovými rodiči, kteří nemají právo na to, aby učinili chybu, nezbyvá než konstatovat, že ji snad stěžovatel ani nemohl myslet vážně. Nešlo o „chybu“, ale o brutální zločin, k čemuž je těžko cokoliv dodat.

29. Ústavní soud shrnuje, že pokud stěžovateli na jeho dětech jen trochu – nesobecky – záleží, měl by vzít na vědomí rozhodnutí obecných soudů o zbavení rodičovské zodpovědnosti jako jediné možné a správné řešení. Měl by je přijmout jako rozhodnutí učiněné v nejnaléhavějším zájmu nezletilých. Měl by pochopit, že pokud by si k němu jeho děti vytvořily v útlém věku citovou vazbu a závislost a později se dozvěděly podrobnosti o jeho činu, jak ublížil nejen jejich matce, ale i jim tím, že je připravil o její lásku a péči, mohlo by je to nenávratně psychicky poškodit. Bude záležet na pěstunech a později na dětech samotných, zda po letech dají stěžovateli šanci navázat s nimi kontakt a bližší vztah. Musí záležet jen a jen na nich, zda se rozhodnou ve své dospělosti svému otci jeho čin odpustit. K právním aspektům pak Ústavní soud dodává, že rozhodnutí o rodičovské odpovědnosti jsou vydávána *cum clausula rebus sic stantibus*, což umožňuje jejich budoucí změnu (srov. § 909 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.).

30. Ústavní soud tedy podle § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnost zcela zamítl.

Č. 167

**K podmínkám vyloučení aplikace protiústavního zákona
Ke slevě na dani z příjmu pro starobní důchodce**

Po zrušení napadeného rozhodnutí v řízení o stížnosti stěžovatelky na postup plátce daně správce daně neaplikuje Ústavním soudem [nález sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.)] zrušené ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, v části za středníkem znějící „daň se nesnižuje u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu“, neboť by výrok tohoto nálezu ztratil svůj význam, pokud by orgány veřejné moci tento protiústavní zákon opětovně aplikovaly a způsobily tím znovu zásah do základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 16. září 2014 sp. zn. I. ÚS 2340/13 ve věci ústavní stížnosti Ing. Marie Adámkové, zastoupené advokátem JUDr. Ondřejem Moravcem, se sídlem Resslerova 1253, 500 02 Hradec Králové, proti rozhodnutí Finančního úřadu pro Středočeský kraj ze dne 31. 5. 2013 č. j. 2430469/13/2122-20300-203234, jímž byla zamítnuta stěžovatelčina stížnost na postup jejího zaměstnavatele, který jako plátce daně z příjmů fyzických osob srazil stěžovatelce zálohu na dani, aniž přitom zohlednil základní slevu na poplatníka ve smyslu § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Výrok

I. Rozhodnutím Finančního úřadu pro Středočeský kraj ze dne 31. 5. 2013 č. j. 2430469/13/2122-20300-203234 byla porušena základní práva stěžovatelky podle čl. 1 a čl. 3 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozhodnutí Finančního úřadu pro Středočeský kraj ze dne 31. 5. 2013 č. j. 2430469/13/2122-20300-203234 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

Ústavní stížnost doručenou Ústavnímu soudu dne 31. 7. 2013, kterou se stěžovatelka domáhá, aby Ústavní soud zrušil v záhlaví označené rozhodnutí finančního úřadu, kterým byla zamítnuta stížnost stěžovatelky na postup plátce daně, spojila stěžovatelka s návrhem na zrušení ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o daních z příjmů“) v části za středníkem znějící „daň se nesnižuje u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu“ (dále též jen „napadené ustanovení zákona“).

Ústavní stížností napadeným rozhodnutím finanční úřad zamítl stížnost stěžovatelky na postup jejího zaměstnavatele, který jako plátce daně z příjmů fyzických osob srazil stěžovatelce zálohu na dani, aniž přitom zohlednil základní slevu na poplatníka ve smyslu § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů. Stěžovatelka byla přesvědčena o tom, že sražením zálohy na daň z příjmů fyzických osob bez zohlednění základní slevy na poplatníka byla porušena její ústavně zaručená základní práva.

Z obsahu ústavní stížnosti je zřejmé, že stěžovatelka nebrojí primárně proti napadenému rozhodnutí finančního úřadu, nýbrž že v první řadě usiluje o to, aby Ústavní soud zrušil napadené ustanovení zákona. Stěžovatelka totiž zpochybňuje toliko ústavně konformní charakter aplikovaného ustanovení.

K Ústavnímu soudu však byl doručen dne 12. 6. 2013 návrh skupiny senátorů na zrušení identické části zákona, jejíž zrušení stěžovatelka navrhuje, tedy předtím, než byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost stěžovatelky. Za této procesní situace senát Ústavního soudu usnesením ze dne 31. 10. 2013 sp. zn. I. ÚS 2340/13 řízení o ústavní stížnosti stěžovatelky podle ustanovení § 78 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, přerušil a návrh stěžovatelky na zrušení napadené části právního předpisu postoupil plénu. Pokud jde o přípustnost ústavní stížnosti stěžovatelky, senát Ústavního soudu v uvedeném usnesení shledal, že stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatelky, a proto neodmítl její přijetí, i když nebyla splněna podmínka podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), tj. že stěžovatelka nevyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně jejího práva poskytoval.

Usnesením ze dne 28. 11. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 51/13 plénum Ústavního soudu návrh stěžovatelky odmítlo, neboť podle ustanovení § 35 odst. 2 zákona o Ústavním soudu je návrh na zahájení řízení nepřipustný, jelikož

Ústavní soud již jednal ve věci předtím doručeného návrhu skupiny senátorů na zrušení totožné části zákona, zapsaného pod sp. zn. Pl. ÚS 31/13. O tomto návrhu plénum Ústavního soudu nálezem ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.) rozhodlo tak, že: „Ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona č. 500/2012 Sb., se ve slovech „; daň se nesnižuje u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu“ ruší dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů.“

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13 byl stěžovatelce jako vedlejšímu účastníkovi doručen dne 10. 7. 2014. Stěžovatelka přípisem ze dne 31. 7. 2014, doplněným přípisem doručeným Ústavnímu soudu dne 14. 8. 2014, Ústavnímu soudu sdělila, že má za to, že nosné důvody citovaného nálezu lze v její věci uplatnit, a současně navrhla, aby jí Ústavní soud přiznal právo na náhradu nákladů řízení o ústavní stížnosti. Stěžovatelka pokládá za spravedlivé, aby jí takto byla kompenzována alespoň část nákladů, které v souvislosti se svým návrhem vynaložila. V opačném případě by nastala paradoxní situace, že výhody ze snažení stěžovatelky by připadly celé dotčené skupině, vyjma stěžovatelky, která jako jediná nesla náklady spojené se zajištěním ochrany ústavnosti.

Následně vydal Ústavní soud ve věci stěžovatelky usnesení ze dne 12. 8. 2014 č. j. I. ÚS 2340/13-29, kterým rozhodl o pokračování v řízení o ústavní stížnosti stěžovatelky.

II.

Ústavní stížností napadeným rozhodnutím finanční úřad zamítl stížnost stěžovatelky na postup plátce daně, který srazil stěžovatelce zálohu na dani, aniž přitom zohlednil základní slevu na poplatníka ve smyslu § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů, neboť stěžovatelka byla přesvědčena, že ustanovení zákona o daních z příjmů, které odnímá právo na slevu na poplatníka osobám, které ke dni 1. 1. 2013 pobíraly starobní důchod, bylo protiústavní. Správce daně svoje rozhodnutí odůvodnil tak, že plátce daně postupoval v souladu s ustanoveními zákona o daních z příjmů s tím, že posouzení souladu zákona s ústavním pořádkem není v kompetenci plátce daně ani správce daně.

Plénum Ústavního soudu v nálezu ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13 (viz výše) uvedlo, že vzhledem k tomu, že ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů, které bylo v nyní posuzované věci stěžovatelky aplikováno, je v rozporu s čl. 1 a čl. 3 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny, rozhodlo, že se toto ustanovení ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů. K účinkům derogačního nálezu se Ústavní soud v minulosti vyjádřil opakovaně [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 31/96

ze dne 9. 4. 1997 (N 41/7 SbNU 279; 103/1997 Sb.), nálezu sp. zn. IV. ÚS 1777/07 ze dne 18. 12. 2007 (N 228/47 SbNU 983)], přičemž konstatoval, že zrušení zákona nebo jiného právního předpisu podle čl. 87 odst. 1 písm. a), b) Ústavy nezpůsobuje jeho zpětné zrušení. K pozbytí platnosti dochází až k datu vykonatelnosti nálezu. Právní předpis, k jehož zrušení existuje důvod spočívající v rozporu s ústavním pořádkem, tedy nepozbývá platnosti ipso facto, nýbrž až na základě rozhodnutí Ústavního soudu, a tedy během své platnosti působí vznik, změnu a zánik práv a povinností. K tomu lze doplnit, že z důvodu, že ke zrušení příslušné části zákona o dani z příjmů v dané plenární věci došlo v průběhu zdaňovacího období roku 2014, uplatní se v jeho rámci předmětná sleva na dani na všechny poplatníky, včetně těch, již k 1. lednu 2014 pobírali starobní důchod (nálezu ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13).

V nyní posuzované ústavní stížnosti však finanční úřad rozhodl o stížnosti stěžovatelky, která se týkala zdaňovacího období roku 2013, na které se, s ohledem na shora uvedené, derogační účinky nálezu ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13 nevztahují. Ve své předchozí judikatuře však Ústavní soud dospěl k závěru, že v těch případech ústavních stížností, u nichž je nosným důvodem zásahu orgánu veřejné moci norma podústavního práva, kterou pro její rozpor s ústavním pořádkem Ústavní soud již zrušil, přičemž Ústavní soud o takové ústavní stížnosti rozhoduje po nabytí účinnosti derogačního nálezu, musí při rozhodování o ústavní stížnosti k derogačnímu nálezu přihlídnout. V opačném případě by totiž podaná ústavní stížnost nesplnila funkci ochrany ústavně zaručených základních práv nebo svobod stěžovatele, byť není možné vyloučit, že i po zrušení aplikovaného ustanovení právního předpisu Ústavní soud ústavní stížnost jako nedůvodnou zamítne, neboť shledá, že v konkrétním případě zrušené ustanovení nezasáhlo ústavně chráněná základní práva stěžovatelky [srov. nálezu sp. zn. III. ÚS 569/03 ze dne 29. 6. 2004 (N 87/33 SbNU 339)].

Plénum Ústavního soudu nálezem ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ke zrušenému ustanovení zákona o dani z příjmů konstatovalo, že: „Sleduje-li proto napadené ustanovení omezení daňové výhody v případech, kdy je její účel zajištěn již starobním důchodem, lze v obecné rovině považovat tento účel za legitimní zájem, který může opodstatňovat vzniklou nerovnost ... K tomu, aby toto opatření mohlo v rámci předmětného testu obstát, by ale muselo být zároveň přiměřené ... což je závěr, jemuž Ústavní soud přisvědčit nemůže. Důvodem jsou právě popsané zásadní (extrémní) rozdíly ve výši přiznaných starobních důchodů, které v případě nižších z nich brání tomu, aby jejich vyplácení mohlo naplňovat výše uvedený účel srovnatelným způsobem jako sleva na dani na poplatníka ve výši 24 840 Kč ročně. Důsledkem napadeného ustanovení je pouze to, že čím nižší starobní důchod jednotliví poplatníci pobírají, tím větší na ně doléhá

daňové břemeno. Napadené ustanovení proto s ohledem na nepřiměřenost této nerovnosti neobstojí v předmětném testu, v důsledku čehož je třeba jej považovat za jsooucí v rozporu s čl. 3 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny.“

Na základě shora uvedeného Ústavní soud dospěl k závěru, že ve věci nyní projednávané ústavní stížnosti byla stížnost stěžovatelky na postup plátce daně napadeným rozhodnutím finančního úřadu zamítnuta „toliko“ z důvodu aplikace zrušeného ustanovení, a je tak zřejmé, že v případě stěžovatelky to bylo výlučně zrušené ustanovení, které zasáhlo její ústavně chráněná základní práva ve smyslu shora citovaného nálezu pléna Ústavního soudu. Jedná se přitom o zásah do ústavně garantovaných základních práv stěžovatelky takové intenzity, jenž odůvodňuje zrušení napadeného rozhodnutí v řízení o ústavní stížnosti.

Z výše uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí Finančního úřadu pro Středočeský kraj ze dne 31. 5. 2013 č. j. 2430469/13/2122-20300-203234 zrušil, neboť předmětné rozhodnutí finančního úřadu, jež z pohledu ústavněprávního, reflektovaného uvedeným nálezem pléna Ústavního soudu, trpělo vadami dotýkajícími se práv stěžovatelky, jakkoli tyto vady byly založeny obsahem relevantního podústavního práva, a nikoli způsobem jeho aplikace. Ve věci stěžovatelky tak nelze dosáhnout ochrany základních práv a svobod jiným způsobem než vyhovět její ústavní stížnosti.

Nad rámec uvedeného Ústavní soud konstatuje, že se v posuzované věci jedná o vztah mezi jednotlivcem a veřejnou mocí, kdy stěžovatel je v postavení poplatníka daně z příjmu, tedy osoby, jejíž příjmy jsou podrobeny dani. Zaměstnavatel stěžovatelky, na jehož postup si stěžovatelka před finančním úřadem stěžovala, je zde pak v postavení plátce daně, tedy osoby, která má povinnost odvést správci daně daň z příjmu stěžovatelky na základě její daňové povinnosti. Nejedná se tak o případ horizontálního působení základních práv, v nichž by adresátem základních práv (svobod) nebyla veřejná moc, nýbrž subjekt soukromého práva, a tedy ani o případ, kdy by vyslovení protiústavnosti napadeného rozhodnutí z důvodu aplikace zákona později zrušeného Ústavním soudem mohlo zakládat porušení principu ochrany důvěry občanů v právo, příp. zásah do právní jistoty, resp. nabytých práv [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 6. 2. 2007 (N 23/44 SbNU 279; 84/2007 Sb.) ve znění opravného usnesení sp. zn. Pl. ÚS 38/06 ze dne 3. 4. 2007].

Ústavní soud dodává, že po zrušení napadeného rozhodnutí finančního úřad v řízení o stížnosti stěžovatelky na postup plátce daně při posuzování toho, zda stížnost je či není oprávněná, neaplikuje zrušené ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, v části za středníkem znějící „daň se nesnižuje

u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu“, neboť by výrok tohoto nálezu ztratil svůj význam, pokud by v případě, kdy Ústavní soud dospěl k závěru o porušení ústavně garantovaného základního práva stěžovatelky v důsledku aplikace protiústavního zákona, orgány veřejné moci tento zákon opětovně aplikovaly a způsobily tím znova zásah do základních práv a svobod.

Co se týče návrhu stěžovatelky na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem, je nutno především připomenout, že Ústavní soud není povinen náhradu nákladů podle § 62 zákona o Ústavním soudu automaticky podle výsledků řízení přiznat. Ve specifickém řízení před Ústavním soudem (které mj. nepodléhá soudním poplatkům) totiž platí zásada, že náklady řízení, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, si hradí jmenovaní sami, pokud tento zákon nestanoví jinak (§ 62 odst. 3 zákona). Odstavec 4 uvedeného paragrafu sice praví, že Ústavní soud může v odůvodněných případech podle výsledků řízení usnesením tuto náhradu nákladů některému z účastníků či vedlejších účastníků uložit, vzhledem k citovanému odstavci třetímu je však třeba vykládat toto ustanovení restriktivně.

Z uvedeného také vyplývá, že náhrada nákladů není nutně vázána na návrh stěžovatele, jelikož není vyloučeno, aby ve výjimečných případech Ústavní soud přiznal tyto náklady i bez návrhu, kdy si samozřejmě k takovému rozhodnutí vyžádá potřebné podklady. Záleží tedy na úvaze Ústavního soudu, zda náhradu nákladů přizná, či nikoliv. Ve zkoumaném případě však k tomu Ústavní soud – vycházející ze shora uvedených specifických okolností věci, kdy mimo jiné postup Finančního úřadu pro Středočeský kraj nespočíval v nesprávném způsobu aplikace zákona a kdy se stěžovatelce skrze její ústavní stížnost dostalo ochrany jejich základních práv ještě před tím, než vyčerpala opravné prostředky – žádný podstatný důvod neshledal. Pokud stěžovatelka tvrdí, že výhody z jejího snažení by připadly celé dotčené skupině, vyjma jí samotné, neboť jako jediná nesla náklady spojené se zajištěním ochrany ústavnosti, Ústavní soud poukazuje na znění výroku tohoto nálezu, na základě kterého se jí otevřel prostor, aby jí mohla být přiznána základní sleva na poplatníka i za zdaňovací období roku 2013.

Č. 168

K zákazu překvapivého rozhodnutí soudu o nákladech řízení

Pokud má odvolací soud na otázku hrazení nákladů řízení, a to zvláště v řízení před soudem nalézacím, jiný náhled než soud nalézací, aniž by přitom došlo k relevantní změně skutkových okolností, a účastníci tak mohli jiné rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení předvídat, je povinen vytvořit pro účastníky procesní prostor, aby se mohli k dané otázce vyjádřit a uplatnit námitky a argumenty, které mohou být s to rozhodnutí odvolacího soudu ovlivnit a s nimiž se odvolací soud každopádně musí ve svém rozhodnutí náležitě vypořádat. Pokud tomuto požadavku odvolací soud nedostojí, dopustí se porušení základního práva účastníků na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod v důsledku vydání nepřipustně překvapivého rozhodnutí.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů – ze dne 16. září 2014 sp. zn. I. ÚS 2456/13 ve věci ústavní stížnosti B. S., zastoupené JUDr. Václavem Bubeníkem, advokátem, se sídlem Cihlářova 4, Moravská Třebová, proti výrokům III a V rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 18. 4. 2013 č. j. 23 Co 78/2013-226, jimiž bylo rozhodnuto o určení dlužného výživného a o náhradě nákladů řízení vzniklých státu v řízení před soudem prvního stupně, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích jako účastníka řízení a P. S., zastoupeného JUDr. Jarmilou Cindrovou, advokátkou, se sídlem Mistra Jaroslava Kociana 38, Ústí nad Orlicí, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokem V rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 18. 4. 2013 č. j. 23 Co 78/2013-226 bylo porušeno základní právo stěžovatelky zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok V rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 18. 4. 2013 č. j. 23 Co 78/2013-226 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označeného rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích v jeho výrocih III a V. Krajský soud rozhodoval jako soud odvolací v řízení o úpravě poměrů nezletilého pro dobu před rozvodem manželství rodičů a pro dobu po něm a o úpravě styku; svým rozsudkem rozhodnutí nalézacího soudu částečně potvrdil (ohledně svěření dítěte do péče matky – stěžovatelky) a částečně jej změnil (ohledně výživného, styku otce s nezletilým a nákladů řízení před nalézacím soudem). Výrokem III rozsudku krajského soudu konkrétně bylo nově určeno dlužné výživné, které je otec povinen uhradit; výrokem V tohoto rozsudku byla stanovena náhrada nákladů řízení vzniklých státu v řízení před soudem prvního stupně. Oproti tomu soud prvního stupně určil dlužné výživné v částce vyšší nežli krajský soud a náhradu nákladů řízení státu nepřiznal.

2. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti namítá, že napadenými výroky rozsudku krajského soudu byla porušena její základní práva, zejména právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na rovnost účastníků řízení zaručené čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 96 odst. 1 Ústavy. Dále dodává, že v důsledku došlo též k porušení práv nezletilého dítěte chráněných Listinou. V souvislosti s výrokem o dlužném výživném stěžovatelka konkrétně upozorňuje na procesní nedostatky při jeho výpočtu. Krajský soud při něm totiž vycházel toliko z informací poskytnutých otcem dítěte (vedlejším účastníkem) ohledně částek dosud zaplacených na výživném, přičemž stěžovatelka s těmito informacemi nebyla před vydáním rozhodnutí krajského soudu vůbec seznámena a nebyla jí dána možnost se k nim vyjádřit (relevantní listina s danými informacemi nebyla ani čtena či konstatována při jednání, ani následně zaslána stěžovatelce). Vedlejším účastníkem udané částky přitom neodpovídají skutečnosti ani skutkovým zjištěním učiněným nalézacím soudem a jsou též v rozporu s výpovědmi účastníků řízení při jednání před krajským soudem. Krom závěru o dlužném výživném stěžovatelka brojí též proti závěru o náhradě nákladů státu za řízení v prvním stupni. Ačkoliv nezpochybňuje oprávnění odvolacího soudu k takovému rozhodnutí, upozorňuje na jeho překvapivost, a to zejména s ohledem na skutečnost, že odpovídající výrok prvostupňového rozhodnutí nebyl napaden žádným z účastníků řízení a ani krajským soudem nebyla v průběhu řízení nijak předestřena možnost změny tohoto výroku, tak aby se k ní účastníci mohli vyjádřit, a to i s ohledem na sociální a ekonomické dopady takového rozhodnutí na ně.

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili též účastník a vedlejší účastník řízení. Krajský soud jako účastník řízení odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a dále uvedl, že o nákladech řízení rozhodoval z úřední povinnosti a nebyl vázán návrhy účastníků ani rozsahem odvolacích námitek. U účastníků nebyly splněny předpoklady pro osvobození od soudních poplatků a nebylo možné dovodit jednoznačnou úspěšnost jednoho z nich, proto bylo podle výsledku řízení každému z rodičů uloženo nahradit polovinu vzniklých nákladů.

4. Vedlejší účastník ve svém vyjádření navrhl ústavní stížnost odmítnout. Nesouhlasí s názorem stěžovatelky na nesprávnost výroku krajského soudu ohledně náhrady nákladů řízení státu, neboť podle něj krajský soud v dané věci nemohl postupovat jinak. Co do otázky výpočtu dlužného výživného pak vedlejší účastník poukázal na skutečnost, že krajskému soudu řádně doložil úhrady výživného za předchozí období, a připomněl, že další námitky stěžovatelky vyplývají z toho, že poslední jednání před krajským soudem se konalo v době před splatností běžného výživného za daný měsíc, zatímco rozhodnutí krajského soudu bylo vydáno až po datu splatnosti výživného, kteréžto bylo vedlejším účastníkem řádně dodrženo. Závěrem svého vyjádření vedlejší účastník též navrhl, aby mu byla přiznána náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem ze strany stěžovatelky.

5. Na vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatelka následně reagovala svou replikou, na ni poté reagoval vedlejší účastník duplikou a na tu pak stěžovatelka triplikou. Tato vyjádření stěžovatelky a vedlejšího účastníka však již neobsahovala žádné další relevantní informace a argumentaci vztahující se k předmětu řízení před Ústavním soudem, vyjma přehledu částek zaplacených vedlejším účastníkem na výživném v relevantním období (říjen 2011 až duben 2013), který byl Ústavnímu soudu zaslán jak stěžovatelkou, tak vedlejším účastníkem.

6. K posouzení ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Okresního soudu ve Svitavách sp. zn. OP 251/2013, 0 Nc 309/2011. Z něj vyplynulo, že návrhem ze dne 3. 5. 2010 stěžovatelka požádala o úpravu rodičovské zodpovědnosti pro dobu před rozvodem manželství i po rozvodu. Rozsudkem Okresního soudu ve Svitavách ze dne 25. 10. 2012 č. j. 0 Nc 309/2011-156 byl nezletilý syn stěžovatelky a vedlejšího účastníka svěřen do výchovy své matky, a to i pro dobu po rozvodu manželství rodičů (výrok I a II); dále bylo stanoveno běžné výživné ve výši 4 500 Kč, jež je vedlejší účastník povinen měsíčně hradit (výrok III); a též dlužné výživné za období od října 2011 do října 2012, a to ve výši 28 853 Kč (výrok IV). Okresní soud rovněž rozhodl o styku nezletilého syna s vedlejším účastníkem (výrok V) a o nákladech řízení, přičemž státu nebyla přiznána náhrada nákladů daného řízení (výrok VI) a žádný z účastníků neměl právo na náhradu nákladů daného řízení (výrok VII). K otázce náhrady nákladů

řízení státní okresní soud uvedl, že v dané věci byly vynaloženy finanční prostředky na vypracování znaleckého posudku z odvětví psychologie, přičemž celková odměna vyplacená znalce činila 20 097 Kč. Návrh na vypracování znaleckého posudku byl podán opatrovníkem nezletilého, státním orgánem (orgánem sociálně-právní ochrany dětí). Přestože okresní soud neshledal zejména u otce podmínky pro osvobození od soudních poplatků, měl za to, že přibrání znalce do řízení bylo nutností a bylo tak učiněno v zájmu nezletilého dítěte; navíc nebylo navrženo samotnými rodiči.

7. Rozsudek okresního soudu byl napaden odvoláními stěžovatelky i vedlejšího účastníka, přičemž odvolání vedlejšího účastníka směřovalo proti výrokům I až V rozsudku, odvolání stěžovatelky jen proti výroku V (stanovený rozsah styku nezletilého s otcem byl podle ní příliš široký). Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 18. 4. 2013 č. j. 23 Co 78/2013-226 byl rozsudek okresního soudu potvrzen ve výrocih I a II (výrok I rozsudku krajského soudu) a v ostatních výrocih změněn. Běžné výživné, které je vedlejší účastník povinen hradit ve prospěch nezletilého syna, bylo stanoveno ve výši 4 000 Kč měsíčně (výrok II); dlužné výživné za období od října 2011 do dubna 2013 bylo stanoveno ve výši 8 496 Kč (výrok III, napadený ústavní stížností). Dále bylo nově rozhodnuto o styku vedlejšího účastníka s nezletilým synem, přičemž rozsah styku byl zúžen oproti dříve určenému rozsahu (výrok IV). Nakonec krajský soud rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů, přičemž oba rodiče zavázal nahradit České republice – Okresnímu soudu ve Svitavách náklady řízení ve výši 10 048,50 Kč (výrok V, napadený ústavní stížností), a dále určil, že žádný z rodičů nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výroky VI a VII). Jak vyplývá z odůvodnění rozsudku, ohledně dlužného výživného krajský soud dospěl k závěru, že okresní soud pochybil ve výpočtu průměrného měsíčního příjmu vedlejšího účastníka, který je ve skutečnosti nižší, protože došlo ke snížení částky běžného výživného a též základní částky dlužného výživného (částka, která měla být za dané období celkem zaplacená). Při určení aktuální výše dlužného výživného pak krajský soud vyšel z tabulky předložené vedlejším účastníkem a založené ve spise (č. l. 215), která zachycuje platby výživného ze strany vedlejšího účastníka za období od října 2011 do března 2013. Jak vyplývá z protokolu o jednání před odvolacím soudem dne 11. 4. 2013, uvedenou tabulku vedlejší účastník soudu předal v rámci svého závěrečného vyjádření před skončením jednání. Výrok o náhradě nákladů řízení státní před okresním soudem potom krajský soud ve svém rozsudku odůvodnil tím, že poměry obou rodičů umožňují hradit tyto náklady řízení a výsledku soudního řízení odpovídá, aby každý z rodičů hradil jednu polovinu (§ 148 odst. 1 občanského soudního řádu).

II.

8. Ústavní stížnost je částečně důvodná.

9. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzovaném případě takové porušení shledal, a to konkrétně porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, k němuž došlo napadeným výrokem V rozsudku krajského soudu ohledně povinnosti účastníků řízení nahradit náklady vynaložené státem v řízení před soudem prvního stupně.

10. Ústavní soud je ve své rozhodovací praxi pravidelně konfrontován s problematikou nákladů řízení, přičemž se k ní obecně staví zdrženlivě a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoli totiž i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o nákladech řízení většinou nedosahuje intenzity způsobilé porušením jejich základní práva a svobody. Na druhou stranu však Ústavní soud zdůrazňuje, že i rozhodování o nákladech soudního řízení tvoří integrální součást soudního řízení jako celku, a i na něj proto dopadají postuláty spravedlivého procesu. Mezi základní zásady spravedlivého procesu přitom tradičně náleží i zákaz svévolného rozhodování či ochrana legitimního očekávání účastníků a předvídatelnost soudních rozhodnutí [srov. například nálezy sp. zn. IV. ÚS 2738/10 ze dne 23. 11. 2010 (N 235/59 SbNU 391), nálezy sp. zn. II. ÚS 2570/10 ze dne 28. 5. 2013 (N 95/69 SbNU 457) a nálezy sp. zn. III. ÚS 1561/13 ze dne 3. 4. 2014 (N 52/73 SbNU 59)].

11. Ústavní soud ve své judikatuře již konkrétně vyjádřil, že součástí práva na spravedlivý proces je podle něj rovněž vytvoření prostoru pro to, aby účastníci mohli účinně uplatňovat námítky a argumenty, které jsou způsobily ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek se přitom vztahuje též na rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení coby integrální součást soudního řízení. I ve vztahu k této části řízení tak Ústavní soud poukazuje na ustanovení § 118a odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož má soud v případě jiného právního názoru, než je názor účastníka řízení, jej poučit a vyzvat k vylíčení rozhodných skutečností, které jsou relevantní pro úvahy soudu. K tomu pak Ústavní soud pravidelně zdůrazňuje, že tato povinnost je o to naléhavější v rámci odvolacího řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní nástroj jak své námítky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námítky vznést alespoň ex post v odvolání [viz nálezy sp. zn. II. ÚS 828/06 ze dne 6. 2. 2007 (N 26/44 SbNU 309) či nálezy sp. zn. IV. ÚS 2738/10 ze dne

23. 11. 2010 (N 235/59 SbNU 391)]. Nedostojí-li obecný soud popsanému požadavku spravedlivého procesu, a to zvláště soud odvolací, dopustí se zpravidla překvapivého rozhodnutí, tedy rozhodnutí, které na základě zjištěného skutkového stavu nebylo možno předvídat, a to z důvodu zásadní změny právního názoru odvolacího soudu [viz například nálezy sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013 (N 66/69 SbNU 213)].

12. Překvapivá rozhodnutí ohledně nákladů řízení přitom Ústavní soud kritizuje nejčastěji v souvislosti s nepředvídatelnou aplikací moderačního práva soudů podle § 150 občanského soudního řádu, v kterýchžto případech je explicitně připomínána povinnost obecného soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili k i eventuálnímu uplatnění zmíněného oprávnění soudu, pokud obecný soud takový postup zvažuje, a vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit [viz shora citované nálezy sp. zn. II. ÚS 828/06 a sp. zn. IV. ÚS 2738/10 či nálezy sp. zn. I. ÚS 800/06 ze dne 7. 8. 2007 (N 121/46 SbNU 143)]. Ústavní soud však nyní akcentuje, že obdobnou povinnost musí obecný soud dodržet i v jiných případech rozhodování o nákladech řízení, byť se tak děje ex offa a v souladu s odpovídajícími kogentními pravidly zakotvenými v § 142 až 150 občanského soudního řádu [srov. obdobně nálezy sp. zn. I. ÚS 654/03 ze dne 24. 2. 2004 (N 27/32 SbNU 255)]. Pokud tedy odvolací soud má na otázku hrazení nákladů řízení, a to zvláště řízení před soudem nalézacím, jiný náhled než soud nalézací, aniž by přitom došlo k relevantní změně skutkových okolností, a účastníci tak mohli jiné rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení předvídat, je povinen vytvořit pro účastníky procesní prostor, aby se mohli k dané otázce vyjádřit a uplatnit námitky a argumenty, které mohou být s to rozhodnutí odvolacího soudu ovlivnit a s nimiž se odvolací soud každopádně musí ve svém rozhodnutí náležitě vypořádat. Pokud tomuto požadavku odvolací soud nedostojí, dopustí se porušení základního práva účastníků na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny v důsledku vydání nepřipustně překvapivého rozhodnutí.

13. Právě takového pochybení se dopustil též krajský soud v nyní projednávaném případě. Přehodnotil totiž rozhodnutí soudu prvního stupně, uspokojivě odůvodněné, o nepřiznání náhrady nákladů státu, vynaložených za znalecký posudek, a právo na náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně státu vůči stěžovateli a vedlejšímu účastníkovi přiznal. Svě rozhodnutí, opřené v souladu se zákonem o § 148 odst. 1 občanského soudního řádu, sice též stručně odůvodnil, nicméně takovou změnu rozhodnutí nalézacího soudu předem účastníkům řízení nijak nenaznačil, a tedy jim ani neumožnil se k ní vyjádřit a na ni reagovat. Vzhledem k odůvodnění okresního soudu přitom účastníci řízení nemohli nijak předvídat, neměli důvod vůbec očekávat nové rozhodnutí krajského soudu v dané

otázce. Předmětný výrok nebyl ani napaden odvoláním některého z nich (což samozřejmě nic nezměnilo na povinnosti odvolacího soudu znovu rozhodnout o nákladech řízení před soudem prvního stupně), ani o něm nepadla jakákoliv zmínka během řízení před krajským soudem. Nedošlo rovněž k žádné relevantní změně skutkových okolností, zejména ne těch okolností, z nichž vycházel předmětný výrok okresního soudu; rozhodnutí okresního soudu ve věci samé bylo změněno jen s ohledem na zjištěný nevyhovující široký styk nezletilého dítěte s vedlejším účastníkem a zjištěný nižší měsíční příjem vedlejšího účastníka. Krajský soud tak výrokem V svého rozsudku rozhodl v rozporu se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodování a ochranou legitimního očekávání účastníků řízení a porušil též právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

14. Výrok V rozsudku krajského soudu ovšem není toliko překvapivým, nýbrž lze uvažovat i o prvcích svévole v něm obsažených, neboť není zřejmé, že učiněné závěry krajského soudu skutečně odpovídají zjištěnému skutkovému stavu. Zejména z ničeho nevyplývá, že by se krajský soud blíže zabýval poměry účastníků řízení, především stěžovatelky, s ohledem na možné splnění předpokladů pro osvobození od soudních poplatků (či alespoň částečné osvobození od soudních poplatků). Tato možnost přitom ve stěžovatelčině případě nabývá na relevanci o to více, že i okresní soud ji implicitně připustil, když uvedl, že „zejména u otce neshledává podmínky pro osvobození od placení soudního poplatku“. Lze připomenout, že stěžovatelce bylo uloženo nahradit státu na nákladech řízení částku 10 048,50 Kč, přičemž její měsíční příjem v dané době sestával – přinejmenším namnoze – z invalidního důchodu třetího stupně ve výši 13 166 Kč.

15. Stěžovatelčina ústavní stížnost v části směřující proti výroku V rozsudku krajského soudu tak byla shledána důvodnou. Stejný závěr však již Ústavní soud nemohl přijmout ve vztahu k té části ústavní stížnosti, jež napadá výrok III rozsudku krajského soudu ohledně dlužného výživného. V této části je naopak třeba mít projednávanou ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou.

16. Stěžovatelka svými námitkami proti rozhodnutí krajského soudu o výši dlužného výživného poukazuje jednak na prvky svévole v rozhodnutí obsažené (závěr krajského soudu o uhrazení výživného za duben 2013 nemá oporu ve spise) a jednak na porušení zásady rovnosti účastníků řízení (při určení výše dlužného výživného vyšel krajský soud z tvrzení vedlejšího účastníka, s nímž stěžovatelka nebyla předem seznámena, a k němuž se tedy ani nemohla vyjádřit, a jež nebylo zcela souladné s tvrzením jejím). Ani jedno z vytýkaných pochybení však Ústavní soud v postupu krajského soudu nespasil.

17. Z odůvodnění rozhodnutí krajského soudu sice skutečně vyplývá, že zjištěná výše dosud uhrazeného výživného vychází z informací

předložených soudu vedlejším účastníkem (s nimiž konkrétně stěžovatelka nebyla seznámena), nicméně tyto informace se v zásadě shodují se zjištěními učiněnými již okresním soudem v řízení nalézacím (do doby vydání jeho rozhodnutí), proti nimž stěžovatelka nic nenamítala, a odpovídající výrok rozhodnutí okresního soudu nenapadla odvoláním. Co se týče částek uhrazených po vydání prvostupňového rozhodnutí, zde ony informace předložené vedlejším účastníkem v zásadě souhlasí se společným tvrzením stěžovatelky a vedlejšího účastníka při jednání krajského soudu dne 11. 4. 2013. Fakticky jediné konkrétní nesrovnalosti, na něž stěžovatelka upozorňuje, souvisí s částkami placenými za říjen 2012 a duben 2013 – v prvním případě se ovšem částka zjištěná krajským soudem shoduje s údaji předloženými stěžovatelkou Ústavnímu soudu v její replice ze dne 9. 6. 2014 (výživné za říjen doplaceno do výše 4 500 Kč v listopadu 2012), v druhém případě lze pak nesrovnalost jednoduše vysvětlit tím, že k výpovědi stěžovatelky při jednání došlo ještě před splatností výživného za daný měsíc, zatímco rozhodnutí krajského soudu bylo vydáno až poté. Navíc rozdíl mezi zjištěním krajského soudu a tvrzením stěžovatelky uvedeným v její replice ohledně výživného zaplaceného v dubnu 2013 dosahuje výše toliko bagatelní. Ústavnímu soudu tak nezbyvá než konstatovat, že stěžovatelčiny námitky vůči výroku III rozsudku krajského soudu nedosahují ústavněprávní relevance.

18. Ústavní soud tak uzavírá, že napadeným výrokem V rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích bylo porušeno stěžovatelčino základní právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, zahrnující též zákaz překvapivých rozhodnutí. V souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, tak byl rozsudek krajského soudu ve výroku V zrušen. Ve zbylé části směřující proti výroku III rozsudku krajského soudu byla ústavní stížnost shledána zjevně nepodstatněnou a jako taková odmítnuta ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

19. Rozhodnutím Ústavního soudu se krajskému soudu znovu otevřít prostor k rozhodnutí o nákladech vynaložených státem v řízení v prvním stupni, a to v souladu se všemi relevantními ústavními i zákonnými pravidly. Aniž by přitom Ústavní soud jakkoli předjímal nové rozhodnutí krajského soudu o dané otázce, toliko upozorňuje na svou ustálenou judikaturu zdůrazňující, že při rozhodování o náhradě nákladů řízení je třeba přihlížet ke všem okolnostem věci, které mohou mít vliv na stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení (srov. shora citovaný nálezný sp. zn. IV. ÚS 2738/10). Krajský soud tak bude při novém rozhodnutí povinen vyhodnotit všechny relevantní skutečnosti zjištěné v dané věci, jakož i zohlednit argumenty účastníků řízení (a případně i argumentaci obsaženou v odůvodnění rozsudku okresního soudu).

20. Pokud jde o návrh vedlejšího účastníka na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem ze strany stěžovatelky, Ústavní soud neshledal žádný důvod k vyhovění tomuto návrhu. V souladu s § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu lze náhradu nákladů řízení některého účastníka či vedlejšího účastníka uložit jen v odůvodněných případech a podle výsledků řízení. Vedlejší účastník sám přitom svůj návrh nijak relevantně neodůvodnil, odpovídající důvody pro takové rozhodnutí nespatřuje ani Ústavní soud sám, a to navíc za situace, kdy výsledek řízení svědčí přinejmenším částečně ve prospěch stěžovatelky, jejíž ústavní stížnost byla uznána částečně důvodnou.

Č. 169

**K časovým účinkům derogačních nálezů Ústavního soudu
K rozhodování obecného soudu o námitkách proti příka-
zu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce**

Jak již Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2327/13 ze dne 13. 5. 2014 (N 95/73 SbNU 573), při rozhodování o námitkách proti příka-
zu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce vydanému přede
dnem 7. 5. 2013 má obecný soud rozhodující o námitkách po tomto dni
do svého hodnocení správnosti toliko nepravomocně přiznaných nákla-
dů exekuce promítnout stanoviska vyjádřená v nálezu sp. zn. Pl. ÚS
25/12 ze dne 17. 4. 2013 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.), zrušivším vy-
hláškou č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny
za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování
o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vy-
hláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advoká-
tů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní
tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších vyhlášek,
s účinností ode dne 7. 5. 2013, jímž je vázán; pokud tak neučiní, poruší
právo povinného (stěžovatele) na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny
základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Ši-
máčkové (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Ivany Janů – ze
dne 16. září 2014 sp. zn. I. ÚS 2531/13 ve věci ústavní stížnosti Dany Havlíč-
kové, zastoupené JUDr. Ladislavem Novotným, advokátem, se sídlem
9. května 1282/6, Tábor, proti usnesení Okresního soudu v Benešově ze dne
13. 6. 2013 č. j. 7 EXE 4335/2011-64 o zamítnutí stěžovatelčiných námitek
směřujících proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce,
za účasti Okresního soudu v Benešově jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu v Benešově ze dne 13. 6. 2013 č. j. 7
EXE 4335/2011-64 bylo porušeno základní právo stěžovatelky zaručené
v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Okresního soudu v Benešově ze dne 13. 6. 2013 č. j. 7
EXE 4335/2011-64 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Okresního soudu v Benešově, kterým byly v rámci exekučního řízení zamítnuty její námitky směřující proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce. Tímto příkazem ze dne 5. 5. 2013 č. j. 099 EX 8245/11-21 byla stěžovatelce uložena povinnost uhradit náklady exekuce ve výši 28 173,77 Kč a náklady oprávněného ve výši 28 222 Kč, přičemž při výpočtu výše nákladů oprávněného byla použita vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších vyhlášek, (dále jen „vyhláška č. 484/2000 Sb.“).

2. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti namítá, že usnesením okresního soudu bylo porušeno její základní právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Porušení tohoto práva stěžovatelka spatřuje v tom, že okresní soud při rozhodování o jejich námitkách aplikoval vyhlášku č. 484/2000 Sb., přestože tato již v dané době byla zrušena nálezem pléna Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 25/12 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.), a to s účinností od 7. 5. 2013. I když tedy příkaz k úhradě nákladů exekuce byl soudním exekutorem vydán ještě před vykonatelností nálezu Ústavního soudu, tj. za účinnosti vyhlášky č. 484/2000 Sb., stěžovatelka proti příkazu podala námitky, čímž oddálila nabytí právní moci příkazu soudního exekutora. Nárok oprávněného na odměnu za právní zastoupení v exekučním řízení dle vyhlášky č. 484/2000 Sb. tedy nebyl pravomocně přiznán ještě za účinnosti této vyhlášky, před nastoupením derogačních účinků nálezu Ústavního soudu. Okresní soud pak o podaných námitkách rozhodoval za situace, kdy již derogační účinky nálezu nastaly. Okresní soud tak při svém rozhodování použil vyhlášku, která byla dříve Ústavním soudem shledána protiústavní a jako taková účinně zrušena. Tím nepřipustně zasáhl do stěžovatelčina základního práva, protože stěžovatelka navrhla zrušení předmetného usnesení okresního soudu.

3. V souladu se zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) vyzval Ústavní soud k vyjádření k ústavní stížnosti též účastníka řízení (oprávněný v exekučním řízení jako potenciální vedlejší účastník řízení před Ústavním

soudem se svého postavení vzdal). Okresní soud v Benešově jako účastník řízení ve svém vyjádření zdůraznil, že jsou mu známy důvody, které vedly Ústavní soud ke zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb., jakož i obsah sdělení Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2013 č. Org. 23/13 k účinkům nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 (publikovaného pod č. 117/2013 Sb.); přesto svůj postup považuje za správný. V případě rozhodnutí o námitkách podle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekučního řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, jde ze strany soudu o „pouhý“ přezkum vydaného rozhodnutí, pročez by soud měl aplikovat ty předpisy, které byly účinné v době vydání napadeného rozhodnutí (příkazu), a to i za situace, že následně byly zrušeny. Pokud soud shledá příkaz k úhradě nákladů exekuce věcně správným, měl by námitky zamítnout. Zrušení věcně správného příkazu k úhradě nákladů exekuce jen proto, že byl vydán podle následně zrušeného předpisu, by podle okresního soudu znamenalo značný zásah do právní jistoty a principu důvěry občanů v právo, a to i za situace, že předmětný příkaz zatím nenabyl právní moci. Okresní soud je tak toho názoru, že v daném případě by měl převážít princip právní jistoty nad důvody, které Ústavní soud vedly k derogaci vyhlášky č. 484/2000 Sb., a podaná ústavní stížnost by měla být odmítnuta.

4. K posouzení ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis soudního exekutora JUDr. Ivo Luhana, Exekutorský úřad Praha 1, sp. zn. 099 EX 8245/11 a spis Okresního soudu v Benešově sp. zn. 7 EXE 4335/2011. Z nich bylo zjištěno, že usnesením Okresního soudu v Benešově ze dne 4. 10. 2011 č. j. 7 EXE 4335/2011-24 byla nařízena exekuce k uspokojení pohledávky proti stěžovatelce a jejím provedením byl pověřen soudní exekutor JUDr. Ivo Luhan, Exekutorský úřad Praha 1. Příkazem k úhradě nákladů exekuce ze dne 5. 5. 2013 č. j. 099 EX 8245/11-21 určil soudní exekutor výši nákladů exekuce částkou 28 173,77 Kč a výši nákladů oprávněného částkou 28 222,00 Kč a stěžovatelce jako povinné uložil povinnost k jejich zaplacení. Náklady oprávněného, zastoupeného v exekučním řízení advokátem, byly určeny v souladu s vyhláškou č. 484/2000 Sb. ve znění účinném do 29. 2. 2012 a vyhláškou č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (pro náhradu hotových výdajů). Citovaný příkaz byl stěžovatelce doručen dne 7. 5. 2013. Stěžovatelka proti němu podala námitky, v nichž požadovala stanovení nákladů exekuce v souladu s vyhláškou č. 177/1996 Sb. s poukazem na zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb. nálezem Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 25/12 (viz výše). Soudní exekutor námitkám nevyhověl a postoupil je okresnímu soudu jako soudu exekučnímu. Usnesením Okresního soudu v Benešově ze dne 13. 6. 2013 č. j. 7 EXE 4335/2011-64 byly stěžovatelčiny námitky zamítnuty a dále bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení. Okresní soud shledal napadený

příkaz věcně správným a poukázal na skutečnost, že příkaz byl vydán dne 5. 5. 2013, zatímco ke zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb. došlo až s účinností od 7. 5. 2013.

II.

5. Ústavní stížnost je důvodná.

6. Ústavní soud ve své judikatuře konstantně zdůrazňuje, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť dle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ochrany ústavnosti, nikoliv součástí soustavy obecných soudů. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. V posuzovaném případě však Ústavní soud shledal, že v řízení před obecnými soudy došlo k porušení zmíněných ústavněprávních principů.

7. Otázkou nákladů řízení a její reflexi z hlediska zachování práva na spravedlivý proces se Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zabýval. Přitom na jedné straně vyslovil názor, že rozhodování o nákladech soudního řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku [srov. např. náleze sp. zn. I. ÚS 899/11 ze dne 14. 12. 2011 (N 210/63 SbNU 441) nebo náleze sp. zn. I. ÚS 465/11 ze dne 22. 3. 2012 (N 57/64 SbNU 695)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>], a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu. Na straně druhé však Ústavní soud podotýká, že problematika nákladů řízení zpravidla nebude předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, většinou nedosahuje intenzity zakládající porušení základních práv a svobod. Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat kupříkladu za situace, kdy by v procesu interpretace a aplikace příslušných právních předpisů ze strany obecných soudů byl obsažen prvek svévole, a to například v důsledku nerespektování jednoznačné kogentní normy, v důsledku přepjatého formalismu, nebo pokud by příslušné závěry obecného soudu nebyly odůvodněny vůbec či zcela nedostatečně [srov. např. náleze sp. zn. I. ÚS 1690/09 ze dne 29. 10. 2009 (N 230/55 SbNU 167) nebo náleze sp. zn. I. ÚS 92/08 ze dne 25. 2. 2009 (N 36/52 SbNU 367)].

8. Do problematiky nákladů řízení významně zasáhl náleze pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.), kterým byla zrušena vyhláška č. 484/2000 Sb., a to dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů, ke kterému došlo dne 7. 5. 2013.

Ústavní soud dospěl k závěru, že vyhláška č. 484/2000 Sb. nenaplňovala původně zamýšlený účel a nevedla k odstranění průtahů způsobených účastníky řízení spočívajícími v navyšování úkonů právní služby. Náklady vypočtené podle této vyhlášky se naopak pravidelně dostávaly do hrubého nepoměru k žalované hodnotě sporu, a tak docházelo k sankcionování neúspěšné strany řízení, přičemž výše uložených nákladů byla v rozporu s principem proporcionality sankcí. Tím docházelo de facto k ukládání sankce bez zákona, čímž se vyhláška č. 484/2000 Sb. dostávala do rozporu s čl. 4 odst. 1 Listiny, který stanoví, že povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Ústavní soud přitom neshledal ani přijatelnou a s ústavními principy souladnou možnost ústavně konformní interpretace a aplikace předmětné vyhlášky, a tak ji jako protiústavní zrušil.

9. K citovanému plenárnímu nálezu Ústavní soud připojil též sdělení ze dne 30. 4. 2013 č. Org. 23/13 k účinkům tohoto nálezu (publikováno pod č. 117/2013 Sb.). V tomto sdělení Ústavní soud v souladu se svou dosavadní judikaturou zdůraznil, že v případě nároků na paušální odměnu přiznaných dle vyhlášky č. 484/2000 Sb. pravomocným rozhodnutím soudu vydaným před vykonatelností nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 (tj. před vyhlášením nálezu ve Sbírce zákonů) převáží princip právní jistoty před důvody, které Ústavní soud vedly k derogaci vyhlášky, a tyto nároky tak mohou být předmětem výkonu rozhodnutí či exekuce (neuplatní se zde ustanovení § 71 odst. 2 věty za středníkem zákona o Ústavním soudu).

10. Je však třeba připomenout, že uvedené sdělení se týká toliko nároků na odměnu podle vyhlášky č. 484/2000 Sb., které byly ještě před vykonatelností nálezu Ústavního soudu, tj. přede dnem 7. 5. 2013, přiznány pravomocně. Naopak v nyní projednávaném případě byly náklady oprávněného v exekučním řízení, zahrnující též odměnu za zastoupení advokátem vypočtenou dle vyhlášky č. 484/2000 Sb., stanoveny příkazem soudního exekutora ze dne 5. 5. 2013 č. j. 099 EX 8245/11-21, který ve výroku o nákladech řízení oprávněného nabyl právní moci až dne 21. 6. 2013. Stěžovatelka proti tomuto příkazu totiž podala námitky coby zvláštní opravný prostředek, jenž způsobuje, že jím napadený příkaz k úhradě nákladů exekuce nenabývá právní moci a náklady jím určené nelze vymoci (viz Kasíková, M., Kučera, Z. a kol. Exekuční řád. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 506 a 507). Okresní soud tak ve stěžovatelčině věci přezkoumával nepravomocný příkaz soudního exekutora, v němž sice bylo rozhodnuto v souladu s právní úpravou účinnou v době vydání příkazu, nicméně v době rozhodování okresního soudu již došlo ke změně této úpravy – zrušení v příkazu použitého podzákoného právního předpisu pro nezákonnost, ba i protiústavnost. Tuto změnu měl proto okresní soud náležitě reflektovat, a to též s ohledem na princip závaznosti vykonatelných rozhodnutí Ústavního

soudu zakotvený v čl. 89 odst. 2 Ústavy. S ohledem na nepravomocnost příkazu k úhradě nákladů exekuce, resp. výroku o náhradě nákladů oprávněného v okamžiku nabytí vykonatelnosti derogačního nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 v daném případě nemohl převážit princip právní jistoty (svědčící ve prospěch oprávněného), jak se domnívá okresní soud.

11. Shora uvedený závěr ostatně vyplývá i z předchozí judikatury Ústavního soudu, konkrétně z nálezu sp. zn. IV. ÚS 2327/13 ze dne 13. 5. 2014 (N 95/73 SbNU 573), který se týkal obdobné věci jako je ta nyní projednávaná. V citovaném nálezu bylo konstatováno, že při rozhodování o námitkách proti příkazu soudního exekutora k úhradě nákladů exekuce měl obecný soud (rozhodující po 7. 5. 2013) do svého hodnocení správnosti toliko nepravomocně přiznaných nákladů exekuce promítnout stanoviska vyjádřená v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12, jímž byl vázán, a pokud tak neučinil, porušil právo povinného (stěžovatele) na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny. Ústavní soud ve stěžovatelčině věci nemá důvod odchylovat se od tohoto svého názoru; takové odchýlení by bylo v rozporu s principem právní jistoty a předvídatelnosti, jakož i v rozporu s principem rovnosti. Nezbyvá tak než uzavřít, že postup Okresního soudu v Benešově ve stěžovatelčině věci byl vskutku svévolným (nerespektováním kogentní normy – zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb.) a napadeným rozhodnutím bylo zasaženo do stěžovatelčina práva zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

12. Ústavní soud přitom dodává, že ačkoliv otázka intertemporálních účinků jeho derogačních nálezů je nemálo složitá, je třeba akcentovat, že v daném případě šlo o nálezem zrušený podzákonný předpis, vyhlášku ministerstva, nikoliv předpis zákonný. Přitom v souladu s čl. 95 odst. 1 Ústavy je soudce vázán toliko zákonem (a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu) a je oprávněn posoudit soulad jiného, tedy podzákonného právního předpisu se zákonem (nebo mezinárodní smlouvou). Nadto ve stěžovatelčině případě byl předmětný příkaz soudního exekutora vydán dne 5. 5. 2013, a přestože derogační nález Ústavního soudu nabyl vykonatelnosti až dne 7. 5. 2013, vyhlášen byl již dne 24. 4. 2013. Soudní exekutor tak v době vydání daného příkazu fakticky nemohl nevědět o zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb. Ústavním soudem pro její protiústavnost, byť toto zrušení ještě nebylo účinné. Přitom samozřejmě stejně jako soudce ani soudní exekutor není vázán podzákonným právním předpisem, ale jen zákonem, a tudíž ani ve stěžovatelčině věci takto nebyl vázán vyhláškou č. 484/2000 Sb. přede dnem 7. 5. 2013. Úvaha o aplikovatelném právním předpisu při určování výše nákladů oprávněného v exekučním řízení tak mohla (měla) být obsažena již v příkazu soudního exekutora; a tím spíše – a to s výsledkem nemožnosti použití Ústavním nálezem již zrušené vyhlášky – musela být obsažena v rozhodnutí okresního soudu o stěžovatelčiných námitkách. V neposlední řadě lze ostatně poukázat i na skutečnost, že

s ohledem na ustanovení § 71 odst. 2 zákona o Ústavním soudu a dopad sdělení Ústavního soudu č. Org. 23/13 toliko na pravomocně přiznané nároky na náhradu nákladů řízení dle vyhlášky č. 484/2000 Sb. by patrně nebylo lze jinak než uzavřít, že případný nárok na náhradu nákladů řízení vypočtených podle této vyhlášky, který by byl pravomocně přiznán až po účinném zrušení vyhlášky dne 7. 5. 2013 (jako se stalo i v nyní projednávaném případě), by musel být uznán nevykonatelným. Takové rozhodnutí soudu, potvrzující rozhodnutí soudního exekutora o právu oprávněného na náhradu nákladů řízení, ovšem bez možnosti výkonu takto přiznaného práva, by se zcela přičilo smyslu soudního rozhodování.

13. S ohledem na shora odůvodněné zjištění, že napadeným rozhodnutím okresního soudu bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, tedy Ústavní soud v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu podané ústavní stížnosti vyhověl a usnesení okresního soudu ze dne 13. 6. 2013 č. j. 7 EXE 4335/2011-64 zrušil. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 170

K důvodům trvání vazby útěkové a předstižné

1. Podle tzv. doktríny zesílených důvodů musí soud náležitě vážit, zda i nadále existují relevantní a dostačující důvody, které by ospravedlnily pokračující odnětí svobody, byť k uvalení vazby mohlo dříve dojít na základě důvodného podezření. Nepostačuje proto v dalších rozhodnutích o vazbě pouze zopakovat důvody uváděné v počáteční fázi vazby, aniž by soudy náležitě vysvětlily, proč je trvání vazby i nadále nezbytné.

2. Samotná okolnost, že vazebně stíhaným stěžovatelem uváděné místo trvalého bydliště je fakticky neobyvatelné a trvale se v něm nezdržuje, nepostačuje pro existenci tzv. útěkové vazby [§ 67 písm. a) trestního řádu], pokud stěžovatel orgánům činným v trestním řízení současně sdělil, na jakém místě se skutečně zdržuje.

3. Za vazebně relevantní důvod předstižné vazby [§ 67 písm. c) trestního řádu] nelze považovat samotnou skutečnost, že stěžovatel má výrazné dluhy.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 16. září 2014 sp. zn. II. ÚS 2086/14 ve věci ústavní stížnosti K. Z., zastoupeného Mgr. Pavlem Andřem, advokátem, se sídlem Kratochvílova 624/43, Přerov, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 24. 3. 2014 č. j. 29 T 3/2014-682 a proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 4. 2014 č. j. 2 To 44/2014-709, jimiž bylo rozhodnuto o ponechání stěžovatele ve vazbě, za účasti Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci a Vrchního soudu v Olomouci jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 24. 3. 2014 č. j. 29 T 3/2014-682 a usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 4. 2014 č. j. 2 To 44/2014-709 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená v čl. 8 odst. 1, 2 a 5 a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 24. 3. 2014 č. j. 29 T 3/2014-682 a usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 4. 2014 č. j. 2 To 44/2014-709 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Obsah ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 17. 6. 2014, se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho základní právo na osobní svobodu garantované čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Stěžovatel namítané porušení citovaných základních práv shledává v rozhodnutích o jeho ponechání ve vazbě, která vycházela z neopodstatněných skutečností a která nerespektovala základní zásady vazebního omezení osobní svobody stanovené judikaturou Ústavního soudu.

3. V odůvodnění ústavní stížnosti stěžovatel nejprve vytýká, že soudy svým postupem porušily zásadu *in dubio pro reo*, neboť i přesto, že předložené důkazy ukazují na jeho nevinu, dospěly k závěru o důvodnosti pokračování vazby, aniž by uvedly, ze kterých konkrétních skutečností a proč je v daném případě vazba opatřením nezbytným pro dosažení účelu trestního řízení. Spolu s tím stěžovatel zpochybňuje též postup orgánů činných v trestním řízení při získávání důkazů, kdy důkazy svědčící v jeho prospěch nejsou začleňovány do trestního spisu, což se promítá v rozhodnutích o jeho „předběžné vině“. Navíc soudí, že některé důkazy byly pořízeny v rozporu se zákonem.

4. Dále stěžovatel uvádí, že dle napadených usnesení je fakticky jediným důvodem pro jeho ponechání ve vazbě hrozba vysokého trestu, neboť další důvody předestřené soudy se neopírají o zjištěné skutečnosti. V této souvislosti zdůrazňuje, že je držen ve vazbě již delší dobu, což zmírňuje riziko jeho uprchnutí či vyhýbání se trestnímu stíhání. Navíc, v České republice má rodinu a nebylo zjištěno, že by navazoval kontakty s osobami v zahraničí či by měl v zahraničí uloženy finanční prostředky, a nehrozí tedy, že by uprchl do cizího státu. Zpochybňuje též závěr soudu, že důvodem útěkové vazby může být skutečnost, že jeho oficiální trvalé bydliště je fakticky neobyvatelné, neboť od počátku soudu sděloval místo, kde je trvale k zastížení, resp. kde si bude vyzvedávat poštu. Dále odmítá, že by mohl důvod předstížené vazby spočívat v jeho dluzích, které má již několik let, když věřitelé nepožadují jejich splacení, a nedohánějí jej tak k trestné činnosti. Takto rovněž vytýká, že i vyšetřováním bylo zjištěno, že nedisponuje významnými peněžními prostředky, a proto by nemohl investovat do drahého vybavení, které je potřeba k výrobě drog, což vyvrací závěr o eventuálním pokračování v inkriminované trestné činnosti. Za chybný považuje rovněž poukaz soudu na dříve páchanou trestnou činnost, neboť tyto spáchané skutky byly amnestovány.

5. Závěrem stěžovatel napadá absenci náležitého odůvodnění rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci, neboť se prý pouze ztotožnil se závěry soudu prvního stupně, aniž by svá tvrzení náležitě odůvodnil.

II. Splnění podmínek řízení o ústavní stížnosti

6. Ústavní soud konstatuje, že ústavní stížnost je přípustná [§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje též ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

7. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

III. Vyjádření účastníků řízení

8. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci a Vrchní soud v Olomouci.

9. Krajský soud uvedl, že nesouhlasí s argumenty předstředními stěžovatelem. K námitkám týkajícím se útekové vazby uvedl, že její důvod nespočíval pouze v hrozbě vysokým trestem, ale též v dalších skutečnostech, přičemž ty byly v odůvodnění vloženy. Odmítl též argument stěžovatele, že vykonává dlouhotrvající vazbu, neboť v době rozhodnutí byl ve vazbě 6 měsíců, z toho soudní vazba po podání obžaloby trvala 17 dní a nebylo zjištěno, že by se orgány činné v trestním řízení dopustily jakýchkoli průtahů. Podobně pokládá za manipulativní argumenty stěžovatele týkající se předstížné vazby, protože i její důvodnost byla v odůvodnění podepřena konkrétními skutečnostmi. Odmítá též námitky směřující proti procesu zajištění důkazů v přípravném řízení a zdůrazňuje, že tento argument o jejich procesní nepoužitelnosti stěžovatel uplatnil až v opravném prostředku proti napadenému rozhodnutí, a navíc vytýká, že nyní nebylo rozhodováno ve věci samé, nýbrž pouze o ponechání stěžovatele ve vazbě.

10. Vrchní soud v Olomouci považuje ústavní stížnost za nedůvodnou a má za to, že se dostatečně vypořádal s existencí obou vazebních důvodů. U stěžovatele vedle hrozby vysokého trestu svědčilo pro naplnění tzv. útekové vazebního důvodu rovněž to, že trvale nepobýval v místě uváděného pobytu, a to z důvodu dluhů a problémů s tím spojených. V minulosti nevedl řádný život, byl opakovaně soudně trestán (zejména pro majetkovou trestnou činnost) a v místě bydliště byl v letech 2012 a 2013 celkem 7x potrestán pro přestupky majetkové povahy. Důvod předstížné vazby spatřuje vrchní soud v charakteru a rozsahu produkce nelegální pěstírny marihuany. Stěžovatel doznal existencí cca 2 mil. Kč dluhů a v minulosti nežil řádně.

IV. Průběh předchozího řízení a podstatné okolnosti plynoucí ze spisu

11. Ze spisu Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci sp. zn. 29 T 3/2014 Ústavní soud zjistil následující skutečnosti.

12. Usnesením Okresního soudu v Olomouci ze dne 12. 9. 2013 č. j. 0 Nt 559/2013-11 byl stěžovatel vzat do vazby z důvodů obsažených v ustanovení § 67 písm. a), b) a c) trestního řádu. Usnesením téhož soudu ze dne 3. 1. 2014 č. j. 0 Nt 4069/2013-19 byl stěžovatel ve vazbě ponechán z důvodů dle ustanovení § 67 písm. a) a c) trestního řádu. Stížnosti proti tomuto usnesení zamítl Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 23. 1. 2014 č. j. 1 To 40/2014-33 jako nedůvodné.

13. Dne 7. 3. 2014 byl stěžovatel obžalován ze zvláště závažného zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle ustanovení § 283 odst. 1 a odst. 3 písm. c) trestního zákoníku. Krajský soud proto musel do 30 dnů rozhodnout (srov. § 72 odst. 3 trestního řádu), zda se stěžovatel ponechává ve vazbě nebo se z vazby propouští. V rozhodnutí napadeném nyní projednávanou ústavní stížností shledal důvodnost dalšího trvání vazby dle ustanovení § 67 písm. a) a c) trestního řádu.

14. Důvody pro ponechání stěžovatele ve vazbě z důvodu dle ustanovení § 67 písm. a) trestního řádu (tzv. útěková vazba) spočívaly v ohrožení stěžovatele vysokým nepodmíněným trestem odnětí svobody a ve skutečnosti, že stěžovatel vykazuje pouze formální místo bydliště, ke kterému nemá žádné jiné vazby. Důvody tzv. předstízně vazby dle ustanovení § 67 písm. c) trestního řádu krajský soud shledal v důvodné obavě z pokračování v trestné činnosti (pěstování konopí), potvrzené existencí vysokých dluhů stěžovatele. Soud přihlédl i k tomu, že již dříve se stěžovatel dopustil trestné činnosti, ze které získal majetkový prospěch a odmítl nahradit vazbu jiným zákonem předpokládaným institutem s ohledem na závažnost protiprávního jednání a jeho intenzitu. Návrh jeho rodičů na převzetí záruky navíc byl učiněn věcně nesprávnému orgánu.

15. Podanou stížnost stěžovatele proti tomuto rozhodnutí Vrchní soud v Olomouci napadeným usnesením zamítl, neboť také shledal důvody pro ponechání stěžovatele ve vazbě. Potvrdil, že důvody útěkové vazby spočívají ve skutečnosti, že je stěžovatel ohrožen vysokým trestem odnětí svobody a vykazuje pouze formální místo svého bydliště. Stejně tak vrchní soud souhlasil s úvahami krajského soudu týkajícími se předstízně vazby a nemožnosti nahradit institut vazby jiným zákonným opatřením.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem v řízení o ústavní stížnosti fyzické osoby je toliko ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]. Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Výklad zákonných a podzákonných právních norem, který nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

18. Podstatu ústavní stížnosti tvoří polemika stěžovatele s právním názorem obecných soudů ohledně nezbytnosti omezení jeho osobní svobody vazebním stíháním, včetně zpochybnění důvodů, které svědčily závěru, že by se mohl trestnímu řízení vyhýbat či by mohl opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán.

19. Ústavní soud opakovaně konstatoval, že vazba představuje zajišťovací institut sloužící k dosažení účelu trestního řízení, přičemž rozhodování o vazbě nelze chápat jako rozhodování o vině či nevině obviněného. Je tedy přirozené, že je vedeno vždy v rovině pouhé pravděpodobnosti (a nikoli jistoty) ohledně důsledků, které mohou nastat, nebude-li obviněný držen ve vazbě. Vazbu je však nutno náležitě odůvodnit konkrétními skutečnostmi, jež naplňují její zákonné důvody (§ 68 odst. 1 trestního řádu). Trestní řád to vyjadřuje slovy, že musí být naplněna „důvodná obava“, že nastanou okolnosti, pro něž lze vazbu uvalit (§ 67 trestního řádu), resp. že rozhodnutí o vazbě musí být odůvodněno skutkovými okolnostmi (§ 68 odst. 1 věta druhá trestního řádu).

20. Zároveň Ústavní soud v minulosti již mnohokrát zdůraznil nost restriktivní interpretace důvodů vazby, neboť vazba má závažné negativní sociální a psychologické důsledky. Vazba izoluje obviněného od jeho rodinného a sociálního prostředí a může sloužit i jako prostředek nátlaku na obviněného, aby se dosáhlo jeho doznání [viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 6/10 ze dne 20. 4. 2010 (N 89/57 SbNU 167; 163/2010 Sb.); veškerá judikatura zdejšího soudu je dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>]. Z toho plyne též požadavek přísné proporcionality jejího uložení ve vztahu ke sledovanému cíli. Přesto je věcí především obecných soudů posuzovat, zda je vazba v konkrétní věci nezbytným opatřením k dosažení účelu trestního řízení a zda tohoto účelu ani při vynaložení veškerého úsilí a prostředků ze strany orgánů činných v trestním řízení nelze dosáhnout jinak. Do příslušných úvah a rozhodnutí jimi podložených je Ústavní soud oprávněn zasáhnout v zásadě jen tehdy, není-li rozhodnutí obecného soudu o vazbě podloženo

zákonným důvodem (srov. čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny) buď vůbec, anebo jestliže tvrzené a nedostatečně zjištěné důvody vazby jsou ve zjevném rozporu s kautelami plynoucími z ústavního pořádku.

21. V rámci posuzování tzv. vazebních rozhodnutí Ústavnímu soudu přísluší posuzovat pouze okolnosti spojené s vazebním rozhodováním, a nikoli hodnotit celý dosavadní průběh trestního řízení i přesto, že podmínkou *sine qua non* při posuzování zákonnosti pokračující vazby je z povahy věci samozřejmě i trvání důvodného podezření, že zadržená osoba spáchala trestný čin, což je vyjádřeno v dovětku ustanovení § 67 trestního řádu (zákon totiž vyžaduje, aby zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu a jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný). Musí tedy jít o konkrétní skutečnosti, které musí být dostatečným a rozumným podkladem pro odůvodněné podezření, že skutek, který naplňuje znaky trestného činu, byl spáchán a že ho spáchal právě obviněný [srov. nálezn. sp. zn. I. ÚS 1252/08 ze dne 7. 7. 2008 (N 125/50 SbNU 85)].

22. Výše uvedené však samozřejmě neznamená, že by již při přezkumu ústavnosti upalené vazby Ústavní soud mohl či měl přezkoumávat zákonnost všech doposud prováděných důkazů, neboť takto by v neúnosné míře zasahoval do jurisdikce obecných soudů, kterým přísluší pravomoc hodnotit důkazy získané pro trestní řízení v rámci hlavního líčení. Z těchto důvodů se v nyní posuzované věci Ústavní soud omezí pouze na přezkum těch námitek obsažených v ústavní stížnosti, které se bezprostředně dotýkají vazebních rozhodnutí.

23. Po prostudování vyžádaného spisu a po seznámení se s argumentací účastníků řízení Ústavní soud dospěl k přesvědčení, že napadenými rozhodnutími obecné soudy porušily základní práva stěžovatele, neboť nerespektovaly základní zásady stanovené pro rozhodování o pokračující vazbě a jimi uvedené důvody vazby při ústavním přezkumu neobstojí.

24. Soudy v prvé řadě ve svých rozhodnutích argumentovaly, že důvodnost útěkové vazby spočívá (krom jiného) v ohrožení stěžovatele vysokým trestem odnětí svobody, což stěžovatel napadal jako nepřipadné, přičemž odkazoval na judikaturu Ústavního soudu, která opakovaně odmítla, že by hrozba vysokým trestem mohla být jediným důvodem pro vzetí osoby do vazby (resp. pro pokračování jejího trvání).

25. Ústavní soud se s touto argumentací stěžovatele ztotožňuje, neboť skutečně ve více případech již konstatoval, že „[v]azební detence trestně stíhané osoby při hrozcím vysokém trestu podle § 67 písm. a) trestního řádu nemusí být vždy namístě, resp. specifické okolnosti případu v relaci k váze a průkaznosti argumentů svědčících pro útěkovou vazbu mohou být co do své přesvědčivosti zeslabeny konkrétními skutečnostmi jiného druhu na straně obviněného, tedy ‚silnými‘ důvody, jež pro svůj obsah opod-

statněnost útěkové vazby vylučují“ [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 (N 217/71 SbNU 545)]. Opačný výklad by ostatně odporoval dikci zákona i samotnému smyslu předmětného vazebního důvodu, jelikož hrozba vysokého trestu musí teprve vést – na základě konkrétních skutečností – k důvodné obavě, že obviněný uprchne nebo že se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul [viz též nález sp. zn. I. ÚS 432/01 ze dne 17. 1. 2002 (N 8/25 SbNU 55)].

26. Stěžovatelovo tvrzení, že uvedený důvod byl jediným, pro který soudy shledaly důvodnost prodloužení vazby, však není pravdivé, neboť obecné soudy ve svých rozhodnutích uvedly i další argumenty svědčící podle jejich názoru o nezbytnosti vazebního stíhání stěžovatele (v případě útěkové i předstížené vazby). V tomto ohledu jsou tedy rozhodnutí souladná s konstantní judikaturou Ústavního soudu a stejně tak respektují i dřívější závěry Ústavního soudu, že „hrozbou vysokým trestem“ lze odůvodnit uložení útěkové vazby toliko v těch případech, kdy na základě zjištěných skutečností opodstatňujících důvodnost podezření ze spáchání zvláště závažného trestného činu lze předpokládat uložení trestu odnětí svobody ve vyšší nejméně kolem osmi let [srov. nález sp. zn. III. ÚS 566/03 ze dne 1. 4. 2004 (N 48/33 SbNU 3)], což je i případ stěžovatele.

27. Na druhé straně však Ústavní soud zdůrazňuje, že je nutno posoudit opodstatněnost těchto dalších důvodů pro další trvání vazby stěžovatele, protože pokud by byly shledány neopodstatněnými, zůstala by hrozba vysokého trestu důvodem jediným, jenž by samostatně v daném případě obstát nemohl. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že obviněný je oprávněn vznášet argumenty, které představují protiváhu konkrétních skutečností odůvodňujících vazbu, přičemž mezi těmito kritérii se při výsledném hodnocení uplatní princip úměrnosti (proporcionality), a soud k nim musí přihlížet a vypořádat se s nimi. Je pak věcí obecných soudů, aby při důkladné znalosti skutkových okolností a důkazní situace té které věci svědomitě posoudily (v kterémkoli stadiu řízení), zda další trvání vazby je opatřením nezbytným pro dosažení účelu trestního řízení a zda tohoto účelu ani při vynaložení veškerého úsilí a prostředků ze strany orgánů v trestním řízení činných nelze dosáhnout jinak [viz nález sp. zn. III. ÚS 18/96 ze dne 26. 9. 1996 (N 88/6 SbNU 145)]. Uvedené platí obzvláště u rozhodování o prodloužení doby trvání vazby, kdy je nutno postupovat velmi restriktivním způsobem v tom smyslu, že každé další prodloužení vazby (tzn. další zásah do osobní svobody) musí být náležitě odůvodněno konkrétními okolnostmi [nález sp. zn. I. ÚS 303/01 ze dne 23. 10. 2001 (N 156/24 SbNU 149)]. Musí být rovněž brán zřetel na tzv. doktrínu zesílených důvodů, dle níž musí soud náležitě vážít, zda i nadále existují relevantní a dostačující důvody, které by ospravedlnily pokračující odnětí svobody, byť k uvalení vazby mohlo dříve dojít na základě důvodného podezření, protože

pouze tak bude zajištěn respekt a ochrana základního práva na osobní svobodu [nález sp. zn. Pl. ÚS 6/10 ze dne 20. 4. 2010 (N 89/57 SbNU 167; 163/2010 Sb.)]. Výhodiskem tohoto principu je též skutečnost, že soud nemůže v dalších rozhodnutích o vazbě pouze zopakovat důvody uváděné v počáteční fázi vazby, aniž by náležitě vysvětlil, proč je trvání vazby i nadále nezbytné [nález sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 (viz výše)].

28. Na základě výše uvedeného Ústavní soud přezkoumal další důvody uvedené ve vazebních rozhodnutích obecných soudů a shledal, že samostatně ani ve svém souhrnu nemohou opodstatnit zásahy do osobní svobody stěžovatele.

29. Ústavní soud se předně zabýval otázkou, zda skutečnost, že stěžovatelem uváděné místo trvalého bydliště je fakticky neobyvatelné a trvale se v něm nezdržuje, může vést k závěru o hrozbě maření trestního stíhání a zda tento argument obстоjí při ústavněprávním přezkumu vazby. Ústavní soud totiž již dříve judikoval, že útekovou vazbu lze použít pouze za účelem zamezení reálného rizika, že obviněný – či obžalovaný – uprchne, nebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu, a argumenty použité soudy k odůvodnění tohoto reálného rizika (či důvodné obavy) musí mít jasnou vazbu k danému riziku [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1694/14 ze dne 28. 7. 2014 (N 146/74 SbNU 241)]. V krajním případě by formou vyhýbání se trestnímu stíhání pochopitelně mohlo být též vykazování pouze formálního místa bydliště, které by ve svém důsledku vedlo k maření účelu trestního řízení například tím, že by obviněný (obžalovaný) nepřebíral doručované zásilky, a nebylo by tak možno uskutečňovat řádnou komunikaci mezi ním a orgány činnými v trestním řízení. Ústavní soud však zdůrazňuje, že tento důvod by musel být zřejmý a podepřen nosnými konkrétními argumenty uvedenými v odůvodnění vazebního rozhodnutí, což však v nyní posuzovaném případě neshledal. Stěžovatel totiž konstantně uváděl, na jakém místě se zdržuje (viz například již protokol o výslechu osoby zadržené na č. l. 111) a podobně v protokolu o vazebním zasedání ze dne 24. 3. 2014 před vydáním nyní napadeného usnesení krajského soudu (č. l. 674) stěžovatel uváděl, na kterém místě se trvale nachází, a konkretizoval též důvody, pro které má jako své trvalé bydliště zapsáno jiné místo. Takto tedy obecné soudy znaly místo, kde se stěžovatel zdržoval před vzetím do vazby a kde by se nejspíše zdržoval též po svém propuštění (již například z důvodu rodinných vazeb). Nic jim tedy nebránilo, pokud sdílely obavy o možném vyhýbání se trestnímu stíhání z důvodu nepřebírání obšílek, aby předmětné písemnosti zasílaly na místo, v němž se stěžovatel dle svých slov zdržuje. Pro doručování písemností dle trestního řádu se přiměřeně použije občanský soudní řád (srov. § 63 odst. 1 trestního řádu), dle jehož § 46a se adresátu zásilka doručuje na adresu pro doručování, lze ji však rovněž doručit na kterémkoliv jiném místě, na němž bude adresát

zastižen. Soudy tedy mohly zásilky zasílat na místo, kde se stěžovatel zdržoval (srov. též ustanovení § 63 odst. 2 trestního řádu, kde se nehovoří o doručování striktně na adresu uvedenou obviněným: „je-li adresátem obviněný, doručuje se mu především na adresu, kterou za tím účelem uvedl“), a soudy předestřený argument se tak stává lichým a nedůvodným pro omezení osobní svobody.

30. Dále Ústavní soud hodnotil, zda lze za vazebně relevantní důvod předstízní vazby považovat skutečnost, že stěžovatel má výrazné dluhy, z čehož soudy dovodily, že by mohl opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhán. Z judikatury zdejšího soudu plyne, že existence důvodu předstízní vazby podle ustanovení § 67 písm. c) trestního řádu je závislá mj. na osobním postoji obviněného, jeho sklonech, návycích, na jeho aktuálním zdravotním stavu, rodinném zázemí nebo na prostředí, v němž se obviněný pohybuje [srov. náleze sp. zn. III. ÚS 612/06 ze dne 30. 11. 2006 (N 215/43 SbNU 393)]. Při hodnocení opodstatněnosti předstízní vazby tedy musí soudy vážit veškeré okolnosti, které by mohly odůvodnit omezení osobní svobody za účelem neopakování trestné činnosti. Takto obecné soudy postupovaly, přičemž za relevantní argument považovaly finanční situaci stěžovatele. Ústavní soud však podotýká, že při hodnocení společenské či finanční situace osoby, jež má být vzata do vazby či v ní být ponechána, musí soudy postupovat velmi obezřetně a je třeba v zásadě odmítnout, aby pouze špatná finanční situace stěžovatele mohla být samostatným vazebním důvodem předstízní vazby. Teprve souhrn dalších okolností by k těmto závěrům mohl vést, poněvadž v opačném případě by docházelo k neakceptovatelné ostrakizaci osoby, o jejíž vazbě je rozhodováno, poněvadž existence dluhů nemůže sama o sobě potvrzovat domněnku o dalším páchání trestné činnosti. V opačném případě by ve své podstatě nebyl dohrzen požadavek na restriktivní přístup k hodnocení vazebních důvodů.

31. Podobně z judikatury Evropského soudu pro lidská práva plyne, že skutečnost, že obviněný je nezaměstnaný nebo že nemá rodinu, nemůže sama o sobě znamenat, že by mohl mít tendenci páchat další trestnou činnost (srov. *Sulaoja proti Estonsku*, rozsudek ze dne 15. 2. 2005, stížnost č. 55939/00, § 64, nebo *Pshevecherskiy proti Rusku*, rozsudek ze dne 24. 5. 2007, stížnost č. 28957/02, § 68). V případě stěžovatele soudy dospěly k závěru, že dluhy přinášejí stěžovateli velké obtíže, a proto lze odůvodněně předpokládat, že by znovu páchal trestnou činnost. S tímto závěrem se však Ústavní soud nemůže ztotožnit, poněvadž charakter stěžovatelových dluhů nepochybně vypovídá o opodstatněnosti obavy před pokračováním v trestné činnosti, pro niž je stíhán, po propuštění stěžovatele z vazby. V těchto úvahami se navíc obecné soudy pohybovaly v natolik abstraktní rovině, že jejich odůvodnění nedostojí požadavku Ústavního soudu na konkrétnost rozhodovacích důvodů. Nadto nelze odhlédnout ani od toho, že to byl

právě stěžovatel, který ve svých výpovědích o těchto dlužích hovořil, avšak vyjma obav před exekucí z jeho výpovědi nikterak nevyplývalo, že po propuštění na svobodu by nebyl schopen své dluhy splácet. Naopak, a to uznaly též soudy, i před vzetím do vazby měl legální příjmy. Úvahy obecných soudů, že dluhy stěžovatele odůvodňovaly pokračování předstízní vazby, tedy neobstojí, neboť nejsou podepřeny relevantními konkrétními skutečnostmi a v jimi předestřených konkrétních skutečnostech nelze shledat důvodnou obavu z bezprostředního a akutního opakování trestné činnosti.

32. Ústavní soud však nemůže dát za pravdu stěžovateli, že by při úvahách o vazbě soudy nemohly hledět na trestné činy, jichž se stěžovatel dopustil v minulosti a které byly posléze amnestovány rozhodnutím prezidenta republiky. Při úvahách o důvodnosti předstízní vazby totiž soud musí zvažovat veškeré okolnosti svědčící či nesvědčící pro její uvalení, přičemž mezi důležité aspekty jistě náleží též předchozí trestná činnost. Soud tak může brát v potaz i dříve spáchané trestné činy, na něž se posléze vztahovala amnestie, i přesto, že zapříčinila, že se na dotčenou osobu hledí, jako by nebyla odsouzena, resp. její trest je zahlazen. Z hlediska hodnocení osoby co do dispozic k trestné činnosti totiž není rozhodné, zda dříve páchaná trestná činnost již je či není zahlazena.

33. Závěrem musel Ústavní soud zvážit, zda vazební důvody předestřené obecnými soudy nezakládají opodstatněnost vazby alespoň ve svém souhrnu. S ohledem na skutečnost, že stěžovatelem fiktivně uváděné trvalé bydliště ani existenci jeho dluhů nelze považovat za vazebně relevantní a řádně odůvodněné důvody, jedinými důvody pro ponechání stěžovatele ve vazbě by tak bylo ohrožení vysokým trestem odnětí svobody a předchozí trestná činnost. Jelikož předmětnými rozhodnutími bylo rozhodnuto již o pokračování vazby, přičemž v těchto případech Ústavní soud klade ještě přísnější podmínky pro nezbytnost omezení osobní svobody, nelze na základě těchto argumentů dospět k závěru o důvodné obavě o maření účelu trestního řízení či o pokračování v trestné činnosti. Jak totiž již opakovaně konstatoval Ústavní soud, účelem vazby nemůže být – viděno z pohledu ústavních garancí – zamezení páchání trestné činnosti samo o sobě. Jinak by totiž mohla být nařízena jakási forma detence osob, které páchají trestnou činnost, což by bylo v příkrém rozporu s garancemi, kterými ústavní pořádek limituje omezení osobní svobody osob odůvodněné veřejným zájmem na účinném postihování trestné činnosti [viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 119/05 ze dne 21. 4. 2005 (U 8/37 SbNU 719)].

34. Nadto Ústavní soud míní, že rozhodnutí obecných soudů (především vrchního soudu) neobstojí ani z hlediska požadavků na adekvátnost odůvodnění soudních rozhodnutí. V judikatuře zdejšího soudu vystupuje konstantně opakovaná zásada, že ve vazebních rozhodnutích je potřeba zhodnotit všechny okolnosti svědčící pro i proti omezení osobní svobody

jednotlivce, což musí být náležitě a pečlivě odůvodněno [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1348/07 ze dne 7. 7. 2008 (N 124/50 SbNU 79)]. Právě požadavek řádného a vyčerpávajícího odůvodnění rozhodnutí jako jedné ze základních podmínek spravedlivého, resp. ústavně souladného rozhodnutí vyplývá i z ústavního zákazu výkonu libovůle soudy (čl. 2 odst. 2 Listiny v návaznosti na § 125 trestního řádu). K parametrům odůvodnění pak ve své rozhodovací praxi Ústavní soud deklaroval, že ústavně zaručenému právu na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny) odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit a v tom rámci se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem vypořádat s argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení a na konkrétní (přesně formulované) námitky stěžovatele náležitým způsobem reagovat [srov. rozhodnutí vydaná ve věcech sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213), sp. zn. III. ÚS 521/05 ze dne 23. 3. 2006 (N 70/40 SbNU 691), sp. zn. III. ÚS 151/06 ze dne 12. 7. 2006 (N 132/42 SbNU 57), sp. zn. III. ÚS 677/07 ze dne 1. 11. 2007 (N 179/47 SbNU 371), sp. zn. I. ÚS 3184/07 ze dne 17. 4. 2008 (N 71/49 SbNU 61), sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565)]. Těmto zásadám posuzovaná rozhodnutí nedostála, neboť ačkoli stěžovatel ve své výpovědi při vazebním zasedání objasňoval mnohé důvody, které dříve vedly k uvalení vazby, soudy je ve svých rozhodnutích nikterak nezohlednily, a v podstatě pouze zopakovaly argumenty vyřčené v předchozích vazebních rozhodnutích, což Ústavní soud již dříve ve své judikatuře odmítl (viz výše). Soudy se například nikterak nevypořádaly s tvrzením stěžovatele, proč má své trvalé bydliště na jiné adrese, než se zdržuje, nebo s argumenty podepřeným příslibem, že tato skutečnost nebude překážkou vedeného trestního řízení, a pouze obecně odkázaly na odůvodněnost útěkové a předstízní vazby. Navíc je třeba dát za pravdu stěžovateli, že především rozhodnutí vrchního soudu je pouze zopakováním vazebních důvodů, aniž by tento soud jakkoli rozvedl jejich opodstatnění či se vypořádal s argumenty stěžovatele obsaženými ve stížnosti proti předchozímu vazebnímu rozhodnutí, což zajiště nenaplnuje požadavky na úplnost a přesvědčivost soudního rozhodnutí. Posuzovaná usnesení tak neobstojí ani z hlediska práva na spravedlivý proces.

35. Jen pro úplnost Ústavní soud dodává, že ve svých úvahách a dovozeném právním závěru nemohl přihlížet a ani zaujímat žádné stanovisko k některým konkrétním okolnostem zmiňovaným Vrchním soudem v Olomouci teprve ve vyjádření k ústavní stížnosti, které Ústavní soud obdržel dne 12. 9. 2014 (zejm. informace, že stěžovatel byl v místě bydliště v letech 2012 a 2013 celkem 7x potrestán pro přestupky majetkové povahy). Podstatný pro hodnocení důvodnosti ústavní stížnosti je totiž obsah napadených rozhodnutí obecných soudů a spisového materiálu, a nikoliv argumentace vypracovaná teprve dodatečně. Jinak řečeno, ústavnost a věcná

správnost napadených rozhodnutí obecného soudu musí být patrná přímo z jejich obsahu a nelze ji dodatečně zhojit vyjádřením k ústavní stížnosti.

VI. Závěr

36. Ústavní soud ze všech shora předestřených důvodů uzavírá, že obecné soudy svými rozhodnutími porušily právo stěžovatele na osobní svobodu garantované v čl. 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny a právo na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

37. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 171

K upuštění od výkonu trestu vyhoštění

I. I s ohledem na skutečnost, že při uložení trestu vyhoštění se klade důraz na funkci ochrany společnosti (výkon trestu mimo území státu) oproti funkci nápravy pachatele, a to s ohledem na omezenou možnost státu nápravu posoudit, náleží zákonodárci při stanovování podmínek výkonu tohoto trestu mnohem větší míra diskrece i s ohledem na skutečnost, že z Listiny základních práv a svobod nelze dovodit základní právo cizího státního příslušníka navrátit se po určité době od vyhoštění na území České republiky.

II. To nezabavuje soud povinnosti posoudit existenci mimořádných okolností v rovině rodinného a zdravotního stavu odsouzeného, či mimořádné humanitární situace v jeho státě, neboť nejen ukládání, nýbrž i výkon trestu vyhoštění nesmí být v zjevném rozporu s ústavními zásadami přiměřenosti a racionality omezování základních práv a svobod.

III. Není však v rozporu s ústavním pořádkem dání průchodu prastaré právní maximě, podle které si nikdo nemůže zlepšit své postavení protiprávním jednáním (*nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest*) za situace, kdy se vyhoštěná osoba, navzdory uloženému trestu, o své vůli (svévolně) vrátí (byť i se svojí rodinou) do České republiky.

Nález

Ústavního soudu – III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Kůrky a Jana Musila – ze dne 18. září 2014 sp. zn. III. ÚS 3101/13 ve věci ústavní stížnosti V. Z., zastoupeného Mgr. Stanislavou Jurčíkovou, advokátkou, se sídlem v Brně, Královopolská 84, proti usnesení Městského soudu v Brně ze dne 3. června 2013 č. j. 5 T 176/96-287, jímž byl zamítnut stěžovatelův návrh, aby bylo v jeho trestní věci upuštěno od výkonu trestu vyhoštění, a usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 23. července 2013 č. j. 8 To 257/2013-317, kterým byla zamítnuta stěžovatelova stížnost proti rozhodnutí soudu prvního stupně, za účasti Městského soudu v Brně a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 8. října 2013 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, neboť v jejich vydání spatřoval neoprávněný zásah do svého ústavně zaručeného práva na svobodu pohybu a pobytu dle čl. 14 Listiny základních práv a svobod (dále je „Listina“), práva na respektování soukromého a rodinného života dle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí a příslušného spisu vyplývá, že stěžovateli byl rozsudkem Městského soudu v Brně (dále jen „městský soud“) ze dne 24. dubna 1997 č. j. 5 T 176/96-160 uložen za spáchání trestného činu loupeže ve smyslu ustanovení § 234 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. prosince 1997, trest odnětí svobody v trvání 32 měsíců a trest vyhoštění z území České republiky ve smyslu ustanovení § 57 trestního zákona. Trest vyhoštění byl stěžovateli uložen na dobu neurčitou, neboť tehdejší právní úprava nepřipouštěla uložení trestu časově omezeného vyhoštění. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel odvolání, které Krajský soud v Brně (dále též jen „krajský soud“) zamítl usnesením ze dne 18. srpna 1997 č. j. 3 To 312/97-186. Po vykonání trestu odnětí svobody byl stěžovatel umístěn do vyhošťovací vazby a následně byl trest vyhoštění vykonán dne 27. dubna 1999. Stěžovatel byl dne 19. dubna 2013 zajištěn Policií České republiky v Blansku a následně rozsudkem Okresního soudu v Blansku ze dne 20. dubna 2013 č. j. 14 T 36/2013-103 shledán vinným za spáchání přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání ve smyslu ustanovení § 337 odst. 1 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a za to byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 6 měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání dvou let. Stěžovateli byl dále uložen trest vyhoštění z území České republiky na dobu tří let. O odvolání stěžovatele rozhodl Krajský soud v Brně usnesením ze dne 19. června 2013 č. j. 5 To 218/2013-174 tak, že napadený rozsudek zrušil ve výroku o trestu vyhoštění, protože trest vyhoštění na dobu neurčitou uložený v předchozím trestním řízení stále trvá, a není tedy důvod ukládat trest vyhoštění na dobu určitou. Stěžovatel podal žádost o podmíněně upuštění od výkonu trestu vyhoštění s ohledem na dodatečné splnění podmínek, pro které nelze trest vyhoštění uložit ani jej vykonat. Stěžovatel se dovolával zejména povinnosti státu chránit jeho právo na rodinný život, který v České republice vede, a odkazoval na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. Jeho žádost byla zamítnuta usnesením

městského soudu ze dne 3. června 2013 č. j. 5 T 176/96-287. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel stížnost ke krajskému soudu, který ji svým rozhodnutím ze dne 23. července 2013 č. j. 8 To 257/2013-317 zamítl.

II. Argumentace stěžovatele a vyjádření ostatních účastníků řízení

3. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti zejména namítá, že soudy postupovaly v rozporu se zákonem, jestliže zamítly stěžovatelovu žádost o upuštění od výkonu uloženého trestu vyhoštění, protože tento je zásadním zásahem do práva na svobodu pohybu a pobytu a může být uložen a vykonán pouze, pokud jde o opatření v demokratické společnosti nezbytné. Stěžovatel uvádí, že v jeho případě nastaly skutečnosti, pro které nelze trest vyhoštění uložit, konkrétně že má na území České republiky povolen trvalý pobyt, což je stav připodobnitelný k občanství, má zde sociální a pracovní zázemí a uložení trestu vyhoštění je v rozporu se zájmem na spojování rodin. Stěžovatel zdůraznil, že na území České republiky dlouhodobě podniká a zároveň zde žije se svou rodinou tvořenou jeho družkou a nezletilým synem. Stěžovatel se neztotožňuje se závěry obecných soudů, že zájem na spojování rodin není dán s ohledem na skutečnost, že jeho družka je také ukrajinského původu. Naopak je dle jeho názoru třeba zohlednit, kde dlouhodobě žije a kde má své rodinné, sociální a pracovní vazby. Stěžovatel dále odkazuje na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, zejména na test legality zásahu do soukromého a rodinného života, tak jak jej tento soud provádí v obdobných případech. Stěžovatel tvrdí, že i on naplňuje podmínky, které Evropský soud pro lidská práva uvádí jako rozhodné pro upuštění od výkonu trestu vyhoštění. Stěžovatel dále odkazuje na judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, zejména na jejich závěry stran existence předpokladů pro uložení trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Ty platí zvláště v situaci, kdy v průběhu stěžovatelova případu došlo ke změně právní úpravy, a to směrem k výrazně menší aplikaci trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Stěžovatel se domnívá, že u něj nejsou naplněny předpoklady pro uložení, a tedy ani pro vykonání trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Stěžovatel spatřuje porušení práva na spravedlivý proces ve skutečnosti, že soudy obou stupňů projevíly naprostou libovůli při hodnocení splnění podmínek zakládajících překážku uložení trestu vyhoštění. Z uvedených důvodů stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení

4. Městský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti v plném rozsahu odkázal na obsah spisu. Krajský soud ve svém vyjádření nastínil skutkové okolnosti a následně v celém rozsahu odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí ve spojení s důvody, které jsou obsaženy v usnesení napadeného rozhodnutí městského soudu. Vzhledem k tomu, že

ve vyjádření obou účastníků nebyly uvedeny žádné významné skutečnosti, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat je stěžovateli k replice.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

5. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

6. Ústavní soud posoudil stěžovatelem uplatněnou argumentaci a obsah příslušného spisu městského soudu a dospěl přitom k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

7. Ze své pozice orgánu ochrany ústavnosti je Ústavní soud v rámci řízení o ústavní stížnosti oprávněn zasáhnout do činnosti obecných soudů jen tehdy, byla-li by jí ústavně nepřipustným způsobem zasažena základní práva a svobody účastníků soudního řízení. Posuzování existence a hodnocení stran oprávněnosti takového zásahu se pak v řízení o ústavní stížnosti skládá obvykle ze tří komponentů. Nejprve je Ústavní soud ve smyslu ustanovení § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu povinen posoudit otázku ústavnosti aplikovaných ustanovení podústavních právních předpisů. Teprve po vyřešení této otázky Ústavní soud posoudí, zda v řízení byla dodržena ústavně zaručená procesní práva, a konečně hodnotí ústavně konformní interpretaci a aplikaci práva hmotného [srov. např. náleze sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257) nebo náleze sp. zn. III. ÚS 205/97 ze dne 11. 12. 1997 (N 159/9 SbNU 375)]. Z výše uvedeného lze dále dovodit, že ústavní stížnost plní především funkci ochrany subjektivních ústavních práv stěžovatelů. Avšak v určitých, výjimečných případech považuje Ústavní soud za nezbytné rozhodnout o ústavní stížnosti formou nálezu bez ohledu na reálnou efektivnost či nutnost zásahu proti trvanému porušení základních práv a svobod [obdobně např. bod 31 nálezu sp. zn. III. ÚS 1884/13 ze dne 13. 3. 2014 (N 34/72 SbNU 387), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>]. Tato tzv. objektivní funkce ústavní stížnosti slouží zejména k vyjasnění výkladu ústavních norem a způsobu jejich promítnutí do aplikace podústavního práva či řešení významných společensko-právních otázek, které může posílit legitimní očekávání jako důležitou součástí právní jistoty jednotlivců v budoucí jednotné rozhodování soudů v obdobných případech.

8. Co se ústavnosti aplikovaných ustanovení týče, neshledal třetí senát Ústavního soudu důvod pro postup ve smyslu ustanovení § 78 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Jako nejspornější se v tomto směru jeví samotné ustanovení, na jehož základě je možné pachateli trestného činu uložit trest vyhoštění na dobu neurčitou, bez možnosti zrušení tohoto trestu. Z hlediska ústavním pořádkem chráněných hodnot, zejména lidské důstojnosti, je často dovozováno, že zejména opatření omezující doživotně osobní svobodu jednotlivce bez možnosti jejího opětovného nabytí jsou protiústavní. K takému závěru dospěl ve své rozhodovací činnosti např. Spolkový ústavní soud (podrobněji např. Baroš in Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 58 a násl.). S výjimkou institutu upuštění od potrestání, jenž se uplatňuje zejména v situaci, kdy po uložení trestu nastanou okolnosti, pro něž tento být uložen nemůže (srov. ustanovení § 350h odst. 4 trestního řádu), a obnovy řízení, v němž byl trest uložen, neupravuje přitom trestní řád soudní pravomoc zrušení trestu vyhoštění. Pro úplnost je nicméně vhodné připomenout pravomoc prezidenta republiky ve smyslu ustanovení čl. 62 písm. g) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Při posuzování ústavnosti takového stavu je však třeba zejména přihlídnout k tomu, nakolik možnost uložení takového trestu porušuje ústavním pořádkem chráněné hodnoty, zejména základní lidská práva a svobody.

9. Podstatné je především to, že trest vyhoštění představuje z hlediska ústavně zaručených práv zvláštní druh trestu uplatňovaný ve vztahu k osobám, které nepožívají základní právo pobytu na území daného státu a ani vstupu na jeho území. Je tak jedním z projevů suverenity státu, který se jeho uložení rozhodne napříště zamezit ve vstupu na své území těm cizím státním příslušníkům, u nichž jsou pro to splněny zákonné (a pocho-pitelně i ústavní a mezinárodněprávní) podmínky. Z ustanovení Listiny přitom nelze bez dalšího dovodit explicitně zakotvené ústavní právo cizího státního příslušníka odsouzeného za trestný čin navrátit se po určité době od vyhoštění na území České republiky (čl. 14 odst. 4 Listiny *a contrario*). To znamená, že při stanovování podmínek výkonu tohoto trestu má stát, potažmo zákonodárce, na rozdíl od trestů zasahujících v ústavním pořádku explicitně zakotvená práva, mnohem větší možnost diskrece. To nezba-vuje soudy povinností posoudit existenci mimořádných okolností jako z ústavního pořádku vyplývající výjimku z tohoto pravidla, kterou mohou představovat zvláštní konkrétní okolnosti vyplývající například z rodinného stavu odsouzeného anebo humanitární a politické situace v zemi, do níž byl či má být pachatel trestného činu vyhoštěn. Takové okolnosti však musí být předmětem dokazování v jednotlivých soudních řízeních a právní řád České republiky s takovými výjimkami počítá. Jakkoliv je tedy výkon trestu časově neomezeného vyhoštění bezpochyby zásahem do svobody

jednotlivce ve smyslu čl. 1 Listiny, nepředstavuje zásah neoprávněný. Z výše uvedeného hlediska ochrany důstojnosti jednotlivce je podstatné, že tato hodnota není jeho vyhoštěním *a priori* porušena. Uvedená zvýšená diskrece zákonodárce je pak rovněž logická v tom směru, že Česká republika může mít v případě vyhoštění, na rozdíl od trestu odnětí svobody, jen minimální faktické a právní prostředky pro posouzení okolností, které by snad hovořily pro zrušení trestu vyhoštění. Lze si jen velmi obtížně představit, že by orgány České republiky mohly v určitých zeměpisných oblastech provádět u pachatelů závažné trestné činnosti, za jejíž spáchání se trest časově neomezeného vyhoštění ukládá, nějaké efektivní zkoumání jejich nápravy či jiného účelu uloženého trestu. Zde je třeba zdůraznit, že těžiště posuzování potřeby uložení takového trestu může být právě při jeho ukládání, neboť účelem je zamezit napříště dalšímu negativnímu působení pachatele vůči obyvatelstvu státu na jeho území, stejně jako varovat jiné potenciální pachatele – cizince, že je může stihnout takto neodstranitelný trest.

10. V neposlední řadě je pak třeba přihlédnout i k tomu, že Ústavní soud přinejmenším implicitně uznal zakotvení možnosti uložení trestu časově neomezeného vyhoštění již v době v zásadě stejné nebo dokonce přsnější právní úpravy [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 178/98 ze dne 21. 4. 1999 (N 57/14 SbNU 27) nebo z poslední doby nálezy sp. zn. I. ÚS 4503/12 ze dne 11. 6. 2014 (N 119/73 SbNU 827)]. Ústavní soud tedy shledal, že právní úprava pro ukládání časově neomezeného trestu vyhoštění bez zakotvení soudní pravomoci pro jeho „odpuštění“ v obecné rovině z hlediska ústavního pořádku České republiky obstojí. Bylo tedy dále třeba zkoumat, zda byla ústavní kritéria pro jeho výkon, resp. pro neupuštění od něj způsobem popsaným v napadených rozhodnutích, dodržena ve stěžovatelově konkrétním případě.

11. Za nejvýznamnější z tvrzených pochybení považuje sám stěžovatel neposkytnutí spravedlivé ochrany jeho právu na rodinný život, který v důsledku pochybení soudů nemůže stěžovatel se svou družkou a synem vést na území České republiky. Stěžovatel v tomto ohledu nalézá pochybení obecných soudů jak v rovině procesní, kde postup soudů neodpovídá zejména jejich povinnosti důkladně se vypořádat s účastníkem soudního řízení přednesenými argumenty, tak v rovině hmotněprávní, kde soudy pochybily tak, že dospěly k závěru nerespektujícímu jak smysl podústavní právní úpravy trestu vyhoštění, tak ani závěry judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Ústavního soudu a Nejvyššího soudu.

12. V otázce tvrzeného porušení práva na spravedlivý proces, spočívajícího v nedostatečném a formalistickém vypořádání se s přednesenými argumenty, nemůže Ústavní soud stěžovatelu názoru přisvědčit. Je třeba připomenout, že v řízení o ústavní stížnosti je napadené soudní řízení vždy posuzováno z hlediska dodržení kritérií spravedlivého procesu ve svém

celku a dílčí pochybení některého z rozhodujících soudů nepředstavuje nutně porušení ústavně zaručených práv. Stěžovatel vytýká především krajskému soudu, že se dostatečně zevrubně nevěnoval v odůvodnění stížnosti popsaným námitkám stran nesprávnosti usnesení městského soudu a nevyhodnotil střet dotčených ústavních hodnot. Krajský soud však ve svém rozhodnutí odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí městského soudu, a to jak stran stěžovatelovy argumentace, tak i poměrování dotčených hodnot. V případě, že je odůvodnění rozhodnutí soudu nižšího stupně z ústavněprávního hlediska přijatelné, nelze takový odkaz považovat za nesplnění povinnosti řádně se vypořádat s předloženými tvrzeními. V tomto ohledu pak Ústavní soud považuje napadené usnesení městského soudu za pečlivě odůvodněné a beroucí náležitě v potaz relevantní závěry Evropského soudu pro lidská práva dopadající na jím rozhodovanou věc (rozsudky ve věci *Boutifj proti Švýcarsku* č. 54273/00 ze dne 2. 8. 2001 a *Ůner proti Nizozemí* č. 46410/99 ze dne 18. 10. 2006 a s nimi související judikatura – dostupné na <http://hudoc.echr.coe.int>). Ústavní soud tak neshledal v postupu obecných soudů žádné procesní pochybení dosahující intenzity porušení stěžovatelových ústavně zaručených práv.

13. Ústavní soud tak musel dále posoudit, zda obecnými soudy provedeným užitím a výkladem norem podústavního práva nedošlo k neoprávněnému zásahu do stěžovatelových základních práv a svobod, zejména práva na respektování soukromého a rodinného života. Ústavní soud předně vycházel z toho, že výkon v zásadě každého odsuzujícího trestního rozsudku představuje zásah do základních práv a svobod odsouzeného, a i v uvedeném případě bere Ústavní soud za nesporné, že k zásahu uvedených základních práv došlo. Vzhledem k tomu, že žádné z nich nepředstavuje hodnotu absolutní a neomezenou, jak ostatně konstatuje i sám stěžovatel, bylo předmětem následných úvah to, zda se jednalo o zásah ústavním pořádkem přípustný a předvídaný, či nikoliv (zda šlo o zásah, nikoli o porušení). Pravidla pro omezení práv obsažených v čl. 10 Listiny jsou upravena především v jejich obecných ustanoveních (čl. 4 Listiny). Úkolem Ústavního soudu tak bylo posoudit, zda obecné soudy při zásahu do stěžovatelových práv nepřešly mezi stanovenou pro takové zásahy ústavním pořádkem.

14. Z napadených rozhodnutí je dle Ústavního soudu zřejmé, že městský soud, jakkoliv stručně, a nikoliv explicitně, tyto limity zvažoval a hodnotil, přičemž následně srozumitelně a logicky uvedl, z jakého důvodu nelze stěžovatelovu návrhu vyhovět. Obsáhle se přitom věnoval i stěžovatelem uplatněné argumentaci opírající se o rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva. Při ústavní udržitelnosti výkonu původního trestu, uloženého stěžovateli v roce 1997, tak Ústavní soud konstatuje, že městský soud fakticky zvážil a dodržel smysl zásady přiměřenosti zásahu do základních práv a svobod, jež vyplývá zejména z čl. 4 odst. 4 Listiny a čl. 8

odst. 2 Úmluvy promítnutého pak do ustanovení § 80 odst. 3 písm. c) trestního zákoníku, přičemž jeho závěry nelze označit za svévolné, nelogické, nesrozumitelné či odporující znění anebo smyslu ochrany práva na rodinný život. Všechny dílčí argumenty jsou toliko zopakováním argumentace uplatněné v původním návrhu městskému soudu, přičemž není třeba logické a srozumitelné závěry obecných soudů opakovat. Část námitek lze dokonce chápat jako polemiku se správností v roce 1997 uloženého trestu. K posouzení takových námitek však Ústavní soud není samozřejmě příslušný, neboť jsou uplatněny zjevně opožděně.

15. Stěžovatel vznáší i ústavní stížnosti i samotnou otázku ústavnosti aktuálního výkonu před více než sedmnácti lety uloženého trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Ústavní soud, jak často připomíná, není zásadně příslušný k posuzování spravedlnosti uloženého trestu (srov. čl. 90 Ústavy), a tím méně by mu snad měla náležet role arbitra v otázce (proti)právnosti výkonu po právu uloženého trestu s ohledem na posuzování např. zdravotního či rodinného stavu odsouzených osob. Stěžovatelova situace je pak na jedné straně mimořádná tím, že trest vyhoštění byl uložen před více než sedmnácti lety a stěžovatel, i přes alespoň na první pohled značnou tvrdost uložené sankce a s ní spojenými doživotními následky, nevyužil všech k dispozici mu daných právních prostředků k jejímu zmírnění, přestože již v té době zaznívaly v odborných kruzích hlasy po restriktivním ukládání trestu vyhoštění [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 171/97 ze dne 5. 11. 1997 (N 136/9 SbNU 225) a následně zejména nálezy sp. zn. II. ÚS 178/98 ze dne 21. 4. 1999 (N 57/14 SbNU 27)]. Nejdůležitější mimořádnou okolností projednávaného případu pak je skutečnost, že v průběhu výkonu trestu (několik měsíců po vynesení rozsudku v roce 1997) nabyl účinnosti zákon č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Tento právní předpis mimo jiné přinesl zcela zásadní změny v politice trestání cizinců trestem vyhoštění, neboť ode dne 1. ledna 1998 měly obecné soudy zásadně vyměřovat trest vyhoštění na dobu určitou v rozmezí od jednoho roku až do deseti let a pouze ve výjimečných případech (především s ohledem na druh trestné činnosti a možnosti nápravy pachatele) uložit trest vyhoštění na dobu neurčitou. Do té doby bylo možné uložit pouze trest vyhoštění na dobu neurčitou. Pro úplnost nutno ještě dodat, že žádné přechodné ustanovení neupravovalo snížení či soudní přezkum trestů uložených za staré právní úpravy. Ústavní soud tak musel vyřešit stěžovatelem vznesenou otázku spravedlnosti výkonu trestu, zasa-hujícího údajně stěžovatelova základní práva a svobody, jež byl uložen za zcela odlišné a z pohledu racionálního a přiměřeného omezování základních práv a svobod mnohem méně ohleduplné právní situace.

16. Ústavní soud již mnohokrát konstatoval, že základní práva a svobody, jakož i ostatní ústavní hodnoty působí jako určité regulativní ideje po

celý právní řád. V tomto ohledu může tedy např. zásada racionality zásahů do základních práv a svobod působit jako zdroj napětí mezi vůlí suverénního zákonodárce a poznatky vědních oborů souvisejících s trestním právem. Stručně řečeno, zkušenosti a závěry soudců a dalších odborníků zkoumajících jevy spojené s výkonem trestní spravedlnosti nemusí vždy odpovídat názorům politické reprezentace, promítnuvším se do činnosti normotvorné. Z koncepce českého ústavního pořádku však Ústavní soud v minulosti dovodil, že je především věcí zákonodárce, aby stanovil, jaké jednání je nutno považovat za trestné a jaký postih budou za jeho spáchání obecné soudy ukládat. V ústavním pořádku je přitom v tomto směru zakotveno jen velmi málo explicitních hodnotových ustanovení o sankcích a jeho normy upravují spíše jen nepřekročitelné limity trestání [srov. např. body 29 a násl. nálezu sp. zn. Pl. ÚS 14/09 ze dne 25. 10. 2011 (N 183/63 SbNU 117; 22/2012 Sb.)]. Náplň státní politiky trestání, tvořená mimo jiné sledováním určitého cíle anebo účelu trestu či snahou o tvrdší, nebo naopak mírnější postihy určitého nežádoucího jednání, se může v průběhu času pochopitelně měnit a není v kompetenci soudní moci bez dalšího zpochybňovat snahu zákonodárce o hledání řešení cestou trestní legislativy.

17. Jakkoliv tedy například Ústavní soud nemůže mít ambice vyřešit po staletí opakovaně kladenou filozoficko-právní otázku nejdůležitějšího či jediného správného účelu ukládání trestů, jejíž zodpovězení je třeba hledat zejména v co nejširší diskuzi odborné a politické veřejnosti, platí na druhou stranu ústavní zásada, že nejen ukládání, nýbrž i výkon trestu nesmí být ve zjevném rozporu zejména s ústavními zásadami přiměřenosti a racionality omezování základních práv a svobod, které jedinec neztrácí ani odsouzením za spáchaný trestný čin. Neodmyslitelnými prvky uvedených zásad jsou především existence legitimního účelu, jenž je zásahem do základních práv sledován a který musí být zvoleným omezením ústavních práv alespoň teoreticky dosažitelný z hlediska pravidel logiky a aktuálního stupně vědeckého poznání (tzv. kritérium vhodnosti), a zároveň musí být toto omezení přiměřeně šetrné k ostatním ústavně chráněným hodnotám. A jsou to právě kritéria vhodnosti a přiměřenosti, jejichž naplnění musí soudy v situacích, podobných té níže popsané, zvláště pečlivě sledovat.

18. V právním státě bezpochyby platí důležitá zásada, dle níž představuje výkon spravedlivě a v souladu se zákonem uloženého trestu ústavně konformní zásah do základních práv a svobod pachatele trestného činu. Zásadní otázka, kterou musel Ústavní soud nejprve posoudit, spočívá tedy v tom, zda ústavní pořádek České republiky připouští, aby se výkon trestu uloženého původně po právu stal protiústavním i bez existence zákonné opory pro omezení či upuštění od tohoto výkonu. S ohledem na Ústavním soudem mnohokrát prosazované pojetí materiálně-racionálního právního státu a na důležitost hodnot, které jsou některými druhy trestů zasaženy,

a především z nich vyplývající úkoly soudnictví, včetně ústavního, přijaté jako součást tradičního ústavního státu (více např. v A. Hamilton, J. Madison, J. Jay. *Listy Federalistů*. Olomouc 1994, s. 414 a násl.), dospěl Ústavní soud k závěru, že za zcela výjimečných okolností (viz níže) nelze vyloučit nutnost prolomení v úvodu tohoto odstavce uvedené zásady. K tomu je třeba v první řadě připomenout, že i zákonem předvídané omezení základních práv je třeba interpretovat ústavně konformním způsobem, tj. mimo jiné tak, aby jejich aplikace obstála v testu proporcionality [nálezný sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707)]. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být – jako v dané věci – značně komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro nalezení spravedlivého řešení, jakkoliv se to může jevit složité. Psané právo je třeba vykládat tak, aby plnilo svoji funkci spočívající v rozumném a spravedlivém vyřešení problému, aby obstálo měřítky tzv. zdravého rozumu a podle fundovaných představ spravedlnosti panujících ve společnosti [obdobně např. nálezný sp. zn. I. ÚS 2216/09 ze dne 31. 5. 2011 (N 103/61 SbNU 551) nebo nálezný sp. zn. IV. ÚS 2265/13 ze dne 24. 4. 2014 (N 68/73 SbNU 265), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>].

19. Jak už Ústavní soud naznačil výše (srov. sub 9 a další), lze právě u trestu vyhoštění na dobu neurčitou dovést přímo z ústavního pořádku povinnost jeho nevykonání např. v případě mimořádných okolností v rovně rodinného a zdravotního stavu odsouzeného či mimořádné humanitární situace ve státě, do něhož je odsouzený vydáván. Takové okolnosti nicméně nebyly ve stěžovatelských případech shledány, neboť, nad rámec vypořádaných stěžovatelských námitek, ze spisu nevyplývá, že by stěžovatel měl v době vyhoštění v České republice jakékoliv rodinné vazby. Ty vznikly, s výjimkou narození stěžovatelova syna, na Ukrajině, a to před jeho protiprávním vstupem na území České republiky, a stěžovatel se sám navzdory uloženému trestu o své vůli (svévolně) rozhodl se svojí rodinou přestěhovat do České republiky. Je obtížné při vědomí prastarých právních maxim, podle které si nikdo nemůže zlepšit své postavení protiprávním jednáním (*nemo ex suo delicto meliorem suam condicionem facere potest*), tuto okolnost přehlédnout. Co se pak týče současné politické situace v domovském státě stěžovatele, nelze, přinejmenším vzhledem ke stěžovatelskému bydlišti, uváděném v policejním spise a nacházejícím se v zásadě v nejzápadnější části Ukrajiny, konstatovat jakékoliv nepřiměřené ohrožení jeho základních práv a svobod v důsledku jeho vyhoštění. Nakonec ani sám stěžovatel v tomto směru žádné požadavky nevznášel.

20. Další výjimečnou okolností mohou představovat plynutím času přirozeně vzniklé společenské změny, které ústavní konformitu užití a výkladu psaného práva ovlivňují (v teorii jev označovaný jako tzv. *Verfassungswidrigkeitswerden*). Ústavní soud v minulosti opakovaně připustil, že

v důsledku takových změn může dojít k posunu i ustálené rozhodovací činnosti soudů (včetně Ústavního soudu) týkající se výkladu norem ústavního i podústavního práva [viz např. nálezy ze dne 20. 11. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 8/02 (N 142/28 SbNU 237; 528/2002 Sb.) nebo ze dne 11. 6. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 11/02 (N 87/30 SbNU 309; 198/2003 Sb.)]. Takovou společenskou změnou může být i pro daný případ relevantní naprosto zásadní změna politiky trestání, vyjádřená v aktuálních právních předpisech, odrážejících do určité míry vůli společnosti, resp. její politické reprezentace, omezovat v souladu s ústavním pořádkem ústavní práva odsouzených osob. Zakotvení z hlediska základních práv a svobod mírnější právní úpravy bude nakonec obvykle znamenat, že zákonodárce již sankcionovanému jednání nepřikládá takovou společenskou škodlivost jako dříve. Obecné soudy tak mají povinnost brát tyto okolnosti v potaz a věnovat jejich hodnocení mimořádnou péči. Opačným postupem, tedy bezpodmínečným setrváním na zásadě oprávněnosti výkonu v minulosti uložených rozsudků, by normy trestního práva a jejich výkon, představující v zásadě nejtvrdší zásahy do základních práv a svobod, které ústavní právo připouští, mohly překročit jednu z důležitých ústavních mezí pro jejich aplikaci, a sice racionalitu s nimi spojených zásadů do explicitně zakotvených základních práv a svobod.

21. Důsledky takové změny jsou pak navíc umocněny dlouhým plynutím času především v případech, u nichž dojde v době, která tak jako ve stěžovatelově případě může dosáhnout délky i mnoha let, mezi uložením a výkonem trestu k tak zásadním změnám v trestněprávních předpisech, že s ohledem na důvody této změny, jímž může být např. společensko-hodnotový či vědeckotechnický posun, se výkon dle staré právní úpravy uloženého trestu může stát nepřiměřeným. Pokud tedy dojde k zásadní právní úpravě trestání, může se trvání na výkonu ve vzdálené minulosti uložených trestů jevit, přinejmenším z hlediska racionality, jako nepřiměřeně tvrdé, a to zejména v situaci, zasahuje-li do osobní svobody odsouzených osob.

22. Obecné soudy by v takto výjimečných okolnostech mohly být postaveny před otázkou, zda v nastalé situaci existuje vůbec nějaký z ústavněprávního hlediska legitimní cíl, který by např. výkonem ve vzdálené minulosti uloženého trestu odnětí svobody mohl být sledován, a případně, zda by jeho výkon nebyl zjevně nepřiměřený ostatním ústavním hodnotám. Pokud by obdobné situace nevyřešil přímo zákonodárce, na jehož bedrech dle Ústavního soudu především spočívá povinnost řešit podobné situace, musely by soudy v takto výjimečných okolnostech, a zejména v případech zasažení práva zakotveného v čl. 8 Listiny, analogicky užít vybraná ustanovení trestního řádu, která by jim, ve spojení s čl. 4 Ústavy, dávala kompetenci a procesní cestu k vyřešení uvedených otázek. Je však třeba zároveň zdůraznit, že k takovému posuzování ústavní přijatelnosti výkonu starých trestů mohou soudy, vázány zákony ve smyslu čl. 2 a 95 Ústavy, přistoupit

jen za zcela mimořádných okolností, představovaných zejména současnou existencí přímého významného zásahu do ústavně garantovaných práv a v zásadě revoluční změnou trestního práva, v jejímž aktuálním světle se výkon minulých trestů zdá být značně sporný a nevyřešený samotným zákonodárcem. Ani taková situace však bez dalšího neznamená právo na zrušení, odpuštění a nevykonání trestu, či dokonce nějakou verzi rehabilitace.

23. Vzhledem k výše uvedenému však Ústavní soud neshledal dostatečný prostor pro vyhovění stěžovatelově ústavní stížnosti, a to především s ohledem na výše popsanou zvláštní povahu trestu vyhoštění (důraz na ochranu společnosti oproti nápravě pachatele) a jeho vztahu k ústavně chráněným právům (srov. sub 8 a 9), dále pak vzhledem k stěžovatelově pasivité po uložení daného trestu, jakož i závěrům obecných soudů stran minimálního ohrožení stěžovatelových základních práv a svobod v případě výkonu trestu. Lze snad ještě pro úplnost doplnit, že trvání na výkonu v minulosti stěžovateli uloženého trestu se Ústavnímu soudu nejvíe být zjevně nespravedlivé rovněž s ohledem na obecnými soudy zdůrazňovanou skutečnost stěžovatelova protiprávního vstupu na území České republiky. S vědomím této okolnosti by obecné soudy vyhověním stěžovatelovu mimořádnému „nároku“ fakticky jeho protiprávní jednání legalizovaly, a tak vytvořily nebezpečný návod pro zvrácení spravedlivých trestů, s nimiž se pachatelé trestných činů nehodlají smířit. Není pochyb, že stěžovatel v tomto směru není mezi takto potrestanými cizinci jedinou výjimkou. Ústavní soud od počátku svého působení vychází ze zásady materiálního nazírání na právo, dle níž v právním státě nejde jen o dodržování formálních předpisů bez dalšího, ale o dodržování takových norem chování, které jsou v souladu s obsahovými hodnotami právního pořádku a základy mravního řádu české společnosti [srov. např. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 3/96 ze dne 3. 12. 1996 (ST 3/7 SbNU 40)]. Obecná právní zásada, že nikdo nesmí těžit ze své nepoctivosti (viz též sub 20), je jedním ze základních prvků právního státu a všeobecně přijímaného pojetí spravedlnosti. Stěžovatel se do současné, nezáviděníhodné situace dostal vlastním protiprávním jednáním, čemuž musí odpovídat i reakce orgánů veřejné moci České republiky.

24. Ústavní soud tedy neshledal, že by obecné soudy ve stěžovatelově případě porušily jeho ústavně zaručená práva, či rozhodly v rozporu s hodnotovým zaměřením českého ústavního pořádku, mezinárodními závazky, jimiž je Česká republika vázána, či jen obecným pojetím zásad spravedlivého řešení problému, který stěžovatel nastínil ve svém návrhu. Ústavní soud tedy mimo ústní jednání z výše uvedených důvodů ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Č. 172

**K rozhodování soudu o návrhu na přiznání odkladného účinku správní žaloby
K odůvodnění soudních rozhodnutí
K právu na azyl**

Správní soudy musí při přezkumu rozhodnutí správního orgánu, kterým byl určen státem příslušným k posouzení žádosti o mezinárodní ochranu jiný členský stát Evropské unie a na jehož základě má dojít k přemístění žadatele o azyl do tohoto členského státu, vždy zvažovat nejen vnitrostátní právní úpravu, nýbrž také to, zda v uvedeném členském státě, do kterého má být žadatel přemístěn, nedochází k výše uvedeným systematickým nedostatkům ve smyslu čl. 3 odst. 2 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států, (dále jen „nařízení Dublin III“). Tato povinnost se přitom promítá jak do rozhodování o předmětu žaloby, tak do rozhodování o tom, zda jí má být podle § 73 odst. 2 soudního řádu správního přiznán odkladný účinek. Jeho nepřiznání by totiž mohlo mít za následek, že dojde k přemístění stěžovatele na základě vykonatelného rozhodnutí Ministerstva vnitra, ačkoliv posléze soud uzná, že situace v určitém členském státě s ohledem na čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) takového přemístění neumožňuje. Tím není řečeno, že odkladný účinek má být přiznán vždy, například i v případech, kdy taková obava zjevně neobstojí. Jestliže ale taková zjevnost chybí, pak nelze považovat za dostatečný argument pro nepřiznání odkladného účinku pouhou skutečnost, že k přemístění má dojít do jiné členské země Evropské unie, která je povinna v souladu s nařízením Dublin III posoudit žádost žalobce o udělení mezinárodní ochrany v meritě věci objektivně a nestranně v souladu se základními zárukami a zásadami azylového práva. Takovéto rozhodnutí by neobstálo z hlediska požadavku náležitého odůvodnění, jenž vyplývá z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Nález

Ústavního soudu - III. senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Vladimíra Kůrky a Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) - ze dne 18. září 2014 sp. zn. III. ÚS 2331/14 ve věci ústavní stížnosti M. A. A.,

zastoupeného advokátem Mgr. Bc. Filipem Schmidtem, LL.M., se sídlem Praha 9, Čihákova 871/15, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 2. července 2014 č. j. 41 Az 5/2014-19, jímž nebyl přiznán stěžovatelově žalobě odkladný účinek, a rozhodnutí Ministerstva vnitra, odboru azylové a migrační politiky ze dne 19. května 2014 č. j. OAM-191/ZA-ZA15-ZA15-2014, kterým bylo konstatováno, že stěžovatelova žádost o udělení mezinárodní ochrany je nepřipustná, spojené s návrhem na zrušení § 104 odst. 3 písm. c) soudního řádu správního a návrhem na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí Ministerstva vnitra, za účasti Krajského soudu v Brně a Ministerstva vnitra jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 2. července 2014 č. j. 41 Az 5/2014-19 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 2. července 2014 č. j. 41 Az 5/2014-19 se ruší.

III. Ve zbylé části se ústavní stížnost a návrhy s ní spojené odmítají.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 10. července 2014, brojí stěžovatel proti v záhlaví uvedeným rozhodnutím Krajského soudu v Brně a Ministerstva vnitra z důvodu, že jimi měla být porušena jeho základní práva podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 a čl. 13 ve spojení s čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Současně navrhl, aby Ústavní soud svým nálezem vyslovil nesoulad § 104 odst. 3 písm. c) soudního řádu správního s uvedenými ustanoveními a rozhodl o odkladu vykonatelnosti napadeného rozhodnutí Ministerstva vnitra.

2. Dne 2. května 2014 požádal stěžovatel, občan Libyjské republiky, o udělení mezinárodní ochrany v České republice. Z jeho žádosti vyplývá, že ze své vlasti vycestoval dne 29. března 2014 z důvodu potíží s libyjskou policií (trvajících od roku 2011), která jej obviňovala z toho, že byl v minulosti stoupencem Muammara Kaddáfího. Z Tripolisu cestoval letecky do Vídně s přestupem na Maltě. Z Vídně pak přicestoval autobusem do Brna, kde před podáním své žádosti několik dní pobýval. Stěžovatel je držitelem platného schengenského krátkodobého víza vydaného Maltskou republikou s platností ode dne 20. února 2014 do 18. srpna 2014.

3. Ministerstvo vnitra, odbor azylové a migrační politiky, svým rozhodnutím ze dne 19. května 2014 č. j. OAM-191/ZA-ZA15-ZA15-2014 konstatovalo, že žádost stěžovatele o udělení mezinárodní ochrany je nepřipustná podle § 10a písm. b) zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů. Současně podle § 25 písm. i) téhož zákona zastavilo předmětné řízení a určilo, že státem příslušným k posouzení podané žádosti podle čl. 3 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 604/2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států, (dále jen „nařízení Dublin III“) je Maltská republika.

4. Uvedené rozhodnutí napadl stěžovatel žalobou, o níž je v současnosti vedeno řízení před Krajským soudem v Brně pod sp. zn. 41 Az 5/2014. Zároveň navrhl, aby jí byl přiznán odkladný účinek. Podle jeho názoru brání jeho přemístění na Maltu skutečnost, že podmínky pro žadatele o mezinárodní ochranu jsou v tomto státě v rozporu s čl. 4 Listiny základních práv Evropské unie, podle něhož nesmí být nikdo mučen ani podroben nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu, a že tam dochází k vážným nedostatkům v oblasti azylového řízení. Jsou tedy dány důvody pro aplikaci čl. 3 odst. 2 nařízení Dublin III, které v takovémto případě neumožňuje přemístění do tohoto členského státu. Krajský soud v Brně ovšem splnění podmínek pro odkladný účinek neshledal a svým usnesením ze dne 2. července 2014 č. j. 41 Az 5/2014-19 jej nepřiznal. Ztotožnil se s vyjádřením Ministerstva vnitra, podle něhož stěžovatel neprokázal svá tvrzení ohledně nepoměrně větší újmy, která mu hrozí v případě přemístění. V tomto vyjádření bylo dále uvedeno, že Maltská republika je jako členská země Evropské unie povinna v souladu s nařízením Dublin III posoudit žádost žalobce o udělení mezinárodní ochrany v merituu věci objektivně a nestranně v souladu se základními zárukami a zásadami azylového práva. Stěžovateli přitom není nijak upíráno ani právo na soudní ochranu, neboť jej uplatňuje právě podanou žalobou. K řádnému zajištění uplatnění jeho práv má zvoleného zmocněného zástupce a není mu ani jinak bráněno se na území České republiky vrátit, pokud zde pro to budou splněny podmínky.

5. V ústavní stížnosti, jež směřuje jednak proti žalobou napadenému rozhodnutí Ministerstva vnitra, jednak proti usnesení Krajského soudu v Brně, kterým byl zamítnut odkladný účinek žaloby, stěžovatel rozvedl svou argumentaci, podle níž se příslušný správní orgán vůbec nezabýval otázkou, zda jsou splněny podmínky podle čl. 3 odst. 2 nařízení Dublin III. V této souvislosti poukázal na informace plynoucí ze zpráv řady institucí [Dánská rada pro uprchlíky, Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), Ministerstvo zahraničních věcí Spojených států amerických nebo Komisař pro lidská práva Rady Evropy], které se zabývají podmínkami

detence žadatelů o mezinárodní ochranu na Maltě, resp. poukazují obecně na svévolné a nezákonné zacházení s nimi. Nadto zmiňuje i rozsudek Federálního správního soudu Švýcarské konfederace ze dne 2. října 2012 sp. zn. D-2797/2010, který se rovněž týkal přemístění žadatele o mezinárodní ochranu z Libye na Maltu podle příslušného nařízení. Uvedený soud v něm citoval několik zpráv od různých nevládních organizací, Rady Evropy, UNHCR apod., které popisovaly systematické zadržování žadatelů o azyl a nedostatečné podmínky ve velkých otevřených střediscích, a rovněž vzal v úvahu veliký nárůst žádostí o azyl na Maltě. Na základě takto zjištěných podkladů přitom dospěl k závěru, že domněnka, že Malta respektuje základní práva žadatelů o mezinárodní ochranu, již nemůže být nadále nevyvratitelná a udržitelná. Nedostatky, které azylový systém na Maltě doprovázejí, mohou obecně vést k riziku nelidského nebo ponižujícího zacházení. Stěžovatel nakonec argumentuje i právními závěry obsaženými v rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 22. května 2014 č. j. 45 Az 14/2014-31, podle něhož vyplývá členskému státu z čl. 3 nařízení Dublin III povinnost posoudit situaci v členském státě, který byl primárně určen jako příslušný, z pohledu skutečnosti v tomto článku uvedených. Pakliže tak rozhodnutí příslušného správního orgánu nečiní, trpí vadou nepřezkoumatelnosti pro nedostatek důvodů.

6. Pokud jde o nepřiznání odkladného účinku žalobě, stěžovatel odkazuje na řadu rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, podle nichž se vyžaduje, aby námitka o reálném nebezpečí porušení čl. 3 Úmluvy, jež obsahuje stejnou garanci jako výše uvedený čl. 4 Listiny základních práv Evropské unie, byla nezávisle a pečlivě přezkoumána a aby v tomto směru existoval prostředek nápravy (srov. např. rozsudek ze dne 21. ledna 2011 ve věci stížnosti č. 30696/09 *M. S. S. proti Belgii a Řecku* nebo rozsudek ze dne 23. června 2011 ve věci stížnosti č. 20493/07 *Diallo proti České republice*). Odepření takového prostředku by naopak znamenalo porušení čl. 13 ve spojení s čl. 3 Úmluvy, což je důsledek, k němuž dochází již tím, že zákon neumožňuje podání kasační stížnosti proti rozhodnutí o návrhu na přiznání odkladného účinku podle § 73 soudního řádu správního, resp. že tento odkladný účinek nenastává automaticky. V projednávané věci k němu ovšem došlo z toho důvodu, že se Krajský soud v Brně vůbec nevypořádal s jím uplatněnou argumentací, ačkoliv tato mohla mít vliv na výsledek řízení. Soud tak nedostál povinnosti řádně odůvodnit své rozhodnutí, čímž porušil rovněž čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 41 Az 5/2014 a požádal uvedený soud o vyjádření se k ústavní

stížnosti. Ten ve svém následném vyjádření, jež bylo podepsáno soudkyní JUDr. Janou Kubenovou, pouze odkázal na obsah napadeného usnesení.

8. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

III. Posouzení zákonem stanovených předpokladů k projednání ústavní stížnosti

9. V projednávané věci se musel Ústavní soud zabývat nejprve otázkou, zda stěžovatel ve své ústavní stížnosti dostatečně určitě uvedl, čeho se domáhá. Svůj petit totiž formuloval tak, aby Ústavní soud nálezem vyslovil, že „nepřípustnost kasační stížnosti podle § 104 odst. 3 písm. c) soudního řádu správního proti rozhodnutí o návrhu podle § 73 soudního řádu správního, v platném znění, ve spojení s § 32 odst. 2 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, je v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 Úmluvy a čl. 13 ve spojení s čl. 3 Úmluvy,“ a že se vyhovuje návrhu na odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí Ministerstva vnitra, patrně uplatněnému v řízení před správními soudy. Návrh na zrušení výše uvedených rozhodnutí v něm výslovně obsažen není. Na druhé straně nelze přehlédnout, že stěžovatel v ústavní stížnosti opakovaně označuje za napadená rozhodnutí jak předmětné rozhodnutí Ministerstva vnitra, tak usnesení Krajského soudu v Brně, kterým se žalobě proti prvně uvedenému rozhodnutí nepřiznává odkladný účinek, přičemž právě ve vztahu k těmto rozhodnutím směřuje i jeho argumentace. Za těchto okolností Ústavní soud nepovažoval za nutné vyzývat stěžovatele k odstranění vady návrhu, neboť z něj bylo možné spolehlivě dovodit, že se domáhá zrušení právě těchto dvou rozhodnutí.

10. Z ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu plyne, že ústavní stížností se lze domáhat ochrany základních práv a svobod jen proti rozhodnutím „konečným“, tj. rozhodnutím o posledním procesním prostředku, který zákon k ochraně práva poskytuje. Zpravidla půjde o ta rozhodnutí, jimiž se soudní či jiné řízení končí, splnění těchto podmínek lze nicméně připustit i v případě nemeritorních rozhodnutí, která jsou způsobila bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatele a která tvoří samostatnou uzavřenou součást řízení, přestože řízení ve věci samé dosud neskončilo [srov. např. nález ze dne 12. ledna 2005 sp. zn. III. ÚS 441/04 (N 6/36 SbNU 53) nebo stanovisko pléna ze dne 23. dubna 2013 sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.), bod 2].

11. Takto stanovená podmínka přípustnosti jednoznačně není splněna v případě napadeného rozhodnutí Ministerstva vnitra. V současnosti totiž probíhá před správním soudem řízení o žalobě stěžovatele proti tomuto rozhodnutí, která představuje zákonný prostředek ochrany jeho

základních práv. Pakliže se stěžovatel současně domáhá, aby Ústavní soud nálezem vyslovil odklad vykonatelnosti rozhodnutí Ministerstva vnitra (patrně ve vztahu k řízení před správním soudem), jedná se o návrh, k němuž Ústavní soud není příslušný. Sám by totiž mohl (svým procesním usnesením) rozhodnout pouze o odkladu vykonatelnosti tohoto rozhodnutí po dobu řízení o ústavní stížnosti (§ 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu), nikoliv však ve vztahu k zcela odlišnému řízení.

12. Ústavní stížnost je naopak přípustná proti usnesení, kterým nebylo vyhověno návrhu stěžovatele na přiznání odkladného účinku jeho správní žalobě. V jeho případě je totiž splněna výše zmíněná podmínka možného bezprostředního a citelného zásahu do základních práv, protože pokud by v rámci azylového řízení na Maltě skutečně docházelo k závažným nedostatkům představujícím porušení čl. 3 Úmluvy, pak by výkon napadeného správního rozhodnutí ještě před rozhodnutím soudu mohl vést k nenapravitelnému zásahu do práv stěžovatele. Rovněž je namístě připomenout, že Ústavní soud již v minulosti považoval ústavní stížnost proti rozhodnutí, kterým správní soud podle § 73 odst. 2 soudního řádu správního rozhodl o návrhu na přiznání odkladného účinku, za přípustnou [konkrétně v nálezech ze dne 26. dubna 2005 sp. zn. II. ÚS 310/04 (N 93/37 SbNU 269) a ze dne 23. září 2013 sp. zn. IV. ÚS 4468/12 (N 167/70 SbNU 553)]. Zbývá dodat, že ve vztahu k tomuto usnesení byla ústavní stížnost podána včas a splňovala i ostatní zákonem stanovené formální náležitosti.

13. Pokud jde o návrh na vyslovení protiústavnosti nepřijetí kasační stížnosti, Ústavní soud má za to, že materiálně je na něj třeba hledět jako na s ústavní stížností spojený návrh na zrušení § 104 odst. 3 písm. c) soudního řádu správního, který byl však podán osobou zjevně neoprávněnou. Důvodem je skutečnost, že Krajský soud v Brně toto ustanovení ve svém usnesení vůbec neaplikoval, pročez je otázka jeho ústavnosti v tomto řízení bez jakéhokoliv významu. Použití uvedeného ustanovení by přicházelo v úvahu pouze ze strany Nejvyššího správního soudu, a to v případě, pokud by stěžovatel podal proti napadenému usnesení kasační stížnost, která by byla právě z tohoto důvodu odmítnuta. V takovémto případě by ale ústavní stížnost musela směřovat proti příslušnému odmítacímu usnesení. Návrh, jímž se fyzická nebo právnická osoba domáhá zrušení právního předpisu, je třeba vždy posuzovat z hlediska toho, zda jsou splněny podmínky pro zahájení řízení o ústavních stížnostech, se kterou musí být takovýto návrh spojen. Není-li tomu tak, a to i v případě, že návrh této osoby směřuje výlučně proti právnímu předpisu, pak nedochází k zahájení řízení o kontrole norem, nýbrž předmětný návrh je posouzen výlučně v rámci řízení o ústavní stížnosti.

14. Lze tedy shrnout, že ústavní stížnost lze věcně projednat pouze v rozsahu, ve kterém směřuje proti usnesení Krajského soudu v Brně. Ve zbytku jsou dány důvody pro její odmítnutí.

IV. Vlastní posouzení

15. V řízení o ústavních stížnostech se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje toliko na posouzení, zda rozhodnutí obecných soudů nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena základní práva a svobody. Jen v tomto rozsahu je oprávněn zasahovat do jejich činnosti a případně přehodnocovat jejich skutková zjištění nebo právní závěry. Platí přitom, že závěr o takovémto porušení nelze vyvozovat z jakéhokoliv jejich pochybení nebo nezákonnosti.

16. Součástí ústavních záruk spravedlivého procesu je požadavek, aby rozhodnutí soudů byla náležitým způsobem odůvodněna [z poslední doby srov. např. náleze ze dne 22. listopadu 2010 sp. zn. IV. ÚS 1834/10 (N 231/59 SbNU 357), náleze ze dne 27. března 2011 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723) nebo náleze ze dne 26. listopadu 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361)]. Pro účastníka řízení z nich musí být zřejmé, jaká skutková zjištění soud učinil a jakým způsobem je právně vyhodnotil. Jeho skutkové a právní závěry přitom nesmí být projevem libovůle a úvahy, na nichž jsou založeny, musí odpovídat obecně akceptovaným interpretačním postupům. Pokud jde o rozsah odůvodnění, ten přirozeně vždy závisí na okolnostech konkrétního případu, neboť nezbytnost jednotlivých jeho obsahových komponentů se odvíjí od předmětu řízení a povahy rozhodnutí, jakož i od návrhů a argumentů uplatněných účastníky řízení, s kterými se soudy musí adekvátně vypořádat [srov. v této souvislosti např. usnesení ze dne 25. října 1999 sp. zn. IV. ÚS 360/99 (U 68/16 SbNU 363) nebo náleze ze dne 22. září 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565); srov. též rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. dubna 1994 ve věci stížnosti č. 16034/90 *Van de Hurk proti Nizozemí*, § 61, a ze dne 9. prosince 1994 ve věci stížnosti č. 18390/91 *Ruiz Torija proti Španělsku*, § 29]. Rozhodující je jejich relevance z hlediska projednávané věci a to, zda jsou způsobilé ovlivnit výsledek řízení.

17. V projednávané věci podal stěžovatel v řízení před obecnými soudy návrh na přiznání odkladného účinku jeho správní žalobě podle § 73 odst. 2 soudního řádu správního, o němž Krajský soud v Brně rozhodl tak, že mu nevyhověl. Stěžovatel ve svém návrhu, obdobně jako v rámci předmětné žaloby, uvedl důvody, pro které se domnívá, že by v případě svého přemístění na Maltu mohl být vystaven krutému nebo ponižujícímu zacházení, tedy jednání, jež by představovalo porušení jeho práva chráněného čl. 3 Úmluvy. Ve prospěch svého návrhu přitom odkázal na řadu dokumentů, jakož i na rozhodnutí některých zahraničních soudů, v jejichž světle

nelze na argumentaci stěžovatele nahlížet jako na zjevně nesprávnou nebo zjevně nedůvodnou.

18. Ústavní soud zdůrazňuje, že podle čl. 3 odst. 2 nařízení Dublin III není-li možné přemístit žadatele do členského státu, který byl primárně určen jako příslušný, protože existují závažné důvody se domnívat, že dochází k systematickým nedostatkům, pokud jde o azylová řízení a o podmínky přijetí žadatelů v daném členském státě, které s sebou nesou riziko nelidského či ponižujícího zacházení ve smyslu čl. 4 Listiny základních práv Evropské unie, členský stát, který vede řízení o určení příslušného členského státu, pokračuje v posuzování kritérií stanovených v kapitole III tohoto nařízení, aby zjistil, jestli nemůže být určen jako příslušný jiný členský stát. Nelze-li za těchto okolností provést přemístění do žádného členského státu určeného na základě těchto kritérií ani do prvního členského státu, kde byla žádost podána, stává se příslušným členským státem ten členský stát, který vede řízení o určení příslušného členského státu. Z bodu 19 preambule uvedeného nařízení zas vyplývá, že by měly být stanoveny právní záruky a právo na účinný opravný prostředek, pokud jde o rozhodnutí o přemístění dotyčné osoby do příslušného členského státu, aby byla zaručena účinná ochrana jejich práv v souladu s čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie. Pro zajištění souladu s mezinárodním právem by měl účinný právní prostředek proti takovému rozhodnutí zahrnovat jak přezkum toho, jak je uplatňováno toto nařízení, tak přezkum situace v členském státě, do kterého je stěžovatel přemístěn, a to po právní i faktické stránce. [Česká jazyková verze obsahuje dikci, že přezkum musí „zahrnovat jak přezkum toho, jak je uplatňováno toto nařízení, tak přezkum situace po právní i skutkové stránce v členském státě, do kterého je žadatel přemístován“, z anglické jazykové verze (která v této části zní: „an effective remedy against such decisions should cover both the examination of the application of this Regulation and of the legal and factual situation in Member State to which the applicant is transferred“) ovšem vyplývá, že se má jednat o přezkum „situace v členském státě, do kterého je žadatel přemístován (po právní i skutkové stránce)“.]

19. Uvedené znamená, že správní soudy musí při přezkumu rozhodnutí správního orgánu, kterým byl určen státem příslušným k posouzení žádosti o mezinárodní ochranu jiný členský stát Evropské unie a na jehož základě má dojít k přemístění žadatele o azyl do tohoto členského státu, vždy zvažovat nejen vnitrostátní právní úpravu, nýbrž také to, zda v uvedeném členském státě, do kterého má být žadatel přemístěn, nedochází k výše uvedeným systematickým nedostatkům ve smyslu čl. 3 odst. 2 nařízení Dublin III. Tato povinnost se přitom promítá jak do rozhodování o předmětu žaloby, tak do rozhodování o tom, zda jí má být přiznán odkladný účinek. Jeho nepřiznání by totiž mohlo mít za následek, že dojde k přemístění

stěžovatele na základě vykonatelného rozhodnutí Ministerstva vnitra, ačkoliv posléze soud uzná, že situace v určitém členském státě s ohledem na čl. 3 Úmluvy takového přemístění neumožňuje. Tím není řečeno, že odkladný účinek má být přiznán vždy, například i v případech, kdy takováto obava zjevně neobstojí. Jestliže ale takováto zjevnost chybí, pak nelze považovat za dostatečný argument pro nepřiznání odkladného účinku pouhou skutečnost, že k přemístění má dojít do jiné členské země Evropské unie, která je povinna v souladu s nařízením Dublin III posoudit žádost žalobce o udělení mezinárodní ochrany v meritru věci objektivně a nestranně v souladu se základními zárukami a zásadami azylového práva.

20. Poněvadž se Krajský soud v Brně ve svém odůvodnění omezil pouze na konstatování výše uvedené skutečnosti, aniž by se jakkoliv vypořádal se stěžovatelem uplatněnou relevantní argumentací, je třeba jeho rozhodnutí považovat za nepřezkoumatelné. Z jeho znění totiž nelze seznat důvody, pro které shledal, že nejsou splněny podmínky uvedené v § 73 odst. 2 soudního řádu správního, podle něhož lze přiznat odkladný účinek, jestliže by výkon nebo jiné právní následky rozhodnutí znamenaly pro žalobce nepoměrně větší újmu, než jaká přiznáním odkladného účinku může vzniknout jiným osobám, a jestliže to nebude v rozporu s důležitým veřejným zájmem. Napadené rozhodnutí proto neobstojí z hlediska požadavku náležitého odůvodnění, jenž vyplývá z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

21. Z těchto důvodů Ústavní soud částečně vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Brně. Uvedený soud se tak bude muset návrhem stěžovatele opětovně zabývat a ve svém novém rozhodnutí náležitě odůvodnit, jaké důvody jej vedly k tomu, že jeho žalobě přiznal nebo nepřiznal odkladný účinek. Ve zbylé části naopak Ústavní soud ústavní stížnost odmítl, a to zčásti podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu pro její nepřipustnost, zčásti podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu, protože nebyl věcně příslušný k jejímu projednání, a zčásti podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu pro zjevnou neoprávněnost navrhovatele.

Č. 173

**K úplnosti skutkové věty trestního rozsudku
K podmínkám trestnosti činu**

Ústavní soud již v minulosti konstatoval, že ve skutkové větě rozhodnutí musí být znaky skutkové podstaty výslovně obsaženy tak, aby samotný výrok mohl se zřetelem k ní, tedy k jejímu zákonnému vymezení, co do své určitosti obstát [srov. nálezn sp. zn. IV. ÚS 565/02 ze dne 29. 9. 2003 (N 113/31 SbNU 21)]. Napadená rozhodnutí tento požadavek nenaplnují vzhledem k nepřesným, velmi obecným, popř. vyloženě nesprávným závěrům, na nichž jsou postavena, a proto jejich vydáním došlo k porušení práva na spravedlivý (řádný) proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Vzhledem k tomu, že část skutkových závěrů pojatých do výroku odsuzujícího rozsudku odvolacího soudu se prokazatelně vztahovala k jednání stěžovatele uskutečněnému před 1. 1. 2010 a další část těchto závěrů není dostatečně časově specifikována, takže u nich lze mít pochybnosti o tom, zda se vztahují k období po 1. 1. 2010, přičemž dovolací soud toto pochybení nenapravit, došlo vydáním rozhodnutí těchto trestních soudů k porušení principu stanoveného čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, podle něhož se trestnost činu posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a soudců Vlasty Formánkové a Tomáše Lichovníka – ze dne 23. září 2014 sp. zn. IV. ÚS 520/14 ve věci ústavní stížnosti M. M., zastoupeného Mgr. Tomášem Greplem, advokátem, se sídlem Olomouc, Horní náměstí 365/7, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2013 č. j. 3 Tdo 792/2013-46 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. 3. 2013 č. j. 6 To 469/2012-602 vydaným ve stěžovatelově trestní věci.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. 3. 2013 č. j. 6 To 469/2012-602 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2013 č. j. 3 Tdo 792/2013-46 došlo k zásahu do ústavních práv stěžovatele zaručených čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod.

II. Uvedená rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti, která byla doručena dne 10. února 2014, stěžovatel navrhuje, aby Ústavní soud zrušil v záhlaví označený rozsudek Krajského soudu v Ostravě, jímž byl uznán vinným ze spáchání přečinu pomluvy podle § 184 odst. 1 trestního zákoníku a přečinu nebezpečného pronásledování podle § 354 odst. 1 písm. b), c), d) trestního zákoníku, za což byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 5 měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu 2 roků a 6 měsíců. Dále stěžovatel navrhuje zrušení v záhlaví označeného usnesení Nejvyššího soudu, jímž bylo odmítnuto jeho dovolání.

2. Podle stěžovatele došlo vydáním napadených rozhodnutí k zásahu do jeho práv podle čl. 8 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a 2, čl. 39, čl. 40 odst. 3 a 6 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 a 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II.

3. Podle stěžovatele napadená rozhodnutí vykazují několik podstatných vad. První z nich spočívá v rozporu mezi tím, jak byl napadený rozsudek Krajského soudu v Ostravě vyhlášen, a tím, co obsahovalo jeho písemné vyhotovení. Tento rozpor se přitom měl týkat přímo vymezení skutku, pro nějž byl stěžovatel odsouzen, konkrétně pak časového určení jednání stěžovatele, přičemž trestní soudy nevyhověly námitce stěžovatele směřující k tomu, aby písemné vyhotovení rozsudku bylo uvedeno do souladu s tím, jak byl rozsudek vyhlášen.

4. Další námitka směřuje proti nedostatečné a částečně i zavádějící specifikaci jednání, jímž měl stěžovatel naplnit objektivní stránku trestného činu nebezpečného pronásledování. Stěžovatel primárně soudům vytýká způsob, jakým byla ve výroku o vině určena četnost, s jakou měl sledovat poškozenou, což je faktor, který je velmi významný z hlediska naplnění skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování.

5. Třetí námitka stěžovatele se týká toho, že i když Krajský soud v Ostravě svým rozhodnutím napravil pochybení soudu nalézacího (Okresního soudu v Bruntálu) v tom smyslu, že počátek skutku, jímž měl stěžovatel spáchat přečin nebezpečného pronásledování, stanovil až na 1. 1. 2010 (tj. den, kdy nabyl účinnosti trestní zákoník č. 40/2009 Sb., který zavedl skutkovou podstatu tohoto trestného činu), přesto své skutkové závěry opřel o zjištění vztahující se k období před 1. 1. 2010, tedy k době, kdy dané jednání nebylo trestným činem. Poslední námitka se týká toho, že trestní soudy podle přesvědčení stěžovatele bezdůvodně odmítly jeho návrhy na doplnění dokazování.

III.

6. Krajský soud v Ostravě ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatel opakovaně brojí proti hodnocení provedených důkazů a že v rámci trestního řízení nebylo adekvátní a možné provádět další četné navrhované důkazy, přičemž v detailech odkázal na odůvodnění svého rozsudku. Časové hledisko páchaného protiprávního jednání bylo podle Krajského soudu v Ostravě řádně uvedeno v rozhodnutí a bylo i součástí ústního odůvodnění ve veřejném zasedání ze dne 7. 3. 2013. Krajský soud v Ostravě má proto za to, že v trestní věci stěžovatele nebylo zasaženo do ústavně zaručených základních práv a svobod.

7. Nejvyšší soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí. Poukázal na to, že v dané věci nebyl naplněn žádný ze zákonem předpokládaných dovolacích důvodů a že v dovolacím řízení ani nebylo možno napravit vadu spočívající v chybném časovém vymezení odsouzeného skutku, k níž došlo na úrovni odvolacího soudu. Ve výsledku pak i Nejvyšší soud má za to, že nedošlo k porušení ústavně zaručených práv a svobod stěžovatele a navrhuje ústavní stížnost odložit jako zjevně neopodstatněnou.

8. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat obdržená vyjádření stěžovateli k replice, neboť neobsahovala žádné nové závažné skutečnosti nebo argumentaci, které by měly vliv na posouzení věci. Nadto z materiálního hlediska nelze přehlédnout skutečnost, že Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl.

IV.

9. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], seznámil se s obsahem vyžádaného trestního spisu a přezkoumal, zda tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by to nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatele a účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

V.

11. Stěžovateli je třeba dát za pravdu ve tvrzení, že odvolací soud (tj. Krajský soud v Ostravě) se dopustil jasného pochybení, když v písemném

vyhotovení svého rozsudku uvedl jiný údaj o časovém vymezení stíhaného skutku („... v době od měsíce října roku 2009 do 3. 11. 2010 ...“), než při vyhlášení tohoto rozsudku (zde byl časový rámec jednání stěžovatele určen i tak, že se mělo jednat o období „... od října 2009 do roku 2012 ...“). Ustanovení § 129 odst. 1 trestního řádu přitom jasně stanoví, že písemné vyhotovení rozsudku musí být ve shodě s obsahem rozsudku, tak jak byl vyhlášen. Nejvyšší soud ve svém usnesení připustil výše uvedené pochybení Krajského soudu v Ostravě, odmítl je však napravit.

12. Ústavní soud souhlasí se závěrem, že rozhodující je ta podoba rozsudku, ve které byl vyhlášen. Ostatně i trestní řád připouští toliko opravu písemného vyhotovení rozsudku, je-li v rozporu s tím, jak byl vyhlášen (§ 131 trestního řádu), avšak nepředpokládá a neumožňuje postup opačný, tj. nápravu vyhlášené podoby rozsudku. Odchyly písemného vyhotovení rozsudku od toho, jak byl rozsudek vyhlášen, lze připustit toliko v odůvodnění ve směru upřesnění a prohloubení argumentace. Nesoulad mezi vyhlášením rozsudku a jeho vyhotovením je důvodem ke zrušení rozsudku v opravném řízení, pokud již dříve nedošlo k jeho nápravě (srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 1711–1712).

13. Ve vztahu k provedenému dokazování a v návaznosti na námitku stěžovatele, že trestní soudy bezdůvodně odmítly jeho návrhy na doplnění dokazování, považuje Ústavní soud za nezbytné podotknout, že i když je věcí trestních soudů, které z navržených důkazů provedou a které nikoli, musí zároveň zamítnutí důkazních návrhů adekvátně odůvodnit, a to nikoli jen v obecné rovině [srov. např. rozhodnutí ve věci sp. zn. IV. ÚS 185/96 ze dne 29. 11. 1996 (N 131/6 SbNU 461), sp. zn. II. ÚS 182/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 130/31 SbNU 165), sp. zn. I. ÚS 413/02 ze dne 8. 1. 2003 (N 4/29 SbNU 25) nebo sp. zn. II. ÚS 2142/11 ze dne 8. 8. 2013 (N 141/70 SbNU 323)]. I v tomto směru lze v postupu trestních soudů v dané věci spatřovat určitá pochybení, a to zejména pokud jde o rozhodnutí odvolacího soudu, který část důkazních návrhů obhajoby odmítl jen velmi stručně s tím, že již provedené důkazy svědčily o vině stěžovatele (blíží viz odůvodnění napadeného rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě, s. 12).

14. Ve vztahu ke stěžovatelově námitce týkající se nesprávných, neuplných a nekonkrétních skutkových zjištění, na nichž jsou napadená rozhodnutí vystavěna, musí Ústavní soud nejdříve připomenout – jak již mnohokrát ve svých rozhodnutích konstatoval – že nedisponuje oprávněním přezkoumávat dokazování a skutková zjištění vzešlá z trestního řízení, jestliže přitom nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv nebo svobod stěžovatele [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nověji např. shrnutí v odůvodnění usnesení sp. zn.

III. ÚS 2777/08 ze dne 25. 6. 2009 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

15. Z ústavního principu nezávislosti soudů (čl. 82 Ústavy) vyplývá i zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu). Soud hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu a také rozhoduje o tom, které skutečnosti jsou pro dokazování relevantní a které z navržených důkazů provede. Do hodnocení provedených důkazů trestními soudy není Ústavní soud zásadně oprávněn zasahovat, ovšem s výjimkou případů, kdy skutková zjištění, o něž se opírají vydaná rozhodnutí, jsou v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [viz např. již zmiňovaný nálezný sp. zn. III. ÚS 84/94, dále nálezný sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255) či usnesení sp. zn. III. ÚS 376/03 ze dne 14. 1. 2004 (U 1/32 SbNU 451)], takže výsledek dokazování se jeví jako naprosto nespravedlivý a věcně neudržitelný.

16. V projednávaném případě Ústavní soud takový exces shledal: k zásahu do ústavně zaručených práv stěžovatele došlo, neboť skutkové závěry obsažené v rozhodnutích trestních soudů vykazují významné vady a nelogičnosti.

17. Část těchto vad spočívá v uvedení nepřesných, zjednodušených, velmi obecných (a tudíž nepřezkoumatelných), popř. přímo vloženej nesprávných závěrů. Stěžovatel má pravdu, když poukazuje na mimořádně zavádějící závěr nalézacího i odvolacího soudu o tom, že stěžovatel poškozenou „... minimálně 3x týdně vyhledával ...“ (jak uvádí ve svém rozsudku Okresní soud v Bruntále), resp. že ji „... nejméně s četností 3x týdně sledoval ...“ (což uvádí ve svém rozsudku Krajský soud v Ostravě). Takový závěr nelze vyvodit ani z výpovědi samotné poškozené, která (jak dokládá odůvodnění rozsudku Okresního soudu v Bruntále) hovořila o tom, že se stěžovatel „... odněkud nečekaně vynořil (i 3x v týdnu) ...“. Z protokolu o hlavním líčení ostatně vyplynulo, že poškozená sama uváděla, že „... Nedá se říct, že by to bylo každý týden třeba 2x, 3x týdně, byly to takové vlny, výkyvy, pokračovalo to nepřetržitě, neustále ...“. Konstatování trestních soudů o tom, že četnost takového jednání stěžovatele byla minimálně 3x týdně naprosto nemá oporu v provedeném dokazování, a přitom jde z hlediska naplnění znaků skutkové podstaty přečinu nebezpečného vyhrožování o velmi důležitou okolnost.

18. Podobně kritice je třeba podrobit paušalizující, nepodložené závěry trestních soudů o tom, že stěžovatel poškozenou neustále natáčel na mobilní telefon či kameru nebo že neustále mluvil o smrti dcery i rodičů poškozené.

19. S touto nepřesností závěrů trestních soudů bezprostředně souvisí i neprovedení alespoň základního časového zařazení jednotlivých

incidentů, jež měly ve svém souhrnu naplňovat objektivní stránku trestného činu nebezpečného pronásledování. Zařazení jednotlivých částí jednání stěžovatele do časového rámce, resp. do časové posloupnosti má jednak význam z hlediska naplnění znaků dlouhodobosti a vytrvalosti, jež tvoří součást skutkové podstaty přečinu nebezpečného vyhrožování, a jednak z hlediska posouzení trestnosti daného jednání ve vztahu k časové působnosti trestních norem.

20. Ústavní soud totiž musel přisvědčit námitce stěžovatele, podle které Krajský soud v Ostravě své napadené rozhodnutí opřel o skutková zjištění, která se vztahovala k období předcházejícímu dni 1. 1. 2010, tj. k období účinnosti trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, který neznal skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování ani žádnou jinou skutkovou podstatu, jež by mu svým obsahem odpovídala, tzn. že dané jednání (popsané v ustanovení § 354 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.) v té době nebylo trestné. Je třeba poznamenat, že Krajský soud v Ostravě ve vztahu k jednání zakládajícímu podle jeho názoru odpovědnost za přečin nebezpečného pronásledování odkazoval z větší části na skutkové závěry soudu prvního stupně, tj. Okresního soudu v Bruntále.

21. Ve skutkové větě napadeného rozsudku Krajského soudu v Ostravě se mj. uvádí, že stěžovatel se poškozené snažil bránit ve vstupu do vozidla – jak se však uvádí i v odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně, k tomuto jednání mělo dojít v listopadu 2009. Sám Krajský soud v Ostravě pak odkazuje na svědectví Petry Kohanyi o tom, že stěžovatel zvonil u domu poškozené a objížděl v autě její dům – toto svědectví se však vztahuje k období podzimu 2009. Rovněž zmínka o tom, že stěžovatel sledoval poškozenou k lékařskému vyšetření, se vztahuje k událostem z podzimu 2009.

22. Další jednání stěžovatele pak nejsou nijak časově identifikována. Např. další svědectví, na která Krajský soud v Ostravě odkazuje (svědectví Miroslava Rujáka a Světlany Zbořilové), nejsou časově vymezena vůbec, anebo jen nezfetelně (zima).

23. Rovněž ta část skutkové věty rozsudku Krajského soudu v Ostravě, podle níž se měl stěžovatel pohybovat v blízkosti poškozené, čemuž se ona ze strachu bránila slzným sprejem, není časově zařazena. To je třeba navíc vidět v souvislosti s tím, že v odůvodnění svého rozsudku Krajský soud v Ostravě zmiňuje, že v přestupkovém řízení (konkrétně v rozhodnutí Městského úřadu Bruntál sp. zn. SO/17309-12/tvr-SO R-549/11_3151/2011tvr/R-550/11) byla postížena sama poškozená, a to právě za použití slzného spreje vůči stěžovateli. Trestní soud sice skutečně mohl incident hodnotit odlišně než správní orgán, avšak ze zmíněného rozhodnutí jasně vyplývá, že k tomuto incidentu mělo dojít až 5. 9. 2011, tedy necelý rok po období, v němž se podle odsuzujícího rozsudku Krajského

soudu v Ostravě měl stěžovatel dopustit jednání, které je posuzováno jako přečin nebezpečného pronásledování.

24. Ústavní soud již v minulosti konstatoval, že ve skutkové větě rozhodnutí musí být znaky skutkové podstaty výslovně obsaženy tak, aby samotný výrok mohl se zřetelem k ní, tedy k jejímu zákonnému vymezení, co do své určitosti obstát [srov. nálezn. zn. IV. ÚS 565/02 ze dne 29. 9. 2003 (N 113/31 SbNU 21)]. Napadená rozhodnutí tento požadavek vzhledem k výše uvedeným vadám nenaplní, a proto jejich vydáním došlo k porušení práva na spravedlivý (řádný) proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

25. Vzhledem k tomu, že část skutkových závěrů pojatých do výroku odsuzujícího rozsudku odvolacího soudu se prokazatelně vztahovala k jednání stěžovatele uskutečněnému před 1. 1. 2010 a další část těchto závěrů není dostatečně časově specifikována, takže u nich lze mít pochybnosti o tom, zda se vztahují k období po 1. 1. 2010, přičemž dovolací soud toto pochybení nenapravit, došlo vydáním rozhodnutí těchto trestních soudů k porušení principu stanoveného čl. 40 odst. 6 Listiny, podle něhož se trestnost činu posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán.

26. Na základě výše uvedeného, s ohledem na porušení práva stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny a záklazu zpětné působnosti (retroaktivity) norem trestního práva vyplývajícího z čl. 40 odst. 6 Listiny, Ústavní soud rozhodl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu tak, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Č. 174

K posuzování účelnosti nákladů vynaložených na právní zastoupení účastníka, jenž sám vykonává činnost advokáta

I přes jednoduchost a relativní bagatelnost projednávané věci Ústavní soud konstatuje, že právo na právní pomoc je garantováno všem bez ohledu na stupeň dosaženého vzdělání (čl. 37 odst. 2 Listiny). Pokud obecný soud neúčelnost vynaložených nákladů spočívajících v odměně za právní zastoupení odůvodnil pouze skutečností, že je žalobce sám advokátem s generální právní praxí, a mohl tak žalobu i účast u jednání obsáhnout sám, dopustil se tak výkladu porušujícího právo na spravedlivý proces, jakož i právo na právní pomoc.

Nález

Ústavního soudu – IV. senátu složeného z předsedkyně senátu Vlasty Formánkové a soudců Tomáše Lichovníka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 23. září 2014 sp. zn. IV. ÚS 1674/14 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Jana Cimbůrka, právně zastoupeného Mgr. Šárkou Petráňovou, advokátkou, se sídlem Lannova 2, 370 01 České Budějovice, proti rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 4. 2014 č. j. 17 C 59/2014-17, kterým mimo jiné nebyla stěžovateli přiznána náhrada právního zastoupení a paušálních výdajů v řízení o stěžovatelově žalobě o zaplacení částky 1 800 Kč s příslušenstvím, představující smluvní oboustranně dohodnutou odměnu za zpracování dodatku ke kupní smlouvě, za účasti Okresního soudu v Českých Budějovicích jako účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokem II rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 4. 2014 č. j. 17 C 59/2014-17 byla porušena základní práva stěžovatele garantovaná čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 4. 2014 č. j. 17 C 59/2014-17 se zrušuje.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu

1. Ústavní soud obdržel dne 15. 5. 2014 návrh stěžovatele na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu ustanovení § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného výroku II rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích s tvrzením, že jím bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), právo na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny a právo zaručující rovnost účastníků podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

2. Pravomocným rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 4. 2014 č. j. 17 C 59/2014-17 bylo uloženo žalované (vedlejší účastnici) zaplatit žalobci (stěžovateli) částku 1 800 Kč (výrok I) a zaplatit žalobci (stěžovateli) na náhradě nákladů řízení částku 1 000 Kč (výrok II).

3. Podstatou řízení před Okresním soudem v Českých Budějovicích byla žaloba stěžovatele, kterou se domáhal po žalované (vedlejší účastnici) zaplacení částky 1 800 Kč s příslušenstvím, představující smluvní oboustranně dohodnutou odměnu za zpracování dodatku ke kupní smlouvě ze dne 24. 6. 2013 o koupi a prodeji nemovitosti v k. ú. Dříteň ve výši 3 600 Kč. Žalobce (stěžovatel) uplatňuje po žalované (vedlejší účastnici) polovinu dohodnuté odměny ve výši 1 800 Kč, neboť druhá polovina již byla uhrazena bývalým manželem žalované (vedlejší účastnice).

4. Okresní soud v Českých Budějovicích ve věci vydal platební rozkaz, který však pro neúspěšné doručení do vlastních rukou žalované (vedlejší účastnici) byl zrušen, a dne 15. 4. 2014 proběhlo ve věci jednání, k němuž se žalovaná (vedlejší účastnice) bez omluvy nedostavila a ani se k podané žalobě nevyjádřila.

5. Okresní soud v Českých Budějovicích žalobě stěžovatele vyhověl a výrokem I uložil žalované (vedlejší účastnici) sjednanou odměnu zaplatit. Výrokem II rozhodl soud o náhradě nákladů řízení tak, že žalobci (stěžovateli) přiznal podle pravidla úspěchu ve věci dle § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“) částku 1 000 Kč spočívající v zaplaceném soudním poplatku, neboť tuto částku považuje za účelně vynaložený výdaj. Nepriznal mu však náklady v podobě odměny za právní zastoupení a náhradu paušálních výdajů, neboť zastává názor, že je-li žalobce advokátem s generální právní praxí, bylo v jeho silách podání žaloby a účast u soudního jednání ve stejné kvalitě obsáhnout sám a nebylo za tímto účelem zapotřebí sjednávat právní zastoupení.

II. Námitky obsažené v ústavní stížnosti

6. Stěžovatel požadoval na náhradě nákladů řízení částku 3 600 Kč sestávající ze soudního poplatku ve výši 1 000 Kč a sazby mimosmluvní odměny a režijního paušálu za 2 úkony právního zastoupení ve výši 2 600 Kč.

7. Stěžovatel v ústavní stížnosti především poukazuje na neexistenci právního předpisu, který by zakazoval advokátovi nechat se při uplatňování svých práv, ať již plynoucích z podnikatelské (advokátní) činnosti, nebo soukromoprávního vztahu zastupovat jiným advokátem. Odkazuje na § 24 a § 25 odst. 1 občanského soudního řádu. Výslovně zmiňuje usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. 10. 2001 sp. zn. 10 Co 610/2001. Podává též příkladný výčet důvodů, kdy je nutné nechat se zastoupit jiným zmocněncem, ať již z hlediska časového, z hlediska právní specializace, či z hlediska možnosti nechat se zastupovat jiným advokátem.

8. Pokud jde o náhradu nákladů řízení, odvolává se na náleze Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 851/07 (N 139/53 SbNU 731) a je toho názoru, že není možné omezit jeho právo na náhradu nákladů právního zastoupení jen z důvodu, že je sám advokátem, a z důvodu své odbornosti mohl tak žalobu podat a soudní řízení vést sám. Tím je narušen princip rovnosti účastníků. Poukazuje na základní funkce nákladů řízení, a to preventivní a sankční (s odkazem na již zmíněný náleze Ústavního soudu). Podle stěžovatele soud nesprávně aplikoval namísto § 142 odst. 1 občanského soudního řádu ustanovení § 150 občanského soudního řádu, avšak absentují zde důvody zvláštního zřetele hodné. Domnívá se, že ani relativní jednoduchost právní věci nelze považovat za okolnost mající vliv na posouzení výše náhrady nákladů řízení.

III. Vyjádření účastníků řízení

9. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníka řízení a vedlejší účastnici k vyjádření. Účastník řízení ani vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti nevyjádřili.

IV. Právní posouzení Ústavním soudem

10. Ústavní soud přezkoumal napadený rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. 4. 2014 č. j. 17 C 59/2014-17 a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Ustanovení čl. 83 Ústavy České republiky stanoví, že Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

12. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost; Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a není tedy povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

13. Ústavní soud se již v minulosti zabýval rozhodováním obecných soudů o náhradě nákladů řízení a jeho reflexí z hlediska zachování práva na spravedlivý proces, přičemž pro rozhodování o nákladech řízení formuloval určité ústavněprávní limity. Konstatoval, že rozhodování o nákladech soudního řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku a doménou obecných soudů, do nichž mu zásadně nepřísluší zasahovat. Samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, většinou nedosahuje intenzity způsobitelné porušením základní práva a svobody. Ústavní soud je proto do rozhodovací činnosti obecných soudů zpravidla oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem České republiky. Obdobně bude soud chránit základní práva a svobody, pokud by došlo v rozhodnutí obecného soudu k procesnímu excessu, který by neměl toliko povahu běžného porušení podústavního práva – jehož náprava není úkolem Ústavního soudu – nýbrž toto vybočení by naopak mělo charakter zřejmého rozporu s principy spravedlnosti, zejména pak v důsledku extrémního nerespektování pravidel upravujících řízení [viz nález sp. zn. II. ÚS 198/07 ze dne 3. 5. 2007 (N 74/45 SbNU 171), nález sp. zn. I. ÚS 1671/08 ze dne 5. 11. 2008 (N 191/51 SbNU 321), nález sp. zn. IV. ÚS 323/05 ze dne 11. 7. 2006 (N 131/42 SbNU 45), nález sp. zn. I. ÚS 1126/07 ze dne 22. 11. 2007 (N 206/47 SbNU 647), nález sp. zn. I. ÚS 653/03 ze dne 12. 5. 2004 (N 69/33 SbNU 189), dostupné in <http://nalus.usoud.cz>].

14. Jde-li o výklad a aplikaci předpisů podústavního práva provedené obecnými soudy, lze je hodnotit jako protiústavní, jestliže nepřipustně postihují některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo jsou výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, a představují tím nepředvídatelnou interpretační libovůli. Obdobně to platí i pro rozpory mezi závěry o skutkovém stavu a provedenými důkazy nutnými k jeho zjištění.

15. Rozhodování o náhradě nákladů civilního sporného procesu je ovládáno zásadou úspěchu ve věci podle § 142 odst. 1 občanského

soudního řádu. V této zásadě se promítá myšlenka, že ten, kdo důvodně bránil své subjektivní právo nebo právem chráněný zájem, by měl mít právo na náhradu nákladů, jež při této procesní činnosti účelně vynaložil, proti účastníku, jenž do jeho právní sféry bezdůvodně zasahoval. Právo úspěšné procesní strany vůči neúspěšné straně řízení na náhradu nákladů vychází ze základního principu, který se v civilním sporném procesu uplatňuje, tj. ze systému dvou stran v kontradiktorním postavení, v rámci něhož účastníci řízení vystupují jako vzájemní oponenti, uplatňující v řízení protichůdné zájmy. Úspěch jedné procesní strany je tak zároveň neúspěchem jejího procesního odpůrce, přičemž každá strana se v mezích daných občanským soudním řádem snaží pomocí přípustných prostředků docílit vlastního vítězství a prohry protistrany. Pokud je tedy jedna procesní strana v civilním sporu úspěšná, měla by jí neúspěšná procesní strana nahradit náklady, které účelně vynaložila při uplatňování či bránění svého práva. Bylo by totiž v rozporu s ochrannou funkcí civilního procesního práva, pokud by nebylo možné odstranit zmenšení majetkové sféry účastníka způsobené jenom tím, že byl nucen důvodně hájit svá práva, do nichž někdo jiný zasahoval.

16. Přisouzení náhrady účelně vynaložených nákladů úspěšnému procesnímu účastníkovi je v civilním sporném řízení pravidlem, z něhož však existují výjimky (např. ustanovení § 143, § 147 odst. 1, § 150 občanského soudního řádu). K tomu, aby při rozhodování o náhradě nákladů řízení soud určil výši odměny za zastupování advokátem, musí být soudu prokázáno, že k tomuto zastupování došlo, a mělo-li by jít o náhradu jiných nákladů, musí být i tyto soudu prokázány [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 2570/10 ze dne 28. 5. 2013 (N 95/69 SbNU 457)].

17. Ústavní soud se ve své rozhodovací činnosti již zabýval otázkou účelnosti nákladů na právní zastoupení stěžovatele – advokáta [viz nález sp. zn. I. ÚS 3819/13 ze dne 25. 3. 2014 (N 43/72 SbNU 501)], přičemž uvedené závěry lze převzít i pro nyní posuzovaný případ.

18. V nyní posuzované věci Okresní soud v Českých Budějovicích rozhodoval o náhradě nákladů řízení v souladu s pravidlem úspěchu ve věci podle § 142 odst. 1 občanského soudního řádu. Žalobci (stěžovateli), který byl plně úspěšný, však přiznal pouze náhradu nákladů představující zaplacený soudní poplatek. Účelně vynaloženým výdajem již neshledal náklady v podobě odměny za právní zastoupení a náhradu paušálních výdajů, což odůvodnil tím, že žalobce (stěžovatel) je advokát s generální právní praxí, a bylo tedy v jeho silách podání žaloby a účast u soudního jednání ve stejné kvalitě obsáhnout sám.

19. Podle čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod každý, tj. i osoba s právníkem vzděláním vykonávající advokátní činnost, má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. V odstavci 3 téhož článku je garantována

rovnost všech účastníků před zákonem. Právo na právní pomoc v sobě zahrnuje (s výjimkou řízení, pro něž je předepsáno obligatorní zastoupení) právo účastníka rozhodnout, zda se nechá či nenechá zastoupit. Právní zastoupení je tak ponecháno (s uvedenou výjimkou) zcela na vůli účastníka, a to bez ohledu na to, zda by toho byl jinak schopen sám. Důvody tohoto kroku nelze spatřovat jen v nedostatku příslušného právního vzdělání, ale např. i ve vyšší míře objektivní zástupce, jeho konkrétní specializace na daný problém apod. Účastník si musí být vědom toho, že v případě neúspěchu ponese náklady řízení, a to případně i náklady právního zastoupení protistrany. Na druhou stranu mu však příslušné procesní předpisy garantují, že jeho náklady řízení budou v případě úspěchu nahrazeny [srov. nálezn. sp. zn. II. ÚS 187/06 ze dne 19. 6. 2007 (N 99/45 SbNU 397), sp. zn. I. ÚS 3819/13 ze dne 25. 3. 2014 (viz výše)].

20. Ústavní soud se domnívá, že se obecný soud svou interpretací „účelně vynaložených nákladů“ ocitl mimo meze ústavnosti. Pojem „účelně vynaložený náklad“ v aplikovaném ustanovení nutno chápat jako určitou pojistku před hrazením nákladů nesouvisejících s řízením, před nadbytečnými či nadměrnými náklady. Vzhledem k ústavně zaručenému právu na právní pomoc nelze prostřednictvím uvedeného termínu „účelně vynaložený výdaj“ vymezovat kategorii osob, která by tak z hlediska právního zastoupení měla odlišné postavení, a tak jí de facto její právo upírat a z hlediska ostatních ji diskriminovat. Účastníka nelze sankcionovat tím, že mu nebude přiznána část nákladů odpovídající výši odměny advokáta s odůvodněním, že se mohl bránit sám (srov. výše citované nálezy sp. zn. II. ÚS 187/06 ze dne 19. 6. 2007, sp. zn. I. ÚS 3819/13 ze dne 25. 3. 2014).

21. Shora uvedené samozřejmě neplatí, pokud by došlo ke zneužití práva na právní pomoc ze strany stěžovatele, což je třeba zkoumat v každém konkrétním případě zvlášť. Takové skutečnosti však Ústavní soud po přezkoumání napadeného rozhodnutí, jakož i spisového materiálu Okresního soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 17 C 59/2014 neshledal. Stěžovatel podal prostřednictvím právní zástupkyně žalobu, obecný soud vydal ve věci platební rozkaz, který pro neúspěšné doručení žalované (vedlejší účastnici) byl zrušen a bylo nařízeno jednání. Jednání proběhlo dne 15. 4. 2014 a zúčastnila se ho právní zástupkyně žalobce (stěžovatele), žalovaná (vedlejší účastnice) se bez předchozí omluvy nedostavila a ani se nevyjádřila. Soud v průběhu jednání provedl důkazy navržené žalobcem. Obecný soud žalobci (stěžovateli) v plném rozsahu vyhověl.

22. I přes právní jednoduchost a relativní bagatelnost projednávané věci Ústavní soud konstatuje, že právo na právní pomoc je garantováno všem bez ohledu na stupeň dosaženého vzdělání. Pokud tedy obecný soud neúčelnost vynaložených nákladů spočívajících v odměně za právní zastoupení odůvodnil pouze skutečností, že je žalobce sám advokátem

s generální právní praxí, a mohl tak žalobu i účast u jednání obsáhnout sám, dopustil se tak výkladu aplikovaného ustanovení o nákladech řízení porušujícího právo na spravedlivý proces, jakož i právo na právní pomoc.

V. Závěr

S ohledem na shora uvedené Ústavní soud napadený rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ve výroku II podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud tak rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 175

K rozhodování obecných soudů o platnosti smlouvy o nájmu nebytových prostor

I. V posuzované věci, na rozdíl od nálezu sp. zn. I. ÚS 2541/09 ze dne 7. 4. 2011 (N 66/61 SbNU 53), nelze ztrátu rozhodujícího dokladu (žádost obecního úřadu o udělení souhlasu k pronájmu nebytových prostor podle § 3 odst. 2 zákona č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, v tehdy účinném znění) přičíst pochybení obecního úřadu, neboť archiválie příslušného odboru byly skartovány po deseti letech, přičemž ani stěžovatelé ve své stížnosti netvrdí, že by se tak stalo v rozporu s příslušnými právními předpisy.

II. Ani v případě, kdyby vedlejší účastnice v řízení námitku absolutní neplatnosti nájemní smlouvy nevznesla, musel by se soud touto otázkou zabývat, neboť k absolutní neplatnosti právního úkonu je soud povinen přihlédnout sám z úřední povinnosti.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Radovana Suchánka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) - ze dne 25. září 2014 sp. zn. II. ÚS 3012/13 ve věci ústavní stížnosti 1. Alberta Panceho, 2. Ing. Jiřího Potočka a 3. Ing. Juliety Potočkové, všech zastoupených Janem Kalvodou, advokátem, se sídlem Praha 6, Bělohorská 35, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2013 č. j. 26 Cdo 2343/2012-253, jímž bylo odmítnuto dovolání stěžovatelů, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. 10. 2011 č. j. 51 Co 224/2011-197 potvrzujícímu rozhodnutí soudu prvního stupně a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 10. 11. 2010 č. j. 28 C 216/2008-144, kterým byla zamítnuta žaloba stěžovatelů o zaplacení částky 2 214 866,34 Kč s příslušenstvím jakožto nedoplatku na nájemném, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a Komerční banky, a. s., se sídlem Praha 1, Na Příkopě 33, zastoupené Mgr. Milanem Polákem, advokátem, se sídlem Praha 1, Na Florenci 15, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 30. 9. 2013, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelé domáhali zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena práva stěžovatelů na spravedlivý proces, rovnost účastníků řízení, zákonného soudce a soudní ochranu, jež jsou jim garantována čl. 36 odst. 1 a 2, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie a čl. 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

II.

2. Stěžovatelé se svou žalobou domáhali po vedlejší účastnici Komerční bance, a. s., zaplacení částky 2 214 866,34 Kč s příslušenstvím, a to z titulu nedoplatku na nájemném ze smlouvy o nájmu veškerých nebytových prostor v domě č. p. XX, Praha, ze dne 25. 9. 1991 za období čtvrtého čtvrtletí roku 2005.

3. Tato žaloba byla rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 10. 11. 2010 č. j. 28 C 216/2008-144 zamítnuta a dále bylo rozhodnuto o tom, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Soud prvního stupně zamítl žalobu stěžovatelů s poukazem na absolutní neplatnost předmětné nájemní smlouvy, neboť stěžovatelům se v řízení nepodařilo prokázat, že by k jejímu uzavření byl udělen předchozí souhlas příslušného obecního úřadu podle § 3 odst. 2 zákona č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, v tehdy účinném znění, resp. že by o jeho udělení bylo vůbec požádáno (z tohoto důvodu nemohla stěžovatelům svědčit ani fikce souhlasu dle § 3 odst. 2 věty třetí zákona č. 116/1990 Sb.). Soud neuvěřil tvrzení stěžovatelů, že žádost byla Úřadu městské části Praha 1 doručena dne 30. 8. 1991 spolupracovníkem druhého stěžovatele, Ing. Františkem Lounkem, neboť účastnickou výpověď druhého stěžovatele a výpovědi svědků Ing. Františka Lounka a Pavla Obruči považoval za nevěrohodné (z důvodů podrobně v rozsudku uvedených). Ani z dalších, v řízení provedených důkazů pak soud prvního stupně dle svého názoru nemohl učinit zjištění, že by stěžovatelé o udělení souhlasu úřad požádali, když jediným listinným důkazem, který byl stěžovateli na podporu jejich žalobních tvrzení předložen, byla kopie listiny datované dnem 30. 8. 1991 a označené jako „Věc: Udělení souhlasu dle § 3 odst. 2 zákona č. 116/90 Sb. k uzavření smlouvy o nájmu nebytových prostor“, jež byla volně založena (nikoliv tedy zažurnalizována) ve správním spise vedeném odborem

výstavby Úřadu městské části Praha 1 (jiného odboru, než který žádosti dle § 3 odst. 2 zákona č. 116/1990 Sb. vyřizoval). Tento dokument však nebyl označen podacím razítkem, jímž byla podání doručena úřadu v období let 1991–1992 označována, a jeho doručení nebylo zaznamenáno ani v podacím deníku odboru, což bylo v rozporu s tehdejší praxí, jak bylo soudem zjištěno ze sdělení Úřadu městské části Praha 1 ze dne 21. 12. 2009. Pro výše uvedené dospěl soud prvního stupně k závěru, že v řízení nebylo prokázáno, že by žádost ze dne 30. 8. 1991 byla úřadu řádně doručena, a předmětná nájemní smlouva je tak pro absenci zákonem požadovaného předchozího souhlasu příslušného obecního úřadu absolutně neplatným právním úkonem.

4. Rozhodnutí soudu prvního stupně bylo jako věcně správné potvrzeno rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 24. 10. 2011 č. j. 51 Co 224/2011-197, přičemž odvolací soud dospěl k závěru, že soud prvního stupně provedl ve věci dostatečné dokazování, z provedených důkazů učinil odpovídající skutková zjištění a dospěl i ke správnému právnímu posouzení věci. Nad rámec odůvodnění rozhodnutí soudu prvního stupně, na něž ve svém rozsudku v podrobnostech odkázal, upozornil odvolací soud též na z jeho pohledu nevěrohodný a účelový postup stěžovatelé v řízení, kdy stěžovatelé nejprve tvrdili, že žádost měl úřad doručit osobně druhý stěžovatel, poté svá tvrzení změnili v tom směru, že žádost měl na úřad sám zanést svědek Lounek, a teprve posléze navrhli výslech svědka Obruči, který měl být při doručení listin na úřad rovněž přítomen.

5. Dovolání stěžovatelů proti rozhodnutí odvolacího soudu bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2013 č. j. 26 Cdo 2343/2012-253 odmítnuto jako nepřipustné, neboť dovolací soud neshledal, že by rozhodnutí odvolacího soudu mělo po právní stránce zásadní význam, a naopak poukázal na to, že toto rozhodnutí je zcela v souladu s ustálenou soudní praxí.

III.

6. Rozhodnutí soudů všech stupňů stěžovatelé napadli ústavní stížnostmi. V ní vylíčili vlastní skutkovou verzi případu a poukázali na to, že skutková zjištění obecních soudů jsou v extrémním nesouladu s provedenými důkazy. V této souvislosti zejména namítali, že obecní soudy ve svých rozhodnutích nijak nereagovaly na skutečnost, že Úřad městské části Praha 1 našel kopii předmětné žádosti o udělení souhlasu ve svém archivu, a dále to, že soudy označily za nevěrohodné výpovědi dvou svědků proto, že tito se neshodli na nevýznamných detailech události, jež se stala před devatenácti lety a jež pro oba svědky nebyla nikterak významná. Dle názoru stěžovatelů nemohlo jít k jejich tíži ani to, že nebyl nalezen originál žádosti o udělení souhlasu ve spise odboru obchodu a služeb, neboť tento spis byl již skartován [v této souvislosti stěžovatelé odkazují na právní závěry obsažené

v nálezu Ústavního soudu ze dne 7. 4. 2011 sp. zn. I. ÚS 2541/09 (N 66/61 SbNU 53)]. Stěžovatelé poukázali též na to, že napadená rozhodnutí jsou v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí, zejména pak s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2010 č. j. 28 Cdo 329/2010-359, a že na jejich základě byla poskytnuta ochrana práv vedlejší účastnici, která se však této ochrany domáhala v rozporu s dobrými mravy.

IV.

7. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení.

8. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 14. 8. 2014 uvedl, že se ve svém rozhodnutí zabýval nejen právním posouzením věci soudem prvního stupně, ale na základě odvolacích námitek uplatněných stěžovatelem i tím, zda procesní postup soudu prvního stupně byl v souladu s procesními předpisy, přičemž své závěry rozvedl na str. 6–7 rozsudku napadeného ústavní stížností. Odvolací soud vyjádřil přesvědčení, že stěžovatelé nebyli v řízení zkráceni na svých ústavně zaručených právech.

9. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 14. 8. 2014 pak poukázal na to, že dovolání bylo stěžovateli podáno proti rozhodnutí odvolacího soudu, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, a tudíž mohlo být přípustné pouze dle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. 12. 2012. S přihlédnutím k uvedenému byl způsobilým dovolacím důvodem jen důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) občanského soudního řádu, a dovolací soud tak byl vázán skutkovým stavem zjištěným před soudy prvního a druhého stupně. Protože závěr odvolacího soudu o neplatnosti smluv o nájmu nebytových prostor uzavřených před 3. 12. 1999 v rozporu s § 3 odst. 2 zákona č. 116/1990 Sb., tj. bez předchozího souhlasu obecního úřadu, byl v souladu s ustálenou judikaturou, neshledal Nejvyšší soud dovolání přípustným.

10. Obvodní soud pro Prahu 1 se přes výzvu Ústavního soudu k ústavní stížnosti nevyjádřil.

11. Aby ústavní stížnost byla odmítnuta z důvodu její zjevné neopodstatněnosti, příp. aby byla zamítnuta, ve svém vyjádření ze dne 20. 8. 2014 navrhla vedlejší účastnice řízení. Ta poukázala na to, že ústavní stížností napadená rozhodnutí jsou zcela v souladu s ustálenou judikaturou soudů obecných i Ústavního soudu, skutkový stav věci byl obecnými soudy zjištěn v souladu s provedenými důkazy, obecné soudy svá rozhodnutí řádně odůvodnily a věc předvídatelně posoudily a stěžovatelé byli ze strany soudu prvního stupně řádně poučeni dle § 118a odst. 2 občanského soudního řádu o odlišné právní kvalifikaci věci. K porušení ústavně zaručených práv stěžovatelů dle názoru vedlejší účastnice tedy nedošlo.

12. Stěžovatelé ve své replice ze dne 10. 9. 2014 podrobně vylíčili, z jakých důvodů nepovažují hodnocení důkazů provedené obecnými soudy za nestranné a správné. Dále upozornili na jednání vedlejší účastnice, jež je dle jejich názoru třeba považovat za rozporné s dobrými mravy, a tudíž nehodné právní ochrany, a znovu poukázali na právní závěry vyjádřené v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2010 sp. zn. 28 Cdo 329/2010, s nimiž jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí dle názoru stěžovatelů v rozporu. Stěžovatelé Ústavnímu soudu opětovně navrhli, aby ústavní stížností napadená rozhodnutí byla zrušena.

V.

13. Ústavní soud po prostudování ústavní stížnosti, příslušného spisového materiálu, který si za tím účelem vyžádal, jakož i vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

14. Jak je uvedeno shora, jádrem argumentace stěžovatelů uplatněné v nyní posuzované ústavní stížnosti byla především jejich kritika dokazování a zjišťování skutkového stavu, když stěžovatelé poukazovali na to, že skutková zjištění obecných soudů jsou v extrémním nesouladu s provedenými důkazy. Ústavní soud však dal ve své rozhodovací praxi opakovaně najevo, že rozhodnutí o rozsahu dokazování a hodnocení důkazů spadá do výlučné pravomoci obecných soudů, které mají v rámci normativního obsahu aplikovaných podústavních norem dostatečně široký prostor pro to, aby každý případ po provedení potřebných důkazů individuálně posoudily a rozhodly. Ústavnímu soudu nepřísluší do tohoto procesu vstupovat; jeho úkolem je „pouze“ to, aby ověřil, zda obecný soud při svém rozhodování ze zákonného rámce nevybočil způsobem natolik extrémním, že by takové rozhodnutí bylo očividně nespravedlivé a v důsledku porušení ústavních procesních principů zcela neudržitelné [srov. náleze ze dne 8. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 244/03 (N 53/33 SbNU 47), s. 52–53]. Z takto vymezeného rámce ústavněprávního přezkumu rozhodnutí orgánů veřejné moci vyplývá, že Ústavní soud je jako soudní orgán ochrany ústavnosti povolán korigovat pouze nejvýraznější excesy.

15. Po přezkoumání napadených rozhodnutí však Ústavní soud pochybení takového charakteru, které by vyžadovalo jeho zásah, v nyní posuzovaném případě neshledal. Ústavní soud předně nemá za to, že by bylo možno usuzovat na extrémní nesoulad mezi prováděnými důkazy a zjištěními, která z těchto důkazů soudy učinily. Ústavní soud v této souvislosti nemohl přisvědčit tvrzení stěžovatelů, že obecné soudy nijak nereagovaly na skutečnost, že Úřad městské části Praha 1 nalezl kopii předmětné žádosti o udělení souhlasu ve svém archivu. Ačkoli tuto skutečnost vzaly soudy za prokázanou, bylo z jejich strany (zejména pak ze strany soudu

odvolacího) poukázáno na to, že nebylo prokázáno, že by tato listina byla příslušnému obecnímu úřadu doručena dříve, než byla uzavřena předmětná nájemní smlouva (ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 116/1990 Sb. přitom vyžadovalo, aby souhlas byl úřadem udělen před jejím uzavřením), když kopie žádosti nalezená v archivu neobsahovala otisk podacího razítka úřadu, její přijetí nebylo zapsáno v podacím deníku úřadu a listina byla do spisu pouze volně vložena, nikoli zažurnalizována, přičemž tvrzení druhého stěžovatele a svědků Lounka a Obruči, že se tak stalo dne 30. 8. 1991, bylo dle názoru obecných soudů vyvráceno mj. tím, že tento den nebyl dnem úředním. Protože tedy nebylo prokázáno, že by žádost byla úřadu doručena přede dnem 25. 9. 1991, nemohly obecné soudy dle svého názoru dospět k závěru, že by byl souhlas úřadu udělen dříve, než došlo k uzavření předmětné nájemní smlouvy (resp. že by stěžovatelům svědčila jeho fikce). Jak je patrné z právě uvedeného, byl závěr obecných soudů stran (ne)doručení žádosti obecnímu úřadu ve smyslu § 3 odst. 2 zákona č. 116/1990 Sb. dostatečně podrobně a logicky odůvodněn, a proto Ústavní soud nemohl učinit závěr, že by rozhodnutí obecných soudů svědčila o jejich libovůli, která by jedině mohla vést ke kasačnímu zásahu ze strany Ústavního soudu.

16. Stejný závěr Ústavní soud učinil, i pokud jde o námitku stěžovatelů, jíž stěžovatelé brojili proti závěrům obecných soudů o nevěrohodnosti účastnické výpovědi druhého stěžovatele a výpovědi svědků Lounka a Obruči. Ústavní soud dospěl po prostudování napadených rozhodnutí k závěru, že soudy ve svých rozhodnutích podrobně vysvětlily, z jakého důvodu mají tyto výpovědi za nevěrohodné, přičemž Ústavní soud není ze své pozice oprávněn tyto závěry jakkoli přezkoumávat.

17. Stěžovatelé ve své ústavní stížnosti namítali též to, že jim s ohledem na nález Ústavního soudu ze dne 7. 4. 2011 sp. zn. I. ÚS 2541/09 (viz výše) nemůže být přičítáno k tíži, že nebyl nalezen originál jejich žádosti ve spise odboru obchodu a služeb, což ani nebylo možné, neboť tento byl v roce 2001 skartován. Ani s tímto tvrzením Ústavní soud nemohl souhlasit. Ústavní soud se předně nedomnívá, že by závěry vyplývající z nálezu, na nějž bylo stěžovateli odkazováno, byly aplikovatelné i na nyní souzenou věc. Ústavní soud v tomto nálezu dovodil, že „z hlediska ochrany základních práv a svobod je třeba ztrátu či skartaci spisu vzít v úvahu zejména tehdy, jestliže je proti stěžovatelům namítáno, že se z důvodu ztráty rozhodujícího dokladu u úředního orgánu důkazního břemene nezhostili“ [srov. nález ze dne 7. 4. 2011 sp. zn. I. ÚS 2541/09 (N 66/61 SbNU 53)]. Tento názor byl však Ústavním soudem vysloven za situace, kdy v řízení vyšlo najevo, že rozhodný doklad byl založen v soudním spise, který se v důsledku pochybení soudu ztratil. Za této situace Ústavní soud dospěl k závěru, že toto pochybení soudního orgánu nemůže být stěžovateli na újmu. V nyní posuzovaném případě však z žádných, v řízení provedených důkazů nelze

dle názoru Ústavního soudu učinit závěr, že by v řízení vyšlo najevo, že by předmětná žádost stěžovatelů o udělení souhlasu byla skutečně založena v již skartovaném spise. V nyní rozhodované věci nebyla dále naplněna ani druhá z podmínek pro aplikaci závěrů vyplývajících z výše citovaného nálezu, když v nyní souzeném případě nelze „ztrátu“ rozhodujícího dokladu přičíst pochybení Úřadu městské části Praha 1, neboť, jak uvádí stěžovatelé, archiválie příslušného odboru byly skartovány po deseti letech, přičemž ani stěžovatelé ve své ústavní stížnosti netvrdí, že by se tak stalo v rozporu s příslušnými právními předpisy.

18. Stěžovatelé v ústavní stížnosti poukazovali dále na to, že právní posouzení věci obecnými soudy bylo překvapivé, když toto posouzení je v rozporu s aktuální rozhodovací praxí obecných soudů. Dle názoru stěžovatelů otázka, zda má nedostatek úředního souhlasu s nájmem prostor určených k provozování obchodu a služeb za následek vždy absolutní neplatnost nájemní smlouvy, doznala v rozhodovací praxi soudů od účinnosti zákona významný vývoj, přičemž stávající praxe je založena na východisku, že i přes kogentní ustanovení zákona sankcionujícího nedostatek zmíněného souhlasu absolutní neplatností musí být chráněna smluvní volnost a dobrá víra, a nezbytnost závěru o neplatnosti smlouvy proto výslovně odmítá.

19. Na podporu tohoto tvrzení stěžovatelé odkázali na závěry vyplývající z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2010 č. j. 28 Cdo 329/2010-359, které dle jejich názoru plně dopadají i na nyní projednávanou věc. Uvedli, že jim byl v roce 1992 ze strany Úřadu městské části Praha 1 udělen souhlas s uzavřením prvního dodatku ke smlouvě o nájmu nebytových prostor ze dne 25. 9. 1991, kterým smluvní strany rozšířily předmět nájmu (souhlas byl úřadem udělen v rozsahu dodatkem provedeného rozšíření). Z této skutečnosti pak stěžovatelé dovozují, že úřad nehodlal ex post uplatnit svůj nesouhlas s uzavřením předmětné nájemní smlouvy ze dne 25. 9. 1991, a sankce neplatnosti nájemní smlouvy tak v nyní posuzovaném případě není přílehavá, neboť tu lze mít dle shora blíže specifikovaného rozhodnutí dovolacího soudu za přílehlavou pouze tam, kde byla správnímu úřadu zmařena možnost ve veřejném zájmu nájem odmítnout, ale nikoli tam, kde tento (byť ex post) s nájmem souhlasil.

20. Této argumentaci Ústavní soud nemohl přisvědčit, neboť není pravda, jak uvedli stěžovatelé, že by současná rozhodovací praxe obecných soudů odmítla nezbytnost závěru o absolutní neplatnosti nájemní smlouvy, jež byla uzavřena bez předchozího souhlasu příslušného obecního úřadu (srov. rozsudek velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2004 sp. zn. 31 Cdo 1895/2002, uveřejněný pod č. 7 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek z roku 2005, a rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2012 sp. zn. 28 Cdo 2312/2012, ze dne 27. 9. 2011 sp. zn. 23

Cdo 1983/2010 nebo ze dne 31. 8. 2011 sp. zn. 26 Cdo 893/2009 a další). K opačnému závěru Nejvyšší soud nedospěl ani v rozsudku ze dne 9. 12. 2010 sp. zn. 28 Cdo 329/2010, na něž stěžovatelé ve své ústavní stížnosti odkázali. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí sice poukázal na to, že absolutní neplatnost dle § 3 odst. 4 zákona č. 116/1990 Sb. má jako sankce sloužit k ochraně práv toho, kdo byl na svém právu dotčen, tj. obcím, jimž tato sankce měla sloužit ke kontrole v oblasti obchodu a služeb z hlediska jejich zájmů. Z právé uvedeného však Nejvyšší soud nedovodil, že by nájemní smlouva, k jejímuž uzavření nebyl příslušnou obcí udělen souhlas dle § 3 odst. 2 zákona č. 116/1990 Sb., byla platným právním úkonem za situace, kdy by jím nebyl dotčen tímto ustanovením chráněný zájem obce (jak se mylně domnívají stěžovatelé). I zde dovolací soud učinil závěr, že nájemní smlouva, jež byla jejími účastníky uzavřena bez předchozího souhlasu obecního úřadu, je absolutně neplatná (a to přesto, že obecní úřad v souzené věci – byť až dodatečně – tento souhlas udělil). Nejvyšší soud zde toliko uzavřel, že za takové situace, kdy obecní úřad ex post konal a souhlas udělil, mohli účastníci právem očekávat, že smlouva je platná, a hledisko dobré víry musí být při vypořádání vztahu mezi nimi zohledněno. Vztah mezi účastníky však ani v tomto případě nebyl obecními soudy vypořádáván z titulu platné nájemní smlouvy, ale z titulu bezdůvodného obohacení.

21. Ústavní soud na tomto místě považuje za důležité připomenout, že k takovému vypořádání vztahu mezi stěžovateli a vedlejší účastníci v nyní posuzované věci sice nedošlo, avšak nestalo se tak v důsledku pochybení obecných soudů, ale proto, že stěžovatelé nepřistoupili na výzvu soudu prvního stupně, aby doplnili vylíčení rozhodných skutečností a označili relevantní důkazy v intencích poučení soudu o tom, že jejich nárok bude nadále posuzován jako nárok z bezdůvodného obohacení, jež mělo vedlejší účastníci užíváním předmětné nemovitosti bez právního důvodu na úkor stěžovatelů vzniknout. Jak se podává z odůvodnění rozhodnutí soudu prvního stupně, stěžovatelé doplnění svých žalobních tvrzení odmítli s tím, že nesouhlasí se závěrem soudu o neplatnosti nájemní smlouvy, a trvají proto na tom, aby soud rozhodl o předběžné otázce platnosti či neplatnosti nájemní smlouvy. Za popsané situace, kdy stěžovatelé vědomě neunesli břemeno tvrzení a břemeno důkazní, v důsledku čehož nemohla být posouzena důvodnost jejich nároku, nemohou dle názoru Ústavního soudu nyní legitimně očekávat, že jim ochrana jejich práv, na kterou sami vědomě rezignovali, bude poskytnuta ze strany Ústavního soudu.

22. Jako nedůvodnou shledal Ústavní soud konečně i poslední námítku stěžovatelů, dle níž byla na základě ústavní stížnosti napadených rozhodnutí poskytnuta ochrana práv vedlejší účastnici, která se této ochrany domáhala v rozporu s dobrými mravy. Stěžovatelé v této souvislosti upozornili na to, že vedlejší účastnice nájemní vztah po dobu sedmnácti let

konzumovala, přičemž neplatnosti smlouvy se začala domáhat až poté, co počala se stěžovateli jednat o ukončení nájemního vztahu. Těto námitce však Ústavní soud přisvědčit nemohl, neboť i v případě, že by vedlejší účastnice v řízení námitku absolutní neplatnosti nájemní smlouvy nevznesla, musel by se soud touto otázkou zabývat, neboť k absolutní neplatnosti právního úkonu je soud povinen přihlédnout sám z úřední povinnosti.

VI.

23. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnost zamítl, neboť dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelů.

Č. 176

Ke stabilitě výchovného prostředí při rozhodování o péči o děti

Na péči o děti mají zásadně stejné právo oba rodiče. Toto právo je plně naplněno tehdy, pokud každý rodič má možnost o dítě pečovat po stejnou dobu jako rodič druhý. Případné odchylky od tohoto pravidla musí být odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu.

Legitimním zájmem, který by tento zásah (odchylku) mohl ospravedlnit, nemůže být ochrana práv druhého rodiče, neboť ten, jak bylo výše řečeno, žádné silnější právo k péči o děti nemá. Nejčastěji bude tedy legitimním zájmem ochrana nejlepšího zájmu dětí.

Při posuzování, zda došlo k takové změně poměrů, která by odůvodnila změnu rozhodnutí o péči o děti (o výkonu rodičovské odpovědnosti), je uplatňován obecnými soudy vyšší práh pro změnu rozhodnutí o péči, který je odůvodňován požadavkem na stabilitu výchovného prostředí. Účelem této stability výchovného prostředí však musí být nejlepší zájem dítěte, není to tedy abstraktní princip, který by byl hoden ochrany sám o sobě, ale má být chráněn pouze v souvislosti s tím, zda skutečně je v nejlepším zájmu dítěte.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 25. září 2014 sp. zn. I. ÚS 3216/13 ve věci ústavní stížnosti T. Š., zastoupeného JUDr. Dalilou Pelechovou, advokátkou, se sídlem Čs. legií 20, Ostrava, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě č. j. 14 Co 217/2013-162 ze dne 10. 7. 2013 a rozsudku Okresního soudu v Ostravě č. j. 0 P 1086/2010-116 ze dne 23. 1. 2013 vydaným v řízení o stěžovatelově návrhu na novou úpravu výkonu rodičovské zodpovědnosti, za účasti P. Š., zastoupené Mgr. Ivem Tichovským, advokátem, se sídlem Jaklovecká 18, Ostrava, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě č. j. 14 Co 217/2013-162 ze dne 10. 7. 2013 a rozsudkem Okresního soudu v Ostravě č. j. 0 P 1086/2010-116 ze dne 23. 1. 2013 bylo porušeno základní právo

stěžovatele na rodinný život a právo na péči o děti garantované čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl v záhlaví tohoto usnesení uvedená rozhodnutí a navrhl jejich zrušení pro rozpor se svými ústavně zaručenými právy na spravedlivý proces a právem rodiče na péči o dítě. Přitom odkázal na čl. 32 odst. 1 a 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

2. Stěžovatel je otcem dvou dětí narozených v manželství s vedlejší účastnicí – P. a D. V roce 2010 se manželství fakticky rozpadlo a v únoru 2011 bylo zahájeno rozvodové řízení mezi stěžovatelem a jeho manželkou, matkou obou zmíněných dětí. Stěžovatel v dané době žil v Anglii, kde byl zaměstnán. Manželka i s dvěma dětmi se přistěhovala zpět do České republiky v srpnu 2010, neboť v září P. započal školní docházku.

3. Okresní soud v Ostravě rozsudkem ze dne 24. 2. 2011 schválil dohodu rodičů o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti na dobu po rozvodu manželství. Podle dohody byly obě děti svěřeny do péče matky. Rozsudek nabyl právní moci dne 18. 3. 2011.

4. Dne 1. 11. 2011 okresní soud schválil dohodu rodičů o úpravě styku, podle které byl stěžovatel oprávněn se s dětmi stýkat každý sudý týden od čtvrtka do neděle, a zvláštní režim panoval o prázdninách, kdy s dětmi mohl trávit delší období.

5. V březnu 2012 stěžovatel ukončil zaměstnání v Londýně a přestěhoval se zpět do České republiky. Do července 2012 bydlel ve společném domě s dětmi a matkou.

6. V červenci 2012 stěžovatel podal návrh na novou úpravu péče o děti. Žádal, aby děti byly svěřeny do střídavé péče vždy v intervalu po jednom týdnu. Návrh odůvodnil tím, že se definitivně vrátil do České republiky, aby se mohl více podílet na výchově dětí, a našel si byt a zaměstnání v obvodu, kde děti bydlí, aby nemusely měnit školu a školku.

7. Napadeným rozsudkem okresní soud návrh zamítl. Nově však rozšířil styk tak, že stěžovatel je oprávněn se s dětmi stýkat také každý lichý týden po dobu jednoho dne (přesněji 26 h). Soud nezjistil žádné zásadní okolnosti, které by změnily poměry natolik, že by odůvodňovaly nové rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské odpovědnosti. Je nepochybné, že nastala změna poměrů na straně otce, který od března 2012 znovu žije v České republice, ovšem sama tato skutečnost, bez toho aniž by byly zjištěny změny okolností na straně dětí a matky, nemůže vést k tomu, aby bylo

měněno výchovné prostředí u dětí. Skutečnost, že stěžovatel již nepracuje mimo území České republiky, je však důvodem pro to, aby byl upraven širěji styk otce s dětmi oproti úpravě předchozí, která vycházela právě ze situace na straně otce, kdy tento pracoval v Anglii.

8. Krajský soud napadeným rozsudkem prvoinstanční rozhodnutí potvrdil. Podle jeho shledání mají děti stejnou pozitivní citovou vazbu na oba rodiče, avšak zákonnou podmínkou rozhodnutí o změně výchovy ve smyslu ustáleného výkladu § 28 tehdy platného zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, je zásadní změna poměrů na stranách účastníků řízení, která nastala v době od posledního rozhodnutí a pro kterou dosavadní úprava nadále nezajišťuje nejpriznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte. Musí se tedy jednat o výraznou změnu zásadního rázu, nastalou ve skutečnostech, tvořících skutkový podklad předchozího rozhodnutí, která podle judikatury nemůže tkvět pouze v tom, že na rozdíl od doby dřívějšího rozhodování o výchovném prostředí vykazuje druhý rodič v podstatě stejnou způsobilost k výchově dítěte jako rodič, který dítě vychovává.

9. Pro tento případ to dle krajského soudu znamená, že návrat otce z Anglie v březnu 2012 sám o sobě závěr o podstatné změně poměrů založit nemůže. Na druhou stranu soud relevantní změnu poměrů shledal v tom, že matka má nového partnera a tato skutečnost je provázána nevolí P. s výskytem nového muže v domácnosti. Avšak za podstatný důvod pro potvrzení prvoinstančního rozsudku nakonec považoval shledanou neschopnost rodičů se na čemkoliv ohledně dětí domluvit a obecně absenci jejich vzájemné komunikace týkající se dětí. Přitom střídavá péče klade ještě vyšší nároky na komunikaci mezi rodiči z důvodů společné rodičovské odpovědnosti. Proto v tomto případě krajský soud považoval za vhodnější výlučnou péči jednoho z rodičů zachovat. A to, i když obě děti jsou citově stejně vázány na oba rodiče, starší syn vyjádřil své přání být ve střídavé péči a oba rodiče jsou plně k výchově dětí způsobilí.

II. Argumentace stran

10. Stěžovatel namítá, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces a právo rodiče na péči o dítě. Stěžovatel především nesouhlasí s názorem soudů, že skutečnosti, které nastaly od posledního rozhodnutí, nejsou natolik podstatné, aby umožnily změnu úpravy péče o děti.

11. Stěžovatel má za to, že v daném případě soudy zcela pominuly tu skutečnost, že to byl stěžovatel, který zcela změnil způsob dosavadního života a své dosavadní návyky, vrátil se do České republiky, aby se mohl fakticky podílet na výchově obou dětí ve větším rozsahu, a to i s ohledem na věk dětí, které mají právo na oba své rodiče. V době prvního rozhodování o úpravě rodičovské odpovědnosti k dětem byl totiž zejména syn D.

ve velmi útlém věku a stěžovatel souhlasil s tím, aby děti byly svěřeny do péče matky, protože si byl vědom svého častého pobytu v zahraničí a faktu, že zejména D. byl s ohledem na svůj útlý věk více fixován na matku.

12. Stěžovatel dále namítá, že špatná komunikace mezi rodiči nemůže být důvodem nesvěření dětí do střídavé péče.

13. Okresní i krajský soud ve svém vyjádření plně odkázaly na odůvodnění svých rozhodnutí.

14. Statutární město Ostrava prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí městského obvodu Poruba jako kolizní opatrovník dětí v řízení před obecnými soudy ve svém vyjádření navrholo ústavní stížnosti vyhovět, neboť bylo toho názoru, že napadenými rozhodnutími byla porušena práva dětí na rodinný život. Okresní soud neakceptoval zájem dětí, kterým má být především péče obou rodičů, pokud každý z nich poskytuje dítěti láskyplnou péči a každý svým dílem přispívá k osobnostnímu vývoji dítěte. Soud se nezabýval otázkou existence úzkého osobního vztahu a vzájemnou silnou náklonností mezi dětmi a otcem. Dokazováním bylo zjištěno, že oba rodiče mají shodnou schopnost zajistit vývoj dětí. I přesto soud zamítl návrh otce na novou úpravu rodičovské odpovědnosti s odůvodněním, že od posledního rozhodování nedošlo ke změně poměrů natolik, aby odůvodňovaly nové rozhodnutí. Soudy dle jejich názoru však pominuly skutečnost, že výchova dětí není výhradní úlohou matky, a neakceptovaly nezastupitelnou roli otce chlapců v naplňování fyzických, vzdělávacích, emocionálních a dalších potřeb. Již fakt, že se otec vrátil na počátku roku 2012 do České republiky z několikaletého pobytu v Anglii (kde vedl firmu), aby se mohl stejně jako matka podílet na výchově dětí, představuje významnou změnu poměrů.

15. Kolizní opatrovník se dále vyjádřil k tomu, že pro krajský soud byla podstatná absence komunikace rodičů. Domnívá se, že tímto názorem krajský soud utvrdil matku v jejím přesvědčení, že i nadále může komunikaci s otcem zcela odmítat. I přesto, že matka v rámci jednání na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, tak i v rámci výslechu u Krajského soudu v Ostravě uznala, že s otcem skutečně nekomunikuje a nijak jej o dětech neinformuje bez pádného důvodu, byly děti ponechány v její výlučné péči a soud již nezkoumal míru výchovných kompetencí rodičů a důvod nekomunikace mezi rodiči. Přitom pokud starší syn P. má k oběma rodičům stejně hluboký citový vztah, nelze střídavou péči vyloučit jen na základě hodnocení vztahů mezi rodiči. V případě nepřekonatelných rozporů mezi oběma rodiči by soud měl aktivně usilovat o zlepšení jejich vztahu, a to např. prostřednictvím nařízení účasti na mediačním řízení či rodinné terapii v zájmu dětí.

16. Kolizní opatrovník rovněž namítal, že soudy neakceptovaly přání P. být více s otcem. P. přitom ve svém sdělení sám říká, že doba strávená s otcem i po rozšíření úpravy styku je nedostačující.

17. Vedlejší účastnice, matka dětí, ve svém vyjádření navrhla ústavní stížnost zamítnout. Je toho názoru, že rozšířením styku stěžovatele s oběma dětmi, který se z kvantitativního hlediska fakticky blíží střídavé péči a kterému se nebránila, byla rodičovská práva stěžovatele k dětem posilněna natolik, že v žádném případě nelze v rozhodnutí obecných soudů spatřovat porušení jeho práv. Matka vznáší několik argumentů, které mají podryvat opravdovost zájmu stěžovatele o děti, včetně plného nevyužívání práva styku, neúplného placení výživného, či dopuštění exekuce na dům, ve kterém děti s matkou bydlí a který je stále v nevypořádaném společném jmění manželů.

18. Stěžovatel se ve své replice vymezil proti argumentům matky a uvedl, že pokud by bylo pravda, že matka nijak nebrání rozšíření styku dětí se stěžovatelem, tak by ani nebránila návrhu na střídavou péči.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Obecné principy

19. Ústavní soud se k otázce svěřování dítěte do péče po rozchodu rodičů komplexně vyjádřil v nedávných nálezech sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683) a sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739). Tam uvedené principy lze shrnout následovně.

20. Povinností orgánu rozhodujícího o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do péče, je sledovat a chránit především zájem nezletilého dítěte, tak jak je zakotven v čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014, body 22–24).

21. Jsou-li u všech osob, jež o svěření dítěte do péče jeví upřímný zájem, naplněna stejnou měrou relevantní kritéria, je žádoucí dítě svěřit do společné či střídavé výchovy těchto osob či přijmout opatření, která takový postup v budoucnu umožní. Jen takto jsou zajištěny podmínky pro všestranný rozvoj dítěte a jen takovým postupem lze minimalizovat zásah do rodinného života dítěte i o jeho svěření do péče usilujících osob. Mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepší zájmu dítěte v řízení o svěření dítěte do péče vzít v potaz, patří zejména 1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou; 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby; 3. schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a 4. přání dítěte (nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014, body 18–19).

22. Za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však není možné, aby obecné soudy postoj

nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů (tamtéž, bod 23).

23. Jedná-li se pak o rozhodování o svěřeni dítěte do střídavé výchovy rodičů, je třeba vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů. Pokud jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat, pokud oba mají o jeho výchovu zájem a pokud oba dbali kromě řádné péče o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní, svěřeni dítěte do střídavé péče by mělo být pravidlem, zatímco jiné řešení je výjimkou, která vyžaduje prokázání, proč je v zájmu dítěte jiné řešení. Na druhou stranu, střídavá péče není jen právem rodičů, ale i jejich povinností (tamtéž, body 26–27).

24. Pokud jde o (ne)svěřeni dítěte do střídavé péče obou rodičů za situace, kdy již dříve soudy o úpravě výchovných poměrů dítěte rozhodly či kdy již dříve schválily dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností, je také podstatné, zda došlo k dostatečné změně okolností a zda je v souvislosti s touto změnou nutné ochránit nejlepší zájmy dítěte změnou dosavadních výchovných poměrů a zda se posouzením možné nutnosti přehodnotit stávající výchovné poměry v důsledku změny okolností obecné soudy dostatečně zabývaly. Nezmění-li totiž soud úpravu výchovných poměrů tehdy, kdy nad zájmem dítěte na stabilním výchovném prostředí převáží významnost nastalé změny okolností, a označí-li bez dalšího změnu okolností za nepodstatnou, může dojít k porušení práva dítěte i jeho rodičů na respektování rodinného života (tamtéž, bod 29).

25. V případě, že obecné soudy své rozhodnutí v prvním řízení o úpravě výchovných poměrů dítěte zakládají na okolnostech, jejichž změna je předvídatelná (věk dětí, pracovní vytížení rodičů apod.), se pak z hlediska legitimního očekávání účastníků a potřeby předcházet opakovaným žádostem o změnu výchovných poměrů jeví jako žádoucí, aby obecné soudy již v rámci rozhodnutí v tomto prvním řízení dostatečně určitě vymezily podmínky, za nichž má dojít k přehodnocení jimi nastolované úpravy (tamtéž, bod 30).

26. Za situace, kdy se oba rodiče o své děti aktivně zajímají, jsou stejnou měrou schopni a ochotni pečovat o jejich zdraví a o jejich tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj a kdy tyto děti mají k oběma rodičům stejně hluboký citový vztah, nelze střídavou výchovu vyloučit jen na základě hodnocení vztahů mezi rodiči. V případě nepřekonatelných rozporů mezi oběma rodiči pak musí obecné soudy aktivně usilovat o zlepšení jejich vztahu, a to například prostřednictvím nařízení účasti na mediačním řízení či rodinné terapii v zájmu dětí a nelze střídavou péči zamítnout proto, že se podle soudů rodiče mezi sebou nebyli schopni dohodnout na výchově dětí. Tím, že obecné soudy vylučují střídavou péči pro nesouhlas mezi rodiči bez detailnějšího zkoumání důvodů tohoto nesouhlasu, čímž vlastně nesou-

hlas rodičů přičítají k tíži výhradně neúspěšnému rodiči, jednají v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, čímž porušují čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a také právo na rodinný život druhého rodiče chráněné čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy a rovněž jeho právo na péči a výchovu dětí ve smyslu čl. 32 odst. 4 Listiny (tamtéž, bod 39).

27. Obdobné principy, podle kterých zásadně mají oba rodiče stejné právo na péči o dítě, Ústavní soud formuloval již v dřívějších rozhodnutích. Podle nich čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod garantuje rodičům právo pečovat a vychovávat děti a naopak dětem zajišťuje právo na rodičovskou výchovu a péči. Odpovědnost za dítě náleží oběma rodičům. Výchovný otcovský prvek je pro harmonický psychický rozvoj dítěte nezbytný a je nepochybně v zájmu dítěte neztratit kontakt s otcem [nález sp. zn. I. ÚS 618/05 ze dne 7. 11. 2006 (N 204/43 SbNU 279), bod 17; dále také viz nález sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010 (N 32/56 SbNU 363), nález sp. zn. I. ÚS 266/10 ze dne 18. 8. 2010 (N 165/58 SbNU 421) a další].

28. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Podle Výboru OSN pro práva dítěte je „koncept nejlepšího zájmu dítěte flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.“ (nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014, body 22–24).

29. Z formulace, že nejlepší zájem dítěte musí být „předním hlediskem“, však zároveň vyplývá, že nejde o hledisko jediné, které soudy v řízeních týkajících se dětí musí zvažovat. Nejlepší zájem dítěte může být v konfliktu s oprávněnými zájmy ostatních osob (dalších dětí, rodičů atd.). Výbor pro práva dítěte proto uznává, že je nutný určitý stupeň flexibility v aplikaci tohoto principu a případné konflikty s jinými oprávněnými zájmy je třeba řešit případ od případu [viz Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte č. 14 z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2003, CRC/C/GC/14]. Nejlepší zájem dítěte je tedy možno, ba dokonce nutno, vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy. Z jeho označení jako „přední hledisko“ však vyplývá, že nejlepší zájem dítěte má při vyvažování vysokou prioritu. Jinými slovy, v případném vyvažování má nejlepší zájem dítěte vyšší váhu než ostatní oprávněné zájmy, které je však nutno též vzít v potaz.

B. Aplikace těchto principů na nyní projednávaný případ

30. Ústavní soud nemá v nyní projednávaném případě pochyby, že napadená rozhodnutí jsou zásahem do práv stěžovatele na péči o děti podle čl. 32 odst. 4 Listiny a zároveň také práva na rodinný život podle čl. 10 odst. 2 Listiny. Je nutno vycházet z premisy, že na péči o děti mají zásadně stejné právo oba rodiče. Toto právo je plně naplněno tehdy, pokud každý rodič má možnost o dítě pečovat po stejnou dobu jako rodič druhý. Případné odchylky od tohoto pravidla musí být odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu. Tím, že obecné soudy nevyhověly návrhu stěžovatele na střídavou péči, která zpravidla (byť ne nutně, avšak v nyní projednávaném případě o to tak stěžovatel žádal) obsahuje právě rovnocennost obou rodičů v péči o dítě, zasáhly do těchto práv stěžovatele.

31. Ústavní soud však v tomto kontextu považuje za relevantní námitku matky – vedlejší účastnice, že fakticky k zásahu nedošlo, neboť stěžovatel má rozsáhlé právo styku s dětmi. K tomu Ústavní soud konstatuje, že je skutečně pravda, že v pojetí českého rodinného práva není faktický rozdíl mezi péčí o dítě a výkonem práva styku (vyjma toho, že první je zároveň povinností a druhé pouze právem, které není nutno vykonat). Péče o dítě je součástí rodičovské odpovědnosti (viz § 858 nového občanského zákoníku) a zahrnuje žití ve společné domácnosti a rozhodování o každodenních, běžných záležitostech dítěte (viz Hrušáková, M. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1014 a 1021). To samé zahrnuje i právo osobního styku (viz také tamtéž, s. 935). Střídavá péče, u které dítě žije po stejný časový úsek s každým z rodičů, tedy v důsledku znamená rovnost v právu osobního styku obou rodičů.

32. V nyní posuzovaném případě soudy v napadených rozhodnutích rozšířily osobní styk stěžovatele s dětmi o jeden den. Fakticky tak má nyní stěžovatel, mimo prázdninový režim, možnost pobývat s dětmi ve dvoutýdenních cyklech vždy 98 hodin. To však činí pouze necelou třetinu času ($98/336 \cdot 100 = 29\%$). Nelze tedy v žádném případě říci, že by se právo styku stěžovatele, byť alespoň, blížilo situaci rovnoměrné střídavé péče, tak jak o ni žádal stěžovatel a doporučoval ji i kolizní opatrovník dětí, při níž právo styku je mezi rodiči rozděleno půl na půl. Ústavní soud tedy musí uzavřít, že napadená rozhodnutí představují zásah do výše uvedených základních práv stěžovatele. Práva rodičů na péči o dítě jsou totiž zásadně shodná a toto právo jednoho z rodičů není plně naplněno stykem po třetinu času.

33. Legitimním zájmem, který by tento zásah (odchylku) mohl ospravedlnit, nemůže být ochrana práv druhého rodiče, neboť ten, jak bylo výše řečeno, žádné silnější právo k péči o děti nemá. Nejčastěji bude tedy legitimním zájmem ochrana nejlepšího zájmu dětí, který má velkou váhu (viz bod 29 výše). Jádrem nyní posuzovaného případu je tedy rozhodnout, zda

obecné soudy svá rozhodnutí právě na takovém legitimním zájmu založily, a zda tedy existují dostatečné důvody pro omezení práv stěžovatele.

34. V nyní projednávaném případě stěžovatel nejdříve souhlasil se svěřením obou dětí do péče matky, ke kterému došlo dohodou 24. 2. 2011. V té době bylo staršímu synovi sedm let a mladšímu dva a půl roku. Nicméně i poté udržoval se syny pravidelný kontakt a využíval svého práva styku, který činil každý druhý týden od čtvrtka do neděle a několik týdnů o prázdninách. Poté, co se stěžovatel v roce 2012 definitivně přesunul do České republiky, požádal o změnu na střídavou péči. Taková změna byla možná jak podle tehdy platného zákona o rodině (§ 28), tak nyní podle § 909 nového občanského zákoníku, došlo-li ke změně poměrů. Podle ustálené judikatury obecných soudů sahající hluboko do minulosti, však změna poměrů odůvodňuje změnu rozhodnutí o péči o nezletilé dítě, pouze jde-li o změnu podstatnou, neboli „jen tehdy, jestliže jiné okolnosti převažují nad požadavkem stálosti výchovného prostředí nezletilého dítěte“ (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR č. R 97/1967).

35. Z této judikatury vycházely i obecné soudy v napadených rozhodnutích a zkoumaly, zda důvody v návrhu uvedené stěžovatelem představují „zásadní okolnosti“ odůvodňující nové rozhodnutí ve věci a zda došlo k „zásadní změně poměrů“. Dospěly však k závěru, že návrat stěžovatele z Anglie zásadní změnou poměrů není a ve svém rozhodnutí upřednostnily požadavek na stálost výchovného prostředí pro děti.

36. Ústavní soud plně souhlasí, že stálost výchovného prostředí pro děti je důležitou hodnotou, kterou je třeba chránit. Je však třeba zvážit zda v konkrétních okolnostech tohoto případu je zájem na stálosti výchovného prostředí, jako součást nejlepšího zájmu dítěte, schopen převážit nad zájmy stěžovatele na stejný styk s dětmi jako druhý rodič.

37. Jak Ústavní soud již dříve uvedl ve své judikatuře, tak střídavá péče není pouze právem rodičů, ale také jejich povinností. V průběhu rozvodu však stěžovatel střídavou péči nezádal a sám souhlasil s tím, že děti budou svěřeny do péče matky. Důvody, které stěžovatele k tomuto rozhodnutí vedly, však Ústavní soud shledává racionálními.

38. Stěžovatel byl zaměstnán a žil v Anglii a starší syn nastoupil povinnou školní docházku v České republice a mladší byl podle stěžovatele z důvodu velmi nízkého věku více fixován na matku. Poslední důvod sice není určitě obecným pravidlem, neboť není apriorního důvodu, proč by dvouapileté dítě (za předpokladu, že není již kojeno) mělo být více fixováno na matku. Nicméně v konkrétním případě mladšího syna stěžovatele tomu tak mohlo být. Zbývající dva důvody jsou však již objektivního charakteru a podle Ústavního soudu představují legitimní důvody, proč stěžovatel na střídavé péči netrval od počátku.

39. Stěžovatel tak od počátku přistoupil k řešení péče o děti konstruktivně a z důvodu svého pobytu v zahraničí souhlasil se svěřením dětí do péče matky. Podstatné však je, že se rozhodl nadále udržovat a budovat kontakty se svými syny i takhle na dálku a využíval svého práva styku každý druhý (prodloužený) víkend plus delší pobyty o prázdninách.

40. I když tedy stěžovateli nelze přičíst, že by se svého práva, ale i povinnosti, střídavé péče vzdal z nelegitimních důvodů, i tak samozřejmě riskoval, že takové uspořádání péče o děti již může být trvalé. Jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu, i pokud je péče o děti po rozchodu vyřešena dohodou rodičů, tak následná změna podléhá stejnému režimu, jako když je o péči o dítě rozhodnuto soudem, a je tedy vyžadována „zásadní změna poměrů“ [viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 14/2000 ze dne 9. 3. 2000 (U 5/17 SbNU 367)]. Tedy i v případě dohody rodičů je nutno akceptovat, že takto nastavené poměry mohou již nadále mít přednost před jejich změnou z důvodu oprávněného zájmu na stabilitě výchovného prostředí dětí, které je pro blaho dětí důležitou hodnotou. Děti samy mohou být na nastavený režim navyklé a nemusí být v jejich nejlepším zájmu jej měnit. To je však vždy na posouzení na základě konkrétních skutkových okolností daného případu (viz bod 46 níže).

41. Obecné soudy v napadených rozhodnutích shledaly, že oba rodiče jsou plně způsobilí k péči o děti, mají k tomu dostatečné materiální a bytové podmínky a obě děti mají stejnou citovou vazbu na oba rodiče. Starší syn vyjádřil svůj názor a přání trávit více času s otcem a preferoval by střídavou péči. Za těchto okolností svůj zamítavý výrok obecné soudy založily na dvou důvodech. Jednak podle jejich názoru nenastala taková změna poměrů, která by odůvodnila nové rozhodnutí o péči o děti, čili taková, která by převážila nad zájmem na stabilitě výchovného prostředí pro děti, a za druhé proti střídavé péči hovořila neschopnost rodičů se na čemkoliv ohledně dětí domluvit a obecně absence jejich vzájemné komunikace týkající se dětí.

42. Jak vyplývá z výše uvedené ustálené judikatury Ústavního soudu, absence komunikace mezi rodiči nemůže být důvodem omezení práv jednoho z rodičů tím, že dítě je svěřeno do péče pouze jednoho z nich. To zejména pokud je svěřeno do péče toho rodiče, který je za špatnou komunikaci odpovědný. Podle názoru kolizního opatrovníka dětí v řízení před obecnými soudy statutárního města Ostrava taková situace dokonce nastala v nyní posuzovaném případě, neboť podle něj je to matka, která bez pádného důvodu s otcem (stěžovatelem) nekomunikuje a neinformuje ho o dětech. Tím by fakticky došlo k „odměnění“ matky za její protiprávní chování. Nicméně i pokud vina na špatné komunikaci mezi rodiči je na straně obou rodičů, nelze tuto okolnost přičíst k tíži výhradně jednomu rodiči a svěřit dítě do péče pouze jednomu z nich. Obecné soudy naopak s ohledem

na nejlepší zájem dítěte musí aktivně usilovat o zlepšení vztahu rodičů, a to například prostřednictvím nařízení účasti na mediačním řízení či rodinné terapii, a nelze střídavou péči zamítnout proto, že se podle soudů rodiče mezi sebou nebyli schopni dohodnout.

43. Absence dobré komunikace a možnost dosažení dohody mezi rodiči jako důvod nesvěření dítěte do střídavé péče ztrácí na váze, i pokud vezmeme v potaz, že i při případném svěření dítěte do péče jen jednoho rodiče jsou rodiče spolu stejně nuceni dále komunikovat o podstatných náležitostech týkajících se dětí. Svěřením do péče jednoho z rodičů druhý rodič neztrácí rodičovskou odpovědnost a rozhodnutí o důležitých věcech týkajících se dítěte (včetně například volby školy, místa bydliště apod.) musí být učiněny oběma rodiči (viz § 876 až 877 nového občanského zákoníku).

44. V těchto situacích je nutno apelovat na rodiče, jejichž vztah se rozpadl, aby v samotném zájmu svých dětí se co nejvíce vynasazili, aby děti rozpad jejich vztahu pocítily co nejméně. Ať již rodiče nejsou schopni se domluvit na ničem, alespoň v záležitostech dětí by měli upozadit své vzájemné neshody a nevráživost. Je tak primárně na rodičích, aby dbali nejlepšího zájmu dětí, který nepochybně je, jako absolutní minimum, absence přenášení vzájemných neshod mezi rodiči a jejich důsledků na děti. Obecné soudy by tomu měly napomáhat a naopak zásadně nemohou nekomunikujícího rodiče v důsledku odměňovat většími právy k dětem.

45. Nakonec pokud by absence dobré komunikace mezi rodiči měla mít tak zásadní vliv na rozhodnutí soudů v nyní posuzované věci, není poté vůbec jasné, jak by stěžovateli mohlo být napadenými rozhodnutími rozšířeno právo styku. Jak bylo řečeno výše, v českém pojetí není podstatného rozdílu mezi právem styku a péčí o dítě. Pokud tedy, pro krajským soudem reklamovanou absencí komunikace mezi rodiči, stěžovatel nemůže o děti pečovat polovinu času, není jasné, jak může o ně pečovat třetinu času, neboť i to vyžaduje dost komunikace mezi rodiči.

46. Zbývá tedy posoudit, zda skutkové okolnosti v dané věci vyžadovaly nové rozhodnutí o péči o děti. Při posuzování, zda došlo k takové změně poměrů, která by odůvodnila změnu rozhodnutí o péči o děti, je uplatňován obecnými soudy vyšší práh pro změnu rozhodnutí o péči, který je odůvodňován požadavkem na stabilitu výchovného prostředí, což ochraňuje zájmy dětí. Stabilita výchovného prostředí však není abstraktní princip, který by byl hoden ochrany sám o sobě, ale má být chráněn pouze v souvislosti s tím, zda skutečně je v nejlepším zájmu dítěte. Obecné soudy se tedy vždy musí zabývat otázkou, zda stabilita výchovného prostředí je v nejlepším zájmu dětí i v konkrétním posuzovaném případě.

47. V tomto ohledu je v první řadě nutno poznamenat, že obecné soudy se v nyní posuzovaném případě rozhodly zájem na stabilitě výchovného

prostředí dětí prosazovat i proti přání staršího syna, kterému v době rozhodování krajského soudu bylo přes devět let. To je již věk, kdy některé děti jsou schopny formulovat svůj názor na to, s kým chtějí žít, a nelze jej bez dobrého důvodu ignorovat. To zejména pokud v nyní posuzovaném případě není ani náznak toho, a nikdo takové pochybnosti nevznnesl, že by tento vyjádřený názor byl některým z účastníků řízení ovlivněný a nepředstavoval skutečné přání dítěte. Jinými slovy, obecné soudy se rozhodly před právem stěžovatele na rovnocenný styk se svými dětmi předřadit zájem těchto dětí na stabilitě poměrů, aniž by si to alespoň starší ze synů sám přál.

48. Bez ohledu na tuto subjektivní okolnost Ústavní soud nespatřuje ani žádné objektivní okolnosti, které by svědčily pro zachování matky jako primární pečovatelky o děti. Stěžovatel se přestěhoval a usadil se ve stejném městě, kde žijí jeho děti. Tyto by tedy při nařízení střídavé výchovy nadále mohly docházet do stejných školních zařízení a stýkat se se stejnými kamarády. V tomto ohledu by tedy stabilita prostředí byla zachována. Stěžovatel se také pravidelně od rozvodu s dětmi stýká a pečuje o ně po nezanedbatelnou část doby. Jak vyplývá i z dokazování před obecnými soudy, děti jsou na péči otce zvyklé a žádné výhrady k ní vzneseny nebyly. Jediná změna by tak byla v tom, že namísto třetiny času v domácnosti otce by v ní trávily polovinu času. Z hlediska stability poměrů se tedy zdá, že jde o změnu nepříliš zásadní a navíc takovou, která se jeví být v zájmu obou dětí. Obecné soudy vycházely z toho, že obě děti mají stejnou citovou vazbu na oba rodiče.

49. V souhrnu Ústavní soud neshledal, že by nejlepší zájem dětí zde byl vůbec v rozporu se zájmy stěžovatele. Jejich zájem na stabilním prostředí byl více než vyvážen jejich zájmem na trávení více času s otcem, ke kterému mají stejnou citovou vazbu jako k matce, a starší syn takové přání vyslovil explicitně. Proto Ústavní soud, který v nynější stížnosti hodnotí oprávněnost zásahu do práv stěžovatele-otce, nemusí ani přistoupit k případnému vyvažování protichůdných zájmů stěžovatele na straně jedné a nejlepšího zájmu dětí na straně druhé.

50. Ústavní soud je tedy toho názoru, že přestěhování stěžovatele z Anglie a usazení se ve stejném městě, kde žijí jeho děti, jímž stěžovatel téměř eliminoval, jak bylo právě řečeno, hrozbu pro stabilitu poměrů v případě nařízení střídavé péče, je takovou změnou poměrů, která za daných okolností vyžadovala změnu rozhodnutí o svěření dětí do péče.

51. Obecné soudy tedy měly v napadených rozhodnutích zohlednit všechna čtyři kritéria, tak jak jsou aplikována v judikatuře Ústavního soudu (viz bod 21 výše). Přitom všechna čtyři svědčí pro závěr o nařízení střídavé výchovy. Stěžovatel je otcem dětí; svěření do střídavé péče nejlépe zachová rodinné vazby mezi otcem a syny, kteří cítí k otci citovou náklonnost; v průběhu řízení nebylo nijak zjištěno, že by stěžovatel jakkoliv dětem bránil

ve styku s jinými příbuznými; bylo zjištěno, že stěžovatel je plně schopen se po všech stránkách o děti postarat; a alespoň starší dítě projevilo přání trávit s otcem více času.

52. Za těchto okolností Ústavní soud uzavírá, že svými rozhodnutími obecné soudy porušily právo stěžovatele na rodinný život podle čl. 10 odst. 2 Listiny a právo na péči o děti podle čl. 32 odst. 4 Listiny, neboť zásah do těchto práv stěžovatele nebyl ospravedlněn žádným silnějším legitimním zájmem. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadená rozhodnutí zrušil.

53. Závěrem ještě Ústavní soud uvádí, že stěžovatel v ústavní stížnosti namítá i porušení svého práva na spravedlivý proces a odkazuje na čl. 36 odst. 1 Listiny. Zde jsou však jeho námitky pouze nesouhlasem se závěry obecných soudů. Ty však posuzovat Ústavnímu soudu nepřísluší, ledaže by jejich rozhodnutí byla projevem svévole nebo v extrémním rozporu s principy spravedlnosti [viz například nálezy sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73) či sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235)]. Tak tomu však v nyní posuzovaném případě nebylo a obecným soudům nelze na polí práva na spravedlivý proces nic vytknout.

Č. 177

K povinnosti řádného odůvodnění rozhodnutí o stížnosti proti rozhodnutí o vzetí do vazby

Pokud se soud náležitě nebo vůbec nevypořádal s konkrétními námitkami uvedenými v řádně doručeném dodatečném odůvodnění stížnosti, které jsou přitom způsobilé ovlivnit jeho rozhodnutí, a provedl pouze obecný přezkum stížností napadeného usnesení, porušil tím stěžovatelovo právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na osobní svobodu dle čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 25. září 2014 sp. zn. I. ÚS 2346/14 ve věci ústavní stížnosti Alexandra Mnatsakanova, zastoupeného Mgr. Janem Kostkou, advokátem, se sídlem Slezská 36, Praha 2, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. 67 To 132/2014 o zamítnutí stěžovatelovy stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 7 jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. 67 To 132/2014 bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na osobní svobodu dle čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Předchozí průběh řízení**

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl v záhlaví tohoto nálezu uvedené rozhodnutí a navrhl jeho zrušení pro rozpor se svým ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 9. 4. 2014 sp. zn. 39 T 126/2013 byl stěžovatel vzat do vazby útěkové dle ustanovení § 67 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Proti tomuto usnesení po jeho vyhlášení podal stěžovatel ústně stížnost do protokolu. Písemné odůvodnění bylo stěžovateli doručeno 22. 4. 2014 v 10:56. Stěžovatel téhož dne v 15:30 soudu sdělil, že písemné odůvodnění stížnosti doručí do tří dnů, tedy do 25. 4. 2014, což také udělal.

3. V písemném odůvodnění stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby poukázal stěžovatel na to, že zjištění soudy prvního stupně jsou v rozporu se skutečností. Argumentoval, že není držitelem několika pasů, jak uvádí soud, nýbrž jediného. Druhý pas, o kterém soud uvedl, že nebyl po vypršení platnosti odevzdán, byl stěžovateli ve skutečnosti odcizen, což stěžovatel řádně nahlásil na policii. Rovněž tvrzení o dalším dokladu totožnosti, kterým se měl dle soudu stěžovatel prokazovat, je mylné, neboť soud odkázal nikoli na číslo dokladu, ale na číslo povolení k trvalému pobytu, které je vylepeno právě v cestovním pasu, který má stěžovatel k dispozici. Také není pravda, že stěžovatel nepodal po vypršení platnosti cestovního pasu žádost o vydání nového, stejně jako další informace vedoucí k závěru soudu, že stěžovatel disponuje několika doklady totožnosti. Skutečnost, že stěžovatel v plné moci udělené obhájci deklaroval adresu, na které se nezdržuje, byla způsobena chybou obhájce, který vycházel z dřívější plné moci, a nikoli tedy snahou stěžovatele skrývat se před orgány činnými v trestním řízení. Neoznámení změny pobytu a adresy pro doručování orgánům činným v trestním řízení pak bylo důsledkem neznalosti stěžovatele. Čestnými prohlášeními svých sousedů stěžovatel doložil, že na místě, kde se ve skutečnosti zdržuje, bydlí již delší dobu. Stěžovatel pak poukázal na další dílčí nedostatky odůvodnění soudu a uzavřel, že rozhodnutí o vzetí do vazby není náležitě odůvodněno.

4. Městský soud v Praze v neveřejném zasedání bez účasti stěžovatele projednal jeho stížnost proti usnesení obvodního soudu a napadeným usnesením ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. 67 To 132/2014 ji zamítnul. V odůvodnění Městský soud uvedl, že stěžovatel svou stížnost, podanou ihned po vyhlášení usnesení obvodního soudu do protokolu, blíže neodůvodnil.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti zrekapituloval skutkový stav a uvedl, že i přes to, že Obvodnímu soudu pro Prahu 7 písemné odůvodnění zaslal ve lhůtě tří dnů, jak předem ve sdělení uvedl, soud zaslal spis s blanketní stížností Městskému soudu v Praze, aniž by vyčkal na odůvodnění stížnosti. Ten proto nemohl vzít v úvahu skutečnosti namítané a doložené v odůvodnění stížnosti a porušil tím jeho právo na spravedlivý proces.

III. Vyjádření účastníků řízení

6. Městský soud v Praze ve svém vyjádření pouze odkázal na své rozhodnutí.

7. Obvodní soud pro Prahu 7 vysvětlil, že nezaslání písemného odůvodnění stěžovatelovy stížnosti Městskému soudu v Praze bylo způsobeno administrativní chybou. Administrativní pracovnice, v rozporu s pokynem předsedkyně senátu, aby písemné odůvodnění stížnosti neprodleně faxovala Městskému soudu v Praze, odůvodnění odeslala poštou, a proto bylo Městskému soudu v Praze k dispozici až dne 6. 5. 2014.

8. Poté, co se Obvodní soud pro Prahu 7 seznámil s odůvodněním usnesení Městského soudu v Praze a zjistil výše uvedené pochybení, poučil dne 14. 5. 2014 právního zástupce stěžovatele o tom, že obsahově shodné podání, pokud by bylo soudu doručeno po dni 29. 4. 2014, bude posouzeno jako žádost o propuštění z vazby na svobodu. Tohoto postupu právní zástupce stěžovatele využil, dne 17. 5. 2014 doručil obsahově shodné podání jako žádost o propuštění z vazby na svobodu a o tom bylo rozhodnuto v rámci hlavního líčení v dané trestní věci, konaného ve dnech 19.–23. 5. 2014. Argumenty z původního, nedoručeného odůvodnění stížnosti, tak byly fakticky vzaty do úvahy v usnesení ze dne 23. 5. 2014 sp. zn. 39 T 126/2013.

IV. Hodnocení Ústavního soudu

9. Ústavní soud přezkoumal napadené usnesení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 308/97 ze dne 4. 6. 1998 (N 63/11 SbNU 119) k problematice blanketního opravného prostředku konstatoval, že je především věcí toho, kdo takový opravný prostředek podal, aby si přiměřeným způsobem vytvořil situaci, aby mohl být soudem v době rozhodování o něm přihlédnuto ke všemu, co v následném, a tedy opožděném, odůvodnění přednesl. V praxi se jedná především o oznámení obhájce soudu, že blanketní stížnost dodatečně písemně odůvodní, a sdělení lhůty, ve které toto odůvodnění doručí.

11. Názor vytyčený ve výše zmíněném nálezu dále Ústavní soud rozvedl v nálezu sp. zn. I. ÚS 369/2000 ze dne 16. 6. 2002 (N 77/26 SbNU 267). Konstatoval, že v obdobných případech nelze opomenout námitku, že soud není povinen vyčkat odůvodnění stížnosti, neboť nikdy není zřejmé, zda takové odůvodnění bude vůbec zpracováno. Avšak v případě, kdy obhájce doručil písemné odůvodnění stížnosti ještě v rámci třídní lhůty k podání stížnosti dle ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu, neshledal Ústavní soud tuto námitku přijatelnou. Pokud stěžovatel učinil vše, aby měl soud před svým rozhodnutím odůvodnění stížnosti k dispozici, a odůvodnil stížnost před skončením lhůty k jejímu podání, měl stížnostní soud povinnost se s námitkami, uvedenými v odůvodnění stížnosti, vypořádat.

12. V nálezech Ústavního soudu vedených pod sp. zn. I. ÚS 1895/08 ze dne 10. 11. 2008 (N 194/51 SbNU 345) a sp. zn. II. ÚS 200/13 ze dne 16. 7. 2013 (N 123/70 SbNU 127) – dostupných též na <http://nalus.usoud.cz> – se

pak jednalo o případy, kdy si stěžovatelé, resp. jejich obhájci, vytvořili výše zmíněnou situaci, aby mohlo být soudem v době rozhodování o stížnosti náležitě přihlédnuto k námitkám v odůvodněných stížnostech, která zaslali v dodatečně, předem oznámené lhůtě po doručení písemného odůvodnění rozhodnutí, avšak soudy k těmto námitkám nepřihlédly, ačkoliv tu možnost měly či mohly mít. Ústavní soud konstatoval, že právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny zahrnuje povinnost obecných soudů vypořádat se se vším, co vyšlo v průběhu řízení najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci, a skutečnost, že se soud s námitkou, která má vztah k projednávané věci, nijak nevypořádal, zásadně zakládá protiústavnost daného rozhodnutí [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 593/04 ze dne 20. 12. 2005 (N 230/39 SbNU 443) a nálezy sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17)]. V případech, kdy stížnostní soud mohl a měl mít v době svého rozhodování k dispozici písemné odůvodnění stížnosti, a ve svém odůvodnění vycházel pouze z blanketní stížnosti, vytvořil situaci, kdy zamítl námitky stěžovatele, aniž by jejich obsah znal.

13. Dle čl. 5 odst. 4 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, má právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné. Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že pokud se soud nevypořádá dostatečně s argumentací stěžovatele, odepírá mu tím procesní ochranu práva na osobní svobodu garantovanou čl. 5 odst. 4 evropské Úmluvy (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Šebalj proti Chorvatsku* ze dne 28. 6. 2011 č. 4429/09, § 224–231). Listina, byť ekvivalentní ustanovení zakotvující procesní ochranu odpovídající čl. 5 odst. 4 Úmluvy neobsahuje, zakotvuje, jak vyplývá z judikatury shrnuté v bodech 10–12, obdobně procesní záruky do rámce práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1.

14. V posuzovaném případě si právní zástupce stěžovatele náležitě vytvořil podmínky pro to, aby mohl dodat soudu do rozhodnutí o stížnosti písemné odůvodnění stížnosti a toto odůvodnění v avizované třídní lhůtě řádně doručil. Odůvodnění stížnosti dle názoru Ústavního soudu přitom obsahovalo nikoli jen námitky obecné, ale konkrétní, s potenciálem ovlivnit rozhodnutí soudu. Ústavní soud s přihlédnutím k těmto okolnostem musí konstatovat, že byla naplněna kritéria nastíněná výše v odůvodnění. Pokud se soud náležitě nebo vůbec nevypořádal s konkrétními námitkami uvedenými v řádně doručeném dodatečném odůvodnění stížnosti, které jsou přitom způsobilé ovlivnit jeho rozhodnutí, a provedl pouze obecný přezkum stížností napadeného usnesení, porušil tím stěžovatelovo právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na osobní svobodu dle čl. 5 odst. 4 Úmluvy.

15. Skutečnost, že se Obvodní soud pro Prahu 7 pokusil napravit administrativní pochybení tím, že poukázal na možnost podání žádosti o propuštění z vazby na svobodu, a tato možnost byla stěžovatelem využita a stížnost byla následně podána a projednána jako žádost o propuštění z vazby, v tomto případě nehraje roli a nemůže porušení zmíněných práv zhojit. I přes to, že o žádosti o propuštění z vazby na svobodu bylo rozhodnuto v rámci hlavního líčení, které se uskutečnilo relativně krátkou dobu po vydání napadeného rozhodnutí, je třeba brát na vědomí, že stěžovatel strávil ve vazbě 24 dnů, aniž by bylo na jeho námitky obsažené v odůvodněné stížnosti jakkoli konkrétně reagováno.

16. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadené rozhodnutí zrušil.

Č. 178

K extrémnímu nesouladu mezi skutkovými zjištěními a právními závěry**K posuzování majetkových poměrů rodiče při stanovení výše výživného**

Soudy obou stupňů opřely svůj závěr o majetkových poměrech stěžovatele, jež jsou rozhodné pro určení výše jeho vyživovací povinnosti k jeho nezletilým dcerám, o skutková zjištění, že stěžovatel je jediným společníkem obchodní společnosti, a tudíž je třeba při posouzení jeho majetkových poměrů přihlídnout i k uvažovaným ziskům této společnosti, že hradí leasingové splátky na dva luxusní automobily a že má konkrétní nemovitost. Učinily tak přesto, že bylo provedeno dokazování, z něhož vyplývá, že stěžovatel svůj podíl ve společnosti převedl na třetí subjekty, že již leasingové splátky na uvedené automobily nehradí a předmětné automobily ani nemovitost již nevlastní. Rozhodnutí tedy nemají oporu v provedeném dokazování a vedou Ústavní soud k závěru, že v posuzovaném případě existují výrazné rozpory mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními. Tento extrémní rozpor Ústavní soud chápe jako zásah do práva stěžovatele na spravedlivý proces, které je garantováno čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu - I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) - ze dne 30. září 2014 sp. zn. I. ÚS 1963/13 ve věci ústavní stížnosti M. M., zastoupeného JUDr. Markétou Ulmanovou, advokátkou, se sídlem Mladá Boleslav, Starofarní 132, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 2. 2013 č. j. 30 Co 563/2012-644 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 9. 2012 č. j. 0 P 273/2010-566, jimiž bylo rozhodnuto o svěření nezletilých dětí do střídavé péče obou rodičů a o výživném nezletilých dětí, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení, M. M., zastoupené JUDr. Petrem Voříškem, Ph.D., LL.M., advokátem, se sídlem Praha 7, Přístavní 321/14, a nezletilé A. M., nezletilé B. M. a nezletilé M. M., zastoupených opatrovníkem Úřadem městské části Praha 4, jako vedlejších účastnic řízení.

Výrok

I. Výrokem I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 2. 2013 č. j. 30 Co 563/2012-644 v části, v níž byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 9. 2012 č. j. 0 P 273/2010-566 ve výrocích pod body V a VI, výroky II, III a IV rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 2. 2013 č. j. 30 Co 563/2012-644 a výroky III, IV, V, VI a VII rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 9. 2012 č. j. 0 P 273/2010-566 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 2. 2013 č. j. 30 Co 563/2012-644 se v části, v níž byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 9. 2012 č. j. 0 P 273/2010-566 ve výrocích pod body V a VI, a dále výroky II, III a IV rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 2. 2013 č. j. 30 Co 563/2012-644 se zrušují.

III. Výroky III, IV, V, VI a VII rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 9. 2012 č. j. 0 P 273/2010-566 se zrušují.

IV. Ve zbývajících částí se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 24. 6. 2013, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhal zrušení rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 2. 2013 č. j. 30 Co 563/2012-644 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 9. 2012 č. j. 0 P 273/2010-566 s tvrzením, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), právo na ochranu rodičovství, rodiny, dětí a mladistvých ve smyslu čl. 32 Listiny, právo na rovnost účastníků řízení před soudem dle čl. 96 odst. 1 Ústavy a princip zakotvený v čl. 90 Ústavy.

2. Stěžovatel obecným soudům především vytýkal, že tyto se při stanovení výše vyživovací povinnosti obou rodičů dostatečně nezabývaly majetkovými poměry stěžovatele i matky nezletilých (zde vedlejší účastnice). V této souvislosti uvedl, že odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí nesprávně uvedl, že stěžovatel „má nemovitost, kterou si aktuálně cení na 29 000 000 Kč“, a to přesto, že stěžovatel v řízení před soudy opakovaně uváděl, že předmětná nemovitost byla prodána za částku ve výši 20 000 000 Kč. Odvolací soud ve svém rozhodnutí dle stěžovatele též chybně uvedl, že stěžovatel „má dva luxusní automobily, za které platí

leasingové splátky ve výši 100 000 Kč měsíčně“, a to přestože stěžovatel před soudem uvedl, že osobní automobil značky BMW prodal v červenci 2010 a osobní automobil značky Mercedes vzhledem k nedostatku finančních prostředků přestal splácet tři splátky před koncem leasingu. Stěžovatel se dále ohradil proti závěru odvolacího soudu, jenž dospěl k tomu, že stěžovatel by mohl mít zisk ve výši 7 250 000 Kč z projektu prodeje pozemků v obci Čistá, který realizuje obchodní společnost HillPro, s. r. o. Stěžovatel v této souvislosti poukázal na to, že odvolací soud dospěl k poslední uvedenému závěru přesto, že stěžovatel opakovaně před soudy obou stupňů uváděl, že nadále není společníkem obchodní společnosti HillPro, s. r. o., ale pouze jejím jednatelem. Stěžovatel dále brojil proti „naprosto zkrleslým a nepravdivým“ údajům o jeho příjmech od obchodní společnosti HillPro, s. r. o., jakož i proti tomu, že soud prvního stupně neprovedl důkaz nezávislým ekonomickým auditem této společnosti, ačkoli to stěžovatel navrhoval. Protože tedy obecné soudy nesprávně zjistily skutkový stav věci, porušily dle názoru stěžovatele jeho shora uvedená ústavně garantovaná práva, jakož i práva jeho čtvrté nezletilé dcery, k níž je stěžovatel rovněž povinen výživou. Právo stěžovatele na spravedlivý proces mělo být porušeno též tím, že předmětné řízení probíhalo po dobu téměř čtyř let.

II.

3. Ústavní soud si vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 0 P 273/2010, z něhož zjistil následující skutečnosti.

4. Rozsudkem Okresního soudu Praha-západ ze dne 24. 6. 2008 č. j. 12 Nc 77/2008-22 byla schválena dohoda rodičů, na základě které byly nezletilé dcery stěžovatele pro dobu po rozvodu svěřeny do výchovy matky (vedlejší účastnice) a stěžovatel se zavázal měsíčně přispívat částkou ve výši 8 000 Kč na výživu každé z nich (celkem tedy částkou ve výši 24 000 Kč).

5. Stěžovatel se následně svým návrhem domáhal změny výchovy nezletilých, když navrhl, aby nezletilé byly svěřeny do střídavé výchovy obou rodičů. V průběhu řízení stěžovatel navrhl snížení výživného na nezletilé tak, aby jeho vyživovací povinnost k nezletilým byla stanovena v celkové výši 10 800 Kč měsíčně. Stěžovatel podal dále návrh na uhrazení a dorovnání výživného, kdy žádal, aby vedlejší účastníci byla uložena povinnost vrátit mu část jím vyplaceného výživného za období od 1. 5. 2009 do 1. 4. 2012 ve výši 176 000 Kč. Dále žádal, aby vedlejší účastníci byla uložena povinnost uhradit mu na výživném částku 44 000 Kč, a to za období od 1. 1. 2009 do 1. 4. 2010, a povinnost k vrácení části jím zaplaceného výživného ve výši 8 000 Kč měsíčně za období od 1. 4. 2012 do vynesení rozsudku.

6. O těchto návrzích bylo rozhodnuto rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 9. 2012 č. j. 0 P 273/2010-566 tak, že nezletilé byly svěřeny do střídavé péče obou rodičů (výroky I a II), stěžovateli byla

uložena povinnost přispívat na výživu nezletilých počínaje dnem 1. 10. 2012 částkou v celkové výši 9 000 Kč měsíčně k rukám matky (výrok III) a vedlejší účastníci byla uložena povinnost přispívat na výživu nezletilých počínaje dnem 1. 10. 2012 částkou v celkové výši 5 000 Kč měsíčně k rukám stěžovatele (výrok IV). Návrhy stěžovatele na snížení výživného a na uhrazení a dorovnání výživného byly zamítnuty (výroky V a VI). Konečně bylo rozhodnuto též o tom, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok VII). Ve vztahu k návrhu otce na úpravu výživného pro nezletilé soud prvního stupně uvedl, že stěžovatel sice nadále nemá takové příjmy jako v době, kdy o výživném bylo rozhodováno naposledy, přesto byl jeho návrh na snížení výživného jako nedůvodný zamítnut. Stěžovatel je dle soudu mj. jediným společníkem společnosti HillPro, s. r. o., která realizuje prodej nemovitostí s předpokládaným ziskem 7 000 000 Kč. Přestože se jedná o zisk pro společnost, je třeba dle názoru soudu prvního stupně vzít v úvahu, že stěžovatel je jejím jediným majitelem, a tudíž může rozhodovat o výši své odměny a zisku. Návrh stěžovatele na uhrazení a dorovnání výživného byl zamítnut z důvodu, že výživné spotřebované nezletilým dítětem se nevrací.

7. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 26. 2. 2013 č. j. 30 Co 563/2012-644 byl rozsudek soudu prvního stupně v otázce výchovy nezletilých změněn jen tak, že účinnost úpravy nového výchovného modelu se stanoví od právní moci rozsudku odvolacího soudu a že se tímto rozsudkem mění rozsudek Okresního soudu Praha-západ ze dne 24. 6. 2008 č. j. 12 Nc 77/2008-22, jinak byl rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích I, II, V a VI potvrzen (výrok I). Výrok III rozsudku soudu prvního stupně byl změněn tak, že stěžovatel je povinen platit na výživu nezletilých s účinností od právní moci tohoto rozsudku k rukám vedlejší účastnice částku v celkové výši 12 000 Kč (výrok II). Dále bylo rozhodnuto, že výrok IV rozsudku soudu prvního stupně se mění tak, že vedlejší účastnice je povinna platit na výživu nezletilých s účinností od právní moci tohoto rozsudku k rukám stěžovatele částku v celkové výši 3 000 Kč (výrok III). Výrokem IV bylo rozhodnuto o tom, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.

8. V odůvodnění tohoto rozhodnutí odvolací soud uvedl, že soud prvního stupně správně vyhodnotil podmínky pro svěřeni nezletilých do střídavé výchovy obou rodičů. Pokud však jde o uložení povinnosti oběma rodičům platit na výživu nezletilých, vyjádřil odvolací soud názor, že soud prvního stupně při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů obou rodičů poněkud podcenil poměry stěžovatele a naopak přecenil poměry vedlejší účastnice. Odvolací soud proto přistoupil ke zvýšení částky, kterou je stěžovatel povinen na výživu nezletilých přispívat, na částku 12 000 Kč měsíčně (částka stanovená soudem prvního stupně činila 9 000 Kč měsíčně). Odvolací soud při tomto zvýšení dle svých slov přihlédl

k tomu, že stěžovatel má nemovitost, kterou si aktuálně cení na 29 000 000 Kč, a dále dva luxusní automobily, za které platí leasingové splátky ve výši 100 000 Kč měsíčně. Za zmínku dle názoru odvolacího soudu stojí též to, že obchodní společnost HillPro, s. r. o., kam stěžovatel nasměroval všechny své podnikatelské aktivity, má rozpracován projekt, který by mohl přinést zisk ve výši 7 250 000 Kč. Dle odvolacího soudu tak bylo možno uzavřít, že žádná zásadní změna, která by byla důvodem pro snížení výživného a dorovnání výživného v poměrech stěžovatele nenastala.

III.

9. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení.

10. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 23. 6. 2014 poukázal na to, že prodal-li stěžovatel svůj rodinný dům za částku 20 000 000 Kč, jejíž podstatnou část použil mj. na nákup pozemků v obci Čistá, které jsou aktuálně prodávány, pak je třeba přihlížet i k výnosu z prodeje těchto pozemků, byť jejich vlastníkem je (zřejmě) formálně obchodní společnost HillPro, s. r. o. Ve vztahu k námitce stěžovatele, že nelze slučovat jeho osobu s obchodní společností HillPro, s. r. o., jejímž je stěžovatel jednatelem, nikoli společníkem, odvolací soud uvedl, že pakliže stěžovatel převedl podstatnou část svých majetkových hodnot do této společnosti, potom je třeba při zvažování majetkových poměrů stěžovatele přihlížet i k uvažovaným ziskům této společnosti. V závěru svého vyjádření odvolací soud navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

11. Obvodní soud pro Prahu 4 se přes výzvu Ústavního soudu k ústavní stížnosti nevyjádřil.

12. Zrušení ústavní stížností napadených rozhodnutí ve svém vyjádření navrhla též matka nezletilých (byť tak učinila z jiného důvodu než stěžovatel). Uvedla, že rozhodnutí soudů obou stupňů jsou nepřezkoumatelná v důsledku nedostatečně provedeného dokazování. V odůvodnění napadených rozhodnutí pak dle názoru vedlejší účastnice absentuje vztah mezi provedenými důkazy a skutkovými závěry, resp. zde lze vysledovat vnitřní rozpor mezi dílčími skutkovými zjištěními a zjištěným skutkovým stavem. Vedlejší účastnice zde poukázala na to, že stěžovatel jak v ústavní stížnosti, tak i v řízení před obecnými soudy namítal, že v mezidobí od vydání rozsudku Okresního soudu Praha-západ ze dne 24. 6. 2008 č. j. 12 Nc 77/2008-22, jímž bylo původně rozhodnuto o vyživovací povinnosti stěžovatele k jeho nezletilým dcerám, došlo v důsledku nepříznivého ekonomického vývoje a nedostatku výnosných podnikatelských příležitostí ke změně majetkové situace stěžovatele, když stěžovatel dle svého tvrzení nadále nedosahuje příjmů v takové výši, aby byl schopen plnit svou vyživovací povinnost v původně stanoveném rozsahu. K tomu stěžovatelka uvedla, že již v řízení

před obecnými soudy předkládala soudům důkazy vyvracející tvrzení stěžovatele o jeho nemajetnosti a naopak upozorňovala na to, že změna poměrů stěžovatele byla způsobena cíleně, když stěžovatel (ve vyjádření vedlejší účastnice blíže specifikovanými převody) převedl svůj majetek na svou současnou manželku a její rodiče. Otázkou, zda se stěžovatel jako povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, se však obecné soudy dle názoru vedlejší účastnice vůbec nezabývaly, a to přesto, že tato skutečnost byla vedlejší účastnicí tvrzena.

13. Za nezletilé coby vedlejší účastnice se vyjádřil Ústavním soudem ustanovený opatrovník – Úřad městské části Praha 4, a to prostřednictvím zvoleného právního zástupce. Ten ve vztahu k obsahu ústavní stížnosti upozornil především na to, že sám stěžovatel již od počátku řízení požadoval nejen zakotvení střídavé výchovy, ale také snížení výživného na nezletilé, přičemž navrhoval částky 4 200 Kč, 3 300 Kč a 3 300 Kč, tj. celkově částku ve výši 10 800 Kč. Odvolací soud pak svým rozhodnutím uložil stěžovateli povinnost platit na výživném pro jeho nezletilé dcery částky ve výši 5 000 Kč, 4 000 Kč a 3 000 Kč, tedy celkově částku ve výši 12 000 Kč. V této souvislosti je dle opatrovníka nezletilých třeba podtrhnout, že částka ve výši 10 800 Kč byla stěžovatelem navrhována opakovaně v průběhu celého řízení, tedy i v době, kdy stěžovatel poukazoval na to, že došlo k zásadní změně jeho majetkových poměrů. Opatrovník nezletilých dále vyjádřil názor, že obecné soudy se majetkovými poměry stěžovatele dostatečně podrobně zabývaly, přičemž stěžovatel měl možnost v řízení bránit svá práva. Soudy dle názoru opatrovníka nezletilých zjistily relativně vysokou životní úroveň stěžovatele, na níž mají jeho nezletilé dcery právo se podílet. V této souvislosti opatrovník nezletilých označil soudy stanovené výživné pro nezletilé za minimální. K námitce stěžovatele týkající se délky předmětného řízení pak uvedl, že to byl především stěžovatel, kdo svými podáními a návrhy řízení prodlužoval. Pro výše uvedené opatrovník nezletilých navrhl, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta.

14. Na výše uvedené vyjádření stěžovatel reagoval svou replikou, v níž v zásadě zopakoval svou argumentaci předestřenou již v ústavní stížnosti. Ve vztahu k vyjádření opatrovníka nezletilých uvedl, že měsíční výživné v celkové výši 10 800 Kč v řízení navrhoval pro případ, že nezletilé budou svěřeny do výlučné péče matky, nikoli pro případ, že budou svěřeny do střídavé péče obou rodičů. Stěžovatel dále uvedl, že setrvává na podané ústavní stížnosti.

IV.

15. Ústavní soud konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Nemí součástí soustavy obecných soudů

a nepřísluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností, do níž je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím soudu porušena stěžovatelova základní práva chráněná ústavním pořádkem České republiky.

16. Ústavní soud již v minulosti opakovaně uzavřel, že nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, vyplývající z čl. 36 a násl. Listiny, jakož i z čl. 1 Ústavy České republiky. Jedním z těchto principů, představujícím součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 Ústavy České republiky) a vylučujícím libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit [§ 157 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“)], a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 občanského soudního řádu [srov. nálezn sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>]. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případech, kdy existují výrazné rozpory mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními nebo kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nálezn sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257), nálezn sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 127/28 SbNU 95) nebo nálezn sp. zn. III. ÚS 1604/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 78/73 SbNU 387), dostupné též na <http://nalus.usoud.cz>].

17. V nyní posuzované věci, v níž bylo mj. rozhodováno o vyživovací povinnosti stěžovatele a vedlejší účastnice k jejich nezletilým dcerám, dospěly obecné soudy po provedení poměrně rozsáhlého dokazování k v jejich rozhodnutích blíže specifikovanému závěru o majetkových poměrech stěžovatele [§ 96 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. 12. 2013]. Ve vztahu k těmto majetkovým poměrům učinil soud prvního stupně závěr, že stěžovatel je jediným společníkem a majitelem obchodního podílu společnosti HillPro, s. r. o. Z rozhodnutí soudu prvního stupně dále vyplývá, že tento při hodnocení majetkových poměrů stěžovatele uvažuje i s předpokládaným ziskem právě uvedené společnosti, kterého by tato mohla v souvislosti s jí realizovanými projekty dosáhnout. Takový postup soud prvního stupně odůvodňuje právě tím, že ačkoli se jedná o předpokládaný zisk společnosti, je stěžovatel jejím jediným majitelem, a tudíž může zcela sám rozhodovat o výši své odměny a zisku.

18. Rovněž odvolací soud zakládá svůj závěr o majetkových poměrech stěžovatele mj. na skutkovém zjištění, že obchodní společnost HillPro, s. r. o., kam stěžovatel nasměroval všechny své podnikatelské aktivity, má rozpracován projekt, který by mohl přinést zisk ve výši 7 250 000 Kč. Stěžovatel má dle odvolacího soudu též nemovitost, kterou si aktuálně cení na částku ve výši 29 000 000 Kč, a dále dva luxusní automobily, za které platí leasingové splátky ve výši 100 000 Kč měsíčně. S přihlédnutím k uvedeným skutkovým zjištěním činí odvolací soud závěr, že žádná zásadní změna, která by byla důvodem pro snížení výživného a dorovnání výživného, v poměrech stěžovatele nenastala.

19. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti brojil proti právě uvedeným závěrům soudů obou stupňů, přičemž poukazoval na to, že tyto závěry jsou v extrémním rozporu s vykonanými skutkovými zjištěními. Ústavní soud pak po prostudování příslušného spisového materiálu dospěl k závěru, že tato námitka stěžovatele je důvodná.

20. Jak vyplývá z výše uvedeného, soudy obou stupňů opřely svůj závěr o majetkových poměrech stěžovatele, jež jsou rozhodné pro určení výše jeho vyživovací povinnosti k jeho nezletilým dcerám, o skutkové zjištění, že stěžovatel je jediným společníkem obchodní společnosti HillPro, s. r. o., (a tudíž je třeba při posouzení jeho majetkových poměrů přihlídnout i k uvažovaným ziskům této společnosti). Učinily tak přesto, že při jednání před soudem prvního stupně dne 6. 8. 2012 bylo provedeno dokazování smlouvou o převodu obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným ze dne 28. 11. 2011, jež je založena v soudním spisu na č. listů 474–477 a z níž vyplývá, že stěžovatel svůj podíl ve společnosti převedl na třetí subjekt. Na skutečnost, že stěžovatel nadále není vlastníkem obchodního podílu ve společnosti HillPro, s. r. o., (byť je stále jedním z jednatelů této společnosti), byly obecné soudy opakovaně v řízení upozorňovány, a to jak ze strany stěžovatele, tak vedlejší účastnice (viz např. č. listů 454, 458, 460, 556 a další). Přesto však učinily závěr uvedený shora, který nemá oporu v provedeném dokazování.

21. Oporu v provedeném dokazování nemá ani závěr odvolacího soudu, dle něhož stěžovatel měsíčně hradí leasingové splátky na dva luxusní automobily ve výši 100 000 Kč. Jak vyplývá ze spisového materiálu, uvedl stěžovatel při jednání dne 9. 5. 2011 při svém výslechu před soudem prvního stupně, že nadále leasingové splátky na uvedené automobily nehradí a předmětné automobily nevlastní (viz protokol o jednání před soudem prvního stupně ze dne 9. 5. 2011, č. listů 234–237). Další dokazování ve vztahu k předmětným automobilům v řízení provedeno nebylo.

22. Neobstojí konečně ani závěr odvolacího soudu, že stěžovatel má nemovitost, již si aktuálně cení na částku 29 000 000 Kč, a to s přihlédnutím ke skutečnosti, že při jednání před soudem prvního stupně dne 6. 8. 2012

bylo provedeno dokazování kupní smlouvou ze dne 6. 10. 2011, která je založena v soudním spisu na č. listů 465–473 a již stěžovatel prodal předmětnou nemovitost třetí osobě, a to za kupní cenu ve výši 20 000 000 Kč. Rovněž na tuto skutečnost bylo účastníky řízení opakovaně poukazováno (viz např. odvolání vedlejší účastnice ze dne 9. 11. 2012, č. listů 589–611).

23. Shora uvedené skutečnosti vedou Ústavní soud k závěru, že v posuzovaném případě existují výrazné rozpory mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními. Tento extrémní rozpor Ústavní soud chápe jako zásah do práva stěžovatele na spravedlivý proces, které je garantováno čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 84/09 ze dne 17. 8. 2009 (N 184/54 SbNU 287), nález sp. zn. IV. ÚS 776/05 ze dne 22. 5. 2006 (N 103/41 SbNU 309) nebo nález sp. zn. I. ÚS 218/09 ze dne 15. 10. 2009 (N 216/55 SbNU 33)].

24. Ústavní soud zvažoval využití principu procesní ekonomie a zrušení pouze ve výroku tohoto nálezu specifikovaných bodů rozhodnutí odvolacího soudu. Dospěl však k závěru, že je namístě zrušit též příslušné výroky rozhodnutí soudu prvního stupně, a to s přihlédnutím k tomu, že zásah do základních práv stěžovatele byl způsoben nedostatky v dokazování, kdy obecné soudy při posuzování majetkových poměrů stěžovatele nepřihlédly k výše specifikovaným převodům jeho majetku, přestože na ně bylo ze strany stěžovatele poukazováno. Protože obecné soudy k těmto převodům nepřihlédly, nezabývaly se ani námitkou vedlejší účastnice, že stěžovatel těmito transakcemi převedl svůj majetek účelově do vlastnictví jiných osob. Ústavní soud tak dospěl k závěru, že je namístě, aby věc byla vrácena soudu prvního stupně. Ústavní soud však tímto rozhodnutím nijak nepředjímá výsledek dalšího řízení, neboť je zcela na soudu prvního stupně, jak věc po případném doplnění či zopakování dokazování posoudí.

25. Ve zbytku, tj. v části, v níž ústavní stížnost směřuje proti té části výroku I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 2. 2013 č. j. 30 Co 563/2012-644, již byl změněn rozsudek soudu prvního stupně pod body I a II tak, že účinnost úpravy těmito výroky provedené se stanoví od právní moci rozhodnutí odvolacího soudu a že se tímto rozsudkem mění rozsudek Okresního soudu Praha-západ ze dne 24. 6. 2008 č. j. 12 Nc 77/2008-22, a dále proti výrokům I a II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 9. 2012 č. j. 0 P 273/2010-566 byla ústavní stížnost posouzena jako návrh zjevně neopodstatněný ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. To proto, že ve vztahu k těmto výrokům rozhodnutí soudu odvolacího i soudu prvního stupně, jimiž bylo rozhodnuto o tom, že se nezletilé vedlejší účastnice svěřují do střídavé péče obou rodičů, nebyla stěžovatelem uplatněna žádná argumentace, již by stěžovatel proti těmto výrokům brojil (být formálně stěžovatel jejich zrušení v petitu ústavní stížnosti také navrhol). Rovněž Ústavní soud po prostudování napadených rozhodnutí

a vyžádaného spisového materiálu neshledal ve vztahu k těmto výroková nic, co by odůvodňovalo jeho kasační zásah.

V.

26. Ze všech shora uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že výrokem I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 2. 2013 č. j. 30 Co 563/2012-644 v části, v níž byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 9. 2012 č. j. 0 P 273/2010-566 ve výrocích pod body V a VI, výroky II, III a IV rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 2. 2013 č. j. 30 Co 563/2012-644 a výroky III, IV, V, VI a VII rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 27. 9. 2012 č. j. 0 P 273/2010-566 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu v této části ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí v těchto částech podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ve zbytku Ústavní soud návrh stěžovatele jako zjevně neopodstatněný ve smyslu § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl.

Č. 179

K náhradě nákladů občanského soudního řízení v případě zastavení řízení**K povinnosti soudu učinit vhodná opatření k odstranění nedostatku podmínek řízení**

Nedostatek podmínky řízení spočívající ve vadě průkazu k jednání za právnickou osobu je nedostatkem odstranitelným. Pokud obecný soud podle ustanovení § 104 odst. 2 občanského soudního řádu žalobce nevyzval k doložení oprávnění za právnickou osobu jednat, zatížil řízení vadou, která měla, resp. mohla mít za následek vadný závěr soudu ohledně důvodu zastavení řízení i ohledně toho, kdo zastavení řízení zavínil, a komu je tedy nutno uložit povinnost uhradit ostatním účastníkům náklady řízení.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 30. září 2014 sp. zn. II. ÚS 3688/13 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Predraga Kohoutka, zastoupeného Mgr. Ladislavem Rychtářem, advokátem advokátní kanceláře se sídlem Vodňanského 538/4, 169 00 Praha 6, proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře ze dne 2. září 2013 č. j. 15 Co 377/2013-173, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně o zastavení řízení a o vrácení soudního poplatku a kterým bylo dále rozhodnuto o nákladech řízení, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníka řízení a Okresního soudu v Táboře jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výroky II a III usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře ze dne 2. září 2013 č. j. 15 Co 377/2013-173 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená v čl. 11 odst. 1 a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře ze dne 2. září 2013 č. j. 15 Co 377/2013-173 se ve výrocích II a III ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 6. prosince 2013, se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to pro porušení čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 1, čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Táboře pod sp. zn. 7 C 1/2013.

Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že Honební společenstvo Raděčice-Hvoždany, se sídlem Raděčice, zastoupené jeho členem Mgr. Predragem Kohoutkem (v řízení před Ústavním soudem „stěžovatel“) se žalobou po žalovaných, kteří jsou členy jeho honebního výboru, domáhalo náhrady škody ve výši 56 251,20 Kč s odkazem na ustanovení § 23 odst. 5 a § 24 odst. 4 zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o myslivosti“) s tím, že v tomto řízení může zastoupit honební společenstvo kterýkoli člen, jímž stěžovatel je. Ještě před prvním jednáním vzal žalobce žalobu zpět s tvrzením, že žalovaní se dle zápisu z jednání honebního výboru ze dne 2. ledna 2013 cítí být odpovědní za škodu a společně převzali povinnost k její úhradě. Okresní soud v Táboře usnesením ze dne 30. dubna 2013 č. j. 7 C 1/2013-120 řízení v důsledku zpětvzetí žaloby zastavil (výrok pod bodem I) a žalovaným uložil, aby společně a nerozdílně zaplatili žalobci k rukám jeho právního zástupce náklady řízení v částce 17 270 Kč, jelikož ke zpětvzetí důvodně žaloby došlo pro chování žalovaných (výrok pod bodem II). V souladu s § 10 odst. 3 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, pak bylo rozhodnuto o vrácení částí zaplaceného soudního poplatku (výrok pod bodem III). Proti tomuto usnesení podali včas odvolání všichni žalovaní. Podstatou jejich odvolání byla námitka, že za žalobce jednala osoba, která k tomu nebyla oprávněna, tedy nebyla dána jedna z podmínek řízení, a proto již z tohoto důvodu měla být žaloba odmítnuta nebo mělo být řízení zastaveno.

Usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 2. září 2013 č. j. 15 Co 377/2013-173 bylo usnesení soudu prvního stupně ve výroku pod bodem I o zastavení řízení a ve výroku pod bodem III o vrácení soudního poplatku potvrzeno (výrok pod bodem I

usnesení odvolacího soudu). Ve výroku pod bodem II o nákladech řízení bylo usnesení soudu prvního stupně změněno tak, že stěžovatel je povinen nahradit žalovaným náklady řízení před soudem prvního stupně, a to: žalovanému ad 1. Ing. Josefu Svobodovi ve výši 8 906 Kč, žalovanému ad 2. Ing. Františku Vaníčkově ve výši 7 360 Kč, žalovanému ad 3. Radku Dudovi ve výši 8 906 Kč, žalovanému ad 4. Pavlu Nohavovi ve výši 7 360 Kč a žalovanému ad 5. Vlastislavu Hovorkovi ve výši 8 906 Kč (výrok pod bodem II usnesení odvolacího soudu). Ve výroku pod bodem III usnesení odvolacího soudu byla stěžovateli uložena povinnost nahradit žalovaným náklady odvolacího řízení, a to: žalovanému ad 1. ve výši 2 408 Kč, žalovanému ad 2. ve výši 1 990 Kč, žalovanému ad 3. ve výši 2 408 Kč, žalovanému ad 4. ve výši 1 990 Kč a žalovanému ad 5. ve výši 2 408 Kč.

II.

V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že aplikace a interpretace příslušných ustanovení zákona o myslivosti, provedená Krajským soudem v Českých Budějovicích – pobočkou v Táboře v napadeném usnesení, na základě níž bylo shledáno, že v projednávaném případě není stěžovatel jakožto člen honebního společenstva oprávněn zastupovat honební společenstvo v řízení o náhradě škody proti členům honebního výboru honebního společenstva, není ústavně konformní a takováto interpretace a aplikace vybočuje z mezí ústavnosti. Napadené usnesení stěžovatel současně považuje za přepjatý formalismus, neboť interpretace soudu je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti. Stěžovatel je přesvědčen, že odvolací soud v tomto případě interpretoval a aplikoval příslušná ustanovení zákona o myslivosti natolik extrémně, že svým postupem zjevně vybočil z mezí ústavnosti, a zasáhl tak do práva stěžovatele na spravedlivý proces. Stěžovatel dále nesouhlasí s tím, že mu v tomto řízení byla uložena povinnost k úhradě nákladů řízení (jak před soudem prvního stupně, tak před soudem odvolacím). Jestliže tedy krajský soud shora popsáním ústavně nonkonformním způsobem rozhodl a uložil stěžovateli povinnost zaplatit náklady řízení, zasáhl tím též do práva stěžovatele vlastnit majetek garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny.

III.

Pro posouzení důvodnosti podané ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře a Okresního soudu v Táboře.

Dále si Ústavní soud vyžádal vyjádření Honebního společenstva Radčice-Hvoždany, Ing. Josefa Svobody, Ing. Františka Vaníčka, Radka Dudy, Pavla Nohavy a Vlastislava Hovorky.

Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ve svém vyjádření Ústavnímu soudu doručeném dne 18. června 2014 poukázal v prvé řadě na nepřesnou interpretaci odůvodnění napadeného usnesení v podané ústavní stížnosti. Krajský soud zde neuvedl, že zákon o myslivosti upravuje pouze způsob zastupování honebního společenstva v řízení proti honebnímu starostovi a že zastupování honebního společenstva v řízení proti členům honebního výboru není zákonem výslovně upraveno. Krajský soud vyšel z ustanovení § 23 odst. 1 a 5 zákona o myslivosti, které zcela jasně upravuje zastupování honebního společenstva. Dle ustanovení § 23 odst. 1 citovaného zákona zastupuje honební společenstvo navenek honební starosta, tedy i v případě žaloby proti členům honebního výboru. Zvláštní způsob zastoupení honebního společenstva je pak logicky upraven pouze v případě žaloby proti honebnímu starostovi na náhradu škody způsobené porušením právních povinností při výkonu funkce, kde dle ustanovení § 23 odst. 5 citovaného zákona honební společenstvo zastupuje určený člen honebního výboru; pouze není-li honební výbor zvolen, může zastupovat kterýkoliv člen honebního společenstva (tato situace však na danou věc nedopadá, neboť honební výbor byl zvolen). Nelze proto podle krajského soudu souhlasit s výkladem shora uvedených ustanovení obsažených v ústavní stížnosti o možnosti zastupování honebního společenstva v řízení proti členům výboru kterýmkoliv členem honebního společenstva. Argumentuje-li stěžovatel dále tím, že v případě zvolení honebního výboru má honební výbor postavení honebního starosty, pomíjí, že tomu tak je s výjimkou práva zastupovat honební společenstvo navenek (§ 24 odst. 4 zákona o myslivosti); k zastupování honebního společenstva proti členům honebního výboru je tak stále oprávněn pouze honební starosta. Jelikož napadeným usnesením nedošlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces, krajský soud navrhl, aby podaná ústavní stížnost byla jako nedůvodná zamítnuta.

Okresní soud v Táboře ve svém vyjádření Ústavnímu soudu doručeném dne 8. července 2014 uvedl, že vycházel z toho, že účastníkem řízení – žalobcem je Honební společenstvo Radětice-Hvoždany. Zda stěžovatel Mgr. Predrag Kohoutek je oprávněn za tohoto žalobce jednat a udělit advokátovi plnou moc k zastupování žalobce v řízení, soud neřešil – proto o nákladech řízení rozhodoval pouze z procesního hlediska a aplikoval ustanovení § 146 odst. 2 věty druhé o. s. ř. Názor odvolacího soudu na zastupování žalobce vyplývá z určitého výkladu zákona o myslivosti a je možné jej považovat za sporný. Tvrzení stěžovatele v ústavní stížnosti mají podle okresního soudu svoji relevanci a zaslouží si posouzení Ústavním soudem.

Honební společenstvo Radětice-Hvoždany, Ing. Josef Svoboda, Ing. František Vaníček, Radek Duda, Pavel Nohava a Vlastislav Hovorka se k podané ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřili, a proto s nimi

Ústavní soud v souladu s poskytnutým poučením jako s vedlejšími účastníky řízení dále nejednal.

Protože zasláná vyjádření neobsahovala žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti, Ústavní soud z nich při svém rozhodování nevycházel a účastníkům řízení, resp. vedlejšímu účastníkovi Okresnímu soudu v Táboře je proto nezasílal k replice.

IV.

Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy) a nepřislouží mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je Ústavní soud oprávněn zasáhnout v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody.

Ústavní soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná a zčásti zjevně neopodstatněná.

Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace jsou při řešení konkrétního případu v zásadě záležitostí obecných soudů a Ústavní soud, jakožto soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) stojící mimo soustavu soudů, není možno považovat za „superrevizní“ instanci v systému všeobecného soudnictví, jejímž úkolem je přezkum celkové zákonnosti (či věcné správnosti) vydaných rozhodnutí. Ingerence Ústavního soudu do této činnosti, konkrétně pokud jde o interpretaci a aplikaci podústavního práva, připadá v úvahu, jestliže obecné soudy v daném hodnotícím procesu vycházely ze zásadně nesprávného posouzení dopadu ústavně zaručených práv, jichž se stěžovatel dovolává, na posuzovaný případ, eventuálně pokud by v něm byl obsažen prvek libovůle či dokonce svévole, a to např. ve formě nerespektování jednoznačné kogentní normy, či přepjatého formalismu [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz> stejně jako další rozhodnutí Ústavního soudu zde citovaná].

V souzené věci Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře v odůvodnění svého rozhodnutí konstatoval, že dle ustanovení § 23 odst. 5 zákona o myslivosti je honební starosta povinen vykonávat svou působnost s péčí řádného hospodáře. Honební starosta odpovídá honebnímu společenstvu za škodu, kterou způsobil porušením právních povinností při výkonu funkce. V řízení proti honebnímu starostovi zastupuje

honební společenstvo určený člen honebního výboru, a není-li honební výbor zvolen, kterýkoliv člen honebního společenstva. Dále soud poukázal na ustanovení § 23 odst. 1 zákona o myslivosti, dle kterého honební starosta zastupuje honební společenstvo navenek, a z toho dovedl, že zastupování honebního společenstva je dáno zákonem do působnosti honebního starosty. Směřuje-li proto žaloba proti členům honebního výboru, je oprávněn honební společenstvo zastupovat jeho starosta. Pakliže žaloba na náhradu škody směřuje proti samotnému starostovi, je kterýkoliv člen honebního společenstva oprávněn společenstvo zastupovat jen v případě, že není zvolen honební výbor. Ten však u Honebního společenstva Raděnice-Hvoždany zvolen byl, proto ho může zastupovat pouze určený člen honebního výboru, kterým stěžovatel ovšem není (srov. ustanovení § 23 odst. 5 citovaného zákona). Za dané situace dospěl odvolací soud k závěru, že v projednávané věci není zastupování honebního společenstva stěžovatelem zákonem podloženo, což způsobuje nedostatek podmínky řízení, který již nelze odstranit, a z tohoto důvodu mělo být řízení zastaveno bez ohledu na to, že žaloba byla vzata zpět.

Výše uvedený závěr krajského soudu ohledně nepodloženosti zastupování honebního společenstva stěžovatelem nevybočuje z mezí zákona a z ústavního hlediska je plně akceptovatelný. Totéž platí i pro závěr obou obecných soudů o nutnosti zastavení předmětného řízení za dané procesní situace (zvláště za situace, kdy došlo ke zpětvzetí žaloby), avšak nikoli z důvodu vyjádřeného krajským soudem, jak bude dále rozvedeno.

Pokud jde o výrok pod bodem II napadeného rozhodnutí krajského soudu o nákladech prvostupňového řízení, Ústavní soud se se závěry tohoto soudu neztotožňuje.

Ústavní soud se ve své dřívější judikatuře opakovaně zabýval rozhodováním soudů o náhradě nákladů řízení a jeho reflexí z hlediska zachování práva na spravedlivý proces a opakovaně k otázce náhrady nákladů řízení konstatoval, že tato problematika (odpovídající procesní nároky či povinnosti) zpravidla nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, obvykle nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 130/98 ze dne 27. 5. 1998, sp. zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307), sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005].

Ústavní soud ve své judikatuře rovněž opakovaně konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně doménou těchto soudů; zobrazují se zde aspekty nezávislého soudního rozhodování. Ústavní soud není tudíž oprávněn v detailech přezkoumávat jednotlivá rozhodnutí těchto soudů o nákladech řízení (srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS

457/05 ze dne 24. 11. 2005). Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen např. prvek svévole. Případy, kdy Ústavní soud ústavní stížnost proti pravomocným rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení připustil k věcnému posouzení, jsou zcela výjimečné [např. nálezy sp. zn. II. ÚS 598/2000 ze dne 4. 7. 2001 (N 100/23 SbNU 23), sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001 (N 75/22 SbNU 145), sp. zn. III. ÚS 619/2000 ze dne 24. 5. 2001 (N 79/22 SbNU 165), usnesení sp. zn. I. ÚS 633/05 ze dne 10. 1. 2006 (v SbNU nepublikováno)].

Ačkoli Ústavní soud ve své judikatuře dává najevo svou zdrženlivost v poměru k rozhodování obecných soudů v otázkách nákladů řízení [např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 426/03 ze dne 29. 9. 2003, sp. zn. III. ÚS 259/02 ze dne 13. 8. 2002 (v SbNU nepublikována) a další], v daném případě shledal důvod pro svůj zásah, a to s ohledem na níže uvedené.

Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře v odůvodnění svého rozhodnutí ve vztahu k nákladovému výroku II uvedl, že pro rozhodnutí o nákladech prvostupňového řízení je významné to, kdo zastavení řízení zavinil. Pakliže bylo řízení zastaveno proto, že zastoupení honebního společenstva stěžovatelem nebylo ničím podloženo, je jmenovaný osobou, která z procesního hlediska zavinila zastavení řízení, již lze ve smyslu § 147 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, uložit, aby hradila náklady řízení, jež by bez jejího zavinění nevznikly. Krajský soud k tomu odkázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 733/2001. Proto prý musel odvolací soud napadený výrok o nákladech řízení dle § 220 o. s. ř. změnit tak, že stěžovatel je povinen nahradit žalovaným náklady prvoinstančního řízení. Pokud jde o náklady odvolacího řízení, krajský soud uvedl, že žalovaní v odvolacím řízení uspěli, mají tedy dle § 142 odst. 1 ve spojení s § 224 odst. 1 o. s. ř. právo na náhradu i těchto nákladů, a to opět proti stěžovateli.

V souzené věci se krajský soud ztotožnil se žalovanými, že okresní soud se měl i bez ohledu na zpětvzetí žaloby zabývat nejprve tím, zda byly splněny všechny podmínky řízení. Odvolací soud v této souvislosti poukázal na § 103 o. s. ř., dle kterého kdykoliv za řízení soud přihlíží k tomu, zda jsou splněny podmínky, za nichž může ve věci rozhodnout; v závislosti na tom, zda jde o neodstranitelný či odstranitelný nedostatek podmínky řízení, soud dle § 104 odst. 1 a 2 o. s. ř. řízení zastaví – v případě odstranitelného nedostatku podmínky řízení až potom, kdy se nedostatek nepodaří odstranit. Krajský soud dále uvedl, že pokud je účastníkem řízení právnická osoba, může vykonávat procesní práva a povinnosti jen prostřednictvím fyzických osob. Uvedl též, že nedostatek nebo vada průkazu k jednání za právnickou osobou obdobně jako nedostatek procesní plně

moci je nedostatkem podmínky řízení, který lze odstranit. Opatřením soudu k jeho odstranění je zpravidla výzva k předložení průkazu řádného (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 299/2008 či sp. zn. 20 Cdo 416/1998). V dané věci, uvedl odvolací soud, podalo žalobu Honební společenstvo Radětice-Hvoždany, které je právnickou osobou a které dle obsahu žaloby zastupuje jeho člen Mgr. Predrag Kohoutek. Jeho oprávnění honební společenstvo zastupovat nebylo ničím doloženo, s odkazem, že tak činí na základě § 23 odst. 5 zákona o myslivosti.

Z uvedeného závěru, že v projednávané věci není zastupování honebního společenstva stěžovatelem zákonem podloženo, což způsobuje nedostatek podmínky řízení, který již nelze odstranit, krajský soud dále dovodil, že řízení mělo být zastaveno bez ohledu na to, že žaloba byla vzata zpět.

Ústavní soud připomíná, že žaloba je procesním úkonem účastníka řízení. Je-li tímto účastníkem právnická osoba, může vykonávat procesní práva a povinnosti jen prostřednictvím fyzických osob. Podle § 21 odst. 1 písm. a) a b) o. s. ř. za právnickou osobu jedná její statutární orgán nebo její zaměstnanec (člen), který byl tímto statutárním orgánem pověřen, přičemž podle § 21 odst. 2 o. s. ř. se ustanovení odstavce 1 nepoužije, stanoví-li zákon nebo zvláštní zákon, že za právnickou osobu jedná jiná osoba. Podle § 21 odst. 5 o. s. ř. každý, kdo jedná za právnickou osobu, musí své oprávnění prokázat.

Dle ustanovení § 103 o. s. ř. kdykoli za řízení přihlíží soud k tomu, zda jsou splněny podmínky, za nichž může rozhodnout ve věci samé (podmínky řízení).

V ustanovení § 104 odst. 1 věty první o. s. ř. se uvádí, že pokud jde o takový nedostatek podmínky řízení, který nelze odstranit, soud řízení zastaví.

Ustanovení § 104 odst. 2 o. s. ř. pak určuje, že jde-li o nedostatek podmínky řízení, který lze odstranit, učiní soud k tomu vhodná opatření. Přitom zpravidla může pokračovat v řízení, ale nesmí rozhodnout o věci samé. Nezdaří-li se nedostatek podmínky řízení odstranit, řízení zastaví.

Ústavní soud v této souvislosti poukazuje na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 416/1998 (shodně též sp. zn. 26 Cdo 299/2008), ve kterém Nejvyšší soud dovodil, že vada průkazu k jednání za právnickou osobu, obdobně jako nedostatek procesní plné moci, je nedostatkem podmínky řízení, který lze odstranit (§ 104 odst. 2 o. s. ř.). Opatřením soudu k jeho odstranění je zpravidla výzva k předložení průkazu řádného, přičemž dodatečně doložení oprávnění jednat za právnickou osobu činí zhojenými i ty úkony, k nimž došlo předtím.

Při shrnutí výše uvedeného dospěl Ústavní soud k závěru, že v souzené věci vzhledem k nedostatku podmínky řízení spočívajícímu ve vadě průkazu k jednání za právnickou osobu, který je nedostatkem odstranitelným,

měl Okresní soud v Táboře v první řadě žalobce v souladu s ustanovením § 104 odst. 2 o. s. ř. vyzvat k doložení oprávnění za právnickou osobu jednat. Jestliže tak okresní soud neučinil, zatížil řízení vadou, která měla (resp. mohla mít) za následek vadný závěr soudu ohledně důvodu zastavení řízení i ohledně toho, kdo zastavení řízení zavinil, a komu je tedy nutno uložit povinnost uhradit ostatním účastníkům náklady řízení.

Teprve nebýt této vady, bylo by možno v předmětné věci za správný považovat postup okresního soudu spočívající v zastavení řízení právě z toho z důvodu, že žaloba byla vzata zpět. Odhlížeje od uvedené vady by pak také bylo možno shledat oprávněným postup okresního soudu, který zpětvzetí zřejmě důvodné žaloby jinak správně vyhodnotil tak, že s odkazem na ustanovení § 146 odst. 2 věty druhé o. s. ř. žalovaným uložil, aby společně a nerozdílně zaplatili žalobci k rukám jeho právního zástupce náklady prvostupňového řízení. Za obecně správný je totiž třeba považovat názor krajského soudu, že podmínky řízení se zjišťují vždy kdykoli za řízení.

Ústavní soud uzavírá, že krajský soud tedy měl při rozhodování o důvodu zastavení prvostupňového řízení, o zavinění zastavení tohoto řízení, jakož i o náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně vzít v úvahu, že nedostatek podmínky řízení spočívající ve vadě průkazu k jednání za právnickou osobu je nedostatkem odstranitelným, o jehož odstranění se však soud prvního stupně v důsledku svého vadného postupu nepokusil. Tento nedostatek v činnosti okresního soudu však nemůže jít k tíži stěžovatele – který nebyl soudem vyzván k průkazu svého oprávnění zastupovat honební společenstvo, a zastavení řízení tak nezavinil – v tom směru, že odvolací soud žalobci (stěžovateli) uloží povinnost uhradit žalovaným veškeré náklady prvostupňového řízení na základě vadné úvahy soudu o tom, kdo zastavení řízení zavinil.

Odkaz krajského soudu na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 733/2001 není případný. V uvedeném rozhodnutí Nejvyšší soud dovodil, že je-li dovolání podepsáno pouze zástupcem dovolatele na základě plné moci, který ani přes opatření soudu dle § 104 odst. 2 věty první o. s. ř., vůči němu učiněné, toto zastoupení nedoložil, Nejvyšší soud dovolací řízení dle § 104 odst. 2 věty třetí o. s. ř. zastaví; obdobně to platí i pro jiný návrh na zahájení řízení. Jestliže soud z uvedeného důvodu řízení zastaví, je osobou, která z procesního hlediska zavinila zastavení řízení, zástupce účastníka, jemuž lze ve smyslu § 147 odst. 1 o. s. ř. uložit, aby hradil náklady řízení, jež by bez jeho zavinění nevznikly. Ústavní soud poukazuje na to, že i v tomto rozhodnutí je pamatováno na povinnost soudu učinit výzvu dle § 104 odst. 2 věty první o. s. ř.

Podle ustanovení § 21 odst. 4 o. s. ř. za právnickou osobu nemůže jednat ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby. Krajský soud při svém rozhodování rovněž nevzal v úvahu, že osoby, které by

v předmětné věci byly oprávněny podle zákona o myslivosti za honební společenstvo jednat, ať již jde o starostu či členy honebního výboru (§ 23 odst. 5 zákona o myslivosti), vystupují na straně žalované, a jejich zájmy jsou tak v rozporu se zájmy žalující právnické osoby. Pro úplnost je třeba uvést, že dle ustanovení § 27 odst. 1 věty druhé zákona o myslivosti členové honebního společenstva ručí za závazky honebního společenstva.

Při shrnutí výše uvedeného Ústavní soud dospěl k závěru, že výrokem pod bodem II napadeného usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny a v důsledku toho i k porušení vlastnického práva stěžovatele zakotveného v čl. 11 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud tento výrok napadeného usnesení zrušil.

S ohledem na důvody, pro něž Ústavní soud přistoupil ke zrušení výroku pod bodem II usnesení krajského soudu týkajícího se nákladů řízení před soudem prvního stupně, přistoupil Ústavní soud rovněž ke zrušení výroku pod bodem III tohoto usnesení týkajícího se nákladů odvolacího řízení.

Na základě výše uvedených skutečností Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti zčásti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení ve výrocích pod body II a III zrušil. Ve zbývajících částech Ústavní soud ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl.

Č. 180

**K odůvodnění rozhodnutí o vzetí do vazby
K posuzování důvodnosti trvání útěkové vazby**

Rozhodnutí soudu o vzetí obviněného do vazby musí být založeno na dostatečných důvodech a musí být řádně a vyčerpávajícím způsobem odůvodněno; jinak soud poruší právo obviněného na osobní svobodu garantované čl. 8 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod.

U rozhodování Nejvyššího soudu podle § 265l odst. 4 tr. ř. je třeba trvat na požadavku osobního slyšení obviněného soudem, pokud se rozhoduje o jeho vzetí do vazby.

Nález

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida a Milady Tomkové (soudce zpravodaj) – ze dne 30. září 2014 sp. zn. I. ÚS 1123/14 ve věci ústavní stížnosti D. V. Q., zastoupeného Mgr. Petrem Václavkem, advokátem, advokátní kancelář se sídlem Opletalova 25, 110 00 Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2014 č. j. 7 Tdo 1159/2013-I.-82 o vzetí stěžovatele do vazby, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2014 č. j. 7 Tdo 1159/2013-I.-82 se ve vztahu ke stěžovateli ruší, neboť jím byla porušena práva stěžovatele zaručená v čl. 8 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel s tvrzením o porušení svých práv ústavně zaručených v čl. 2 odst. 2, čl. 8 odst. 2 a 5, čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod domáhal zrušení shora označeného vazebního usnesení.

2. Ze spisu Krajského soudu v Plzni sp. zn. 5 T 16/2012 vyplynulo, že stěžovatel a D. V. H. byli obviněni a posléze obžalováni ze spáchání zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle ustanovení § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c) tr. zákoníku spáchaného ve spolupachatelství podle § 23 tr. zákoníku (č. l. 145, 628

a násl.). Oba obvinění byli zadrženi dne 8. 6. 2012 a rozhodnutím Okresního soudu Plzeň-jih ze dne 9. 6. 2012 č. j. 13 Nt 109/2012-13 a č. j. 13 Nt 110/2012-11 byli z důvodů uvedených v ustanovení § 67 písm. a) tr. řádu vzati do vazby (č. l. 326, 367). Po provedeném dokazování Krajský soud v Plzni uznal oba jmenované vinnými zločinem podle § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c) tr. zákoníku, za což jim uložil tresty odnětí svobody v trvání osmi let a tresty vyhoštění na dobu neurčitou. K odvolání obou obviněných Vrchní soud v Praze při nezměněném výroku o vině a zabrání věci zrušil rozsudek krajského soudu ve výroku o trestu a nově rozhodl tak, že obviněným uložil tresty odnětí svobody v trvání čtyř roků, trest vyhoštění uložil pouze obviněnému D. V. H. Oba odsouzení nastoupili výkon trestu dne 2. 7. 2013 ve Věznici Jiřice; podle příslušných ustanovení tr. zákoníku a tr. řádu jim byla do trestu odnětí svobody započítána vazba od 8. 6. 2012 (č. l. 988, 998).

3. Z podnětu dovolání obviněného D. V. H. (stěžovatel dovolání nepodal) Nejvyšší soud usnesením ze dne 22. 1. 2014 č. j. 7 Tdo 1159/2013-53 ohledně obviněného D. V. H. zrušil rozsudek Vrchního soudu v Praze a rozsudek Krajského soudu v Plzni, za přiměřeného užití § 261 tr. řádu zrušil zmíněné rozsudky i ohledně obviněného stěžovatele a přikázal Krajskému soudu v Plzni, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Podle Nejvyššího soudu soudy obou stupňů skutek nesprávně právně kvalifikovaly jako dokonáný trestný čin, ačkoliv jednání popsané ve výroku o vině mělo znaky přípravného jednání.

4. Nejvyšší soud nerozhodl dne 22. 1. 2014 o vazbě obviněných, neboť na základě dotazu prostřednictvím informačního systému měl za to, že obvinění nejsou ve výkonu vazby, trestu ani zabezpečovací detence. Po upozornění Krajského soudu v Plzni, že oba obvinění jsou ve výkonu trestu odnětí svobody a že nebylo rozhodnuto o jejich vazbě, rozhodl Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením, přijatým v neveřejném zasedání, že „podle § 265l odst. 4 tr. ř. z důvodů uvedených v § 67 písm. a) tr. ř. se obvinění D. V. H. a D. V. Q. berou do vazby“. Nejvyšší soud konstatoval, že obvinění jsou stíháni pro zločin podle ustanovení § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c) tr. zákoníku. Stran stěžovatele uvedl, že v České republice pobývá na základě povolení k dlouhodobému pobytu, dosud nebyl soudně trestán a v České republice má rodinné příslušníky a po ukončení pracovního poměru ve Škoda, a. s., Mladá Boleslav, je nezaměstnaný. Nejvyšší soud shodně jako u obviněného D. V. H. dovodil, že důvody útěkové vazby stále trvají, neboť obviněný stěžovatel „není vázán k pobytu na území České republiky a je dána důvodná obava, že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu, přičemž obviněnému hrozí vysoký trest, neboť na zločin, pro který je stíhán, stanoví trestní zákoník trest odnětí svobody na osm až dvanáct let nebo trest propadnutí majetku. Dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že spáchal skutek, pro který je

stíhán, a v době rozhodování nelze se zřetelem na povahu a závažnost trestné činnosti dosáhnout účelu vazby jiným opatřením. U obviněného trvá důvodná obava, že by mohl jednat způsobem uvedeným v § 67 písm. a) tr. řádu, tedy uprchnout z území České republiky nebo se skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání nebo trestu, neboť mu hrozí vysoký trest, tedy důvody útěkové vazby podle § 67 písm. a) tr. řádu.“

5. V ústavní stížnosti stěžovatel poukázal na ustanovení § 265l odst. 4 tr. řádu, podle kterého platí, že vykonává-li se na obviněném trest odnětí svobody uložený mu původním rozsudkem a Nejvyšší soud k dovolání výrok o tomto trestu zruší, rozhodne zároveň o vazbě. Stěžovatel vyjádřil přesvědčení, že pokud Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů nižších stupňů, jakož i rozhodnutí na ně obsahově navazující, a nerozhodl o vazbě, měl být stěžovatel neprodleně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody, neboť nebyl žádný právní základ pro ponechání ve výkonu trestu odnětí svobody. Krajský soud v Plzni namísto propuštění stěžovatele na svobodu informoval Nejvyšší soud, že opomenul rozhodnout o vazbě a trestní spis odeslal zpět Nejvyššímu soudu. Ten se pokusil zahladit své pochybení vydáním rozhodnutí o vazbě, k čemuž však již neměl žádné oprávnění, neboť tak učinil více než s měsíčním zpožděním po rozhodnutí o dovolání. Napadené vazební usnesení nelze označit za rozhodnutí přijaté způsobem, který stanoví zákon, nehledě k tomu, že i samotné důvody pro omezení osobní svobody stěžovatele nejsou způsobitelné řádně doložit nutnost jeho ponechání ve vazbě, a rozhodnutí tak zcela postrádá základ pro zbavení osobní svobody. Stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadené usnesení Nejvyššího soudu zrušil a rozhodl, že obvinění se propouští na svobodu.

6. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 16. 7. 2014 stručně zrekapituloval výsledek dovolacího řízení, ve kterém zrušil předcházející rozsudky Krajského soudu v Plzni a Vrchního soudu v Praze, jakož i další rozhodnutí, která na zrušená rozhodnutí obsahově navazovala, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Uvedl, že dovolání projednal v neveřejných zasedáních a před vydáním rozhodnutí učinil dne 9. 1. 2014 dotaz, kde vykonávají oba obvinění tresty odnětí svobody. Informační systém, který Nejvyšší soud využívá k těmto účelům (eLustrace) a do kterého vedoucí trestní kanceláře zapsala jména a příjmení obviněných tak, jak jsou uvedena v aplikaci ISNS a rozsudcích soudů obou stupňů, sdělil ohledně každého z obviněných, že „osoba není ve výkonu vazby, trestu ani zabezpečovací detence a nebyla dosud vězněna“. Nejvyšší soud blíž osvětlil, jak funguje eLustrace - projekt Efektivního zjištění identifikace osob a předání dat v rámci OVM činných v trestním řízení - a uvedl, že nerozhodoval o vazbě obviněných dne 22. 1. 2014, neboť byl přesvědčen, že obvinění jsou na svobodě. Pokud o vazbě rozhodl neprodleně po upozornění Krajského soudu v Plzni, byl podle svého názoru oprávněn

tak učinit, neboť dikcí zákona „rozhodne zároveň o vazbě“ je třeba vložít tak, že je povinností Nejvyššího soudu rozhodnout o vazbě i za nastalé situace. Výtku stěžovatele o nepropuštění z výkonu trestu svobody směřovanou vůči Krajskému soudu v Plzni označil Nejvyšší soud za nesprávnou s tím, že Krajský soud v Plzni nebyl za dané situace příslušný k žádným úkonům trestního řízení. Rozhodnutí o tom, zda došlo k porušení základních práv stěžovatele, Nejvyšší soud ponechal na Ústavním soudu vědom si nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 980/14 ze dne 18. 6. 2014 (N 125/73 SbNU 887), kterým bylo rozhodnuto ve věci spoluobviněného D. V. H.

7. Vyjádření Nejvyššího soudu zaslal Ústavní soud stěžovateli k případné replice, ten však svého práva nevyužil.

8. Dříve, než Ústavní soud přikročí k přezkumu opodstatněnosti či důvodnosti ústavní stížnosti, vždy zkoumá splnění podmínek její projednatelnosti ve smyslu zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). V projednávané věci Ústavní soud ověřil, že formálně bezvadnou a přípustnou ústavní stížnost směřující proti rozhodnutí obecného soudu předložil včas k podání ústavní stížnosti oprávněný a advokátem zastoupený stěžovatel; současně jde o návrh, k jehož projednání je Ústavní soud příslušný. Po zvážení okolností předložené věci dospěl Ústavní soud též k závěru, že podaná ústavní stížnost je v této části důvodná. Ve věci rozhodl bez konání ústního jednání, neboť měl za to, že by žádné další objasnění nepřineslo; Ústavní soud též neprováděl ve věci dokazování, vyšel toliko ze spisu Krajského soudu v Plzni.

9. Ústavní soud předesílá, že se napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu a v podstatě i obsahově shodnými námitkami, jaké uplatnil v projednávané věci i stěžovatel, již zabýval. V řízení o ústavní stížnosti spoluobviněného D. V. H., vedené pod sp. zn. I. ÚS 980/14, podrobil totožné vazební rozhodnutí Nejvyššího soudu ústavněprávnímu přezkumu a poté jej nálezem ze dne 18. 6. 2014 zrušil. Nález byl vyhlášen 4. 7. 2014 a je dostupný v elektronické podobě na <http://nalus.usoud.cz> (dále též „citovaný nález“ či „nález ve věci D. V. H.“). Přestože Ústavní soud zrušil napadené vazební rozhodnutí Nejvyššího soudu pouze ve vztahu ke stěžovateli D. V. H., obecné principy, ze kterých vycházel, myšlenková východiska, právní závěry i nosné rozhodovací důvody kasace rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou plně aplikovatelné i v nyní projednávané věci, ve které je řešena totožná skutková i právní problematika.

10. Ústavní soud na ně v podrobnostech odkazuje a pro účely projednávané věci je shrnuje následujícím způsobem.

11. V citovaném nálezu Ústavní soud přistoupil k jazykovému a teleologickému výkladu podústavního práva (ustanovení § 265l odst. 4 tr. řádu) za účelem posouzení zákonnosti vzetí obou obviněných do vazby, neboť

zákonost je podle čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny explicitní podmínkou ústavnosti zbavení osobní svobody. Za použití jazykového a teleologického výkladu Ústavní soud dospěl k závěru, že předmětné ustanovení trestního řádu (zejména výraz „... rozhodne zároveň ...“) opravňuje Nejvyšší soud rozhodnout o vazbě pouze ve stejný den jako o dovolání. Ústavní soud však nepovažoval postup Nejvyššího soudu za projev svévole, neboť v okamžiku, kdy Nejvyšší soud rozhodoval o dovolání stěžovatele D. V. H., byl zjevně příslušný rozhodnout i o jeho vazbě a tedy i o vazbě stěžovatele. Chybný postup Nejvyššího soudu spočíval v tom, že tak neučinil „zároveň“, ale až více než o měsíc později, nicméně stále v situaci, kdy o vazbě nebylo přijato žádné jiné rozhodnutí. Nejvyšší soud si tedy nepřisvojil kompetenci, která by mu vůbec nepříslušela, pouze mylně interpretoval časové omezení této kompetence. Toto zjištění však nebylo důvodem, pro který Ústavní soud přistoupil ke zrušení napadeného usnesení, kasační zásah vyvolalo nedostatečné odůvodnění vazebního usnesení (srov. body 27 až 35 citovaného nálezu).

12. S připomenutím významu svobody jednotlivce jako jedné z nejdůležitějších hodnot v demokratickém a právním státě Ústavní soud v nálezu ve věci D. V. H. nejprve odkázal na řadu svých dřívějších nálezů, ve kterých formuloval požadavky řádného a vyčerpávajícího odůvodnění vazebních rozhodnutí a kritizoval formální odůvodnění vazby obecnými soudy používáním stereotypních formulací (body 36 až 38, 40). Zejména poukázal na nálezy sp. zn. II. ÚS 897/08 ze dne 12. 8. 2008 (N 139/50 SbNU 235), který vymezil prostor ústavně konformní interpretace ustanovení § 67 písm. a) tr. řádu tak, že „důvod vyhýbání se trestnímu stíhání spočívá alternativně v důvodné obavě, že obviněný uprchne, nebo v důvodné obavě, že se bude skrývat, přičemž důvodnost této obavy musí být založena jeho jednáním nebo dalšími konkrétními skutečnostmi, jejichž demonstrativní výčet zahrnuje skutkové podstaty nemožnosti zjištění jeho totožnosti, neexistence jeho stálého bydliště anebo hrozbu vysokého trestu, tedy každá z těchto skutkových podstat je tím jednáním, případně konkrétní skutečností, jež zakládá samo o sobě důvodnou obavu, že se obviněný bude vyhýbat trestnímu stíhání“ (bod 39). Dále připomněl nálezy sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013 (N 215/71 SbNU 517), který stanovil dva faktory, které musí obecné soudy zkoumat, pokud posuzují důvodnost dalšího trvání útěkové vazby. Prvním faktorem jsou případné námitky obviněného, který má právo prokazovat za těchto okolností existenci konkrétních skutečností, silných důvodů, jež eliminují důvodnou obavu z následků uvedených v § 67 písm. a) tr. řádu a aplikaci tohoto vazebního důvodu vylučují. Může jimi být zejména míra celkové uspořádanosti životních poměrů obviněného, mobilita daná jeho zdravotním stavem, rozsah jeho místně založených citových a prozatím, nejen hmotně, řádně a především dlouhodobě plněných

zaopatřovacích vazeb, rámec jím dosud sdíleného společensky konformního jednání ve spojení s možnými zárukami ze strany jiných subjektů apod. Druhým faktorem klíčovým pro posouzení důvodnosti dalšího trvání vazby je plynutí času. Konkrétní skutečnosti zakládající důvodnost vazby v počáteční fázi trestního stíhání mohou během trvání vazby ztrácet na významu či přesvědčivosti a pro ospravedlnění dalšího trvání zbavení osobní svobody obviněného ve vazbě už nemusí postačovat (bod 42). Ústavní soud též neopomněl připomenout konkrétně označené rozsudky Evropského soudu pro lidská práva, ve kterých dal tento soud najevo, podle jakých faktorů je třeba při rozhodování o vazbě posuzovat nebezpečí útěku dotyčné osoby, a to i pokud jde o vazbu cizinců z důvodu absence vazeb na zemi, ve které jsou trestně stíháni (body 43 až 44).

13. Při vlastním přezkumu napadeného vazebního usnesení Nejvyššího soudu v nálezu ve věci D. V. H. Ústavní soud předeslal, že šlo o specifickou situaci oproti běžnému rozhodování o vazbě, neboť obviněný (stejně jako stěžovatel v nyní projednávané věci) již byl pravomocně odsouzen k trestu odnětí svobody. Nejvyšší soud sice odsuzující rozsudky zrušil, avšak vinu pachatelů za spáchání trestné činnosti nezpochybil. I když (nepravomocně) odsouzení k vysokému trestu odnětí svobody podstatně zvyšuje riziko útěku či skrývání se, v projednávané věci bylo možné očekávat překvalifikování věci z dokonaneho trestného činu na jeho přípravu a též i snížení trestu; vzhledem k tomu, kolik času již stěžovatel ve vazbě a odnětí svobody strávil, efektivní hrozba představovala pouze dva roky a tři měsíce. V takové situaci nebylo možné slevit z požadavků na odůvodnění uvalení vazby D. V. H. (body 45 až 48). Shodně Ústavní soud konstatuje i v nyní projednávané věci.

14. Uvalení vazby na oba obviněné Nejvyšší soud shodně odůvodnil tím, že tyto nejsou vázání k pobytu na území České republiky a že jim hrozí vysoký trest, neboť na zločin, pro který jsou stíháni, stanoví trestní zákoník trest odnětí svobody na osm až dvanáct let nebo trest propadnutí majetku.

15. V nálezu ve věci D. V. H. Ústavní soud označil přístup Nejvyššího soudu za paušální, automatický a bez pečlivého posouzení věci a individuálních okolností stěžovatele, kterému v této fázi řízení již vysoký trest odnětí svobody ani trest propadnutí majetku nehozil díky zákasu změny k horšímu ve smyslu ustanovení § 265s tr. řádu. V nyní projednávané věci stěžovatel požíval dobrodiní souvislosti (*beneficium cohaesionis*) a i on v novém řízení mohl být odsouzen maximálně k trestu odnětí svobody ve výši čtyř roků. Trest odnětí svobody ve výši čtyř let nelze podle judikatury Ústavního soudu pro účely vazby považovat za vysoký trest, kterým je trest ve výši nejméně osmi let [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 566/03 ze dne 1. 4. 2004 (N 48/33 SbNU 3); nálezy sp. zn. I. ÚS 603/07 ze dne 7. 6. 2007 (N 95/45 SbNU 353), bod 20; a nálezy sp. zn. I. ÚS 2208/13 ze dne 11. 12. 2013 (viz výše),

bod 29]. Navíc stěžovateli by po započítání doby strávené v dřívější vazbě a trestu odnětí svobody hrozil fakticky trest odnětí svobody v nejvyšší míře dvou let a tří měsíců, což je značně odlišné od osmi až dvanácti let uvedených Nejvyšším soudem. Tyto měnící se podmínky způsobené plynutím času představovaly podstatný faktor při posuzování útěkové vazby, se kterým se Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí nevypořádal a zcela ho pomínil.

16. Ústavní soud nepovažoval za dostatečný pro odůvodnění útěkové vazby ani druhý důvod, a to, že stěžovatel „není vázán k pobytu na území České republiky“. I když obecně jde o relevantní důvod, nebyl v napadeném rozhodnutí dostatečně konkretizován. Nejvyšší soud sám v odůvodnění svého usnesení zmínil, že stěžovatel v České republice žije, má zde rodinné příslušníky a byl zde i zaměstnán; ze zrušujícího usnesení z ledna 2014 mu nepochybně bylo známo, že stěžovatel má v České republice zázemí, trvalý pobyt má povolen do 26. 10. 2021, žije zde jeho matka a bratr, kteří mu po propuštění z pracovního poměru nabídli možnost zapojení do svých výdělečných aktivit. Z napadeného vazebního rozhodnutí tedy nebylo zřejmé, na jakém základě Nejvyšší soud učinil závěr, že stěžovatel není vázán k pobytu na území České republiky.

17. Ústavní soud uzavřel, že vzetí stěžovatele do vazby nebylo založeno na dostatečných důvodech, resp. důvody, na jejichž základě byl stěžovatel omezen na osobní svobodě, nebyly řádně a vyčerpávajícím způsobem odůvodněny.

18. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutí Nejvyššího soudu vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona napadené usnesení ve vztahu ke stěžovateli zrušil.

19. Návrhem stěžovatele, aby Ústavní soud přijal nálezh, jímž rozhodne tak, že se obvinění propouští na svobodu, se Ústavní soud věcně nezabýval. Ze spisu Krajského soudu v Plzni vyplynulo, že stěžovatel byl sice propuštěn z vazby na svobodu na základě usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 6. 2014 č. j. 11 To 58/2014-1307, nicméně na základě rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 7. 4. 2014 č. j. 5 T 16/2012-1234 ve spojení s usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 6. 2014 č. j. 11 To 58/2014-1347 byl společně s D. V. H. uznán vinným přípravou zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 20 odst. 1 tr. zákoníku k § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c) tr. zákoníku, za což mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání čtyř let. Stěžovatel nastoupil trest dne 23. 7. 2014 (č. l. 1445 verte), odsouzený D. V. H. se nacházel ve výkonu trestu odnětí svobody již od 24. 6. 2014 (č. l. 1436).

20. V době rozhodnutí o ústavní stížnosti stěžovatel nebyl omezen na osobní svobodě napadeným vazebním rozhodnutím, které bylo třeba

zrušit, ale nacházel se ve výkonu trestu odnětí svobody na základě pravomocného a vykonatelného rozsudku Krajského soudu v Plzni.

21. Za této situace Ústavní soud nebyl oprávněn rozhodnout o propuštění stěžovatele na svobodu, nehledě k tomu, že mu z předpisů, kterými je vázán (zejména Ústava a zákon o Ústavním soudu), tato kompetence neplyne. Pravomoc Ústavního soudu je vymezena jednak obecně druhem řízení (čl. 87 odst. 1 a 2 Ústavy) a jednak konkrétně jeho dílčími oprávněními, která se váží k jednotlivým typům řízení (hlava druhá zákona o Ústavním soudu). Domáhá-li se stěžovatel něčeho, k čemu Ústavní soud není oprávněn, a to tak, že vůbec není způsobilý vést řízení o takové věci (tj. zasahovat jako orgán činný v trestním řízení), nebo sice je oprávněn vést takové řízení (je-li napaden zásah orgánu veřejné moci), avšak není oprávněn rozhodnout v této věci způsobem, jak stěžovatel požaduje, jedná se o nepříslušnost Ústavního soudu k rozhodnutí o takovém návrhu (srov. též Wagnerová, E., Dostál, M., Langášek, T., Pospíšil, I. Zákon o Ústavním soudu s komentářem. Praha : ASPI, 2007, s. 143).

22. Ústavní soud proto ústavní stížnost, požadující vydání příkazu k propuštění stěžovatele (resp. obou spoluobviněných) na svobodu, odmítl podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu jako návrh, k jehož projednání není příslušný.

23. Složení senátu doznalo změn v souvislosti se změnami v obsazení Ústavního soudu (viz rozvrh práce dostupný na www.usoud.cz), kdy namísto soudkyně Ivany Janů, uvedené v akceptačním dopise k této ústavní stížnosti, jejíž mandát skončil dnem 16. 9. 2014, rozhodovala v souladu s rozvrhem práce soudkyně Kateřina Šimáčková (§ 9 odst. 5 a 6).

Č. 181

K náhradě nákladů občanského soudního řízení při zastoupení České televize advokátem

Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby, tedy tím spíše i pro samotný Ústavní soud, resp. jednotlivé senáty Ústavního soudu. Usnesení o odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost nemají tutéž právní relevanci jako nálezy, ať už vyhovující, či zamítavé [§ 13 a § 35 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a nález sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 (N 142/46 SbNU 373)].

Pokud jde o otázku účelnosti nákladů řízení vzniklých České televizi při jejím zastoupení v soudních řízeních upínajících se k povinnosti uhradit televizní poplatek, v nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 129/70 SbNU 193) Ústavní soud výslovně uvedl, že se neztotožňuje s právním názorem vysloveným ve dříve vydaných usneseních sp. zn. II. ÚS 1588/12 ze dne 24. 7. 2012 a sp. zn. II. ÚS 2104/12 ze dne 9. 10. 2012 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Jestliže se obecný soud s odkazem na nejednotnost judikatury Ústavního soudu přiklonil k usnesením Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1588/12 a sp. zn. II. ÚS 2104/12, avšak nezabýval se otázkou, zda náklady řízení vynaložené Českou televizí jsou skutečně potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva, jde o vadu mající ústavněprávní rozměr spočívající v porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 30. září 2014 sp. zn. II. ÚS 1727/14 ve věci ústavní stížnosti Karla Bučka, zastoupeného JUDr. Dušanem Navrátilem, advokátem advokátní kanceláře se sídlem Riegrova 376/12, 779 00 Olomouc, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě - pobočky v Olomouci ze dne 21. února 2014 č. j. 69 Co 36/2014-40, jímž bylo změněno usnesení soudu prvního stupně ve výroku o nákladech řízení tak, že stěžovateli byla uložena povinnost nahradit náklady řízení, a jímž bylo rozhodnuto o stěžovateli povinnosti k náhradě nákladů odvolacího řízení včetně náhrady nákladů právního zastoupení České televize, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a České televize, se sídlem Na Hřebenech II 1132/4, 147 00 Praha-Podolí, zastoupené JUDr. Daliborem Kalcsem, advokátem

advokátní kanceláře se sídlem Škroupova 719, 500 02 Hradec Králové, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 21. února 2014 č. j. 69 Co 36/2014-40 se zrušuje.

Odůvodnění

I.

Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 20. května 2014, se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, a to pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

Ústavní soud konstatuje, že včas podaná ústavní stížnost splňuje všechny formální náležitosti stanovené pro její podání zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

Pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Olomouci pod sp. zn. 21 C 499/2013.

Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že usnesením Okresního soudu v Olomouci ze dne 16. prosince 2013 č. j. 21 C 499/2013-28 bylo zastaveno řízení o zaplacení částky 1 215 Kč s příslušenstvím (výrok pod bodem I) a žalovanému (v řízení před Ústavním soudem „stěžovatel“) byla uložena povinnost zaplatit žalobkyni České televizi náhradu nákladů řízení ve výši 400 Kč (výrok pod bodem II). Proti tomuto usnesení, do výroku pod bodem II, podala žalobkyně odvolání.

Usnesením Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 21. února 2014 č. j. 69 Co 36/2014-40 bylo změněno usnesení Okresního soudu v Olomouci ve výroku pod bodem II o nákladech řízení tak, že žalovanému byla uložena povinnost zaplatit žalobkyni na náhradu nákladů řízení částku 5 119 Kč (výrok pod bodem I). Ve výroku pod bodem II usnesení odvolacího soudu bylo rozhodnuto, že žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni na náhradu nákladů odvolacího řízení částku 968 Kč.

V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že oprávněně očekával, vycházející z předchozích rozhodnutí Ústavního soudu v typově obdobných sporech vedených proti České televizi, že odvolací soud potvrdí rozhodnutí soudu prvního stupně, tedy že žalobci nepřizná náhradu nákladů právního zastoupení. Z tohoto pohledu bylo pro stěžovatele rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci překvapivým rozhodnutím, když

odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí pouze uvedl, že „okresní soud argumentoval na podporu svého rozhodnutí nesprávně“, avšak s obsahlou argumentací stěžovatele, kterou uplatnil ve svém vyjádření k odvolání žalobce, se nijak nevypořádal, ke stěžovatelem citovaným nálezům se nijak nevyjádřil a ke stěžovatelem citovanému novějšímu nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013 [(N 129/70 SbNU 193), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>, stejně jako další rozhodnutí zde citovaná] týkajícímu se typově velmi podobné věci odvolací soud pouze uvedl, že je mu toto rozhodnutí známo, avšak přiklonil se k závěrům vysloveným v usneseních Ústavního soudu pod sp. zn. II. ÚS 1588/12 ze dne 24. 7. 2012 a sp. zn. II. ÚS 2104/12 ze dne 9. 10. 2012 (v SbNU nepublikována, dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Krajský soud však vůbec nezohlednil, že Česká televize má dostatečné kapacity na to, aby ji v takovém sporu zastupovali vlastní zaměstnanci. Stěžovatel má tedy za to, že Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci rozhodl v rozporu s čl. 36 a 38 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Stěžovatel podotýká, že Česká televize má dostatečné kapacity na to, aby ji ve sporech zastupovali vlastní zaměstnanci. Vzhledem k tomu, že předmět sporu tvoří relativně běžnou agendu České televize, která se navíc těší na poli svého působení výsadnímu postavení, a lze na ni proto klást nároky srovnatelné s nároky kladenými na orgány státní správy, lze presumovat existenci dostatečného materiálního a personálního vybavení České televize k zabezpečení toho, aby byla schopna kvalifikovaně hájit své zájmy a práva, aniž by musela využívat právní pomoci advokátů. V posuzované věci se nevyskytlo nic, co by vyžadovalo a odůvodňovalo aktivní zastupování České televize advokátem, a tedy náklady České televize neměly být odvolacím soudem příznány, neboť se nejednalo o účelně vynaložené náklady.

Stěžovatel poukazuje na to, že tam, kde je k hájení svých zájmů stát vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt (advokáta); pokud však tak učiní, není důvod uznat takto vzniklé náklady řízení jako náklady účelně vynaložené [viz například náleze sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. 10. 2008 (N 167/51 SbNU 65), náleze sp. zn. I. ÚS 1452/09 ze dne 17. 8. 2009 (N 186/54 SbNU 303) a náleze sp. zn. IV. ÚS 1087/09 ze dne 24. 11. 2009 (N 243/55 SbNU 349)]. Stěžovatel uvádí, že předmětné nálezy se týkají sice ústředních orgánů státní správy, Ústavní soud však dal ve svých rozhodnutích opakovaně najevo, že podobný postup, kdy se prostřednictvím placených právních služeb přesouvají veřejné prostředky do rukou soukromých subjektů, a dochází tak mimo jiné k neúměrnému navyšování nákladů řízení, tolerovat nebude. Z tohoto pohledu je judikatura Ústavního soudu použitelná i ve věci náhrady nákladů právního zastoupení České televize

zastoupené advokátem. Stěžovatel poukazuje na to, že zásadním je nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3344/12, a to proto, že je z řady rozhodnutí Ústavního soudu v dané problematice nejnovější (a je tedy nutno v zájmu sjednocování judikatury a praxe se řídit předně tímto nálezením), a dále také proto, že tento nález přímo reaguje na dřívější (tedy časově starší) usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1588/12, na které odkazovala Česká televize a „ke kterému je třeba se přiklonit“ rovněž podle Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci, přičemž v daném „novějším“ rozhodnutí Ústavního soudu se výslovně uvádí, že Ústavní soud nepovažuje argumenty v usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1588/12, vzhledem k těžišti řešené problematiky – tedy k otázce účelnosti nákladů řízení při zastoupení České televize v soudních řízeních upínajících se k určení povinnosti uhradit televizní poplatek – za dostatečně a plně příléhavé.

Stěžovatel dále uvádí, že podle § 10 zákona č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů, jsou finančními zdroji České televize zejména televizní poplatky a příjmy z vlastního podnikání. Důvodová zpráva vychází z toho, že Český rozhlas a Česká televize by eventuálně mohly být financovány přímo státem, a to prostřednictvím samostatné kapitoly ve státním rozpočtu anebo prostřednictvím zvláštní daně převáděné prostřednictvím státního rozpočtu ve prospěch České televize. Takovýto způsob financování, ať již nastíněnou variantou prvou nebo druhou, by však byl v rozporu s koncepcí nezávislosti jmenovaných médií na státu. Proto je od držitelů vybírání zvláštní poplatek sloužící k úhradě části nákladů zajišťujících veřejnoprávní vysílání. V případě poplatků ve smyslu § 2 zákona č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, nejde o správní poplatky za udělení koncese ani za jakékoliv jiné plnění státu, nýbrž o svého druhu daň z majetku, se zvlášť poukázaným výnosem nikoliv ve prospěch státního rozpočtu, ale ve prospěch zákonem určených provozovatelů rozhlasového a televizního vysílání. Existence České televize je tedy konkrétním beneficiem (jedním z mnoha) společnosti uspořádané ve stát. Česká televize však z důvodů své nezávislosti není součástí státní moci, ale stát pro její fungování vytváří podmínky ve formě zákonných záruk, a to dokonce takovým způsobem, že i sama státní moc může být (a je) předmětem kritické reflexe v rámci činnosti České televize. Občanský soudní řád hovoří o nákladech potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva. I kdyby přiznaná náhrada nákladů řízení byla skutečně výnosem rozpočtu České televize (a zde tedy zůstává otevřená otázka motivace s Českou televizí spolupracující advokátní kanceláře), nelze takovýto postup České televize považovat za konvenující principům spravedlnosti, jež by se právě televize měla snažit při všech svých činnostech (správu a vymáhání televizních poplatků nevýmáhaje) naplňovat. Pokud totiž agendu televizních poplatků sama spravuje a tuto

agendu následně předává příslušné advokátní kanceláři, pak se racionální smysl právního zastoupení advokátem do značné míry vytrácí. Ve sporech odvíjejících se od neuhrazených televizních poplatků nelze totiž paušálně očekávat uplatnění do té míry specializovaných znalostí, jimiž by nedisponovali pracovníci právního útvaru České televize. Při posouzení všech okolností je zřejmé, že podobné spory tvoří relativně běžnou agendu České televize, k jejímuž vyřizování byla dostatečně vybavena. Česká televize je nadto dostatečně materiálně a personálně vybavena, aby byla schopna hájit svá práva i bez zastoupení advokátem. Proto, nebude-li v konkrétním případě prokázán opak (což se v daném případě nestalo), neměly by být náklady České televize na zastoupení advokátem náklady účelně vynaloženými. Podle stěžovatele není příléhavé jako dominantní kritérium akcentovat skutečnost, že Česká televize je nezávislá na státním rozpočtu, že hospodáří s vlastním majetkem a že stát neodpovídá za její závazky. Svědčí pro to jak povaha samotného televizního poplatku (viz argumentace v nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3344/12), tak i postavení České televize jako takové. Činnost České televize jistě není výkonem veřejné moci. Nicméně, na poli svého působení se těší výsadnímu postavení (k čemuž má vytvořené specifické podmínky), a lze tak na ni v určitých ohledech klást srovnatelné nároky jako na orgány státní moci (viz také usnesení sp. zn. II. ÚS 2104/12). Pokud jde o náklady na zastoupení, pak by tyto měly činit maximálně jednonásobek jistiny, tedy ekvivalent původní dlužné částky. Stěžovatel poukazuje na to, že Česká televize podala žalobu - návrh na vydání elektronického platebního rozkazu z titulu údajného neuhrazení televizních poplatků pro částku 1 215 Kč, tedy částku bagatelní. Otázka nákladů řízení by neměla být důležitější než věc sama [viz náleze sp. zn. I. ÚS 3698/10 ze dne 14. 9. 2011 (N 160/62 SbNU 395) nebo náleze sp. zn. I. ÚS 195/11 ze dne 15. 12. 2011 (N 215/63 SbNU 473)]. Výše odměny za zastupování advokátem v řízení požadovaná Českou televizí je však téměř pětinasobná oproti žalované částce a již v řízení před soudem prvního stupně byla téměř trojnásobná. Stěžovatel je přesvědčen, že nedošlo k žádnému zkrácení práv České televize, jelikož tato má právo (tj. možnost) nechat se v řízení před soudy zastoupit, avšak nelze podporovat zjevné nadužívání tohoto oprávnění. Náklady řízení tak byly podle stěžovatele v daném případě neúčelné a přiznání jejich náhrady je v rozporu s ústavním pořádkem České republiky.

Stěžovatel poukazuje na to, že Česká televize podala žalobu - návrh na vydání elektronického platebního rozkazu z titulu údajného neuhrazení televizních poplatků pro uvedenou bagatelní částku, přičemž se jedná o spor objektivně nijak právně složitý, ale naopak jak po stránce skutkové, tak po stránce právní jde o věc typově velmi jednoduchou. Podobné nároky Česká televize uplatňuje vzorovou žalobou - návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu, jejíž vyplnění je rutinní činností nevyžadující

žádné odborné znalosti, čímž se ze strany České televize jednalo spíše o administrativní úkon než o provedení úkonu právní služby. Nadto stěžovatel opakovaně podotýkal, že pokud by stěžovatelem uhrazená částka České televizi ve výši 1 252 Kč nebyla platbou, na základě které vznikl stěžovateli přeplatek na úhradu televizních poplatků na rok 2014, pak by se jednalo o úhradu dlužné částky, která již byla promlčena, tedy o úhradu evidentně promlčeného dluhu, což je jistě důvodem zvláštního zřetele hodného ve smyslu ustanovení § 150 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“) k tomu, aby soud náhradu nákladů řízení České televizi nepřiznal. Vzhledem ke shora uvedeným skutečnostem pak by, pokud jde o náklady řízení, měl podle stěžovatele soud ve smyslu § 150 o. s. ř. rozhodnout tak, že vzhledem k tomu, že jsou v daném případě dány důvody zvláštního zřetele hodné, náhradu nákladů řízení České televizi nepřizná.

V ústavní stížnosti stěžovatel dále navrhl, aby Ústavní soud v souladu s § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložil vykonatelnost napadeného rozhodnutí.

Usnesením ze dne 10. června 2014 sp. zn. II. ÚS 1727/14 Ústavní soud rozhodl, že vykonatelnost usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 21. února 2014 č. j. 69 Co 36/2014-40 se odkládá do rozhodnutí Ústavního soudu o podané ústavní stížnosti.

II.

Ústavní soud si dále vyžádal vyjádření Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníka řízení a České televize jako vedlejší účastnice řízení k podané ústavní stížnosti.

Česká televize ve svém vyjádření uvedla, že vzhledem k povaze rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, kdy nelze dovodit bezprostřední souvislost s jinými ústavně zaručenými základními právy a svobodami účastníka řízení, musí „kvalifikované vady“ dosáhnout značné intenzity. Poukázala na individuální charakter každého sporu. Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3344/12 podle názoru České televize klade důraz mimo jiné na to, že ve sporech odvíjejících se od neuhrazených televizních poplatků nelze paušálně očekávat uplatnění specializovaných znalostí, jimiž by nedisponovali pracovníci útvaru České televize mající na starosti správu poplatků, avšak připouští, že výjimka je možná. V souzené věci není pochyb o tom, že žalovaný prostřednictvím advokáta uplatnil proti žalobě jednak odpor a jednak podal velice obsáhlé odborné vyjádření, kde nastolil otázky promlčení, zápočtu a podobně, a to vše za odborné pomoci renomovaného advokáta. Na nastalou situaci bylo nutno reagovat, situaci vysvětlit a rozhodně nešlo o nějaký formální automatizovaný postup, jenž by byl rutinního charakteru běžného administrativního pracovníka. Navíc z obsahu spisu je zřejmé, že jde o poplatníka, který je opakovaně upomínán od roku

2009 (celkem 9x), který uplatňuje různé zápočty a návrhy, jež jsou v rozporu s realitou, a který si musel být vědom toho, že bude-li se žalobě aktivně bránit za pomoci advokáta, může v případě neúspěchu hradit náklady řízení. Z tohoto pohledu jen proto, že předmětem sporu byla malá částka, jistě nebylo lze legitimně očekávat bez dalšího jakési automatické odmítnutí nákladů řízení žalobkyní s odkazem na nález sp. zn. I. ÚS 3344/12, a rozhodnutí tak nemohlo být překvapivým. V tom je, uvedla Česká televize, odlišnost souzené věci od věci, jež byla předmětem nálezu. Z tohoto pohledu pak nelze rozhodnutí odvolacího soudu hodnotit jako extrémně vybočující, jako překvapivé a jako protiústavní, ale naopak jako rozhodnutí soudní praxí respektované a všeobecně akceptované a odpovídající specifikům daného sporu. Odvolací soud se podle názoru České televize s námitkami stěžovatele vypořádal, a to se všemi, a své rozhodnutí podrobně a přesvědčivě zdůvodnil. Náklady řízení nejsou pojaty jako sankční mechanismus, ale jsou důsledkem stále se opakujícího postoje stěžovatele, který své zákonné povinnosti plní vždy až po výzvách, nerespektuje lhůty a plnění činí dle svých úvah, a nikoli v souladu s reálným stavem jeho účtu. Ani výtky, že jsou téměř 5x vyšší než jistina, není přesná. Jednak zahrnují zaplacený soudní poplatek, jednak zahrnují zákonnou daň DPH 21 % a paušální náhrady. Tedy tzv. „odměna advokáta“ není totožná se sumou přisouzených nákladů řízení. Ostatně v tomto směru problematiku výše odměn a náhrad vyřešila novelizace vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, která odměny a paušální náhrady stanovila na takovou úroveň, že náklady spojené s podáním automatizovaného návrhu (tj. náklady na mzdové, odvodové povinnosti, technické vybavení, energie, teplo, světlo, prostory, materiál, software, poštovné, jízdné, poplatky telefonní apod.) jsou v takové výši, že jsou srovnatelné, ať už je žaloba podána advokátem, či žalobkyní samotnou. To však podle názoru České televize nemá pro souzenou věc význam, jde jen o další vývoj otázek nákladů řízení. Má to však souvislost s tím, že Ústavní soud se ve své praxi posledních let zaměřil v těchto věcech na otázku účelnosti vynaložených nákladů řízení, aniž by jakkoli zpochybnil právo České televize nechat se advokátem zastoupit, a zdůrazňoval neúčelnost tzv. „přesouvání veřejných prostředků do rukou soukromých“ tam, kde stát či jeho složka nebo organizace napojená na rozpočet má vlastní aparát k hájení svých zájmů. Nepomineme-li fakt, že Česká televize opakovaně v těchto věcech poukazovala na to, že nemá předpokládaný aparát, jenž by byl vedle běžné agendy spojené se správou a mimosoudním vymáháním poplatků schopen zejména s ohledem na množství neplatčů agendu vyřizovat i ve fázi soudního vymáhání, aniž by musela navýšit počty pracovníků a tím vynaložit mzdové a materiální náklady právě z prostředků získaných od řádně platících koncesionářů

na úkor své hlavní činnosti, potom je ona údajně chybějící *ratio* v jejím postupu zřejmá. Jako příjemce částí svých příjmů od poplatníků musí mít prostor k racionálnímu využití těchto na hlavní činnost. Jestliže pak přenesla náklady spojené s potřebnou administrativou, technikou a materiální náklady na advokáta, který systémem substitučně spolupracujících advokátů vytvořil síť s celorepublikovou působností a kterého honoruje jen z přisouzených a skutečně zaplacených nákladů řízení, které jsou jejím příjmem stojícím mimo prostředky poplatníků, potom nelze dospět k závěru o neúčelnosti jejího postupu a hlavně o přesouvání peněz poplatníků do soukromých rukou. Česká televize tak uzavřela, že v souzené věci jen proto, že jde o dlužný poplatek a spor byl zahájen návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu, nelze dospět k názoru, že jde o věc totožnou s věcí, jež byla předmětem nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12, a že jsou tu dány podmínky pro to, aby postup odvolacího soudu byl paušálně posouzen jako naplňující předpoklady pro vyhovění dané ústavní stížnosti. Česká televize vyjádřila své přesvědčení, že ústavní stížnost v souzené věci je zjevně neopodstatněná, napadené rozhodnutí není způsobilá porušit základní práva a svobody stěžovatele a ústavní stížnost tak postrádá ústavněprávní dimenzi. Navrhla proto, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci se k podané ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřil.

Vyjádření České televize Ústavní soud nezasílal ostatním účastníkům řízení k replice, neboť neobsahovalo žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti.

III.

Ústavní soud není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy České republiky – dále jen „Ústava“) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je v řízení o ústavní stížnosti Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

Ústavní soud tedy přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a se zřetelem ke skutečnosti, že mohl přezkoumávat pouze ústavnost, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud se ve své dřívější judikatuře opakovaně zabýval rozhodováním soudů o náhradě nákladů řízení a jeho reflexy z hlediska zachování práva na spravedlivý proces a opakovaně k otázce náhrady nákladů řízení konstatoval, že tato problematika (odpovídající procesní nároky či povinnosti) zpravidla nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout

některého z účastníků řízení, obvykle nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 130/98 ze dne 27. 5. 1998, sp. zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307), sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005].

Ústavní soud ve své judikatuře rovněž opakovaně konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně doménou těchto soudů; zobrazují se zde aspekty nezávislého soudního rozhodování. Ústavní soud není tudíž oprávněn v detailech přezkoumávat jednotlivá rozhodnutí těchto soudů o nákladech řízení (srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 457/05 ze dne 24. 11. 2005). Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabyt ústavněprávní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen např. prvek svévole. Případy, kdy Ústavní soud ústavní stížnost proti pravomocným rozhodnutím obecných soudů o nákladech řízení připustil k věcnému posouzení, jsou zcela výjimečné [např. sp. zn. II. ÚS 598/2000 ze dne 4. 7. 2001 (N 100/23 SbNU 23), sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001 (N 75/22 SbNU 145), sp. zn. III. ÚS 619/2000 ze dne 24. 5. 2001 (N 79/22 SbNU 165), usnesení sp. zn. I. ÚS 633/05 ze dne 10. 1. 2006].

Ačkoli Ústavní soud ve své judikatuře dává najevo svou zdrženlivost v poměru k rozhodování obecných soudů v otázkách nákladů řízení (např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 426/03 ze dne 29. 9. 2003, sp. zn. III. ÚS 259/02 ze dne 13. 8. 2002 a další), v daném případě shledal důvod pro svůj zásah, a to s ohledem na níže uvedené.

V souzené věci Okresní soud v Olomouci žalobci nepřiznal náhradu nákladů právního zastoupení, neboť dovedil neúčelnost těchto nákladů žalobce s odkazem na náleze Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3344/12, resp. usnesení sp. zn. II. ÚS 2104/12. Odvolací soud však po posouzení věci dospěl k závěru, že náklady na právní zastoupení jsou náklady účelnými. Krajský soud uvedl, že je mu známo rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3344/12, v němž se Ústavní soud neztotožnil s postupem krajského soudu, který přiznal České televizi náhradu nákladů řízení. Proti tomuto rozhodnutí však stojí usnesení Ústavního soudu pod sp. zn. II. ÚS 1588/12, v němž Ústavní soud dospěl k tomu, že Česká televize má právo na náhradu nákladů řízení, když konstatuje, že nelze aplikovat náleze Ústavního soudu pod sp. zn. I. ÚS 195/11, neboť Česká televize je sice veřejnoprávní instituce, nicméně nejde o subjekt hospodařící s majetkem státu, nýbrž s majetkem svým, na státu a státním rozpočtu je Česká televize nezávislá, je financována prostřednictvím televizních poplatků vybíraných na základě zákona a příjmy z vlastní podnikatelské činnosti. Je tedy tak jejím ekonomickým kalkulem, uvážením a rizikem, zda bude k vymáhání pohledávek

angažovat externí odborníky či využije vlastní pracovníky. Odvolací soud poukázal na to, že Ústavní soud rovněž ve svém dalším usnesení sp. zn. II. ÚS 2104/12 konstatuje, že Česká televize není orgánem veřejné moci, resp. netěší se postavení „státního orgánu“ a nelze dospět k závěru o tom, že jednání advokáta při zastupování před soudem ve věci vymáhání televizních poplatků ztělesňuje neúčelný náklad, který by soudy bez dalšího neměly České televizi přiznávat, přičemž je třeba vycházet z konkrétních okolností případu. Okresní soud tedy podle krajského soudu argumentoval na podporu svého rozhodnutí tímto rozhodnutím nesprávně. Za této situace, kdy je judikatura nejednotná, krajský soud dospěl k závěru, že je třeba přiklonit se k závěrům vysloveným v usneseních Ústavního soudu pod sp. zn. II. ÚS 1588/12 a sp. zn. II. ÚS 2104/12, tedy že nelze dospět k závěru, že by Česká televize měla postavení státního orgánu a náklady na její zastoupení advokátem nebyly náklady účelnými. V okolnostech uplatňovaných žalovaným v průběhu řízení krajský soud neshledal ani okolnosti zvláštního zřetele hodné pro aplikaci ustanovení § 150 o. s. ř. Okolnost, že žalovaný vznesl námitku promlčení a některé poplatky považoval za promlčené, přesto však dluh uhradil, není okolností zvláštního zřetele hodnou. Jestliže žalovaný dluh uhradil po podání žaloby a žaloba byla z toho důvodu vzata zpět, pak není ani prostor zabývat se tím, zda byly nároky promlčené, či nikoliv, neboť procesně byla žaloba podána důvodně. Nelze tak namítat, že žaloba nebyla důvodná a z tohoto dovozovat okolnosti zvláštního zřetele hodné. Stejně tak nelze podle odvolacího soudu považovat za okolnost zvláštního zřetele hodnou skutečnost, že žalovaný uhradil dluh dříve, než mu byl doručen platební rozkaz, neboť žalovaný byl vyzván upomínkou ze dne 10. června 2013 (která mu byla doručena dne 17. června 2013, kdy se dostala do jeho dispozice, a žalovaný si tuto vyzvedl dne 27. června 2013) k úhradě dlužné částky ve lhůtě 15 dnů od doručení výzvy. Jestliže tak žalovaný učinil až dne 27. října 2013 (žaloba podána dne 14. října 2013), pak se tak stalo více než tři měsíce po termínu stanoveném žalobcem. Jestliže žalobkyně v této době podala žalobu o zaplacení a vznikly jí náklady řízení tvořené náklady právního zastoupení, nelze shledat důvody k bytí i jen částečněmu nepřiznání náhrady nákladů řízení. Krajský soud proto rozhodnutí okresního soudu ve výroku pod bodem II o nákladech řízení změnil (§ 220 o. s. ř.). O nákladech odvolacího řízení bylo rozhodnuto dle ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. a § 224 odst. 1 o. s. ř., když žalobce měl v odvolacím řízení úspěch a má právo na náhradu nákladů řízení, která sestává z odměny za právní zastoupení ve výši 500 Kč [§ 7 bod 3 a § 11 odst. 2 písm. c) vyhlášky č. 177/1996 Sb.], k tomu 1x režijní paušál po 300 Kč a DPH 21 %, tj. celkem 968 Kč.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 Ústavní soud vyslovil, že Česká televize je v převážné míře financována z televizních poplatků. Tyto (společně

s rozhlasovým poplatkem) jsou nyní stanoveny zákonem č. 348/2005 Sb., a to včetně určení jejich základu i výše, vymezení předmětu poplatků, definování poplatníka, vymezení osvobození od placení poplatků, určení způsobu placení poplatků a případné přírážky k nim atp. Podstatou poplatku je majetkový transfer (jehož podmínky jsou stanoveny formou zákona – srovnej v podstatě všechny právní předpisy citované shora) upínající se k zařízení schopnému reprodukovat televizní vysílání. Poplatníkem televizního poplatku je vlastník, držitel nebo uživatel takového zařízení a poplatek hradí České televizi jako provozovateli televizního vysílání; je přitom lhotejno, zdali poplatník hradí poplatek například převodem ze svého bankovního účtu nebo zda za něj technicky vlastní transfer poplatku provádí poplatníkem pověřený subjekt. Pro stručnost uvedl Ústavní soud, buď již přijato (či přesněji řečeno převzato) rovněž východisko, že forma společenského uspořádání označovaného jako stát (dnešní demokratický právní stát z toho nevyjímaje) se vyvinula (zjednodušeně řečeno) proto, aby pomohla jednotlivci realizovat sféru jeho vlastní autonomie – svobody. Zvláště z ekonomického hlediska nutno také akcentovat, že bez existence státu by nemohly být realizovány mnohé činnosti člověka, jež vyžadují značné úsilí; takové úsilí, které jednotlivec může vynaložit jen s neúměrně velkými obtížemi nebo je není schopen vyvinout vůbec. V kontextu právě posuzované věci pak lze podle Ústavního soudu soudit, že existence České televize je konkrétním beneficium (jedním z mnoha) společnosti uspořádané ve stát. Česká televize však z důvodů své nezávislosti není součástí státní moci, ale stát pro její fungování vytváří podmínky – ve formě zákonných záruk – a to dokonce takovým způsobem, že i sama státní moc může být (a je) předmětem kritické reflexe v rámci činnosti České televize. Není přitom třeba podle Ústavního soudu jakkoliv hlouběji zdůvodňovat, že postavení České televize (resp. Českého rozhlasu) je z hledisek výše naznačených, ve srovnání s ostatními subjekty působícími v mediálním prostoru, značně odlišné. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud usoudil, že při zvažování aplikace hledisek plynoucích z judikatury Ústavního soudu, jež se vztahuje k reflexi některých ústavněprávních aspektů právního zastoupení státu, není příležité – jako dominantní kritérium – akcentovat skutečnost, že Česká televize je nezávislá na státním rozpočtu, že hospodaří s vlastním majetkem a že stát neodpovídá za její závazky. Svědčí pro to podle názoru prvního senátu Ústavního soudu jak povaha samotného televizního poplatku, tak i postavení České televize jako takové. První senát Ústavního soudu se ztotožnil se závěrem obsaženým v usnesení sp. zn. II. ÚS 2104/12, že činnost České televize jistě není výkonem veřejné moci. Nicméně, na poli svého působení se těší výsadnímu postavení (k čemuž má vytvořené specifické podmínky), a lze tak na ni v určitých ohledech klást srovnatelné nároky jako na orgány státní moci (shodně též usnesení Ústavního soudu sp.

zn. III. ÚS 3092/13 ze dne 24. 10. 2013, sp. zn. I. ÚS 617/14 ze dne 25. 2. 2014).

Ústavní soud dále ve své náleзовé judikatuře [srov. například nález sp. zn. I. ÚS 2929/07 (N 167/51 SbNU 65), nález sp. zn. I. ÚS 1452/09 (N 186/54 SbNU 303), nález sp. zn. II. ÚS 1215/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 246/59 SbNU 507) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 3191/10 ze dne 21. 2. 2011 (N 19/60 SbNU 197) a nálezy sp. zn. II. ÚS 2238/09 ze dne 22. 3. 2012 (N 56/64 SbNU 689), sp. zn. II. ÚS 1172/12 ze dne 19. 9. 2013 (N 165/70 SbNU 535), sp. zn. IV. ÚS 1087/09 (N 243/55 SbNU 349), sp. zn. IV. ÚS 3243/09 ze dne 2. 3. 2010 (N 38/56 SbNU 449), sp. zn. III. ÚS 1180/10 ze dne 14. 9. 2010 (N 194/58 SbNU 715) a sp. zn. IV. ÚS 3131/10 ze dne 19. 10. 2011 (N 179/63 SbNU 81)] konstatoval, že tam, kde je k hájení svých zájmů stát vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt, jímž byl advokát, a pokud tak přesto učiní, pak není důvod pro uznání takto mu vzniklých nákladů jako účelně vynaložených. Tím nemá být kategoricky konstatováno, že za zcela výjimečných okolností nemůže být zastoupení (státu advokátem), mající povahu účelného uplatňování či bránění práva, připuštěno. Zastoupení státu advokátem lze tudíž akceptovat jako výjimku z pravidla, již nutno vykládat přísně restriktivním způsobem. Pokud dovolací soud rozhodl o náhradě nákladů řízení pouze s poukazem na zásadu úspěchu, přičemž otázkou, zda náklady účastníka řízení – státu na zastoupení advokátem byly účelně vynaloženy, se nezabýval, dopustil se porušení práva na spravedlivý proces.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61) Ústavní soud vyslovil, že pravidlo, dle něhož lze úspěšné procesní straně přiznat náhradu toliko účelně vynaložených nákladů, se vztahuje na jakékoliv náklady řízení, tedy i na náklady spojené se zastupováním advokátem (na odměnu za zastupování, paušální náhradu hotových výdajů a náhradu za daň z přidané hodnoty). Za účelně vynaložené náklady ve smyslu ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. lze považovat toliko takové náklady, které musela procesní strana nezbytně vynaložit, aby mohla řádně hájit své porušené nebo ohrožené subjektivní právo u soudu. Náklady spojené se zastoupením advokátem tomuto vymezení zpravidla budou odpovídat. Tomuto pravidlu však nelze přisuzovat absolutní, bezvýjimečnou povahu; mohou se vyskytovat i situace, za nichž náklady spojené se zastoupením advokátem nebude možno považovat za nezbytné k řádnému uplatňování nebo bránění práva u soudu. O takový případ půjde zejména v případě zneužití práva na zastoupení advokátem.

Závěry obsažené ve výše uvedených nálezech Ústavního soudu lze vztáhnout i na nyní projednávanou věc. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci však výše uvedené otázky nevzal vůbec v úvahu a svůj výrok

o náhradě nákladů prvostupňového řízení odůvodnil jen odkazem na § 142 odst. 1 o. s. ř. Z odůvodnění napadeného usnesení krajského soudu vyplývá, že tento soud se s odkazem na nejednotnost judikatury přiklonil k usnesením Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1588/12 a sp. zn. II. ÚS 2104/12, avšak otázkou účelnosti nákladů řízení vynaložených Českou televizí se nezabýval. Otázku, zda skutečně jde o náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva, vůbec nezkoumal. V této skutečnosti Ústavní soud shledal vadu, mající ústavněprávní rozměr, spočívající v porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby, tedy tím spíše i pro samotný Ústavní soud, resp. jednotlivé senáty Ústavního soudu [nález sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 170/42 SbNU 455)]. K odkazům krajského soudu na výše uvedená usnesení Ústavního soudu Ústavní soud uvádí, že usnesení o odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost nemají tutéž právní relevanci jako nálezy (ať už vyhovující, či zamítavé) – viz § 13 a § 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a nález sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 (N 142/46 SbNU 373). Navíc ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 Ústavní soud výslovně uvedl, že s právním názorem vysloveným ve dříve vydaných usneseních sp. zn. II. ÚS 1588/12 a sp. zn. II. ÚS 2104/12, ke kterým se v souzené věci při svém rozhodování přiklonil krajský soud, se neztotožňuje. Pro úplnost Ústavní soud připomíná, že vždy je nutné vycházet i z konkrétních okolností daného případu.

Ústavní soud konečně poukazuje i na nález sp. zn. II. ÚS 405/14 ze dne 26. 8. 2014 (N 160/74 SbNU 375), jenž se týká rovněž nákladů řízení vznikajících České televizi při soudním vymáhání televizních poplatků, v němž vyslovené právní názory se uplatňují i v nyní posuzované věci. Ústavní soud v něm uvedl, že pokud obecné soudy při úvaze o úhradě nákladů řízení, včetně posouzení jejich účelnosti, kterou jim ponechává občanský soudní řád, přihlíží ke konkrétním okolnostem případu a své závěry dostatečně odůvodní, nelze – v souladu s náleзовou judikaturou Ústavního soudu – jejich postup považovat z hlediska základních práv a svobod za svévolný a nepřiměřený. To se však v dané věci nestalo.

S ohledem na výše uvedené Ústavní soud konstatuje, že napadeným rozhodnutím Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny.

Na základě těchto skutečností Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 21. února 2014 č. j. 69 Co 36/2014-40 zrušil.

Č. 182

K zákonné vyživovací povinnosti rodičů vůči zletilému dítěti

V případě rozhodování obecných soudů o vyživovací povinnosti je třeba přihlížet i k věku dítěte. Jakkoliv platí, že dosažení zletilosti dítěte nemá pro trvání vyživovací povinnosti hmotněprávní význam, je odlišná situace u nezletilého dítěte, které je s ohledem na stupeň svého fyzického a psychického vývoje a i podle právní úpravy zcela či převážně odkázáno na svoje rodiče, a dítěte zletilého, u něhož lze očekávat, že bude vyvíjet přiměřené úsilí směřující k tomu, aby se uživilo samo, nevyskytnou-li se samozřejmě okolnosti, které tomu zcela nebo částečně brání.

Touto okolností může být i studium zletilého dítěte na střední škole. V tomto případě se však obecné soudy musí pečlivě zabývat konkrétními okolnostmi každého případu a zejména účelností tohoto studia. Toto studium by totiž mělo sloužit k prohlubování předchozího vzdělání, na které zpravidla navazuje, resp. mělo by vést k lepším budoucím vyhlídkám na získávání prostředků pro své životní potřeby prací. Může samozřejmě nastat i případ, kdy toto další studium na studium předchozí přímo navazovat nebude, nicméně z konkrétních okolností bude zřejmé, že i tak je třeba preferovat zájem na zvýšení kvalifikace dítěte. Nemělo by však určitě jít o studium samoúčelné, kterým by si vyživovaná osoba pouze „prodlužovala mládí“.

V konkrétním případě, kdy se nejedná o navazující studium, je tak třeba vážit, zda skutečně jde o racionální přípravu na budoucí povolání (tzn. např. zda na trhu práce je v daném regionu větší šance uplatnění pro absolventy dané střední školy než pro vyučené osoby); jaké byly důvody, aby zletilé dítě studovalo placenou soukromou střední školu, a nikoliv podobně zaměřenou střední školu veřejnou (bezplatnou); zda aktuálně studovaná škola má odpovídající kvalitu (např. z hlediska uplatnění absolventů) a v neposlední řadě i to, zda se tomuto studiu věnuje s dostatečnou péčí, tedy zda nedosahuje nepřiměřeného množství absencí (rozumně vysvětlitelných a doložených) a zda dosažené studijní výsledky potvrzují jeho skutečný zájem o zvolený obor. Z hlediska úvah o výši výživného je pak namíste pečlivě posoudit rovněž to, jak velké časové nároky klade předmětné studium, tzn. zda např. vylučuje, aby vedle tohoto studia student pracoval alespoň příležitostně formou třeba brigád.

Nález

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 30. září 2014 sp. zn. II. ÚS 2121/14 ve věci ústavní stížnosti Jiřího Fruncka, zastoupeného Mgr. Marianem Babicem, advokátem, se sídlem Dolní náměstí 13/13, Opava, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 3. 2014 č. j. 13 Co 36/2014-83, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně o zvýšení výživného na zletilé dítě studující střední školu, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a Jiřího Fruncka, zastoupeného Tomášem Valíkem, advokátem, se sídlem Za Humny 1299/13, Opava, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 3. 2014 č. j. 13 Co 36/2014-83 bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 3. 2014 č. j. 13 Co 36/2014-83 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 20. 6. 2014, stěžovatel napadá v záhlaví označený rozsudek Krajského soudu v Ostravě. Tímto rozsudkem byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Opavě ze dne 23. 10. 2013 č. j. 17 C 37/2013-50, kterým bylo rozhodnuto o zvýšení výživného synovi stěžovatele J. Frunckovi ml. (dále též „vedlejší účastník“).

2. Protiústavnost napadeného rozsudku spatřuje stěžovatel v tom, že se krajský soud a stejně tak okresní soud vůbec nezabývaly jeho tvrzením, že vyživovací povinnost vůči vedlejšímu účastníkovi již netrvá, jelikož tento řádně nepokračuje ve studiu, když opakovaně studuje školu stejného stupně, jaký již v minulosti absolvoval. Stěžovatel sice uznává, že v řízení o zvýšení výživného soud zkoumá pouze skutečnosti, k nimž došlo od posledního rozhodnutí, tento princip však nelze vztahovat na zkoumání základních předpokladů pro existenci vyživovací povinnosti. Bylo totiž např. opakovaně judikováno, že za řádnou přípravu na zaměstnání nelze považovat opakované studium školy stejného stupně [viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 1805/11 ze dne 15. 9. 2011 nebo usnesení sp. zn. IV. ÚS 1247/13 ze dne 25. 3. 2014 (v SbNU nepublikována); veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Zjištění, jestli se vedlejší účastník svým

studiem řádně připravuje na budoucí zaměstnání či nikoliv, je proto pro závěr o existenci vyživovací povinnosti naprosto klíčové.

3. Stěžovatel nesouhlasí rovněž s názorem krajského soudu, že pro posouzení trvání vyživovací povinnosti je nepodstatné, s jakými výsledky vedlejší účastník studuje. Pokud totiž student do školy řádně nedochází a nedosahuje ani průměrných studijních výsledků, není možno hovořit o řádné přípravě na povolání, která zakládá vyživovací povinnost rodiče. Obecné soudy proto nedůvodně neakceptovaly návrh stěžovatele, aby si od příslušné školy vyžádaly zprávu o docházce a prospěchu vedlejšího účastníka.

4. Závěrem stěžovatel uvádí, že napadeným rozsudkem Krajský soud v Ostravě porušil jeho základní právo na spravedlivý proces garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Splnění podmínek řízení

5. Protože podaná ústavní stížnost je přípustná [§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje též ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], mohl Ústavní soud přistoupit k jejímu věcnému projednání a rozhodnutí.

III. Vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení

6. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Krajský soud v Ostravě a vedlejší účastník.

7. Krajský soud v Ostravě plně odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku a z něj zdůraznil, že naposledy bylo vedlejšímu účastníkovi pravomocně určeno výživné 15. 11. 2012, a pokud stěžovatel zjevně akceptoval, že jeho dítě (ačkoliv mělo již 21 let) studuje druhý ročník střední školy, a v březnu 2014 pokračuje ve studiu na stejné škole, nelze předcházející závěr přezkoumávat či napravovat, a tím v konečném důsledku odeprít dítěti právo na výživné od rodiče s tím, aby toto studium ve třetím ročníku z důvodu chybějících prostředků ukončilo. Krajský soud se i nadále domnívá, že předpokladem trvání vyživovací povinnosti rodiče je neschopnost dítěte se samo živit, a nikoliv jeho studijní prospěch, neboť ne každý student je stejně nadaný, přičemž tato otázka by snad mohla mít svoje opodstatnění, pakliže by bylo tvrzeno, že dítě studia zneužívá a úmyslně jeho obvyklou dobu prodlužuje, což však není tento případ.

8. Vedlejší účastník považuje ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou a uvádí, že nestuduje školu stejného stupně jako v minulosti. Dříve totiž úspěšně dokončil učební obor bez maturity (obor nástrojář na střední škole technické) a nyní studuje Soukromou obchodní akademii Opava.

Platí, že maturitní studium je vyšší formou studia než učební obor bez maturity a dává mu i větší šance na trhu práce. Ostatně, má osobní zkušenost, kdy se po ukončení učebního oboru marně snažil sehnat zaměstnání v oboru. Proto má vedlejší účastník za to, že obecné soudy rozhodly správně, když dovodily, že vyživovací povinnost i nadále trvá.

9. V replice k vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatel sdělil, že k doplnění středoškolského studia slouží tzv. nástavbové studium, v rámci kterého student navazuje na již absolvovaný nematuritní učební obor a v rámci dvouletého studia si dokončuje úplné středoškolské vzdělání. Vedlejší účastník však zahájil zcela nové čtyřleté studium, čímž si dobu studia nedůvodně prodloužil minimálně o dva roky. K situaci na trhu práce stěžovatel uvádí, že tvrzení o tom, že vedlejší účastník ve vystudovaném oboru nemohl najít zaměstnání, by muselo být prokázáno, což se však nestalo. Stěžovatel navíc tvrdí, že v daném regionu je po absolventech učebního oboru nástrojař dlouhodobě vysoká poptávka, určitě vyšší, než po absolventech obchodní akademie.

IV. Podstatný obsah spisového materiálu

10. Ze spisu Okresního soudu v Opavě zn. 17 C 37/2013 Ústavní soud konstatuje následující skutečnosti.

11. Dne 22. 2. 2013 podal vedlejší účastník návrh na zvýšení výživného na 4 000 Kč. Dosud totiž bylo stěžovateli uloženo platit na výživném 2 500 Kč, a to na základě pravomocného rozsudku Okresního soudu v Ostravě ze dne 20. 12. 2012 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 11. 2012 č. j. 57 Co 430/2012. Důvodem tohoto návrhu byla skutečnost, že se matce vedlejšího účastníka snížil plat o 2 000 Kč a došlo ke zvýšení DPH.

12. Shora citovaným rozsudkem Okresního soudu v Opavě ze dne 23. 10. 2013 č. j. 17 C 37/2013-50 bylo původní výživné ve výši 2 500 Kč zvýšeno na částku 3 200 Kč měsíčně (od 1. 1. do 31. 8. 2013) a od 1. 9. 2013 se snižuje na 2 800 Kč. Ve zbytku byla žaloba zamítnuta. Okresní soud vycházel z toho, že u zletilých dětí platí, že nejsou schopny se samy živit po dobu, po kterou se připravují soustavným studiem na své budoucí povolání. Tak je tomu i u vedlejšího účastníka, který řádně pokračuje ve studiu na střední škole. Tvrzení, že pro jeho četné absence, které si sám omlouvá, nelze očekávat řádné ukončení studia, soud považoval s ohledem na vyjádření školy za vyvrácená. Proto se soud zabýval tvrzenou změnou na straně žalobce za dobu od prosince 2012, neboť ve vztahu k období předchozímu se jedná již o věc rozsouzenou. Okresní soud odmítl přihlížet ke změně DPH, neboť tato se týkala všech účastníků řízení, a zohlednil proto jen pokles příjmů matky vedlejšího účastníka a zvýšení čistého průměrného výdělku stěžovatele o 1 200 Kč měsíčně s tím, že i nadále pobírá výsluhový příspěvek ve výši

přibližně 12 000 Kč. Především však manželka stěžovatele obnovila provádění úklidových prací na základě dohody o provedení práce, takže kromě starobního důchodu disponuje i příjmy z této činnosti (od dubna 2014 cca 5 000 Kč měsíčně). Sice bylo prokázáno, že manželka stěžovatele prodělala v září 2013 operaci karpálního tunelu a ve své činnosti tak cca 6 týdnů bude omezena, nicméně v jejich výdělcích se tato skutečnost zatím nijak neprojevila.

13. Tento rozsudek napadl stěžovatel odvoláním. V něm zejména uvedl, že již samotná skutečnost, že vedlejší účastník je ve 22 letech teprve ve 3. ročníku střední školy, vypovídá o nestandardním způsobu studia. Tuto školu prý nenavštěvuje řádně, má hodně absencí, které si sám omlouvá. Soud prvního stupně pochybil v tom, že se omezil jen na potvrzení střední školy o řádném studiu, aniž by se blíže zabýval okolnostmi a historií tohoto studia. Pochybnosti o tom, že příprava vedlejšího účastníka na budoucí povolání probíhá řádným způsobem, přitom vyplývají z obsahu samotného spisu. I pokud by však měla vyživovací povinnost stěžovatele trvat i dále, určitě nebyly dány podmínky pro její zvýšení.

14. Krajský soud rozsudkem napadeným nyní projednávanou ústavní stížností toto odvolání neshledal důvodným a rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Argumentaci stěžovatele ohledně toho, že vedlejší účastník studuje již druhou střední školu, která nemá charakter studia navazujícího, označil jako irelevantní. Při rozhodování o zvýšení výživného jsou totiž podstatné pouze změny, které nastaly v poměrech účastníků od doby předchozího rozhodnutí o výživném. V tomto směru však žádné změny nastaly, jelikož vedlejší účastník ve studiu pokračuje a postoupil pouze do dalšího ročníku. Není ani podstatné, s jakými výsledky vedlejší účastník studuje, nýbrž to, že řádné studium trvá.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

15. Ústavní soud ustáleně judikuje, že v řízení o ústavní stížnosti je jeho úkolem ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]. Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Výklad zákonných a podzákonných právních norem, který nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo výklad, jenž je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

16. V nyní projednávaném případě stěžovatel argumentuje porušením práva na spravedlivý proces. K tomu Ústavní soud nejprve v obecnější

rovně uvádí, že právo na spravedlivý proces má v demokratické společnosti výsadní postavení a záruka spravedlivého procesu patří k základním principům každé demokratické společnosti. Bez garancí spravedlivého procesu by totiž jakákoliv ochrana práv byla iluzorní, neboť by jednotlivec neměl zajištěn způsob, jak dosáhnout ochrany vůči veřejné moci. V judikatuře Ústavního soudu bylo toto právo dále hlouběji rozvedeno tak, že právu na spravedlivý proces odpovídá zejména právo na a) soud, resp. na přístup k soudu, b) zákonem stanovený postup a upravený proces, c) spravedlivé rozhodnutí, d) efektivní prostředky nápravy a e) nárok na náhradu za nespravedlivé rozhodnutí [viz např. náleze ze dne 18. 6. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 7/02 (N 78/26 SbNU 273; 349/2002 Sb.), náleze ze dne 26. 4. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 11/04 (N 89/37 SbNU 207; 220/2005 Sb.), náleze ze dne 5. 8. 2009 sp. zn. I. ÚS 566/07 (N 176/54 SbNU 209), náleze ze dne 4. 6. 1998 sp. zn. III. ÚS 398/97 (N 64/11 SbNU 125) a další, veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>; doktrinární shrnutí judikatorních závěrů srov. např. Wagnerová a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 728].

17. Ústavní soud se též opakovaně z ústavněprávního pohledu věnoval stanovení podmínek, při jejichž splnění má nesprávná aplikace podústavního práva obecnými soudy za následek porušení základních práv a svobod fyzické či právnické osoby. Takto shledal, že základní práva a svobody v oblasti podústavního práva působí jako regulativní ideje, protože na ně obsahově navazují komplexy norem podústavního práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě [srov. náleze sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73)].

18. Pojem svévole Ústavní soud interpretoval ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s provedenými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je právě i přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsenzuálně akceptovaném významu a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [viz např. náleze sp. zn. III. ÚS 351/04 ze dne 24. 11. 2004 (N 178/35 SbNU 375)].

19. Jak plyne ze shora provedené narace nyní rozhodovaného případu, podstata ústavní stížnosti spočívá v nesouhlasu stěžovatele ohledně dalšího trvání jeho vyživovací povinnosti vůči vedlejšímu účastníkovi.

20. K tomu Ústavní soud nejprve odkazuje na ustanovení § 85 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v relevantním znění, které aplikoval ve shora citovaném rozsudku Okresní soud v Opavě: „(1) Vyživovací povinnost rodičů

k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se živit. (2) Oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. (3) Při určení rozsahu jejich vyživovací povinnosti přihlíží se k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Žijí-li rodiče spolu, přihlédně se i k péči rodičů o společnou domácnost.“ Podle ustanovení § 96 citovaného zákona „(1) Při určení výživného přihlédně soud k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. (2) Výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy.“

21. Současně je třeba uvést, že Krajský soud v Ostravě sice v odůvodnění rozsudku napadeného nyní projednávanou ústavní stížností vycházel z hmotněprávní úpravy obsažené již v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, lze nicméně konstatovat, že tato nová zákonná úprava je v podstatných rysech shodná s úpravou předchozí, zakotvenou v zákonu o rodině. Rovněž podle občanského zákoníku tak platí, že „výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se živit“ (§ 911). V ustanovení § 913 stejného zákona je dále uvedeno, že „(1) Pro určení rozsahu výživného jsou rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. (2) Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného je třeba také zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Dále je třeba přihlídnout k tomu, že povinný o oprávněného osobně pečuje, a k míře, v jaké tak činí; přihlédně se popřípadě i k péči o rodinnou domácnost.“

22. Ústavní soud nejprve v obecné rovině konstatuje, že alimentace a vyživovací vztahy jsou projevem rodinné solidarity a zajišťují funkčnost rodiny samotné. Jedná se o zákonem uloženou povinnost pomoci druhému v materiálním slova smyslu tak, aby se neocitl ve stavu nouze a aby životní úroveň dítěte odpovídala jeho odůvodněným potřebám. Vyživovací povinnost rodičů k dětem je dána přímo ze zákona a trvá do té doby, pokud děti nejsou schopny se samy živit. Základním hmotněprávním kritériem pro vznik práva na výživné oprávněného je jeho potřebnost (tzv. stav odkázanosti na výživu), resp. jak praví zákon, „neschopnost sám se živit“. Jak přitom plyne z důvodové zprávy k ustanovení § 911 občanského zákoníku, „zásadní podmínkou přiznání výživného je potřeba oprávněného, jeho neschopnost sám se o sebe – pokud jde o výživu – postarat. Jako dosud je tu

omezení pravidlem dobrých mravů. Dosavadní výklady soudní praxe je dobře možné použít.“ Proto také je možno vycházet i z ustáleného doktrinárního a soudního výkladu k zákonu o rodině.

23. Samo kritérium neschopnosti sám se živit je třeba definovat tak, že oprávněný nedisponuje žádným vlastním příjmem, nebo disponuje příjmem tak nízkým, že nepostačuje krýt jeho potřeby, anebo výnosy z majetku, který mu patří (eventuálně jej spravuje), nedostačují pro úhradu jeho osobních potřeb (blíže viz např. M. Holub a kol. Zákon o rodině s komentářem. 9. vydání. Praha : Leges, 2011, s. 314 a násl.). Jak konstatoval Ústavní soud [nález sp. zn. II. ÚS 3113/10 ze dne 21. 4. 2011 (N 82/61 SbNU 277)], „schopnost samostatně se živit znamená, že dítě je schopno samostatně uspokojovat všechny své potřeby, a to jak hmotné, kulturní a další včetně potřeby bytové. Jinými slovy to znamená, že dítě má určitý trvalý příjem finančních prostředků, z něhož své potřeby hraří.“

24. V nyní projednávaném případě bylo obecnými soudy rozhodováno o vyživovací povinnosti otce ve vztahu ke zletilému synovi (věk 23 let). V těchto případech má Ústavní soud za to, že obecné soudy musí velmi bedlivě hodnotit samotnou existenci této vyživovací povinnosti a její výši. Je sice nepochybně pravda, že samotné dosažení zletilosti dítěte nemá pro trvání vyživovací povinnosti hmotněprávní význam. Současně je však z logiky věci zřejmé, že odlišná je situace u nezletilého dítěte (zejména mladšího 15 let), které je s ohledem na stupeň svého fyzického a psychického vývoje a konečností i podle stávající právní úpravy zcela či převážně odkázáno na svoje rodiče (zpravidla ani nemůže legálně získávat vlastní aktivní pracovní činnosti finanční prostředky); a dítěte (resp. osoby) zletilého, u něhož by mělo obecně platit, že bude vyvíjet přiměřené úsilí směřující k tomu, aby se uživilo samo, pakliže se samozřejmě nevyskytnou okolnosti, které tomu zcela nebo částečně brání.

25. Věk dítěte jako jedno z kritérií při rozhodování soudů o existenci a výši vyživovací povinnosti rodičů je důležitý i proto, že u mladších dětí je samozřejmě zpravidla velmi obtížné dopředu odhadovat, v jakém směru se bude vyvíjet, které předměty či obory mu budou nejlépe vyhovovat, popř. na co bude mít dokonce talent. Proto také je vzdělávací systém koncipován tak, že je nejprve preferován zájem na co nejširším vzdělávání, a teprve ve vyšším věku dochází k postupné specializaci [k vymezení cílů vzdělávání viz také § 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů]. V tomto směru je možno poukázat i na čl. 29 odst. 1 písm. a) Úmluvy o právech dítěte, který přímo stanoví, že „výchova dítěte má směřovat k rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu“, přičemž pro účely této Úmluvy se dítětem rozumí lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě

vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (čl. 1). U osob zletilých však lze již očekávat, že mají alespoň v základních rysech jasno, kam směřují, o co v životě chtějí usilovat a jaké vzdělání je k dosažení tohoto cíle potřebné.

26. V dané věci vycházely obecné soudy z toho, že tou okolností, která vedlejšímu účastníkovi neumožňuje žít se sám, a odůvodňuje proto další existenci, a dokonce zvýšení vyživovací povinnosti stěžovatele, je studium na střední škole.

27. K tomu Ústavní soud uvádí, že apriori pochopitelně nevylučuje, že studium zletilého dítěte na střední, případně vysoké škole, představuje okolnost, od níž se bude odvíjet vyživovací povinnost rodičů. Rodiče jsou totiž odpovědní za všestranný rozvoj svých dětí a z toho také plyne, že jsou povinni dbát o to, aby dítě našlo zdroj své obživy právě v takovém oboru, pro který má schopnosti a nadání a v němž se může náležitě uplatnit (viz M. Holub, cit. d., s. 317). Je však vždy důležité, aby se obecné soudy pečlivě zabývaly konkrétními okolnostmi každého případu a zejména účelností tohoto studia. Toto studium by totiž mělo sloužit k prohlubování předchozího vzdělání, na které zpravidla navazuje, resp. mělo by vést k lepším budoucím vyhlídkám na získávání prostředků pro své životní potřeby prací (srov. čl. 26 odst. 3 Listiny). Může samozřejmě nastat i případ, kdy toto další studium na studium předchozí přímo navazovat nebude, nicméně z konkrétních okolností bude zřejmé, že i tak je třeba preferovat zájem na zvýšení kvalifikace dítěte [viz např. studium na konzervatoři, na kterou se student nepřipravuje v klasickém systému vzdělávání – blíže viz nálezný sp. zn. II. ÚS 2623/09 ze dne 7. 4. 2010 (N 73/57 SbNU 9)]. Nemělo by však určitě jít o studium samoúčelné, kterým by si vyživovaná osoba pouze takzvaně „prodlužovala mládí“. Jak nedávno Ústavní soud uvedl (usnesení ze dne 25. 3. 2014 sp. zn. IV. ÚS 1247/13), „za situace, kdy studium nezletilého nenese znaky soustavnosti a cílevědomosti, nelze na rodiči spravedlivě požadovat, aby vynakládal peněžní prostředky, které by ve svém výsledku nepřispívaly k osobnímu rozvoji dítěte“.

28. Jinými slovy řečeno, Ústavní soud samozřejmě nehodlá nikterak znevažovat, či dokonce zpochybňovat i vzdělávání vykonávané pouze z důvodu zájmu, a nikoliv jako potenciální přípravu k budoucímu povolání ve smyslu realizace práva podle čl. 26 odst. 1 Listiny (se značnou nadsázkou tak lze přisvědčit rčení ze známého českého filmu, podle něhož „i skladník ve šroubárně si může přecísti Vergilia v originále“). Jako příklad, že vzdělání může být i hodnotou samo o sobě, lze uvést třeba distanční studium ženy-matky v domácnosti, kterým obohacuje úroveň duševního bytí a vývoje nejen svou vlastní, ale i svých dětí. Odlišná je však otázka, zda se i na takovéto „studium pro studium“ vztahuje zákonná a soudně vymahatelná vyživovací povinnost rodičů. Ústavní soud zastává názor, že nikoliv.

29. V nyní projednávané věci je přitom třeba obecným soudům vytknout, že se právě těmito otázkami dostatečně nezabývaly a dostatečně nevyoprádaly tvrzení a ani důkazní návrhy stěžovatele.

30. Pokud totiž v nyní projednávaném případě vedlejší účastník studuje již druhou střední školu, která na školu předchozí zcela jednoznačně nenavazuje (v prvním případě šlo o obor nástrojař na střední škole technické a ve druhém o studium soukromé obchodní akademie), bylo namístě se zabývat zejména tím, zda skutečně jde o racionální přípravu na budoucí povolání (tzn. např. zda na trhu práce je v daném regionu větší šance uplatnění pro absolventy obchodní akademie oproti vyučeným nástrojařům); jaké byly důvody, aby vedlejší účastník studoval soukromou – a tedy školným zatíženou (15 000 Kč ročně) – střední školu, a nikoliv podobně zaměřenou střední školu veřejnou (bezplatnou); zda aktuálně studovaná škola má odpovídající kvalitu (např. z hlediska uplatnění absolventů) a v neposlední řadě i tím, zda se tomuto studiu věnuje s dostatečnou péčí, tedy zda nedosahuje nepřiměřeného množství absencí (rozumně vysvětlitelných a doložených) a zda dosažené studijní výsledky potvrzují jeho skutečný zájem o zvolený obor. Nelze totiž bez dalšího důvodně tvrdit (viz vyjádření vedlejšího účastníka, bod 8), že středoškolské studium s maturitou na soukromé obchodní akademii skýtá „automaticky“ větší šance na trhu práce než uvedený technický učební obor bez maturity, a to ani tehdy, kdy absolvent takového učebního oboru nezíská ihned po jeho absolvování v daném regionu zaměstnání odpovídající jeho zaměření.

31. Z hlediska úvah o výši výživného je pak namístě pečlivě posoudit rovněž to, jak velké časové nároky klade předmětné studium na vedlejšího účastníka, tzn. zda např. vylučuje, aby vedle tohoto studia pracoval alespoň příležitostně formou třeba brigád. V nyní rozhodovaném případě totiž nelze ani přehlédnout, že stěžovatel pracuje manuálně jako dělník, jeho mzda patří spíše mezi nižší, když zdaleka nedosahuje průměrné mzdy v České republice, jeho současná manželka pracuje pro úklidovou firmu a dosahuje tam příjmu 5 000 Kč měsíčně, a je proto otázka, zda určitého srovnatelného příjmu nemůže dosáhnout s vynaložením přiměřeného úsilí i vedlejší účastník.

32. Jinak řečeno, je třeba odlišit případy rozhodování o výživném, kdy se jedná o nezletilé dítě, resp. dokonce o dítě vykonávající povinnou školní docházku. V těchto případech musí být přiznávání výživného odpovídajícího odůvodněným potřebám dítěte samozřejmě pravidlem. U dětí již zletilých je však třeba na vyživovací povinnost nahlížet optikou výrazně odlišnou: zletilý jedinec by měl být zásadně schopen se postarat sám o sebe, a důvod pro stanovení vyživovací povinnosti by proto měl být odůvodněn konkrétními okolnostmi daného případu. Úkolem soudů je proto vyjádřit se též k tomu, zda daný typ vzdělání představuje ještě přípravu na budoucí

povolání, anebo jde již jen o nadstandardní doplňování znalostí bez této návaznosti.

33. To se však v nyní rozhodované věci zcela jednoznačně nestalo. Ze spisu okresního soudu, jakož i z napadeného rozhodnutí krajského soudu a z jeho vyjádření k ústavní stížnosti totiž plyne, že se obecné soudy vůbec nezabývaly otázkou, zda je samotná vyživovací povinnost opodstatněná. Jakkoliv Ústavní soud rozumí tomu, že v této věci nerozhodovaly o stanovení této vyživovací povinnosti, nýbrž – pouze – o jejím zvýšení, takže primárně obecné soudy hodnotily toliko změny v poměrech účastníků oproti předcházejícímu rozhodnutí o výživném, nelze současně přehlédnout, že i krajský soud v odůvodnění napadeného rozsudku výslovně připustil, že otázkou účelnosti studia na předmětné druhé střední škole se soudy nezabývaly ani v předchozím řízení. Za této situace však nelze akceptovat, aby obecné soudy rozhodovaly o zvýšení výživného, aniž by měly postaveno najištěno, že je vůbec odůvodněna samotná existence této vyživovací povinnosti. Tedy, aniž by se dostatečně a přesvědčivě nevypořádaly s dříve popsanou otázkou účelnosti studia na soukromé obchodní akademii, řádností vykonávání tohoto studia a časovou zátěží, které toto studium představuje pro vedlejšího účastníka.

34. Stěžovatel přitom na nutnost vypořádat se s otázkou, zda vedlejší účastník studuje řádně a za jakých okolností, výslovně upozornil v podaném odvolání, kde také uvedl, že v místě bydliště vedlejšího účastníka jsou nejméně dvě veřejné střední školy se stejným zaměřením (tj. obchodní akademie), na kterých není třeba hradit školné. Při jednání u krajského soudu rovněž navrhl provedení důkazu vyžádáním si zprávy o studiu vedlejšího účastníka, tzn. zejména o jeho prospěchu a jeho absencích. Situace, kdy krajský soud v odůvodnění rozsudku napadeného nyní projednávanou ústavní stížností tyto argumenty stěžovatele označil za irrelevantní a studijní výsledky za pro toto řízení nepodstatné, již dosahuje ústavní intenzity a představuje porušení práva na spravedlivý proces. Jinými slovy řečeno, krajský soud se vůbec nezabýval okolnostmi, které však byly pro rozhodnutí tohoto případu podstatné, jak podrobně vyložil Ústavní soud výše, a odmítl v tomto směru vést dokazování. Tím však rozhodl za situace, kdy pro svoje rozhodnutí neměl shromážděny potřebné podklady.

35. Lze tak učinit závěr, že se krajský soud tím, že se vůbec nezabýval otázkami, na které stěžovatel v řízení upozornil, a neprovedl důkazy, které za tím účelem stěžovatel navrhl, zatížil svoje rozhodnutí protiústavním deficitem. Je proto úkolem Krajského soudu v Ostravě po kasací provedené tímto nálezem Ústavního soudu, aby pečlivě vyhodnotil, zda je v tomto konkrétním případě a s ohledem na argumentaci a důkazní návrhy uplatněné stěžovatelem samotná vyživovací povinnost stěžovatele vůči vedlejšímu

účastníkovi skutečně důvodná, a pokud ano, zda její výše odpovídá daným okolnostem případu.

VI. Závěr

36. Ústavní soud uzavírá, že Krajský soud v Ostravě svým rozhodnutím porušil ústavně zaručené základní právo stěžovatele na spravedlivý proces. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě zrušil. Úkolem krajského soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán shora vyjádřeným právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že se musí zabývat též samotnou existencí vyživovací povinnosti stěžovatele, a to i s ohledem na účelnost studia vedlejšího účastníka právě na této konkrétní střední škole.

37. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

II

II. Usnesení

Č. 12

K okamžitému zrušení pracovního poměru

Vědomost zaměstnavatele o důvodu, pro který může okamžitě zrušit pracovní poměr v prekluzivní subjektivní lhůtě podle § 58 odst. 1 zákoníku práce, nelze vázat toliko na vědomost vedoucího zaměstnance ve formálním slova smyslu konstituovaného právním předpisem či vnitřním předpisem zaměstnavatele, ale postačí vědomost té osoby, která je podle rozhodnutí zaměstnavatele nebo s jeho vědomím oprávněna dotyčnému zaměstnanci dávat závazné pokyny k plnění pracovních úkolů, resp. jeho práci kontrolovat, a být tak jeho faktickým bezprostředním nadřízeným. Není rozhodné, jakým způsobem je formálně právně založen vztah zaměstnavatele a této dotyčnému zaměstnanci nadřízené osoby a jak si zaměstnavatel sám její oprávnění vymezuje.

Usnesení

Ústavního soudu – II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 15. srpna 2014 sp. zn. II. ÚS 3633/13 ve věci ústavní stížnosti MONA-TOUR, a. s., se sídlem Na Hradbách 127, 280 02 Kolín I, jednající jednatelkem Ing. Romanem Škrabánkem, právně zastoupené JUDr. Klárou Samkovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem v Praze, Španělská 6, proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 19. 2. 2013 č. j. 23 Co 35/2013-115 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 9. 2013 č. j. 21 Cdo 2164/2013-155 vydaným v řízení o určení neplatnosti okamžitého zrušení pracovního poměru, za účasti Krajského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I.

Ústavní stížností, vycházející z ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, neboť jimi mělo být porušeno její ústavně zaručené právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Dále mělo dojít k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Jak vyplývá z odůvodnění ústavní stížnosti a jejich příloh, pracoval pan Petr Polák (v řízení před obecnými soudy „žalobce“) u stěžovatelky (v řízení před obecnými soudy „žalovaný“) jako řidič na základě pracovní smlouvy ze dne 30. 3. 2011. Žalobce se domáhal žalobou ze dne 26. 1. 2012, aby Okresní soud v Kolíně určil, že okamžité zrušení pracovního poměru, jež mu bylo ze strany stěžovatelky sděleno dopisem ze dne 14. 12. 2011 a jež mu bylo doručeno dne 20. 12. 2011, je neplatné. Okresní soud v Kolíně rozhodl rozsudkem pod č. j. 7 C 10/2012-83 dne 10. 9. 2012 tak, že žalobu zamítl, a uložil žalobci povinnost nahradit stěžovatelce náklady řízení.

Okresní soud v Kolíně si nejprve musel vyřešit otázku, zda se žalobce dopustil všech tří jednání specifikovaných v okamžitém zrušení pracovního poměru a zda těmito jednáními tak vedlejší účastník porušil povinnost vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci zvláště hrubým způsobem. Okresní soud dospěl k závěru, že žalobce se dopustil dvou jednání, která soud kvalifikoval jako hrubé porušení jeho pracovní kázně. Konkrétněji tedy žalobce porušil své povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci zvláště hrubým způsobem, když nedostal své povinnosti přistavit minibus a přívěs, jenž mu byl svěřen do péče, čímž nezajistil včasné pravidelné úřední ověření jeho tachografu v řádném dvouletém termínu. Dále soud dospěl k závěru, že i jednáním, kdy bez řádného důvodu nenastoupil dne 18. 9. 2011 na předem určenou plánovanou jízdu, žalobce porušil své pracovní povinnosti. Okresním soudem bylo rovněž prokázáno, že místopředseda představenstva stěžovatelky se o těchto skutečnostech, jež odůvodňují okamžité zrušení pracovního poměru, dozvěděl koncem měsíce října 2011, resp. následně v průběhu listopadu a prosince 2011. Okresní soud v Kolíně tak uzavřel, jak již výše uvedeno, že okamžité zrušení pracovního poměru je platné, a to jak po stránce formální, tak obsahové, což následně vedlo k zamítnutí žaloby vedlejšího účastníka.

Žalobce napadl rozsudek Okresního soudu v Kolíně odvoláním, o kterém rozhodl Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 19. 2. 2013 č. j. 23 Co 35/2013-115, jímž určil, že okamžité zrušení pracovního poměru dané stěžovatelkou žalobci dopisem ze dne 14. 12. 2011 je neplatné, a rozhodl o nákladech řízení.

Stěžovatelka následně toto druhoinstanční rozhodnutí napadla dovoláním, které opřela o dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, tedy že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, kdy má za to, že odvolacím soudem byla nesprávně právně posouzena právní otázka zachování lhůty pro okamžité zrušení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele. Odvolací soud se měl odchýlit od ustálené rozhodovací praxe, pokud jde o vyřešení otázky, kdo je vedoucím pracovníkem. Nejvyšší soud usnesením

ze dne 18. 9. 2013 č. j. 21 Cdo 2164/2013-155 dovolání stěžovatelky odmítl podle § 243c odst. 1 věty první zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, neboť shledal v uplatněném dovolání jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu a pro tento nedostatek tak nebylo možné v dovolacím řízení pokračovat.

II.

Stěžovatelka v ústavní stížnosti opakuje, že okamžité zrušení pracovního poměru, jež bylo dáno stěžovatelkou vedlejšímu účastníku, bylo učiněno v zákonem zachované dvouměsíční lhůtě, neboť tato lhůta počala běžet až od okamžiku, kdy se člen představenstva stěžovatelky o jednáních, jež zakládají důvod pro okamžité zrušení pracovního poměru, dozvěděl; tedy nikoliv od okamžiku, kdy se o jednáních vedlejšího účastníka dozvěděl pan Sytný, kterého, dle stěžovatelky, nelze považovat za vedoucího zaměstnance, neboť pan Sytný působil u stěžovatelky pouze externě na základě dohody o pracovní činnosti na pozici dispečera a řidiče, a z náplně jeho práce tak nevyplývalo oprávnění dávat závazné pokyny zaměstnancům týkající se jejich práce.

K druhému z výše nadepsaných rozhodnutí, které stěžovatelka ústavní stížností napadá, uvádí, že postupem Nejvyššího soudu došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces tím, že dovolací soud nepřihlédl k obsahu jejího dovolání, přestože dovolání splňovalo všechny zákonné náležitosti a zejména tak byla splněna podmínka dle ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, a tudíž pro odmítnutí dovolání nebyl dán důvod. Dle stěžovatelky tak formalistickým postupem dovolacího soudu bylo porušeno její právo na spravedlivý proces, neboť jí bylo bezdůvodně zamezeno domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu.

III.

Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí z hlediska námitek stěžovatelky a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

Ústavní soud ve svých rozhodnutích opakovaně zdůraznil, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací pravomoci obecných soudů, neboť není vrcholným článkem jejich soustavy, ale zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti (srov. čl. 83 a 91 Ústavy). Ústavní soud zároveň zdůrazňuje zásadu minimalizace svých zásahů a tzv. zásadu sebeomezení při využívání svých kasačních pravomocí. Kasační zásah Ústavního soudu vůči rozhodnutím obecných soudů z podnětu individuální ústavní stížnosti připadá v úvahu jen tehdy, pokud napadeným rozhodnutím skutečně došlo k porušení subjektivních základních práv a svobod konkrétního stěžovatele.

Stěžovatelka v ústavní stížnosti předně vytýká odvolacímu soudu nesprávné posouzení počátku běhu subjektivní prekluzivní lhůty pro okamžité zrušení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele (stěžovatelky) podle ustanovení § 58 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, (dále též jen „zák. práce“). Ústavní soud připomíná, že mu v zásadě nepřisluší posuzovat výklad a následnou aplikaci podústavního práva obecnými soudy. Ústavní soud by mohl zasáhnout do procesu rozhodování soudů pouze tehdy, pokud by výklad zákona byl v extrémním rozporu s požadavky ústavnosti. K tomu dochází zejména za situace, kdy je nepřipustně postiženo některé ze základních práv nebo svobod, pokud je opomenut jiný možný ústavně konformní výklad právní normy nebo jestliže soudy přistoupí k výkladu, jenž je zjevným a neodůvodněným vybočením z výkladových standardů a soudní praxe (projev libovůle) či je v rozporu se zásadou spravedlnosti (např. přepjatý formalismus). Žádné pochybení tohoto typu Ústavní soud ve věci stěžovatelky neshledal.

Ústavní soud předně nemůže přisvědčit tvrzení stěžovatelky, že by se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe obecných soudů, pokud jde o počátek a běh prekluzivní lhůty k okamžitému zrušení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele. Dle judikatury Nejvyššího soudu se zaměstnavatel o důvodu k okamžitému zrušení pracovního poměru dozví dnem, kdy jeho vedoucí zaměstnanec (§ 11 odst. 4 zákoníku práce), který je bezprostředně nebo výše nadřízen (a je tedy oprávněn tomuto podřízenému zaměstnanci ukládat pracovní úkoly a dávat mu k tomuto účelu závazné pokyny) tomu, kdo porušil povinnost vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci zvláště hrubým způsobem, získal vědomost (dověděl se), že se zaměstnanec dopustil takového jednání, které může zakládat důvod k okamžitému zrušení pracovního poměru. Pro určení počátku běhu lhůty, uvedené v ustanovení § 58 odst. 1 zák. práce, není významné, kdy zaměstnavatel důvod okamžitého zrušení pracovního poměru zjistil. Právní úprava nedává ani prostor pro výklad, že by tato lhůta začala běžet již na základě předpokladu (jakkoliv by byl pravděpodobný), že takový důvod nastane, nebo na základě domněnky, že zaměstnavatel o porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k zaměstnancem vykonávané práci zvláště hrubým způsobem mohl, či dokonce musel k určitému datu vědět. Dvouměsíční lhůta, během které musí zaměstnavatel přistoupit k okamžitému zrušení pracovního poměru (aby šlo o platný právní úkon), začíná plynout ode dne, kdy se o důvodu k okamžitému zrušení pracovního poměru prokazatelně dověděl (viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1522/2011 ze dne 27. 6. 2012; rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4837/2010 ze dne 6. 3. 2012; rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2339/2010 ze dne 22. 8. 2011; rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 600/97 ze dne 26. 3. 1998, uveřejněný

pod č. 75 v časopise Soudní judikatura, ročník 1998; rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Cdon 725/96 ze dne 3. 4. 1997, uveřejněný pod č. 6 v časopise Soudní judikatura, ročník 1997, vztahující se k obsahově shodné dřívější právní úpravě).

Ústavní soud připomíná, že okamžité zrušení pracovního poměru dle § 55 odst. 1 písm. b) zák. práce je výjimečným institutem určeným pouze pro případ, kdy po zaměstnavateli nelze spravedlivě požadovat, aby zaměstnance dále zaměstnával ani po výpovědní dobu. Podmínky uplatnění tohoto institutu ze strany zaměstnavatele je s ohledem na ochrannou funkci pracovního práva třeba vykládat vždy restriktivně [srov. blíže např. usnesení Ústavního soudu ve věci sp. zn. II. ÚS 1471/14 ze dne 26. 6. 2014 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)]. Již s ohledem na to nelze vědomost o jednání zaměstnance, jež by odůvodňovalo okamžité zrušení pracovního poměru, vázat toliko na vědomost vedoucího zaměstnance pojatého ve formálním slova smyslu, tedy vedoucího zaměstnance konstituovaného právním předpisem či vnitřním organizačním předpisem upravujícím strukturu zaměstnavatele; vždy je třeba vycházet z vědomosti bezprostředně nadřízeného zaměstnance, prostřednictvím kterého se o důvodech pro okamžité zrušení pracovního poměru zaměstnavatel dozvěděl. Opačný výklad by byl v rozporu s podstatou pracovněprávní ochrany i právní jistoty a otevíral by prostor k libovůli zaměstnavatele z hlediska zahájení běhu uvedené prekluzivní lhůty.

V projednávané věci ovšem nešlo v zásadě o řešení uvedené právní otázky, ale fakticky o řešení otázek skutkových, které stěžovatelka obecným soudům i Ústavnímu soudu toliko předkládá jako „sporné“ otázky právního významu. Již v řízení před soudem prvního stupně totiž vyšlo najevo, že jako první se o údajných pochybeních vedlejšího účastníka dozvěděl pan Sytný, který měl jeho práci kontrolovat a byl tak jeho faktickým nadřízeným. Veškerá další polemika stěžovatelky se závěry odvolacího soudu má proto primárně skutkový ráz; stěžovatelka se především snaží zpochybnit zjištění odvolacího soudu o postavení pana Sytného v rámci svých struktur. Nejvyšší soud proto v žádném případě nepochybil, pokud dovolání opírající se o námitky uvedeného rázu dle § 243 odst. 1 věty první o. s. ř. odmítl, neboť v něm byl uplatněn jiný důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř., tedy, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Ani v rovině důkazní však nic nenasvědčuje tomu, že by odvolací soud rozhodoval bez dostatečné znalosti věci. Pro běh prekluzivní lhůty je totiž podstatné pouze to, že pan Sytný byl s vědomím stěžovatelky (zaměstnavatele) ve faktické pozici mezičlátku mezi statutárním orgánem zaměstnavatele, popřípadě jiným vedoucím zaměstnancem a zaměstnancem, který se dopustil porušení pracovních povinností. Je přitom lhostejno, jakým

způsobem byl vztah pana Sytného ke stěžovatelce formálně právně založen a jak stěžovatelka sama si jeho oprávnění vymezuje. Působil-li pan Sytný na základě rozhodnutí či s pouhým vědomím zaměstnavatele (stěžovatelky) na pozici přímého nadřízeného žalobce, jemuž fakticky vydával závazné pokyny k plnění pracovních povinností a zároveň se jako první dozvídal o jejich neplnění, je třeba vědomost pana Sytného o těchto jednáních hodnotit stejně, jakoby se o těchto jednáních dozvěděl sám zaměstnavatel. Rozhodujícím okamžikem pro počátek běhu lhůty pro okamžité zrušení pracovního poměru nebyl okamžik, kdy pan Sytný informace o jednáních vedlejšího účastníka sdělil členu představenstva stěžovatele, nýbrž již samotný okamžik, kdy se o těchto jednáních dozvěděl sám pan Sytný. Stěžovatelka tak přistoupila k okamžitému zrušení pracovního poměru vedlejšího účastníka až po marném uplynutí prekluzivní subjektivní lhůty uvedené v ustanovení § 58 odst. 1 zák. práce, které je z tohoto důvodu neplatné.

Ústavní soud s ohledem na uvedené shledal, že k zásahu do ústavně garantovaných práv stěžovatelky nedošlo, a proto ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl.

Č. 13

K vyloučení advokáta z obhajoby v případě konfliktu zájmů

Vznikne-li mezi spoluobviněnými zastoupenými stejným advokátem konflikt zájmů a advokát z toho titulu vypoví plnou moc jednomu z nich a ostatní dále zastupuje, je třeba zvažovat proti sobě stojící právo tímto advokátem dále zastoupených spoluobviněných na volbu obhájce a právo na spravedlivý proces toho spoluobviněného, jemuž advokát pro konflikt zájmů vypověděl plnou moc. Tento konflikt bývá zpravidla třeba řešit pomocí institutu vyloučení obhájce všem spoluobviněným, ledaže tento obhájce ani teoreticky žádnými informacemi, které by mohly být použity proti spoluobviněnému, nemohl disponovat. Spoluobvinění, kteří přes rizika možného budoucího konfliktu zájmů ke společné obhajobě přistupují, musí následně nést i důsledky tohoto rozhodnutí spočívající ve vyloučení jejich advokáta z projednávání věci (tedy v zásahu do jejich práva na volbu obhájce), pokud se riziko později materializuje a projeví se mezi nimi konflikt zájmů. Advokáti by měli být opatrní při přebírání společné obhajoby, aby své klienty tomuto konfliktu nevystavili.

Usnesení

Ústavního soudu – I. senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a soudců Ivany Janů a Ludvíka Davida – ze dne 26. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 1283/13 ve věci ústavní stížnosti 1. Vojtěcha Husáka, 2. Jakuba Husáka, 3. Denise Husáka a 4. Soni Tancošové, zastoupených JUDr. Klárou A. Samkovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Španělská 6, Praha 2, proti usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 Tmo 2/2013 ze dne 11. února 2013 o vyloučení advokátky stěžovatelů z obhajoby v jejich trestní věci, spojené s návrhem na zrušení § 37a odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Výrok

Ústavní stížnost a návrh s ní spojený se odmítají.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Ve včasné a řádně podané ústavní stížnosti proti výše uvedenému usnesení stěžovatelé namítají zásah do svého práva na spravedlivý proces, a to konkrétně spočívající v porušení práva na obhajobu ve smyslu čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. c) evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Stěžovatelé č. 1 až 3 jsou část obžalovaných v řízení u Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci, které je vedeno pod sp. zn. 52 Tm 3/2012 (mediálně známo pod názvem „mačetový útok v Novém Boru“). Stěžovatelka č. 4 je matkou stěžovatelů č. 2 a 3. V rámci tohoto trestního řízení byli od ledna 2012 všichni obžalovaní zastupováni jedinou obhájkyňou – JUDr. Klárou A. Samkovou, PhD., (dále též jen „JUDr. Samková“). V průběhu tohoto řízení došlo na otázku, jestli je tato obhájkyňe vyloučena z důvodu rozporu mezi zájmy jednotlivých obžalovaných. Původně došlo k vyloučení obhájkyňe dne 3. 4. 2012 na návrh krajského státního zastupitelství, a to usnesením Okresního soudu v Liberci. Proti tomuto usnesení podala obhájkyňe stížnost. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci rozhodl svým usnesením dne 1. 8. 2012, že obhájkyňe vyloučena není. Proti tomuto usnesení podalo stížnost krajské státní zastupitelství s tím, že na vyloučení obhájkyňe trvá. Vrchní soud v Praze svým usnesením dne 6. 9. 2012 tuto stížnost zamítl.

3. V listopadu 2012 byl dopis jednoho z obžalovaných (A. S.) jeho bratroví zadržen vězeňskou službou. V dopise líčil veškeré okolnosti případu tak, aby byla potvrzena jeho minimální účast na celé události. Z toho důvodu mu obhájkyňe vypověděla plnou moc, přičemž ostatní obžalované (nynější stěžovatele) dále zastupovala.

4. Obžalovanému A. S. byla přidělena advokátka ex offo. Tato dne 14. 1. 2013 vznesla návrh na vyloučení obhájkyňe stěžovatelů z obhajoby s odkazem na ustavení § 37a odst. 2 trestního řádu, které zní: „O vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce předseda senátu a v přípravném řízení soudce rozhodne též tehdy, jestliže obhájce vykonává obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují. Obhájce, který byl z tohoto důvodu vyloučen, nemůže v téže věci dále vykonávat obhajobu žádného z obviněných.“ Žádost odůvodnila poukazem na dopis JUDr. Samkové řediteli Vazební věznice Liberec, který prokazuje, že aktivně využívá informací, které v rámci obhajoby získala o jejím klientovi v jeho neprospěch. Z toho důvodu by tedy dle ní měla být JUDr. Samková vyloučena i u zbylých obviněných, protože zájmy obviněných, které všechny dříve

sama zastupovala, jsou v kolizi, a tudíž v téže věci nemůže vykonávat obhajobu žádného z obviněných.

5. V předmětném dopise JUDr. Samková ředitele vazební věznice žádala o psychiatrické vyšetření A. S., neboť z několika indicií, včetně šíření nepravdivých informací a „bludů, které vůbec neodpovídají realitě“ a změny fyzického stavu zhubnutí, se domnívá, že u A. S. se rozvinula nějaká psychická porucha.

6. Dne 18. 1. 2013 A. S. v hlavním líčení vypověděl mimo jiné, že JUDr. Samková ví všechno o něm, rodině a o tom, jak to bylo.

7. Tento návrh Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci usnesením ze dne 18. 1. 2013 zamítl a odůvodnil to tím, že nejsou dány podmínky pro vyhovění návrhu obhájkyně A. S. Nebyly zjištěny žádné skutečnosti, že by JUDr. Samková využívala nějakých získaných informací v průběhu předchozího řízení v neprospěch obžalovaného A. S., kterého již neobhajuje. Obhájkyně A. S. podala proti tomuto usnesení stížnost.

8. Vrchní soud v Praze následně napadeným usnesením rozhodl, že advokátka stěžovatelů z obhajoby vyloučena je. Odůvodnil to tím, že mezi obžalovanými, které zastupovala a z nichž některé dosud zastupuje, je konflikt zájmů takové povahy, že obhájkyně nadále nemůže vykonávat jejich obhajobu. Mezi spoluobviněnými je zásadní rozpor v popisu trestné činnosti, zejména účasti jednotlivých obžalovaných na trestné činnosti. Toto konečně jednoznačně deklarovala i daná advokátka, když vypovídala plnou moc obžalovanému A. S., protože situace vylučovala společný výkon obhajoby, což však k řešení situace nepostačuje.

9. Podle vrchního soudu trestní řád vyloučení váže na pouhou skutečnost, že obhájce vykonával obhajobu spoluobviněných, jejichž zájmy si odporují. Jen na základě této skutečnosti je obhájce vyloučen a nadále nemůže v téže věci vykonávat obhajobu žádného z obviněných. K vyloučení dochází již samotným vznikem takové situace, aniž by se vyžadovalo, aby obhájce nějakou informaci o bývalém klientovi v jeho neprospěch vůbec použil. Důvod takové úpravy je zřejmý – jednak vzniklá porucha, kdy obhájce by takové informace použil, by se nedala napravit, jednak soud, který rozhoduje o vyloučení, by se otázkou toho, zda obhájce může nějakou informaci použít, nemohl vůbec zabývat, neboť informace zjevně obhájcem od jeho klienta do doby jejich použití jsou důvěrné. Osobou, která je vzniklou situací ohrožena, je obžalovaný A. S., kterého již JUDr. Samková nezastupuje, ale z předchozího výkonu obhajoby od něj získala informace, které by mohla (i bez úmyslu poškodit tohoto obžalovaného) využít při obhajobě ostatních obžalovaných. Právě z tohoto důvodu trestní řád vylučuje obhájce, který v minulosti zastupoval více obviněných, mezi nimiž vznikl konflikt zájmů, z dalšího výkonu obhajoby kteréhokoliv z nich. Zmíněná ustanovení sledují ryze preventivní cíl.

II. Argumentace stran

10. Dle stěžovatelů bylo především porušeno jejich právo na obhajobu garantované v čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy. Právo zvolit si obhájce je jeho nedílnou a esenciální složkou. Trvají na právním zastoupení JUDr. Samkovou a přitom zdůrazňují, že dva ze stěžovatelů jsou mladiství. Právě zde by měl soud dle jejich názoru pečlivě dbát na to, aby obhájce, který mladistvého hájí, skutečně požíval jak důvěry samotných stíhaných, tak jejich zákonných zástupců. Namítají, že po vyloučení jejich obhájkyň JUDr. Samkové byla obhajoba svěřena advokátovi, kterého neznali, kterého nikdy předtím neviděli a jehož specializací nebylo trestní právo. Ve svých důsledcích tedy byli zbaveni svého práva na to, aby si mohli svobodně zvolit obhájce podle vlastního výběru.

11. Podle názoru stěžovatelů toto právo garantované v čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy je právem absolutním, neboť ani jeden z instrumentů neobsahuje možnost jeho omezení. Zejména není možné jej omezovat z důvodu hypotetického a eventuálního porušení práva na spravedlivý proces, ke kterému by případně mohlo dojít, kdyby ke zneužití vědomostí, získaných z předchozího zastupování, advokátem skutečně došlo.

12. Stěžovatelé dále napadají způsob, jakým bylo rozhodnuto o vyloučení jejich obhájkyň. O vyloučení advokátky požádala nová obhájkyň ex offio jednoho ze spoluobžalovaných (A. S.), kterého původně zastupovala vyloučená obhájkyň. Krajský soud tento její návrh zamítl. Advokátka se však odvolala a Vrchní soud v Praze změnil rozhodnutí krajského soudu tak, že původní obhájkyňi stěžovatelů z celé obhajoby vyloučil. Vrchní soud změnil rozsudek na základě své úvahy a důkazů, ke kterým se stěžovatelé vůbec nemohli vyjádřit. Z jejich hlediska se jednalo o překvapivé rozhodnutí z jiných důvodů, než které byly uvedeny v rámci prvoinstančního řízení.

13. Stěžovatelé rovněž vznášejí několik námitek týkajících se spravedlnosti trestního řízení proti nim jako celku. Zejména poukazují na jeho politizaci.

14. Stěžovatelé ke své ústavní stížnosti připojují návrh na zrušení § 37a odst. 2 trestního řádu, neboť porušení jejich práv vyplývá přímo z textu tohoto ustanovení, které zakotvuje automatické vyloučení obhájce z obhajoby všech obviněných.

15. Vrchní soud v Praze navrhl ústavní stížnost jako nedůvodnou odmítnout. Podle jeho vyjádření se Ústavní soud ústavností § 37a odst. 2 trestního řádu již opakovaně zabýval a z jeho rozhodnutí nevyplývá, že by toto ustanovení považoval za ústavně nekonformní. Právo na obhajobu není bezbřehé, kdy už samotná ustanovení trestního řádu toto právo omezují tím, že obhájcem v trestním řízení může být pouze advokát. Ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu stanovuje kategorický postup a nepřihlíží a ani nemůže přihlížet ke stanoviskům obviněných, protože by zde existovalo

nebezpečí zneužití informací. Proto námitka, že si obžalovaní i nadále přáli, aby je obhájkyň zastupovala, nemůže uspět. Dále se vrchní soud vyjádřil k tomu, že žádné nové důkazy v řízení neprováděl, a jeho postup tedy koresponduje s trestním řádem. Obhájkyňe a její klienti byli seznámeni s obsahem návrhu na rozhodnutí o vyloučení a věděli, čeho se stížnost domáhá, a měli možnost se seznámit se všemi důkazy, které spis před odesláním vrchnímu soudu obsahoval.

16. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci uvedl, že právo na obhajobu stěžovatelů bylo po celou dobu řízení zachováno a nově jmenovaní obhájci byli oprávněni obhajobu vykonávat a předsedkyně senátu neshledala, že by nebyli erudovaní.

17. Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci ve svém vyjádření poukazuje na to, že i obžalovaný A. S. má právo na obhajobu, svobodnou volbu obhájce a spravedlivý proces. Právo na spravedlivý proces se projevilo právě i tak, že původní obhájkyňi obžalovaného bylo zamezeno v další obhajobě, neboť její klient A. S. se dostal do konfliktu zájmů s jejími ostatními klienty. Možná kolize zájmů hrozila přitom už od samého počátku trestního řízení. Klienti této obhájkyňe si mohli zvolit jakéhokoli jiného obhájce, ale této možnosti nevyužili. Nově ustanovení obhájci převzali obhajobu obžalovaných, vznášeli v jejich prospěch návrhy a ve výkonu obhajoby nebylo možno spatřovat pasivitu. Ani projevy obžalovaných nijak nesvědčily o tom, že by obžalovaní k novým obhájcům neměli důvěru, jak nyní stěžovatelé argumentují v ústavní stížnosti.

18. K námitce stěžovatelů, že řešení otázky vyloučení obhájce v rámci trestního řízení probíhalo před ukončením dokazování, krajské státní zastupitelství poznamenává, že tento institut nelze upravit jinak. Mnohdy obvinění jakožto klienti vyloučených obhájců nejsou schopni objektivně vyhodnotit možnost kolizi svých zájmů a prezentují vyjádření doporučená jim jejich obhájcem. Po skončení dokazování by již vyloučení obhájce nemělo žádný smysl a poté by v případě, že by skutečně byly dány důvody pro vyloučení obhájce, již došlo k porušení práva na spravedlivý proces.

19. V reakci na vyjádření vedlejších účastníků řízení zaslali stěžovatelé svoji repliku. Ohrazuji se proti výkladu, že vyloučení obhájce je preventivního charakteru, a ptají se, zda skutečně někdo zkoumal, jestli jejich advokátka měla takové znalosti získané ze společné obhajoby, které by mohly poškodit původního obhajovaného. Tedy proti skutečnému porušení práva na volbu advokáta stěžovatelů zde stojí pouze hypotetická možnost porušení práva na spravedlivý proces dalších spoluobviněných. Nikdy nikdo nezkoumal, zda obhájkyňe disponovala nebo vůbec mohla disponovat takovými vědomostmi od svého bývalého klienta, že by toto mohlo obhajobu tohoto klienta ohrozit. Podle stěžovatelů je celá záležitost „důsledkem zcela formalistického posuzování systémem aplikace zákona za každou

cenу naprosto bez ohledu na skutečný obsah spisu a bez ohledu na skutečný obsah údajně v kolizi jsoucích tvrzení“.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Čtvrtá stěžovatelka

20. Podle § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, je ústavní stížnost oprávněna podat osoba, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem.

21. Čtvrtá stěžovatelka však nebyla účastníkem řízení, z něhož vzešlo napadené usnesení vrchního soudu, a není ani účastníkem trestního řízení, v rámci kterého bylo vedeno řízení o vyloučení obhájkyne prvního až třetího stěžovatele. Její základní práva tedy napadeným rozhodnutím nemohla být přímo dotčena.

22. Z tohoto důvodu je tedy namístež stížnost čtvrté stěžovatelky odmítnout podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným.

B. První až třetí stěžovatel

1. Právo obviněného na pomoc obhájce podle vlastního výběru

a) Obecné principy

23. Ústavní soud ve své judikatuře již jasně stanovil, že právo na volbu obhájce vyplývající z čl. 40 odst. 3 Listiny není právem absolutním. Zvoleného obhájce je možno vyloučit. Jde však o mimořádně významný zásah do práva na obhajobu a s ním spjaté svobody volby obhájce, a proto je takové rozhodnutí svěřeno toliko nezávislému soudci a toliko ze zákonem stanovených důvodů. Pokud si obviněný obhájce sám zvolí, může stát do jeho svobodného výběru zasáhnout pouze za splnění zákonem stanovených podmínek, které je nutno vždy vykládat restriktivně se zřetelem na jeho ústavně zaručená práva [nálezn sp. zn. IV. ÚS 1855/08 ze dne 13. 1. 2009 (N 8/52 SbNU 91) a obdobně nálezn sp. zn. II. ÚS 2445/07 ze dne 3. 4. 2008 (N 65/49 SbNU 15)].

24. Judikatura Ústavního soudu konkrétně k aplikaci § 37a odst. 2 trestního řádu se dosud sestává pouze z rozhodnutí o nepřijatelnosti, ve kterých ústavní stížnosti byly prohlášeny za zjevně neopodstatněné, neboť v konkrétních případech Ústavní soud shledal, že aplikací tohoto ustanovení nedošlo k porušení práv obviněných a samotné ustanovení nepovažoval za protiústavní [viz např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2894/11 ze dne 27. 12. 2011

či usnesení sp. zn. I. ÚS 306/04 ze dne 27. 9. 2005 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu zde citovaná jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

25. Obsáhle se v abstraktní rovině k ústavnosti § 37a odst. 2 trestního řádu Ústavní soud vyjádřil v usnesení sp. zn. IV. ÚS 382/02 ze dne 6. 11. 2002:

„... na právo zvolit si obhájce plynoucí z ústavně zaručeného práva na obhajobu (čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod) nelze nahlížet tak, že by bylo zcela a ničím neomezené. V daném případě, v souvislosti se zkoumáním ústavní konformity ustanovení § 37a odst. 2 tr. řádu, nelze pomínout, že se jedná o situaci, kdy dochází k omezení, co do určitých jeho komponentů, téhož základního práva, jehož nositeli jsou dva či více odlišné subjekty, a to s ohledem na důsledné respektování principu rovnosti a veřejného zájmu na řádné obhajobě obviněného, tj. subjektu, jemuž toto ústavní právo svědčí ...

... pokud existuje kolize mezi zájmy více obviněných, které obhájce současně zastupuje, nemůže objektivně těmto svým povinnostem v plném rozsahu dostát. Nutno zdůraznit, že kolizní situace hypotézou dotčené právní normy předpokládaná je v tomto případě jevem existujícím objektivně, kdy jde o rozporný stav v důkazní situaci, a v důsledku toho i v postavení jednotlivých spoluobviněných, a může existovat i bez ohledu na vnější projevy osob, které jsou subjekty konkrétního trestního řízení, přičemž nelze vyloučit případy, kdy tento střet zájmů nebude zřejmý spoluobviněným, případně ani obhájci.

Právo obviněného hájit se prostřednictvím zvoleného obhájce zakotvené v čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod nelze vykládat tak, že orgány činné v trestním řízení musí volbu advokáta za všech okolností bez omezení respektovat. Ustanovení § 37a odst. 2 tr. řádu, jehož zrušení se stěžovatelé domáhají, má zajistit, aby právo obviněného na obhajobu prostřednictvím jím zvoleného obhájce mohlo být realizováno v plném rozsahu. Přitom nic nebrání tomu, aby po rozhodnutí ve smyslu tohoto ustanovení si obvinění zvolili jiné obhájce dle vlastního výběru. Pokud potom toto ustanovení zakazuje obhájci, který byl ze shora uvedeného důvodu vyloučen z obhajování, pokračovat v obhajobě kteréhokoliv z dříve obhajovaných obviněných, je tomu tak v důsledku legitimní a ústavně souladné snahy zákonodárce zajistit, aby obhájce nemohl při obhajobě některého z obviněných, ve které by jinak pokračoval, využívat ve věci poznatky a informace získané od těch spoluobviněných, které předtím rovněž obhajoval, což by mu poskytovalo neodůvodněně privilegované postavení. Současně by nebylo možno vyloučit stav, že jeden ze spoluobviněných by mohl být postupem obhájce neoprávněně zvýhodněn nebo naopak znevýhodněn, čímž by došlo k porušení principu rovnosti před zákonem.“

26. Ústavní soud ve svých usneseních také stanovil, co musí obecné soudy při aplikaci § 37a odst. 2 trestního řádu vzít v potaz: stav vyšetřování,

důkazní situaci, obsah výpovědí obviněných zastupovaných tímtež obhájcem, ale též charakter stíhané trestné činnosti, jakož i rozsah a formu účasti jednotlivých obviněných na trestném činu (viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 382/02 ze dne 6. 11. 2002 a usnesení sp. zn. I. ÚS 2629/08 ze dne 27. 1. 2009).

27. Na druhou stranu v usnesení sp. zn. II. ÚS 68/09 ze dne 10. 8. 2009 Ústavní soud vyslovil, že k aplikaci § 37a odst. 2 trestního řádu nelze přistupovat automaticky a formalisticky. V této věci neshledal porušení práv stěžovatele v situaci, ve které obhájcem jednoho ze spoluobviněných zůstal původní obhájce stěžovatele. Tento obhájce vypověděl stěžovateli plnou moc krátce po svém ustanovení obhájcem a ihned po té, co v rozhovoru se spoluobviněným došel k závěru o konfliktu zájmů mezi spoluobviněnými. Přitom předtím byl pouze přítomen výslechu všech spoluobviněných, kteří však odmítli vypovídat a k osobnímu rozhovoru se stěžovatelem dosud nedošlo.

28. Ústavní soud v tomto usnesení zdůraznil nutnost posuzovat „skutečnou povahu konkrétního postupu orgánů veřejné moci a [nalézat] případný zásah do základních práv a svobod v jejich materiálním pojetí. ... Z ústavněprávního hlediska tedy nejde v této věci ani tak o to, zda konkrétní procesní postup obecných soudů doslovně naplnil literu procesního předpisu. Jde spíše o to, nakolik bylo ochráněno základní právo stěžovatele na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny. Toto právo nepochybně nemůže být naplněno tam, kde jeden obhájce obhajuje více spoluobžalovaných, jejichž zájmy jsou v kolizi.“

29. Pokud jde o právo obviněného na pomoc obhájce podle vlastního výběru v čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy, tak ani toto není právem absolutním, jak vyplývá z bohaté judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Toto právo lze omezit, pokud existují „relevantní a dostatečné důvody“, že je to nezbytné v zájmu spravedlnosti (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Croissant proti Německu* ze dne 25. 9. 1992 č. 13611/88, § 29, či *Lagerblom proti Švédsku* ze dne 14. 1. 2003 č. 26891/95, § 54).

b) Vlastní přezkum nyní projednávané věci

30. V nyní posuzované věci vrchní soud dovodil, že mezi obviněnými je konflikt zájmů, neboť mezi A. S. a stěžovateli vznikl zásadní rozpor v jejich postojích k základní otázce jejich účasti na trestné činnosti, pro kterou jsou stíháni. A. S. začal skutečnosti líčit způsobem, který minimalizoval jeho účast na trestné činnosti a svaloval vinu na stěžovatele. Tento konflikt zájmů uznala i obhájkyň stěžovatelů, která vypověděla A. S. plnou moc. Ústavní soud se s těmito závěry ztotožňuje a nenachází nic, co by jim z ústavněprávního pohledu vytkl.

31. Zásadní otázkou pro posouzení této ústavní stížnosti však je, zda tento konflikt zájmů znamená, že obhájkyň spoluobžalovaných již nadále nemůže zastupovat žádného ze spoluobžalovaných, včetně stěžovatelů. Je

zřejmé, že napadeným rozhodnutím bylo zasaženo do práva stěžovatelů na pomoc obhájce podle vlastního výběru. Toto právo však, jak vyloženo výše, není absolutní a je tedy nutno zjistit, zda pro tento zásah existovaly relevantní a dostatečné důvody, neboli zda zásah byl přiměřený.

32. V dané věci proti sobě stojí právo stěžovatelů na volbu obhájce a právo A. S. na spravedlivý proces, které je ohroženo tím, že své bývalé obhájce důvěrně sdělil informace, které by mohly být použity proti němu. Ústavní soud nevidí nic problematického na tom, že se zde zdánlivě vyvažuje konkrétní zásah do práv stěžovatelů s „pouhou“ možností zásahu do práv A. S., jak namítají stěžovatelé.

33. Jednak Ústavní soud nesdílí jejich názor, že zásah do práv A. S. je čistě hypotetický. Již samotná skutečnost, že obhájce spolupráčnických s konfliktními zájmy disponuje informacemi, které by mohla proti A. S. zneužít, má dopad na vedení jeho obhajoby. Nadále by strategie jeho obhajoby musela počítat s tím, že tyto informace mohou být kdykoliv použity. Tím je obhajoba podstatným způsobem ovlivněna a limitována v jeho neprospěch.

34. Je také nutno reflektovat, že situaci nelze vyřešit jinak, neboť vyloučení obhájce podle § 37a odst. 2 trestního řádu je vždy preventivní. Vyloučení až poté, co by informace byla použita, by již nemělo smyslu. Pokud tedy je účel sledovaného ustanovení legitimní (chránit právo na spravedlivý proces všech spoluobviněných, včetně původního klienta), je tento preventivní krok jediným způsobem, jak toto právo plně zabezpečit.

35. Ve skutečnosti se nevyvažuje hypotetická možnost oproti reálnému zásahu, ale zásah do práv stěžovatelů se vyvažuje se sledovaným zájmem, kterým je právo na spravedlivý proces spolupráčnického. Přitom proces nebude spravedlivý, pokud osobu s konfliktním zájmem (spoluobžalovaného) zastupuje obhájce, kterému stěžovatel dříve jako svému obhájci důvěrně sdělil některé informace, které mohou svědčit v jeho neprospěch, a který je detailně seznámen se strategií stěžovatelovy obhajoby.

36. Dané ustanovení má také širší dopady na právo na obhajobu obviněných, které zastupuje stejný obhájce. Nebýt tohoto pravidla, tak by se obvinění museli vždy obávat, že cokoliv řeknou svému obhájci, by mohlo být použito proti nim, pokud se zájmy mezi spoluobviněnými dostanou do konfliktu. Tím by byla ohrožena základní důvěra mezi obhájcem a obviněným, což by mělo negativní dopad na kvalitu obhajoby.

37. V obecné rovině tedy Ústavní soud nesdílí názor stěžovatelů, že pravidlo, podle kterého obhájce, který byl vyloučen z obhajoby podle § 37a odst. 2 trestního řádu, nemůže v téže věci nadále vykonávat obhajobu žádného z obviněných, je protiústavní. Nicméně, jak vyplývá i z výše zmíněného usnesení sp. zn. II. ÚS 68/09 ze dne 10. 8. 2009, nelze toto pravidlo aplikovat zcela automaticky bez jakékoliv vazby na okolnosti daného případu.

Například by bylo zjevně nepřiměřené, pokud by některý obviněný byl zbaven práva na volbu konkrétního obhájce v situaci, kdy tento obhájce ani teoreticky žádnými informacemi, které by mohly být použity proti spoluobviněnému, nemohl disponovat. Třeba když s tímto spoluobviněným ani dosud nebyl v kontaktu. Obecněji řečeno nelze připustit situaci, kdy by tento institut byl využit účelově ke zrušení zastupování zvoleného advokáta bez dostatečných důvodů.

38. Taková situace však v nyní posuzovaném případě nenastala. JUDr. Samková vykonávala obhajobu A. S. téměř rok. Návrh na její vyloučení byl založen na konkrétním dopisu řediteli věznice, ve kterém zpochybňovala duševní zdraví A. S. a namítala, že šíří nepravdivé informace. V dopise se odvolávala na předchozí pravidelný osobní i písemný kontakt s A. S. Nelze tedy říci, že by JUDr. Samková nemohla mít žádné relevantní informace o A. S. Nelze také opomenout, že samotný A. S. soudu vypověděl, že JUDr. Samková ví všechno o něm, rodině a o tom, jak to bylo (viz bod 6 výše). Její jednání lze interpretovat i tak, že již informace o A. S. využívá ve prospěch stěžovatelů, neboť zpochybňovala duševní zdraví A. S. a věrohodnost jeho vyjádření, ve kterém odmítá svůj podíl na trestné činnosti.

39. Při posuzování přiměřenosti zásahu do práv stěžovatelů je také zásadní, že stěžovatelé si mohli zvolit jakéhokoliv jiného obhájce kromě JUDr. Samkové. Jejich volba byla tedy omezena v co nejmenší míře, neboť se týkala jen jedné advokátky.

40. Na druhou stranu Ústavní soud vnímá újmu způsobenou stěžovatelům vyloučením jejich obhájkyň, která je zastupovala již rok a v níž měli plnou důvěru. I proto, aby se takové újmě zabránilo, se obhajoba více obviněných při podobných situacích zásadně nedoporučuje. Proti této praxi nabádají také etické kodexy advokátů.

41. Etický kodex České advokátní komory v čl. 7 odst. 3 stanoví, že advokát odmítne poskytnout právní službu v téže věci více osobám, jestliže zjevně hrozí, že v průběhu vyřizování věci vznikne rozpor v jejich zájmech. Obdobně pravidlo č. 1.7 vzorových pravidel profesního chování American Bar Association stanoví, že advokát musí odmítnout zastupovat klienta, pokud zastupování zahrnuje souběžný střet zájmů, kterým je i existence významného rizika, že zastoupení jednoho nebo více klientů bude podstatně omezeno závazky advokáta jinému klientovi. Podle komentáře American Bar Association k tomuto pravidlu „možnost střetu zájmů při zastupování více obviněných v trestním řízení je tak vážná, že obvykle by advokát měl odmítnout zastupovat více než jednoho ze spoluobviněných“.¹

¹ Viz http://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_1_7_conflict_of_interest_current_clients/comment_on_rule_1_7.html, § 23.

42. Odborné texty rovněž vyzývají k opatrnosti při přebírání společné obhajoby více spoluobžalovaných. Varují právě před tím, že v případě, že se konflikt projeví až následně, dojde k poškození klientů, neboť obhájce se bude muset vzdát obhajoby všech dosud hájených osob a změna v osobě obhájce v průběhu trestního řízení je jevem zcela nežádoucím (viz Adámek, R. Společná obhajoba více obviněných. Bulletin advokacie, 2005, č. 7-8, s. 41, a Mandák, V. K otázce vyloučení obhájce. Trestněprávní revue, 2001, č. 2, s. 65).

43. Spoluobvinění, kteří přes tyto rizika ke společné obhajobě přistupují, tedy musí následně nést i důsledky tohoto rozhodnutí, pokud se riziko později materializuje a projeví se mezi nimi konflikt zájmů.

44. Ze všech výše uvedených důvodů se Ústavní soud domnívá, že zásah do práv stěžovatelů na pomoc obhájce podle vlastního výběru nebyl nepřiměřený a jejich námitka porušení tohoto práva je zjevně neopodstatněná.

2. Další námitky stěžovatelů

45. Co se týče námitky stěžovatelů, že napadené rozhodnutí vrchního soudu bylo překvapivé, tak i tuto námitku shledává Ústavní soud ve světle své judikatury definující tzv. překvapivá rozhodnutí [viz např. nálezn sp. zn. I. ÚS 777/07 ze dne 31. 7. 2008 (N 134/50 SbNU 181)] zjevně neopodstatněnou. V nynější věci nelze říci, že by napadené rozhodnutí bylo pro stěžovatele jakkoliv nepředvídatelné. Vrchní soud rozhodl přesně tu otázku, která byla před soudem prvního stupně vznesena žádostí o vyloučení obhájkyne stěžovatelů a ke které se stěžovatelé mohli plně před soudem prvního stupně vyjádřit. Vrchní soud žádné dokazování neprováděl a nedošel v napadeném usnesení k žádným právním závěrům, které by stěžovatelé nemohli předvídat.

46. Co se týče ostatních námitek proti spravedlnosti trestního řízení vedeného proti stěžovatelům, tak těmito se Ústavní soud v rámci této ústavní stížnosti zabývat nemůže. Touto ústavní stížností se napadá pouze rozhodnutí o vyloučení obhájkyne stěžovatelů. Samotné trestní řízení v době podání ústavní stížnosti dosud skončeno nebylo a podle informací, které má Ústavní soud k dispozici, se tak nestalo ani doposud, neboť probíhá dovolací řízení. Tyto námitky jsou proto i předčasné.

C. Závěr

47. Ústavní soud proto z výše uvedených důvodů ústavní stížnost odmítl částečně jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a částečně jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným podle § 43 odst. 1 písm. c) téhož zákona.

48. Pokud jde o návrh na zrušení namítaného ustanovení trestního řádu, tak Ústavní soud opakuje, že tento má pouze, jak vyplývá z ustanovení § 74 zákona o Ústavním soudu, akcesorickou povahu, a proto „sdílí osud“ ústavní stížnosti. Byla-li ústavní stížnost odmítnuta, musí se toto rozhodnutí promítnout i do návrhu vzneseného ve smyslu ustanovení § 74 zákona o Ústavním soudu. Je-li totiž samotná ústavní stížnost věcného projednání neschopná, odpadá tím současně i základní podmínka možného projednání návrhu na zrušení zákona (viz například usnesení sp. zn. IV. ÚS 2162/13 ze dne 24. 9. 2013 či usnesení sp. zn. I. ÚS 4008/13 ze dne 13. 3. 2014).

Č. 14

K nepřipustnosti ústavní stížnosti z důvodu nevyčerpání všech prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje

1. Ústavní soud je oprávněn přezkoumávat akty orgánů veřejné moci zásadně teprve poté, co se ukáže, že ochrana proti jejich zásahům do sféry ústavně zaručených základních práv a svobod v rámci systému procesních prostředků není možná či dostatečně účinná. Musí respektovat daný systém prostředků ochrany práva, a nemůže proto „předbíhat“ s poskytnutím ochrany před ostatními orgány veřejné moci, které jsou k tomu oprávněny.

2. Ochranou proti zásahu policejního orgánu způsobenému někomu jinému, než proti komu se vede trestní řízení, a poškozenému (zde: domovní prohlídka provedená u třetí osoby), je postup podle ustanovení § 174 odst. 2 písm. b) trestního řádu. Rovněž tato osoba může formou podání žádat dozorcujícího státního zástupce o prošetření, zda policejní orgán řádně postupuje při vyšetřování trestné činnosti. Pod pojem „řádný postup“ nespadá pouze řádné objasňování trestné činnosti, ale též další úkony spojené s trestním řízením, dopadající svými důsledky i na „třetí osobu“. Pokud proto stěžovatel soudí, že jeho práva nebyla policejními orgány šetřena, může (a před podáním ústavní stížnosti musí) využít postup podle citovaného ustanovení § 174 trestního řádu.

3. Státní zástupce je po obdržení tohoto podání povinen prověřit postup policejního orgánu z hlediska, zda se ve věci nevyskytují závady, a osobu, která žádost o dozor podala, vždy vyrozumět přípisem o výsledku přezkoumání a o tom, jaká opatření byla učiněna k nápravě zjištěných nedostatků. Pokud by osoba dávající podnět dle ustanovení § 174 odst. 2 písm. b) trestního řádu nebyla se způsobem jeho vyřízení (resp. s prováděným dozorem) spokojena, je oprávněna vyzvat bezprostředně vyšší státní zastupitelství k odstranění závad v postupu státního zástupce a žádat, aby vykonalo dohled nad postupem nejbližše nižšího státního zastupitelství (§ 12d zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů).

4. Teprve po vyčerpání těchto prostředků k ochraně svých práv a za situace, kdy by stěžovatel nadále trval na tom, že orgány veřejné moci zasáhly do jeho ústavně zaručených práv a svobod, bude možné podat věcně projednatelnou ústavní stížnost, která by však primárně nebrojila přímo proti tzv. jinému zásahu orgánu veřejné moci, spočívajícímu ve způsobu provedení domovní prohlídky, nýbrž především proti rozhodnutím příslušných státních zástupců.

Usnesení

Ústavního soudu – soudce zpravodaje Vojtěcha Šimíčka – ze dne 28. srpna 2014 sp. zn. II. ÚS 2166/14 ve věci ústavní stížnosti Ústředí muslimských obcí, se sídlem Blatská 1491, Praha 9 – Kyje, zastoupeného Mgr. Tomášem Řezníčkem, advokátem, se sídlem Moskevská 1440/24a, Havířov, proti zásahu orgánu veřejné moci – Policie České republiky, za účasti a) Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, b) Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy a c) Ředitelství služby cizinecké policie jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

1. Včas zaslanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá vydání nálezu, kterým by Ústavní soud vyslovil, že zásahem policejního orgánu, provedeným dne 25. 4. 2014 v prostorách muslimských modliteben v Praze (na adresách Opletalova 930/28, Praha 1, a Blatská 1491, Praha 9 – Kyje), v čase pravidelné modlitby muslimských věřících, bylo porušeno jeho základní právo zaručené čl. 16 odst. 1 a 2 ve spojení s čl. 2 odst. 2, čl. 4 odst. 4 a čl. 16 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, čl. 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. K porušení těchto práv mělo dojít postupem účastníka řízení provádějícího domovní prohlídku na základě příkazu k domovní prohlídce vydaného Obvodním soudem pro Prahu 1 dne 22. 4. 2014 sp. zn. 43 Nt 2529/2014, při níž nerespektoval náboženské svobody stěžovatele. Stěžovatel především vytýká, že při prováděných úkonech orgánů činných v trestním řízení nebyla šetřena základní lidská práva a svobody a prováděné úkony nebyly s ohledem na okolnosti případu přiměřené.

2. Předtím, než může Ústavní soud přistoupit k přezkumu opodstatněnosti či důvodnosti ústavní stížnosti, je povinen zkoumat splnění podmínek její projednatelnosti. V dané věci dospěl k závěru, že ústavní stížnost je nepřijatelná.

3. Řízení o ústavní stížnosti před Ústavním soudem je ovládáno zásadou subsidiarity, vyplývající již z ustanovení čl. 4 Ústavy, podle něhož je ochrana základních práv a svobod úkolem soudní moci obecně, nikoliv úkolem pouze Ústavního soudu. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a ani součástí soustavy ostatních orgánů veřejné moci, a proto do činnosti orgánů veřejné moci zasahuje toliko v případě, kdy náprava

tvrzené protiústavnosti v rámci systému ostatních orgánů veřejné moci již není možná. Tato zásada výslovně plyne z ustanovení § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), podle něhož je ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje.

4. Z nyní projednávané ústavní stížnosti Ústavní soud zjistil, že sám stěžovatel není plně přesvědčen o vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně svých práv, když spolu s ústavní stížností („z důvodu opatrnosti“) podal též správní žalobu k Městskému soudu v Praze týkající se totožné věci a brojící proti nezákonnému zásahu správního orgánu ve smyslu ustanovení § 82 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „s. ř. s.“). Zároveň však soudí, že tato žaloba je ve správním soudnictví nepřipustná, přičemž odkazuje na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2005 č. j. 2 Aps 2/2004-69, dle kterého „nezákonným zásahem ve smyslu § 82 s. ř. s. nemůže být úkon policejního orgánu při výkonu působnosti orgánu činného v trestním řízení“ (veškerá judikatura Nejvyššího správního soudu je dostupná na www.nssoud.cz). Proto se stěžovatel domnívá, že jediným prostředkem k ochraně jeho práv a svobod je podaná ústavní stížnost.

5. Ústavní soud se však s touto argumentací stěžovatele neztotožňuje a ústavní stížnost považuje za nepřipustnou, neboť stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu právní řád k ochraně jeho práv poskytuje.

6. Ústavní soud při posuzování stěžovatelem podané ústavní stížnosti vážil, jaké možnosti má stěžovatel při ochraně svých práv, neboť v prvé řadě je nutno odmítnout situaci, za níž by stěžovatel žádnými účinnými právními prostředky nápravy nedisponoval (viz čl. 13 Úmluvy: „Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností“). Jak konstatoval i Evropský soud pro lidská práva, citované ustanovení Úmluvy nevyžaduje určitou konkrétní podobu takového prostředku, a státy tedy mají prostor pro vlastní uvážení, jakým způsobem dostojí povinnosti, kterou na ně toto ustanovení klade (srov. rozsudek *Vilvarajah a další proti Spojenému království* ze dne 30. 10. 1991, stížnost č. 13163/87, § 122).

7. V zásadě je ale nutné odmítnout premisu, že by právě Ústavní soud měl být oním „prvním“ orgánem, který bude posuzovat přípustnost či přípůměřenost tvrzeného zásahu do základních práv a svobod stěžovatele, neboť v takovémto případě by byl Ústavní soud postaven do role, která mu v ústavním systému zjevně nepřísluší, a byl by narušen zmíněný princip subsidiarity ústavní stížnosti. Ústavní soud by totiž měl přezkoumávat akty

orgánů veřejné moci zásadně teprve poté, co se ukáže, že ochrana proti jejich zásahům do sféry ústavně zaručených základních práv a svobod v rámci systému obvyklých procesních prostředků není možná či dostatečně účinná. Teprve poté je oprávněn zasáhnout, a to v případě napadených rozhodnutí výhradně kasačním způsobem, a – v případě tzv. jiného zásahu – vyslovením zákazu v pokračování v porušování práva a svobody, a pokud to je možné, příkazem obnovit stav před porušením (srov. § 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Ústavní soud však musí respektovat daný systém prostředků ochrany práva, a nemůže proto „předbíhat“ s poskytnutím ochrany před ostatními orgány veřejné moci, které jsou k tomu oprávněny. Tento zdrženlivý postoj je důležitý též proto, že – na rozdíl od ostatních orgánů veřejné moci, které jsou oprávněny kontrolovat zákonnost i soulad s podzákonnými právními předpisy – může Ústavní soud chránit stěžovatele jen v případě zjištěné protiústavnosti (viz čl. 83 Ústavy), a nikoliv při porušení jeho práv zaručených toliko na podústavní úrovni.

8. Ústavní soud tedy v dalším posuzoval, zda právní řád stěžovatelé nabízí prostředky, které mohl využít k ochraně svých práv.

9. V prvé řadě se Ústavní soud zabýval možností, kterou ostatně využil i sám stěžovatel, že by k ochraně jeho práv bylo povoláno správní soudnictví. Ústavnímu soudu je znám výše citovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 2 Aps 2/2014, který vyloučil přezkum úkonů policejních orgánů uskutečněných v rámci trestního řízení ze správního soudnictví. Podobně v rozsudku ze dne 18. 2. 2010 č. j. 7 Aps 1/2010-53 Nejvyšší správní soud uvedl, že „soud jako soud správní neměl pravomoc přezkoumávat ‚úkony‘ orgánu činného v trestním řízení (policejního orgánu)“.

10. Ve výše citovaném rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. 2 Aps 2/2014 tento soud zároveň vyzdvihl nutnost odlišovat policejní orgán jako orgán činný v trestním řízení, kdy proti jeho úkonům nelze brojit žalobou ve správním soudnictví, a jako orgán vykonávající působnost ve veřejné správě, kdy přezkum jeho úkonů dle ustanovení § 82 s. ř. s. možný je. Dle Ústavního soudu je nezpochybnitelné, že v nyní posuzovaném případě policejní orgán vystupoval ve vztahu ke stěžovateli jako orgán vykonávající působnost ve veřejné správě, zároveň je však pro povahu zásahu klíčové, že vystupoval též jako orgán činný v trestním řízení. Věcná působnost Policie České republiky je vymezena v ustanovení § 2 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, dle něhož je úkolem policie „chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu.“ Pro případ stěžovatele je zásadní především povinnost „plnit úkoly podle trestního řádu,“ která v sobě zahrnuje odhalování

restné činnosti včetně případných opatření k předcházení trestné činnosti dle § 158 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, proěřování (§ 158 odst. 3 trestního řádu) a stíhání, resp. vyšetřování (§ 160 a násl. trestního řádu) trestných činů (srov. Vangeli, B. Zákon o Policii České republiky: komentář. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 20–23).

11. Plnění úkolů vyplývajících z trestního řádu je tedy jednou z povinností policie jako orgánu veřejné správy. V této souvislosti Ústavní soud připomíná nezbytnost rozlišení mezi zásahy nastalými v rámci trestního řízení a ostatními zásahy orgánu veřejné moci, byť v rámci tohoto trestního řízení. Trestním řízením se rozumí řízení podle trestního řádu a zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, (srov. § 12 odst. 10 trestního řádu) a ve své podstatě označuje veškerý proces upravený trestním řádem. Dle ustanovení § 1 trestního řádu je pak „účelem trestního řádu upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni.“ Na druhé straně je pro povahu ostatních zásahů orgánů veřejné moci určující, že se nejedná o rozhodnutí a zároveň bylo učiněno správním orgánem (viz § 4 odst. 1 s. ř. s.) při výkonu veřejné správy (srov. § 2 s. ř. s.) – srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 3. 2008 č. j. 2 Aps 1/2005-65, publikován pod č. 603/2005 Sb. NSS. Důvodová zpráva k soudnímu řádu správnímu pak přímo počítala s tím, že příslušná ustanovení soudního řádu správního budou pokrývat „širokou škálu tzv. faktických zásahů (typicky různých policejních přehmatů), kde veřejnost (ostatně i Ústavní soud) pociťuje zákonnou mezeru veřejnoprávní ochrany“. Faktickým zásahem (či pokynem) se přitom rozumí „správní úkon zákonem zmocněné jednotlivé úřední osoby, spočívající ve vyslovení zákazu nebo příkazu určitého jednání, který je jeho adresát povinen respektovat a který není výsledkem žádného formálního řízení“ (srov. Hendrych, D. Správní právo. Obecná část. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 262–263).

12. Jakkoli úkony účastníků řízení vůči stěžovateli lze do určité míry za faktické pokyny považovat, neboť aniž by policejní orgány vydaly nějaká rozhodnutí, byly zmocněny k udílení pokynů k určitému jednání, které stěžovatel musel respektovat a také respektovat, tak pro posouzení celé věci je klíčové, že policie v průběhu celého opatření postupovala dle příslušných ustanovení trestního řádu, a tedy jako orgán činný v trestním řízení. Proto nelze prostředky ochrany práv a svobod narušených jejich postupem hledat v soudním řádu správním, nýbrž – i s ohledem na systémové parametry výstavby právního řádu – je nutno zkoumat možnosti nabízející se v trestním řádu, který primárně upravuje postup orgánů činných v trestním řízení. Až za situace, kdy by v současnosti platný trestní řád nenabídl adekvátní a využitelné prostředky obrany vůči postupům orgánů činných v trestním řízení i osobám, které nejsou přímými účastníky tohoto trestního řízení,

avšak prováděně zásahy orgánů činných v trestním řízení se přímo dotýkají jejich práv a svobod, by bylo možno uvažovat o využití právních instrumentů obsažených v dalších právních odvětvích než je trestní právo, resp. trestní právo procesní.

13. Takto musel Ústavní soud za prvé zvážit, zda stěžovatel nepostupoval chybně, pokud spolu s ústavní stížností nenapadl též inkriminovaný příkaz k domovní prohlídce. Z judikatury Ústavního soudu totiž vyplývá, že právě Ústavnímu soudu přísluší pravomoc výjimečně ze zcela jasné vymezených ústavněprávních důvodů příkaz k domovní prohlídce zrušit, byť nezákonnost provedení domovní prohlídky a procesní nepoužitelnost důkazů z ní získaných v trestním řízení může konstatovat toliko obecný soud v rámci dokazování v hlavním líčení [viz např. náleží sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581)]. Ústavní soud je v těchto případech veden úvahou, že by mohl nepřiměřeně a předčasně zasáhnout do pravomoci obecných soudů shromažďovat a hodnotit důkazy, a ve svém důsledku tak (případně) předurčovat výsledek trestního řízení ve věci samé. Na druhé straně však Ústavní soud již dříve nevyločil, že aktivní legitimace k podání ústavní stížnosti náleží též subjektu, jehož prostory (a v souvislosti s tím i jeho ústavně zaručená práva a svobody) byly dotčeny výkonem příkazu k domovní prohlídce či prohlídce jiných prostor [náleží sp. zn. II. ÚS 1375/11 ze dne 11. 9. 2012 (N 156/66 SbNU 331)]. V nyní řešeném případě však stěžovatel nikterak nenamítá zákonnost vydání příkazu k domovní prohlídce, nýbrž pouze zákonnost (přiměřenost) jeho výkonu, resp. postupu orgánů činných v trestním řízení při jeho provádění vůči němu. Za této situace Ústavní soud není nadán pravomocí k přezkumu inkriminovaného příkazu k domovní prohlídce a bylo by nepatřičné vyzývat stěžovatele k napadení příkazu k domovní prohlídce, pokud tak sám zjevně činit nechce.

14. Stěžovatel rovněž nedisponuje možností využít ochranu dle ustanovení § 157a trestního řádu, který umožňuje požádat státního zástupce o přezkoumání postupu policejního orgánu („ten, proti němuž se trestní řízení vede, a poškozený mají právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu“). Proti stěžovateli totiž trestní řízení vedeno nebylo a rovněž tak neměl v dané trestní věci status poškozeného (viz ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu).

15. K ochraně svých práv však stěžovatel mohl využít ustanovení § 174 odst. 2 písm. b) trestního řádu, dle kterého státní zástupce může „vyžadovat od policejního orgánu spisy, dokumenty, materiály a zprávy o spáchaných trestních činech za účelem prověrky, zda policejní orgán včas zahajuje trestní stíhání a řádně v něm postupuje.“ Na rozdíl od výše citovaného ustanovení § 157a trestního řádu se totiž citované ustanovení § 174 nevztahuje pouze na toho, proti komu se řízení vede, a poškozeného,

ale jedná se o právo kohokoliv žádat státní zastupitelství o dozor. Rovněž osoba, proti které není vedeno trestní řízení a která je pouze dotčena na svých právech postupem orgánu činného v trestním řízení, může formou podání [viz § 16a zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o státním zastupitelství“)], žádat dozorujiho státního zástupce o prošetření, zda policejní orgán řádně postupuje při vyšetřování trestné činnosti. Pod pojem „řádný postup“ přitom zajisté nespadá pouze řádné objasňování trestné činnosti, ale též další úkony spojené s trestním řízením, dopadající svými důsledky i na „třetí osobu“, tedy osobu odlišnou od té, proti které se vede trestní řízení, a od poškozeného. Jak totiž plyne ze zásady vyjádřené v ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu, orgány činné v trestním řízení mají povinnost trestní věci projednávat s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, a při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení. Pokud tedy stěžovatel soudí, že jeho práva nebyla policejními orgány šetřena, může (a před podáním ústavní stížnosti musí) dát nejprve podnět k prošetření postupu policie státnímu zastupitelství ve smyslu citovaného ustanovení § 174 trestního řádu, které dohlíží nad řádným postupem vyšetřování.

16. Státní zástupce má pak po obdržení podání podobně jako v ustanovení § 157a trestního řádu povinnost prověřit postup policejního orgánu z hlediska, zda se ve věci nevyskytují závady, a osobu, která žádost o dozor podala, vždy vyzoomět přípisem o výsledku přezkoumání a o tom, jaká opatření byla učiněna k nápravě zjištěných nedostatků. Musí se přitom držet zásad jeho činnosti stanovených v ustanovení § 2 zákona o státním zastupitelství, které při výkonu své působnosti (mimo jiné) dbá na ochranu základních lidských práv a svobod. Zjištění, jimiž státní zástupce realizuje své oprávnění podle ustanovení § 174 odst. 2 písm. b) trestního řádu, se pak činí zejména proovrkami u policejního orgánu, dotazy na stav vyšetřování, vyhrázením předkládání opisů protokolů o procesních úkonech, nahlížením do plánu prověřování a vyšetřování nebo vyžadováním informace policejního orgánu o jeho obsahu nebo konzultacemi o stavu přípravného řízení s policejním orgánem [srov. ustanovení § 18 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „jednací řád státního zastupitelství“), nebo Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 2227–2229]. Státní zástupce může uvedeným postupem uložit policejnímu orgánu opatření k nápravě,

může shledat prohlídku protiprávní a odmítnout důkazy při ní získané či v krajním případě dát podnět Generální inspekci bezpečnostních sborů s tím, že byl spáchán trestný čin (srov. § 38 zákona č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů).

17. Pokud by pak osoba dávající podnět dle ustanovení § 174 odst. 2 písm. b) trestního řádu nebyla se způsobem jeho vyřízení (resp. s prováděným dozorem) spokojena, může dále vyzvat bezprostředně vyšší státní zastupitelství k odstranění závad v postupu státního zástupce a žádat, aby vykonalo dohled nad postupem nejbližší nižšího státního zastupitelství. Dohled je dle ustanovení § 12 zákona o státním zastupitelství výkonem oprávnění směřujících k zajištění řídicích a kontrolních vztahů mezi různými stupni státních zastupitelství a uvnitř jednotlivých státních zastupitelství. Podle ustanovení § 12d zákona o státním zastupitelství je pak nejbližší vyšší státní zastupitelství oprávněno kromě vykonávání dohledu nad postupem nejbližší nižších státních zastupitelství dávat k jejich postupu písemné pokyny a nejbližší nižší státní zastupitelství je povinno se těmito písemnými pokyny řídit. Podrobněji jednotlivé pravomoci vyššího státního zastupitelství v rámci dohledu upravuje § 1 odst. 2 jednacího řádu státního zastupitelství. Z toho vyplývá, že dohled umožňuje provádět náležitou kontrolu nad postupem státního zástupce vykonávajícího dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení a odpovídajícím způsobem reagovat na zjištěné nedostatky. Mezi tyto nedostatky lze podle přesvědčení Ústavního soudu řadit rovněž zásah do základních práv a svobod osob, které nejsou přímými účastníky trestního řízení, avšak byly prováděnými úkony orgánů činných v trestním řízení dotčeny, neboť již ustanovení § 1 odst. 1 jednacího řádu státního zastupitelství zakotvuje, že „výkon dohledu se zaměřuje zejména na dodržování a aplikaci právních předpisů v působnosti státního zastupitelství a v činnosti státních zástupců“.

18. Ústavní soud dále zdůrazňuje, že nynějším odmítnutím ústavní stížnosti pro nepřípustnost neodepírá stěžovateli právo chránit svá základní práva a svobody, nýbrž pouze ctí zásadu, dle které Ústavní soud představuje ultima ratio, institucionální mechanismus, jenž nastupuje až v případě selhání všech ostatních – srov. koneckonců již to, že ústavní stížnost musí směřovat proti pravomocnému rozhodnutí orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy; na zákonné úrovni viz např. § 75 zákona o Ústavním soudu vyjadřující princip subsidiarity ústavní stížnosti]. Je tedy primárně na orgánech k tomu určených trestním řádem a zákonem o státním zastupitelství, aby dbaly ochrany práv a svobod stěžovatele. V této souvislosti Ústavní soud zdůrazňuje maximu [srov. též např. nález sp. zn. III. ÚS 117/2000 ze dne 13. 7. 2000 (N 111/19 SbNU 79) nebo nález sp. zn. III. ÚS 2111/07 ze dne 2. 10. 2008 (N 160/51 SbNU 3)], dle níž ochrana ústavnosti není a ani

z povahy věci nemůže být úkolem pouze Ústavního soudu, nýbrž je úkolem všech orgánů veřejné moci (viz též výše citované ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu nebo § 2 odst. 2 zákona o státním zastupitelství).

19. Teprve po vyčerpání shora uvedených prostředků k ochraně svých práv a za situace, kdy by stěžovatel nadále trval na tom, že orgány veřejné moci zasáhly do jeho ústavně zaručených práv a svobod, proto může stěžovatel podat ústavní stížnost a dovolávat se svých práv u Ústavního soudu. Bude přitom nerozhodné, zda dotčené orgány rozhodnou o podnětech stěžovatele formálními či neformálními (např. pípisem) rozhodnutími, neboť jak již opakovaně Ústavní soud vyřkl, není podstatné, jak je příslušené rozhodnutí označeno či jakou má vnějšíkovou podobu, nýbrž rozhodující je pouze a jediné skutečnost, zda orgán veřejné moci tímto svým aktem autoritativně a pravomocně zasáhl do právní sféry navrhovatele [srov. kupř. usnesení sp. zn. III. ÚS 16/96 ze dne 6. 1. 1997 (U 1/7 SbNU 325) nebo usnesení sp. zn. IV. ÚS 233/02 ze dne 28. 8. 2002 (U 30/27 SbNU 337)]. Jinak řečeno, teprve po případném vyčerpání shora popsanych prostředků ochrany stěžovatelových práv bude možné podat věcně projednatelnou ústavní stížnost, která by však primárně nebrojila přímo proti tzv. jinému zásahu orgánů veřejné moci, spočívajícímu ve způsobu provedení domovní prohlídky, jak požadoval stěžovatel nyní, nýbrž především proti rozhodnutím příslušných státních zástupců.

20. Ústavní soud si je vědom toho, že ve dvou případech v minulosti odmítl v řízení o ústavní stížnosti posuzovat vyzrozumění státního zástupce, neboť vyřkl, že toto vyzrozumění nelze považovat za rozhodnutí, proti kterému by příslušelo právo opravného prostředku, a už vůbec ne za rozhodnutí nebo opatření ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Takto zdejší soud odmítl pro nepříslušnost ústavní stížnost směřující proti sdělením státních zastupitelství s odůvodněním, že „do právní sféry stěžovatele nijak nezasahují, neboť jimi byl stěžovatel pouze informován o průběhu a způsobu řešení svého podnětu; nejde tudíž o úkony, jimiž by byla orgánem veřejné moci zakládána, měněna, rušena či závazně určována práva a povinnosti stěžovatele“ [srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 708/10 ze dne 5. 5. 2010 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)]. Tento případ se nicméně odlišuje od nyní projednávané věci v tom, že v citovaném případě daná sdělení procesně navazovala na předchozí usnesení policejního orgánu a okresního státního zastupitelství týkající se odložení trestní věci, která k přezkumu před Ústavním soudem připuštěna byla, a Ústavní soud tedy správně dovodil, že do právní sféry stěžovatele mohla zasáhnout pouze ona usnesení, a nikoli následná vyzrozumění státních zastupitelství. Nyní projednávaný případ stěžovatele je proto diametrálně odlišný, neboť ten neohdílá napadat žádné dříve vydané formální rozhodnutí, nýbrž pouze postup orgánů činných

v trestním řízení a za „rozhodnutí“ zasahujících do jeho práv bude tedy možno považovat i případné sdělení státního zastupitelství. Ve druhé podobné kauze odmítl zdejší soud pro nepřislusnost ústavní stížnost stěžovatelky napadající mj. vyrozumění státního zastupitelství o tom, jak bylo naloženo s její žádostí na vydání souhlasu s vkladem vlastnického práva k zajištěným nemovitostem dle § 79d odst. 5 trestního řádu, poněvadž jde o „sdělení výsledku určitého administrativního postupu, který není Ústavní soud oprávněn korigovat“ (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 948/12 ze dne 24. 7. 2012). I zde však bylo pro posouzení daného případu klíčové, že stěžovatelka napadala také přímo usnesení policejního orgánu o zajištění předmětných nemovitostí, které koupila od prodávajícího a které byly následně zajištěny z důvodu trestné činnosti prodávajícího. Svých práv se tedy mohla domáhat tímto postupem, včetně podání stížnosti proti usnesení policejního orgánu o zajištění nemovitostí, na což ji Ústavní soud upozornil. V nyní projednávaném případě však stěžovatel tuto možnost nemá, a tak způsob vyřízení jeho podnětu státním zastupitelstvím (pakliže stěžovatel této možnosti využije) bude následně Ústavním soudem považován za rozhodnutí, které se dotýká jeho ústavně zaručených práv a svobod, a tedy i přezkoumatelné v řízení o ústavní stížnosti. Výše naznačený postup, jímž se má stěžovatel dobírat svých práv, tedy nikterak nekoliduje s dosavadní judikaturou Ústavního soudu.

21. Okrajem Ústavní soud uvádí, že zvažoval též možnost ochrany práv stěžovatele prostřednictvím žaloby na náhradu škody dle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, avšak dospěl k závěru, že tento postup by nebyl v nyní posuzovaném případě efektivním. Stěžovatel totiž ve svém podání nepožaduje přiznání žádné náhrady škody, pouze se domáhá vyslovení nezákonnosti provedeného zásahu. Proto se jeví jako nejvhodnější shora nastíněný postup, kterým stěžovatel bude moci náležitě ochránit svá práva a svobody, aniž by musel deklarovat, že mu vznikla určitá nemajetková škoda. Vhodným prostředkem ochrany práv se tak jeví pouze shora uvedený postup dle § 174 odst. 2 písm. b) trestního řádu a navazujících ustanovení zákona o státním zastupitelství.

22. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že vůči stěžovatelem tvrzenému zásahu, spočívajícímu v porušení náboženských práv a svobod v důsledku prováděné domovní prohlídky, je nutno se nejprve bránit shora popsánými procesními prostředky obsaženými v trestním řádu, a proto je podaná ústavní stížnost nepřijatelná pro nevyčerpání všech procesních prostředků, které stěžovateli zákon k ochraně jeho práva poskytuje.

Č. 15

Ke střetu tzv. jiného zásahu a rozhodnutí

I. Ustanovení § 35 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, nevylučuje, aby v téže věci, usnesením Ústavního soudu již rozhodnuté, nebyl podán nový návrh založený na novém vymezení povahy tvrzeného, ač jinak totožného zásahu do základního práva či svobody; musí se tak ale stát ve lhůtách stanovených v § 72 odst. 3 až 5 tohoto zákona.

II. Uplatnění roční lhůty předvídané v ustanovení § 75 odst. 2 písm. a) téhož zákona je možné jen za předpokladu, že se má jednat o výjimku z podmínek pro odmítnutí nepřipustné ústavní stížnosti, která by jinak měla být odmítnuta pro nevyčerpání všech procesních prostředků, které stěžovateli zákon k ochraně jeho práva poskytuje, nikoli však o výjimku pro opožděné podání z kogentního ustanovení § 43 odst. 1 písm. b) téhož zákona.

III. Stěžovatel tak v řízení o ústavní stížnosti může pominout (a tím o ně přijít) další procesní prostředky (výjimka) a obrátit se přímo na Ústavní soud s ústavní stížností, v níž tvrdí, že zásah do jeho základních práv a svobod podstatně přesahuje jeho vlastní zájem; musí tak však učinit za dodržení zákonem stanovené lhůty pro podání ústavní stížnosti (pravidlo).

Usnesení

Ústavního soudu – soudce zpravodaje Jana Filipa – ze dne 28. srpna 2014 sp. zn. III. ÚS 2415/14 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Kamila Brančika, soudního exekutora Exekutorského úřadu Hodonín, se sídlem Sadová 15, Hodonín, zastoupeného JUDr. Jaromírem Josefem, advokátem, se sídlem Velkomoravská 378/1, Hodonín, proti usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 28. února 2014 sp. zn. 12 Co 636/2013, 12 Co 715/2013, 12 Co 827/2013, 12 Co 828/2013, 12 Co 829/2013, 12 Co 830/2013, 12 Co 831/2013, 12 Co 832/2013, 12 Co 873/2013, 12 Co 884/2013, 12 Co 891/2013, 12 Co 921/2013, ze dne 5. března 2014 sp. zn. 12 Co 833/2013, 12 Co 834/2013, 12 Co 835/2013, 12 Co 836/2013, ze dne 7. března 2014 sp. zn. 12 Co 837/2013, 12 Co 838/2013, 12 Co 839/2013, 12 Co 841/2013, 12 Co 843/2013, 12 Co 844/2013, 12 Co 849/2013, 12 Co 860/2013, 12 Co 861/2013, 12 Co 862/2013, 12 Co 864/2013, 12 Co 865/2013, 12 Co 875/2013, ze dne 10. března 2014 sp. zn. 12 Co 876/2013, 12 Co 885/2013, 12 Co 886/2013, 12 Co 887/2013, 12 Co 888/2013, 12 Co 889/2013, 12 Co 890/2013, 12 Co 892/2013, ze dne 12. března 2014 sp. zn. 12 Co 850/2013, 12 Co 851/2013, 12 Co 852/2013, 12 Co 853/2013, 12 Co 854/2013, 12 Co 855/2013, ze dne 18. března 2014 sp. zn. 12 Co

801/2013, 12 Co 802/2013, 12 Co 803/2013, 12 Co 804/2013, 12 Co 805/2013, 12 Co 806/2013, 12 Co 807/2013, 12 Co 808/2013, 12 Co 866/2013, jimiž byla odmítnuta stěžovatelova odvolání, a výrokům II usnesení Mgr. Kamila Brančíka, soudního exekutora Exekutorského úřadu Hodonín ze dne 7. října 2013 č. j. 007 EX 3188/13-3, ze dne 12. srpna 2013 č. j. 007 EX 1145/13-6, ze dne 7. listopadu 2013 č. j. 007 EX 1180/13-4, ze dne 8. listopadu 2013 č. j. 007 EX 687/13-4, č. j. 007 EX 672/13-4, 007 EX 676/13-4, 007 EX 693/13-4, 007 EX 723/13-4, 007 EX 671/13-4, 007 EX 681/13-6, 007 EX 690/13-4, 007 EX 688/13-4, 007 EX 677/13-4, ze dne 11. listopadu 2013 č. j. 007 EX 726/13-4, 007 EX 706/13-4, 007 EX 694/13-4, 007 EX 722/13-4, 007 EX 684/13-4, 007 EX 665/13-4, 007 EX 698/13-4, 007 EX 704/13-4, 007 EX 682/13-20, 007 EX 678/13-448, 007 EX 686/13-4, 007 EX 669/13-4, 007 EX 666/13-5, ze dne 12. listopadu 2013 č. j. 007 EX 757/13-4, 007 EX 759/13-4, 007 EX 769/13-4, 007 EX 770/13-4, 007 EX 771/13-5, 007 EX 774/13-4, 007 EX 791/13-4, 007 EX 793/13-4, 007 EX 794/13-4, 007 EX 918/13-4, 007 EX 1012/13-4, ze dne 13. listopadu 2013 č. j. 007 EX 761/13-4, 007 EX 864/13-4, 007 EX 920/13-4, 007 EX 1097/13-4, ze dne 14. listopadu 2013 č. j. 007 EX 851/13-5, 007 EX 796/13-5, 007 EX 865/13-6, 007 EX 921/13-4, 007 EX 871/13-4, ze dne 15. listopadu 2013 č. j. 007 EX 700/13-4, 007 EX 1081/13-4, 007 EX 1032/13-4, 007 EX 939/13-4, 007 EX 917/13-4, 007 EX 927/13-4, jimiž bylo rozhodnuto o nákladech řízení, spojené s návrhem na zrušení ustanovení bodu 4 čl. II zákona č. 396/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Výrok

Ústavní stížnost a návrh s ní spojený se odmítají.

Odůvodnění

1. Stěžovatel podal dne 18. 7. 2014 ústavní stížnost, kterou se domáhá, aby Ústavní soud zrušil v záhlaví uvedená rozhodnutí Krajského soudu v Brně a usnesení, která vydal jako soudní exekutor podle bodu 4 čl. II zákona č. 396/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a sice pro rozpor s čl. 36 odst. 1 a též čl. 1, čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 3 odst. 1, čl. 4, čl. 9 odst. 1, čl. 11 odst. 1 a 4 a čl. 26 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3 a 4, čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), čl. 4 odst. 2 a čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Napadená rozhodnutí stěžovatel považuje za „jiný zásah státní mocí“ podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním

soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost je spojena s návrhem na zrušení ustanovení bodu 4 čl. II zákona č. 396/2012 Sb., které považuje za rozporné s čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 1, čl. 2 odst. 2, čl. 3 odst. 1, čl. 4, čl. 9 odst. 1, čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny a čl. 8 odst. 3 a čl. 26 Úmluvy.

3. Ústavní soud nejprve posoudil, zda jsou splněny předpoklady věcného projednání ústavní stížnosti (podmínky řízení před Ústavním soudem), přičemž dospěl k závěru, že tomu tak není.

4. Předně je třeba podtrhnout tu skutečnost, že stěžovatel již brojil ústavní stížností proti všem v záhlaví uvedeným rozhodnutím, a to s obdobnou argumentací. Ústavní soud tuto ústavní stížnost usnesením ze dne 25. 6. 2014 sp. zn. IV. ÚS 1132/14 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) odmítl z důvodu, že byla podána osobou k tomu zjevně neoprávněnou [§ 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu]. Obdobně tak bylo z téhož důvodu (zjevná neoprávněnost) rozhodnuto o ústavní stížnosti stěžovatele ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 2658/14 usnesením ze dne 20. 8. 2014. V nynějším řízení, ve kterém označil stěžovatel napadená rozhodnutí krajského soudu jako jiný zásah do svých ústavně zaručených práv a svobod, přitom mohlo být rozhodováno jen o otázce včasnosti podání, nikoli již o splnění dalších podmínek řízení.

5. Ústavní soud předesílá, že ustanovení § 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu nevylučuje, aby v téže věci, usnesením Ústavního soudu již rozhodnuté, nebyl podán nový návrh založený na novém vymezení povahy tvrzeného, ač jinak totožného zásahu do základního práva či svobody (rozhodnutí oproti tzv. jinému zásahu); musí se tak ale stát ve lhůtách stanovených v § 72 odst. 3 až 5 zákona o Ústavním soudu. Výjimku z kogentního ustanovení § 43 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu totiž nelze připustit (srov. též Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V. Zákon o Ústavním soudu. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 576). To, že stěžovatel současně svým akcesorickým návrhem podle § 74 zákona o Ústavním soudu napadl ustanovení bodu 4 čl. II zákona č. 396/2012 Sb., by sice nevylučovalo možnost závěru o podstatném přesahu vlastních zájmů stěžovatele, s ohledem na to, že se jednalo o ustanovení právního předpisu s dopadem na značný počet případů exekučního řízení, nebyl však naplněn předpoklad, že se má jednat o výjimku z podmínek pro meritorní projednání jinak nepřipustné ústavní stížnosti, která měla být jinak odmítnuta pro nevyčerpání všech procesních prostředků, které stěžovateli zákon k ochraně jeho práva poskytuje [viz náleze ze dne 13. 3. 1996 sp. zn. II. ÚS 193/94 (N 19/5 SbNU 159), dostupný též na <http://nalus.usoud.cz>]. Stěžovatel tak v řízení o ústavní stížnosti může pominout (a tím o ně ovšem přijít) další procesní prostředky ochrany (výjimka) a obrátit se přímo na Ústavní soud s ústavní stížností, v níž tvrdí, že zásah do jeho základních práv a svobod podstatně

přesahuje jeho vlastní zájem, musí tak však učinit za dodržení zákonem stanovené lhůty pro podání ústavní stížnosti (pravidlo).

6. Pro posouzení nyní projednávané věci je proto podstatná skutečnost, že nahlíží-li nyní (s časovým odstupem) stěžovatel na napadená rozhodnutí jako na „jiný zásah státní moci“ podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu [k tomu srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 10. 1. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 30/95 (N 3/5 SbNU 17; 31/1996 Sb.)], nelze než konstatovat, že ústavní stížnost byla podána po zákonem stanovené lhůtě pro podání ústavní stížnosti proti takovému zásahu, tj. po lhůtě dvou měsíců ode dne, kdy se stěžovatel o tvrzeném zásahu orgánu veřejné moci dozvěděl (§ 72 odst. 5 zákona o Ústavním soudu). Bylo-li poslední z napadených rozhodnutí Krajského soudu v Brně vydáno dne 18. 3. 2014 a předcházející ústavní stížnost v této věci stěžovatel podal dne 25. 3. 2014, v případě nyní řešené ústavní stížnosti, která byla Ústavnímu soudu zaslána do datové schránky dne 18. 7. 2014, se jedná o zjevně opožděné podání ve smyslu toho, co bylo sub 5 v obecné rovině uvedeno. Nezbyvá tak, než ji odmítnout *a limine fori* podle § 43 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků řízení.

7. Návrh na zrušení ustanovení bodu 4 čl. II zákona č. 396/2012 Sb. poté jako návrh akcesorický sdílí podle ustálené judikatury Ústavního soudu právní osud opožděné ústavní stížnosti.

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK NÁLEZŮ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu	Číslo, pod nímž byl nález publikován ve Sbírce zákonů
133.	I. ÚS 1398/12	
134.	I. ÚS 581/14	
135.	III. ÚS 2407/13	
136.	II. ÚS 2564/12	
137.	Pl. ÚS 28/13	161/2014 Sb.
138.	Pl. ÚS 31/13	162/2014 Sb.
139.	III. ÚS 366/14	
140.	III. ÚS 888/14	
141.	II. ÚS 351/14	
142.	I. ÚS 1744/12	
143.	II. ÚS 1430/13	
144.	I. ÚS 3571/12	
145.	I. ÚS 2557/13	
146.	I. ÚS 1694/14	
147.	IV. ÚS 1489/14	
148.	Pl. ÚS 35/13	220/2014 Sb.
149.	IV. ÚS 3501/13	
150.	I. ÚS 2942/13	
151.	I. ÚS 3849/11	
152.	I. ÚS 3196/12	
153.	I. ÚS 28/14	
154.	I. ÚS 835/14	
155.	I. ÚS 962/14	
156.	I. ÚS 173/13	
157.	I. ÚS 892/14	
158.	III. ÚS 2889/12	
159.	IV. ÚS 1324/14	
160.	II. ÚS 405/14	
161.	I. ÚS 143/11	
162.	I. ÚS 4793/12	
163.	Pl. ÚS 52/13	219/2014 Sb.
164.	I. ÚS 3859/13	
165.	II. ÚS 1835/14	
166.	I. ÚS 2643/13	
167.	I. ÚS 2340/13	
168.	I. ÚS 2456/13	
169.	I. ÚS 2531/13	

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK NÁLEZŮ

170.	II. ÚS	2086/14
171.	III. ÚS	3101/13
172.	III. ÚS	2331/14
173.	IV. ÚS	520/14
174.	IV. ÚS	1674/14
175.	II. ÚS	3012/13
176.	I. ÚS	3216/13
177.	I. ÚS	2346/14
178.	I. ÚS	1963/13
179.	II. ÚS	3688/13
180.	I. ÚS	1123/14
181.	II. ÚS	1727/14
182.	II. ÚS	2121/14

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK UVEŘEJNĚNÝCH USNESENÍ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu
12.	II. ÚS 3633/13
13.	I. ÚS 1283/13
14.	II. ÚS 2166/14
15.	III. ÚS 2415/14

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- advokát - N. č. 160, 164, 174, 181, usn. č. 13
- náhrada nákladů právního zastoupení - N. č. 160, 174, 181
- plná moc - usn. č. 13
- výpověď - usn. č. 13
- povinnost mlčenlivosti - N. č. 164
- analogie - N. č. 154
- aplikace a výklad právních norem - N. č. 154
- azyl - N. č. 172
- bezdůvodné obohacení - N. č. 135, 161
- byt - N. č. 161
- nájem bytu - N. č. 161
- úhrada za užívání - N. č. 161
- cizinec - N. č. 163, 171, 172
- povolení k zaměstnání - N. č. 163
- Česká televize - N. č. 160, 181
- Český úřad zeměměřický a katastrální - N. č. 142
- daň
- druhy daní
- z příjmů - N. č. 138, 167
- sleva na dani - N. č. 138, 167
- související pojmy
- daňová povinnost - N. č. 138, 167
- dědic - N. č. 152
- dělba moci
- viz (též) „moc / dělba moci“
- denegatio iustitiae - N. č. 135
- diskriminace - N. č. 138, 167
- dítě - N. č. 165, 166, 176, 182
- ochrana - N. č. 166
- práva - N. č. 166
- styk rodičů s nezletilými dětmi - N. č. 166, 176
- svěření nezletilého do výchovy - N. č. 165, 176
- do střídavé výchovy rodičů - N. č. 165, 176
- výchova a péče - N. č. 165, 166, 176
- zájem dítěte - N. č. 165, 166, 176
- dokazování
- viz (též) „občanské soudní řízení / dokazování“
- viz (též) „trestní řízení / dokazování“

VĚCNÝ REJSTRÍK

- domovní prohlídka - usn. č. 14
- doprava - N. č. 133
 - jízdné - N. č. 133
- doručování - N. č. 141, 157, 158
 - platebního rozkazu - N. č. 158
 - podání soudu - N. č. 157
 - ve správním řízení - N. č. 141
- dovolání
 - viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
- důchod - N. č. 138, 167
 - starobní - N. č. 138, 167
- důkazy - N. č. 162
 - důkazní řízení - N. č. 162
 - vady - N. č. 162
 - opomenutí - N. č. 162
- duševní porucha - N. č. 156
- důvěra v právo - N. č. 164

- exekuce - N. č. 133, 143, 144, 153, 158, 164, 169
 - dobrovolné plnění povinného po nařízení exekuce - N. č. 133
 - exekuční titul - N. č. 158
 - náklady - N. č. 133, 144, 153, 169
 - výše - N. č. 133
 - průtahy v řízení - N. č. 143
- exekutor - N. č. 133, 144, 164, usn. č. 15
 - náhrady - N. č. 133, 144, usn. č. 15
 - odměna - N. č. 133, usn. č. 15
- extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právními závěry -
N. č. 140, 178

- finanční orgány - N. č. 167

- hlavní líčení - N. č. 139
- hlavní město Praha - N. č. 134
- honební společenstvo - N. č. 179

- chyby v psaní - N. č. 154

- in dubio pro reo - N. č. 140
- interpretace - N. č. 154
 - trestního řádu - N. č. 154
- interpretace a aplikace - N. č. 134, 154

VĚCNÝ REJSTRÍK

- restitučních právních norem - N. č. 134

jiný zásah orgánu veřejné moci - usn. č. 15

katastr nemovitostí - N. č. 142, 154

- řízení o povolení vkladu do katastru nemovitostí - N. č. 142

- vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí - N. č. 142

kolize zájmů - usn. č. 13

konkurs a vyrovnání - N. č. 143

legitimace - N. č. 158

- aktivní - N. č. 158

legitimní očekávání - N. č. 164

lhůta - N. č. 142, 157, usn. č. 12, 15

- běh lhůty - usn. č. 12

- k podání ústavní stížnosti - usn. č. 15

- počátek běhu - N. č. 142

- prekluzivní - usn. č. 12

- subjektivní - N. č. 142, usn. č. 12

- zachování lhůty - N. č. 157, usn. č. 15

libovůle - N. č. 145

místní záležitosti veřejného pořádku - N. č. 148

moc - N. č. 137

- dělba moci - N. č. 137

- soudní - N. č. 137

- nezávislost - N. č. 137

myslivost - N. č. 179

mzda - N. č. 137, 138, 167

- plat soudců - N. č. 137

náklady řízení

- viz (též) „exekuce / náklady“

- viz (též) „občanské soudní řízení / náklady řízení“

- viz (též) „Ústavní soud / náklady řízení“

- viz (též) „výkon rozhodnutí / náklady“

nástupnictví - N. č. 158

- procesní - N. č. 158

nebytové prostory - N. č. 161, 175

- nájem - N. č. 161, 175

- neplatnost smlouvy - N. č. 175

- účel nájmu - N. č. 161

VĚCNÝ REJSTRÍK

- nečinnost - N. č. 143
 - soudu a průtahy - N. č. 143
- neplatnost - N. č. 156, 175
 - absolutní - N. č. 175
 - právního úkonu - N. č. 156
- nepřezkoumatelnost - N. č. 159, 173
 - rozhodnutí - N. č. 159
 - rozsudku - N. č. 173

- občanské soudní řízení - N. č. 145, 147, 151, 153, 155, 156, 159, 160, 162, 165, 168, 174, 178, 179, 181, 182
 - dokazování - N. č. 147, 156, 162, 165, 178, 182
 - břemeno důkazní - N. č. 147, 156
 - neprovedení důkazů - N. č. 162, 182
 - výsledkem svědka - N. č. 162
 - dovolání - N. č. 145, 155, 162
 - dovolací důvody - N. č. 155
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 155
 - posuzování otázky zásadního právního významu - N. č. 162
 - přípustnost - N. č. 145, 162
 - náklady řízení - N. č. 153, 160, 168, 174, 179, 181
 - náhrada - N. č. 160, 174, 179, 181
 - náklady právního zastoupení - N. č. 160, 174, 181
 - při zastavení řízení - N. č. 179
 - předžalobní výzva k plnění - N. č. 160
 - při zastavení řízení - N. č. 179
 - při zpětvzetí návrhu - N. č. 179
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 155, 159, 165, 182
 - odvolací řízení - N. č. 168
 - překvapivý rozsudek - N. č. 168
 - podmínky řízení - N. č. 179
 - rovnost účastníků řízení - N. č. 147, 151, 156, 174
 - rozsudek - N. č. 168
 - překvapivý - N. č. 168
 - řízení o soudním prodeji zástavy - N. č. 153
 - účastník - N. č. 147, 151, 156, 174
 - změna návrhu - N. č. 159
- obec - N. č. 134, 148, 159, 175
 - majetek - N. č. 134
 - obecně závazná vyhláška - N. č. 148
 - zákonné meze - N. č. 148
 - obecní úřad - N. č. 175

VĚCNÝ REJSTRÍK

- ochrana veřejného pořádku - N. č. 148
- působnost samostatná - N. č. 148
- veřejné prostranství - N. č. 134
- veřejný pořádek - N. č. 148
- obhájce - usn. č. 13
 - v trestním řízení - usn. č. 13
- obhajoba - N. č. 139, usn. č. 13
 - právo na obhajobu - N. č. 139, usn. č. 13
- obchodní společnost - N. č. 178
- obviněný - N. č. 150, 180, usn. č. 13
 - práva - N. č. 150, 180, usn. č. 13
 - právo být slyšen v řízení o přezkoumávání zákonnosti dalšího trvání vazby - N. č. 150
 - právo na obhajobu - usn. č. 13
- obžaloba - N. č. 152
 - zproštění obžaloby - N. č. 152
- obžalovaný - N. č. 139
- odlišné stanovisko - N. č. 134, 137, 138
- odměna za práci - N. č. 137
 - plat soudců - N. č. 137
- odpor - N. č. 157
 - proti trestnímu příkazu - N. č. 157
- odpovědnost - N. č. 142, 143, 162
 - státu - N. č. 142, 143, 162
 - za škodu - N. č. 142, 143, 162
 - za škodu - N. č. 142, 143, 162
 - viz (též) „škoda / odpovědnost za škodu“
 - způsobenou při výkonu veřejné moci - N. č. 142, 143, 162
- odůvodnění
 - viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
 - viz (též) „rozhodnutí / odůvodnění“
 - viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
- odvolací řízení
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odvolací řízení“
- ochrana
 - veřejného pořádku - N. č. 148
 - vlastnického práva - N. č. 138, 144, 156, 167
- ochranné léčení - N. č. 139
- omezení
 - vlastnického práva - N. č. 149
- opatrovník

VĚCNÝ REJSTRÍK

- viz (též) „správní řízení / opatrovník“
- opravné usnesení - N. č. 154
- opravný prostředek - N. č. 177
 - doplnění - N. č. 177
 - v trestním právu - N. č. 177
- orgán činný v trestním řízení - usn. č. 14
- orgán veřejné moci - usn. č. 14, 15
 - jiný zásah orgánu veřejné moci - usn. č. 15
 - zásah orgánu veřejné moci - usn. č. 14
- osoba
 - právnická - N. č. 179
 - oprávnění jednat jménem právnické osoby - N. č. 179
- osobní svoboda - N. č. 139, 150, 170
 - omezení - N. č. 139, 150, 170

- plat - N. č. 137
 - plat soudců - N. č. 137
- pobyt - N. č. 171
 - cizinců na území České republiky - N. č. 171
- podání - N. č. 157
 - elektronické - N. č. 157
 - opožděné - N. č. 157
- pojištění - N. č. 147
 - odpovědnosti z provozu vozidla - N. č. 147
- pokuta - N. č. 163, 164
 - za správní delikt - N. č. 163
- Policie České republiky - usn. č. 14
- poplatky - N. č. 135, 145, 160, 181
 - soudní - N. č. 145, 160
 - osvobození - N. č. 145
 - nepřiznání - N. č. 145
 - televizní - N. č. 160, 181
- poškozený - N. č. 152, 154
 - poškozený v trestním řízení - N. č. 152
 - účast v řízení - N. č. 152
- poučovací povinnost soudu - N. č. 151
 - poučení o procesních právech a povinnostech - N. č. 151
- pozemek - N. č. 134, 136
 - předpoklady pro vydání - N. č. 134
 - překážka bránící vydání - N. č. 134
 - restituce - N. č. 134
 - zastavěný - N. č. 134

VĚCNÝ REJSTRÍK

- vydání - N. č. 134
- pozemní komunikace - N. č. 134
- pracovní kázeň - usn. č. 12
 - porušení zvlášť hrubým způsobem - usn. č. 12
- pracovní poměr - usn. č. 12
 - okamžité zrušení - usn. č. 12
- právní jistota - N. č. 169
- právní moc rozhodnutí - N. č. 158, 169
- právní nástupnictví - N. č. 158
- právní pomoc advokáta - N. č. 174
- právní úkon - N. č. 155, 156
 - neplatnost - N. č. 156
- právnícká osoba - N. č. 179
 - oprávnění jednat jménem právnícké osoby - N. č. 179
- právo na lidskou důstojnost - N. č. 139
- právo na obhajobu - N. č. 139, usn. č. 13
- právo na ochranu vlastnictví - N. č. 134
- právo na pokojné užívání majetku - N. č. 149
- právo na právní pomoc - N. č. 151, 174
- právo na přístup k soudu - N. č. 145
- právo na rodinný život - N. č. 176
- právo na soudní ochranu - N. č. 135, 152
- právo na spravedlivý proces - N. č. 162, 164, 168, 177, 178
- právo na veřejné projednání věci - N. č. 157
- právo navrhopvat důkazy - N. č. 147
- presumpce - N. č. 136, 140
 - neviný - N. č. 136, 140
- princíp nezávislosti soudní moci - N. č. 137
- procesní nástupnictví - N. č. 158
- promlčení - N. č. 142
 - promlčecí doba - N. č. 142
- průtahy v řízení - N. č. 143
- přečin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku - N. č. 157
 - maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání - N. č. 171
 - nebezpečného pronásledování - N. č. 173
 - pomluvy - N. č. 173
 - zneužití pravomoci úřední osoby - N. č. 140
- předvídatelnost právních norem a rozhodnutí orgánů veřejné moci - N. č. 138
- převod - N. č. 155, 178

VĚCNÝ REJSTRÍK

- nemovitostí - N. č. 155, 178
- účinnost smlouvy - N. č. 155
- příslušnost - N. č. 136
- soudu - N. č. 136
- místní - N. č. 136

- restituce - N. č. 134
- pozemku - N. č. 134
- restituční zákonodárství - N. č. 134
- interpretace a aplikace restitučních právních norem - N. č. 134
- užívání věci vrácené v restituci - N. č. 134
- zákonná překážka - N. č. 134
- retroaktivita - N. č. 137, 173
- zákaz - N. č. 173
- rodiče - N. č. 165, 166, 176, 182
- práva - N. č. 166, 176
- rodičovská zodpovědnost - N. č. 166, 176
- rodičovská zodpovědnost - N. č. 166, 176
- rovnost - N. č. 147, 150, 151, 156, 174
- účastníků řízení - N. č. 147, 151, 156, 174
- v občanském soudním řízení - N. č. 147, 151, 156, 174
- zbraní - N. č. 150
- rozhodce - N. č. 135
- Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky - N. č. 135
- rozhodnutí - N. č. 154, 158, 159, 168, 169, 172, 173, usn. č. 15
- viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
- viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
- nepřezkoumatelnost - N. č. 159, 173
- odklad vykonatelnosti - N. č. 172
- odůvodnění - N. č. 159, 172
- pravomocné a vykonatelné - N. č. 169
- předvídatelnost - N. č. 168
- překvapivé - N. č. 168
- výrok - N. č. 154, 173
- oprava - N. č. 154, 173
- rozsudek - N. č. 168, 173
- překvapivý - N. č. 168
- v trestním řízení - N. č. 173
- náležitosti - N. č. 173
- vymezení skutku - N. č. 173

VĚCNÝ REJSTRÍK

- ručitel – N. č. 151
 - závazek – N. č. 151
- směnečný platební rozkaz – N. č. 156, 158
- smlouva
 - kupní – N. č. 136, 159
 - neplatnost – N. č. 159
 - rozvazovací podmínka – N. č. 136
 - neplatnost – N. č. 175
 - absolutní – N. č. 175
 - smlouvy o nájmu nebytových prostor – N. č. 175
 - o dílo – N. č. 155
 - o úvěru – N. č. 151, 153
- soudce – N. č. 137
 - nezávislost – N. č. 137
- soudní exekutor – N. č. 133, 164, usn. č. 15
- soudní řízení správní – N. č. 163, 172
- soudy – N. č. 135, 136, 151, 162, 180
 - Nejvyšší soud – N. č. 135, 162, 180
 - poučovací povinnost – N. č. 151
 - povinnost respektovat dřívější rozhodnutí – N. č. 162
 - povinnost vypořádat se s argumentací účastníka řízení – N. č. 162
 - příslušnost – N. č. 136
 - místní – N. č. 136
 - přikázání věci jinému soudu – N. č. 136
- správní delikt – N. č. 163
- správní řízení – N. č. 141
 - doručování – N. č. 141
 - opatrovník – N. č. 141
 - ustanovení opatrovníka účastníkovi neznámého pobytu – N. č. 141
- správní soudnictví – N. č. 163, 172
- správní uvážení – N. č. 163
- správní žaloba – viz „žaloba / ve správním soudnictví“
- státní zástupce – usn. č. 14
- střet zájmů – N. č. 141, usn. č. 13
- sukcese – N. č. 158
- svoboda
 - náboženství a víry – usn. č. 14
 - osobní – N. č. 139, 150, 170
 - projevu náboženství a víry – usn. č. 14

VĚCNÝ REJSTŘÍK

škoda – N. č. 142, 143, 162

- náhrada škody – N. č. 143, 162
- stanovení výše – N. č. 143
- způsobené nesprávným úředním postupem – N. č. 143
- odpovědnost za škodu – N. č. 142, 143, 162
- způsobenou při výkonu veřejné moci – N. č. 142, 143, 162

trest

- druhy trestů
- odnětí svobody – N. č. 171
- vyhoštění – N. č. 171
- výkon trestu vyhoštění – N. č. 171
- upuštění – N. č. 171

trestní řízení – N. č. 136, 139, 140, 146, 149, 150, 152, 154, 157, 170, 173, 180, usn. č. 13, 14

- dokazování – N. č. 136, 140, 173
 - hodnocení důkazů – N. č. 136, 140
 - povinnost soudu odůvodnit neprovedení důkazů – N. č. 136
 - soulad skutkových zjištění a z nich soudy vyvozených právních závěrů – N. č. 140
 - volné hodnocení důkazů – N. č. 140
 - doručování – N. č. 157
 - hlavní líčení – N. č. 139
 - obhájce – usn. č. 13
 - poškozený – N. č. 152, 154
 - účast v řízení – N. č. 152
 - práva obviněného – viz „obviněný / práva“
 - právo na obhajobu – N. č. 139, usn. č. 13
 - rozhodnutí – N. č. 136, 146, 149, 150, 154, 170
 - odůvodnění rozhodnutí – N. č. 136, 146, 149, 150, 170
 - o vazbě – N. č. 146, 150, 170
 - rozsudek – N. č. 173
 - oprava – N. č. 173
 - skutková věta – N. č. 173
 - náležitosti (úplnost) – N. č. 173
 - trestní příkaz – N. č. 157
 - usnesení – N. č. 154
 - zajištění peněžních prostředků na bankovním účtu – N. č. 149
- trestný čin
- jednotlivé skutkové podstaty
 - loupeže – N. č. 171
 - nedovoleného ozbrojování – N. č. 166

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- podvodu - N. č. 136
- vraždy - N. č. 166
- zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění - N. č. 136
- znásilnění - N. č. 139
- jiné aspekty
 - trestnost činu - N. č. 173

- účastník řízení - N. č. 147, 151, 156, 174
 - občanského soudního - N. č. 147, 151, 156, 174
 - rovnost - N. č. 147, 151, 156, 174
- usnesení - N. č. 154
 - v trestním řízení - N. č. 154
- Ústavní soud - N. č. 137, 138, 141, 148, 151, 153, 158, 163, 167, 168, 169, 181, usn. č. 14, 15
 - časové účinky derogačních nálezů Ústavního soudu - N. č. 167, 169
 - lhůta k podání návrhu - usn. č. 15
 - náklady řízení - N. č. 141, 151, 158, 167, 168
 - nepřipustnost ústavní stížnosti - usn. č. 14
 - vyčerpání všech prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje - usn. č. 14
 - výklad a aplikace nálezů Ústavního soudu - N. č. 167, 169
 - závaznost nálezů Ústavního soudu - N. č. 153, 169
 - závaznost rozhodnutí Ústavního soudu - N. č. 181
 - zrušení jiného právního předpisu - N. č. 148, 169
 - zrušení zákona - N. č. 137, 138, 163, 167
- ústavní stížnost - N. č. 167, 172, usn. č. 14, 15
 - lhůta k podání - usn. č. 15
 - nepřipustnost - usn. č. 14
 - vyčerpání všech prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje - usn. č. 14
 - odmítnutí ústavní stížnosti - usn. č. 15
 - opožděnost - usn. č. 15
 - přesahující svým významem vlastní zájmy stěžovatele - N. č. 167, usn. č. 15
 - spojená s návrhem na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu - N. č. 167, 172, usn. č. 15
 - vyčerpání všech procesních prostředků - N. č. 167

- vazba - N. č. 146, 150, 162, 170, 177, 180
 - doba trvání - N. č. 146, 170
 - důvody - N. č. 170, 180

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- odůvodnění rozhodnutí o uvalení vazby - N. č. 170, 180
- náhrada škody - N. č. 162
- prodloužení - N. č. 170
 - odůvodnění rozhodnutí - N. č. 170
- propuštění z vazby - N. č. 146, 150
- předstižná - N. č. 170
 - důvody - N. č. 170
- přezkoumávání zákonnosti dalšího trvání vazby - N. č. 146, 150, 170
 - právo obviněného být slyšen - N. č. 150
 - stížnost proti rozhodnutí o vazbě - N. č. 177
 - útěková - N. č. 146, 170, 177, 180
 - důvody - N. č. 146, 170
 - hrozba vysokého trestu - N. č. 146, 170
 - vzetí do vazby - N. č. 180
- veřejné hodnoty - N. č. 134
- veřejné prostranství - N. č. 134
- veřejný pořádek - N. č. 148
 - ochrana veřejného pořádku - N. č. 148
- veřejný statek - N. č. 134
- veřejný zájem - N. č. 134, 148
- vkład do katastru nemovitostí - N. č. 142
 - právní účinky - N. č. 142
- vlastnické právo - N. č. 138, 142, 144, 149, 156, 167
 - nabytí - N. č. 142
 - ochrana - N. č. 138, 144, 156, 167
 - omezení - N. č. 149
 - vkład do katastru nemovitostí - N. č. 142
- výklad (interpretace) - N. č. 154
 - formalistický - N. č. 154
- výkon rozhodnutí - N. č. 133, 143, 144, 153, 158
 - náklady - N. č. 133, 144, 153
 - výše - N. č. 133
 - o povolení prodeje zástavy - N. č. 153
 - průtahy v řízení - N. č. 143
- vykonatelnost rozhodnutí - N. č. 158, 172
 - odklad - N. č. 172
- výslech nezletilých - N. č. 166
- vyvlastnění - N. č. 134
 - ve veřejném zájmu - N. č. 134
- výživné - N. č. 168, 178, 182
 - pro nezletilé dítě - N. č. 168, 178

VĚCNÝ REJSTRÍK

- vyživovací povinnost - N. č. 182
 - rodičů k dětem - N. č. 182
- zajištění - N. č. 149
- zákaz diskriminace - N. č. 138, 167
- základní práva a svobody - N. č. 139
 - omezení - N. č. 139
 - přiměřenost - N. č. 139
- zaměstnanec - usn. č. 12
- zaměstnávání cizinců - N. č. 163
- zaměstnavatel - N. č. 163, usn. č. 12
- zásada (princip)
 - hospodárnosti - N. č. 133
 - kontradiktornosti řízení - N. č. 150, 162
 - právní jistoty - N. č. 169
 - priority volby obhájce - usn. č. 13
 - rovnosti - N. č. 138, 156
 - rovnosti zbraní - N. č. 150, 156
- zástava - N. č. 153
- zastavěný pozemek - N. č. 134
- zastoupení - N. č. 160, 174, 181, usn. č. 13
 - advokátem - N. č. 160, 174, 181, usn. č. 13
 - ukončení - usn. č. 13
- zločin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - krádeže - N. č. 146
 - nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy - N. č. 146, 150, 170, 180
 - podvodu - N. č. 152
- znalecký posudek - N. č. 161
- zpětná působnost právních norem - N. č. 173
- zpětvzetí návrhu - N. č. 135
- zproštění povinnosti mlčenlivosti - N. č. 164
- způsobilost k právním úkonům - N. č. 156
- žaloba - N. č. 155, 159, 172, 179, usn. č. 12
 - na určení - N. č. 155, 159, usn. č. 12
 - ve správním soudnictví - N. č. 172
 - přiznání odkladného účinku - N. č. 172
 - změna - N. č. 159
 - zpětvzetí - N. č. 179

ÚSTAVNÍ
Soud

